This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

C 619.15

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE BEQUEST OF
JAMES WALKER
(Class of 1814)
President of Harvard College

"Preference being given to works in the Intellectual and Moral Sciences"

XENIA BERNARDINA

SANCTI BERNARDI

PRIMI ABBATIS CLARAVALLENSIS

OCTAVOS NATALES SAECULARES

PIA MENTE CELEBRANTES EDIDERUNT

ANTISTITES ET CONVENTUS CISTERCIENSES

PROVINCIAE AUSTRIACO-HUNGARICAE

PARS PRIMA

SERMONES S. BERNARDI

FASCICULUS I

SERMONES DE TEMPORE

VINDOBONAE ANNO MDCCCXCI
IN COMMISSIS APUD ALFREDUM HÖLDER
CAES. REG. AULAE ET UNIVERSITATIS BIBLIOPOLAM

Bernardus Claraevallensis, Saint.

SANCTI BERNARDI

PRIMI ABBATIS CLARAVALLENSIS

SERMONES

DE TEMPORE DE SANCTIS DE DIVERSIS

AD TERTIAM EDITIONEM MABILLONIANAM
CUM CODICIBUS AUSTRIACIS BOHEMICIS STYRIACIS COLLATAM
EXCUSI

FASCICULUS I

SERMONES DE TEMPORE

VINDOBONAE ANNO MDCCCXCI
IN COMMISSIS APUD ALFREDUM HÖLDER
CAES. REG. AULAE ET UNIVERSITATIS BIBLIOPOLAM

~~III.7257~~
C619.15

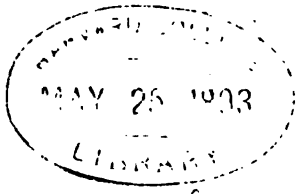

Walter Scott
(4 pts. in 6 vols.)

46-22
34 p
1

DIVO BERNARDO

ABHINC OCTO SAECVLIS GENITO

OVANS PROVINCIA CISTERCIENSIS

AVSTRIACO-HVNGARICA

XENIA BERNARDINA

LECTURIS SALUTEM!

Auctoritatem et venerationem, qua *S. Bernardus Claravallensis* apud omnes omnium generum homines saeculo duodecimo florebat, una voce testantur, qui historiam illius temporis scripserunt. Tantum clarissimi viri cultum inter posteros non exspirasse, praeter coaevorum testimonia probant innumera templa, altaria, monasteria, collegia, congregationes aliaque instituta Divo consecrata; probat porro infinita multitudo hominum ejus nomen ex sacra baptismatis unda vel ex professione religiosa ferentium; probant denique quam maxime numerosae operum ejus tum universorum cum singulorum editiones ac versiones in linguas exteras tam manu scriptae quam typis impressae, vitae plurimae a diversarum confessionum sectatoribus compositae

atque libri de ejus gestis, vita et moribus, doctrina, scriptorum indole etc. tot saeculis exarati!

Horum autem seriem perlustranti videtur esse mirum, quod nonnisi *paucissima quaedam monumenta literaria memoriae illorum annorum dedicata sunt, quibus Bernardus natus, mortuus et in sanctorum canonem relatus est*, id est annorum MXCI, MCLIII, MCLXXIV! *Dies*, de quibus constabat, nec oblivione neque negligentia praeteritos esse, panegyrici quotannis XX Augusti sanctissimo abbati in coenobiis nostris dicti et jam in codicibus frequentes testimonio sunt, ex quo *saecularia* quoque *sollemnia* saltem multis in locis peracta esse haud leviter conjicimus. Quorum notitiam nonnisi rarissime ad posteros pervenisse, eo explicetur, quod minora monumenta typis edita aetatem non tulerint, majora nomine S. Bernardi — cui dedicabantur — non in fronte sed in posteriore quadam pagina exhibito lectores occasionem singularem celaverint, cui originem debebant; accedit, quod vehementes temporum motus nonnumquam ejusmodi sollemnia prorsus impedierunt, uti abhinc centum annis factum est! Sed cum pauca, quae ingentes clades coenobiis nostris illatas superaverunt, *hoc saeculo* delabente non solum laete florerent, sed etiam indefessis aliquot congregationum laboribus ita augerentur, ut S. Bernardi gesta et merita hodie in ecclesiis Ordinis nostri per cunctas mundi partes laudibus praedicentur: sane obstupuimus, saecularem memoriam *obitus* ejus neque ullibi — quod scimus — singulari quodam cultu publico honoratam esse, neque in fronte ullius ex libris anno illo MDCCCLIII in lucem emissis et ad S. Bernardum spectantibus prodi!

Qui autem anno MDCCCLXXIV, quo septimum completum est saeculum, postquam Bernardus Alexandri III P. M. decreto in *sanctorum numero* esse coepit, edendus erat „Originum Cisterciensium" tomus prior, tribus tandem annis post ab auctore continuis morbis retardato publici juris factus est.

Itaque appropinquante sensim anno MDCCCXCI, ut sanctissimi patris nostri *natales saeculares octavi* in *provincia Cisterciensi Austriaco-Hungarica* ea ratione celebrarentur, quae tum viro de Ordine mirifice merito cum monasteriis antiquitate prioribus par sit (quatuor enim ex iis illo vivente orta sunt), mature cautum est. Jam anno MDCCCLXXX ingruente mentio illius rei inchoata et quae opera ad Ordinis historiam spectantia tum edenda forent, propositum est*) paucisque verbis eodem auctore quatuor annis post iteratum. Proximo anno abbates in capitulo-provinciali Vindobonae congregati memoriam S. Bernardi non solum splendidis actis in coenobiorum templis sed etiam aliquo libro colendam esse decreverunt, cura totius rei abbatibus Runae, Sanctae-Crucis et Clarae-Vallis, utpote coenobiorum antiquitate reliquis praecedentium, demandata, qui tandem mense Majo anno MDCCCLXXXVII consiliis nostris expetitis unanimes nobiscum haec constituerunt:

I. Ex operibus S. Bernardi *Sermones de Tempore, de Sanctis et de Diversis*, usibus quippe spiritualibus aptissimos quidem sed in bibliothecis nostris admodum raros, collatione cum codicibus praegressa nitidissime imprimendos

*) Vid. Historisch-politische Blätter 1880. Vol. LXXXV. p. 888.

divoque patrono offerendos esse tamquam *commune omnium monasteriorum xenium*, quo concordem venerationem summi Ordinis doctoris contestentur. („Xenia Bernardina", Pars I).

II. Altero xenio, quod singulari cujusvis coenobii opera conficeretur, duobus tomis edendas esse diligentissimas *descriptiones codicum* ibi asservatorum et maximam partem rei publicae literariae adhuc ignotorum. („Xenia Bernardina", Pars II, I. II).

III. Tertio xenio *notitias ad historiam singulorum monasteriorum spectantes* partimque prorsus inexploratas complectendas esse, ut: apparatum ad historiam loci exarandam tum manu scriptum cum typis excusum; seriem antistitum ex fontibus primariis haustam aliamque librariorum, virorum eruditione librisve editis clarorum, artificum et opificum (quos vocant) artificiosorum; porro antiquissimos bibliothecarum catalogos aliaque id genus. („Xenia Bernardina", Pars III).

(IV. Hisce „Xeniis" posterioris capituli-provincialis auctoritate adjuncta est „*Bibliographia Bernardina*", operum S. Bernardi tum omnium cum singulorum editiones et versiones, nec non ejus vitas atque tractatus de divo viro scriptos, quotquot usque ad finem anni MDCCCXC erui potuerint, complexura; quam unius sodalis industria elaboratam ad Doctoris Melliflui gloriam augendam non parum collaturam esse patribus conscriptis visum fuit. „Xenia Bernardina", Pars IV).

Quibus a vicario-generali cunctisque antistitibus provinciae sancitis librorumque edendorum *moderamine nobis delato* rei gerendae rationem tam epistolarum commercio quam in conventu sociorum operis XXIV Maji a. MDCCCLXXXVIII habito ea cura eoque effectu deliberavimus, ut parte prima „Xeniorum" jam mense Augusto a. MDCCCXC prelo egressa ceterae quoque ante sollemnia saecularia S. Bernardi excusae fuissent, nisi typothetae et typographi labore in officinis Vindobonensibus petulanter intermisso quartae partis impressionem retardassent, quae ideo aliquot mensibus post in lucem prodibit.

Quanto fervore quantaque assiduitate opus lubenter susceptum subierint, qui nobis socii et adjutores in eo perficiendo aggregabantur, haec volumina perbrevi tempore neque sine difficultatibus orta loquuntur; loquuntur autem — quod majus est: *immensam D. Bernardi venerationem et admirationem*, qua omnium et singulorum pectora calent calebuntque et spes excitatur fore, ut mellifluorum „*Sermonum*" lectione pietas nostrorum incrementa capiat, *descriptorum codicum* inspectio majorum aestimationem propriamque industriam in posteris augeat, *abbatum* de coenobiis et *scriptorum* de literis meritorum *series* ad illos imitandos excitet atque *Bibliographia Bernardina*, tot saeculorum mundique totius praeconia S. Bernardo tributa exhibens, omnes Ordinis nostri vexilla sequentes atque secuturos ad ejus gesta admiranda et opera studiose pervolvenda commoveat!

Quae toto animo optantes *Deum O. M.* oramus atque iterum oramus, ut, qui D. Bernardum abhinc octo saeculis Ordini nostro alterum fundatorem, maximum propagatorem,

sapientissimum doctorem dederat, eo nunc patrono potentissimo intercedente reliquias societatis Cisterciensis protegat atque sodales in colendo S. Bernardo unos unius iterum corporis membra sic efficiat, ut *octavo saeculo a condito Ordine completo antiquum Cistercium resurgat!* Amen. —

Datum Vindobonae et Thermis-Cetiis mense Julio a. MDCCCXCI.

Dr. Benedictus Gsell
Professus Sanctae-Crucis
Archivarius et aedium Vindobonensium praefectus

Dr. Leopoldus Janauschek
Professus Zwettlensis
S. Theologiae Professor emeritus

In novam editionem

Sermonum Sancti Bernardi

De Tempore De Sanctis De Diversis

Introductio

Inter *opera*, quibus *S. Bernardus Claravallensis* haud minus ac gestis nomen suum sempiternae gloriae commendavit, tot codicibus vix ullum divulgatum est, toties a typographiae incunabulis prelo subjectum totiesque in linguas peregrinas translatum, quoties ejus „*Sermones de Tempore, de Sanctis et de Diversis*“, quamquam ingenii stilique principatus tribuendus est *tractatibus* variis a divo viro compositis. Cujus rei ratio facili negotio explicatur. Dum nimirum epistolas dictosque tractatus sive ad singulos sive ad complures ejusdem conditionis homines (ut: clericos, monachos etc.) dirigebat atque posterioribus materias subtiles et nonnisi viris acutissimi ingenii magnaeque doctrinae perspicuas exponebat: „Sermonum“ illorum auditores habuit doctos et indoctos, presbyteros et laicos, ad quorum intelligentiam saepe descendendum erat resque etiam sublimiores quantum licuit plane clareque evolvendae. Quorum piis desideriis sanctus abbas responsurus cum praesertim „in sensibus mysticis indagandis et in moribus formandis“ versatus (ex Sixto Senensi loquimur) „oratione ubique dulci et ardente ita delectaret et vehementer accenderet, ut ex suavissima lingua ejus mel et lac verborum fluere et ex ardentissimo ejus pectore ignitorum affectuum incendia erumpere viderentur“, factum est, ut ejus „Sermones“ reliquis operibus gratiora et acceptiora cunctis Christianis inde a saeculo duodecimo evaderent, eosdemque ipso decimo-nono ad finem currente pari cum pietatis incremento ab illis legi posse ac mereri, firmissime asserimus! Qua in re ad unam omnium confessionum

asseclas consentire, Chrysostomus Henriquez, Mabillonius aliique permultis testimoniis (facillime ex libris recentiorum auctorum augendis) probant, atque ex *„Bibliographia Bernardina"* patescet, his praesertim temporibus non solum a catholicis sed etiam ab acatholicis theologis primi ordinis in inquirenda „Sermonum" indole singularia studia collocari sanctumque Bernardum clarissimis verbi divini praeconibus accenseri. *Latina* lingua – laicis quoque permultis illius aevi haud ignota – illos recitatos esse, nemo est, qui hodie dubitet. Sane nonnisi illa lingua, utpote tot saeculis a divinarum et profanarum rerum scriptoribus exculta immensaque verborum copia pollente, minime patria – rudi et paupere – utens tanta cum facundia docere et increpare potuit, percellere et persuadere; porro nonnisi latine loquentem Claravallenses vitae monasticae candidati et sodales, ex omnibus Europae plagis congregati gallicaeque linguae plerumque ignari, intellexerunt; accedit, quod cetera sancti magistri opera, quae *vernacula* primitus exarata esse nemo contendit, idem ubique quod „Sermones" dicendi genus produnt, et purum et crebro corruptum, mira autem ubertate sacrae scripturae sententiis stipatum et permixtum, quo gallice scriptos vix ullus eruditorum unquam reddidisset!

Coenobitae fuerunt iique *Cistercienses,* quos sanctus Pater noster alloquebatur, et prout illi abhinc octo saeculis, ita omnium saeculorum monachi quilibet in iisque proles Bernardina inexhaustos thesauros in „Sermonibus" reperient, quibus fruentes doceantur et aedificentur. Pro multo varioque argumento, minora in membra diviso et diebus Dominicis festisque accommodo, ad *praelectiones,* quae communes preces comitari solent, utilissime adhiberi possunt, intersertis quandoque fragmentis ex S. Bernardi libris „de conversione ad clericos", „de praecepto et dispensatione", „de gradibus humilitatis et superbiae" seligendis; porro *meditationum* materias abundantissimas continent, tironibus praeprimis commendandas; maximum autem fructum ex eis percipient *evangelii praecones,* quibus equidem minime conciones secundum regulas hodie valentes de certis thematibus et pro auditoribus distinctis elaboratas offerent, sed paraphrases (quas vocant) de rebus ethicis, asceticis mysticisque facete ac ingeniose compositas, ast tali contemplatione perscrutandas, quali originem debuere, ut nihil dicamus de infinito locorum sacrae scripturae numero, quos nullus patrum neque doctorum S. Bernardo rectius disposuit, aptius intexuit. Quem scribendi modum, quum jam

primis magni doctoris discipulis – sed et posteris placeret, nonnulli optime passim imitati ansam praebuerunt, ut ipsorum opera cum Bernardinis confunderentur, immo vel hodie difficile a genuinis discernerentur. –

Quae momenta considerantes, quum consilium nostrum de *xeniis literariis* a sodalibus provinciae nostrae *anno post nativitatem S. Bernardi octingentesimo* eidem consecrandis exquireretur, primum praecipuumque *novam „Sermonum" impressionem* esse suasimus, ideo quoque necessariam, quod exemplaria tum antiquiorum quum recentiorum editionum in bibliothecis nostris obvia non solum *rariora* sint, sed etiam voluminum magnitudine plerumque *inhabilia* exsistant, ita ut frequentiorem lectionem impediant. Quam novam editionem propter senum manus tremulas visumque infirmiorem *literis clarissimis* in *forma commoda* excudi, *mendis typographicis* alias haud infrequentibus *locisque sacrae scripturae falso allatis* expurgari et *verbis rite interpunctis* rerum lectarum intelligentiae suffragari voluimus. Porro „Sermones" *ex tertia editione Mabilloniana* exscriptos cum *codicibus* in aliquot monasteriis nostris (quae sunt: Runa in Styria, Sancta-Crux, Clara-Vallis et Campililium in Inferiore-, Hilaria in Austria-Superiore, Ossecum et Altovadum in Bohemia) repertis *conferri* et ex eis *emendari*, novos autem et *nondum editos* – si qui detegerentur – in „additamentis" adnotari debere existimavimus. Usui quotidiano prospicientes de editione correcta, minime autem critica (quam vocant) sensu strictiore cogitavimus; propter quod ne *numerum* quidem „Sermonum" utpote longa traditione sancitum immutavimus, hujusce ut aliarum quaestionum ad S. Bernardum spectantium solutionem illis relinquentes, qui inspectis codicibus praesertim in Anglia, Hispania et Italia asservatis eam, quam *P. Bertrandus Tissier* meditabatur, editionem aggressuri sint, qua – *ejectis dubiis et subditiciis* – sola *genuina* S. Bernardi opera (apparatu literario praemisso) compluribus voluminibus formae habilis nitide impressa in lucem mittantur; quod opus ut *quidam ex nostris anno MDCCCXCVIII* perficiant, ardenter pervelimus!

Utrum haec nostra editio consiliis et desideriis expositis satisfaciat nec ne, lectores dijudicent; nobis bona fide asseverare fas est, eandem summa cum diligentia et pietate ita adornatam esse, ut saltem cum praestantioribus comparari queat. „Introductionem" hanc duobus „Additamentis" auximus. Prius *de mutua codicum inspectorum relatione* agit, auctore A. R. P. *Ottone Grillnberger*, erudito

monasterii Hilariensis archivario deque hac editione tum adjutorio nobis in impressis plagulis corrigendis praestito quum notis in „Sermones de Tempore“ atque dicto additamento egregie merito, cui totius provinciae nostrae nomine singulares gratias agimus. Posterius *partem Mabilloniae praefationis in tomum tertium operum S. Bernardi* exhibet, qua de nonnullis quaestionibus ad „Sermones“ pertinentibus disseritur et „Introductio“ nostra suppletur.

Additamentum I

De subsidiis criticis in hac sermonum s. Bernardi recensione adhibitis

(Scripsit P. Otto Grillnberger)

Codices, quotquot ex monasteriorum Cisterciensium quae sunt in Austria bibliothecarum scriniis in hac editione adornanda praesto fuerunt, pari neque vetustate neque integritate insignes sunt hi:

A. Codices monasterii S. Crucis (Heiligenkreuz in Austria-Inferiore), collati a *P. Maximiliano Poeltl* (s. theol. professore et bibliothecario).

H$_1$ = codex membranaceus n. 60, forma maxima, foliorum 242, quorum singulae paginae versuum sunt undetricenorum, saeculo XII eleganter scriptus, continet *s. Bernardi sermones 40 de tempore, 20 de sanctis, 5 de diversis,* quibus et inserta et addita sunt quaedam Petri Damiani. (Cf. Xenia Bernardina II, 1, p. 27).

H$_2$ = codex membranaceus n. 223, forma maxima, foliorum 158, quorum singulae paginae undetricenos singulos versus continent, saeculo XII eleganter scriptus, foliis 1–151 complectitur *s. Bernardi sermones 37 de tempore, 6 de sanctis, 64 de diversis,* quos sequitur electorum commentarius. (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 63).

H$_3$ = codex membranaceus n. 238, forma maxima, foliorum 152, versuum in singulis paginis vicenorum septenorum, quo tempore scriptus sit, ostenditur his verbis in folio 152 adiectis: *anno domini* MCCLXIIII. Continet foliis 1–42, 97–126 *s. Bernardi sermones 7 de tempore, 4 de sanctis, 2 de diversis.* In reliquis foliis leguntur sermones Odonis, abbatis Morimundensis, aliaque. (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 67).

H 4 = codex membranaceus n. 251, forma maxima, foliorum 107, quorum singulae paginae versuum sunt tricenorum binorum, saeculo XIII scriptus, foliis 1–57 complectitur *s. Bernardi sermones 3 de tempore, 9 de sanctis, 5 de diversis.* Accedit *Tractatus s. Bernardi abbatis (Pascalibus dapibus esuriens . . .),* quem Mabillonius Ogerio, abbati Locediensi, tribuit. (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 69).

B. Codices monasterii Altovadensis (Hohenfurt in Bohemia), quorum collationem accepimus a *P. Raphaele Pavel* (suppriore et bibliothecario) factam.

Ho 1 = codex membranaceus n. XX, forma octonaria, foliorum 52, saeculo XIII scriptus, continet *s. Bernardi sermones 9 de tempore et 10 de diversis et quosdam in Cantica Canticorum.* (Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 175).

Ho 2 = codex membranaceus n. XC, forma quaternaria, foliorum 140, saeculo XIV scriptus, complectitur cum Richardi a s. Victore, Bonaventurae aliorumque opera, tum foliis 29–38, 45–71 *s. Bernardi sermones 15 de tempore, 2 de sanctis, 2 de diversis.* (Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 196, 197).

Ho 3 = codex chartaceus n. 92, forma octonaria, foliorum 255, saeculo XV scriptus est. Inter varia opuscula theologica, quae exhibet, sunt *s. Bernardi sermonum 1 de tempore et 1 de sanctis* partes non integrae et integer *1 sermo de tempore* (Fol. 244–246. – Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 274).

Ho 4 = codex chartaceus n. 94, forma maxima, foliorum 222, saeculo XV exaratus, continet „Collationes ss. Patrum", quibus inserti sunt *s. Bernardi sermones 6 de tempore et 5 de sanctis.* (Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 275).

Ho 5 = codex chartaceus n. 60, forma quaternaria, foliorum 89, saeculo XV scriptus, complectitur post Richardi a s. Victore „Annotationem super ps. 28" et quosdam versus foliis 22–80 *Tractatum b. Bernhardi abbatis super psalmum qui habitat.* Sequuntur quaedam alia. (Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 260).

C. Codices monasterii Campililiensis (Lilienfeld in Austria-Inferiore), quos contulit *P. Paulus Tobner* (camerae praefectus).

L 1 = codex membranaceus n. 51, forma maxima, constat ex duabus partibus non una aetate confectis: pars enim prior folia 1–110 continens saeculo XIII exeunti vel saeculo XIV ineunti tribuenda est; pars posterior folia 111–121 complectens a manu recentiore est addita. Singulae paginae binis columnis divisae versuum sunt quadragenorum binorum. Leguntur in hoc codice

s. Bernardi sermones 19 de tempore, 5 de sanctis, 68 de diversis. In folio 15 scriptura a verbis sermonis X in psalmum „Qui habitat“: „minus merear inveniri“ transilit ad verba sermonis LXXII de diversis: „Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum Pii sunt“.... Quae lacuna ut expleretur, partem codicis posteriorem adiectam esse ostendit inscriptio in margine folii 15 addita haec: „Quod hic deest require in fine libri, ubi scriptus est defectus ille in duobus quaternis“. Foliis 108–110 continetur *sermo,* qui in s. Bernardi operum editionibus non legitur *(Jacob ancillas et liberas sibi coniunxit . . .).* Pars posterior, quamvis eiusdem atque prior sit originis, verba scriptoris multo minus sincera habens quam hic, incipit a verbis a quibus folium 15: „modo necdum tamen expulsum“, desinit in verba sermonis XVII in psalmum „Qui habitat“: „Quum veraciter hunc thesaurum invenerat, quem vo“; reliqua interierunt. (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 498, 499).

L 2 = codex chartaceus n. 33, forma quaternaria, foliorum 237, saeculi XV, antea monasterii Cellarum-Mariae in Austria-Inferiore, continet foliis 1–15, 20–153 *s. Bernardi* cum alia *opuscula* tum *sermones 13 de tempore, 3 de sanctis, 41 de diversis;* foliis 16–19, 153–237 varias disputatiunculas theologicas Petri Damiani, Augustini, aliorum. (Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 493).

L 3 = codex membranaceus n. 40, forma quaternaria, constat ex duabus partibus. Quarum prior complectens folia 1–92, quorum in singulis paginis versus conspiciuntur viceni terni, anno 1263 scripta est, id quod testantur haec in folio 92 subiecta: „Expliciunt sermones s. Petri Damiani de tempore et sanctis anno domini 1263“; posterior continens folia 93–190, quorum singulae paginae versus amplectuntur tricenos, eidem fere tempori tribuenda est. Explent hunc codicem cum sermones Petri Damiani, quaedam s. Hieronymi aliorumque, tum *s. Bernardi varia opuscula,* in quibus sunt *sermones 2 de tempore, 2 de sanctis, 2 de diversis* (fol. 97 ad 130. – Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 496, 497).

L 4 = codex membranaceus n. 55, forma maxima, foliorum 117, quorum singulae paginae binis columnis divisae versus continent quadragenos binos, saeculo XIII exeunte vel saeculo XIV ineunte eleganter scriptus et splendide exornatus colore rubro et caeruleo, complectitur *s. Bernardi epistolas 110, librum de gratia et libero arbitrio, sermones 7 de tempore, 5 de sanctis, 1 de diversis,* quibus additi sunt *sermones duo de Canticis Canticorum* a s. Bernardo abiudicandi. (Cf. Xen. Bernard. II. 1, p. 499).

D. Codex monasterii Ossecensis (Ossegg in Bohemia) chartaceus n. 45, nobis **O**, forma maxima, foliorum 331, binis columnis saeculo XV scriptus, post Hugonis Argentinensis „Compendium theologicae veritatis" et 4 sermones de nomine Mariae nescio a quo compositos foliis 143–331 *s. Bernardi sermones 55 de tempore, 26 de sanctis, 4 de diversis* continet. Operam codicis conferendi suscepit *P. Bernardus Wohlmann* (bibiothecarius. – Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 137).

E. Codices monasterii Runensis (Reun in Styria), collati a *P. Antonio Weis* (bibliothecario).

R$_1$ = codex membranaceus n. 42, forma quaternaria, saeculo XII a compluribus librariis eleganter scriptus, foliis 237, quorum singulae paginae binis columnis divisae versus amplectuntur vicenos quaternos, continet 67 sermones, quos omnes esse s. Bernardi putabat, qui in folio 2 haec adiecit: *Sermones excerpti ex sermonibus beati Bernhardi abbatis.* Sed unus ex eis (58) legitur in editione s. Bernardi operum ab J. P. Migne procurata (Patrolog. III, 1133) in subdititios relatus; octo (60–67) sunt Nicolai monachi Claravallensis (cf. Tissier, Biblioth. III, 198–217); quinque denique typis nondum expressi (11, 37, 54, 57, 59) num s. Bernardo sint tribuendi, dubium est. Reliquorum *53 sermonum* genuinorum sunt *33 de tempore, 16 de sanctis, 4 de diversis.* (Cf. Xen. Bernard. II, 1, Cod. Run. 42).

R$_2$ = codex membranaceus n. 35, forma quaternaria, saeculo XII exeunte vel saeculo XIII ineunte scriptus, ex 263 foliis constat, de quibus cum 195 quaedam Maximini, Johannis Damasceni, Hugonis a s. Victore et alia complectantur, 68 restant haec continentia: (Fol. 121–130) *Homiliam s. Bernardi abbatis super ewangelium: Intravit Jesus* (Luc. X, 38); (Fol. 137–147) *Sermonem s. Bernardi de evangelica lectione: Intravit Jesus* (Luc. X, 38); (Fol. 147 ad 194) *Homilias (4) domini Bernardi (de laudibus Virginis Matris).* Illorum sermonum prior num s. Bernardi sit, dubium est; posterior ab eo est alienus (cf. Migne, Patrolog. III, 1001. – Cf. Xen. Bernard. II, 1, Cod. Run. 35).

F. Codices monasterii Hilariensis (Wilhering in Austria-Superiore), quos contulerunt *PP. Raimundus Kloiber* (bibliothecarius) et *Robertus Keplinger.*

W$_1$ = codex membranaceus n. 94, forma quaternaria, foliorum 163, versuum in singulis paginis undetricenorum, saeculo XII scriptus, continet *s. Bernardi sermones 33 de tempore, 15 de*

sanctis, 1 de diversis, quibus et inserti et annexi sunt quidam alii. (Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 48).

W_2 = codex membranaceus n. 64, forma quaternaria, nunc foliorum 106, saeculo XII a duobus librariis exaratus est, quorum alter in foliis 1–52 *s. Bernardi de consideratione* libros ad Eugenium III et nescio cuius epistolam, alter in reliquis foliis, quorum singulae paginae versus continent undetricenos, *s. Bernardi sermones de tempore* scripsit. Quorum sermonum, cum multa folia intercíderent, pauci servati sunt, et qui servati sunt (20) non omnes sunt integri. (Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 28).

W_3 = codex membranaceus n. 110, forma quaternaria, foliorum 129, saeculo XIII scriptus, foliis 44–77, quorum in singulis paginis versus conspiciuntur viceni quaterni, continet *s. Bernardi 4 sermones de laudibus Virginis Matris.* In folio 40 legitur *in natale domini Sermo beati Bernhardi abbatis,* qui an huic tribuendus sit, haesito; in foliis 118–129 *Libellus beati Bernhardi abbatis,* quem huius non esse nunc nemo est qui ignoret (cf. Mabill., Opp. s. Bern. Paris. 1719, II, 332). Reliquas codicis partes explent quaedam ss. Hieronymi, Augustini, Honorii Augustodunensis aliaque. (Cf. Xen. Bernard. II, 2, p. 59, 60).

E. Codices monasterii Claravallensis (Zwettl in Austria-Inferiore), quorum collatione a *Stephano Roessler, abbate* reverendissimo, confecta usi sumus.

Z_1 = codex membranaceus n. 281, forma quaternaria, saeculo XIII scriptus, 175 foliis continet *s. Bernardi 79 sermones,* in quibus sunt *35 de tempore, 15 de sanctis, 5 de diversis.* In folio ultimo 176 legitur adnotatiuncula theologica. (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 394, 395).

Z_2 = codex membranaceus n. 294, forma quaternaria, foliorum 198, complectitur et aliorum quaedam et *s. Bernardi* cum alia *opuscula* et genuina et subdititia, tum foliis 5–76, 197–198 saeculo XII exaratis *37 Sermones,* in quibus conspiciuntur *12 de tempore, 7 de sanctis, 11 de diversis.* (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 399, 400).

Z_3 = codex membranaceus n. 68, forma maxima, foliorum 321, continet foliis 2–135 binis columnis post a. MCCLXXXVI exaratis *Flores beati Bernhardi abbatis clarauallensis,* quibus inserti sunt *3 sermones de diversis.* Sequitur „Postilla super libros Genesis, Exodi, Numerorum, Levitici et Deuteronomii edita a fratre Nycolao de Lyra de ordine fratrum minorum". (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 326).

Z_4 = codex membranaceus n. 806, forma quaternaria, foliorum 204, continet *varia s. Bernardi opera* et vera et subdititia, quibus sunt quaedam alia et praeposita et annexa. In foliis 126–188 scripsit librarius qui saeculo XII floruit *s. Bernardi 21 sermones de tempore.* (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 404, 405).

Z_5 = codex membranaceus n. 357, forma octonaria, complectitur cum quaedam s. Augustini aliorumque, tum foliis 27–32 saeculo XIV exaratis *s. Bernardi sermones 5 de tempore.* (Cf. Xen. Bernard. II, 1, p. 425).

Haec fere iidem, qui excusserunt quos enumeravi codices, nescire noluerunt hac editione usuros; egomet ipse codices Hilarienses tantum inspexi. –

Jam codices quam brevissime descripti *qua inter se contineantur cognatione,* est demonstrandum.

Atque primum quidem H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1 artissime inter se cohaerere verbis in his codicibus solis vel additis vel omissis comprobatur. Cuius rei exempla cum plurima vel celeriter quaerenti occurrant, ne pauca quidem hic afferre in animum induxi. Sed iam quaerendum est, quomodo hic consensus sit explicandus. Atque W_1 et W_2 tanta verborum et sententiarum cognatione coniuncti sunt, ut quin hic ex illo descriptus sit dubitari nequeat. Sed codicum H_1, R_1, W_1, Z_1 talis est indoles et ratio, ut alius ex alio manasse putari non possit, sed eos ex communi fonte fluxisse sit statuendum; neque enim desunt loci, quibus in diversa abeunt. Atque omissis quae in levioribus rebus observantur discrepantiis, quibus in hac quaestione nihil tribui potest, graviores quasdam, quae ultra casum aestimari debent, per tabellas composui.

H_1 om.

tanto plus diligunt, tanto magis laudant (pag. 696, adnot. 19).

H_1, R_1

et semper in anteriora conemur, incessanter in melius (pag. 493, adnot. 10).

nam superiora quidem potius triumphantis esse quis dubitat (pag. 621, adnot. 18).

a luxuria, a crapula, ab ebrietate ceterisque (pag. 693, adnot. 8).

H_1, W_1

Fugite, fugite initium omnis peccati superbiam (pag. 2, adnot. 6).

quia potes habere suspectum, quod cognatus eius est (pag. 156, adnot. 27).

quia enim est, per quam ad laetitiam pervenitur (pag. 168, adnot. 7).

Beati vere, quoniam ipsorum est regnum coelorum (pag. 612, adnot. 36 add. post *regnum coelorum*).

H_1, Z_1 om.

exalta in fortitudine vocem tuam (pag. 610, adnot. 23).

Verumtamen quod audierunt illi, reservatur (pag. 611, adnot. 32).

H_1, R_1, W_1 om.

tamquam revertens a nuptiis (pag. 169, adnot. 2).

H_1, R_1, Z_1

tu vero dandos homini inique furaberis (pag. 5, adnot. 9).

Vere agnus, vere humilis, vere mansuetus. Ecce-inquit-agnus Dei; ecce qui tollit peccata mundi (om. pag. 156, adnot. 26).

introire mereantur in gaudium Domini (om. pag. 626, adnot. 27).

est enim testimonium conscientiae non perhibentis sed percipientis (om. pag. 621, adnot. 21).

R_1, W_1

dum perituris adhaerent omittentes ea, quibus apprehensis salvare possent animas suas (pag. 1, adnot. 3).

non ambulemus in carne (pag. 491, adnot. 26).

R_1, W_1, Z_1 om.

qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen (pag. 130, adnot. 12).

Z_1 om.

– inquam – viam mandatorum tuorum curro (pag. 610, adnot. 25).

Quae diversitas non dubitaverim quin ita explicanda sit, ut codex, ex quo derivati sunt, mutationibus additamentisque inspersus fuisse putetur eorumque alia in alios transiisse.

Ad hanc stirpem etiam H_3, $Ho_{2.3.4}$ referendi sunt. Atque codicis H_3 in maximis et minimis ea cum H_1 conspiratio est, ut gemellus eius frater sit appellandus. Sed neutrum ex altero descriptum esse, lacunis utriusque propriis ostenditur; velut desunt in uno H_1 *Magnum testimonium, fratres mei! Magnus enim est, cui perhibetur, sed major est ipse, qui perhibet* (pag. 533, adnot. 5); in uno H_3 *et scientiam* (pag. 407, adnot. 5). Deinde codices Ho_2 et H_1, R_1, W_1, Z_1 propinquo cognationis gradu coniunctos esse, singularium quorundam errorum consensu apertum est, velut lectionis corruptae *quod in hominc* (pag. 20, adnot. 62). Sed illum ex horum nullo manasse neque ex eodem eos proximo codice, sed ex communi fonte propria propagatione fluxisse facile concedet, qui scripturas pag. 447 propositas examinaverit. Tum artior codicum Ho_3 et H_1, R_1, W_1, Z_1 cognatio videtur in sermonibus, qui

paginis 193–196, 206–210, 576–587 continentur. Sed cum in H_1, R_1, W_1, Z_1 multa desint, quae leguntur in Ho_3 (conf. adnot. in sermones quos modo dixi), hunc ex illorum nullo manasse apparet. Ho_4 denique cognationis vinculo cohaerere cum $H_{1.3}$, R_1, Z_1, edocemur verbis et in his et in illo omissis: *Quomodo – inquit – fiet istud, quoniam virum non cognosco (Luc. 1, 34)? Immobile propositum virginitatis, quod nec angelo filium promittente aliquatenus titubavit* (pag. 574, not. 23). Neque tamen consensus talis est, ut Ho_4 apographon esse unius ex codicibus $H_{1.3}$, R_1, Z_1 possit putari. Desunt enim in $H_{1.3}$, quae leguntur in Ho_4: *et totius stultitiae princeps* (pag. 578, not. 18); *Verum hoc alias; interim sane ingredimini magis et videte reginam in diademate, quo coronavit eam Filius suus* (pag. 580, not. 32); deinde omissa sunt in R_1, Z_1, quae exstant in Ho_4: *in laudem et gloriam Filii ejus, Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen* (pag. 558, not. 21).

Constat igitur codicibus $H_{1.3}$, $Ho_{2.3.4}$, R_1, $W_{1.2}$, Z_1 unam propriamque classem contextus Bernardini effici, quam littera **X** signamus.

Inter reliquos codices H_2, Ho_5, L_1, Z_4 artissimo cognationis vinculo coniunctos esse ut credamus, cum aliae lectiones his solis propriae et omnibus apicibus similes faciunt, tum praecipue quae pag. 462, 463 sunt propositae. Sed ne L_1 ex H_2 vel Z_4, H_2 ex Z_4 vel Z_4 ex H_2, Ho_5 ex L_1 vel H_2 vel Z_4 manasse putes, examines quaeso haec pauca exempla, quibus facile addideris plura:

H_2

Verbum illud bonum eructuat, quod his diebus frequenter audistis. Gaudete in domino semper, iterum, dico, gaudete; licet enim parvulus sed plenus, plenus gratia et veritate, in quo habitat plenitudo divinitatis corporaliter. Gaudete, inquit utique Paulus, de exhibitione, sed iterum gaudete de promissione, quoniam et res plena gaudio et spes plena. Gaudete, quia iam percepistis (pag. 93, adnot. 4).

H_2, L_1 add.

uno post *quoque* (pag. 53, adnot. 3).

H_2, Z_4 om.

et nec esse se nec non esse respondit (pag. 228, adnot. 11),

add. post *laqueus evitari* (pag. 217, adnot. 17)

De laqueo venantium. Laqueus venantium teste Apostolo divitiae sunt. Qui fugitet spernit illas, omnino longe se facit a verbo aspero cet. (cf. pag. 461).

L_1

quid de Maria dixerit (pag. 46, adnot. 6).

L_1, Z_4

de miraculi novitate expavescentem (pag. 34, adnot. 7).

H_2, L_1, Z_4 om.

iterum impugnetur, ne (pag. 293, adnot. 7).

Vides haec talia esse, quae in singulis codicibus aut coniectura orta aut casu omissa esse sit incredibile. Quare id tantum statuendum est, codices H_2, Ho_3, L_1, Z_4 ex communi stirpe derivatos esse mutationibus referta, quarum alii alias reciperent.

Ex hac etiam L_2, R_2, W_3, Z_2 deducere possumus. Atque L_2 locis longe plurimis cum L_1 conspirat; ubi vero ab eo recedit, scripturae ita sunt comparatae, ut ab alio codice auxilium petitum esse credamus non sit necesse (conf. quae adnotata sunt pag. 453, 466, 468, 1024, 1025, 1029, 1030). Quare L_2 ex L_1 propagatum esse haud absurde conicias. R_2 autem et W_3 cum H_2, L_1, Z_4 multis locis consentiunt iisque talibus, quos nisi ex communi fonte irrepsisse statueris, commode explicare non possis (conf. pag. 448–452). Sed cavendum est, ne illos codices omnes alia atque fraterna necessitate coniunctos esse credas; desunt enim in aliis, quae in aliis leguntur. En haec exempla.

R_2 om.

et praefulget (pag. 51, adnot. 55).

W_3, H_2, L_1 om.

vitam (pag. 45, adnot. 29).

H_2, L_1, R_2, Z_4 om.

in natura (pag. 53, adnot. 2).

H_2, R_2, Z_4 om.

et cernitur (pag. 39, adnot. 19).

H_2, Z_4 om.

fiant (pag. 33, adnot. 4).

H_2, L_1 add.

uno post *quoque* (pag. 53, adnot. 3).

Z_2 denique multa cum H_2, L_1 communia habet eaque talia, quae ad infringendam diversi archetypi opinionem satis valeant (cf. pag. 453–455); sed cum legantur in Z_2, quae omissa sunt in H_2, L_1, velut *quia* (pag. 111, adnot. 13), *quod factum est* (pag. 112, adnot. 17), contra exstent in H_2, L_1, quae desunt in Z_2, velut *in*

se nihilominus (pag. 119, adnot. 22), neque H_2, L_1 ex Z_2 neque Z_2 ex H_2 fluxisse apparet.

Altera igitur codicum classis, quam Y vocamus, exstat in H_2, Ho_5, $L_{1.2}$, R_2, W_3, $Z_{2.4}$. Huic addenda est tertia, nobis Z, cuius memoria codicibus H_4, Ho_1, $L_{3.4}$, Z_5 est tradita.

Atque communem codicum H_4, Ho_1, L_3 originem testantur verba pag. 927 (adnot. 17) post *ista possunt* in his solis addita: *prodesse vero quidquam non possunt, etenim illa lucernae ardentes non immerito dici possunt.* Sed neque Ho_1 ex H_4 vel L_3 neque horum ullum ex illo manasse inde colligitur, quod in Ho_1 solo desunt, quae pag. 926, 927 „de opere manuum" sunt dicta, et pag. 927 (adnot. 15) post *manducet* leguntur: *Et paulo post subjungit: His autem, qui hujusmodi sunt, denunciamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio panem suum manducent,* contra in H_4, L_3 solis omissa sunt, quae Ho_1 post *orutione et jejunio* pag. 926 exhibet: *Quinta est studium praedicationis et doctrinae, in quo non solum est purificatio, sed et gloriae meritum conquiritur, dicente s. Scriptura: Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellae in perpetuas aeternitates.* H_4 autem et L_3 qua cognatione sint coniuncti, in medio reliquerim. Sane quidem non desunt loci, quos si H_4 ex L_3 vel L_3 ex H_4 fluxisse putaveris, commode explicare potes; sed pauciores sunt lectiones iis traditae, quam ut plena eorum cognitio effici possit. Idem fere statuendum est de codicibus H_4 et L_4, quos quidem proxima cognatione inter se contineri non est quod neges (conf. pag. 448), sed num H_4 ex L_4 fluxisse dubito quovis pignore contendas. Codicum autem L_4 et Z_5 neutrum ex altero descriptum esse, sed ex eodem codice manasse his locis evincitur:

L_4, Z_5 om.

tantae fabricae congrua, digna (pag. 26, adnot. 5). *manifestis vel* (pag. 26, adnot. 4).

Z_5 om.

inveniaris, alioquin non poteris esse cum ipso (pag. 428, adnot. 2).

L_4 om.

habet in se esse (pag. 433, adnot. 5).

Jam si quaeritur, quae inter eas quas constituimus codicum classes ratio intercedat, loci quidem non desunt, qui originis communionem testantur, sed pauciores inveniuntur, quam ut quomodo singulae in unum archetypum convergant, dubius non haereas.

Id unum tantum constare videtur, Y et Z non ex uno eas proximo codice manasse, si modo Ho 1 – nam inter reliquos quibus Z efficitur codices et Y certa comparatio fieri non potest – patrem refert neque abalienatus est ab eius disciplina; innumerabilibus enim fere locis Y et Z discrepant atque diversitas tanta est, ut, si eas ex uno eodemque codice sciolorum tentaminibus inquinato descriptas esse et mutationum alias aliis codicibus immixtas esse statueris, explicari vix possit. Neque illud verisimile est, aut Y aut Z tam turpiter a patre descivisse, ut eas sorores esse nunc nemo sit qui possit conicere. Sed cum quo frequentius codices describebantur, eo proclivior esset eorum mutatio, utraque quidem ex communi fonte, sed diversis rivulis fluxisse videtur.

Omnia illa si recte disputata sunt, codicum, in quorum fontes adhuc inquisivi, coniunctionem stirpisque communis, quam littera A notare licet, propagationem hac fere descriptione explicaverim:

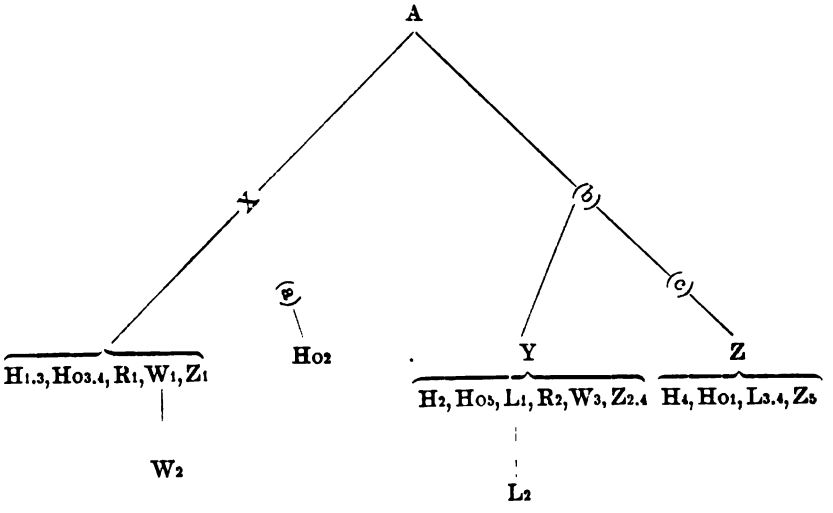

Codex O in quem numerum referendus sit, parum constat. Certe non desunt lectiones, quas considerantes quin cum X, Y, Z quadam cognatione coniunctus sit dubitare non possumus; sed minime numero comparari possunt cum maxima multitudine earum scripturarum, quas hi alias exhibent atque ille. Codicis Z 3 denique propagatio qualis sit, ex iis quae praesto fuerunt subsidiis criticis decerni non potuit. Ceterum horum codicum uterque

quomodo sensim ab origine degeneraverit, cum ille nullo non mendorum genere laboret, hic magna nec laude nec vituperatione dignus sit, accuratius intellegi nihil interest.

Reliquorum autem codicum quae sit auctoritas, hanc quaestionem non est quod omnes in partes exsequar. Cum enim illi, si exceperis Ho$_2$, quem nemo praedicare velit egregium, tales sint, quibus rectissime uti possis, si, quantum codicibus X, Y, Z tribuendum sit, non ignoraveris, satis erit, de horum virtute et pretio disputasse. Atque X, Y, Z ex vitiis, quae codicibus, quibus eorum memoria tradita est, sunt communia, apparet non fuisse ea fide, ut pro integris testibus haberi possent. Saepe enim non solum singulae pluresve voces, sed etiam particulae orationis librariorum negligentia vel inscientia omissae sunt; sed frequentiores sunt loci, quibus eae sermonis virtutes, quae verissime s. Bernardo tribuuntur, futilibus sciolorum tentaminibus sunt obscuratae, qui et mera corrigendi libidine impulsi et depravata aut quae videbantur emendare infeliciter conati verba scriptoris mutaverunt, auxerunt, coniecturis obruerunt, ut prima vestigia saepe haud facile invenias. Atque horum interpretamentorum pars maior ipsi orationi inserta, minor aut in margine aut supra lineas adpicta fuisse videtur, illa ab omnibus quotquot ex X, Y, Z pullulaverunt codicibus recepta, haec in aliis servata, in aliis omissa. Quorum mendorum exempla cum singulae huius editionis paginae suppeditent, hic proponere nolui.

Jam vides X, Y, Z non tales fuisse, quos si hodie superstites essent, securus locis dubiis sequereris, neque iis quibus hi propagati sunt codicibus, quamquam fieri potuit, ut in aliis alia sint feliciter correcta, tribueris plus auctoritatis. Sed *codices nostri quamquam non maximi, minimi tamen non sunt faciendi;* dignissimi enim sunt propter ipsam vetustatem, ut scripturae quas habent nonne sint verae, diligenter perpendatur.

Index notarum

H_1	= codex monasterii S. Crucis	. . . n. 60 saec. XII.
H_2	= – – –	. . . n. 223 saec. XII.
H_3	= – – –	. . . n. 238 saec. XIII.
H_4	= – – –	. . . n. 251 saec. XIII.
Ho_1	= codex monasterii Altovadensis	. n. XX saec. XIII.
Ho_2	= – – –	. n. XC saec. XIV.
Ho_3	= – – –	. n. 92 saec. XV.
Ho_4	= – – –	. n. 94 saec. XV.
Ho_5	= – – –	. n. 60 saec. XV.
L_1	= codex monasterii Campililiensis	. n. 51 saec. XIII/XIV.
L_2	= – – –	. n. 33 saec. XV.
L_3	= – – –	. n. 40 saec. XIII.
L_4	= – – –	. n. 55 saec. XIII/XIV.
O	= codex monasterii Ossecensis	. . n. 45 saec. XV.
R_1	= codex monasterii Runensis	. . . n. 42 saec. XII.
R_2	= – – –	. . . n. 35 saec. XII/XIII.
W_1	= codex monasterii Hilariensis	. . n. 94 saec. XII.
W_2	= – – –	. . n. 64 saec. XII.
W_3	= – – –	. . n. 110 saec. XIII.
Z_1	= codex monasterii Claravallensis	n. 281 saec. XIII.
Z_2	= – – –	. n. 294 saec. XII.
Z_3	= – – –	. n. 68 saec. XIII.
Z_4	= – – –	. n. 306 saec. XII.
Z_5	= – – –	. n. 357 saec. XIV.

Additamentum II

Ex Praefatione Mabillonii in tomum tertium operum S. Bernardi

(Col. 710—717)

I. *Bernardi sermones elaborati.*

Cum in *sanctorum Patrum* scriptis ea pars, quae *Homilias seu Sermones* complectitur, minus elaborata passim et accurata quam reliqua eorum ingenii monumenta videatur: hanc sibi laudem prae ceteris aut certe in paucis vindicat *s. Bernardus,* quod ejus sermones non minori verborum acumine, varietate sententiarum cogitationumque sublimitate nec dispari affectuum pietate praediti sint quam aliae ejus lucubrationes. Mihi vero hujus rei causam meditanti occurrit non modo ingenii ejus sollertia celeresque animi motus ad res explicandas et affectus commovendos faciles, sed etiam auditorum diversitas, quorum in gratiam sermones ejusmodi condebantur. Nam cum veteres illi Patres sanctissimi informandis Christianae religionis doctrina ac pietate populis Sermones suos exponerent, eos ad vulgi captum et ad communes fere locos, auditorum utilitati consulentes, humili stilo prudentes componebant; at *Bernardus ad homines in rebus spiritualibus atque in scientia Scripturarum instructos, plerosque in saeculo quondam eruditione et dignitate praestantes, Sermones habebat suos,* quorum doctrinae et perfectioni[1] accommodanda erat oratio. Unde accidit, ut non modo eximii sermones illi in Cantica, qui majori studio conscripti sunt, sed etiam alii sive de annuis festis ac diebus seu de diversis argumentis *vulgaribus Patrum Homiliis ac Sermonibus a viris cum piis tum doctis praeferri soleant.*

[1]) V. lib. III. Vitae cap. 3. n. 1.

II. *Aliis aliorum Patrum sermonibus praelati.*

Neque enim privata aut singularis mea haec de Bernardi Sermonibus opinio sed illustrium in re literaria virorum, qui suum hac de re judicium seu verbo seu scripto protulerunt; ex quibus duos tantum honoris causa appello, quorum auctoritas haud minor quam doctrina et eruditio est. Primus *Justus Lipsius* in epistola XLIX ad Aubertum Miraeum, ubi de concionibus sacris agens: „Inter Latinos", inquit, „Bernardus me rapit et usum habet excitandi ob acrimoniam ubique et calorem, tum etiam docendi atque imprimendi ob sententiarum acumen, quas crebro et salubriter miscet". Ita vir doctissimus, cum eximium ex Patribus exemplar, quod efformando sacro oratori proponeret, sedulo perquisisset, non aliud magis accommodum invenisse sibi visus est quam Bernardum, *quem ceteris Latinis anteponendum* existimavit. Atqui mirum sit, si palma haec Bernardo itidem prae *Graecis* Patribus, qui in eo dicendi genere excelluerunt, tribuatur; cujus sane sententiae auctorem me profiteri non ausus essem, nisi eam suffragio suo ante comprobasset *Henricus Valesius,* vir summus, de quo *Hadrianus Valesius* – germanus ejus tanto fratre dignus – in ejus vita hoc memoriae prodit: „Ante annos tres vel quatuor quam decederet, quoties festis diebus morbo vexatus domi se continere cogebatur, Bernardi Claravallensis abbatis sermones ab anagnoste suo sibi legi jubebat attenteque eos audiebat et avidis auribus hauriebat. Quippe existimabat et amicis etiam dicere consueverat, dies dominicos ac festos Dei laudibus, non studiis litterarum impendi oportere, *Sermones autem Bernardi quibuslibet veterum Patrum, cum Graecorum tum Latinorum, homiliis ac sermonibus multo esse ad excitandam in animis nostris accendendamque pietatem aptiores*". Hoc testimonium eo lubentius refero, quod et ad commendandos Bernardi Sermones plurimum valeat tanti viri auctoritas, et quod animo meo jucundissima sit hujus viri recordatio, qui me quondam sua et amicitia et familiaritate dignatus est.

III.

His duobus recentiorum virorum testimoniis, quae ceterorum instar esse possunt, facile esset adjungere suffragia auctorum nostra aetate superiorum, qui de Bernardo non secus ac de concionatore vere apostolico locuti sunt; quos inter non mihi praetermittendus videtur *Erasmus,* in convicia ceteroquin quam in

laudes profusior, ita de Bernardo loquens (in libro secundo de ratione concionandi): „Bernardus concionabundus est natura magis quam arte festivus et jucundus nec segnis in movendis affectibus". Sed vereor, ne, si rem minime dubiam pluribus demonstrare voluero, ab aliarum rerum, quae magis usui esse possint, tractatione impediar aut retarder. Quapropter ad alia festinanti jam inquirendum incumbit: Primum, *cur Bernardus saepius, quam Ordinis sui institutum ferat, verba faceret ad suos;* deinde, quo tempore, id est *quibus diebus quibusve diei horis id praestaret;* tertio, *quo idiomate,* ac demum, *quae Christianae ac religiosae viae principia suis potissimum inculcaret.* Ad haec nonnulla tum ad exponenda quaedam ejus doctrinae capita, tum ad discernendos a nothis et suppositiciis genuinos ejus sermones disseremus.

IV. *Quibus diebus habiti.*

Quibus diebus sermones *in Capitulo* apud Cistercienses quondam haberi mos erat, declarant „Usus Cistercienses" (in capite LXVII): nempe dies Natalis Domini, Apparitionis, in Ramis-palmarum, Paschae, Ascensionis, Pentecostes, omnium sollemnitatum s. Mariae, Nativitatis s. Johannis Baptistae, natalis apostolorum Petri et Pauli, in sollemnitate s. Benedicti et Omnium Sanctorum atque in dominica I Adventus. Nulla usquam – quod quidem sciam – mentio de *privatis ac feriatis diebus,* in quibus tamen Bernardus saepissime conciones habebat; unde in sermone I de Septuagesima num. 2: *„Saepius loquor vobis"*, inquit, *„etiam praeter consuetudinem Ordinis nostri"*.

V.

Cur vero id faceret vir religiosissimus et disciplinae regularis studiosissimus, invenio *causas omnino duas.* Una est mandatum primorum Ordinis Patrum, qui Bernardo laborem *corporis* vix sustinenti in compensationem id *spiritualis operis* imposuerant. Hanc rationem in fine sermonis X in psalmum XC ipse exponit his verbis: „Quod aliquoties vobis loquimur praeter consuetudinem Ordinis nostri, non nostra id agimus praesumptione sed de voluntate venerabilium Fratrum et Coabbatum nostrorum, qui nobis etiam id injungunt, quod tamen sibi quidem passim nolunt omnino licere; *neque enim modo loquerer vobis, si possem laborare vobiscum.* Illud forte vobis efficacius verbum foret sed et conscientiae meae magis acceptum. Ceterum, quando id mihi peccatis meis exigentibus et onerosi hujus – ut ipsi scitis – tam multiplici

infirmitate corporis et ipsa quoque temporis necessitate negatur: utinam dicens et non faciens in regno Dei vel minimus merear inveniri"! Haec causa et occasio fuit exponendi *per feriales Quadragesimae dies* psalmi nonagesimi, quem continuis sermonibus prosequebatur, quatenus ingruentium negotiorum et adventantium hospitum sinebat importunitas. Utrumque hoc impedimentum idemtidem eum a concionibus avocabat, ad quas frequentandas eum urgebat non modo coabbatum auctoritas sed etiam (quae altera causa est) *ardens de suorum profectu caritas et studium.* Unde in sermone V de Quadragesima num. 1: „Caritas, qua pro vobis sollicitus sum, fratres mei! cogit, ut loquar vobis, et urgente ea multo saepius loquerer, nisi tam multis occupationibus impedirer". Et sermone VIII in psalmum XC statim ab initio: „Brevius quidem vobis aliquando, dilectissimi! loqueremur, si crebrius id liceret..... Ceterum, quoties ipsa diei praeoccupante malitia pluribus forte diebus molestissimum sustinuimus a vestra exhortatione et consolatione silentium, neminem vestrum reor oportere mirari, si tempus ipsum redimere cupientibus nobis sermo rarior interdum protractior videatur"; „diei malitiam" vocat negotiorum et hospitum turbam, de qua non semel conqueritur in sermonibus super Cantica. At quantumvis a frequentandis concionibus sacris Bernardus impediretur, non tamen ita infrequentes erant, ut a spiritualium rerum fastidio suis non timeret. „Unum timeo", ait ille sermone XI de ss. Petro et Paulo num. 1, „ne toties audita verba salutis vilescere vobis incipiant tamquam verba". Quippe idem sanctus Doctor observat sermone XXXV in Cantica num. 9: „Si corporis cibus, cum absque appetitu et satiatus illum sumis, non modo non prodest, sed et nocet plurimum: multo magis panis animae cum fastidio sumtus non scientiae nutrimentum sed magis tormentum conscientiae importabit".

VI.

Jam vero *quo tempore* haec spiritualium rerum tractatio fieret, indicat ipse Bernardus variis in locis. *Nullum fere diem ab his collationibus vacuum,* si modo aliunde non detineretur, abire permittebat. Id probant sermones de Tempore et de Sanctis tam multi, de Diversis tam varii, in Cantica tam eximii, ne quid dicam de parvis ac sententiis, quae sermonum primae delineationes erant; cum enim ejus animo spirituales obversarentur cogitationes nec eas

statim plena oratione explicare posset, sacros ejusmodi partus *tabulis cereis* commendabat, quos pro tempore et otio perficeret. Ita quippe de eo nobis scriptum reliquit Ernaldus (in libro II de ejus vita num. 51): *„Dictabat vir Dei et nonnumquam scribebat in tabulis cereis, et non patiebatur perire inspirata sibi divinitus“.*

VII. *Quibus horis.*

Horas declamandis sermonibus insumebat aliquando *matutinas* post Primam ante laborem communem seu ante Missam, aliquando *vespertinas*. Primum tempus indicat sermone X in psalmum XC sub finem: „Vereor deprehendi. Nempe horam hanc magnus ille et communis Abbas noster et vester *non vocationi sermonum sed operi manum* noscitur assignasse“. Missarum imminens tempus notat sermone I in festo s. Michaëlis: *„Sed jam praeterit hora; ad Missas nobis eundum est“*; et sermone I in festo Omnium Sanctorum num. 3: *„Nunc quidem cibari habemus factis ejus et verbis; post haec etiam illibatum Dominici corporis sacramentum in altaris mensa sacrosancta ipso propitio percepturi“*. Ad haec in fine sermonis secundi: *„Sed jam sermo claudendus est; vocant enim nos Missarum adhuc celebranda solemnia“*. Verum *serotinas* horas eisdem concionibus adhibitas fuisse probat sermo I de s. Malachia num. 3: *„Inclinata est jam dies et longius, quam speraveram, sermo processit“*; at signantius in sermone XXXVIII de Diversis num. 3: *Eundum nobis est; jam enim campanam audivimus, jam vespertinae tempus orationis advenit“*. Idem probant sermones in Cantica.

VIII. *Gallice an Latine.*

Nunc ex ordine inquirendum est, Bernardus sermones suos latina an vulgari lingua eloqueretur. Nec levis sane difficultas; istis enim concionibus interfuisse videntur *Fratres laici*, illiterati, linguae latinae prorsus ignari, quibus in usu erat sola vulgaris lingua, quae *Romana* corrupte dicebatur passim apud illorum temporum auctores (Nithardum in Historia, Gerardum in libro de vita Adalardi abbatis et apud Chronographum s. Trudonis), ubi *corrupte Romana, teutonice Vallonica* vocatur. Hinc Petrus, Ludovici Junioris – Francorum regis – clericus, in epistola ad abbatem Latiniacensem: „Quidam puer“, inquit, „consanguineus meus, missus est mihi de Anglia ad discendam *Romanam linguam*“[1], id est *Gallicam vulgarem*. Qui vero hanc callebant, non continuo Latinam

[1]) Chesnii t. IV. 742.

intelligebant, nequidem saeculo nono, nedum undecimo, ut patet ex libello de visione (Flotildae seu) Chlotildae, in quo arguuntur quidam presbyteri, *qui ipsas quoque literas ignorabant, quas legebant*[1]; si ergo Bernardi sermonibus fratres illiterati intererant, haudquaquam verisimile est, hos sermones *latine* pronunciatos fuisse. Sane Bernardi sermones de Tempore in conventu Patrum Fuliensium apud Parisios habentur *gallice* scripti ab ipso – ut videtur – s. Bernardi tempore, quod et codicis elementa et idiomatis arguit antiquitas. Accedit, quod Bernardus in initio epistolae XVII ad Petrum diaconum cardinalem sermones suos *stilo* discipulorum exceptos testatur, quasi diceret, non eo modo, quo pronunciati fuerant, sed alieno stilo fuisse donatos. Ejus epistolae haec verba sunt: „Aliqui fratres nonnulla ex his, quae me coram audiere loquentem, suo stilo excepere"; eadem fere verba sunt in fine epistolae XVIII, ubi addit: „et penes se retinent". Ex quibus fortasse quis inferat, Bernardum nativa seu patria dictione, ut fratribus laicis sese accommodaret, verba fecisse, quae discipuli ejus postea in Latinum converterint.

IX.

Fratres autem laicos penitus illiteratos et linguae latinae ignaros fuisse, multa demonstrant. Erant isti fratres choro sociati sed tonsurae clericalis expertes, a Conversis omnino distincti. De his agitur in libro VII de vita s. Bernardi capite XXIII: „Hanc divinae scientiae formulam", (nempe „Non glorietur sapiens in sapientia sua" etc.) „perfectius imitati sunt hi, qui sub beato Patre nostro Bernardo in Clara-Valle coelestis philosophiae disciplinis imbuebantur, non solum *literati* et *in mysteriis sacrae legis eruditi viri multi* sed etiam *laici et illiterati* quam plures; qui etsi humanae scientiae fabricam, per quam ad perfectionis culmen niterentur, minime consecuti sunt, habebant tamen gratiam illuminantem et Spiritum vivificantem, qui de omnibus, quae oportebat, saeculari scientia incomparabiliter efficacius eos docebat. Talium quidam monachus laicus, non litera doctus sed spiritu" etc. En qualis erat status ejusmodi laicorum, qui penitus analphabeti et linguae latinae inscii erant, teste Johanne Eremita in prologo ad Petrum Tusculanum de vita sancti Bernardi: „Monachus quidam", inquit, „venerandi Abbatis verax dilector ac sincerus, forte cum quodam

[1]) Chesnii t. II. 625.

laico fratre, Humberto nomine, per virgultum adjacens monasterio Claravallensi deambulabat, librum miraculorum sancti Patris tenens in manibus, exponens ea secundum idioma Romanae linguae tam suae quam illius aedificationis causa". Cur enim ea exponebat *Romana lingua seu Gallica*, nisi quia frater iste laicus Latinam ignorabat? Talis erat laicus alter, mox ab ipso Johanne laudatus, qui cum nec alphabetum antea nosset, „Deo tamen illuminante ejus intelligentiam et quibusdam fratrum suffragantibus in brevi ad hoc profecit, ut non solum legere verum etiam cantare satis decenter et convenienter sciret. Exinde tam usu quam gratia cooperante dictionum significationes aliquantum intelligere coepit et in hujusmodi scientia paullatim proficere", quod de lingua *latina* dictum esse nemo non videt. Neque solum apud Cistercienses sed etiam apud alios monachos id genus fratres laici admittebantur, qualis erat ille apud Goffridum, abbatem Vindocinensem (in libro III, epistola VIII), qui, quia laicus erat, non latina quam non didicerat, sed materna lingua loquebatur. De fratribus Conversis hic non agimus, tametsi eadem argumenta, quae pro fratribus laicis militant, eisdem etiam Conversis conveniunt probantque, eos[1] itidem linguae latinae intelligentia caruisse; quod confirmatur testimonio Herberti in libro I de miraculis Claravallensium cap. XVI, ubi agit de quodam Converso, *qui cum devenisset ad mortem, coepit loqui latino eloquio, cum numquam latinas literas didicisset.* Itaque universim pronunciare licet, linguae latinae usum promiscuum non fuisse penes vulgus, etiamsi passim acta publica latine conderentur. Sane Petrus Venerabilis (in libri IV epistola XVIII ad Coelestinum papam) scribit, se epistolam de ejus electione accepisse atque in Capitulo lectam „tam literatis quam illiteratis, quos Conversos vocamus", inquit, „exposuisse", id est lingua vernacula explicasse, quod inutile fuisset, si omnes latinam linguam calluissent. Denique singulis Galliarum provinciis suos fuisse – uti et modo – idiotismos, arguit Bernardi epistola LXVII ad monachos Flaviacenses agri Bellovacensis, ubi ipsos et suos Claravallenses *dissimilibus linguis* usos asserit.

X.

Et quidem ita res tum se habebant; sed nihilo minus Bernardi Sermones in *latina lingua natos, latine prolatos* atque eodem

[1]) sed non omnes (contra Mabillonii assertum).

prorsus modo ab ejus discipulis exceptos fuisse indubitanter existimamus. Primo enim id arguit perpetuus nativusque verborum lusus in vocibus latinis; deinde ejusdem stili in sermonibus et in aliis ejus libris et tractatibus aequalitas. Ad haec Cartusienses per ea tempora, qui et fratres laicos admittebant, in publicis ad fratres concionibus latine dicebant eumque usum retinent etiam nunc. Praeterea idem de aliis Bernardi sermonibus ac de expositione in Cantica censendum est, cujus expositionis sermones eodem prorsus modo scripti sunt quo pronunciati, ex sermone LIV num. 1 in haec verba: „*Scripta sunt, ut dicta sunt, et excepta stilo, sicut et sermones ceteri, ut facile recuperetur, quod forte exciderit*".

XI.

Ex hoc loco explicatur superius testimonium ex epistola XVIII objectum, ubi quidam fratres ex his, qui Bernardum coram loquentem audire solebant, ejus sermones *stilo* excepisse memorantur, id est calamo seu scriptione, non propria oratione. Sic Nicolaus Claravallensis in epistola XXXIX: „Nec sufficit manus ad tenendum stilum". Eodem sensu intelligenda est haec vox in fine epistolae CCCIV: „Qui legit, agnoscat stilum, quia ipse dictavi"; ubi et stilus pro scriptura idiographa et dictare pro scribere indubie usurpatur. Sic in fine epistolae CCCX: „Haec ipse dictavi, sic me habens, ut per notam vobis manum agnoscatis affectum". Nihil clarius; neque enim orationis stilus manum indicat sed propria scriptio. His accedit Guillelmi auctoritas (in libro I de Bernardi vita, num. 70): „Testantur hoc scripta ejus, quae vel ipse scripsit vel alii scripserunt, sicut ex ore ejus exceperunt". Haec sane nos movent, ut Bernardi sermones non alio stilo seu dicendi genere, quam quo ab ipso prolati sunt, ad nos pervenisse existimemus et *in codice Fuliensi* non nativam eorum linguam sed *latinae translationem* contineri. Et quidem codex iste, quem autographum esse putamus, non ante Bernardi obitum scriptus fuit; id quod probat inscriptio, in qua Bernardus sanctus appellatur, ut postea videbimus. Sane auditores suos in literis sacris eruditos dicit non semel, ut sermone III de Petro et Paulo num. 6: „Meministis (scientibus legem loquor)" etc., et sermone VII in psalmum XC, num. 5: „Balaam dico, recolite, qui historiam nostis". Ad haec sermone in festo Paschae, num. 10: „Apocalypsis verba sunt; discant, qui non legerunt; recolant, qui noverunt". Apertius sermone IV de Nativitate, num. 1: „Scientibus scripturas loquor". (Confer

sermonem V in psalmnm XC, num. 2). Ex his omnibus intelligitur, Bernardi auditores literatos ac latine scientes fuisse.

XII.

Nec nos ab hac sententia revocare valet objectio ex fratribus laicis, ad quos forsan sermones alii habebantur magis familiares, si non cum Conversis *privato Capitulo* (quod singulis Dominicis diebus in horum gratiam ex usu Ordinis cum vernaculo sermone fiebat) intererant. Nonnihil tamen negotii facessit Nicolai Claravallensis epistola XXIV, de qua inferius agendum.

XIII.

In his porro *exhortationibus,* quas sive *ad Conversos seu ad extraneos et saeculares homines* faciebat vir sanctus, *vulgari idiomate* procul dubio utebatur. Ad priores pertinet dictum Conversi cujusdam animam agentis, qui a Bernardo ad spem Christianam animatus respondit, se de Christi misericordia securum esse. Tum ab eodem repressus: „Si vera est", infit, „ista praedicatio vestra, quam nobis saepius inculcastis, quod scilicet regnum Dei non carnis nobilitate, non terrenis divitiis possidetur, sed sola obedientiae virtute acquiritur, hanc unam sententiam tamquam verbum abbreviatum a Domino sedula commemoratione apud me continui"[1] etc. Bernardus itaque *ad Conversos praedicationem* faciebat et quidem *diebus Dominicis* in *privato eorum Capitulo,* ut Cisterciensium antiquae definitiones praecipiunt (Dist. XIV. cap. IV).

XIV.

Neque etiam saecularibus et exteris, si quando caritas aut occasio postulare videbatur, sanctus Doctor deerat, teste Gaufrido (in lib. II de ipsius vita, cap. III. num. 8): „Populo Dei semper prodesse studuit, numquam praeesse sustinuit. Raro tamen, nisi forte ad loca proxima, ut praedicaret, exivit; sed quoties eum necessitas aliqua traheret, seminabat super omnes aquas, publice et privatim annuncians verbum Dei. Quod tamen ipsum ex mandato summi Pontificis actitabat; ad nutum quoque praesulum ceterorum, ubicumque eorum aliquem contingebat adesse". Quid in partibus Germanicis, cum expeditionem sacram praecipiente Eugenio III publicaret, ipsi contigerit, eodem loco idem Gaufridus tradit: „Mel et lac sub lingua ejus .... Inde erat, quod Germanicis

[1]) Vita s. Bernardi lib. VII. cap. XXIII. num. 50.

etiam populis loquens miro audiebatur affectu, et ex sermone ejus, quem intelligere – utpote alterius linguae homines – non valebant, magis quam ex peritissimi cujuslibet post eum loquentis interpretis intellecta locutione aedificari illorum devotio videbatur et verborum ejus magis sentire virtutem; cujus rei certa probatio tunsio pectorum erat et effusio lacrimarum". Quod ejus sermonem intelligere Germani – *utpote alterius linguae homines* – non valerent, inde conficitur, eum nativa seu *gallica* locutione usum fuisse. Et quidem Philippus monachus (in libro VI de ejus miraculis num. 16) ait, eum *Romana lingua,* id est Gallica, apud Germanos locutum fuisse. Ekkehardus Junior (in libro de casibus monasterii S. Galli), agens de quodam saeculi noni monacho illiterato, scribit, Tutilonen *latialiter, quo illum, qui nihil intelligebat, lateret,* compares suos allocutum fuisse. Idem de Anglis – ut alios mittamus – dicendum, quorum in gratiam Alfredus saeculo IX „Pastorale" Gregorii M. et Bedae historiam Saxonice verti curavit; hinc eodem tempore versiones Evangeliorum et Regulae s. Benedicti in Germanicam linguam.

XV.

Sed fortasse his diutius immoramur, quam sit operae pretium; nec tamen nos poenitet, quando id apostolicum sancti viri commendat zelum et officium. Porro in concionibus suis testante Gaufrido in loco mox laudato „utebatur sane Scripturis tam libere commodeque, ut non tam sequi illas quam praecedere crederetur, et ducere ipse, quo vellet, auctorem earum ducem Spiritum sequens".

XVI. *Bernardi quae principia in Sermonibus.*

Jam vero quae maxime vitae religiosae principia ex sacris literis in suis ad monachos sermonibus inculcare soleret, non ab re erit paullisper considerare. Unum ex praecipuis est – ex Apostolo, *ut se in hoc saeculo peregrinos reputarent.* Cujus rei argumentum suppeditant loci duo; unus locus ex sermone I de Epiphania, num. 1: „Super his saepius vos admonere curamus, ut numquam mente excidat, peregrinos nos esse, longe factos a patria, pulsos haereditate. Quisquis enim desolationem non novit, nec consolationem agnoscere potest; quisquis consolationem ignorat esse necessariam, superest, ut non habeat Dei gratiam". Alter locus est in sermone VII de Quadragesima: „Felices, qui se praesenti saeculo nequam advenas et peregrinos exhibent, immaculatos se custodientes ab eo", etc.

XVII.

Alterum Bernardi effatum erat, id in primis expedire monachis, immo omnibus ad virtutem contendentibus, *ut* Apostoli exemplo *praeteritorum obliti ad anteriora se extendant.* „Porro profectus noster", ait sermone II in Purificatione, num. 3, „in eo consistit – ut saepius me dixisse memini, ut numquam arbitremur nos apprehendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius et imperfectum nostrum divinae misericordiae obtutibus jugiter exponamus". Eadem est sententia in sermone IV in psalmum XC, num. 3: „Et haec utique magna virtus et summa securitas, quando et pie vivis et tamen plus attendis, quae desunt tibi, quam quae obtinuisse videris, oblitus, quae retro sunt, et extendens te in anteriora". Affine est, quod ibidem legitur: multum interesse ad perfectionem, ut nos, cum omnes religionis et officii nostri partes impleverimus, servos inutiles profiteamur, quod idem est atque anteriorum esse immemorem.

XVIII.

Tertium axioma est, *ut semper timeamus, ne videlicet a gratia nos excidere contingat.* „Tota interim beatitudo nostra est", inquit (sermone V de Omnibus Sanctis, num. 3), „timere Deum". Et sermone I post Octavam Epiphaniae num. 5 – praemisso, duplicem esse timorem, „ne forte trudi in gehennam, ne forte ab aeterna vita contingat excludi", subdit: „Bonum est adhibere et tertium, qui utique spiritualibus notus est; timent enim, qui noverunt spiritualem cibum, ne quando forte fraudentur eo. Cibo siquidem forti egent, qui manum miserunt ad fortia .... Haec est metreta tertia, quam sub dispunctione signanter posuit, eo quod non omnium sit, quia nec omnibus centuplum repromissum, sed solis, qui omnia reliquerunt". Tertius iste timor, addit sermone sequenti num. 8 et 9, „replet animam omni sollicitudine timidam, ne forte deseratur a gratia, ne forte contingat omittere gratiam, ut sibi derelictus homo labatur quotidie de malo in pejus, de peccato minori in graviorem culpam". Haec latius persequitur sermone LIV in Cantica, num. 9, ubi haec verba: „In veritate didici, nil aeque efficax esse ad gratiam promerendam retinendam recuperandam, quam si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere".

XIX.

His Bernardi effatis *quartum* addere licet, ab ipso magnopere ac saepissime commendatum, nempe ut ingrati in Deum

animi vitium toto animo effugientes *gratos quam maxime se praestare satagant ii, quos Deus e saeculi turbinibus eduxit.* Exponit id argumenti in sermone II de septem misericordiis pro Dominica VI post Pentecosten, ubi ait num. 2: „Oportet proinde gratum esse hominem et devotum, qui percepta gratiae munera non modo manere sibi desiderat sed et multiplicari... Sed nos maxime, quos segregavit sibi et assumpsit ad serviendum sibi soli", etc. Illud ipsum urget in sermone XXVII de Diversis, qui est „contra pessimum vitium ingratitudinis", inter alia ita scribens num. 6: „Quam multos enim videmus et plangimus, Fratres! qui, dummodo maneat habitus et tonsura, salva sibi omnia arbitrantur; non considerantes miseri, quemadmodum ingratitudinis vermis interiora corrodens ob hoc tantum corticem, quem vident, transforare dissimulet, ne forte recogitent et erubescant ipsaque verecundia emendentur". Et infra: „Vides ergo, non omnibus prodesse, quod a lepra saecularis conversationis, cujus peccata manifesta sunt, emundentur, sed nonnullis pejus in occulto ingratitudinis ulcus oriri, quod tanto periculosius sit quanto interius". Nimius sim, si id genus argumenti, quoad liceret, pertractare velim; haec in specimen et piorum lectorum adjumentum sufficiant.

XX. *Sententia ejus de medio animarum statu.*

Doctrina horum sermonum non modo pietate referta est sed etiam plana, facilis et absque offendiculo; si qua tamen lectorem minus eruditum remorari possunt, ea locis suis explicabuntur. Unum hic explanare juvat, nempe *qualis fuerit Bernardi de statu animarum sanctarum corpore solutarum opinio* in tribus sermonibus (II, III, IV) in festo Omnium Sanctorum et in sermone IV in Dedicatione ecclesiae et alibi. Principio sanctus Doctor ita suam hac de re mentem aperit, ut non leviter ac perfunctorie, immo data opera et praemissa oratione eam expendat, sed „sine praejudicio sane, si cui forte aliter fuerit revelatum", tametsi „super hoc sensum Dei" habere se putet, ut ipse dicit in sermone IV de Sanctis, num. 1 et 2. Deinde praemisso triplici animarum statu: „in corpore corruptibili, sine corpore et in corpore jam glorificato", de medio statu disserens sententiam suam in quatuor capitibus constituit. Primo in eo, quod sanctae illae animae corpore solutae statim admittunter in coelum (ex eodem sermone IV, num. 1) adeoque „in consortium angelorum" (ut de s. Malachia scribit sermone secundo, num. 5). Secundo istic versantur „in luce

multa" (ut in eodem sermone IV, num. 1). Tertio vident Christi humanitatem (ibidem num. 2) sed non divinitatem, quod nonnisi post resurrectionem sit ipsis concedendum: „Interim sub altari, id est sub Christi humanitate, feliciter sancti quiescunt, in quam nimirum desiderant etiam Angeli ipsi prospicere". Quarto denique „gaudium habent in spiritu suo, laetitiam multam in corde suo, licet non plenam" (sermone II de Sanctis, num. 3 et 4), adeoque „non sine ruga" (sermone III, num. 2), nempe ob desiderium resumendi corpora; „adeo siquidem viget in iis desiderium hoc naturale, ut necdum tota earum affectio libere pergat in Deum, sed contrahatur quodammodo et rugam faciat, dum inclinantur desiderio ejus". (Eadem sententia est in libro „de diligendo Deo", num. 32). Haec fere Bernardi doctrina est, quam *sub opinione* dumtaxat exposuit, ut patet ex libro V de Consideratione, cap. IV, num. 9, ubi animas sanctas considerat in sinu Abrahae et *sub altari, quodcumque illud est Martyrum, in prima stola secundam patientissime exspectantes.*

XXI.

Cum ista fuerit Bernardi opinio, in quibusdam tamen locis sanctis animabus tribuit visionem Dei, ut cum Malachiam *„pari cum angelis gloria et felicitate laetari"* dicit (sermone II de eo, num. 5) et quosdam sanctos jam meruisse introduci in sancta sanctorum, *„ubi vident faciem stantis, id est claritatem incommutabilis Dei"* (sermone quodam in Cantica); ad haec Martyres *„immersos esse immenso pelago aeterni luminis et luminosae aeternitatis"* (in lib. de diligendo Deo sub finem). Clarius in sermone II de s. Victore, num. 4: *„Jam coelos ingressus, quos et ante apertos beatis oculis suspiciebat, vere nunc revelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tamquam a Domini spiritu".* At quomodo haec cum superiori Bernardi sententia componi possunt, cum disertis verbis asserat (sermone IV de Sanctis, num. 2, ubi hoc argumentum ex professo tractat), Filium electis suis post resurrectionem ministraturum „novas utique et usque ad tempus illud penitus inexpertas delicias manifestae suae contemplationis"? An forte hanc sententiam postea retractavit et emendavit? At id affirmare in promtu non est, cum tempus, quo sermones in speciem pugnantes habiti sunt, non liceat accurate definire.

XXII.

Hic nobis occurrit Thomas Anglus (in libello de medio animarum statu, demenso IV), ubi censet, Bernardum e Patribus primum beatorum animabus solutis sedem in coelo tribuisse, quam Patres alii antiquiores nonnisi post extremum judicium beatis tribuerint; Divinitatis visionem eisdem denegasse ante resurrectionem, quam visionem isti ipsis concesserint. In priori capite Thomam allucinari certum est ejusque errati tres tantum testes proferimus: Cyprianum, Alcuinum et Florum – diaconum ecclesiae Lugdunensis, omnes Bernardo aetate longe superiores. Cyprianus sub finem libri de exhortatione martyrii, cap. XII: „Quanta est dignitas" – inquit – „et quanta securitas... claudere in momento oculos, quibus homines videbantur et mundus, et aperire eosdem statim, ut Deus videatur Christus! Terris repente subtraheris, ut in regnis coelestibus reponaris". Brevius in libro de laude martyrii: „Coelo Martyres gaudent"; neque vero solos martyres sed et patriarchas ac prophetas cum apostolis coeli jam possessores esse asserit in priori loco. Alcuinus vero in epistola LXXXI testatur, suo tempore dubitationem quidem ea de re apud nonnullos fuisse, sed occultam non manifestam, quasi isti errorem suum, qui contra omnium sententiam erat, prodere vererentur: „Est quoque", inquit, „in quibusdam clancula dubitatio, an animae sanctorum apostolorum et martyrum aliorumque perfectorum ante diem judicii in coeleste recipiantur regnum", quam opinionem improbat atque in haereses Hispanicas computat Alcuinus. At luculentior est Flori sententia in expositione Missae ad illa canonis verba: „Memento etiam, Domine, famulorum" etc., ubi Florus ita commentatur: „Luce clarius constat, quia perfectorum justorum animae, mox ut hujus claustra carnis exeunt, in coelestibus sedibus recipiuntur". Nihil his testimoniis clarius adversus Thomam Anglum pro Bernardi, immo Ecclesiae sententia.

XXIII.

De secundo capite, id est *de visione Dei*, qui beatorum animas in coelo nonnisi post extremum judicium, sed in abditis recessibus collocant veteres, haud mihi constat, an eisdem ante illud tempus divinae essentiae visionem concedant. At ne in supervacaneam quaestionem digrediamur, Bernardus quidem solius Christi humanitatis manifestam contemplationem solutis animabus tribuit, sed

vel in hoc ab vulgata Johannis XXII ejusque sequacium opinione dissidet; immo ne ab ipsis quidem, qui divinitatis intuitum beatis tribuunt, sed minus perfectum quam post resurrectionem, re ipsa discedere videtur, quando tota ratio, quae Bernardum movet, ea ipsa est, cur isti non ita perfectam Dei visionem solutis animabus tribuant, nempe vehemens corpora resumendi desiderium; rati cum Bernardo, perfectam Dei contemplationem ejus esse vis ac virtutis, ut omnes affectus absorbeat penitusque exstinguat, quod nonnisi post resurrectionem ipsis etiam sanctis competet. (Lege Augustinum in sermone CCLXXX, num. 5 et CCCXVIII, num. 5 et 6). Observatione digna sunt Bernardi verba in sermone XIX de Diversis num. 3, ubi beatorum praerogativas explicans: „Hoc jam tertio" – ait – „hauriunt aquas in gaudio de fontibus Salvatoris et nudis – ut ita dicam – oculis Divinitatis intuentur essentiam nulla corporeorum phantasmatum imaginatione decepti"; si enim de statu praesenti – ut quidem videtur – id dicit, haud dubio sanctis ante resurrectionem hoc in loco tribuit intuitivam divinae essentiae visionem.

XXIV. *Sermonum hujusce tomi censura.*

Sed his tandem dimissis ad postremum hujusce praefationis caput, quod *censuram genuinorum Bernardi sermonum* spectat, veniendum est, neque ejus rei disputatio admodum prolixa futura est, cum de plerisque certa et explorata sit sententia. Ex sermonibus de Tempore, quos Horstius admiserat, inter spurios rejecimus *sermonem II in Coena Domini* in illud: „Sedisti ad mensam divitis", qui nec Bernardi genium sapit nec in ullis reperitur, quos quidem viderim, vetustis codicibus, immo nec in veteri editione Lugdunensi anni MDXIV.

XXV.

Hunc sermonem sequebatur *Meditatio in vitam seu passionem Domini,* incipiens ab his verbis: „Jesum Nazarenum" etc., quae itidem in eisdem codicibus et in editione Lugdunensi deest rectiusque S. Anselmo sub titulo *„Stimulus amoris"* a Trithemio et Bellarmino tribuitur.

XXVI.

Sermo de pugna Davidis cum Golia (ita scribebant) pro Dominica IV post Pentecosten Nicolai Claravallensis sermonibus subjicitur in eo codice, quo usus est religiosus vir Bertrandus

XXXII

Tisserius, „Bibliothecae Cisterciensis“ auctor; at cum sermo iste in plerisque etiam bonae notae codicibus, puta Claravallensi, Aquiscinctensi, Parisiensi Albomantellorum reperiatur laudeturque in „Floribus Bernardi“ ante annos quadringentos compilatis, Bernardo eum subducere non visum est.

XXVII.*

Et quandoquidem de *Nicolai Claravallensis* sermonibus mentio huc incidit, observare juvat, Nicolaum hunc ex Arremarensi monacho Claravallensem factum ac s. Bernardi notarium, deinde desertorem, XIX sermones ab se conditos nuncupasse *Henrico, Trecensium comiti Palatino*, qui typis vulgati sunt in praelaudatae „Bibliothecae Cisterciensis“ tomo III cum praefatione ejusdem Nicolai ad Henricum comitem, in qua haec verba: „De cetero mitto gloriae tuae XIX sermones a festivitate s. Johannis Baptistae usque ad festivitatem s. Johannis Evangelistae aliosque sermones et quosdam psalterii versus meo sensu inventos, meo stilo dictatos, nisi quod paucis in locis de censibus alienis accepi“, nempe de censu Bernardi magistri sui, cujus stilum prope assecutus erat. De eo enim ita habet in sermone de Nativitate Domini: „Totus autem sententiae census ex illius arca mutuabitur, cujus consilium quasi consilium Dei. Ille ipse est, cujus religio et discretio, sapientia et eloquentia, vita et fama, per totam latinitatem non immerito percurrit“. Egregium sane Bernardi elogium! Verum quod tam frigide ejusdem in superiori praefatione meminit Nicolaus, inde contigit, quod illa post ipsius Nicolai desertionem Henrico Trecensium comiti directa est. Ceterum illis XIX sermonibus in ms. codice subjiciuntur sermones IV, quos idem Nicolaus non obscure indicat in sua praefatione; primus *de verbis Sapientiae:* „Justum deduxit Dominus“ etc.; secundus *de quinque lapidibus contra Goliam:* tertius *de carne, cute et ossibus;* quartus *de triplici gloria in illud Apostoli:* „Qui gloriatur, in Domino glorietur“, qui *omnes Bernardo tribuuntur;* secundus quidem – ut mox dicebam – pro Dominica IV post pentecosten, tres alii inter Diversos collocati non solum in prima editione Lugdunensi sed etiam in omnibus aut fere omnibus MSS., quos proinde Bernardo abjudicare incongruum duxi, maxime cum eos sibi tribuere potuerit Nicolaus, ejus notarius, in aliis haud satis religiosus (uti observatum in notis ad epistolam CCXCVIII).

XXVIII.

In sermonibus de Sanctis *sermo II* in Conversione s. Pauli deest in plerisque MSS., etiam in Gallico Fuliensi; habetur tamen in Vaticano num. 663 eumque vere Bernardi esse nullatenus dubito. *Sermo in festo s. Magdalenae,* qui nunc est ex XIX Nicolai sermonibus, in tomo V habetur cum quibusdam aliis Nicolai sermonibus. Habentur et *sermo V in Assumptione* et *sermo panegyricus de b. Virgine,* qui antehac inter Bernardinos collocati erant. Porro consulto praetermisimus sermones haud paucos Bernardo adscriptos, tum in nova editione Coloniensi, tum in „Supplemento Patrum" Hommeyano, tum in nonnullis codicibus mss., utpote a Bernardi stilo et genio alienos, nec visum est operae pretium eos in spuriorum classem referre.

XXIX.

Ex „Sermonibus Diversis", qui *„Exceptiones ex dictis s. Bernardi"* in nonnullis codicibus inscribuntur, quidam *Guerrico, Igniacensi* abbati, quidam *Nicolao Claravallensi* tribuuntur; Nicolao quidem tres (de quibus superius diximus), nempe VI, VII et XXI, Guerrico vero sermones sex, scilicet VIII, XXVIII, LXXI, LXXIII, LXXVI et LXXIX. Verum cum hi sermones in codice Coloniensi teste Horstio non exstent inter Guerrici sermones habeanturque in plerisque Bernardi exemplaribus, eos inter sermones diversos retinere visum est, maxime cum ex Bernardi fonte omnes isti rivuli profluxerint, ut legitur in fine codicis regii Navarrensis collegii apud Parisios, Bernardi sermones de Tempore et de Sanctis exhibentis, in cujus calce haec clausula legitur: „Postea sequitur Sermo de Conversione ad Clericos, qui habet XXX numero sectiones. Hunc librum sequuntur quaedam ‚Exceptiones abbreviatae' ex diversis ipsius Sancti sermonibus, quos ipse fecit diversis locis ac temporibus, collectae breviter et utiliter ab eis, qui ejus lateri nocte et die inseparabiliter adhaerebant. Postmodum autem sequitur tractatus domni Gaufridi Notarii, quem composuit et transmisit ad D. Henricum, episcopum et cardinalem, supra ‚Dixit Simon Petrus ad Jesum'. Ultimo sequuntur epistolae s. Bernardi, quas scripsit ad diversas personas. Haec autem scripta, etsi per aliam manum quam per ipsum tradita, de eius (fonte) omnes isti rivuli profluxerunt". Exceptiones illae sunt sermones de Diversis, quorum plures quidem sermonum potius compendia sunt quam justi sermones.

XXX.

(omittitur utpote non spectans ad „Sermones“).

XXXI.

Quae de s. Patris Sermonibus diximus, auctoritatem etiam habent tum ex libris *„Florum“*, quos *Willelmus Tornacensis*, s. Martini monachus, ante annos fere quingentos composuit atque *„Bernardinum“* inscripsit, tum ex codice gallico, quem Nicolaus Faber, Ludovici Justi praeceptor, reverendis Patribus Fuliensibus conventus s. Bernardi Parisiensis concessit. Quippe in „Bernardino“ memorantur sermones de Tempore et de Sanctis fere omnes, plerique ex Diversis et parvis, quos suis locis designabimus. In Coena Domini unicus laudatur sermo, unicus item de Passione Domini pro feria IV, iidem scilicet, quos genuinos esse constat; non alii duo, quos rejecimus. De Conversione s. Pauli semel et iterum fragmenta referuntur *ex sermone primo*, quae primi designatio secundum subindicat, tametsi nulla fragmenta ex eo adducuntur.

XXXII.

Attamen in codice Fuliensi unicus habetur sermo de ipsa Conversione, scilicet primus. Omnes in eo contenti numero XLIV, quos hic recensere iuvat propter codicis singularitatem et antiquitatem, quae Bernardi tempus attingit: sunt autem sex de Adventu, totidem de vigilia Nativitatis Domini, quinque de ipsa Nativitate, unus de ss. Stephano, Johanne et Innocentibus; de Epiphania tres, unus de Octava, duo pro Dominica post Octavam; unus de Conversione s. Pauli, tres de Purificatione, de Septuagesima duo, de Quadragesima sex (quorum quatuor primi eodem ordine, quo in editis); quintus de Peregrino mortuo et crucifixo. Post hunc inseritur sermo de s. Benedicto et post eum sextus de Quadragesima de triplici oratione (quintus in editis), omisso sermone de Oratione Dominica (qui sextus est in vulgatis). Deinde sequitur sermo unus, qui dicitur communis (qui est sermo XXXV de Diversis ad abbates); item communis unus (qui est praefatio expositionis in psalmum XC) ac denique sermones tres de Annunciatione.

XXXIII.

Hos omnes aliosque (tertii tomi) sermones duobus voluminibus contentos ad Petrum Cellensem transmisit Nicolaus

Claravallensis, testante ejus epistola XXIV: *„Ego, qui stilum abjuraveram, dignus latebris et solitudine, postquam aviditatem vestram praesensi et persensi, quam habetis de verbis et pro verbis hominis illius, cujus eloquentia et sapientia, vita et fama non immerito per totam latinitatem decucurrit, accepi tabulas, et quod habui, et feci.“* Eadem verba leguntur apud eundem Nicolaum in sermone de Nativitate Domini.

XXXIV.

Observatione digna sunt verba, quae sequuntur superiori epistola. „Ad dicitis: Haec omnia in silentio et magis cum silentio operari potuistis. Mirum, si hoc ex sententia dicitis; quis enim magis in turba est quam ille, qui faciendis dictaminibus implicatur? Perstrepunt enim, ut digne inveniri possit sensuum veritas, verborum varietas, quid melius ad consequentiam, denique quid, quando, ubi et quomodo proferri oporteat. Hoc erga vos judicabitis silentium et quietem, maxime homini imperito, cui et sensus nullus adest vel sermo non est venustus et facilis ad sententias vestiendas“? Nicolaus his verbis non obscure indicare videtur, se multum locasse operae in dictando, stilo componendo, argumentis ex ordine digerendis eorum sermonum, quos transmittit. At quos sermones transmittit? *Utique Bernardi;* ita enim subdit post pauca: „Coëgi tamen me contra me et duo volumina sermonum hominis Dei mitto vobis, in uno quorum ego dictavi, quod ita incipit: ‚Solet Apostolus Paulus in verbis esse brevis, in sententiis densus‘; aliud vero volumen jam pridem dictatum est et rosum et rasum. Sed quaerite, quis diligenter et sapienter illud scribat: multis enim sensibus plenum est“. Sane, si bene istorum verborum sensum capio, inde colligi posse videtur, Nicolaum suis verbis, id est latinis, dictasse sermones in altero volumine contentos, quod volumen incipiebat ab his verbis: *„Solet Apostolus“* etc., quod exordium est sermonis XIX de Diversis. Id si ita est, recurrunt argumenta, quae superius diluere conati sumus, eo spectantia, ut Bernardus non latina sed gallica lingua sermones suos pronunciaverit, quos postea ejus discipuli latinitate donaverint. Et quidem magna est aliquando varietas in sermonibus maxime de Diversis; quae varietas inde nata esset, quod alii aliter hos sermones in latinum eloquium converterint. Ad haec Gaufridus, s. viri notarius, opusculum de colloquio Simonis et Jesu *„ex multis“* – inquit – *„sermonibus Patris nostri“* composuit; quidni

etiam alii notarii id praestiterint? At, si ita esset, cur hi etiam sermones istos non sibi tribuissent?

XXXV.

At mihi rem attentius consideranti illa Nicolai in scribendo et dictando perplexitas non ad Bernardi sermones referenda videtur sed ad epistolas, a quarum scriptitatione sese excusare hoc verborum circuitu conatur Nicolaus. Huic interpretationi favet epistolae titulus ad *„Abbatem Cellensem excusativa scribendi vel dictandi"*. Aut potius utrumque exprimere voluit, et literas scribendi et sermones ex codice dictandi officium cupiens a se amoliri, aut certe in utroque operam suam venditare. Denique Nicolaus haec totidem fere verbis ex Bernardi epistola LXXXIX ad Ogerium (num. 1) mutuatus est, quibus Bernardus a scriptitandis literis se excusat, nec in alium usum hoc loco Nicolaus adhibere censendus est. Mendosum Nicolai contextum restituere licet ex illa Bernardi epistola, quae ante annos viginti, quam Nicolaus ad Claravallenses migraret, a Bernardo scripta est. Sic porro Nicolaus Bernardi verba in usus suos transferre solet, ut alias observavimus. – *(Haec ex Mabillonio)*. –

Quibus praemissis hanc *primam „Xeniorum" partem*, „viribus unitis" confratrum tam seniorum quam juniorum (quibus lubenter gratias referimus) ortam, RR. DD. antistitibus et conventibus provinciae nostrae, sed simul cunctis cultoribus sanctissimi patroni nostri tradimus, optantes atque sperantes, eandem reviviscente „Sermonum" lectione ad augendam gloriam et venerationem maximi illius viri collaturam esse, qui *„Doctor Mellifluus"*, *„Ultimus inter Patres"* et *„Commune mundi oraculum"* appellatus ante octo saecula utrique reipublicae intestinis certaminibus concussae quasi coelestis legatus apparuit, totum orbem miro sanctitatis rerumque gestarum splendore illuminavit atque prout sidus in perpetuas aeternitates fulgebit! –

Dr. Benedictus Gsell **Dr. Leopoldus Janauschek**

I

S. BERNARDI

SERMONES DE TEMPORE

In Adventu Domini

Sermo I.

De Adventu Domini et sex circumstantiis ejus.

1.

(Terrenis adhaerentes similes perituris. Christi adventus circumstantiae.)

Hodie, fratres! celebramus adventus initium, cujus utique sicut et ceterarum solemnitatum nomen quidem celebre satis et[1] notum mundo, sed ratio nominis forte non ita; infelices enim filii Adam omissis veris et salutaribus studiis caduca potius et transitoria quaerunt. Quibus enim[2] assimilabimus homines generationis hujus, aut quibus comparabimus illos, quos videmus a terrenis et corporalibus consolationibus avelli separarique non posse? Profecto similes sunt his, qui submersi periclitantur in aquis; nimirum videas eos tenentes tenere nec ulla ratione deserere, quod primum occurrerit manibus, quicquid sit illud, licet tale sit aliquid, quod omnino prodesse non possit, ut sunt radices herbarum ceteraque similia. Nam et si qui ad eos forte veniant, ut subveniant, nonnumquam solent apprehensos involvere secum, adeo ut jam nec sibi nec illis auxilium ferre praevaleant. Sic pereunt in hoc mari magno et spatioso; sic pereunt miseri, dum peritura sectantes amittunt solida, quibus apprehensis emergere et salvare possent animas suas[3]. Neque enim de vanitate sed de veritate dicitur: *Cognoscetis eam et liberabit vos* (Joh. 8, 32). Vos igitur, fratres! quibus tamquam parvulis revelat Deus, quae abscondita sunt a sapientibus et prudentibus, circa ea, quae vere salutaria sunt, sedula[4] cogitatione versamini et diligenter pensate rationem adventus hujus, quaerentes nimirum, quis sit, qui veniat, unde, quo, ad quid, quando et qua. Laudabilis

sine dubio curiositas ista est et salubris; neque enim tam devote ecclesia universa praesentem celebraret adventum, nisi lateret in eo magnum aliquod sacramentum.

2.

(1. Quis seu quantus. 2. Quare Filius venit in mundum, non Pater aut Spiritus sanctus. Superbia detestabilis.)

Primo igitur loco cum Apostolo stupente et admirante intueamini et vos, quantus sit iste, qui ingreditur; ipse enim est secundum Gabrielis testimonium (Luc. 1, 32) Altissimi Filius ac proinde coaltissimus ipse. Neque enim fas est, Dei Filium degenerem suspicari, sed aequalis fateri necesse est altitudinis et ejusdem penitus dignitatis; nam et filios principum principes et filios regum reges esse, quis nesciat? Verumtamen quid sibi vult, quod e tribus personis, quas in summa Trinitate credimus, confitemur et adoramus, non Pater, non Spiritus sanctus advenit, sed Filius? Minime quidem ego id factum esse arbitror sine causa; sed quis cognovit sensum Domini aut quis consiliarius ejus fuit (Rom. 11, 34)? Neque enim sine altissimo Trinitatis consilio factum est, ut Filius adveniret; et si consideramus exsilii nostri causam, fortassis advertere possumus vel ex parte, quam congruum fuerit, a Filio nos maxime liberari. Lucifer enim ille, qui mane oriebatur, pro eo, quod Altissimi similitudinem usurpare tentavit et rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo (quod utique Filii est), praecipitatus illico corruit, quoniam zelavit pro Filio Pater et opere dixisse videtur: *Mihi vindictam et ego retribuam* (Rom. 12, 19). Continuo videbam satanam tamquam fulgur cadentem de coelo (Luc. 10, 18). Quid tu igitur superbis, terra et cinis? Si superbientibus angelis Deus non pepercit, quanto magis tibi, putredo et vermis? Nihil ille fecit, nihil operatus est; tantum cogitavit superbiam — et in momento, in ictu oculi irreparabiliter praecipitatus est, quia juxta evangelistam *in veritate non stetit* (Joh. 8, 44).

3.

(Superbia principem angelorum commutavit in diabolum. Ob affectatam Dei similitudinem.)

Fugite superbiam, fratres mei! quaeso; multum fugite. Initium omnis peccati superbia, quae tam velociter ipsum quoque

sideribus cunctis clarius micantem aeterna caligine obtenebravit Luciferum, quae non modo angelum sed angelorum primum in diabolum commutavit. Unde et protinus invidens homini, quam conceperat in semet ipso, in eo peperit iniquitatem; suadens, ut lignum vetitum gustans fieret sicut Deus [7], sciens bonum et malum. Quid enim polliceris, quid promittis, miser! cum Filius Altissimi scientiae clavem [8] habeat, immo et ipse sit *clavis David, qui claudit et nemo aperit* (Apoc. 3, 7)? In eo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi (Col. 2, 3); tune eos, ut homini praestes, inique furaberis [9]? Videtis, quia juxta Domini sententiam *mendax* iste est *et pater ejus* (Joh. 8, 44); nam et mendax fuit, dicens: *Similis ero Altissimo* (Is. 14, 14), et mendacii pater, cum in hominem quoque venenatum suae falsitatis seminarium effudit [10], dicens: *Eritis sicut dii* (Gen. 3, 5). Tu quoque, o homo! si vides furem, curris cum eo. Audistis [11], fratres! quid hac nocte lectum est in Isaia, dicente Domino: *Principes tui infideles*, vel — ut alia translatio habet — *inobedientes, socii furum* (Is. 1, 23).

4.

(Primus item homo ob id punitus. Filius Dei ea de causa incarnatus.)

Revera enim principes nostri Adam et Eva, principia [12] nostrae propaginis, inobedientes et socii furum, qui, quod Filii Dei est, serpentis — immo diaboli per serpentem consilio surripere tentant [13]. Nec dissimulat injuriam Filii Pater (Pater enim diligit Filium [Joh. 5, 20]), sed continuo et in ipsum hominem vindictam retribuit et aggravat super nos manum suam; omnes enim in Adam peccavimus et in eo sententiam damnationis accepimus [14] omnes. Quid igitur [15] agat Filius, videns pro se zelare Patrem et nulli penitus parcere creaturae? Ecce — inquit — occasione mei creaturas suas Pater amittit [16]. Altitudinem meam primus angelus affectavit et populum, qui sibi crederet, habuit; sed continuo Patris zelus [17] graviter vindicavit in illum, percutiens eum pariter cum omnibus suis plaga incurabili, castigatione crudeli. Scientiam quoque, quae nihilo minus mea est, surripere voluit homo, et ne illi quidem misertus est nec pepercit oculus ejus. *Num quid de bobus cura est Deo* (1. Cor. 9, 9)? Duas tantum fecerat nobiles creaturas, rationis participes, capaces beatitudinis: angelum videlicet atque hominem; sed ecce propter me angelos perdidit multos, homines universos. Ergo,

ut sciant, quia et ego diligo Patrem, per me recipiat, quos quodammodo propter me amisisse videtur[18]. *Si propter me tempestas haec orta est,* ait Jonas, *tollite me et mittite in mare* (Jon. 1, 12). Omnes invident mihi. Ecce venio et talem eis exhibeo memet ipsum, ut, quisquis invidere voluerit, quisquis gestierit imitari, fiat ei aemulatio ista in bonum. Novi tamen in affectum malitiae et nequitiae transisse angelos desertores, nec ex ignorantia aliqua seu infirmitate peccasse, ideoque perire necesse est poenitere nolentes; Patris enim amor et honor regis judicium diligit.

5.

(Homo redemptus, non angelus; cur. Perseverare in malo diabolicum.)

Propter hoc enim et ipse creavit homines ab initio, qui supplerent locum illum et ruinas Jerusalem restaurarent; sciebat enim, nullam angelis patere redeundi viam. Nempe[19] *novit superbiam Moab, quod superbus est valde* (Is. 16, 6), et superbia ejus poenitentiae remedium non admittit ac per hoc nec veniae. At vero hominis vice nullam postea condidit[20] creaturam, innuens ex hoc ipso, redimendum adhuc hominem, quippe quem supplantavit aliena malitia, ideoque prodesse ei potest caritas aliena. Ita, Domine! obsecro, complaceat tibi, ut eruas me, quoniam ego infirmus sum, quoniam de terra mea furtim sublatus sum et hic nunc[21] innocens in lacum missus sum (Gen. 40, 15). Non penitus quidem innocens, sed, quantum ad eum, qui me seduxit, innocens aliquatenus. Mendacium mihi persuasum est, Domine; veniat veritas, ut possit falsitas deprehendi, et cognoscam veritatem et veritas liberabit me, si tamen deprehensae falsitati penitus renunciavero[22] et cognitae adhaesero veritati. Alioquin non humana erit tentatio nec humanum peccatum, sed obstinatio diabolica; nam perseverare in malo diabolicum est et digni sunt perire cum illo, quicumque in similitudinem ejus permanent in peccato.

6.

(Unde et quo venerit Filius Dei.)

Ecce, fratres! audistis, quis sit, qui veniat; considerate jam, unde veniat et quo. Venit utique de corde Dei Patris in uterum virginis matris; venit a summo coelo in inferiores partes terrae. Quid ergo? Nonne et nobis in terra est conversandum? Est, si

tamen in ea perstitit ille; ubi enim bene erit sine illo aut ubi male esse poterit cum illo? *Quid mihi est in coelo et a te quid volui super terram? Deus cordis mei et pars mea Deus in aeternum* (Ps. 72, 25. 26). *Nam, etsi ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala,* si tamen *tu mecum es*[23] (Ps. 22, 4). Nunc autem — ut video — et ad terras et ad ipsum quoque descendit infernum; non tamquam vinctus sed tamquam inter mortuos liber; sicut lux, quae in tenebris lucet et tenebrae eam non comprehenderunt. Unde nec relinquetur[24] anima in inferno nec sanctum corpus in terra videbit[25] corruptionem. Christus enim, qui descendit, ipse est et qui ascendit, ut adimpleret omnia, de quo scriptum est: *Qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo* (Act. 10, 38); et alibi: *Exsultavit ut gigas ad currendam viam; a summo coelo egressio ejus et occursus ejus usque ad summum ejus* (Ps. 18, 6. 7). Merito proinde clamat Apostolus, dicens: *Quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens* (Col. 3, 1); incassum[26] laboraret erigere corda nostra, nisi collocatum in coelis salutis nostrae doceret auctorem. Sed videamus jam, quae sequuntur; nam etsi materia quidem copiosa invenitur et uberrima valde, sed angustiae temporis tantam sermonis longitudinem non admittunt. Considerantibus ergo, quis veniat, magna omnino et ineffabilis majestas innotuit. Suspicientibus, unde veniat, grandis plane patuit via, secundum ejus testimonium, qui prophetico praeventus spiritu: *Ecce* — inquit — *nomen Domini venit de longinquo* (Is. 30, 27). Porro, quo veniat, intuentibus apparuit inaestimabilis dignatio et penitus inexcogitabilis, quod in carceris hujus horrorem[27] tanta descendere dignata est celsitudo.

7.

(Ad quid venerit Filius Dei. Causa divinae incarnationis. Hominis sic a Deo quaesiti dignitas.)

Jam quis dubitet, magnum aliquid in causa fuisse, ut majestas tanta, de tam longinquo, in locum tam indignum descendere dignaretur? Plane magnum aliquid; quia misericordia magna, quia miseratio multa, quia caritas copiosa. Ad quid enim venisse credendus est? Hoc namque est, quod juxta propositum ordinem oporteat jam perscrutari, nec sane laborandum est in hac parte, cum manifeste adventus ejus causam et verba ipsius et opera clament. Ad quaerendam quippe ovem centesimam, quae erraverat, de montibus properavit, et ut confiteantur manifestius

Domino misericordiae ejus et mirabilia ejus filiis hominum, propter nos venit. Mira quaerentis Dei dignatio, magna dignitas hominis sic quaesiti! In qua si gloriari voluerit, non erit insipiens; non quod aliquid esse videatur tamquam a se ipso, sed quod tanti eum fecerit ipse, qui fecit. Omnes enim divitiae, omnis gloria mundi et quicquid in eo concupiscitur, minus est ad hanc gloriam, immo nec est aliquid in comparatione ejus. Domine! Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum?

8.

(Cur non potius homo ad Deum quam Deus ad hominem venerit.)

Attamen velim nosse, quid sibi voluerit, quod ad nos venit ille, aut quare non magis ivimus nos ad illum. Nostra enim erat necessitas; sed nec est consuetudo divitum ad pauperes venire, sed magis ad se vocare eos, etiam si quid forte praestare voluerint. Omnino sic est, fratres; et nos magis [28] ad eum venire dignum fuit. Sed duplex erat impedimentum; nam et caligabant oculi nostri, ille vero lucem habitat inaccessibilem (1. Tim. 6, 16), et jacentes paralytici in grabato divinam illam non poteramus attingere celsitudinem [29]. Propterea benignissimus Salvator et medicus animarum [30] descendit ab altitudine sua et claritatem suam infirmis oculis temperavit. Induit se [31] laterna quadam, illo utique glorioso et ab omni labe purissimo corpore, quod suscepit; haec est enim illa levissima plane et praefulgida nubes, supra quam ascensurum eum propheta praedixerat, ut descenderet in Aegyptum (Is. 19, 14).

9.

(Tempus adventus Dominici expenditur.)

Tempus est jam ipsum quoque considerare tempus, quo Salvator advenit. Venit enim (quod et vos credimus non latere) non in initio nec in medio temporis, sed in fine. Nec incongrue factum est, sed vere sapienter disposuit Sapientia, ut, cum magis esset necessarium, tunc primo ferret auxilium, pronos ad ingratitudinem Adae filios non ignorans [32]. Vere enim advesperascebat et inclinata erat jam dies; recesserat paulo minus sol justitiae, ita ut exiguus nimis splendor ejus aut calor esset in terris. Nam et lux divinae notitiae parva admodum erat et abun-

dante iniquitate fervor refrigerat caritatis. Jam non apparebat angelus, non loquebatur propheta; cessabant velut desperatione victi, prae nimia utique duritia hominum et obstinatione; at ego — ait Filius — *tunc dixi: Ecce venio* (Ps. 39, 8). Sic, sic, dum medium silentium tenerent omnia et nox in suo cursu iter perageret (Sap. 18, 14), omnipotens Sermo tuus, Domine! a regalibus sedibus venit. Quod et Apostolus innuens aiebat: *Quando venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum* (Gal. 4, 4). Bene, quando venit plenitudo temporis; nam plenitudo [33] et abundantia temporalium oblivionem et inopiam fecerat aeternorum. Opportune ergo tunc advenit aeternitas, quando magis temporalitas praevalebat; nam — ut cetera sileam — ipsa quoque pax temporalis illo in tempore tanta fuit, ut ad hominis unius edictum describeretur universus orbis (Luc. 2, 14).

10.

(Via, per quam venit Filius Dei, investigatur. Adventus Dei ad nos spiritualis.)

Habetis jam et personam venientis et locum utrumque, id est, a quo et ad quem venit; causam quoque et tempus non ignoratis. Unum restat [34], via scilicet, per quam venit; et haec quoque diligenter requirenda [35], ut possimus, sicut dignum est, ei occurrere. Verumtamen, sicut ad operandam salutem in medio terrae venit semel in carne visibilis, ita quotidie ad salvandas animas singulorum in spiritu venit et invisibilis, sicut scriptum est: *Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus* (Thren. 4. 20). Et ut noveris, occultum esse spiritualem hunc adventum, *in umbra ejus* — inquit — *vivemus inter gentes* (Ibid.). Propterea dignum est, ut, si non valet infirmus in occursum tanti medici procedere longius, saltem conetur erigere caput et aliquatenus assurgere venienti. Non te oportet, o homo! maria transfretare, non penetrare nubes, non transalpinare necesse est. Non grandis — inquam — tibi ostenditur via: usque ad temet ipsum occurre Deo tuo; prope est enim verbum in ore tuo et in corde tuo (Rom. 10, 8). Usque ad cordis compunctionem et oris confessionem occurre, ut saltem exeas de sterquilinio miserae conscientiae, quoniam indignum est, illuc auctorem puritatis intrare. Et haec quidem de eo adventu dicta sunt, quo singulorum mentes invisibili dignatur illustrare praesentia [36].

11.

(Via adventus Dominici in carnem.)

Libet autem manifesti adventus viam considerare, quoniam viae ejus viae pulchrae et omnes semitae ejus pacificae (Prov. 3, 17). *Ecce* — inquit sponsa — *venit is saliens in montibus, transsiliens colles* (Cant. 2, 8). Venientem vides, o pulchra! sed cubantem videre ante non poteras; dixisti enim: *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes* (Ib. 1, 6). Cubans pascit angelos in illas perpetuas aeternitates, quos satiat visione aeternitatis et immutabilitatis suae. Sed ne ignores te, o pulchra! quoniam mirabilis facta est visio illa ex te; confortata est et non poteris ad eam. Verumtamen ecce egressus est de loco sancto suo, et qui cubans pascit angelos, ipse coepit sicque sanabit nos, et videbitur veniens et pastus, qui cubans et pascens ante videri non poterat. Ecce venit hic saliens in montibus, transsiliens colles. Montes et colles patriarchas et prophetas accipe, et quemadmodum venerit saliens et transsiliens, in libro generationis lege: *Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob* etc. (Matth. 1, 2). Ex his montibus prodiit — ut invenies — radix Jesse, unde juxta prophetam egressa est virga, et exinde flos ascendit, super quem requievit Spiritus septiformis (Is. 11, 2); quod manifestius alio in loco aperiens idem propheta: *Ecce* — inquit — *virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur: Nobiscum Deus* (Is. 7, 14; Matth. 1, 23). Quem enim prius florem, ipsum deinde Emmanuelem, et quam dixerat virgam, manifestius exprimens virginem nominavit. Sed necesse est altissimi hujus sacramenti considerationem diei alteri reservare; digna est enim proprio sermone materia, praesertim quod in longum jam hodiernus sermo processerit[37].

In Adventu Domini

Sermo II.

De verbis Isaiae ad Achaz:

Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni sive in excelsum supra etc.[1]

1.

(Caritate nos Deus allicit.)

Audivimus suadentem regi Achaz Isaiam, petere signum a Domino, sive in profundum inferni sive in excelsum supra; audivimus responsionem ejus[2], formam quidem habentem pietatis sed non virtutem. Propter hoc denique ab eo, qui intuetur cor et cui confitetur hominis cogitatio, meruit reprobari. *Non petam* — inquit — *et non tentabo Dominum* (Is. 7, 12); elatus erat Achaz fastigio solii regalis, astutus humanae sapientiae verbis. Audierat igitur Isaias a Domino: Vade, dic vulpi illi[3], petat sibi signum a Domino in profundum inferni[4]; habet enim vulpes foveam, sed in infernum quoque si descenderit, adest, qui comprehendat sapientes in astutia sua. Item[5]: Vade — ait Dominus; dic volucri isti, petat sibi signum in excelsum supra; habet enim volucris nidum, sed et si in coelum ascenderit, illic est, qui superbis resistens propria calcat virtute superborum et sublimium colla. Verumtamen dissimulat ille potestatis excelsae seu incomprehensibilis profunditatis sapientiae quaerere signum, et propterea signum bonitatis et caritatis domui David ipse Dominus promittit, ut, quos nec potestas nec sapientia terruit, alliciat saltem exhibitio caritatis[6]. Potest tamen in eo, quod ait: *in profundum inferni*, etiam caritas ipsa, qua majorem nemo habuit, ut in infernum quoque pro amicis moriendo descenderet, non immerito designari, ut praecipiatur Achaz vel in excelsum regnantis expavescere majestatem, vel descendentis ad inferos amplecti caritatem. Molestus est ergo non solum hominibus sed etiam Deo, quisquis nec majestatem cogitat in timore nec caritatem cum amore meditatur. *Propter hoc* — inquit — *dabit Dominus ipse vobis*[7] *signum*, in quo manifeste et majestas et caritas innotescat. *Ecce virgo*

concipiet et pariet filium et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur Nobiscum Deus (Is. 7, 14; Matth. 1, 23). Noli fugere, Adam! quia nobiscum Deus; ne timeas, o homo! nec audito Dei nomine terrearis, quia nobiscum Deus, nobiscum carnis similitudine, nobiscum unitate[8]. Propter nos venit, tamquam unus ex nobis, similis nobis[9], passibilis!

2.

(Christus ovi et api comparatur.)

Denique: *Butyrum* — inquit — *et mel comedet,* ac si dicat: parvulus erit et vescetur infantilibus alimentis. *Ut sciat* — inquit — *reprobare malum et eligere bonum* (Ib. 7, 15); etiam hic bonum et malum audis, sicut in arbore vetita, sicut in ligno transgressionis. Sed multo melius a primo Adam secundus iste partitur; eligens enim bonum malum reprobat, non sicut ille, qui dilexit maledictionem et venit ei, noluit benedictionem et elongata est ab eo (Ps. 108, 18). Nam et in eo, quod praemisit: *Butyrum et mel comedet,* advertere poteris[10] parvuli hujus electionem; tantum adsit ejus gratia, ut, quod praestat, utcumque sentire digne et accommodate ad intelligentiam proferre concedat[11]. Duo sunt in lacte ovis: butyrum et caseus; butyrum[12] pingue et humidum, caseus e contra aridus et durus[13]. Bene ergo parvulus noster eligere novit, qui butyrum comedens caseum utique non comedit[14]. Quae est enim ovis centesima, quae erravit et in psalmo loquitur: *Erravi sicut ovis, quae periit*[15] (Ps. 118, 176)? Utique genus humanum, quod benignissimus pastor quaerit, aliis sane nonaginta novem ovibus in montibus derelictis. In hac igitur ove duo reperies: naturam dulcem, naturam bonam et bonam valde tamquam butyrum, et peccati corruptionem ut caseum. Vide ergo, quam optime puer noster elegit, qui naturam nostram sine ulla peccati corruptione suscepit; nam de peccatoribus legis: *Coagulatum est sicut lac cor eorum* (Ps. 118, 70), in quibus utique lactis puritatem corruperat fermentum malitiae, coagulum iniquitatis.

3.

(Ad misericordiam quam ad judicium nunc pronior. Non abutendum Dei misericordia.)

Sic et apis habet mellis dulcedinem, habet etiam aculei punctionem; apis vero est, quae pascitur inter lilia, quae florigeram inhabitat patriam angelorum. Unde[16] et ad civitatem Na-

zareth, quod interpretatur flos, advolavit et ad suave olentem perpetuae virginitatis florem advenit; illi insedit, illi adhaesit. Hujus apis mel et aculeum non ignorat, qui misericordiam ejus[17] et judicium cum propheta decantat; attamen ad nos veniens solum mel attulit et non aculeum, id est misericordiam et non judicium (Ps. 100, 1), ita ut suadentibus[18] quandoque discipulis, ut civitatem, quae suscipere eum noluit, praeciperet igne consumi, responderit, Filium hominis non venisse, ut judicaret, sed ut salvaret mundum (Luc. 9, 54. 56). Non habebat aculeum apis nostra; quodammodo deposuerat illum, quando tanta indigna patiens misericordiam exhibebat et non judicium. Sed nolite sperare in iniquitate, nolite peccare in spe; habet enim apis nostra quandoque resumere[19] aculeum suum et acriter nimis infigere illum in medullas[20] hominum peccatorum, quoniam Pater non judicat quemquam, sed Filio dedit omne judicium (Joh. 5, 22). Nunc autem parvulus noster butyrum et mel comedit, quando bonum[21] naturae humanae divinae misericordiae sic univit in semet ipso, ut esset homo verus et peccatum non habens, Deus misericors et judicium non exhibens.

4.

(Maria virga, ex qua Jesus flos prodiit. Christus cur flos campi, non horti. Diaboli versutia deprehensa.)

Ex his manifestum jam arbitror, quaenam sit virga de radice Jesse procedens, quis vero[22] flos, super quem requiescit Spiritus sanctus: quoniam Virgo Dei genitrix virga est, flos Filius ejus; flos utique Filius Virginis, flos candidus et rubicundus, electus ex millibus (Cant. 5, 10); flos, in quem prospicere desiderant angeli; flos, ad cujus odorem reviviscunt mortui, et — sicut ipse testatur — flos campi est (Cant. 2, 1) et non horti. Campus enim sine omni humano floret adminiculo, non seminatus ab aliquo, non defossus sarculo, non impinguatus fimo; sic omnino, sic virginis alvus floruit, sic inviolata, integra et casta Mariae viscera tamquam pascua aeterni viroris florem protulere, cujus pulchritudo non videat corruptionem, cujus gloria in perpetuum non marcescat. O Virgo, virga sublimis, in quam sublime verticem sanctum erigis[23]? Usque ad sedentem in throno, usque ad Dominum majestatis; neque enim[24] id mirum, quoniam in altum mittis radices humilitatis. O vere coelestis planta, pretiosior cunctis, sanctior universis! O vere lignum vitae, quod

solum fuit dignum portare fructum salutis! Deprehensa est, maligne serpens! versutia tua, nudata est plane falsitas tua. Duo imposueras Creatori: mendacii et invidiae infamaveras eum, sed in utroque convictus es esse mentitus. Siquidem et ab initio moritur, cui dixeras: *Nequaquam morieris* (Gen. 3, 4), et veritas Domini manet in aeternum [25] (Ps. 116, 2). Sed et nunc [26] responde — si potes, quam ei [27] arborem, cujus arboris fructum invidere potuit, qui ne hanc quidem virgam electam et fructum sublimem negavit? *Etenim, qui proprio Filio non pepercit, quomodo non omnia simul cum illo donavit* (Rom. 8, 32)?

5.

(Adspiratio ad Mariam devotissima.)

Sed jam advertistis — ni fallor, quoniam Virgo regia ipsa est via, per quam Salvator advenit [28], procedens ex ipsius utero tamquam sponsus de thalamo suo. Tenentes ergo viam, quam priore — si meministis — coepimus investigare sermone, studeamus et nos, dilectissimi! ad ipsum per eam ascendere, qui per ipsam ad nos descendit; per eam venire in gratiam ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad Filium, o benedicta inventrix gratiae, genitrix vitae, mater salutis! ut per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam nostrae corruptionis et humilitas Deo grata nostrae veniam impetret vanitati. Copiosa caritas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum et foecunditas gloriosa foecunditatem nobis conferat meritorum. Domina nostra, mediatrix nostra, advocata nostra, tuo Filio nos reconcilia, tuo Filio nos commenda, tuo nos Filio repraesenta! Fac, o benedicta! per gratiam quam invenisti, per praerogativam quam meruisti, per misericordiam quam peperisti [29], ut, qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis et miseriae nostrae, te quoque intercedente participes faciat nos gloriae et beatitudinis suae, Jesus Christus, Filius tuus, Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

In Adventu Domini

Sermo III.

De triplici Domini adventu et de septem columnis, quas in nobis erigere debemus 1.

1.

(Adventus Domini omnes circumstantiae admirandae. Cur celebratur ejus adventus.)

In adventu Domini, quem 2 celebramus, si personam venientis intueor, non capio excellentiam majestatis; si attendo, ad quos venerit, dignationis magnitudinem expavesco. Stupent certe angeli 3 de novo, videntes infra se, quem supra se semper adorant, manifeste jam et 4 ascendentes et descendentes ad Filium hominis. Si considero, propter quid venerit, amplector — quoad possum — inaestimabilem latitudinem caritatis; si modum cogito, exaltationem agnosco humanae conditionis. Venit siquidem universitatis Creator et Dominus, venit ad homines, venit propter homines, venit homo. Sed dicet aliquis: Quomodo venisse dicitur, qui semper ubique fuit? Erat quidem in mundo et mundus per ipsum factus est, sed 5 mundus eum non cognovit (Joh. 1, 10); non ergo venit, qui aberat, sed apparuit, qui latebat. Unde et humanam, in qua agnosceretur, induit formam, qui nimirum in divina lucem habitat inaccessibilem (1. Tim. 6, 16). Nec sane inglorium 6 majestati apparere in propria 7 similitudine sua, quam fecerat ab initio; nec indignum Deo, a quibus in substantia sua non poterat agnosci, in imagine exhiberi 8, ut, qui fecerat hominem ad imaginem et similitudinem suam, ipse hominibus innotesceret factus homo.

2.

(Negligentia circa divinum cultum arguitur. Festa in vanitatem et delicias verti indignum.)

Hujus ergo adventus tantae majestatis, tantae humilitatis, tantae caritatis, tantae etiam glorificationis nostrae, ab universa ecclesia semel in anno solemnis memoria celebratur; sed utinam ita semel ageretur ut semper, id quippe dignius 9. Quantae enim insaniae est, ut post tanti regis adventum aliis quibuslibet nego-

tiis homines velint seu audeant occupari [10], et non magis omissis omnibus soli ejus cultui vacent nec in ejus praesentia cujusquam meminerint ceterorum? Sed non omnium est, quod ait propheta: *Memoriam abundantiae suavitatis tuae eructabunt* (Ps. 144, 7), siquidem nec omnes haec memoria pascit. Sane nemo, quod non gustavit, sed neque quod tantum gustavit, eructat; ructus [11] quippe non nisi de plenitudine [12] et satietate procedit. Propterea, quorum saecularis est mens et vita, memoriam hanc etsi celebrant, non tamen [13] eructant, sine devotione et affectione [14] dies istos arida quadam consuetudine observantes. Denique, quod damnabilius est, ipsa quoque inaestimabilis hujus dignationis memoria datur in occasionem carnis, ut videas eos tanta sollicitudine diebus istis vestium gloriam [15], ciborum parare delicias, ac si haec et hujusmodi quaerat in nativitate sua Christus et ibi suscipiatur dignius, ubi haec accuratius exhibentur. Sed ipsum audi dicentem: *Superbo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam* (Ps. 100, 5). Quid tanta ambitione vestes paras in natale meum? Detestor ego superbiam, non amplector. Quid tanta sollicitudine ciborum copias reponis in tempus illud? Damno ego carnis delicias, non accepto. Plane insatiabilis es corde, tanta parans et ex tam longo; nam corpori utique et [16] pauciora sufficerent et quae possent opportunius inveniri. Celebrans ergo adventum meum labiis me honoras, sed cor tuum longe est a me; non me colis, sed Deus tuus venter est et gloria in confusione tibi. Infelix omnino, qui voluptatem corporis et saecularis colit gloriae vanitatem; beatus autem populus, cujus est Dominus Deus ejus [17] (Ps. 143, 15).

3.

(Religiosi Deum ignorare non possunt.)

Fratres! Nolite aemulari in malignantibus neque zelaveritis facientes iniquitatem (Ps. 36, 1); intelligite magis [18] novissima eorum et compatimini eis ex animo et orate pro eis [19], qui praeoccupati sunt in delicto. Haec enim faciunt miseri, quia ignorantiam Dei habent; nam si cognovissent, numquam Dominum gloriae tanta adversum se insania provocarent. Nos autem, dilectissimi! excusationem de ignorantia non habemus. Plane nosti eum, quisquis hic es, et si dixeris, quia non novi eum, eris similis saecularibus, mendax. Denique, si eum non nosti, quis te huc adduxit aut quomodo huc venisti? Alioquin [20], quando tibi per-

suaderi posset, carorum affectibus, corporis voluptatibus, saeculi vanitatibus[21] sponte abrenunciare et jactare cogitatum tuum in Domino et omnem sollicitudinem in eum projicere, de quo nihil bene, immo tam male conscientia teste merueras[22]; quis tibi — inquam — persuadere id posset, si nescires, quia[23] bonus Dominus sperantibus in se, animae quaerenti ipsum, nisi cognovisses et tu, quia suavis est Dominus et mitis et multae misericordiae et verax? Haec autem unde nosti, nisi quia non solum ad te sed etiam in te venit?

4.

(Triplex Domini adventus. Christo sedes quomodo paranda. Tria tribus tribuenda. Superiori obedientia et reverentia. Etiam indigno.)

Triplicem enim[24] ejus adventum novimus: ad homines, in homines, contra homines; ad omnes[25] quidem indifferenter, non autem ita in omnes[25] aut contra omnes[25]. Sed quia primus et tertius[26] noti sunt — utpote manifesti, de secundo, qui spiritualis et occultus est, ipsum audi dicentem: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus* (Joh. 14, 23). Beatus, apud quem mansionem facies, Domine Jesu! Beatus, in quo Sapientia aedificat sibi domum, excidens columnas septem; beata anima, quae sedes est Sapientiae. Quaenam est illa? Anima utique justi; merito plane, quia justitia et judicium praeparatio sedis tuae. Quis in vobis est, fratres! qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Ecce, quaenam illi serica[27], quae tapetia, quod pulvinar oporteat praeparari. *Justitia* — inquit[28] — *et judicium praeparatio sedis tuae* (Ps. 88, 15). Justitia virtus est, quod suum est, uni cuique tribuens. Tribue ergo tribus, quae sua sunt: redde superiori, redde inferiori, redde aequali cuique, quod debes, et digne celebras[29] adventum Christi, parans ei in justitia sedem suam. Redde — inquam — reverentiam praelato et obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est; nec enim sufficit exterius obtemperare majoribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Quod etsi tam manifeste innotuerit indigna praelati alicujus vita, ut nihil omnino dissimulationis, nihil excusationis admittat, propter eum tamen, a quo est omnis potestas, ipsum, quem modo[30] talem novimus, excelsum reputare debemus, non praesentibus personae meritis, sed ordinationi divinae et dignitati ipsius officii deferentes.

5.

(Aequali consilium et auxilium.)

Sic et fratribus nostris, inter quos vivimus, ipso jure fraternitatis et societatis humanae consilii sumus et auxilii debitores; haec enim volumus, ut et ipsi nobis impendant: consilium, quo erudiatur ignorantia nostra; auxilium, quo juvetur infirmitas nostra[31]. Sed forte erit inter vos, qui tacitus respondeat, dicens: Quod ego consilium dabo fratri, cui nec unum quidem dicere verbum fas est absque licentia? Quod ei auxilium impendere est[32], cum nec minimum aliquid agere liceat absque obedientia? Ad quod ego: Non deerit certe, quod facias; tantummodo caritas fraterna non desit. Nullum ego consilium melius arbitror, quam si exemplo tuo fratrem docere studeas, quae oporteat, quae non oporteat fieri; provocans eum ad meliora et consulens ei non verbo neque lingua[33], sed opere et veritate. An vero utilius aut efficacius auxilium aliquod est, quam ut ores devote pro eo, ut non dissimules redarguere culpas ejus, ut non modo nullum ei offendiculum ponas, sed et sollicitus sis, quantum praevales, tamquam angelus pacis de regno Dei scandala tollere et occasiones scandalorum penitus dimovere[34]? Si talem te fratri auxiliarium et[35] consiliarium exhibes, reddis ei, quod debes, nec habet, unde causetur.

6.

(Inferiori custodia et disciplina. Corpori tuo similiter. Superiorum pericula. Conscientiarum notitia difficilis.)

Porro, si cui forte[36] praelatus es, huic sine dubio teneris debitor sollicitudinis amplioris. Exigit a te et ipse custodiam et disciplinam; custodiam quidem, ut possit[37] cavere peccatum, disciplinam vero, ut, quod minus cavit, minime maneat impunitum[38]. Quod etsi nemini fratrum praeesse videris, habes tamen sub te, cui custodiam hanc et disciplinam oporteat exhiberi; dico autem corpus tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus tuus. Debes ei custodiam, ut non regnet in eo peccatum nec membra tua arma fiant iniquitati; debes et disciplinam, ut dignos faciat poenitentiae fructus, castigatum et subditum servituti. Longe[39] tamen graviori et periculosiori debito tenentur adstricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationem. Quid ego infelix! Quo me vertam, si tantum thesaurum, si pretiosum[40] depositum

istud, quod sibi Christus sanguine proprio pretiosius judicavit[41], contigerit negligentius custodire? Si stillantem in cruce Domini sanguinem collegissem essetque repositus penes me in vase vitreo, quod et portari saepius oporteret, quid animi habiturus essem in discrimine tanto? Et certe id servandum accepi, pro quo mercator non insipiens, ipsa utique Sapientia, sanguinem illum[42] dedit. Sed et[43] habeo thesaurum istum in vasis fictilibus et quibus multo plura quam vitreis imminere pericula videantur. Accedit sane ad sollicitudinis cumulum[45] et pondus timoris, quod, cum et meam et proximi conscientiam servare necesse sit, neutra mihi satis est nota. Utraque abyssus est imperscrutabilis, utraque mihi nox est; nihilo minus exigitur a me utriusque custodia et clamatur[46]: *Custos, quid*[47] *de nocte? Custos, quid de nocte* (Is. 21, 11)? Non est mihi dicere cum Cain: *Num quid custos fratris mei sum ego* (Gen. 4, 9)? sed est fateri[48] humiliter cum propheta, quia, *nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam* (Ps. 126, 1). In eo tamen excusabilis ego videor, si — ut praedixi[49] — debitam exhibeo custodiam pariter[50] et disciplinam. Quod si priora quoque quatuor non defuerint, dico autem erga praelatos reverentiam et obedientiam, consilium et auxilium erga fratres, quod ad justitiam pertinet, non imparatam[51] sedem inveniet Sapientia.

7.

(Septem columnae in domo spiritus erigendae. Deo judicium debemus. Humilis sui discussio et confessio Deo accepta.)

Et fortassis[52] hae videantur sex columnae, quas excidit in ipsa domo, quam aedificavit sibi, et septima[53] quoque quaerenda est, si forte et eam nobis notam facere ipsa dignetur. Quid vero prohibet, sicut sex in justitia, septimam quoque intelligi in judicio[54]? Neque enim justitia sola, sed: *Justitia* — inquit — *et judicium praeparatio sedis tuae* (Ps. 88, 15). Denique, si praelatis et aequalibus et inferioribus reddimus, quod oportet, nihilne accipiet Deus? At ei[55] plane, quod debet, retribuere nemo potest, quod tam copiose accumulaverit super nos misericordiam suam, quod tam multa deliquerimus ei, quod tam fragiles et nihil simus[56], quod tam plenus et sufficiens ille sibi et bonorum omnium nostrorum non egens. Audivi tamen dicentem eum, cui incerta et occulta sapientiae suae revelaverat, quia *honor regis judicium*

diligit (Ps. 98, 4). Nihil, quod in se est, a nobis exigit amplius; tantum dicamus iniquitates nostras et justificabit nos gratis, ut gratia[57] commendetur. Diligit enim[58] animam, quae in conspectu ejus et sine intermissione considerat et sine[59] simulatione[60] dijudicat semet ipsam, idque judicium non nisi propter nos a nobis exigit, quia, si nosmet ipsos judicaverimus, non utique judicabimur. Propterea sapiens veretur[61] omnia opera sua, scrutatur, discutit et dijudicat universa; honorat quippe veritatem, qui et se et sua omnia in eo statu, quo veritas habet, et agnoscit veraciter et humiliter confitetur. Audi denique, manifestius a te judicium exigi post justitiam: *cum feceritis* — inquit — *omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus* (Luc. 17, 10). Haec plane quoad hominem[62] est digna sedis praeparatio Domino majestatis, ut et justitiae mandata studeat observare et semper indignum sese et inutilem arbitretur[63].

In Adventu Domini

Sermo IV.[1]

De duplici adventu et studio verarum virtutum.

1.

(Christi adventus duplex. Divitiae homine indignae.)

Dignum est, fratres! ut tota cum[2] devotione Domini celebretis adventum, delectati tanta consolatione, stupefacti tanta dignatione, inflammati tanta dilectione[3]. Nec vero solum cogitetis adventum[4], quo venit quaerere et salvum facere, quod perierat, sed et illum nihilo minus, quo veniet et assumet nos ad se ipsum[5]. Utinam circa hos duos adventus jugi meditatione versemini, ruminantes in cordibus vestris, quantum in priore praestiterit, quantum promiserit in secundo. Utinam certe dormiatis inter medios cleros! Haec sunt enim duo brachia sponsi, inter quae sponsa dormiens ajebat: *Laeva ejus sub capite meo et dextera ejus amplexabitur me*[6] (Cant. 2, 6). Nam *in sinistra* quidem *ejus* — sicut alibi legimus — *divitiae et gloria, in dextera*[7] *longiturnitas*

vitae. In sinistra ejus — inquit — *divitiae et gloria* (Prov. 3, 16). Filii Adam, genus avarum et ambitiosum, audite! Quid vobis cum terrenis divitiis et gloria temporali, quae nec verae nec vestrae [8] sunt? Aurum et argentum nonne terra est rubra et alba, quam solus hominum error facit aut magis reputat pretiosam? Denique, si vestra sunt haec, tollite ea vobiscum! Sed homo cum interierit, non sumet omnia neque descendet cum eo gloria ejus.

2.

(Divitiae verae virtutes. Gloria vana ab hominibus. Vera a Deo. Occultare praestat quam ostentare bona sua.)

Verae ergo divitiae non opes sunt sed virtutes, quas secum conscientia portat, ut in perpetuum dives fiat. De gloria quoque dicit Apostolus: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae* (II. Cor. 1, 12). Haec est utique vera [9] gloria, quae est a spiritu veritatis: *ipse enim spiritus testimonium perhibet* [10] *spiritui nostro, quod filii Dei sumus* (Rom. 8, 16); gloria vero, quam ab invicem accipiunt, qui gloriam, quae est a solo Deo, non requirunt, vana est, quoniam vani filii hominum. Insipiens tu, qui merces [11] congregas in saccum pertusum, qui thesaurum tuum alieno in ore constituis, ignoras, quod arca ista non clauditur nec seras habet? Quanto melius sapiunt, qui thesaurum suum ipsi [12] servant, aliis [13] non committunt [14]? Verum num quid semper servabunt? Num quid semper abscondent? Veniet, cum manifesta erunt abscondita cordis [15]; quae vero fuerint ostentata [16], non comparebunt. Hinc est, quod veniente Domino fatuarum virginum lampades exstinguuntur (Matth. 25, 8), et qui receperunt mercedem suam [17] (Matth. 6, 16), a Domino nesciuntur. Propterea dico vobis, carissimi! utile est abscondere magis quam ostentare, si quid habemus boni; sicut et mendici, cum eleemosynam petunt, non pretiosas vestes ostendunt sed seminuda membra aut ulcera, si habuerint, ut citius ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam publicanus ille servavit multo melius pharisaeo et ideo *descendit justificatus ab illo* (Luc. 18, 14), id est prae illo.

3.

(Quomodo secure secundum Domini adventum exspectare liceat.)

Tempus est, fratres! ut judicium incipiat a domo Dei. Quis finis eorum, qui non obediunt evangelio? Quod judicium his, qui

in hoc judicio non resurgunt? Quicumque enim judicari dissimulant eo judicio, quod nunc est, in quo princeps hujus mundi ejicitur foras, judicem exspectent vel magis timeant, a quo cum ipso principe suo foras ejicientur et ipsi. Nos autem, si perfecte judicamur nunc, securi Salvatorem exspectemus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae[18] (Philipp. 3, 21). Tunc fulgebunt justi ita, ut videri possint docti pariter et indocti; fulgebunt enim sicut sol in regno Patris eorum (Matth. 13, 43). *Erit* autem *claritas solis septempliciter* (Is. 30, 26), id est, sicut lux[19] septem dierum.

4.

(Humilitas duplex: cognitionis et affectionis.)

Adveniens enim Salvator reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae, si tamen prius fuerit cor reformatum et configuratum humilitati cordis ipsius. Propter quod et dicebat: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29). Considera sane in his verbis, quoniam humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quae hic dicitur cordis[20]. Priore cognoscimus, quod nihil sumus, et hanc discimus a nobis ipsis et ab infirmitate propria; posteriore calcamus gloriam mundi, et hanc ab illo discimus, qui *exinanivit semet ipsum, formam servi accipiens* (Philipp. 2, 7); qui etiam quaesitus in regnum[21] fugit, quaesitus ad tanta probra et ignominiosum supplicium crucis sponte obtulit semet ipsum. Sint ergo, si dormire volumus *inter medios cleros* — id est: duos adventus — *pennae* nostrae *deargentatae* (Ps. 67, 14), ut illam scilicet virtutum formam teneamus, quam verbo et exemplo commendavit Christus[22] praesens in carne; in argento siquidem non incongrue intelligitur humanitas ejus, sicut in auro divinitas.

5.

(Pauportatis praerogativa. Falsarum virtutum notae et indicia.)

Omnis itaque virtus nostra tam longe est a vera virtute, quam longe est ab ea forma, et omnis penna nostra ad nihilum valet, si non fuerit deargentata. Magna quaedam penna est paupertatis, qua tam cito volatur in regnum coelorum. Nam in aliis virtutibus, quae sequuntur, promissio futuro tempore indicatur;

paupertati non tam promittitur quam datur. Unde et praesenti tempore enunciatum est, *quoniam ipsorum est regnum coelorum,* cum in ceteris dicatur: *haereditabunt, consolabuntur* (Matth. 5, 3. 4. 5) et similia. Videmus autem pauperes aliquos, qui, si veram haberent paupertatem, non adeo pusillanimes invenirentur et tristes, utpote reges et reges coeli; sed hi sunt, qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto, ut nihil eis desit, et sic diligunt paupertatem, ut nullam inopiam patiantur. Sunt et alii mites, sed quam diu nihil dicitur vel agitur nisi pro eorum arbitrio; patebit autem, quam longe sint a vera mansuetudine, si levis oriatur occasio. Haec mansuetudo quomodo haereditabit, quae ante haereditatem deficit? Alios quoque lugentes video; sed, si de corde procederent illae lacrimae, non tam facile illico solverentur in risum. Nunc autem, cum abundantius otiosa verba et scurrilia profluant quam prius lacrimae, lacrimas hujusmodi de his esse non arbitror, quibus consolatio divina promittitur, quando quidem[23] post illas tam facile[24] consolatio vilis admittitur. Alii tam vehementer contra aliorum delicta zelantur, ut videri possent esurire et sitire justitiam, si esset apud eos de suis quoque peccatis idem judicium; sed nunc *pondus et pondus, utrumque abominatio est apud Deum* (Prov. 20, 23). Nam contra alios tam impudenter quam inaniter aestuant, se ipsos tam insipienter quam inutiliter palpant.

6.

Sunt alii misericordes de his, quae ad ipsos non pertinent; qui scandalizantur, si non datur omnibus abundanter, sic tamen, ut ipsi ne in modico quidem graventur; qui si misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam; si non possent de terrena substantia, de voluntate bona darent his, qui forte contra eos peccare viderentur, indulgentiam; darent dulce signum, verbum bonum, quod est super datum optimum, ut eorum mentes ad poenitentiam provocarent. Denique et his et omnibus, quos in peccato esse cognoscerent, compassionem impenderent et orationem; alioquin misericordia eorum nulla est et misericordiam consequuntur[25] nullam. Item sunt, qui peccata sua sic confitentur, ut videri possent ex desiderio mundandi cordis id agere (omnia enim in confessione lavantur[26]), nisi quod ea, quae ipsi sponte dicunt aliis, ab aliis patienter audire non possunt; qui si vere mundari desiderarent — ut videntur, non irritarentur[27],

sed haberent eis gratiam, qui suas illis maculas demonstrarent. Sunt et alii, qui, si viderint quempiam vel leviter scandalizatum, valde solliciti sunt, quomodo eum in pacem reducere possint, et viderentur pacifici, nisi quod eorum commotio, si forte quicquam contra eos factum dictumve videbitur, tardius universis poterit difficiliusque sedari[28]; qui nimirum, si vere pacem diligerent, haud dubium, quin eam quaererent sibi ipsis.

7.

(Christus imitandus. Christus flevisse legitur, nusquam risisse.)

Deargentemus ergo pennas nostras in Christi conversatione, sicut et martyres sancti[29] laverunt stolas suas in ejus passione. Imitemur — quoad possumus — eum, qui sic dilexit paupertatem, ut, quamvis in ejus manu essent fines terrae, tamen non habuit, ubi caput reclinaret (Luc. 9, 58), ita ut discipulos adhaerentes ei legamus fame compulsos spicas manibus confricasse, cum per sata transirent (Luc. 6, 1); quique tamquam ovis ad occisionem[30] ductus est et *sicut agnus coram tondente se obmutuit et non aperuit os suum* (Is. 53, 7); quem et super Lazarum (Joh. 11, 33) et super civitatem (Luc. 19, 11) flevisse et in orationibus pernoctasse (Luc. 6, 12) legimus, risisse vero aut jocasse[31] nusquam; qui sic esurivit justitiam, ut, cum propria non haberet, tantam pro peccatis nostris a se ipso exegit satisfactionem. Unde in cruce nihil aliud quam justitiam sitiebat[32], qui pro inimicis mori non dubitavit et oravit pro crucifixoribus suis; qui peccatum non fecit et imposita sibi ab aliis patienter audivit; qui pro reconciliandis sibi peccatoribus tanta sustinuit!

In Adventu Domini

Sermo V.

De medio adventu et triplici innovatione.[1]

1.

(Adventus Christi triplex.)

Diximus nuper his, qui deargentaverunt pennas suas, dormiendum inter medios cleros, duos significantes adventus; sed, ubi sit dormiendum, non diximus. Tertius enim quidam adventus

est, medius inter illos, in quo delectabiliter dormiunt, qui eum norunt; illi enim duo manifesti sunt, sed non iste. In priori quidem in terris visus et cum hominibus conversatus est, quando — sicut ipse testatur — *et viderunt et oderunt* (Joh. 15, 24); in posteriore vero *videbit omnis caro salutare Dei nostri* (Luc. 3, 6) et *videbunt, in quem transfixerunt* (Joh. 19, 37). Medius occultus est, in quo soli eum in se ipsis vident electi et salvae fiunt animae eorum. In primo ergo venit in carne et infirmitate, in hoc medio in spiritu et virtute, in ultimo in gloria et majestate. Per virtutem enim pervenitur ad gloriam, quia *Dominus virtutum ipse est rex gloriae* (Ps. 23, 10), et item alibi ait idem propheta: *Ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam* (Ps. 62, 3). Adventus siquidem iste medius via quaedam est, per quam a primo venitur ad ultimum; in primo Christus fuit redemptio nostra; in ultimo apparebit vita nostra; in isto, ut dormiamus inter medios cleros, requies est et consolatio nostra.

2.

(Sermones Dei servandi non in sola memoria sed etiam in moribus.)

Sed, ne cui forte inventitia videantur, quae de hoc adventu medio dicimus, ipsum audite. *Si quis diligit me* — inquit, *sermones meos servabit et Pater meus diliget eum et ad eum veniemus* (Joh. 14, 23). Sed quid est: si quis diligit me, sermones meos servabit? Legi enim alibi: *Qui timet Deum, faciet bona* (Eccli. 15, 1); sed plus aliquid dictum sentio de diligente: quia sermones Dei servabit. Ubi ergo servandi sunt? Haud dubium, quin in corde, sicut ait propheta: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi* (Ps. 118, 11). Sed quomodo in corde servandi? An sufficit sola eos servare memoria? At vero sic servanti dicet Apostolus: *Quoniam scientia inflat* (1. Cor. 8, 1); denique et memoriam facile delet oblivio. Sic serva sermonem Dei, quomodo melius servare potes cibum corporis tui; nam et ille panis vivus est et cibus mentis. Panis terrenus, dum in arca est, potest a fure tolli, potest a mure corrodi, potest vetustate corrumpi; ubi vero comederis illum, quid horum timeas? Hoc modo custodi verbum Dei; beati enim, qui custodiunt illud (Luc. 11, 28). Ergo trajiciatur in viscera quaedam animae tuae, transeat in affectiones tuas et in mores tuos. Comede bonum et delectabitur in crassitudine anima tua. Ne obliviscaris comedere panem tuum, ne exarescat cor tuum, sed adipe et pinguedine repleatur anima tua.

3.

(Innovatio triplex nobis praestita per Christum.)

Si sic verbum Dei servaveris, haud dubium, quin ab eo serveris; veniet enim Filius ad te cum Patre, veniet propheta magnus, qui renovabit Jerusalem, et ille nova faciet omnia (I. Cor. 15, 49). Hoc enim faciet hic adventus, ut, sicut portavimus imaginem terreni, sic portemus et imaginem coelestis. Sicut fuit vetus Adam effusus per totum hominem et totum occupavit, ita modo totum obtineat Christus, qui totum creavit, totum redemit, totum et glorificabit, quique totum hominem salvum fecit in sabbato. Erat in nobis aliquando vetus homo[3]; praevaricator ille erat in nobis, tam in manu quam in ore et in corde. In manu dupliciter, per facinus et flagitium; in ore similiter, per arrogantiam et detractionem; in corde quoque per desideria carnis et desideria gloriae temporalis. Nunc autem, si qua nova creatura in ipso, vetera transierunt et contra facinus in manu innocentia, contra flagitium continentia est. In ore contra arrogantiam verbum confessionis, contra detractionem verbum aedificationis, ut recedant vetera de ore nostro; in corde vero contra carnis desideria caritas, humilitas contra gloriam temporalem. Et vide, si non in his tribus Christum, Dei Verbum, recipiant singuli electorum, quibus dictum est: *Pone me[4] signaculum super brachium tuum, signum super cor tuum* (Cant. 8, 6), et alibi: *Prope est verbum in ore tuo et in corde tuo* (Rom. 10, 8).

In Adventu Domini

Sermo VI.

De triplici adventu et carnis resurrectione.[1]

1.

(Anima prius et potius curanda quam corpus. Christi adventus primus spectat ad animam, secundus ad corpus.)

Nolo vos, fratres! ignorare tempus visitationis vestrae, sed ne illud quidem, quid hoc tempore visitetur in vobis. Animabus enim hoc tempus est, non corporibus assignatum, quod videlicet longe dignior anima corpore priorem sibi sollicitudinem naturali[2]

vindicet dignitate. Sed et prior reparanda est, quam constat corruisse priorem; anima siquidem corrupta in culpam fecit, ut corpus[3] quoque corrumperetur in poenam. Denique, si Christi membra volumus inveniri, sequendum nobis est sine dubio caput nostrum, ut videlicet prima nobis reparandarum sit sollicitudo animarum, pro quibus ipse jam venit et quarum prius mederi studuit corruptioni; corporis vero curam illi tempori magis reservemus et differamus in illum diem, quo reformandi corporis gratia est venturus, sicut meminit Apostolus, dicens: *Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae* (Philipp. 3, 20. 21). In priori siquidem adventu tamquam praeco, vel magis vere praeco ipsius, Johannes Baptista clamat: *Ecce* — inquit — *Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* (Joh. 1, 29); non dicit morbos corporis, non molestias carnis, sed peccatum, quod est morbus animae et corruptio mentis. Ecce, qui tollit peccata mundi. Unde? Utique a manu, ab oculo, a collo, demum etiam a carne ipsa, cui altius infixum est.

2.

(Concupiscentia reprimi potest, exstingui non potest nisi in morte.)

Tollit peccatum e manibus, commissa peccata delens[4]; tollit ab oculo, purgans mentis intentionem; tollit a collo, violentam removens dominationem, sicut scriptum est: *Sceptrum exactoris ejus superasti sicut in die Madian* (Is. 9, 4), itemque: *Computrescet jugum a facie olei* (Is. 10, 27); et Apostolus loquitur, dicens: *Ut non regnet peccatum in vestro mortali corpore* (Rom. 6, 12), siquidem alio in loco ait idem Apostolus: *Scio* — inquit, *quod non est in me bonum, hoc est, in carne mea,* et alibi: *Infelix ego homo! Quis me liberabit de corpore mortis hujus* (Rom. 7, 18. 24)? Sciebat nimirum, non prius liberandum se esse a pessima illa radice, quae carni infixa est, a lege peccati, quae est in membris nostris, donec et ab ipso corpore solveretur[5]; unde et cupiebat dissolvi et cum Christo esse (Philipp. 1, 23), sciens, quod peccatum, separans inter nos et Deum, penitus auferri non poterit, donec liberemur a corpore. Audistis de quodam, quem Dominus curavit a daemonio, quoniam collidens et multum discerpens eum daemon jussu Domini[6] exivit ab illo (Marc. 9, 25). Itaque dico vobis: genus illud peccati, quod toties conturbat nos (concupiscentias[7] loquor

et desideria mala), reprimi quidem debet et potest per gratiam Dei, ut non regnet in nobis nec demus membra nostra arma iniquitatis peccato (Rom. 6, 13), et sic nulla damnatio est his, qui sunt in Christo Jesu; sed non ejicitur nisi in morte, quando sic discerpimur, ut anima separetur a corpore.

3.

(Elegans apostrophe ad corpus.)

Habes, ad quid venerit Christus et cui intendere debeat christianus. Propterea noli, o corpus! noli praeripere tempora; potes enim impedire animae tuae salutem, tuam ipsius operari non potes. Omnia tempus habent (Eccles. 3, 1), ut nunc anima pro se laboret, magis autem etiam collabora ei, quoniam, si compateris, et conregnabis. Quantum ejus impedis reparationem, tantum impedis tuam, quod nimirum ante reparari non poteris, donec suam in ea Deus imaginem videat reformatam. Nobilem hospitem habes, o caro! nobilem valde, et tota salus tua pendet de ejus salute. Da honorem hospiti tanto! Tu quidem habitas in regione tua, anima vero peregrina et exsul apud te est hospitata. Quaeso te, quis rusticus, si forte nobilis et praepotens quispiam apud eum voluerit hospitari, non libenter in angulo domus suae aut sub gradibus suis vel in ipsis cineribus accubabit, cedens hospiti suo locum (sicut dignum est) potiorem? Et tu ergo fac similiter. Injurias vel molestias tuas ne reputaveris, tantum ut hospes tuus honorifice possit apud te demorari; honor tibi est, ut pro eo interim te exhibeas inhonorum.

4.

(Corpus quantum debeat animae. Corporis cura praepostera.)

Ac ne forte despicias aut parvi pendas hospitem tuum pro eo, quod peregrinus tibi videtur et advena, diligenter attende, quid hospitis hujus tibi praesentia largiatur. Ipse enim est, qui tribuit oculis visum, auditum auribus praestat; ipse est, qui linguae vocem, palato gustum, motum membris omnibus subministrat. Si quid vitae, si quid sensus, si quid in te decoris est, hujus hospitis beneficium recognosce. Denique discessus ejus probat, quid praesentia conferebat; protinus enim anima discedente lingua silebit, oculi nihil videbunt, obsurdescent aures, corpus omne rigebit, facies expallescet; in brevi quoque totum

cadaver putridum simul et putidum fiet[11], et decor omnis in saniem convertetur! Ut quid ergo pro temporali qualibet delectatione contristas et laedis hospitem istum, quam nec sentire quidem ullo modo[12] poteras[13] nisi per ipsum? Ad haec, si tantum tibi confert exsul et inimicitiarum causa a facie Domini sui ejectus, quantum tibi praestabit reconciliatus! Noli, o corpus! noli impedire reconciliationem illam, quoniam grandis tibi exinde gloria praeparatur. Patienter, immo et libenter temet ipsum expone ad omnia; nihil dissimules, quod huic videatur reconciliationi posse prodesse. Dic hospiti tuo: Quia recordabitur Dominus tui et restituet te in gradum pristinum, et tu[14] memento mei.

5.

(Animae cura pro corpore tamquam bono et commodo hospite. Christi adventus secundus gloriosior.)

Omnino enim memor erit tui in bonum[15], si bene servieris illi, et cum pervenerit ad Dominum suum, suggeret ei de te et loquetur bonum pro bono hospite, dicens: Cum in ultionem culpae suae exsularet servus tuus, pauper quidam, apud quem hospitatus sum, fecit mecum misericordiam, et utinam retribuat pro me Dominus meus. Primo siquidem omnia sua, dehinc etiam semet ipsum exposuit utilitatibus meis, non parcens sibi propter me, in jejuniis multis, in laboribus frequenter, in vigiliis supra modum, in fame et siti, etiam in frigore et nuditate. Quid igitur? Profecto non mentietur scriptura, qua dicitur: *Voluntatem timentium se faciet et deprecationem eorum exaudiet* (Ps. 144, 19). O si forte gustare dulcedinem hanc, si forte gloriam istam valeas aestimare! Mira enim dicturus sum, sed tamen vera et omnino indubitata fidelibus. Ipse[16] Dominus Sabaoth, Dominus virtutum et rex gloriae, ipse descendet ad reformanda corpora nostra et configuranda corpori claritatis suae. Quanta erit illa gloria, quam ineffabilis[17] exsultatio, quando Creator universitatis, qui pro animabus justificandis humilis ante venerat et occultus, pro te glorificanda, o misera caro! sublimis veniet et manifestus, non jam in infirmitate sed in gloria et majestate sua! Quis cogitabit diem adventus illius, quando descendet cum plenitudine luminis, praecurrentibus angelis et tubae concentu excitantibus de pulvere corpus inops et rapientibus illud obviam Christo in aëra[18]?

6.

(Consolationes terrenae respuendae ob divinas.)

Quousque igitur, caro misera, insipiens, caeca, demens et prorsus insana caro! transitorias et caducas quaerit consolationes, immo desolationes, si forte contingat repelli et indignam judicari hac gloria, magis autem nihilo minus ineffabili in aeternum excruciari poena? Non sic, obsecro, fratres mei! non sic; quin immo delectetur in hujusmodi meditationibus anima nostra, quin etiam caro nostra requiescat in spe, salvatorem exspectans Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit illam, configuratam corpori claritatis suae. Sic enim ait propheta: *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea* (Ps. 62, 2)! Desiderabat siquidem anima prophetalis adventum priorem, quo se noverat redimendam; sed multo amplius caro desiderabat adventum posteriorem et glorificationem suam; tunc enim implebuntur desideria nostra et plena erit majestate Domini omnis terra. Ad quam gloriam, ad quam beatitudinem, ad quam denique pacem, quae exsuperat omnem sensum, ipse sua nos misericordia perducat nec confundat nos ab exspectatione nostra salvator, quem exspectamus, Jesus Christus Dominus noster, qui est super omnia benedictus in saecula!

In Adventu Domini

Sermo VII.

De triplici utilitate adventus Domini.

1.

(Christi adventus necessarius. Triplex hominum miseria seu indigentia.)

Si devote celebramus adventum Domini, id facimus, quod oportet, siquidem non modo ad nos sed et propter nos venit, qui bonorum nostrorum non eget; verum nostrae quidem indigentiae quantitatem manifestius ipsa dignationis ejus indicat magnitudo. Nec modo periculum aegritudinis ex ipso pretio medicaminis innotescit, sed et valetudinum numerus ex multitudine remediorum. Ut quid enim divisiones gratiarum sunt, si

non videtur necessitatum ulla diversitas? Et quidem difficile est universas uno sermone prosequi indigentias, quas experimur, sed occurrunt mihi interim tres, communes omnibus et quodammodo principales; nemo enim reperitur in nobis, qui non interim et consilii et auxilii et praesidii indigus videatur. Nimirum generalis est humano generi miseria triplex, et quotquot degimus in regione umbrae mortis, in infirmitate corporis, in loco tentationis, si diligenter advertimus, triplici hoc incommodo miserabiliter laboramus: nam et faciles sumus ad seducendum et debiles ad operandum et fragiles ad resistendum. Si discernere volumus inter bonum et malum, decipimur; si tentamus facere bonum, deficimus; si conamur resistere malo, dejicimur et superamur.

2.

(Huic remedium adfert triplex Domini adventus.)

Necessarius proinde Salvatoris adventus; necessaria sic praeoccupatis hominibus praesentia Christi [2]. Atque utinam sic veniat, ut copiosissima dignatione sua et in nobis per fidem habitans illuminet caecitatem nostram, et nobiscum manens adjuvet infirmitatem nostram, et pro nobis stans fragilitatem nostram protegat et propugnet. Si enim ille in nobis, quis jam decipiat nos? Si ille nobiscum, quid de cetero non possumus in eo, qui confortat nos? Si ille pro nobis, quis contra nos (Rom. 8, 31)? Fidelis consiliarius est, qui neque falli omnino neque fallere queat; fortis auxiliarius, qui non lassescat; patronus efficax, qui et ipsum satanam sub pedibus nostris velociter conterat et omnia ejus machinamenta confringat. Nimirum ipse est Dei sapientia, cui semper in promptu sit instruere ignorantes; ipse Dei virtus, cui facile sit et deficientes reficere et eripere periclitantes. Ad hunc ergo tantum eruditorem, fratres mei! in omni deliberatione curramus; hunc tam strenuum adjutorem in omni operatione invocemus; huic tam fido propugnatori in omni colluctatione committamus animas nostras, qui ad hoc ipsum venit in mundum, ut habitans in hominibus, cum hominibus, pro hominibus [3], et tenebras nostras illuminaret et labores levaret et pericula propulsaret.

De Laudibus Virginis Matris

super verba Evangelii: *Missus est angelus Gabriel* etc.
Homiliae quatuor[1].

Praefatio.

(Bernardus etiam infirmus haec scribit.)

Scribere me aliquid et devotio jubet et prohibet occupatio. Verumtamen, quia praepediente corporali molestia fratrum ad praesens non valeo sectari conventum, id tantillum otii, quod vel mihi de somno fraudans in noctibus intercipere sinor, non sinam otiosum. Libet ergo tentare id potissimum aggredi, quod saepe animum pulsavit: loqui videlicet aliquid in Laudibus Virginis Matris super illa lectione evangelica, in qua Luca referente Dominicae annunciationis continetur historia. Ad quod sane opus faciendum etsi nulla fratrum (quorum me profectibus deservire necesse est) vel necessitas urgeat vel utilitas moveat[2], dum tamen ex hoc non impediar, quo ad quaeque ipsorum necessaria minus paratus inveniar, non arbitror eos debere gravari, si propriae satisfacio devotioni[3].

De Laudibus Virginis Matris

Homilia I.[1]

Missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galilaeae, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, et nomen virginis Maria (Luc. 1, 26. 27).

1.

(Insinuatio mysteriorum.)

Quid sibi voluit evangelista, tot propria nomina rerum in hoc loco tam signanter exprimere? Credo, quia noluit nos negligenter audire, quod tam diligenter studuit enarrare. Nominat siquidem nuncium, qui mittitur; Dominum, a quo mittitur; virginem, ad quam mittitur; sponsum quoque virginis, amborumque genus, civitatem ac regionem propriis designat nominibus. Ut quid hoc? Putasne, aliquid horum supervacue positum sit? Nequaquam; si enim nec folium de arbore sine causa nec unus

ex passeribus sine Patre coelesti cadit super terram (Matth. 10, 29), putem ego, de ore sancti evangelistae superfluum diffluere verbum, praesertim in sacra historia Verbi? Non puto. Plena quippe sunt omnia supernis mysteriis ac coelesti singula dulcedine redundantia, si tamen diligentem habeant inspectorem, qui noverit sugere mel de petra oleumque de saxo durissimo. Nempe in illa die stillarunt montes dulcedinem et colles fluxerunt lac et mel (Joel 3, 18), quando rorantibus coelis desuper nubibusque pluentibus justum aperta est terra, laeta germinans Salvatorem (Is. 45, 8); quando Domino dante benignitatem et terra nostra reddente fructum suum super illum montem montium, montem coagulatum et pinguem, misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatae sunt (Ps. 84, 11). Illo quoque[3] in tempore unus iste inter ceteros montes non modicus, beatus hic videlicet evangelista, dum desideratum nobis nostrae salutis exordium suo mellifluo commendavit eloquio, veluti perflante austro atque e vicino sole radiante justitiae quaedam ex eo spiritualia profluxerunt aromata. Utinam et nunc Deus emittat verbum suum et liquefaciat ea nobis; perflet spiritus ejus et fiant nobis intelligibilia verba evangelica; fiant in cordibus nostris desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum; fiant[4] et dulciora super mel et favum!

2.

(Angelus Gabriel quare missus. Christus et angelus diversimode Dei virtus dicuntur.)

Ait itaque: *Missus est angelus Gabriel a Deo.* Non arbitror, hunc angelum de minoribus esse, qui qualibet ex causa crebra soleant ad terras fungi legatione; quod ex ejus nomine palam intelligi datur, quod interpretatum Fortitudo Dei dicitur, et quia non ab alio aliquo forte excellentiori se (ut assolet) spiritu, sed ab ipso Deo mitti perhibetur. Propter hoc ergo positum est: *a Deo,* vel ideo dictum est: *a Deo,* ne cui vel beatorum spirituum suum Deus antequam Virgini revelasse putetur consilium[5], excepto dumtaxat archangelo Gabriele, qui utique tantae inter suos inveniri potuerit excellentiae, ut tali et nomine dignus haberetur et nuncio. Nec discordat nomen a nuncio; Dei quippe virtutem Christum, quem melius nunciare decebat quam hunc, quem simile nomen honorat? Nam quid est aliud fortitudo quam virtus? Non

autem dedecens aut incongruum videatur, dominum et nuncium communi censeri vocabulo, cum similis in utroque appellationis non sit tamen utriusque similis causa[6]? Aliter quippe Christus fortitudo vel virtus Dei dicitur, aliter angelus; angelus enim tantum nuncupative, Christus autem etiam substantive *Christus Dei virtus* (I. Cor. 1, 24) et dicitur et est, quae forti armato, qui suum atrium in pace custodire solebat, fortior superveniens ipsum suo brachio debellavit et sic ei vasa captivitatis potenter eripuit. Angelus vero fortitudo Dei appellatus est, vel quod hujusmodi meruerit praerogativam officii, quo ejusdem nunciaret adventum virtutis, vel quia virginem natura pavidam, simplicem, verecundam, de miraculi novitate ne expavesceret[7], confortare deberet, quod et fecit: *Ne timeas* – inquiens – *Maria! Invenisti gratiam apud Deum.* Sed et ipsius sponsum, hominem utique nihilo minus humilem ac timoratum, non irrationabiliter forsitan idem angelus confortasse creditur, quamquam tunc ab evangelista non nominatur; *Joseph* – inquit – *fili David, ne timeas accipere Mariam conjugem tuam* (Matth. 1, 20). Convenienter itaque Gabriel ad hoc opus eligitur, immo, quia tale[8] illi negotium injungitur, recte tali nomine designatur.

3.

(Quo missus angelus. Nazareth interpretatio et significatio. Galilaeae ratio mystica.)

Missus est ergo angelus Gabriel a Deo. Quo? *In civitatem Galilaeae, cui nomen Nazareth.* Videamus, si (ut ait Nathanael) *a Nazareth potest aliquid boni esse* (Joh. 1, 46). Nazareth interpretatur flos. Videntur[9] autem mihi quoddam semen fuisse divinae cognitionis, tamquam e coelo jactatum in terras, allocutiones et promissiones factae coelitus ad patres, Abraham scilicet, Isaac et Jacob; de quo semine scriptum est: *Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma fuissemus et quasi Gomorrha similes essemus* (Is. 1, 9). Floruit autem hoc semen in mirabilibus, quae ostensa sunt in exitu Israel de Aegypto; in figuris et aenigmatibus per totum iter in deserto usque in terram promissionis, et deinceps in visionibus et vaticiniis prophetarum, in ordinatione quoque regni ac sacerdotii usque ad Christum. Christus autem hujus seminis et horum florum non immerito fructus esse intelligitur, dicente David: *Dominus dabit benignitatem et terra nostra dabit fructum suum* (Ps. 84, 13); et iterum: *De fructu ventris tui*

ponam super sedem tuam (Ps. 131, 11). In Nazareth ergo nunciatur Christus nasciturus, quia in flore speratur fructus processurus; sed prodeunte fructu flos decidit, quia veritate apparente in carne figura pertransiit. Unde et Nazareth civitas Galilaeae dicitur, id est transmigrationis, quia nascente Christo omnia illa transierunt, quae superius enumeravi, quae – ut ait Apostolus – *in figura contingebant illis* (1. Cor. 10, 11). Hos ergo flores et nos, qui jam fructum tenemus, pertransisse videmus, et dum adhuc florere videbantur, transituri praevidebantur. Unde David: *Mane sicut herba transeat, mane floreat et transeat; vespere decidat, induret et arescat* (Ps. 89, 6). Vespere etenim, id est, quando venit plenitudo temporis, in quo misit Deus Unigenitum suum, factum ex muliere, factum sub lege (Gal. 4, 4), dicente ipso: *Ecce nova facio omnia* (Apoc. 21, 5), vetera transierunt et disparuerunt, quomodo in novitate succrescentis fructus flores decidunt et arescunt. Unde rursus scriptum est: *Foenum aruit et flos decidit, verbum autem Domini manet in aeternum* (Is. 40, 8). Credo, non ambigis, quin verbum fructus sit; Verbum autem Christus est.

4.

Bonus itaque fructus Christus, qui manet in aeternum. Sed ubi est foenum, quod aruit? Ubi est flos, qui decidit? Propheta respondeat: *Omnis caro foenum et omnis gloria ejus tamquam flos foeni* (Is. 40, 6). Si omnis caro foenum, ergo carnalis ille populus Judaeorum ut foenum aruit. Annon foenum aruit, dum idem populus ab omni spiritus pinguedine vacuus siccae literae adhaesit? Annon etiam flos decidit, quando gloriatio, quam habebant in lege, non remansit? Si flos non decidit, ubi ergo regnum, ubi sacerdotium, ubi prophetae, ubi templum, ubi denique magnalia illa, de quibus gloriari solebant et dicere[10]: *Quanta audivimus et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis!* Et iterum: *Quanta mandavit patribus nostris, nota facere ea filiis suis* (Ps. 77, 3. 5)! Et haec dicta sunt pro eo, quod positum est: *In Nazareth, civitatem Galilaeae.*

5.

(Gabriel ad quem missus. Virginitatis et humilitatis pulchra copula. Humilitas simpliciter necessaria, non item virginitas. Mariae humilitas commendatur.)

In illam ergo civitatem missus est angelus Gabriel a Deo. Ad quem? *Ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph.*

Quae est haec virgo tam venerabilis, ut salutetur ab angelo; tam humilis, ut desponsata sit fabro? Pulchra permixtio virginitatis et humilitatis, nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua et humilitas commendat virginitatem et virginitas exornat humilitatem. Sed quanta – putas – veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat foecunditas et partus consecrat virginitatem? Audis virginem, audis humilem; si non potes virginitatem humilis, imitare humilitatem virginis. Laudabilis virtus virginitas, sed magis necessaria humilitas; illa consulitur, ista praecipitur; ad illam invitaris, ad istam cogeris. De illa dicitur: *Qui potest capere, capiat;* de ista dicitur: *Nisi quis efficiatur sicut parvulus iste, non intrabit in regnum coelorum* (Matth. 19, 12; 18, 3); illa ergo remuneratur, ista exigitur. Potes denique sine virginitate salvari, sine humilitate non potes; potest – inquam – placere humilitas, quae virginitatem deplorat amissam, sine humilitate autem (audeo dicere) nec virginitas Mariae placuisset[11]. *Super quem* – inquit – *requiescet spiritus meus nisi super humilem et quietum* (Is. 66, 2)? *Super humilem* dixit, non super virginem; si igitur Maria humilis non fuisset[12], super eam Spiritus sanctus non requievisset; si super eam non requievisset, nec impraegnasset. Quomodo enim de ipso sine ipso conciperet? Patet itaque, quia, ut de Spiritu sancto conciperet, sicut ipsa perhibet, *respexit humilitatem ancillae suae Deus* (Luc. 1, 48) potius quam virginitatem, et si placuit ex virginitate, tamen ex humilitate concepit. Unde constat, quia, etiam ut placeret virginitas, humilitas procul dubio[13] fecit.

6.

Quid dicis, virgo superbe[14]? Maria virginem se oblita gloriatur de humilitate, et tu negligendo humilitatem blandiris tibi de virginitate? *Respexit* – ait illa – *humilitatem ancillae suae.* Quae illa? Virgo utique sancta, virgo sobria, virgo devota. Num quid tu castior illa? Num quid devotior? Aut num quid tua forte pudicitia gratior castitate Mariae, ut tu scilicet sine humilitate placere sufficias ex tua, quod illa non potuit ex sua? Denique, quanto honorabilior es ex singulari munere castimoniae, tanto tibi tu majorem injuriam facis, quod ejus in te decorem foedas permixtione superbiae; alioquin expedit tibi virginem non esse, quam de virginitate insolescere. Non omnium quidem est virginitas, multo tamen pauciorum est cum virgini-

tate humilitas. Si igitur virginitatem in Maria non potes nisi mirari, stude humilitatem imitari et sufficit tibi. Quod si et virgo et humilis es, quisquis es, magnus es.

7.

(Virginitas cum foecunditate in Maria mirabilis. Mariae maternitas omnem transscendit dignitatem. Summa Christi dignatio et Mariae dignitas.)

Est tamen majus aliquid, quod mireris in Maria, scilicet cum virginitate foecunditas; a saeculo enim non est auditum, ut aliqua simul mater esset et virgo. Ois si et, cujus est mater, attendas, quo te tua super ejus mirabili celsitudine ducet admiratio? Nonne ad hoc, ut te videas nec satis posse mirari? Nonne tuo – immo Veritatis judicio illa, quae Deum habuit filium, super omnes etiam choros exaltabitur angelorum 16? Annon Deum et Dominum angelorum Maria suum audacter appellat filium, dicens: *Fili, quid fecisti nobis sic* (Luc. 2, 48)? Quis hoc audeat angelorum? Sufficit eis et pro magno habent, quod, cum sint spiritus ex conditione, ex gratia facti sunt et vocati angeli, testante David: *Qui facit* – inquit – *angelos suos spiritus* (Ps. 103, 4); Maria vero matrem se agnoscens majestatem illam, cui illi cum reverentia serviunt, cum fiducia suum nuncupat filium (Luc. 2, 48). Nec dedignatur nuncupari Deus, quod esse dignatus est; nam paulo post subdit evangelista: *Et erat* – inquiens – *subditus illis* (Luc. 2, 51). Quis, quibus? Deus hominibus; Deus – inquam, cui angeli subditi sunt 17, cui Principatus et Potestates obediunt, subditus erat Mariae, nec tantum Mariae sed etiam Joseph propter Mariam. Mirare ergo utrumlibet et elige, quid amplius mireris, sive Filii benignissimam dignationem, sive Matris excellentissimam dignitatem; utrimque stupor, utrimque miraculum. Et quod Deus feminae obtemperet, humilitas absque exemplo; et quod Deo femina principetur, sublimitas sine socio! In laudibus virginum singulariter canitur, quod sequuntur Agnum, quocumque ierit (Apoc. 14, 4); quibus ergo laudibus judicas dignam, quae etiam praeit?

8.

(Superbia exemplo Christi retundenda. Ambitiosus non sapit, quae Dei sunt. Humilitatis via loco virginitatis.)

Disce, homo! obedire; disce, terra! subdi; disce, pulvis! obtemperare. De auctore tuo loquens evangelista: *Et erat* –

inquit – *subditus illis* (Luc. 2, 51), haud dubium, quin Mariae et Joseph. Erubesce, superbe cinis! Deus se humiliat, et tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, et tu dominari gestiens hominibus tuo te praeponis auctori? Utinam mihi aliquando tale aliquid cogitanti Deus respondere dignetur, quod et suo increpando respondit apostolo: *Vade* – inquit – *post me, satana! quia non sapis ea, quae Dei sunt* (Matth. 16, 23). Quoties enim hominibus praeesse desidero, toties Deum meum praeire contendo et tunc vere non sapio ea, quae Dei sunt. De ipso namque dictum est: *Et erat subditus illis.* Si hominis, o homo! imitari dedignaris exemplum, certe non erit tibi indignum sequi auctorem tuum. Si non potes forsitan sequi eum, quocumque ierit, dignare vel sequi, quo tibi condescendit; hoc est, si non potes sublimem incedere semitam virginitatis, sequere vel Deum per tutissimam viam humilitatis, a cujus rectitudine si qui etiam de virginibus deviaverint, ut verum fatear, nec ipsi sequuntur Agnum, quocumque ierit. Sequitur quidem Agnum coinquinatus humilis, sequitur et virgo superbus, sed neuter quocumque ierit, quia nec ille ascendere potest ad munditiam Agni, qui sine macula est, nec is ad ejusdem mansuetudinem descendere dignatur, qua[17] scilicet non coram tondente sed coram occidente se obmutuit. Attamen salubriorem elegit sequendi partem in humilitate peccator quam in virginitate superbus, cum et illius immunditiam sua humilis satisfactio purget et hujus pudicitiam superbia inquinet.

9.

(Omnia in Virgine eximia et admiranda.)

Sed felix Maria, cui nec humilitas defuit nec virginitas; et quidem singularis virginitas, quam non temeravit sed honoravit foecunditas, et nihilo minus specialis humilitas, quam non abstulit sed extulit foecunda virginitas, et incomparabilis prorsus foecunditas, quam virginitas simul comitatur et humilitas. Quid horum non mirabile[18]? Quid non incomparabile? Quid non singulare? Mirum vero, si non haesitas in eorum ponderatione, quid tua judices dignius admiratione: utrum videlicet potius stupenda sit foecunditas in virgine, an in matre integritas; sublimitas in prole, an cum tanta sublimitate humilitas, nisi quod indubitanter horum singulis praeferenda sunt simul cuncta, et incomparabiliter excellentius est atque felicius omnia percepisse

quam aliqua. Et quid mirum, si Deus, qui mirabilis legitur et cernitur[19] in sanctis suis (Ps. 67, 36), mirabiliorem se exhibuit in Matre sua? Veneramini ergo, conjuges! in carne corruptibili carnis integritatem; miramini etiam vos, sacrae virgines! in virgine foecunditatem; imitamini, omnes homines! Dei Matris humilitatem. Honorate, sancti angeli! vestri Regis Matrem, qui nostrae adoratis Virginis prolem, ipsum utique nostrum pariter ac vestrum regem, nostri generis reparatorem, vestrae civitatis instauratorem, cujus apud vos tam sublimis, inter nos tam humilis, a vobis pariter et a nobis detur et dignitati debita reverentia et dignationi honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

De Laudibus Virginis Matris

Homilia II.

1.

(Matris et Prolis mira congruentia.)

Novum quidem canticum illud, quod solis dabitur in regno Dei cantare virginibus, ipsam virginum Reginam cum ceteris, immo primam inter ceteras esse cantaturam, nemo est, qui ambigat; puto autem, illam praeter illud, quod solis licebit[1], cum omnibus tamen virginibus ei (ut dixi) commune erit[2], dulciori quodam atque elegantiori carmine laetificaturam esse civitatem Dei. Cujus utique dulcisonos depromere vel exprimere modulos ne ipsarum quidem virginum ulla digna invenietur, quia soli merito decantandum servabitur, quae sola de partu et partu divino gloriatur. Gloriatur – dixerim – de partu, non in se, sed in ipso quem peperit; Deus siquidem (Deus enim est, quem peperit), Matrem suam singulari in coelestibus donaturus gloria, singulari in terris praevenire curavit et gratia, qua videlicet ineffabiliter et intacta conciperet et pareret incorrupta. Porro Deo hujusmodi decebat nativitas, qua non nisi de virgine nasceretur; talis congruebat et virgini partus, ut non pareret nisi Deum. Proinde factor hominum, ut homo fieret, nasciturus de homine, talem sibi ex omnibus debuit deligere, immo condere matrem, qualem et se decere

sciebat et sibi noverat placituram. Voluit itaque esse virginem, de qua immaculata immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus; voluit et humilem, de qua mitis et humilis corde prodiret, harum in se virtutum necessarium omnibus saluberrimumque exemplum ostensurus. Dedit ergo virgini partum, qui ei jam ante et virginitatis inspiraverat votum et humilitatis praerogaverat meritum. Alioquin, quomodo angelus eam in sequentibus gratia plenam pronunciat, si quippiam vel parum boni, quod ex gratia non esset, habebat?

2.

(Magna Dei dignatio, magna Virginis excellentia.)

Ut igitur, quae Sanctum sanctorum conceptura erat pariter et paritura, sancta esset corpore, accepit donum virginitatis; ut esset et mente, accepit et humilitatis. His nimirum Virgo regia, gemmis ornata virtutum geminoque mentis pariter et corporis decore praefulgida, specie sua et pulchritudine sua in coelestibus cognita, coeli civium in se provocavit aspectus, ita ut Regis animum in sui concupiscentiam inclinaret et coelestem nuncium ad se de supernis educeret. Et hoc est, quod nobis hic evangelista commendat, cum angelum perhibet a Deo destinatum ad virginem. *A Deo* – inquit – *ad virginem,* id est, a celso ad humilem, a Domino ad ancillam, a Creatore ad creaturam. Quanta dignatio Dei! Quanta Virginis excellentia! Currite, matres! Currite, filiae! Currite, omnes, quae post Evam et ex Eva et parturimini cum tristitia et parturitis! Adite virginalem thalamum, ingredimini – si potestis – pudicum sororis vestrae cubiculum! Ecce enim Deus mittit ad Virginem, ecce affatur angelus Mariam. Apponite aurem parieti, auscultate, quid nunciet ei, si forte audiatis, unde consolemini.

3.

(Adae et Evae solatium per Mariam. Mariae prae Eva commendatio.)

Laetare, pater Adam! sed magis tu, o Eva mater! exsulta, qui sicut omnium parentes ita omnium fuistis peremptores, et – quod infelicius est – prius peremptores quam parentes. Ambo – inquam – consolamini super filia et tali filia, sed illa amplius, de qua malum ortum est prius, cujus opprobrium in

omnes pertransiit mulieres. Instat namque tempus, quo jam tollatur opprobrium nec habeat vir, quid causetur adversus feminam; qui utique, dum se imprudenter excusare conaretur, crudeliter illam accusare non cunctatus est, dicens: *Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno et comedi* (Gen. 3, 12). Propterea curre, Eva! ad Mariam; curre, mater! ad filiam; filia pro matre respondeat, ipsa matris opprobrium auferat, ipsa patri pro matre satisfaciat, quia ecce, si vir cecidit per feminam, jam non erigitur nisi per feminam. Quid dicebas, o Adam? *Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno et comedi;* verba malitiae sunt haec, quibus magis augeas quam deleas culpam. Verumtamen Sapientia vicit malitiam, cum occasionem veniae, quam a te Deus interrogando elicere tentavit sed non potuit, in thesauro indeficientis suae pietatis invenit. Redditur nempe femina pro femina, prudens pro fatua, humilis pro superba, quae pro ligno mortis gustum tibi porrigat vitae et pro venenoso cibo illo amaritudinis dulcedinem pariat fructus aeterni. Muta ergo iniquae excusationis verbum in vocem gratiarum actionis et dic: Domine! Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitae et comedi, et dulce factum est super mel ori meo, quia in ipso vivificasti me. Ecce enim, ad hoc missus est angelus ad virginem! O admirandam et omni honore dignissimam virginem! O feminam singulariter venerandam, super omnes feminas admirabilem, parentum reparatricem, posterorum vivificatricem!

4.

(Varia de b. Virgine testimonia seu vaticinia et figurae.)

Missus est — inquit — *angelus ad virginem*, virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem denique, qualem describit Apostolus, mente et corpore sanctam (1. Cor. 7, 34), nec noviter nec fortuito inventam, sed a saeculo electam, ab Altissimo praecognitam et sibi praeparatam, ab angelis servatam, a patribus praesignatam, a prophetis promissam! Scrutare scripturas et proba, quae dico. Visne, ut et ego aliqua ex his testimonia hic inseram? Ut pauca loquar de pluribus, quam tibi aliam praedixisse Deus videtur, quando ad serpentem ait: *Inimicitias ponam inter te et mulierem* (Gen. 3, 15)? Et si adhuc dubitas, quod de Maria non dixerit, audi, quod sequitur: *Ipsa conteret caput tuum* (Ib.). Cui

haec servata victoria est nisi Mariae? Ipsa procul dubio caput contrivit venenatum, quae omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra quam de mentis superbia deduxit ad nihilum.

5.

(Maria mulier fortis. Rubus incombustus et virga florida.)

Quam vero aliam Salomon requirebat, cum dicebat: *Mulierem fortem quis inveniet* (Prov. 31, 10)? Noverat quippe vir sapiens[7] hujus sexus infirmitatem, fragile corpus, lubricam mentem; quia tamen et Deum[8] legerat promisisse et ita videbat congruere, ut, qui vicerat per feminam, vinceretur per ipsam, vehementer admirans dicebat: *Mulierem fortem quis inveniet?* Quod est dicere: Si ita de manu feminae pendet et nostra omnium salus et innocentiae restitutio et de hoste victoria, fortis omnino necesse est ut provideatur[9], quae ad tantum opus possit esse idonea; sed mulierem fortem quis inveniet? At, ne hoc quaesisse putetur desperando, subdit prophetando: *Procul et de ultimis finibus pretium ejus* (Prov. 31, 10), hoc est non vile, non parvum, non mediocre, non denique de terra, sed de coelo, nec de coelo proximo terris pretium fortis hujus mulieris, sed a summo coelo egressio ejus. Quid deinde rubus ille quondam Mosaicus portendebat, flammas quidem emittens sed non ardens (Exod. 3, 2), nisi Mariam parientem et dolorem non sentientem? Quid – rogo[10] – virga Aaron florida (Num. 17, 8) nec humectata, nisi ipsam concipientem, quamvis virum non cognoscentem? Hujus magni miraculi majus mysterium Isaias (11, 1) edisserit, dicens: *Egredietur virga de radice Jesse et flos de radice ejus ascendet,* virgam virginem, florem virginis partum intelligens.

6.

(Dubium. Christus et Maria varie figurati.)

Sed si tibi, quod nunc in flore[11] Christus intelligi dicitur, superiori videtur adversari sententiae, qua non virgae flore sed floris fructu designari dicebatur: noveris, in eadem Aaronica virga (quae non solum floruit sed et fronduit et fructum emisit) non solum flore vel fructu[12], sed ipsis etiam frondibus eundem significari; noveris, et apud Moysen nec fructu virgae nec flore, sed ipsa virga demonstrari, illa utique virga, qua feriente aqua vel dividitur transituris (Exod. 14, 16) vel de petra excutitur bibituris

(Ib. 17, 6). Nullum autem inconveniens est, diversis rebus diversis ex causis Christum figurari, et in virga quidem potentiam, in flore vero fragrantiam, in fructu autem saporis dulcedinem, in frondibus quoque sedulam ejus intelligi protectionem, qua videlicet parvulos ad se confugientes sub umbra alarum suarum protegere non desinit, sive ab aestu carnalium desideriorum sive a facie impiorum, qui eos afflixerunt. Bona et desiderabilis umbra sub alis [13] Jesu, ubi tutum est fugientibus refugium, gratum fessis refrigerium. Miserere mei, Domine Jesu! Miserere mei, quoniam in te confidit anima mea (Ps. 56, 1) et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas. In hoc tamen Isaiae testimonio florem Filium, virgam intellige Matrem, quoniam et virga floruit absque germine et virgo concepit non ex homine [14], nec virgae virorem floris laesit emissio, nec virginis pudorem sacri partus editio.

7.

(Vellus Gedeonis.)

Proferamus et alia Virgini Matri Deoque [15] Filio congrua de scripturis testimonia. Quid illud Gedeonis vellus significat (Jud. 6, 37), quod utique de carne tonsum [16] sed sine vulnere carnis in area ponitur et nunc quidem lana nunc vero area rore perfunditur, nisi carnem assumptam de carne Virginis et absque detrimento virginitatis? Cui utique distillantibus coelis tota se infudit plenitudo Divinitatis, adeo ut ex hac plenitudine omnes acceperimus [17], qui vere sine ipsa non aliud quam terra arida sumus. Huic quoque Gedeonico facto propheticum dictum pulchre satis convenire videtur, ubi legitur: *Descendet sicut pluvia in vellus;* nam per hoc, quod sequitur: *et sicut stillicidia stillantia super terram* (Ps. 71, 6), idem datur intelligi, quod per inventam rore madidam aream. Pluvia nempe voluntaria [18], quam segregavit Deus haereditati suae, placide prius et absque strepitu operationis humanae, suo se quietissimo illapsu [19] virgineum demisit in uterum; postmodum vero ubique terrarum diffusa est per ora praedicatorum, non jam sicut pluvia in vellus, sed sicut stillicidia stillantia super terram, cum quodam utique strepitu verborum ac sonitu miraculorum. Siquidem recordatae sunt nubes illae, quae portabant pluviam, praeceptum sibi fuisse, cum mitterentur: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, et quod in aure auditis,*

praedicate super tecta (Matth. 10,27). Quod et fecerunt; etenim *in omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terrae verba eorum* (Ps. 18. 5).

8.

(Femina circumdans Virum.)

Audiamus et Jeremiam nova veteribus vaticinantem, et quem praesentem monstrare non poterat, venturum et ardenter desiderantem et fidenter promittentem [20]. *Novum* – inquit – *creavit Dominus super terram: femina circumdabit virum* (Jer. 31,22). Quae est haec femina? Quis vero iste vir? Aut si vir, quomodo a femina circumdatus [21]? Aut si a femina circumdari potest, quomodo vir? Et ut apertius dicam, quomodo potest simul et vir esse et in utero matris – hoc est enim virum [22] a femina circumdari? Novimus [23] viros, qui scilicet infantiam, pueritiam, adolescentiam atque juventutem transeuntes ad gradum usque senectuti proximum pervenerunt; qui ergo jam adeo grandis est, quomodo a femina circumdari potest? Si dixisset: femina circumdabit infantem vel femina circumdabit parvulum, nec novum videretur nec mirum; nunc autem, quia nil tale posuit, sed dixit: virum, quaerimus, quae sit haec novitas, quam Deus fecit in terra, ut femina circumdaret virum et vir intra feminei unius corpusculi membra sese cohiberet? Quid est hoc miraculi? *Num quid potest homo* – ut ait Nicodemus – *in ventrem matris suae iterato introire et renasci* (Joh. 3,4)?

9.

(Incarnationis paradoxa. Jesus vir etiam in ipso Matris utero. Jesus perfectus sapientia et a principio conceptionis.)

Sed verto me ad conceptum partumque virginalem, si forte inter plurima nova ac mira, quae ibi profecto inspicit, qui diligenter inquirit, etiam hanc, quam de propheta protuli (Jer. 31,22), reperiam novitatem. Porro ibi agnoscitur longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana [24]; ibi agnoscitur lux non lucens, verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens. Videas, si attendas, potentiam regi, sapientiam instrui, virtutem sustentari; Deum denique lactentem sed angelos reficientem, vagientem sed miseros consolantem. Videas, si attendas, tristari laetitiam, pavere fiduciam, salutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. Sed, quod non minus mirandum est, ipsa

ibi cernitur tristitia laetificans, pavor confortans, passio salvans, mors vivificans, infirmitas roborans. Cui jam illud quoque non occurrat, quod quaerebam? Num quid non facile tibi est inter haec feminam agnoscere virum circumdantem, cum Mariam videas virum approbatum a Deo Jesum suo utero circumplectentem? Virum autem dixerim fuisse Jesum, non solum jam cum diceretur *vir propheta, potens in opere et sermone* (Luc. 24, 19), sed etiam cum tenera adhuc infantis membra Dei mater blando vel foveret in gremio vel gestaret in utero. Vir igitur erat Jesus necdum etiam natus, sed sapientia, non aetate; animi vigore, non viribus corporis; maturitate sensuum, non corpulentia membrorum [25]. Neque enim minus habuit sapientiae, vel potius non minus [26] fuit sapientia Jesus conceptus quam natus, parvus quam magnus. Sive ergo latens in utero, sive vagiens in praesepio, sive jam grandiusculus interrogans doctores in templo, sive jam perfectae aetatis docens in populo, aeque profecto plenus fuit Spiritu sancto. Nec fuit hora in quacumque aetate sua, qua de plenitudine illa, quam in sui conceptione accepit in utero, vel aliquid minueretur vel aliquid eidem adjiceretur; sed a principio perfectus, a principio – inquam – plenus fuit spiritu sapientiae et intellectus, spiritu consilii et fortitudinis, spiritu scientiae et pietatis, spiritu [27] timoris Domini (Is. 11, 2).

10.

(Profecisse quomodo dicitur.)

Nec te moveat, quod de ipso legis in alio loco: *Jesus autem proficiebat sapientia et aetate et gratia apud Deum et homines* (Luc. 2, 52). Nam quod de sapientia et gratia hic dictum est, non secundum quod erat, sed secundum quod apparebat, intelligendum est; non quia videlicet aliquid ei novum accederet, quod ante non haberet, sed quod accedere videretur, quando volebat ipse, ubi [28] videretur. Tu, homo! cum proficis, non quando nec quantum vis, proficis, sed te nesciente tuus moderatur profectus, tua vita disponitur. At vero puer Jesus, qui disponit vitam [29] tuam, ipse disponebat et suam, et quando volebat et quibus volebat, sapiens apparebat; quando et quibus volebat sapientior; quando et quibus volebat sapientissimus, quamquam in se numquam esset nisi sapientissimus. Similiter et cum semper omni gratia plenus fuisset, sive quam apud

Deum sive quam apud homines habere deberet, pro suo tamen arbitrio eam nunc plus nunc minus ostentabat, prout cernentium vel meritis congruere vel saluti expedire sciebat. Constat ergo, quia semper Jesus virilem animum habuit, etsi semper in corpore vir non apparuit. Cur denique dubito, virum fuisse in utero, quem inibi Deum fuisse non ambigo? Minus quippe est esse virum quam esse Deum.

11.

(Scripturarum in praesignandis Christi mysteriis consonantia.)

Sed vide, si non etiam hanc Jeremiae novitatem Isaias lucidissime aperit[30], qui et novos superius Aaronicos flores exposuit. *Ecce* — inquit — *virgo concipiet et pariet filium* (Is. 7, 14). En habes feminam, scilicet virginem. Vis et de viro audire, quis sit? *Et vocabitur* — ait — *nomen eius Emmanuel,* id est: *Nobiscum Deus* (Ib.); femina itaque[31] circumdans virum virgo est concipiens Deum. Vides, quam pulchre et concorditer sanctorum mira facta et mystica dicta sibi invicem concinant[32]; vides, quam stupendum sit hoc unum de virgine et in virgine factum miraculum, quod tot miracula praevenerunt, tot oracula promiserunt. Unus nimirum fuit spiritus prophetarum, et licet diversis modis, signis et temporibus, eandem rem diversi, non diverso spiritu, et praeviderunt et praedixerunt. Quod Moysi monstratum est in rubo et igne, Aaroni in virga et flore, Gedeoni in vellere et rore, hoc aperte Salomon praedixit[33] in forti muliere et ejus pretio, apertius Jeremias praecinuit[34] de femina et viro, apertissime Isaias declaravit de virgine et Deo, Gabriel tandem exhibuit ipsam virginem[35] salutando. Ipsa namque est, de qua nunc evangelista: *Missus est* — ait — *angelus Gabriel a Deo ad virginem desponsatam Joseph.*

12.

(Maria virgo cur desponsata viro. Thomae dubitatio cum desponsatione Mariae comparata.)

Ad virginem – inquit – *desponsatam.* Quare desponsatam? Cum esset – inquam[36] – virgo electa, et – ut ostensum est – virgo conceptura, virgo paritura, mirum[37], cur desponsata fuerit, non nuptura. Num quid vel hoc casu factum quis dixerit? Non est casu factum, quod[38] rationabilis causa commendat, causa valde

utilis et necessaria et divini prorsus adinventione consilii digna. Dicam, quod mihi, immo quod ante me patribus visum fuit. Illa utique fuit ratio desponsationis Mariae quae et dubitationis Thomae. Mos siquidem Judaeorum erat, ut a die desponsationis suae usque ad tempus nuptiarum sponsis sponsae traderentur custodiendae, quatenus earum ipsi eo sibi pudicitiam curiosius servarent, quo sibi ipsi fideliores existerent. Sicut ergo Thomas dubitando, palpando, constantissimus factus est Dominicae confessor resurrectionis, ita et Joseph Mariam sibi desponsando ejusque conversationem in tempore custodiae studiosius comprobando factus est pudicitiae fidelissimus testis. Pulchra utriusque rei convenientia: et dubitatio Thomae et desponsatio Mariae. Poterant quidem similis erroris laqueum nobis injicere[39], fidei videlicet in illo, castitatis in illa, veritatem in suspicionem adducere[40]; sed valde prudenter et pie factum est per contrarium, ut, unde metuebatur suspicio, firma sit certitudo. Nam et de Filii resurrectione citius quidem ego, qui infirmus sum, crediderim Thomae dubitanti et palpanti, quam Cephae audienti et credenti, et de matris continentia facilius sponso ejus custodienti et experienti, quam ipsi quoque Virgini de sola sua conscientia se defendenti. Dic – quaeso, quis eam videns non desponsatam et gravidam non potius diceret meretricem[41] quam virginem? Non autem decebat hoc dici de matre Domini; tolerabilius vero atque honestius fuit putari ad tempus, Christum de conjugio fuisse natum, quam de fornicatione.

13.

(Dei sapientia in redemptione hominis.)

Sed non poterat – inquis – Deus apertum aliquod ostendere signum, quo videlicet fieret, ut ejus nec ortus infamaretur nec mater criminaretur? Poterat utique; sed non poterat latere daemones, quod scirent homines. Oportebat autem a principe mundi aliquamdiu celari divini consilii sacramentum; non quod Deus, si palam opus suum facere vellet, impediri posse ab illo metueret, sed quia ipse, qui non solum potenter sed etiam sapienter, quaecumque voluit, fecit, sicut in omnibus operibus suis quasdam rerum vel temporum congruentias propter ordinis pulchritudinem servare consuevit, ita in hoc quoque tam magnifico opere suo, nostrae videlicet reparationis, non tantum potentiam suam sed et

prudentiam ostendere voluit. Et quamquam illud aliter, quomodo vellet, perficere potuisset, placuit ei tamen eo potius et modo et ordine hominem sibi reconciliare, quo noverat cecidisse: ut, sicut diabolus prius seduxit feminam et postmodum virum per feminam vicit, ita prius a femina virgine seduceretur et post a viro Christo aperte debellaretur, quatenus malitiae fraudi dum ars pietatis illuderet ac maligni fortitudinem Christi virtus contereret, diabolo Deus et prudentior appareret et fortior. Ita quippe decuit incarnatam Sapientiam spiritualem vincere malitiam, quo non solum attingeret a fine usque ad finem fortiter, sed et disponeret omnia suaviter (Sap. 8, 1). Attingit autem a fine[42] usque ad finem, id est a coelo usque ad infernum. *Si ascendero* – inquit – *in coelum, tu illic es; si descendero in infernum, ades* (Ps. 138, 8); utrobique vero fortiter, quando et de supernis expulit superbum et apud inferos spoliavit avarum. Conveniens ergo erat, ut suaviter quoque omnia, coelestia scilicet et terrena, disponeret, quatenus et illinc dejiciens inquietum reliquos in pace firmaret, et hic[43] debellaturus invidum nobis prius suae humilitatis et mansuetudinis valde necessarium exemplum relinqueret, sicque mirabili fieret moderamine Sapientiae, ut et suis suavis et hostibus fortis appareret. Quid enim prodesset diabolum a Deo vinci, nobis manentibus superbis? Necessario igitur desponsata est Maria Joseph, quando per hoc et a canibus sanctum absconditur et a sponso virginitas comprobatur et virginis tam verecundiae parcitur[44] quam famae providetur. Quid sapientius, quid dignius divina providentia? Uno tali consilio secretis coelestibus et admittitur testis et excluditur hostis et integra servatur fama virginis matris. Alioquin quando pepercisset justus adulterae? Scriptum est autem: *Joseph autem vir ejus, cum esset justus et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam* (Matth. 1, 19). Bene, cum esset justus, noluit eam traducere, quia, sicut nequaquam justus esset, si cognitam ream consensisset, sic nihilo minus justus non esset, si probatam innoxiam condemnasset. Cum ergo justus esset et nollet eam traducere, voluit occulte[45] dimittere eam.

14.

(Joseph cur voluerit dimittere Mariam. Cur occulte?)

Quare voluit dimittere eam? Accipe et in hoc non meam sed patrum sententiam. Propter hoc Joseph voluit dimittere

eam, propter quod et Petrus Dominum a se repellebat, dicens: *Exi a me, Domine! quia homo peccator sum* (Luc. 5, 8); propter quod et centurio a domo sua eum prohibebat, cum diceret: *Domine! Non sum dignus, ut intres sub tectum meum* (Matth. 8, 8). Ita ergo et Joseph indignum et peccatorem se reputans dicebat intra se, a tali et a tanta non debere sibi ultra familiare praestari contubernium, cujus supra se mirabilem expavescebat dignitatem. Videbat et horrebat divinae praesentiae certissimum gestantem insigne, et quia mysterium penetrare non poterat, volebat dimittere eam. Expavit Petrus potentiae magnitudinem, expavit centurio praesentiae majestatem; exhorruit nimirum et Joseph sicut homo hujus tanti [46] miraculi novitatem, mysterii profunditatem, et ideo occulte voluit dimittere eam. Miraris, quod Joseph praegnantis sese consortio Virginis judicabat indignum, cum audias, et sanctam Elizabeth ejus non posse ferre praesentiam nisi cum tremore quidem et reverentia? Ait namque: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me* (Luc. 1, 43)? Ideo itaque Joseph voluit dimittere eam. Sed quare occulte et non palam? Ne videlicet divortii causam [47] inquireretur, exigeretur rationem [48]. Quid enim vir justus responderet populo durae cervicis, populo non credenti et contradicenti? Si diceret, quod sentiebat, quod de illius puritate comprobaverat, nonne mox increduli et crudeles Judaei subsannarent illum, lapidarent illam? Quando [49] namque Veritati crederent tacenti [50] in utero, quam postea contempserunt clamantem in templo? Quid facerent necdum apparenti, qui [51] postmodum impias manus injecerunt etiam miraculis coruscanti? Merito ergo vir justus, ne aut mentiri aut diffamare cogeretur innoxiam, voluit occulte dimittere eam.

15.

(An Joseph de Mariae integritate dubitaverit.)

Sin vero aliter quis sentiat et Joseph sicut hominem dubitasse contendat, sed – quia justus erat – noluisse quidem habitare cum ea propter suspicionem, nec tamen – quia pius erat – traducere voluisse suspectam et ideo voluisse [52] occulte dimittere eam: breviter respondeo, etiam sic dubitationem illam Joseph fuisse necessariam, quae divino meruit certificari oraculo. Sic quippe scriptum est: *Haec autem eo cogitante*, scilicet, quod

occulte dimitteret eam, *apparuit ei angelus in somnis, dicens: Joseph, fili David! noli timere accipere Mariam conjugem tuam! Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est* (Matth. 1, 20). Itaque propter istas rationes desponsata est Maria Joseph, vel potius – sicut ponit evangelista – *viro, cui nomen erat Joseph* (Luc. 1, 27). Virum nominat, non quia maritus sed quod homo virtutis erat, vel potius, quia – juxta alium evangelistam – non vir simpliciter sed vir ejus (Matth. 1, 19) dictus est, merito appellatur, quod necessarie putatur. Debuit ergo vir ejus appellari, quia necesse fuit et putari, sicut et pater Salvatoris non quidem esse sed dici meruit, ut putaretur esse, dicente hoc ipso evangelista: *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph* (Luc. 3, 23). Nec vir ergo matris nec filii pater exstitit, quamvis certa (ut dictum est) et necessaria dispensatione utrumque ad tempus et appellatus sit et putatus.

16.

(Josephi cum Josepho, filio Jacob, comparatio et elogia. Joseph de domo David, dignus tanto patre filius.)

Conjice tamen ex hac appellatione, qua licet dispensatoria meruit honorari a Deo, ut pater Dei et dictus et creditus sit; conjice et ex proprio vocabulo (quod augmentum non dubitas interpretari), quis et qualis homo fuerit iste Joseph. Simul et memento magni illius quondam patriarchae venditi in Aegypto, et scito, ipsius istum non solum vocabulum fuisse sortitum, sed et castimoniam adeptum, innocentiam assecutum et gratiam. Siquidem ille Joseph, fraterna ex invidia venditus et ductus in Aegyptum, Christi venditionem praefiguravit, iste Joseph Herodianam invidiam fugiens Christum in Aegyptum portavit (Matth. 2, 14). Ille domino suo fidem servans dominae noluit commisceri (Gen. 39, 12), iste dominam suam, domini sui matrem, virginem agnoscens (Matth. 1, 20) et ipse continens fideliter custodivit. Illi data est intelligentia in mysteriis somniorum (Gen. 40, 12), isti datum est conscium fieri atque participem coelestium sacramentorum. Ille frumenta servavit non sibi sed omni populo, iste panem vivum e coelo servandum accepit tam sibi quam toti mundo. Non est dubium, quin bonus et fidelis homo fuerit iste Joseph, cui mater desponsata est Salvatoris; fidelis –

inquam – servus et prudens, quem constituit Dominus suae matris solatium, suae carnis nutritium, solum denique in terris magni consilii coadjutorem sibi fidelissimum. Huc accedit, quod dicitur fuisse de domo David. Vere enim de domo David, vere de regia stirpe descendit vir iste Joseph, nobilis genere, mente nobilior; plane filius David, non degenerans[53] a patre suo David; prorsus – inquam – filius David, non tantum carne, sed fide, sed sanctitate, sed devotione, quem tamquam alterum David Dominus invenit secundum cor suum, cui tuto committeret secretissimum atque sacratissimum sui cordis arcanum, cui tamquam alteri David incerta et occulta sapientiae suae manifestavit et dedit illi non ignarum esse mysterii, quod nemo principum hujus saeculi agnovit; cui denique datum est, quod multi reges et prophetae, cum vellent videre, non viderunt, audire et non audierunt, non solum videre et audire, sed etiam portare, deducere, amplecti, deosculari, nutrire et custodire! Non tantum autem Joseph sed et Maria descendisse credenda est de domo David; alioquin non fuisset desponsata viro de domo David, si non esset et ipsa de domo David. Ambo igitur erant de domo David; sed in altera completa est veritas, quam juravit Dominus David, altero tamen conscio et teste adimpletae promissionis.

17.

(Mariae interpretatio et elogium. Cohortatio ad cultum Virginis Mariae.)

In fine autem versus: *Et nomen* – inquit – *virginis Maria.* Loquamur pauca et super hoc nomine, quod interpretatum maris stella dicitur et matri virgini valde convenienter aptatur. Ipsa namque aptissime sideri comparatur, quia, sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radium, sic absque sui laesione virgo parturit filium, nec sideri radius suam minuit claritatem, nec virgini Filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Jacob orta, cujus radius universum orbem[54] illuminat, cujus splendor et praefulget[55] in supernis et inferos penetrat; terras etiam perlustrans et calefaciens magis mentes quam corpora fovet virtutes, excoquit vitia; ipsa – inquam – est praeclara et eximia stella, super hoc mare magnum et spatiosum necessario sublevata, micans meritis, illustrans exemplis! O, quisquis te intelligis in hujus saeculi profluvio magis inter procellas et tempestates fluctuare quam per[56] terram ambulare, ne avertas

oculos a fulgore hujus sideris, si non vis obrui[57] procellis! Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum, respice stellam, voca Mariam! Si jactaris superbiae undis, si ambitionis, si detractionis, si aemulationis, respice stellam, voca Mariam! Si iracundia aut avaritia aut carnis illecebra naviculam concusserit mentis, respice ad Mariam! Si criminum immanitate turbatus, conscientiae foeditate confusus, judicii horrore perterritus barathro incipias absorberi tristitiae, desperationis abysso, cogita Mariam! In periculis, in angustiis, in rebus dubiis Mariam cogita, Mariam invoca! Non recedat ab ore, non recedat a corde, et ut impetres ejus orationis suffragium, non deseras conversationis exemplum. Ipsam sequens non devias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras. Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia pervenis, et sic in temet ipso experiris, quam merito dictum sit: *Et nomen virginis Maria* (Luc. 1, 27)! Sed jam modice pausandum est, ut[58] et nos in transitu claritatem tanti luminis intueamur. Ut enim verbis apostolicis utar, *bonum est nos hic esse* (Matth. 17, 4) et libet dulciter contemplari in silentio, quod laboriosa non sufficit explicare locutio; interim autem ex devota scintillantis sideris contemplatione ferventior reparabitur in his, quae sequuntur, disputatio.

De Laudibus Virginis Matris

Homilia III.

1.

(Humilis viri sancti confessio. Angeli adstant orantibus. Angelis omnia pervia.)

Libenter, ubi mihi congruere video, verba sanctorum assumo, quo vel vasculorum pulchritudine gratiora fiant, quaecumque in eis lectori apposuerim. Ut autem nunc a propheticis verbis incipiam, vae mihi, non quidem – sicut prophetae – quia tacui, sed quia locutus sum, quoniam vir pollutus[1] labiis ego sum (Is. 6, 5). Heu, quot vana, quot falsa, quot turpia per hoc ipsum spurcissimum os meum evomuisse me recolo, in quo nunc coelestia revolvere verba praesumo! Vehementer timeo, ne jam

jam audiam ad me dictum: *Quare tu enarras justitias meas et assumis testamentum meum per os tuum* (Ps. 49, 16)? Utinam et mihi de superno altari non quidem carbo unus sed ingens globus igneus afferatur, qui videlicet multam et inveteratam prurientis oris mei rubiginem ad plenum excoquere sufficiat, quatenus angeli ad Virginem et Virginis ad ipsum grata invicem ac casta colloquia dignus habear meo qualicumque replicare sermone! Ait igitur evangelista: *Et ingressus angelus ad eam* – haud dubium, quin ad Mariam – *dixit: Ave, gratia plena, Dominus tecum* (Luc. 1, 28)! Quo ingressus ad eam? Puto in secretarium pudici cubiculi, ubi illa fortassis clauso super se ostio orabat Patrem suum in abscondito. Solent angeli adstare orantibus et delectari in his, quos vident levare puras manus in oratione; holocaustum sanctae devotionis gaudent se offerre Deo in odorem suavitatis. Mariae autem orationes quantum placuerint in conspectu Altissimi, angelus indicavit, qui ingressus ad eam tam reverenter salutavit. Nec fuit difficile angelo per clausum ostium penetrare ad abdita Virginis, qui utique ex subtilitate substantiae suae hoc habet in natura[2], ut nec seris ferreis ejus arceatur ingressus, quocumque suus eum impetus ferat; angelicis enim spiritibus parietes non obsistunt, sed cuncta illis visibilia cedunt, cuncta aeque corpora, quantumlibet solida vel spissa, penetrabilia sunt eis ac pervia. Suspicandum igitur non est, quod apertum invenerit angelus ostiolum Virginis, cui nimirum in proposito erat hominum fugere frequentias, vitare colloquia, ne vel orantis perturbaretur silentium vel continentis castitas tentaretur. Clauserat itaque etiam illa hora suum super se habitaculum Virgo prudentissima, sed hominibus, non angelis; proinde, etsi ad eam potuit intrare angelus, sed nulli hominum facilis patebat accessus.

2.

(Plenitudo gratiae in B. Virgine ab aliis sanctis diversa.)

Ingressus ergo angelus ad eam dixit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum!* Legimus in actibus apostolorum, et Stephanum plenum gratia et apostolos fuisse repletos Spiritu sancto (Act. 6, 5), sed longe dissimiliter a Maria; alioquin nec in illo habitavit plenitudo[3] divinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria, nec illi conceperunt de Spiritu sancto, quomodo Maria. *Ave* – inquit –

gratia plena, Dominus tecum. Quid mirum, si gratia plena erat, cum qua Dominus erat? Sed hoc potius mirandum, quomodo, qui angelum miserat ad Virginem, ab angelo inventus est esse cum Virgine. Itane velocior angelo fuit Deus, ut festinantem nuncium celerior ipse praeveniret ad terras? Nec mirum; nam cum esset rex in accubitu suo, nardus Virginis dedit odorem suum et ascendit in conspectu gloriae ejus fumus aromatis et invenit gratiam coram oculis Domini, clamantibus, qui circumstabant: *Quae est ista, quae ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae et thuris* (Cant. 3, 6)? Statimque rex egrediens de loco sancto suo exsultavit ut gigas ad currendam viam (Ps. 18, 6), et licet a summo coelo egressio ejus, nimio tamen pervolans desiderio praevenit suum nuncium ad Virginem, quam amaverat, quam sibi elegerat, cujus decorem concupierat. Quem prospiciens a longe venientem gratulans et exsultans ait ecclesia: *Ecce venit is saliens in montibus, transsiliens colles* (Cant. 2, 8).

3.

(Virginis virtutes ad tantam gratiam praeparatoriae.)

Merito autem concupivit Rex decorem Virginis; fecerat enim, quidquid longe antea praemonita fuerat a patre suo David, dicente sibi: *Audi, filia! et vide et inclina aurem tuam et obliviscere populum tuum et domum patris tui,* et si hoc feceris, *concupiscet rex decorem tuum* (Ps. 44, 11. 12). Audivit quippe et vidit, non ut quidam, qui audientes non audiunt et videntes non intelligunt, sed audivit et credidit, vidit et intellexit. Et inclinavit aurem suam ad obedientiam et cor suum ad disciplinam, et oblita est populum suum et domum patris sui, quia nec populum suum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curavit haeredem; sed quicquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est ut stercora, ut Christum lucrifaceret; nec fefellit eam intentio, quando et Christum sibi filium vindicavit, nec propositum pudicitiae violavit. Bene igitur gratia plena, quae et virginitatis gratiam tenuit et insuper foecunditatis gloriam acquisivit.

4.

(Deus diversimode in creaturis. Singulariter in et cum B. Virgine.)

Ave – inquit – *gratia plena, Dominus tecum.* Non dixit: Dominus in te, sed: *Dominus tecum.* Deus enim, qui ubique aequaliter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis quam in ceteris, et ipsarum aliter in bonis quam in malis est per efficaciam. Ita sane est in irrationalibus creaturis, ut tamen non capiatur ab ipsis; a rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed a bonis tantum capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, ut etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis; nam dum suas voluntates ita justitiae subdunt, ut Deum non dedeceat velle, quod ipsi volunt, per hoc, quod ab ejus voluntate non dissentiunt, Deum sibi specialiter jungunt. Sed cum ita sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua utique tanta ei consensio fuit, ut illius non solum voluntatem sed etiam carnem sibi conjungeret ac de sua Virginisque substantia unum Christum efficeret vel potius unus Christus fieret, qui, etsi nec totus de Deo nec totus de Virgine, totus tamen Dei et totus Virginis esset, nec duo filii, sed unus utriusque filius. Ait itaque: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Nec tantum Dominus Filius tecum, quem carne tua induis, sed et Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, et Dominus Pater, qui genuit, quem concipis. Pater – inquam – tecum, qui Filium suum facit et tuum; Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile sacramentum miro modo et sibi reserat genitale secretum et tibi servat virginale signaculum; Spiritus sanctus tecum, qui cum Patre et Filio tuum sanctificat uterum: Dominus ergo tecum.

5.

Benedicta tu in mulieribus. Libet adjungere, quod Elizabeth, cujus haec verba sunt, prosecuta subjunxit: *Et benedictus fructus ventris tui* (Luc. 1, 42). Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui, sed quia ille te praevenit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Vere etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictae sunt omnes gentes, de cujus plenitudine tu quoque accepisti cum ceteris, etsi differentius

a ceteris. Ac propterea quidem benedicta tu, sed in mulieribus, ille vero benedictus non in hominibus, non inter angelos, sed qui est – ut ait Apostolus (Rom. 9, 6) – super omnia benedictus Deus in saecula. Dicitur benedictus vir, benedictus panis, benedicta mulier, benedicta terra vel si quid tale in creaturis benedictum esse memoratur; sed singulariter benedictus fructus ventris tui, cum sit super omnia benedictus Deus in saecula.

6.

Benedictus ergo fructus ventris tui: benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. Hujus odoriferi fructus fragrantiam sentiebat, qui dicebat: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus* (Gen. 27, 27). An non vere benedictus, cui benedixit Dominus? De sapore hujus fructus quidam, qui s gustaverat, taliter eructabat, dicens: *Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus* (Ps. 33, 9), et alibi: *Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine! quam abscondisti timentibus te* (Ps. 30, 20); et alius quidam: *Si tamen* – inquit – *gustastis, quoniam dulcis est Dominus* (I. Petr. 2, 3), et ipse Fructus de se, invitans nos ad se: *Qui edit me* – ait, *adhuc esuriet, et qui bibit me, adhuc sitiet* (Eccli. 24, 29). Utique propter saporis dulcedinem hoc dicebat, qui s semel gustatus magis excitat appetitum; bonus fructus, qui animarum esurientium et sitientium justitiam et esca et potus est. Audisti de odore, audisti de sapore, audi et de specie. Si enim fructus ille mortis non solum suavis fuit ad vescendum, sed etiam teste scriptura delectabilis aspectu (Gen. 3, 6): quanto magis hujus vitalis fructus vivificum decorem debemus inquirere, in quem teste alia scriptura desiderant etiam angeli prospicere (I. Petr. 1, 12)? Cujus pulchritudinem in spiritu videbat et in corpore videre cupiebat, qui dicebat: *Ex Sion species decoris ejus* (Ps. 49, 2); et ne mediocrem tibi videatur commendasse decorem, recole, quod in alio psalmo legis: *Speciosus forma prae filiis hominum; diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in aeternum* (Ps. 44, 3).

7.

(Virginitatis servandae propositum in Maria.)

Benedictus ergo *fructus ventris tui,* cui benedixit Deus in aeternum, ex cujus benedictione benedicta etiam tu in mulieribus, quia non potest mala arbor fructum facere bonum; benedicta – inquam – tu in mulieribus, quae illam generalem [10] maledictionem evasisti, qua dictum est: *In tristitia paries filios* (Gen. 3, 16), et nihilo minus illam, qua secutum est: *Maledicta sterilis in Israel* (Exod. 23, 26), ac singularem consecuta es benedictionem, ut nec sterilis maneas (Deut. 7, 14) nec cum dolore parturias. Dura necessitas [11] et grave jugum super omnes filias Evae! Et si parturiunt, cruciantur, et si non parturiunt, maledicuntur; et dolor prohibet parere et non parere maledictio. Quid facies, Virgo! quae haec audis, quae haec legis? Si parturis, angustiaris; si sterilis manes, malediceris. Quid eliges, Virgo prudens? Angustiae – inquit – mihi sunt undique; melius est tamen mihi maledictum incurrere et castam manere, quam prius quidem concipere per concupiscentiam, quod merito post cum dolore parturiam. Hinc etenim etsi video maledictum, sed non peccatum; illinc vero et peccatum simul et cruciatum. Denique haec maledictio quid aliud est quam hominum exprobratio? Neque ob aliud sane dicitur sterilis maledicta, nisi quod opprobrio et contemptui sit habenda tamquam inutilis et infructuosa, et hoc in Israel tantum; mihi autem pro minimo est, quod hominibus displiceo, dum me possim virginem castam exhibere Christo. O virgo prudens, o virgo devota! Quis te docuit, Deo placere virginitatem [12]? Quae lex, quae justitia, quae pagina veteris testamenti vel praecipit vel consulit vel hortatur, in carne non carnaliter vivere et in terris angelicam ducere vitam? Ubi legeras, beata Virgo: *Sapientia carnis mors est* (Rom. 8, 6), et: *Curam carnis ne perfeceritis in desiderio* [13] (Ib. 13, 14)? Ubi legeras de virginibus, quia *cantant canticum novum, quod nemo alius cantare potest, et sequuntur Agnum, quocumque ierit* (Apoc. 13, 3. 4)? Ubi legeras, laudatos esse, qui *se castraverunt propter regnum coelorum* (Matth. 19, 12)? Ubi legeras: *In carne enim ambulantes non secundum carnem militamus* (II. Cor. 10, 3), et: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit?* Ubi audieras: *Volo vos omnes esse sicut et me ipsum,* et: *Bonum est homini, si sic permaneat secundum meum*

consilium? De virginibus – inquit – *praeceptum non habeo, consilium autem do* (1. Cor. 7, 38. 40. 25); tu vero – non dicam praeceptum, sed nec consilium[14] nec exemplum, nisi quod unctio docebat te de omnibus, ac sermo Dei, vivus et efficax, ante tibi factus magister quam filius, prius instruxerit mentem quam induerit carnem. Christo ergo devoves te exhibere virginem et nescis, quod ipsi exhiberi te oporteat etiam matrem! Eligis in Israel esse contemptibilis et, ut illi placeas, cui te probasti, maledictum incurrere sterilitatis; et ecce, maledictio benedictione[15] commutatur, sterilitas foecunditate recompensatur.

8.

(Privilegia Virginis Deiparae.)

Aperi, Virgo! sinum, expande gremium, praepara uterum, quia ecce facturus est tibi magna, qui potens est in tantum, ut pro maledictione Israel beatam te dicant omnes generationes. Nec suspectam habeas, prudens virgo! foecunditatem, quia non auferet integritatem. Concipies, sed sine peccato; gravida eris, sed non gravata; paries, sed non cum tristitia; nescies virum et gignes[16] filium. Qualem filium? Illius eris mater, cujus Deus est[17] pater; filius paternae claritatis[18] erit corona tuae castitatis; sapientia paterni cordis erit fructus uteri virginalis; Deum denique paries et de Deo concipies. Confortare ergo, Virgo foecunda, casta puerpera, mater intacta! quia non eris in Israel ultra maledicta neque inter steriles deputata. Et si adhuc maledíceris ab Israel secundum carnem, non quia sterilem vident, sed quia foecundam invident, memento, quod et Christus maledictum pertulit crucis, qui te suam matrem benedixit in coelis; sed et in terris ab angelo benedicta et a cunctis generationibus terrae merito beata praedicaris. Benedicta ergo tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui!

9.

(Virginum est semper esse pavidas, numquam securas. Castitatis custodia difficilis.)

Quae cum audisset, turbata est in sermone ejus et cogitabat, qualis esset ista salutatio. Solent virgines, quae verae virgines sunt, semper pavidae[19] et numquam esse securae et, ut caveant timida, etiam tuta pertimescere, scientes, se in vasis fictilibus

thesaurum portare pretiosum, et nimis arduum esse vivere angelice inter homines[20] et in terris more coelestium conversari et in carne coelibem[21] agere vitam; ac proinde, quicquid novum, quicquid subitum fuerit ortum, suspectas habent insidias, totum contra se aestimant machinatum. Idcirco et Maria turbata est in sermone angeli; turbata est sed non perturbata. *Turbatus sum* – inquit – *et non sum locutus,* sed *cogitavi dies antiquos et annos aeternos in mente habui* (Ps. 76, 5. 6). Ita ergo et Maria turbata est et non est locuta, sed cogitabat, qualis esset ista salutatio. Quod turbata est, verecundiae fuit virginalis; quod non perturbata, fortitudinis; quod tacuit et cogitavit, prudentiae. *Cogitabat autem, qualis esset ista salutatio;* sciebat prudens virgo, quod saepe angelus satanae transfigurat se in angelum lucis, et quia nimirum humilis et simplex erat, nihil tale penitus a sancto angelo sperabat, et ideo cogitabat, qualis esset ista salutatio.

10.

(Maria turbata confirmatur ab angelo. Quantam apud Deum gratiam invenerit.)

Tunc angelus, intuitus Virginem et varias eam secum volvere cogitationes facillime deprehendens, pavidam consolatur, confirmat dubiam ac familiariter vocans ex nomine benigne, ne timeat, persuadet. *Ne timeas* – inquit – *Maria! Invenisti gratiam apud Deum.* Nihil hic doli, nihil hic fallaciae est; nullam hic[22] circumventionem, nullas hic suspiceris insidias. Non sum homo sed spiritus, et Dei angelus, non satanae. *Ne timeas, Maria! Invenisti gratiam apud Deum.* O, si scires, quantum tua humilitas Altissimo placeat, quanta te apud ipsum sublimitas maneat, angelico te indignam nec alloquio judicares nec obsequio. Ut quid enim indebitam tibi dixeris gratiam angelorum, quae invenisti gratiam apud Deum? Invenisti, quod quaerebas; invenisti, quod nemo ante te potuit invenire: invenisti gratiam apud Deum! Quam gratiam? Dei et hominum pacem, mortis destructionem, vitae reparationem. Haec est ergo gratia, quam invenisti apud Deum, et hoc tibi signum: *Ecce concipies et paries filium et vocabis nomen ejus Jesum.* Intellige, prudens Virgo! ex nomine filii promissi, quantam et quam specialem gratiam inveneris apud Deum: *Et vocabis* – ait – *nomen ejus Jesum.*

Rationem hujus vocabuli alius evangelista ponit, angelo sic interpretante: *Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Matth. 1, 21).

11.

(Salvatoris nomen Christo competit per excellentiam.)

Duos Jesus lego in typo hujus, quem nunc in manibus habemus, praecessisse, ambos populis praefuisse, quorum unus populum suum de Babylone eduxit (Esd. 3, 2. 15), alter suum in terram promissionis introduxit (Jos. 21 et 23). Et illi quidem illos, quibus praeerant, ab hostibus defendebant; sed num quid salvabant a peccatis eorum? Is autem noster Jesus et a peccatis salvat populum suum et introduxit[23] in terram viventium; *ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.* Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Utinam et me peccatorem dignetur Dominus Jesus annumerare populo suo, ut salvum me faciat[24] a peccatis meis! Vere enim beatus populus, cujus iste Jesus Dominus Deus ejus, quia ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Vereor autem, ne multi se profiteantur esse de populo ejus, quos tamen ipse non habeat pro populo suo; vereor, ne plerisque, qui quasi in populo ejus religiosiores esse videntur, ipse aliquando dicat: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (Matth. 15, 8). Novit enim Dominus Jesus, qui sunt ejus (II. Tim. 2, 19); novit et, quos elegit a principio. *Quid me vocatis* – ait – *Domine, Domine! et non facitis, quae dico* (Luc. 6, 46)? Vis scire, an pertineas ad populum ejus, vel potius vis esse de populo ejus? Fac, quae dicit Jesus, et computabit te in populo suo. Fac, quae jubet in evangelio Dominus Jesus, quae jubet in lege et prophetis, quae jubet per ministros suos, qui sunt in ecclesia; obtempera ejus vicariis – praepositis tuis, non tantum bonis et modestis sed etiam dyscolis, et disce ab ipso Jesu, quia mitis est et humilis corde, et eris de beato populo ejus, quem elegit in haereditatem sibi; eris de laudabili populo ejus, quem Dominus exercituum[25] benedixit, dicens: *Opus manuum mearum tu es, haereditas mea Israel* (Is. 19, 25); cui, ne forte Israel carnalem aemuleris, etiam testimonium perhibet, dicens: *Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi* (Ps. 17, 45).

12.

(Jesus magnus, quia Altissimo par et aequalis.)

Sed audiamus, quid idem angelus sentiat de illo, cui necdum concepto tale indidit nomen. Ait namque: *Hic erit magnus et filius Altissimi vocabitur.* Bene magnus, qui *filius Altissimi* merebitur appellari. Annon magnus, *cujus magnitudinis non est finis* (Ps. 144, 3)? Et *quis magnus* – ait – *sicut Deus noster* (Ps. 76, 14)! Plane magnus, qui tam magnus quam Altissimus, quia et ipse Altissimus; neque enim Altissimi Filius rapinam arbitrabitur, esse se aequalem Altissimo (Philipp. 2, 6). Ille merito arbitrandus est cogitasse rapinam, qui, cum de nihilo in angelicam formam factus fuisset, factori suo se comparans usurpavit sibi, quod Filii Altissimi proprium est, qui utique in forma Dei a Deo non factus sed genitus est. Altissimus enim Deus[26] Pater, quamvis omnipotens sit, non potuit tamen vel aequalem sibi condere creaturam vel inaequalem gignere filium. Fecit itaque angelum magnum, sed non quantus ipse et ideo nec Altissimum; solum autem Unigenitum, quem[27] non fecit sed genuit Omnipotens omnipotentem, Altissimus altissimum, Aeternus coaeternum, ipsum sibi[28] per omnia comparari nec rapinam aestimat nec injuriam. Recte ergo hic erit magnus, qui filius Altissimi vocabitur.

13.

(Cur dictum: erit magnus, et non: est. Jesus magnus, pro nobis factus parvulus, ut nos faceret magnos.)

Sed, quare hic erit et non potius est magnus, qui semper aequaliter magnus non habet, quo crescat, nec major post conceptum futurus sit, quam ante vel sit vel fuerit? An forte propterea dixerit: *erit,* quia, qui magnus Deus erat, magnus homo futurus sit? Bene ergo: *Hic erit magnus* – magnus homo, magnus doctor, magnus propheta. Sic enim dicitur de eo in evangelio: *Quia propheta magnus surrexit in nobis* (Luc. 7, 16), et a minori quodam propheta magnus itidem propheta venturus promittitur: *Ecce* – inquit – *veniet propheta magnus et ipse renovabit Jerusalem.* Et tu quidem, o Virgo! parvulum paries, parvulum nutries, parvulum lactabis, sed videns parvulum cogita magnum; erit enim magnus, quia magnificabit eum Deus in conspectu regum

adeo, ut adorent eum omnes reges, omnes gentes serviant ei. Magnificet ergo et anima tua Dominum, quia *hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur*. Magnus erit et magna faciet tibi, qui potens est, et sanctum nomen ejus; quod enim sanctius nomen, quam quod *Filius Altissimi vocabitur?* Magnificetur et a nobis parvulis magnus Dominus, quos ut faceret magnos, factus est parvulus. *Parvulus* – ait – *natus est nobis et filius datus est nobis* (Is. 9, 6). Nobis – inquam – non sibi, qui utique ante tempora multo nobilius natus ex Patre nasci temporaliter non indigebat ex matre; non angelis quoque, qui, cum magnum haberent, parvulum non requirebant. Nobis ergo natus, nobis et datus, quia nobis necessarius.

14.

(A Christo nobis nato quae utilitas capienda.)

Jam de nobis nato et dato faciamus, ad quod natus est et datus; utamur nostro in nostram utilitatem; de Salvatore salutem operemur. Ecce, parvulus in medio statuitur. O parvulus, parvulis [29] desideratus [30]! O vere parvulus, sed malitia, non sapientia! Studeamus effici sicut parvulus iste; discamus ab ipso, quia mitis est et humilis corde, ne magnus, videlicet Deus, sine causa factus sit homo parvus, ne gratis mortuus, ne in vacuum crucifixus! Discamus ejus humilitatem, imitemur mansuetudinem, amplectamur dilectionem, communicemus passionibus, lavemur in sanguine ejus. Ipsum offeramus propitiationem pro peccatis nostris, quoniam ad hoc ipse natus et datus est nobis. Ipsum oculis Patris [31], ipsum offeramus et suis, quia et Pater proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum (Rom. 8, 32) et ipse Filius semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens (Philipp. 2, 7). Ipse tradidit in mortem animam suam et cum sceleratis reputatus est, et ipse peccata multorum tulit et pro transgressoribus rogavit (Is. 53, 12), ut non perirent. Non possunt perire, pro quibus Filius rogat, ne pereant; pro quibus Pater tradidit Filium in mortem, ut vivant. Aequaliter [32] ab utroque speranda est venia, quibus aequalis est in pietate misericordia, par in voluntate potentia, una in deitate substantia, in qua unus cum eis Spiritus sanctus vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

De Laudibus Virginis Matris

Homilia IV.

1.

(Quomodo Christo data sedes David, cum in Jerusalem non regnaverit. Jerusalem alia coelestis, alia terrena.)

Non est dubium, quicquid in laudibus Matris proferimus, ad Filium pertinere, et rursum, cum Filium honoramus, a gloria Matris non recedimus. Nam si juxta Salomonem *Filius sapiens gloria est Patris* (Prov. 10, 1), quanto magis gloriosum est, matrem ipsius effici Sapientiae? Sed quid ego tento in ejus laudibus, quam laudabilem praedicant prophetae, perhibet angelus, narrat evangelista? Non ergo laudo, quia non audeo; sed tantum replico devotus, quod jam explicavit per os evangelistae Spiritus sanctus. Sequitur namque et ait: *Et dabit illi Dominus Deus sedem David, patris sui.* Verba sunt angeli ad Virginem de promisso Filio, promittentis, quod debeat possidere regnum David. Quod de stirpe David duxerit originem Dominus Jesus, nemo dubitat; quaero autem, quomodo dederit ei Deus sedem David, patris sui, cum ipse in Jerusalem non regnaverit, quin immo turbis eum volentibus constituere regem non acquieverit, sed et ante faciem Pilati protestatus sit: *Regnum meum non est de hoc mundo* (Joh. 18, 36)? Denique, quid magnum promittitur ei, qui sedet super Cherubim, quem propheta vidit sedentem super solium excelsum et elevatum (Is. 6, 1), sedere in throno David, patris sui? Sed novimus quamdam aliam Jerusalem ab ea, quae nunc est, in qua regnavit David, significatam, multo ista nobiliorem, multo ditiorem; hanc igitur puto hic fuisse significatam, illo videlicet usu loquendi, quo saepe reperis in scripturis significans poni pro significato. Tunc sane dedit illi Deus sedem David, patris sui, quando constitutus est rex ab eo super Sion, montem sanctum ejus. Sed hic propheta, de quo regno dixerit, expressius aperuisse videtur in eo, quod non in Sion posuit sed super Sion. Nam ideo fortassis dictum est *super*, quia in Sion quidem regnavit David, super Sion vero regnum est illius, de quo dictum est ad David: *De fructu ventris tui ponam super*

sedem tuam (Ps. 131, 11); de quo et dictum est per alium prophetam: *Super solium David et super regnum ejus sedebit* (Is. 9, 7). Vides, quia ubique reperis „super“: *super Sion, super sedem, super solium, super regnum.* Dabit ergo ei Dominus Deus sedem David, patris sui, non typicam sed veram, non temporalem sed aeternam, non terrenam sed coelestem, quae idcirco (ut jam dictum est) memoratur fuisse David, quia haec, in qua temporaliter sedit, aeternae illius gerebat imaginem.

2.

(Regnare in domo Jacob in aeternum quomodo intelligendum. Jacob mystice quis. Anima regnum Christi, huic quae tyrannis infesta.)

Et regnabit in Domo Jacob in aeternum et regni ejus non erit finis. Hic quoque, si domum Jacob temporalem accipimus, quomodo in illa, quae aeterna non est, in aeternum regnaturus est? Quaerenda est ergo domus aeterna Jacob, in qua regnet in aeternum, cujus regni non erit finis. Annon denique domus illa Jacob, exasperans impie, abnegavit eum et insipienter respuit ante faciem Pilati, quando illo perhibente: *Regem vestrum crucifigam?* uno ore respondendo clamavit: *Non habemus regem nisi Caesarem* (Joh. 19, 15)? Require itaque Apostolum et discernet tibi eum, qui in occulto Judaeus est, ab illo, qui in manifesto, et quae in spiritu est circumcisio, ab ea, quae fit in carne (Rom. 2, 28), spiritualem Israel a carnali et filios fidei Abrahae a filiis carnis; *non enim* – inquit – *omnes, qui ex Israel, hi sunt Israelitae, neque, qui semen sunt Abrahae, hi filii* (Rom. 9, 6. 7). Sequere ergo et dic: Similiter non omnes, qui ex Jacob, hi reputandi sunt in domo Jacob; Jacob quippe ipse est qui Israel. Solos igitur, qui in fide Jacob perfecti inveniendi sunt[3], reputa in domo Jacob, vel potius ipsos noveris fore spiritualem et aeternam domum Jacob, in qua regnabit Dominus Jesus in aeternum. Quis ex nobis est, qui juxta interpretationem nominis Jacob supplantet diabolum de corde suo, luctetur cum vitiis et concupiscentiis suis, ut non regnet peccatum in suo mortali corpore, sed regnet in eo Jesus, et nunc quidem per gratiam et in aeternum per gloriam? Beati, in quibus Jesus regnabit in aeternum, quia et ipsi cum eo regnabunt et regni hujus non erit finis. O quam gloriosum est regnum illud, in quo reges congregati sunt, convenerunt in unum, ad

laudandum scilicet et glorificandum eum, qui super omnes est rex regum et dominus dominantium, de cujus splendidissima contemplatione fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum (Matth. 13, 43)! O si et mei peccatoris meminerit Jesus in beneplacito populi sui, cum venerit in regnum suum! O si me in illa die, quando traditurus est regnum Deo et Patri, visitare dignabitur in salutari suo, ad videndum scilicet in bonitate electorum suorum, ad laetandum in laetitia gentis suae, ut laudetur etiam a me cum haereditate sua! Veni interim, Domine Jesu! Aufer scandala de regno tuo, quod est anima mea, ut regnes tu (qui debes) in ea. Venit enim avaritia et vindicat in me sibi sedem, jactantia cupit dominari mihi, superbia vult mihi esse rex; luxuria dicit: ego regnabo; ambitio, detractio, invidia et iracundia certant in me ipso de me ipso, cujus ego potissimum esse videar. Ego autem, quantum valeo, resisto; renitor, quantum juvor; Dominum meum Jesum reclamo, ipsi me defendo, quia ipsius me juris agnosco. Ipsum mihi Deum, ipsum mihi Dominum teneo et dico: Non habeo regem nisi Dominum Jesum. Veni ergo, Domine! Dispergens illos in virtute tua et regnabis in me, quia tu es ipse Rex meus et Deus meus, qui mandas salutes Jacob.

3.

(Maria non praeceps ad respondendum. Spiritus sanctus ut supervenit in Mariam. Dubium.)

Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Primo quidem prudenter tacuit, cum adhuc dubia cogitabat, qualis esset ista salutatio; malens nimirum humiliter non respondere, quam temere loqui, quod nesciret. Jam vero confortata et bene praemeditata, angelo quidem foris loquente sed Deo intus persuadente (erat enim Dominus cum illa, dicente angelo: *Dominus tecum)*; ita ergo confirmata, fide scilicet depellente timorem, laetitia verecundiam, dixit ad angelum: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Non dubitat de facto, sed modum requirit et ordinem. Nec enim quaerit, an fiet istud, sed quomodo; quasi dicat: cum sciat Dominus meus, testis conscientiae meae, votum esse ancillae suae non cognoscere virum, qua lege, quo ordine placebit ei, ut fiat istud? Si oportuerit me frangere votum, ut pariam talem filium.

et gaudeo de filio et doleo de proposito – fiat tamen voluntas ejus; sin vero virgo concipiam, virgo et pariam, quod utique, si placuerit ei, impossibile non erit, tunc scio vere, quia respexit humilitatem ancillae suae. *Quomodo ergo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Superius dicta est fuisse *gratia plena,* et nunc quomodo dicitur: *Spiritus sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi?* Num quid potuit repleri gratia et necdum habere Spiritum sanctum, cum ipse sit dator gratiarum? Si autem jam Spiritus sanctus in ea erat, quomodo adhuc tamquam noviter superventurus repromittitur? An forte ideo non dixit simpliciter: veniet in te, sed addidit: super, quia et prius quidem in ea fuit per multam gratiam, sed nunc supervenire nunciatur propter abundantioris gratiae plenitudinem, quam effusurus est super illam? At vero 6, cum plena jam sit, illud amplius quomodo capere poterit? Si autem plus aliquid capere potest, quomodo et ante plena fuisse intelligenda est? An prior quidem gratia ejus tantum repleverat mentem, sequens vero etiam ventrem perfundere debet, quatenus scilicet plenitudo divinitatis, quae ante in illa sicut et in multis sanctorum spiritualiter habitabat, etiam sicut in nullo sanctorum corporaliter in ipsa habitare incipiat?

4.

(Christi conceptionis modus Deo tantum notus et Deiparae.)

Ait itaque: *Spiritus sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Quid est: *et virtus Altissimi obumbrabit?* Qui potest capere, capiat! Quis enim, excepta fortassis illa, quae hoc sola in se felicissime meruit experiri, intellectu capere, ratione discernere possit, qualiter splendor ille inaccessibilis virgineis sese visceribus infuderit, et, ut illa inaccessibilem 7 accedere ad se ferre potuisset, de portiuncula ejusdem corporis, cui se animatae 8 contemperavit, reliquae massae umbraculum fecerit? Et fortasse propter hoc maxime dictum est: *obumbrabit tibi,* quia res nimirum in sacramento erat, et quod sola per se Trinitas in sola et cum sola Virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. Dicatur ergo: *Spiritus sanctus superveniet in te,* qui utique sua potentia foecun-

dabit te; *et virtus Altissimi obumbrabit tibi,* hoc est, illum modum, quo de Spiritu sancto concipies, Dei virtus et Dei sapientia Christus sic in suo secretissimo consilio obumbrando conteget et occultabit, quatenus sibi tantum notus habeatur et tibi. Ac si angelus respondeat ad Virginem: Quid a me requiris, quod in te mox experieris? Scies, scies et feliciter scies, sed illo doctore, quo et auctore; ego autem missus sum nunciare virginalem conceptum, non creare. Nec potest doceri nisi a donante, nec potest addisci nisi a suscipiente. *Ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei,* quod est dicere: Quoniam non de homine[9], sed de Spiritu sancto concipies, concipies autem Altissimi virtutem, hoc est Filium Dei, *ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei,* id est, non solum, qui de sinu Patris in uterum tuum veniens obumbrabit tibi, sed etiam id, quod de tua substantia sociabit sibi[10], ex hoc jam vocabitur Filius Dei, quemadmodum et is, qui a Patre est ante saecula genitus, tuus quoque amodo reputabitur filius. Sic autem, et quod natum est ex ipso Patre, erit tuus, et quod nascetur ex te, erit ejus, ut tamen non sint duo filii sed unus, et licet aliud quidem ex te, aliud ex illo sit, jam non tamen cujusque suus, sed unus utriusque erit filius.

5.

(Christus ab angelo simpliciter sanctum cur dictus.)

Ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Attende – quaeso, quam reverenter dixerit: *quod nascetur ex te sanctum.* Ut quid enim ita simpliciter *sanctum* et absque additamento? Credo, quia non habuit, quid proprie digneve nominaret illud eximium, illud magnificum, illud reverendum, quod de purissima videlicet Virginis carne cum sua anima Unico Patris erat uniendum. Si diceret: sancta caro vel sanctus homo vel sanctus infans, quicquid tale poneret, parum sibi dixisse videretur. Posuit ergo indefinite *sanctum,* quia, quicquid illud sit, quod Virgo genuit, sanctum procul dubio ac singulariter sanctum fuit, et per Spiritus sanctificationem et per Verbi assumptionem.

6.

(Elizabeth sterilis exemplum cur propositum. Prima ratio. Secunda. Tertia. Quarta.)

Et adjecit angelus: *Et ecce Elizabeth, cognata tua, et ipsa concepit filium in senectute sua.* Quid fuit necesse, etiam hujus sterilis Virgini nunciare conceptum? Num quid forte dubiam adhuc et incredulam oraculo recentiori voluit confirmare miraculo? Absit. Legimus, et Zachariae incredulitatem ab hoc ipso angelo fuisse castigatam, Mariam autem in aliquo reprehensam non legimus, quin potius fidem ipsius Elizabeth prophetante laudatam agnovimus: *Beata* – inquit – *quae credidisti, quoniam perficientur in te, quae dicta sunt tibi a Domino* (Luc. 1, 45); sed ideo sterilis cognatae conceptus Virgini nunciatur, ut, dum miraculo miraculum additur, gaudium gaudio cumuletur. Porro necesse erat, non modico laetitiae et amoris praeveniente inflammari incendio, quae Filium paternae dilectionis cum gaudio Spiritus sancti mox fuerat conceptura; neque enim nisi in devotissimo corde atque hilarissimo tanta se capere poterat dulcedinis et alacritatis affluentia. Vel ideo conceptus Elizabeth nunciatur Mariae, quia profecto decebat, ut verbum mox divulgandum ubique prius sciret Virgo per angelum, quam audiret ab homine, ne mater videlicet Dei a consiliis filii videretur amota, si eorum, quae in terris tam prope gererentur, remansisset ignara. Vel ideo potius conceptus Elizabeth Mariae nunciatus est, ut, dum nunc Salvatoris nunc praecursoris edocetur adventum, rerum tempus et ordinem tenens ipsa melius postmodum scriptoribus ac praedicatoribus evangelii reseraret veritatem, quae et plene de omnibus a principio coelitus fuerit instructa mysteriis. Vel ideo adhuc nunciatur Mariae conceptus Elizabeth, ut audiens cognatam vetulam et gravidam cogitet juvencula de obsequio, sicque illa properante ad visitandum parvulo prophetae locus et occasio detur, quo minori adhuc Domino suo officii valeat exhibere primitias, et dum ad se invicem occurrit matrum infantumque ab alterutro excitata devotio, mirabilius fiat miraculum de miraculo.

7.

(Verbum Dei quam efficax. Soli Deo idem facere et dicere.)

Vide autem, ne haec tam magnifica, quae ab angelo audis praenunciata, ab ipso speres perficienda. A quo ergo, si quaeris, ipsum audi angelum: *Quia non erit* – inquit – *impossibile apud Deum omne verbum,* tamquam diceret: haec, quae ego tam fideliter promitto, non de mea sed de illius, qui me misit, virtute praesumo, *quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.* Quale enim illi verbum impossibile poterit esse, qui omnia fecit in Verbo? Movet me et hoc in verbis angelicis, quod signanter non ait: *Quia non erit impossibile apud Deum omne* factum, sed *omne verbum.* An idcirco posuit *verbum,* quia, quam facile possunt homines loqui, quod volunt, etiam quod nullatenus facere possunt, tam facile, immo incomparabiliter facilius valet Deus opere implere, quicquid illi verbo valent exprimere? Dicam apertius. Si hominibus tam facile esset facere quam dicere, quod volunt, et ipsis quoque non esset impossibile omne verbum; nunc autem, quoniam vulgaris et vetus[13] sermo est, multum interesse inter loqui et facere, sed apud homines, non apud Deum: soli Deo quia idem est facere quod loqui, idem loqui quod velle, merito non erit impossibile apud Deum omne verbum. Verbi gratia: potuerunt praevidere et praedicere prophetae, virginem vel sterilem concepturam ac parituram, sed num quid facere, ut conciperet et pareret? Deus autem, qui dedit eis posse praevidere, quam facile potuit tunc, quod voluit, per illos praedicere, tam facile potuit nunc, quando voluit, per se ipsum, quod promisit, implere; siquidem apud Deum nec verbum dissidet ab intentione, quia veritas est, nec factum a verbo, quia virtus est, nec modus a facto, quia sapientia est, ac per hoc non erit impossibile apud Deum omne verbum.

8.

(Mariae dignitas, gratia et praerogativa.)

Audisti, Virgo! factum, audisti et modum; utrumque mirum, utrumque jucundum. Jucundare, filia Sion! et exsulta satis, filia Jerusalem (Zach. 9, 9)! Et quoniam auditui tuo datum est gaudium et laetitia, audiamus et nos a te responsum laetitiae, quod desideramus, ut jam exsultent ossa humiliata. Audisti –

inquam – factum et credidisti; crede et de modo, quod audisti. Audisti, quia concipies et paries filium; audisti, quod non per hominem sed per Spiritum sanctum. Exspectat angelus responsum; tempus est enim, ut revertatur ad Deum, qui misit illum. Exspectamus et nos, o Domina! verbum miserationis, quos miserabiliter premit sententia damnationis, et ecce! offertur tibi pretium salutis nostrae; statim liberabimur, si consentis. In sempiterno Dei Verbo facti sumus omnes et ecce morimur; in tuo brevi responso sumus reficiendi, ut ad vitam revocemur. Hoc supplicat a te, o pia Virgo! flebilis Adam, cum misera sobole sua exsul de paradiso, hoc Abraham, hoc David; hoc ceteri flagitant sancti patres, patres scilicet tui, qui et ipsi habitant in regione umbrae mortis; hoc totus mundus tuis genibus provolutus exspectat! Nec immerito, quando ex ore tuo pendet consolatio miserorum, redemptio captivorum, liberatio damnatorum, salus denique universorum filiorum Adam, totius generis tui. Da, Virgo! responsum festinanter. O Domina! responde verbum, quod terra, quod inferi, quod exspectant et superi. Ipse quoque omnium Rex et Dominus, quantum concupivit decorem tuum, tantum desiderat et responsionis assensum, in qua nimirum proposuit salvare mundum, et cui placuisti in silentio, jam magis placebis ex verbo, cum ipse tibi clamet e coelo: O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam! Si ergo tu eum facias audire vocem tuam, ipse te faciet videre salutem nostram. Num quid non hoc est, quod quaerebas, quod gemebas, quod diebus et noctibus orando suspirabas? Quid igitur? Tu es, cui hoc promissum est; an aliam exspectamus? Immo tu ipsa, non alia; tu – inquam – illa promissa, illa exspectata, illa desiderata, ex qua sanctus pater tuus Jacob jam morti appropinquans vitam sperabat aeternam, cum dicebat: *Exspectabo salutare tuum, Domine* (Gen. 49, 18); in qua denique et per quam Deus ipse, Rex noster, ante saecula disposuit operari salutem in medio terrae. Quid ab alia speras, quod tibi offertur? Quid per aliam exspectas, quod per te mox exhibebitur, dummodo praebeas assensum, respondeas verbum? Responde itaque citius angelo, immo per angelum Domino; responde verbum et suscipe Verbum, profer tuum et concipe divinum, emitte transitorium et amplectere sempiternum! Quid tardas? Quid trepidas? Crede, confitere et suscipe. Sumat humilitas audaciam, verecundia fiduciam. Nullatenus convenit nunc, ut

virginalis simplicitas obliviscatur prudentiam. In hac sola re ne timeas, prudens Virgo! praesumptionem, quia, etsi grata in silentio verecundia, magis tamen nunc in verbo pietas necessaria. Aperi, Virgo beata! cor fidei, labia confessioni, viscera Creatori. Ecce desideratus cunctis gentibus foris pulsat ad ostium. O si te morante pertransierit et rursus incipias dolens quaerere, quem diligit anima tua! Surge, curre, aperi; surge per fidem, curre per devotionem, aperi per confessionem.

9.

(Mariae humilitas quam Deo grata. Humilitas honorata rara virtus. Ambitionem et arrogantiam in ecclesiasticis arguit.)

Ecce — inquit — *ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum.* Semper solet esse gratiae divinae familiaris virtus humilitas [17]; Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiliter ergo respondet [18], ut sedes gratiae praeparetur. *Ecce* – inquit – *ancilla Domini.* Quae est haec tam sublimis humilitas, quae cedere non novit honoribus, insolescere gloria nescit? Mater Dei eligitur et ancillam se nominat. Non mediocris revera humilitatis insigne, nec oblata tanta gloria oblivisci humilitatem. Non magnum est, esse humilem in abjectione; magna prorsus et rara virtus humilitas honorata. Si me miserum homuncionem meis decepta simulationibus ad aliquem vel mediocrem honorem provexerit ecclesia, Deo nimirum hoc vel propter mea vel propter subditorum peccata permittente: nonne statim oblitus, qui fuerim, talem me puto, qualis ab hominibus (qui cor non vident) putatus sum? Credo famae [19], conscientiam non attendo, et reputans non honorem virtutibus sed virtutes honori, eo sanctiorem quo superiorem me aestimo. Videas, plerosque in ecclesia de ignobilibus nobiles, de pauperibus divites factos subito intumescere, pristinae oblivisci abjectionis, genus quoque suum erubescere et infimos dedignari parentes. Videas, et homines pecuniosos [20] ad honores quosque ecclesiasticos pervolare moxque sibi applaudere sanctitatem, vestium dumtaxat mutatione non mentium, et dignos se aestimare dignitate, ad quam ambiendo pervenerunt, quodque (si audeo dicere) adepti sunt nummis, attribuere meritis. Omitto autem de his, quos excaecat ambitio et honor ipse superbiendi eis materia est.

10.

(Religiosorum quorumdam superbia notatur. Occupatio item rerum saecularium. Et lites. Luxus et vanitas vestium in monachis res indignissima.)

Sed video (quod magis doleo) post spretam saeculi pompam nonnullos in schola humilitatis superbiam magis addiscere ac sub alis mitis humilisque Magistri gravius insolescere et impatientes amplius fieri in claustro, quam fuissent in saeculo. Quodque magis perversum est, plerique in domo Dei non patiuntur haberi contemptui, qui in sua nonnisi contemptibiles esse potuerunt, ut, quia videlicet, ubi a pluribus honores appetuntur, ipsi locum habere non meruerunt, saltem ibi honorabiles videantur, ubi ab omnibus honores contemnuntur. Video et alios (quod non sine dolore videri debet) post aggressam Christi militiam rursus saecularibus implicari negotiis, rursus cupiditatibus terrenis immergi, cum magna cura erigere muros et negligere mores, sub praetextu quoque communis utilitatis verba vendere divitibus et matronis salutationes, sed et contra imperatoris sui edictum concupiscere aliena et sua cum lite repetere, non audientes Apostolum ex imperio Regis tubicinantem: *Hoc ipsum* – inquit – *delictum est in vobis, quod causas habetis. Quare non magis fraudem patimini* (1. Cor. 6, 7)? Itane mundum sibi et se mundo crucifixerunt, ut, qui antea vix in suo vico vel oppido cogniti fuerunt, modo circumeuntes provincias et curias frequentantes regum notitias principumque familiaritates assecuti sint? Quid de ipso habitu dicam, in quo jam non calor sed color requiritur magisque cultui vestium quam virtutum insistitur? Pudet dicere! Vincuntur in suo studio mulierculae, quando a monachis pretium affectatur in vestibus, non necessitas, nec saltem forma religionis retenta in habitu ornari, non armari, appetunt milites Christi; qui, dum se praeparare ad praelium et contra aëreas potestates praetendere paupertatis insigne debuerant (quod utique adversarii valde formidant), in mollitie vestimentorum pacis potius praeferentes indicium ultro se hostibus sine sanguine tradunt inermes. Nec aliunde haec omnia mala contingunt, nisi quod illam, qua saeculum deseruimus, deserentes humilitatem, dum per hoc cogimur inepta denuo sectari studia saecularium, canes efficimur revertentes ad vomitum.

11.

(Orari vult Deus pro his etiam, quae dare disposuit.)

Audiamus itaque, quotquot tales sumus, quid illa responderit, quae Dei mater eligebatur, sed humilitatem non oblivisce batur: *Ecce* – ait – *ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum. Fiat* est desiderii signum, non dubitationis indicium, et per hoc, quod dicit: *fiat mihi secundum verbum tuum,* magis intelligenda est affectum exprimere desiderantis quam effectum requirere more dubitantis, quamquam nil obstat intelligi, *fiat* esse verbum orantis; nemo quippe orat, nisi quod credit et sperat. Vult autem a se requiri Deus etiam, quod pollicetur, et ideo forte multa, quae dare disposuit, prius pollicetur, ut ex promissione devotio excitetur sicque, quod gratis daturus erat, devota oratio promereatur. Sic pius Dominus, qui omnes homines vult salvos fieri, merita nobis extorquet a nobis, et dum nos praevenit tribuendo, quod retribuat, gratis agit, ne gratis tribuat[21]. Hoc utique prudens Virgo intellexit, quando praevenienti se muneri gratuitae promissionis junxit meritum suae orationis: *Fiat* – inquiens – *mihi secundum verbum tuum.* Fiat mihi de Verbo secundum verbum tuum. Verbum, quod erat in principio apud Deum, fiat caro de carne mea secundum verbum tuum. Fiat – obsecro – mihi Verbum, non prolatum, quod transeat, sed conceptum, ut maneat, carne videlicet indutum, non aëre. Fiat mihi non tantum audibile auribus, sed et visibile oculis, palpabile manibus, gestabile humeris. Nec fiat mihi verbum scriptum et mutum sed incarnatum et vivum, hoc est, non mutis figuris mortuis in pellibus exaratum, sed in forma humana meis castis visceribus vivaciter impressum, et hoc non mortui calami depictione sed sancti Spiritus operatione; eo videlicet modo fiat mihi, quo nemini ante me factum est, nemini post me faciendum. Porro multifariam multisque modis olim Deus locutus est patribus in prophetis, et aliis quidem in aure, aliis in ore, aliis etiam in manu factum esse verbum Domini memoratur; mihi autem oro, ut in utero fiat juxta verbum tuum. Nolo autem, ut fiat mihi aut declamatorie praedicatum aut figuraliter significatum aut imaginatorie somniatum, sed silenter inspiratum, personaliter incarnatum, corporaliter invisceratum. Verbum igitur, quod in se nec poterat fieri nec indigebat, dignetur in

me, dignetur et mihi fieri secundum verbum tuum; fiat quidem generaliter omni mundo, sed specialiter fiat mihi secundum verbum tuum.

(Excusatio S. Bernardi, quod locum istum evangelii post alios expositores tractandum sumpserit.)

Lectionem evangelicam exposui, sicut potui, nec ignoro, quod non omnibus placebit, sed scio, me ob hanc rem multorum fore indignationi obnoxium, et aut judicabor superfluus aut praesumptor, quod videlicet post patres, qui hunc ipsum locum plenissime exposuerunt, rursus in eodem novus expositor ausus fuerim mittere manum. Sed si quid dictum est post patres, quod non sit contra patres, nec patribus arbitror nec cuiquam displicere debere. Ubi autem dixi, quod a patribus accepi, dum sic absit typhus praesumptionis, ut non desit fructus devotionis, patienter audiam de superfluitate causantes; noverint tamen, qui me tamquam de otiosa et non necessaria explanatione suggillant, non tam intendisse exponere evangelium, quam ex evangelio sumere occasionem loquendi, quod loqui delectabat. Si vero peccavi, quod propriam magis ex hoc excitarim devotionem, quam communem quaesierim utilitatem, potens erit pia Virgo apud suum misericordem Filium, hoc meum excusare peccatum, cui hoc meum qualecumque opusculum devotissime destinavi.

In Vigilia Nativitatis Domini

Sermo I.

De pronunciatione martyrologii:

Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judae.

1.

(Christi nativitas miranda.)

Sonuit vox laetitiae in terra nostra, vox exsultationis et salutis in tabernaculis peccatorum. Auditum est verbum bonum, verbum consolatorium, sermo jucunditate plenus, dignus omni acceptione. Jubilate, montes! laudem et omnia ligna silvarum!

Plaudite manibus ante faciem Domini, quia venit. Audite, coeli! et auribus percipe, terra! Obstupesce et lauda, universitas creaturae, sed tu magis, o homo: *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judae!* Quis tam lapidei cordis, cujus anima non liquefacta sit in hoc verbo? Quid annunciari dulcius poterat, quid delectabilius commendari? Quid tale unquam auditum est aut quid simile aliquando mundus accepit? *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judae!* O breve verbum de Verbo abbreviato, sed coelesti suavitate refertum! Laborat affectio, mellifluae dulcedinis copiam latius effundere gestiens, nec inveniens verba. Tanta siquidem est gratia sermonis hujus, ut continuo incipiat minus sapere, si unum[3] jota mutavero. *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judae!* O nativitas illibata sanctitate, honorabilis mundo, amabilis hominibus collati magnitudine beneficii, investigabilis etiam angelis sacri profunditate mysterii[4], et in his omnibus admirabilis singulari excellentia novitatis, utpote quae nec primam similem visa est nec habere sequentem! O partus solus sine dolore, solus nescius pudoris, corruptionis ignarus[5], non reserans sed consecrans virginalis uteri templum! O nativitas supra naturam sed pro natura, miraculi excellentia superans[6], sed reparans virtute mysterii! Fratres! Generationem istam quis enarrabit? Angelus nunciat, virtus obumbrat Altissimi, supervenit Spiritus; virgo credit, fide concipit virgo, parturit virgo, manet virgo — quis non miretur? Nascitur Altissimi Filius, Deus de Deo genitus ante saecula; nascitur Verbum infans — quis vel satis miretur?

2.

(Mundo quam fructuosa. Nativitatis tres fructus.)

Nec sane otiosa nativitas aut infructuosa dignatio majestatis. *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judae.* Vos, qui in pulvere estis, expergiscimini et laudate. Ecce Dominus venit cum salute, venit cum unguentis, venit cum gloria[7]; neque enim sine salute Jesus, neque sine unctione Christus, nec sine gloria venit Dei Filius, siquidem ipse salus, ipse unctio, ipse gloria, sicut scriptum est: *Gloria patris filius sapiens* (Prov. 10, 1). Felix anima, quae gustato salutis fructu trahitur et currit in odore unguentorum, ut videat gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre. Respirate, perditi! Venit Jesus quaerere et sal-

vum facere, quod perierat. Morbidi! Convalescite; venit Christus, qui contritos corde sanat unctione misericordiae suae. Exsultate, quicumque estis grandia concupiscentes; descendit ad vos Filius Dei, ut regni sui faciat cohaeredes. Ita obsecro, sana me, Domine! et sanabor, salvum me fac et salvus ero, glorifica me et ero gloriosus. Sic nempe benedicet anima mea Domino et omnia, quae intra me sunt, nomini sancto ejus (Ps. 102, 1), cum propitiatus fueris omnibus iniquitatibus meis, sanaveris omnes infirmitates meas, repleveris in bonis desiderium meum. Haec tria, dilectissimi: sapit mihi, quod audio nasci Jesum Christum, Filium Dei. Quare enim vocamus nomen ejus *Jesum*, nisi *quia ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Matth. 1, 21)? Aut quare *Christus* nominari voluit, nisi quia *computrescere faciet jugum a facie olei* (Is. 10, 27)? Quare *Filius Dei* factus est homo, nisi ut homines faciat filios Dei? Voluntati autem ejus quis resistit? Jesus qui justificat, quis est, qui condemnet? Christus qui sanat, quis est, qui vulneret? Filius Dei qui exaltat, quis est, qui humiliet?

3.

(1. Peccata delet; 2. vitia sanat; 3. nos exaltat.)

Nascitur ergo Jesus. Gaudeat, quisquis ille est, quem perpetuae damnationis reum adjudicabat conscientia peccatorum; excedit quippe pietas Jesu omnem criminum quantitatem seu numerositatem. Nascitur Christus; laetetur, quicumque vitiis impugnabatur antiquis, siquidem ante faciem unctionis Christi nullus omnino stare poterit morbus animae, quamlibet inveteratus. Nascitur Filius Dei; exsultet, qui magna solet desiderare, quia magnus munerator advenit. Fratres! Hic est haeres; devote suscipiamus eum, sic enim et haereditas nostra erit; qui enim proprium filium dedit, quomodo non omnia nobis simul cum filio donavit (Rom. 8, 32)? Nemo discredat, nemo haesitet; habemus testimonium credibile nimis: *Verbum caro factum est et habitavit in nobis* (Joh. 1, 14). Fratres habere voluit Unigenitus Dei, ut esset in multis fratribus primogenitus ipse, utque nihil haesitet ipsa pusillanimitas fragilitatis humanae, prius ipse factus est hominum frater, factus est hominis filius, factus est homo. Si et hoc homo judicat incredibile, fidem adstruunt oculi.

4.

(Bethlehem felicitas et gloria.)

Jesus Christus natus est in Bethlehem Judae. Et vide dignationem: non in Jerusalem, civitate regia, sed in Bethlehem, quae minima est in millibus[10] Juda. O Bethlehem parva, sed jam magnificata a Domino! Magnificavit te, qui factus est in te parvus ex magno. Laetare, Bethlehem! et per omnes vicos tuos festivum hodie Alleluia cantetur. Quae tibi civitas, si audiat, non invideat pretiosissimum illud stabulum et illius praesepii gloriam? In universa siquidem terra jam celebre est nomen tuum et beatam te dicent omnes generationes. Ubique gloriosa dicuntur de te, civitas Dei! Ubique psallitur, quia *homo natus est in ea et ipse fundavit eam Altissimus* (Ps. 86, 5). Ubique – inquam – praedicatur, ubique clamatur, quia *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judae.* Nec otiosum, quod additur: *Judae*[11]; siquidem admonet nos ejus, quae ad patres facta est repromissio: *Non auferetur* – inquit – *sceptrum de Juda et dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est, et ipse erit exspectatio gentium* (Gen. 49, 10). Salus quippe ex Judaeis, sed salus usque ad fines terrae. *Juda,* ait, *te laudabunt fratres tui; manus tuae in cervicibus inimicorum tuorum* (Ib. 8), et cetera, quae de Juda illo nusquam legimus[12], sed in Christo videmus impleta. Ipse est enim leo de tribu Juda, de quo et additur: *Catulus leonis Juda; ad praedam* – inquit – *fili mi! ascendisti* (Ib. 9). Magnus praedator Christus, qui, *priusquam sciat vocare patrem aut matrem, Samariae spolia diripit* (Is. 8, 4); magnus praedator Christus, qui ascendens in altum captivam duxit captivitatem, nec tamen abstulit quidquam, sed magis ipse dedit dona hominibus. Has itaque et ceteras similes prophetias impletas in Christo (de eo siquidem et praedictas[13]) ad mentem revocat[14], quod dicitur: *Bethlehem Judae,* nec omnino quaerere est, utrum a Bethlehem possit aliquid boni esse.

5.

(Paupertatem et humilitatem nobis commendat locus nativitatis Christi.)

Sane, quod ad nos spectat, discimus etiam ex hoc, quemadmodum suscipi velit, qui in Bethlehem voluit nasci; erat enim, qui forte ei sublimia quaerenda arbitraretur esse palatia, ubi cum gloria Rex gloriae susciperetur, sed non propter hoc a

regalibus illis sedibus venit. *In sinistra ejus divitiae et gloria, in dextera longiturnitas vitae* (Prov. 3, 16). Horum omnium aeterna in coelis affluentia suppetebat, sed paupertas non inveniebatur in eis. Porro in terris abundabat et superabundabat haec species et nesciebat homo pretium ejus; hanc itaque Dei Filius concupiscens descendit, ut eam eligat sibi et nobis quoque sua aestimatione faciat pretiosam. Adorna thalamum tuum, Sion! sed humilitate, sed paupertate; in his enim pannis complacet sibi et Maria testimonium perhibente his sericis delectatur involvi. Abominationes Aegyptiorum immola Deo tuo.

6.

(Bethlehem et Judae allegorica expositio. Eucharistia quomodo suscipienda.)

Considera denique, quod in Bethlehem Judae nascitur, et sollicitus esto, quomodo Bethlehem 15 Judae inveniaris 16, et jam ne in te quidem suscipi dedignatur; Bethlehem quippe domum panis, Juda sonat confessionem. Tu ergo, si divini verbi pabulo repleas animam tuam fideliterque, etsi non digna, certe quanta potes devotione suscipias panem illum, qui de coelo descendit et dat vitam mundo – Dominicum videlicet corpus Jesu, ut veterem utrem corporis tui nova illa resurrectionis caro reficiat et sustineat, quatenus novum, quod intus est vinum, hoc solidatus glutino valeat continere; sed denique ex fide vivas et nequaquam gemere oporteat, quia oblitus sis comedere panem tuum: Bethlehem factus es, dignus plane susceptione Dominica, si tamen confessio non defuerit. Sit proinde Judaea sanctificatio tua; confessionem et decorem induere, quam maxime stolam in ministris suis Christus acceptat. Denique breviter tibi utrumque commendat Apostolus: *Corde* – inquiens – *creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. 10, 10). Justitia siquidem in corde, panis in domo; est 17 enim justitia panis et *beati, qui esuriunt et sitiunt* 18 *justitiam, quoniam ipsi saturabuntur* (Matth. 5, 6). Sit ergo in corde justitia, et justitia, quae ex fide est; haec enim sola habet gloriam apud Deum. Sit etiam in ore confessio ad salutem et securus jam suscipe eum, qui in Bethlehem Judae nascitur, Jesum Christum, Filium Dei.

In Vigilia Nativitatis Domini

Sermo II.

De eo, quod scriptum est: *O Juda et Jerusalem! Nolite timere; cras egrediemini et Dominus erit vobiscum* (II. Par. 20, 17) 1.

1.

(Confessio duplex, peccatorum et divinae laudis.)

Veros 2 alloquimur Judaeos, non litera sed spiritu, semen Abrahae, cujus multiplicatio sicut promissa legitur, sic videtur impleta; neque enim filii carnis sed filii promissionis deputantur in semine. Sed nec illi Jerusalem dicimus, quae occidit prophetas; unde enim illam consolemur, super quam Dominus flevit (Luc. 19, 41), quae data est in subversionem? Illi dicimus, quae de coelo nova descendit: *Nolite timere, o Juda et Jerusalem!* Nolite timere, veri confessores! qui non solum ore sed toti pariter et ex omni parte Domino confitemini, induti confessionem sicut vestimentum; immo quorum omnia interiora Domino confitentur et omnia ossa dicunt: *Domine! Quis similis tibi* 3 (Ps. 34, 10), non sicut hi, *qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. 1, 16). Vera confessio est, si omnia opera vestra, fratres! opera ejus sint et confiteantur ei. Confiteantur 4 autem gemina quadam confessione, ut duplicibus vestiamini, id est confessione peccatorum vestrorum et confessione laudis divinae; tunc enim veri Judaei eritis, si omnis vita vestra confiteatur vos peccatores et dignos multo majoribus poenis, Deum vero summe 5 bonum, qui pro his brevibus 6 et transitoriis poenis aeterna condonat supplicia, quae meruistis. Quisquis enim ardenter non desiderat poenitentiam, videtur operibus dicere, non indigere se poenitentia, et ita suam non confitetur culpam; aut non posse prodesse ei poenitentiam, et sic divinam non confitetur bonitatem. Vos autem estote veri Judaei, sed et Jerusalem vera, ut nihil jam timeatis. Est enim Jerusalem visio pacis; visio – non possessio, cujus fines Dominus posuit pacem, non initium sane nec medium. Si ergo pacem non habetis, immo quia perfectam in hoc saeculo habere non potestis, saltem videte eam, intuemini, considerate et desiderate eam. Illuc sint oculi cordis vestri, ad pacem sese

dirigat intentio vestra, ut omnia, quaecumque facitis, hujus pacis, quae exsuperat omnem sensum (Philipp. 4, 7), desiderio faciatis; in omnibus hoc intendatis, ut reconciliati pacem habeatis ad Deum.

2.

(Mors in desiderio quibus. Animae hostis triplex.)

His dicimus: *Nolite timere,* hos consolamur, non eos, qui viam pacis non cognoverunt; nam si illis dicitur: *Cras egrediemini,* comminatio – non consolatio erit ista. Soli nimirum dissolvi desiderant et egredi concupiscunt, qui pacem vident et sciunt, si terrestres domus eorum hujus habitationis dissolvantur, quoniam aedificationem habent ex Deo, et non illi, qui in insaniam versi suis compedibus delectantur. Denique hi tales moriendo non tam egressi dicendi sunt quam ingressi, qui non in lucem, non in libertatem vadunt, sed in carcerem [7], sed in tenebras, sed in infernum. Vobis autem dicitur: *Nolite timere, cras egrediemini* (II. Par. 20, 17), et jam non erit timor in finibus vestris. Multos quidem habetis hostes: carnem, qua nullus potest esse vicinior hostis; praesens saeculum nequam, quod undique circumfusum est vobis [8]; principes tenebrarum, qui viam vestram obsident in aëre collocati. Attamen nolite timere; cras egrediemini, id est in proximo, cras enim in proximo est. Unde et sanctus Jacob ait [9]: *Cras respondebit mihi justitia mea* (Gen. 30, 33). Tres enim dies sunt, de quibus etiam legimus: *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos* (Osee 6, 3): unus sub Adam, alter in Christo, tertius cum Christo. Unde et ibi subditur: *Sciemus sequemurque, ut cognoscamus Dominum,* et hic dicitur: *Cras egrediemini et Dominus erit vobiscum.* His enim dicitur, qui dimidiaverunt dies suos; in quibus periit dies, in qua nati sunt, quae est dies Adae, dies peccati, cui Jeremias quoque maledicebat, dicens: *Maledicta dies, in qua natus sum* (Jer. 20, 14); omnes enim in illa nascimur. Utinam pereat in nobis omnibus dies illa, dies nebulae et caliginis, dies tenebrarum et turbinis [10], quam nobis fecit Adam, quam fecit inimicus, qui dixit: *Aperientur oculi vestri* (Gen. 3, 5).

3.

(Terrenis contemptis quaerenda coelestia.)

Ecce vero illuxit nobis dies redemptionis novae, reparationis antiquae, felicitatis aeternae; haec est dies, quam fecit Dominus; exsultemus et laetemur in ea (Ps. 117, 24), quia cras egrediemur. Unde, nisi de conclavi hujus saeculi, de ergastulo hujus corporis, de compedibus necessitatis, curiositatis, vanitatis et voluptatis, quae etiam invitis nobis pedes tenent affectionis? Quid enim spiritui nostro cum terrenis? Cur non spiritualia desiderat, spiritualia quaerit, spiritualia sapit? O spiritus, qui de sursum estis, quid vobis cum infimis? *Quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens* [11]; *quae sursum sunt, sapite, non quae super terram* (Col. 3, 1. 2); sed corpus, *quod corrumpitur, aggravat animam et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. 9, 15). Necessitates multae miseri hujus corporis detinent nos; viscus [12] quidam pravi desiderii et delectationis terrenae volare non patitur et citius retrahit mentem, si forte aliquando sublevetur. Sed nolite timere: cras egrediemini de lacu miseriae et de luto faecis; nam ut inde vos educeret, infixus est ipse quoque in limo profundi. Nolite ergo timere: cras egrediemini de corpore mortis et de omni corruptione peccati. Agite diem istum [13] in Christo, ut ambuletis, sicut et ipse ambulavit; *qui enim dicit, se in Christo manere, debet, sicut ipse ambulavit, et ipse ambulare* (1. Joh. 2, 6). *Nolite ergo timere, quia cras egrediemini* et sic semper cum Domino eritis. Vel, quia signanter dictum: *et Dominus erit vobiscum,* sic intelligamus, ut [14], dum sumus in corpore, possimus nos esse cum Domino, id est adhaerere ejus voluntati, sed non ille nobiscum, ut consentiat voluntati nostrae. Vellemus enim jam liberi esse, concupiscimus dissolvi, egredi desideramus; sed adhuc differt ille certa ex causa. Cras egrediemur et Dominus erit nobiscum, ut, quicquid voluerimus, velit et in nullo a nostra voluntate discordet.

4.

(Mandata Dei cur tam severe nobis imposita. Corruptela naturae ex peccato.)

Itaque, Juda et Jerusalem! nolite timere, si perfectionem, quam desideratis, nondum potestis adipisci; sed quod minus habet imperfectio conversationis, suppleat humilitas confessionis

et imperfectum vestrum viderunt oculi Dei. Propterea enim mandata sua mandavit custodiri nimis (Ps. 118, 4), ut videntes, imperfectionem nostram deficere et non posse implere, quod debet, fugiamus ad misericordiam et dicamus: *Quoniam melior est misericordia tua super vitas* (Ps. 62, 4), et qui non possumus in vestitu innocentiae seu justitiae, appareamus vestiti confessione. *Confessio enim et pulchritudo in conspectu Domini* (Ps. 95, 6), si tamen sit[15] (ut diximus) non oris tantum sed etiam totius hominis, ut omnia ossa nostra dicant: Domine, quis similis tibi? idque solius pacis intuitu et desiderio reconciliationis ad Deum. Talibus enim dicitur: *O Juda et Jerusalem! Nolite timere; cras egrediemini*, id est, quam cito a corpore exierit anima, omnes simul affectiones[16], omnia desideria, quibus per universum interim mundum dispersa et ligata tenebatur, dissolventur et egredientur[17] de visco hoc et Dominus erit vobiscum. Nimis id quidem vobis videri potest, si tamen ad vos respicitis[18] et non ad ea, quae exspectant vos. Nonne hoc universus mundus exspectat? Creatura enim subjecta est vanitati, et cadente homine, quem constituerat Dominus dominum domus suae et principem omnis possessionis suae, tota simul haereditas corrupta est. Inde distemperatus aër, terra in operibus Adae maledicta et omnia subdita vanitati.

5.

(Sancti non consummabuntur sine nobis.)

Nec sane reparabitur haereditas, donec[19] reparentur haeredes; unde et juxta Apostoli testimonium *ingemiscit*[20] *quoque et parturit usque adhuc* (Rom. 8, 22). Nec soli utique huic mundo, sed et angelis et hominibus spectaculum facti sumus. *Me* – inquit – *exspectant justi, donec retribuas mihi* (Ps. 141, 8), et martyres, cum judicii diem postularent, non tamquam vindictae cupidi sed perfectionem desiderantes beatitudinis, quam tunc habituri sunt, acceperunt divinum responsum: *Sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum* (Apoc. 6, 11). Acceperunt quidem jam singulas stolas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur et nos. Vadia tenemus et obsides ipsa eorum corpora, sine quibus consummari non possunt, nec ea recipient sine nobis; unde de patriarchis et prophetis ait Apostolus: *Deo me-*

lius aliquid providente pro nobis, ut non sine nobis consummarentur (Hebr. 11, 40). O si cognosceremus et nos, quomodo exspectant et quantum desiderant adventum nostrum, quam sollicite quaerunt, quam libenter audiunt bona de nobis!

6.

(Angeli quam nostrae salutis cupidi et studiosi. Sancti in coelis exspectant nos.)

Quid tamen de his loquor, qui didicerunt ex his, quae passi sunt, compassionem, quando et ipsi nos angeli sancti desiderant? Nonne de vermiculis istis et de pulvere isto restaurandi sunt muri coelestis Jerusalem? Putatis, quantum desiderant cives coelestes[21] instaurari civitatis suae ruinas? Quomodo solliciti sunt, ut veniant lapides vivi, qui coaedificentur eis? Quomodo[22] discurrunt medii inter nos et Deum, fidelissime portantes ad eum gemitus nostros[23] et ipsius nobis gratiam devotissime reportantes? Plane non dedignabuntur, ut simus eorum socii, quorum facti sunt jam ministri[24]; nonne enim omnes administratorii sunt spiritus, in ministerium missi propter eos, qui haereditatem capiunt[25] salutis (Hebr. 1, 14)? Festinemus — obsecro, dilectissimi! festinemus; tota nos multitudo coelestis curiae exspectat. Exsultare angelos fecimus, quando conversi sumus ad poenitentiam; proficiamus et festinemus complere de nobis eorum laetitiam. Vae tibi, quicumque es, qui deliberas redire ad lutum, reverti ad vomitum; putasne placatos habebis in judicio, quos tanto et tam sperato privare vis gaudio? Exsultaverunt, cum nos ad poenitentiam venimus, tamquam super his, quos ab ipsa inferi porta cernerent revocari; quid nunc erit, si ab ipsa paradisi janua reverti viderint[26] et abire retrorsum eos, qui jam pedem alterum in paradiso posuerunt[27]? Nam etsi corpora inferius, sed corda sursum.

7.

(Deus etiam desiderat nos.)

Currite, fratres! currite; non soli angeli sed et ipse angelorum vos Creator exspectat. Nuptiae paratae sunt, sed nondum plena domus; adhuc exspectantur, de quibus nuptiae impleantur. Exspectat vos Pater et desiderat, non solum propter nimiam caritatem suam, qua dilexit vos (unde et Unigenitus,

qui in sinu Patris est, ipse et enarravit[28]: Pater – inquiens – amat vos [Joh. 16, 27]), sed propter semet ipsum, sicut loquitur per prophetam: *Propter memet ipsum ego faciam, non propter vos* (Ezech. 36, 22). Quis enim implendum dubitet, quod promisit Filio, dicens: *Postula a me et dabo tibi gentes haereditatem tuam*[29] (Ps. 2, 8), et alibi: *Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Ps. 109, 1. 2)? Non conterentur[30] omnes inimici ejus, dum nos, qui sumus membra ejus, aliquatenus impugnabunt; non implebitur haec promissio, donec novissima inimica destruatur mors. Nam de Filio quis nesciat, quantum desideret fructum nativitatis et totius vitae, quam gessit in carne, denique fructum crucis et mortis suae, pretium sanguinis pretiosi? Nonne traditurus est regnum Deo et Patri, quod acquisivit? Nonne[31] ei restauraturus est creaturas suas, pro quibus Pater illum misit in terras? Exspectat nos et Spiritus sanctus; est enim caritas et benignitas, in qua praedestinati sumus ab aeterno, nec dubium, quin praedestinationem suam velit impleri.

8.

Ergo, quia paratae sunt nuptiae et omnis nos curiae coelestis frequentia desiderat et exspectat[32], curramus — non quasi in incertum, curramus desideriis et profectu virtutum. Proficere proficisci est[33]. Dicamus singuli: *Aspice in me et miserere mei secundum judicium diligentium nomen tuum* (Ps. 118, 132); non sicut ego merui, sed sicut illi decreverint, miserere[34]. Dicamus item: *Sicut fuerit voluntas in coelo, sic fiat* (1. Macc. 3, 60), itemque: *Fiat voluntas tua*[35] (Matth. 6, 10). Scimus, quoniam scriptum est: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Aut *quis accusabit adversus electos Dei* (Rom. 8, 31. 33)? *Annon licet* – inquit – *mihi facere, quod volo* (Matth. 20, 15)? Haec sit interim consolatio nostra, carissimi! donec egrediamur et Dominus sit nobiscum, qui magna sua misericordia ad beatam illam egressionem et ad clarum illud *cras* nos perducat, et in hoc quoque proximo *cras* visitare nos et nobiscum esse dignetur, ut, si quis forte in tentatione qualibet detinetur, ipso miserante, qui praedicare venit clausis apertionem, cras egrediatur, ut cum gaudio salutari suscipiamus coronam parvuli Regis nostri, ipso praestante, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

In Vigilia Nativitatis Domini

Sermo III.

In illud: *Hodie scietis, quia veniet Dominus, et mane videbitis gloriam ejus* (Exod. 16, 6. 7)[1].

1.

(Ecclesiae judicium infallibile in usu et applicatione scripturae.)

Quique terrigenae et filii hominum, audite; vos, qui in pulvere estis, expergiscimini et laudate, quia veniet medicus ad aegrotos, redemptor ad venditos[2], ad errantes via, ad mortuos vita! Venit quippe, qui projiciat in profundum maris omnia peccata nostra, qui sanet omnes infirmitates nostras, qui nos propriis humeris ad propriae dignitatis reportet originem! Magna est ista potentia, sed plus est miranda misericordia, quod sic venire voluit, qui potuit subvenire. *Hodie* – inquit – *scietis, quia veniet Dominus* (Exod. 16, 6). Verba haec quidem suo loco et tempore in scriptura posita sunt, sed non incongrue illa vigiliae Dominicae nativitatis ecclesia mater aptavit; ecclesia – inquam – illa, quae secum habet consilium et spiritum Sponsi et Dei sui, cui dilectus inter ubera commoratur, ipsam cordis sui sedem principaliter possidens et conservans. Nimirum ipsa est, quae vulneravit cor ejus et in ipsam abyssum secretorum Dei oculum contemplationis immersit, ut et illi in suo et sibi in ejus corde perennem faciat mansionem[3]. Cum ergo ipsa in scripturis divinis verba vel alterat vel alternat, fortior est[4] illa compositio quam positio prima verborum, et fortassis tanto fortior, quantum distat inter figuram et veritatem, inter lucem et umbram, inter dominam et ancillam.

2.

(Dies mystici duo: unus hujus saeculi, alter futuri. Lumen divinum nobis necessarium.)

Hodie scietis, quia veniet Dominus. Secundum aestimationem meam duo in verbis istis dies nobis expressius commendantur[5]. Primus, qui a primi hominis lapsu labitur usque ad finem mundi, – dies, cui sancti[6] saepius maledixisse noscuntur; ab illa enim lucidissima die, in qua conditus fuerat, Adam ejectus est et in

has rerum contrusus augustias diem tenebrosum incurrit et paene a lumine veritatis exstinctus. In hac die nascimur universi, si tamen dies debet et non potius nox vocari, nisi quod lumen rationis quasi quamdam scintillulam nobis insuperabilis illa misericordia dereliquit. Secunda vero dies erit in splendoribus sanctorum in perpetuas aeternitates, cum inclaruerit[7] illud serenissimum mane, cui[8] est misericordia repromissa, et absorpta erit nox[9] in victoria; cum dimotis umbris et tenebris splendor verae lucis sursum et deorsum, intus et exterius, cuncta pariter occupabit. *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam* (Ps. 142, 8), ait sanctus, et: *Repleti sumus mane misericordia tua* (Ps. 89, 14). Sed ad nostrum diem revertamur, qui tamquam custodia in nocte pro sua brevitate dicitur, qui tamquam nihilum et inane ab illo familiari Spiritus sancti organo nominatur, cum dicit: *Quoniam omnes dies nostri defecerunt* (Ibid. 9), et: *Defecerunt sicut fumus dies mei,* et: *Dies mei sicut umbra declinaverunt* (Ps. 101, 4. 12). *Parvi et pessimi sunt omnes dies vitae meae* (Gen. 47, 9), ait ille sanctus patriarcha, qui vidit Dominum facie ad faciem, qui cum eo tam familiariter loquebatur. Et quidem in hac ipsa die homini Deus rationem praestat, tribuit intelligentiam[10]; sed necesse est, ut exeuntem de hoc mundo illuminet lumine scientiae suae, ne, si de domo carceris et umbra mortis exstinctus exierit, illuminari non valeat in aeternum. Ideo quippe Unigenitus Dei, Sol justitiae, tamquam immensi et praeclari luminis cereus in hujus mundi carcerem illuminatus est[11] et accensus, ut omnes, qui illuminari voluerint, ad illum accedant illique jungantur, ut nihil medium inter illos sit et ipsum. Peccata enim nostra separant inter nos et Deum; sed illis sublatis vero lumini[12] illuminandi et quasi concorporandi connectimur in id ipsum, sicut lumen exstinctum lumini lucenti et ardenti sine aliquo medio conjungitur, ut illuminetur, quatenus per exemplum visibilium effectus rerum invisibilium cognoscamus.

3.

(Judicii scientia nobis necessaria. Paucorum est.)

Ad hoc igitur tam magnum[13] et praefulgidum sidus juxta prophetam illuminemus nobis lumen scientiae, priusquam de mundi hujus tenebris exeamus, ne de tenebris transeamus ad tenebras et tenebras sempiternas. Quae est autem ista scientia?

Profecto[14] scire, quia veniet Dominus, etsi, quando veniet, scire non possumus. Hoc est illud totum[15], quod postulatur a nobis. At – inquis – ista[16] scientia omnium est; quis enim nesciat vel nomine tenus fidelis, quia veniet Dominus, quia venturus est judicare vivos et mortuos et reddere unicuique juxta opera sua? Non[17] omnium ista est scientia, fratres mei! sed nec multorum; paucorum est, quia revera pauci sunt, qui salvantur[18]. Putasne, quia illi, qui, cum male fecerint, laetantur et exsultant in rebus pessimis (Prov. 2, 14), vel sciant vel recogitent, quia veniet Dominus? Si dixerint ipsi, tu noli credere, quia, *qui dicit, se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est* (1. Joh. 2, 4). *Confitentur* – ait Apostolus, *se nosse Deum, factis autem negant* (Tit. 1, 16), quia *fides sine operibus mortua est* (Jac. 2, 20). Non enim se ita omni impuritate[19] polluerent, si Dominum venturum scirent vel formidarent[20]; sed vigilarent utique et non sinerent tam graviter perfodi conscientias suas.

4.

(Scientiae hujus primus gradus dolor de peccatis, 2. correctio, 3. sollicitudo.)

Scientia autem ista in primo gradu operatur poenitudinem et dolorem, ut risum in luctum, cantum in planctum, gaudium in moerorem convertat, et incipiant tibi displicere, quae vehementer ante placuerant, et illa specialiter horreas, quae specialiter appetebas; sic enim scriptum est: *Quia, qui addit scientiam, addit et dolorem* (Eccli. 1, 18), ut veracis et sanctae scientiae sit dolor subsequens argumentum. In secundo vero gradu operatur correctionem, ut jam non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato, sed coërceas gulam, jugules luxuriam, superbiam deprimas et facias servire corpus sanctitati, quod iniquitati ante servierat. Poenitudo enim sine correctione non proderit, sicut Sapiens ait: *Unus*[21] *aedificans et unus destruens; quid prodest eis nisi labor? Unus orans et unus maledicens; cujus vocem exaudiet*[22] *Deus? Qui enim baptizatur a mortuo et iterum tangit eum, nihil proficit lavatio ejus* (Eccli. 34, 28 – 30), sed juxta Salvatoris sententiam verendum est, ne ei aliquid deterius contingat (Joh. 5, 14). Sed quia haec diutius haberi non possunt, nisi circa se multa circumspectione mens indefessa vigilet et attendat[23], in tertio gradu operatur sollicitudinem, ut jam sollicitus incipiat ambu-

lare cum Deo suo et ex omni parte scrutetur, ne vel in levissima re tremendae illius majestatis offendat aspectus. In poenitudine accenditur, in correctione ardet, in sollicitudine lucet, ut interius et exterius renovetur.

5.

(Conscientia felix, quae. Securitas hic nulla. Timendum semper.)

Hic jam respirare incipit a tribulatione malorum et dolore et timoris magnitudinem spirituali laetitia temperare, ne suorum enormitate scelerum abundantiori tristitia absorbeatur. Hinc, etsi timet a Judice, sperat a Salvatore, cum jam in animo ejus timor et laetitia obequitent et obvient sibi, plerumque timor laetitiam superet, laetitia saepius timorem excludat et intra sui gaudii concludat arcanum. Felix conscientia, in qua luctamen hujusmodi indesinenter conficitur, donec, quod mortale est, absorbeatur a vita; donec evacuetur timor, qui ex parte est, et succedat laetitia, quod perfectum est, quia non timor sempiternus sed laetitia sempiterna erit ei. Jam vero sic ardens et lucens nondum in domo se esse confidat, ubi sine omni timore ventorum accensum lumen soleat[24] deportari, sed meminerit, se esse sub dio et utraque manu studeat operire, quod portat, nec credat aëri, etiamsi videat esse tranquillum; repente enim et hora, qua non putaverit, mutabitur, et si vel ad modicum manus remiserit, lumen exstinguetur[25]. Quod si etiam ardor portantis manus (ut quandoque fieri solet) adusserit, eligat potius pati quam retrahere manus suas, quia in momento, in ictu oculi poterit exsufflari. Si essemus in domo illa non manu facta, aeterna in coelis, ubi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum; nunc vero tribus malignissimis et validissimis ventis expositi sumus: carni, diabolo et mundo, qui conscientiam illuminatam moliuntur exstinguere, insufflantes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, et ita te repente turbantes, ut vix praenoscere valeas, unde venias aut quo vadas; ex quibus etsi duo saepius intermittunt, a tertio tamen nemo unquam sufflandi inducias extorsit. Ideo utrisque manibus, et cordis et corporis, anima est tegenda, ne forte, quae jam illuminata fuerat, exstinguatur; nec cedendum vel recedendum, etiamsi gravis tentationum fervor utriusque hominis statum vehementer afflixerit, sed dicendum cum sancto:

Anima mea in manibus meis semper (Ps. 118, 109). Eligamus potius ardere quam cedere! Et sicut, quod in manibus nostris tenemus, non facile obliviscimur, sic numquam obliviscamur negotium animarum nostrarum, et illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris.

6.

(Vigiliae tres noctis exponuntur: 1. rectitudo operis, 2. puritas intentionis, 3. custodia unitatis.)

Cum ergo sic lumbi nostri praecincti fuerint et lucernae ardentes, custodiendae sunt vigiliae noctis supra gregem cogitationum et actionum nostrarum, ut, si in prima vigilia vel secunda vel tertia Dominus venerit, paratos nos inveniat. Prima vigilia est rectitudo operis, ut ad hanc, quam jurasti, regulam omnem vitam exaequare coneris, nec transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui in omnibus viae et vitae hujus exercitiis, non declinans ad dexteram neque ad sinistram. Secunda, puritas intentionis, ut simplex oculus totum corpus lucidum faciat; quatenus, quicquid feceris, propter Deum facias et ad locum, unde exeunt, gratiae revertantur, ut iterum fluant. Tertia est custodia unitatis, ut in congregatione positus voluntates aliorum tuis voluntatibus anteponas; ut non solum sine querela sed et cum gratia inter fratres maneas, portans omnes, orans pro omnibus, ut et de te quoque dicatur: *Hic est fratrum amator et populi Israel; hic est, qui multum orat pro populo et pro sancta civitate Jerusalem* (II. Macc. 15, 14). Ita ergo in hac die adventus Unigeniti nobis veram scientiam accendit, scientiam – inquam – illam, quae nos doceat, quia veniet Dominus, quae sit morum nostrorum perpetuum et stabile fundamehtum.

7.

(Mixturae tres mirabiles in incarnatione.)

Et mane – inquit – *videbitis gloriam ejus.* O mane, o dies, quae melior es in atriis Domini super millia, quando erit mensis ex mense et sabbatum ex sabbato, cum splendor lucis et fervor caritatis usque in altissima illa magnalia terrarum incolas illustrabit! Quis de te cogitare, nedum aliquid praesumat recitare? Interim tamen aedificemus, fratres! fidem nostram, ut, si mirabilia illa, quae nobis reservantur, videre non possumus, saltem mirabilia,

quae propter nos in terris facta sunt, aliquantulum contemplemur. Tria opera, tres mixturas fecit omnipotens illa majestas in assumptione nostrae carnis, ita singulariter mirabilia et mirabiliter singularia, ut talia nec facta sint nec facienda sint amplius super terram; conjuncta quippe sunt ad invicem [27] Deus et homo, mater et virgo, fides et cor humanum! Admirabiles istae mixturae et omni miraculo mirabilius, quomodo tam diversa tamque divisa ab invicem invicem potuere conjungi.

8.

(Prima: unio Dei et hominis.)

Et primo quidem intuere creationem, positionem et dispositionem rerum; quanta sit videlicet in creatione potentia, quanta in positione sapientia, in compositione quanta benignitas. In creatione vide, quam multa et quam magna potenter creata sunt; in positione, quam sapienter cuncta locata sunt; in compositione, quam benigne suprema et infima connexa sunt tam amabili quam admirabili caritate. Huic enim limo terreno vim vitalem miscuit, ut in arboribus, unde surgit venustas in foliis, in floribus pulchritudo, sapor in fructibus et medicina. Nec hoc contentus adjecit etiam vim sensibilem limo nostro, ut in pecoribus, quae non solum vitam habeant, sed et sentiant quinquepertita sensificatione vigentes. Addidit adhuc honorare limum nostrum et ei vim rationalem immisit, ut in hominibus, qui non solum vivunt, sentiunt, sed et discernunt inter commodum et incommodum, inter bonum et malum, inter verum et falsum. Voluit quoque infirmiora [28] nostra abundantiori gloria sublimare, et contraxit se majestas; ut, quod melius habebat, videlicet se ipsum, limo nostro conjungeret et in persona una [29] sibi invicem unirentur Deus et limus, majestas et infirmitas, tanta vilitas et sublimitas tanta. Nihil enim Deo sublimius, nil vilius limo, et tamen tanta dignatione Deus descendit in limum tantaque dignitate limus ascendit in Deum, ut, quicquid in eo Deus fecit, limus fecisse credatur; quicquid limus pertulit, Deus in illo pertulisse dicatur tam ineffabili quam incomprehensibili [30] sacramento. Et attende, quia, sicut in illa singulari divinitate Trinitas est in personis, unitas in substantia, sic in ista speciali commixtione trinitas est in substantiis, in persona unitas, et sicut ibi personae non scindunt unitatem, unitas non minuit Trini-

tatem, ita et hic persona non confundit substantias nec substantiae ipsae personae dissipant unitatem. Summa[31] illa Trinitas hanc nobis exhibuit trinitatem, opus mirabile, opus singulare inter omnia et super omnia opera sua; Verbum enim et anima et caro in unam convenere personam, et haec tria unum et hoc unum tria, non cufusione[32] substantiae sed unitate personae. Haec est prima et superexcellens mixtura et haec prima inter tres. Adverte, homo! quia limus es, et non sis superbus; quia Deo conjunctus es, et non sis ingratus.

9.

(Secunda: unio virginitatis et maternitatis; tertia: fidei et cordis humani unio. Fidei virtus ingens.)

Secunda mixtura est: Virgo et mater, admirabilis plane et singularis. A saeculo non est auditum, quod virgo esset, quae peperit; quod mater esset, quae virgo permansit. Numquam juxta rerum ordinem virginitas est, ubi foecunditas praedicatur, nec foecunditas, ubi virginitas integra conservatur. Sola haec est, in qua[33] virginitas et foecunditas obviaverunt sibi. Ibi semel factum est, quod factum non fuerat nec fiet in aeternum, quia nec primam similem visa est nec habere sequentem. Tertia est: fides et cor humanum, et haec quidem prima et secunda inferior, sed non minus forsitan fortis; mirum enim est, quomodo cor humanum his duobus fidem accommodavit: quomodo credi potuit, quod Deus homo esset; quod virgo manserit, quae peperisset. Sicut ferrum et testa[34] jungi non possunt, sic et haec duo nequeunt commisceri, si non misceat glutinum Spiritus Dei. Ergone credendum est, quod iste Deus sit, qui ponitur in praesepio, qui vagit in cunis, qui omnium infantilium necessitatum injurias patitur, qui flagellatur, qui conspuitur, qui crucifigitur, qui ponitur in sepulcro et inter duos lapides concluditur, excelsus et immensus? Illane virgo erit, quae lactat puerum, cui maritus continuus comes est in convivio, in thalamo; qui ducit illam in Aegyptum, reducit ab Aegypto et solus cum sola tam longinquam, tam secretam conficit viam? Quomodo potuit hoc persuaderi generi humano, universo orbi terrarum? Et tamen tam facile, tam potenter[35] persuasum est, ut mihi id credibile faciat credentium multitudo. Juvenes et virgines, senes cum junioribus elegerunt mille[36] mortibus mori, quam vel ad momentum ab ista fide deficere!

10.

(Haec merito nos excitent ad serium et sedulum Virginis Deiparae cultum.)

Et haec quidem mixtura excellens, sed excellentior est secunda, tertia vero excellentissima est. Primam auris audivit sed oculus non vidit, quia auditum est et creditum usque in fines terrae magnum illud pietatis sacramentum; sed tamen oculus, Deus! non vidit absque te, quomodo te intra virginei ventris angustias humano corpori [37] conjunxisti. Secundam oculus vidit, quia se foecundam et virginem illa singularis Regina conspexit, quae conservabat omnia verba haec, conferens in corde suo; cognovit et Joseph, non minus testis quam custos tantae virginitatis. Tertia in cor hominis ascendit, cum, quod factum est, sicut factum est, creditum est [38]; cum magis oraculo quam oculo credimus; cum, quae dicta vel facta sunt [39], tenemus firmissime, nullatenus dubitantes. In prima vide, quid, in secunda, per quid, in tertia, propter quid Deus dederit tibi. Dedit tibi Christum per Mariam propter sanitatem. In prima remedium est, quia ex Deo et homine cataplasma confectum est, quod sanaret omnes infirmitates tuas; contusae sunt autem et commixtae hae duae species in utero Virginis tamquam in mortariolo, sancto Spiritu tamquam pistillo illas suaviter commiscente. Sed, quia indignus eras [40], cui donaretur, datum est Mariae, ut per illam acciperes, quicquid haberes; quae, per hoc, quod mater est, genuit tibi Deum; per hoc, quod virgo est, exaudita est pro reverentia sua in causa tua et totius generis humani. Si sola mater esset, sufficeret ei, ut salvaretur per filiorum generationem; si sola virgo, sufficeret sibi, nec benedictus fructus ventris ejus mundi pretium esset. Cum ergo in prima [41] sit remedium, in secunda adjutorium est, quia nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariae manus non transiret; in tertia autem meritum est, quia, cum haec firmiter credimus, jam meritum habemus et in fide sanitas est, quia, *qui crediderit, salvus erit* (Marc. 16, 16).

In Vigilia Nativitatis Domini

Sermo IV.

De medicina laevae et deliciis dexterae Excelsi 1.

1.

(Consolatio mundi vilis et noxia.)

Hodiernum quidem sermonem ordinis nostri consuetudo non exigit, sed crastina opus erit circa missarum solemnia diutius occupari et hora brevis sermonis longitudinem non admittet. Propterea non ab re puto, praeparare hodie corda vestra tantae solemnitati, praesertim cum sit profundissima sacramenti hujus et incomprehensibilis altitudo, et tamquam fons vitae, quo magis hauriatur, eo magis exuberans numquam valeat exhauriri. Denique scio, quemadmodum abundet pro Christo tribulatio vestra, et utinam abundet et consolatio vestra per ipsum. Nam mundialem quidem consolationem vobis offerre nec libet nec licet; vilis est et ad nihilum utilis hujusmodi consolatio, et (quod magis est metuendum) etiam verae ac salubris consolationis est impedimentum. Propterea, qui delectatio est et gloria angelorum, ipse factus est et salus et consolatio miserorum; qui in civitate sua magnus et sublimis valde beatificat cives, ipse in exilio parvulus et humilis valde 2 laetificat exsules; et qui in altissimis est gloria Patris, factus est in terra pax hominibus bonae voluntatis. Parvulus enim datus est parvulis, ut magnus detur magnis, et quos justificat parvulus, magnificet 3 postmodum et glorificet magnus et gloriosus. Hinc sine dubio vas electionis, quod de plenitudine parvuli hujus acceperat (licet enim parvulus, sed plenus, plenus gratia et veritate et in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter [Coloss. 2, 9]) – hinc utique Paulus eructat verbum illud bonum, quod his diebus frequenter audistis: *Gaudete in Domino semper; iterum dico, gaudete* (Philipp. 4, 4). Gaudete – inquit – de exhibitione, iterum gaudete de promissione, quoniam et res plena gaudio et spes plena gaudio est; gaudete, quia jam percepistis 4 dona sinistrae;

gaudete, quia exspectatis praemia dexterae. *Laeva* – inquit – *ejus sub capite meo et dextera illius amplexabitur me* (Cant. 2, 6). Laeva quidem levat, dextera suscipit; laeva medetur et justificat, dextera amplectitur et beatificat. In laeva ejus merita, in dextera vero praemia continentur; in dextera – inquam – deliciae, in sinistra sunt medicinae.

2.

(Remedia ex Christi nativitate allata. 1. Conceptus sine pudore.)

Sed attende pium medicum, attende medicum sapientem. Considera diligentius, quam nova medicamina portet; vide, quam non modo pretiosas sed et speciosas attulerit medicinas, non solum perutiles ad sanitatis fructum, sed et delectabiles ad aspectum et suaves ad gustum. Denique primam ejus medicinam, primum, quod in sinistra portat, attende et conceptum invenies sine semine. Intuere – obsecro, quale sit istud, quam novum, quam admirabile, quam amabile, quam jucundum. Quid enim pulchrius quam generatio casta? Quid gloriosius quam sancta et sincera conceptio, in qua nihil pudoris est, nihil sordis, nihil corruptionis? At, quoniam minus fortassis detineret nos grata licet admiratio novitatis, nisi fructus quoque salutis et utilitatis consideratio animum delectaret, conceptus iste non modo gloriosus in ipsa quasi exteriori specie, sed et pretiosus in interiori virtute, ut – secundum quod scriptum est – in sinistra Domini gloria simul et divitiae inveniantur, divitiae – inquam – salutis cum gloria novitatis. Quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus sine omni illicita et immunda conceptus est voluptate? In ipsa radice et origine mea infectus et inquinatus sum; immunda est conceptio mea, sed est, a quo tollatur ista confusio. Ipse eam tollit, in quem solum ipsa non cadit.

3.

(2. Partus sine dolore.)

Divitias salutis habeo, quibus redimam propriae conceptionis impuritatem: Christi purissimam conceptionem. Adde adhuc, Domine Jesu! innova signa, immuta mirabilia, nam priora quidem ipsa consuetudine viluerunt; plane enim solis

ortus et occasus, terrae foecunditas, temporum vicissitudo miracula[7] sunt et magna miracula, sed toties haec vidimus, ut jam non sit, qui attendat. Innova signa et immuta mirabilia. *Ecce* – ait – *nova facio omnia* (Is. 43, 19). Quis hoc ait? *Agnus* utique, *qui sedebat in throno* (Apoc. 21, 5); Agnus plane totus suavis, totus delectabilis, denique totus unctus. Hanc enim interpretationem habet nomen ejus, quod est Christus. Cui poterit asper aut durus videri, qui nec ipsi matri in nativitate quicquam asperitatis, quicquam intulit laesionis? O nova vere miracula! Conceptus fuit sine pudore, partus sine dolore. Mutata est in Virgine nostra maledictio Evae, peperit enim filium sine dolore. Mutata est – inquam – maledictio in benedictionem et – sicut praedictum est per angelum Gabrielem – *benedicta tu in mulieribus* (Luc. 1, 28). O beata sola inter mulieres benedicta et non maledicta, sola a generali maledicto libera et a dolore parturientium aliena! Nec mirum, fratres! si dolorem non intulit matri, qui dolores totius mundi tulit, secundum quod Isaias ait, quia *vere languores nostros ipse tulit*[8] (Is. 53, 4). Duo sunt, quae timet humana fragilitas: pudor et dolor; utrumque Christus tollere venit, unde et utrumque suscepit, quando (ut cetera sileam) morte et morte turpissima condemnatus est ab iniquis. Itaque, ut fiduciam nobis daret, quod tolleret haec a nobis, prius matrem suam immunem ab utroque servavit, ut nec in conceptu quidquam pudoris nec in partu quidquam doloris existeret.

4.

(3. Maternitas sine corruptione.)

Accumulantur adhuc divitiae, crescit gloria, innovantur signa et miracula immutantur: non[9] solum sine pudore conceptus et sine dolore partus, sed et mater est sine corruptione. O vere novitas inaudita! Virgo peperit et post partum inviolata permansit, foecunditatem prolis cum carnis integritate et gaudium matris habens cum virginitatis honore[10]. Jam securus exspecto promissam mihi gloriam incorruptionis in carne mea, quando quidem conservata per eum est incorruptio etiam in matre sua. Facile erit ei, per quem mater ipsa incorruptionem non perdidit pariendo, ut et corruptibile hoc[11] incorruptionem induat resurgendo.

5.

(4. Proles sine omni labe peccati.)

Habes tamen adhuc majores divitias, habes gloriam ampliorem: Mater est sine corruptione virginitatis, Filius sine omni labe peccati. Non cadit in matrem Evae maledictio, non cadit in prolem generalis illa conditio, de qua dictum est per prophetam: *Nemo mundus a sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram* (Job 14; 4. 5). Ecce infans sine sorde, solus inter homines verax, immo et veritas ipsa. *Ecce Agnus sine macula, Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* (Joh. 1, 29). Quis enim peccata melius tolleret quam is, in quem peccatum non cadit? Iste sine dubio lavare me potest, quem constat inquinatum non esse. Haec manus opertum luto detergat oculum meum, quae sola sine pulvere est[12]; iste meo festucam educat de oculo, qui non habet trabem in suo, immo iste trabem educat de meo, qui nec exiguum pulverem habet in suo.

6.

(Mira haec absconsa. Christi humilitas in nativitate.)

Vidimus certe divitias salutis et vitae, vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre. Quaeris, a quo Patre? *Et Filius Altissimi vocabitur.* Manifestum est, quis Altissimus sit; sed ne quis remaneat locus dissimulationis, *quod ex te nascetur sanctum* – ait angelus Gabriel ad Mariam, *vocabitur Filius Dei* (Luc. 1, 35). O vere sanctum! Non dabis, Domine! Sanctum tuum videre corruptionem (Ps. 15, 10), quod nec matri quidem abstulit incorruptionem. Crescunt miracula, multiplicantur divitiae, thesaurus aperitur. Quae generat, et mater et virgo est; qui generatur, et Deus et homo est[13]. Sed num quid dabitur sanctum canibus aut margaritae porcis? Abscondatur certe thesaurus noster in agro et pecunia nostra in sacculo reponatur. Operiatur conceptus sine semine matris desponsatione, partus sine dolore vagitibus parvuli et moerore; abscondatur et parturientis incorruptio legali purificatione, infantis innocentia solita circumcisione. Absconde – inquam, absconde, Maria! novi solis fulgorem, pone in praesepio, involve pannis infantem, nam et ipsi panni divitiae nostrae sunt; pretiosiores siquidem panni Salvatoris omni purpura et gloriosius hoc praesepe auratis regum soliis, ditior denique Christi paupertas cunctis opibus cunctisque

thesauris. Quid enim humilitate ditius, quid pretiosius invenitur, qua nimirum regnum coelorum emitur et divina gratia[14] acquiritur, sicut scriptum est[15]: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum* (Matth. 5, 3), et apud apostolum[16]: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Jac. 4, 6)? Habes commendatam a Deo humilitatem in nativitate; in hac enim exinanivit semet ipsum, formam servi accipiens et habitu inventus ut homo.

7.

(Caritas in passione. Christi crux homo.)

Vis adhuc pretiosiores divitias et superexcellentem gloriam invenire? Habes caritatem in passione. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joh. 15, 13)! Hae divitiae salutis et gloria: sanguis pretiosus, quo redempti sumus, et crux Dominica, in qua cum Apostolo gloriamur. *Mihi autem* – inquit – *absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* (Gal. 6, 14), et dicebat: *Nihil arbitratus sum me scire inter vos, nisi Christum Jesum et hunc crucifixum* (1. Cor. 2, 2). Ipsa est laeva Christus Jesus et hic crucifixus, nam dextera quidem Christus Jesus et hic gloriosus; *Christum* – inquit – *Jesum et hunc crucifixum*. Fortasse crux ipsa nos sumus, cui Christus memoratur infixus; homo enim formam crucis habet, quam, si manus extenderit, exprimet manifestius. Loquitur autem Christus in psalmo: *Infixus sum in limo profundi* (Ps. 68, 3). Limum quidem nos esse manifestum est, quoniam de limo plasmati sumus; sed tunc quidem limus paradisi fuimus, nunc vero limus profundi. *Infixus sum* – inquit, non pertransii, non recessi; *vobiscum sum usque ad consummationem saeculi* (Matth. 28, 20). Ipse est enim Emmanuel, nobiscum Deus – nobiscum utique, sed per sinistram; sic enim olim Thamar pariente Zara prius solam protulit manum (Gen. 38, 27), quae in sacramento Dominicae passionis coccineo alligata est filo.

8.

(Majestas Christi in gloria. Pax plena et perfecta alteri vitae reservatur.)

Itaque jam quidem tenemus sinistram, sed adhuc clamare necesse est: Operi manuum tuarum porrige dexteram (Job 14, 15); nam delectationes in dextera tua usque in finem (Ps. 15, 10). Domine! Extende[17] nobis dexteram et sufficit nobis. *Gloria* –

inquit – *et divitiae in domo ejus*, utique, qui timet Dominum (Ps. 111, 3); sed in domo tua, Domine! quid? Profecto gratiarum actio et vox laudis. *Beati, qui habitant in domo tua, Domine!* etc. (Ps. 83, 5); *oculus* enim *non vidit, auris non audivit et in cor hominis non ascendit, quae praeparasti, Deus! diligentibus te* (I. Cor. 2, 9). Lux est enim inaccessibilis; *pax* est, *quae exsuperat omnem sensum* (Philipp. 4, 7); fons est, qui ascensum nescit sed descensum. Non vidit oculus lucem inaccessibilem, non audivit auris pacem incomprehensibilem. Speciosi quidem pedes evangelizantium pacem; sed, licet in omnem terram exierit sonus eorum (Rom. 10, 18), pax tamen, quae exsuperat omnem sensum, nec ab ipsis, quanta erat, potuit capi, nedum aliorum auribus tradi. Ait enim Paulus ipse: *Fratres, ego me non arbitror comprehendisse* (Philipp. 3, 13); *fides quidem ex auditu, auditus autem per verbum Dei* (Rom. 10, 17), sed fides – non species, et promissio – non exhibitio pacis. Et quidem pax nunc est etiam in terra hominibus bonae voluntatis; sed quid est pax ista ad illius plenitudinem et supereminentiam pacis? Unde et ipse Dominus ait: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (Joh. 14, 27). Meae siquidem, quae exsuperat omnem sensum et est pax super pacem, necdum capaces estis; propterea do vobis patriam pacis et relinquo interim viam pacis.

9.

(Superbia detestanda. Superbus omnis extollitur supra Deum. Beatitudo lux est, pax et fons.)

Sed quid est, quod diximus: *In cor hominis non ascendit?* Utique, quia fons est et ascensum nescit; scimus enim, quia fontium natura est rivos sectari convallium, montium ardua declinare, sicut scriptum est: *Qui emittis fontes in convallibus, inter medium montium pertransibunt aquae* (Ps. 103, 10). Hoc autem est, unde admonere saepius studeo vestram caritatem, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam* (Jac. 4, 6); fons enim ad altiora non ascendit, quam sit locus ejus, unde procedit. Sed videri potest, secundum hanc regulam non impediri a superbia vias gratiae, praesertim quod ille primus superbus, qui secundum scripturam rex est super omnes filios superbiae (Job 41, 25), dixisse non legitur: altior ero, sed: *ero* – inquit – *similis Altissimo* (Is. 14, 14); attamen non mentitur Apostolus, *quoniam ille extollitur supra omne, quod creditur aut quod colitur Deus* (II. Thessal. 2, 4). Horret humanus auditus verbum, sed utinam horreat similiter

animus cogitatum malignum pariter et affectum. Dico enim vobis, quod non tantum ille sed et omnis superbus extollitur supra Deum; vult enim Deus fieri voluntatem suam, et superbus vult fieri suam. Jam videtur aequalitas, sed attende male congruam proportionem: Deus quidem in his tantum, quae ratio approbat, suam vult fieri voluntatem, superbus vero et cum ratione et contra rationem. Vides, quoniam altitudo est et non illuc perveniunt fluenta gratiae. *Nisi conversi fueritis* – inquit – *et efficiamini sicut parvulus iste* (se autem dicit, qui est fons vitae, in quo habitat et unde manat plenitudo omnium gratiarum), *non intrabitis in regnum coelorum* (Matth. 18, 3). Para proinde rivulos, aggeres terrenae et elatae cogitationis disperge, conformare Filio hominis – non primo homini, quia fons gratiae in cor hominis, carnalis scilicet et terreni, non ascendit. Oculum quoque purga, ut videre possis merissimam lucem, et aurem tuam inclina ad obediendum, ut quandoque pervenias ad quietem perpetuam et pacem super pacem. Lux enim est propter serenitatem, pax propter tranquillitatem, fons propter affluentiam et aeternitatem. Fontem assigna Patri, ex quo nascitur Filius et procedit Spiritus sanctus; lucem Filio, qui est utique candor vitae aeternae et lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum; pacem Spiritui sancto, qui nimirum super humilem et quietum requiescit. Nec hoc dico, tamquam propria ista sint singulorum; nam et Pater lux est, ut sit Filius lumen de lumine; et Filius pax est, pax nostra, qui fecit utraque unum; et Spiritus sanctus fons est aquae salientis in vitam aeternam.

10.

Sed quando ad hoc perveniemus? Quando adimplebis me, Domine! laetitia cum vultu tuo? Gaudemus in te, quoniam visitasti nos oriens ex alto; iterum gaudemus, exspectantes beatam spem in adventu secundo. Sed quando veniet plenitudo laetitiae, non de memoria, sed de praesentia; de exhibitione, non de exspectatione? *Modestia vestra* – ait Apostolus – *nota sit omnibus hominibus; Dominus prope est* (Philipp. 4, 5). Dignum est enim, ut modestia nostra in nota sit, sicut Domini Dei nostri modestia cunctis innotuit; quid enim magis incongruum, quam ut immoderate agat homo, conscius propriae infirmitatis, quando quidem apparuit inter homines modestus Dominus majestatis? *Discite* –

inquit – *a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29), ut possit etiam modestia vestra innotescere ceteris. Jam quod sequitur: *Dominus prope est,* de dextera debet intelligi; nam de sinistra ipse loquitur: *Ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi* (Ib. 28, 20). Prope est Dominus, fratres mei! Nihil solliciti sitis; in proximo est et citius apparebit. Nolite deficere, nolite lassari; quaerite eum, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est. *Prope est Dominus his, qui tribulato sunt corde* (Ps. 33, 19); prope est exspectantibus eum, exspectantibus eum in veritate [20]. Denique vis nosse, quam prope est? Audi sponsam de sponso canentem: Quoniam *ecce stat post parietem* (Cant. 2, 9); parietem istum corpus tuum intellige, quod obstaculum impedit, ut eum, qui prope est, nondum valeas intueri. Propterea Paulus ipse *dissolvi cupit et cum Christo esse* (Philipp. 1, 23) et exclamans miserabilius: *Infelix* – inquit – *ego homo; quis me liberabit de corpore mortis hujus* (Rom. 7, 24)? Sic et propheta in psalmo: *Educ* – inquit – *de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo* [21] (Ps. 141, 8).

In Vigilia Nativitatis Domini

Sermo V.

In illud: *Sanctificamini hodie et estote parati; die enim crastina videbitis majestatem Dei in vobis* [1].

1.

(Sanctificatio legalis et carnalis. Nunc spiritualis et interna necessaria.)

Celebraturi Dominicae nativitatis ineffabile sacramentum jure quidem monemur, fratres! in omni sanctificatione praeparari; adest enim Sanctus sanctorum, adest ipse, qui dixit: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum, Dominus Deus vester* (Levit. 19, 2). Alioquin, quomodo dabitur sanctum canibus et margarita porcis, nisi prius illi ab iniquitate, isti ab illicita voluptate purgati de cetero tota sollicitudine fugiant, illi quidem vomitum, isti volutabrum luti? Suscepturus olim divina mandata carnalis Israel sanctificabatur in justitiis carnis, in baptismatibus variis, in muneribus et hostiis, quae non poterant juxta conscientiam

perfectum facere servientem; verum haec quidem omnia transiere, nimirum usque ad tempus correptionis[2] imposita, quod utique jam advenit. Opportune igitur ex hoc jam perfecta nobis indicitur sanctificatio, interna mandatur ablutio, exigitur munditia spiritualis, dicente Domino: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. 5, 8). Ad hoc vivimus, fratres; ad hoc nati[3], ad hoc vocati sumus, ad hoc nobis dies hodiernus illuxit! Erat aliquando nox, quando nemo poterat haec operari; erat nox in universo orbe ante veri luminis ortum, ante Christi nativitatem; erat nox etiam singulis quibuscumque nostrum ante suam cujusque conversionem et internam regenerationem!

2.

(Filii hujus saeculi in nocte et tenebris degunt. Desideria et peccata sunt opera tenebrarum.)

An non profundissima nox et densissimae tenebrae erant super universam faciem terrae, cum olim patres nostri factitios colerent deos et insano penitus sacrilegio ligna et lapides adorarent? An non etiam cuique nostrum caliginosa nox erat, cum tamquam sine Deo in hoc saeculo viveremus, cum ambularemus post concupiscentias nostras, cum sectaremur carnis illecebras, cum obtemperaremus desideriis saecularibus, cum exhiberemus membra nostra arma iniquitatis[4] peccato, cum serviremus iniquitati ad iniquitatem, in quibus nunc merito erubescimus tamquam operibus tenebrarum? *Qui dormiunt, nocte dormiunt,* Apostolus ait, *et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt* (1. Thess. 5, 7). Et haec quidem fuistis; sed excitati estis, sed sanctificati estis, si tamen filii lucis estis et filii diei, non noctis neque tenebrarum, siquidem praeco diei est etiam, qui clamat: *Sobrii estote et vigilate* (1. Petr. 5, 8), et Judaeis loquebatur in pentecoste de condiscipulis: *Quomodo hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia*[5] (Act. 2, 15)? Hoc enim est, quod ait ejus coapostolus: *Nox praecessit, dies autem appropinquavit; abjiciamus ergo opera tenebrarum et induamur arma lucis; sicut in die honeste ambulemus* (Rom. 13, 12. 13). Abjiciamus — inquit — opera tenebrarum, somnolentiam scilicet et ebrietatem (quoniam — ut supra meminimus — qui dormiunt, nocte dormiunt, et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt), ut tamquam in die non dormitemus sed ambulemus, atque hoc quidem honeste, non temulente. Vides hominem, cujus ad omne bonum

dormitat anima prae taedio? In tenebris est usque adhuc. Vides inebriatum absinthio, sapientem plus quam oportet, non ad sobrietatem, cujus nec oculus visu nec auris impleatur auditu, qui pecuniam aut simile aliquid diligens non satietur, longam instar hydropici sitim bibens? Filius noctis est et tenebrarum. Nec facile separantur haec duo, dicente scriptura: *Quoniam in desideriis est omnis otiosus,* hoc est, in ebrietate omnis somnolentus. Sanctificemur ergo hodie et parati simus, parati quidem hodie nocturnum excutiendo soporem; porro sanctificati nihilo minus tamquam in die ab ebrietate nocturna, cupidinis noxiae fraenando furorem. In his enim duobus mandatis tota lex pendet et prophetae, quae sunt: declinare a malo et facere bonum.

3.

(Via sanctitatis tendendum ad visionem majestatis. Hodie vitam praesentem, cras futuram designat.)

Verum hoc hodie; nam crastina nec in sanctificatione erit nec in praeparatione, sed in visione utique majestatis. *Crastina* – inquit – *die videbitis majestatem Dei in vobis* (Exod. 16, 7). Hoc est, quod ait patriarcha Jacob: *Cras mihi respondebit justitia mea* (Gen. 30, 33); hodie enim justitia colitur, cras respondebit; hodie exercetur, cras fructificabit. Alioquin, quod non seminaverit homo, nec metet; nec enim tunc videbit majestatem, qui contempserit interim sanctitatem, nec orietur ei sol gloriae, cui sol justitiae ortus non fuerit, nec illucescet ei dies crastina, cui non luxerit hodierna. Nimirum idem ipse, qui hodie quidem nobis factus est a Deo Patre justitia, apparebit cras vita nostra, ut et nos cum eo appareamus in gloria. Hodie enim parvulus nascitur nobis, ut non apponat homo magnificare se ipsum, sed convertamur magis et efficiamur sicut parvuli; cras exhibebitur magnus Dominus et laudabilis nimis, ut ipsi quoque magnificemur in laude, cum videlicet erit unicuique laus a Deo. Nimirum, quos hodie justificaverit, cras magnificabit, et consummationi sanctitatis succedet visio majestatis, nec inanis visio, quae non nisi in similitudine constat; similes enim ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est. Unde et hic quoque non simpliciter dicitur: *Videbitis majestatem Dei*, sed additur signanter: *in vobis;* hodie nimirum tamquam in speculo nos in eo videmus, dum nostra suscipit; cras videbimus eum in nobis, quando jam sua donabit, cum ostendet nobis se ipsum et assumet

nos ad se ipsum. Hoc est, quod transeuntem sese ministraturum fore promisit (Luc. 12, 37), de cujus interim plenitudine accipimus, non sane gloriam pro gloria, sed gratiam pro gratia, sicut scriptum est: *Gratiam et gloriam dabit Dominus* (Ps. 83, 12). Ne ergo contemnas priora munera, si sequentia concupiscis, nec fastidias prius edulium, si vis accipere [7], quae sequuntur, vel pro ipso ferculo, in quo apponitur, quod apponitur, sumere non recuses; ferculum enim imputribile fecit sibi Pacificus noster, corpus incorruptibile aptans sibi [8], in quo salutis epulas ministraret. *Non dabis* — inquit — *sanctum tuum videre corruptionem* (Ps. 15, 10), illud utique, de quo Gabriel ad Mariam: *Quod nascetur* — ait — *ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* (Luc. 1, 35).

4.

(Sine fide Deo placere impossibile, sine lenitate hominibus.)

Ab hoc igitur Sancto hodie [9] sanctificemur, ut majestatem ejus, ubi dies illa adspiraverit [10], videamus; siquidem dies sanctificatus illuxit nobis, dies salutis, non gloriae aut felicitatis. Denique, donec [11] passio Sancti sanctorum annunciatur, qui nimirum in parasceve passus est, id est in die praeparationis, merito omnibus dicitur: *Sanctificamini hodie et estote parati* (Lev. 20, 7). Sanctificamini magis ac magis de virtute in virtutem proficiendo et estote parati perseverando. In quibus tamen sanctificabimur? Legi de quodam dicente scriptura: *Quoniam in fide et lenitate ipsius sanctum fecit illum* (Eccli. 45, 4); neque enim hominibus sine lenitate, non plus quam Deo sine fide, placere possibile est. Merito sane in his monemur esse parati, quibus et Deo conveniamus, cujus majestatem visuri sumus, et nobis invicem, ut in nobis eam pariter videamus. Propterea siquidem oportet nos providere bona non solum coram Deo sed etiam coram hominibus, ut non tantum Regi nostro sed et concivibus et commilitonibus nostris grati esse possimus.

5.

(Fiducia in Deum. Fidere in se perfidia est.)

Et quidem ante omnia fides quaerenda est, de qua legitur: *Fide mundans corda eorum* (Act. 15, 9); beati enim mundo corde, quoniam ipsi majestatem Dei videbunt (Matth. 5, 8). Crede ergo te Deo, committe te ei [12], jacta in eum cogitatum tuum et

ipse te enutriet, ut fiducialiter[13] dicas: *Dominus sollicitus est mei* (Ps. 39, 18). Neque enim hoc sapiunt homines amantes se ipsos, homines scioli, solliciti pro se ipsis, curam carnis perficientes in desideriis, surdi ad vocem dicentis: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum; ipsi enim cura est de vobis* (1. Petr. 5, 7). Nam sibi quidem ipsi fidere non fidei sed perfidiae est, nec confidentiae sed diffidentiae magis in semet ipso habere fiduciam. Is vere fidelis est, qui nec sibi credit nec in se sperat, factus sibi tamquam vas perditum, sed sic perdens animam suam, ut in vitam aeternam custodiat eam. Porro id quidem sola facit humilitas cordis, ut non sibi fidelis anima innitatur, sed deserens semet ipsam ascendat jam de deserto, innixa super dilectum atque ideo deliciis affluens.

6.

(Mansuetudo necessaria ad perfectam sanctitatem.)

Sane, ut perfecta sit sanctificatio[14], etiam mansuetudinem et socialis vitae gratiam a Sancto sanctorum discamus oportet, sicut ipse ait: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29). Quid enim hujusmodi hominem dicere prohibet deliciis affluentem, qui suavis et mitis et multae misericordiae omnibus omnia factus est et universos perfundit oleo quodam mansuetudinis et lenitatis, quo sic infusus est, sic perfusus etiam et superfusus[15], ut stillare videatur undique? Felix, qui gemina hac sanctificatione paratus dicere potest: *Paratum cor meum, Deus! paratum cor meum* (Ps. 56, 8). Habet enim hodie quidem fructum suum in sanctificationem, crastina die finem[16] habiturus vitam aeternam; videbit enim majestatem Dei, quod utique vita aeterna est, sicut et Veritas ait: *Haec est vita aeterna, ut cognoscant te solum verum Deum et quem misisti, Jesum Christum* (Joh. 17, 3). Reddet ei coronam justitiae justus judex in illum diem, cui sane altera non succedet; tunc videbit et affluet et mirabitur et dilatabitur cor ipsius. Quousque dilatabitur? Usque ad videndam in se majestatem Dei! Nolite arbitrari, fratres! quod illam vobis promissionem verbis explicare possimus.

7.

(Futurae vitae quanta bona seu praemia. Desideria humana in tribus.)

Sanctificamini hodie et estote parati; crastina die videbitis et gaudebitis et gaudium vestrum implebitur. Quid enim majestas illa non impleat? Etiam superimplebit et supereffluet, quando *mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem dabunt* [17] *in sinus vestros* (Luc. 6, 38). Usque adeo siquidem supereffluet, ut supra modum in sublimitate excedat non modo merita sed et vota, sicut vere [18] potens est facere, supra quam nos intelligere aut sperare possimus. Nam desideria quidem nostra in tribus maxime constituta videntur: quod decet, quod expedit, quod delectat. Haec sunt, quae concupiscimus, omnes quidem omnia, sed alius magis hoc, alius illud. Ille [19] sic deditus est voluptati, ut nec honestatem satis reputet nec utilitatem; ille quaestui magis incubans [20] et honestum dissimulat et jucundum; ille voluptatis pariter et utilitatis negligentior solum vel maxime honorem sectatur. Nec vero reprehensibile desiderium horum, sed si ibi quaereremus ea, ubi vere [21] inveniremus; haec enim, ubi vere sunt, unum sunt, atque ipsum utique summum bonum summa utilitas [22], summa gloria, summa voluptas. Atque haec quidem, quantum interim capere possumus, exspectatio nostra est et promissa nobis visio majestatis in nobis, ut Deus sit omnia in omnibus, omne jucundum, omne utile, omne honestum.

In Vigilia Nativitatis Domini

Sermo VI.

De annunciatione ipsius [1].

1.

(Christus qualis salvator seu medicus.)

Auditum audivimus plenum gratia, dignum acceptione: *Jesus Christus, Filius Dei, in Bethlehem Judae nascitur.* Anima mea liquefacta est in sermone isto, sed et spiritus meus in praecordiis meis aestuat, jucunditatem hanc et exsultationem solito [2] vobis desiderio eructare festinans. Jesus interpretatur Salvator. Quid tam necessarium perditis, quid tam optabile

miseris, quid tam utile desperatis? Alioquin, unde salus, unde vel tenuis aliqua spes salutis in lege peccati, in corpore mortis, in malitia hac diei et loco afflictionis, nisi nova nobis et insperata nasceretur? At tu forte salutem optas, sed curationis acerbitatem, teneritudinis pariter et aegritudinis propriae conscius, reformidas. Ne timeas: Christus est suavis plane et mitis et multae misericordiae, unctus oleo laetitiae prae participibus suis, eis nimirum, qui, licet non ipsam plenitudinem, de plenitudine tamen hujus accipiunt unctionis. Ne vero suavem audiens inefficacem fore autumes Salvatorem, additur etiam: Filius Dei; qualis enim Pater, talis Filius, cui subest, cum voluerit, posse. Aut forsitan utilitate salutis et jucunditate unctionis audita — nescio quid — submurmuras, puto etiam de honestate sollicitus. Salvatorem tibi gratularis adesse, utpote jacens paralyticus in grabato aut magis inter Jerusalem et Jericho semivivus in via; amplius autem laetaris, nec durum esse medicum nec gravibus uti medicinis, ne tibi forsitan intolerabilior videatur brevis ipsa curatio quam diuturna aegritudo. Sic nimirum, sic usque hodie multi pereunt medicum fugientes, quod Jesum quidem noverint, sed Christum nesciant, humano sensu de multitudine et malignitate morborum paratae sibi medelae molestiam aestimantes.

2.

(In Christo Salvatore tria consideranda.)

Jam vero, si certus es de Salvatore et nihilo minus Christum esse cognoscis non utentem cauterio sed unguento, non ustione sed unctione curantem: unum adhuc arbitror ingenuam posse movere creaturam, ne forte (quod absit) Salvatoris hujus non satis condigna videatur esse persona. Puto tamen, non usque adeo ambitiosus es et gloriae cupidus aut zelator honoris, ut ab uno quopiam e conservis tuis, si praestare posset, hanc gratiam suscipere detrectares. Nam si angelus aut archangelus esset vel ex superiori quovis ordine spirituum beatorum, multo minus animositas tua, quod causaretur, haberet; nunc autem tanto ampliore tibi devotione suscipiendus est iste Salvator, quanto differentius prae ceteris omnibus nomen haereditavit Jesus Christus, Filius Dei. Et vide, si non evidentius haec tria ad pastores loquens angelus commendavit, gaudium magnum, quod evangelizabat, exponens: *Quia* — inquit — ***natus est vobis***

hodie Salvator, qui est Christus Dominus (Luc. 2, 11). Exsultemus igitur, fratres! in hac nativitate et multipliciter gratulemur in ea, quam et salutis utilitas et unctionis suavitas et Filii Dei majestas tam eleganter illustrat, ut nihil desit ex omnibus, quae desiderantur, nec commodum nec jucundum nec honestum; exsultemus – inquam – ruminantes intra nosmet ipsos et invicem eructantes suave verbum, eloquium dulce: *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judae.*

3.

Nec mihi quis ad ista respondeat indevotus, ingratus, irreligiosus: Non est hoc novum; olim auditum est, olim factum est, olim natus est Christus. Ego enim dico: olim et ante, nec mirabitur olim et ante, cui propheticum illud occurrerit: *In aeternum et ultra* (Exod. 15, 18). Natus est ergo Christus, non modo ante haec nostra tempora, sed ante tempora universa. Verum illa quidem nativitas posuit tenebras latibulum suum, immo vero lucem magis habitat inaccessibilem; latet in corde Patris, in monte umbroso et condenso. Ut ergo aliquatenus innotesceret, natus est, et in tempore natus ex carne[6], natus in carne, factum est Verbum caro. Quid tamen mirum, si usque hodie dicitur in ecclesia: Christus Filius Dei nascitur, quando tam longe antea dicebatur – haud dubium, quin de ipso: *Puer natus est nobis* (Is. 9, 6)? Olim coepit audiri verbum hoc et nemo sanctorum aliquando fastidivit, siquidem Jesus Christus Filius Dei heri et hodie et in aeternum. Hinc nimirum primus homo, omnium viventium pater, magnum eructans sacramentum, quod in Christo et in ecclesia Apostolus postmodum evidentius commendavit, *relinquet* – ait – *homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae et erunt duo in carne una* (Gen. 2, 24; Eph. 5, 31).

4.

(Patrum antiquorum desideria erga Christum nasciturum.)

Hinc nihilo minus Abraham, pater omnium credentium, exsultavit, ut videret diem hunc, et vidit et gavisus est (Joh. 8, 56). Alioquin, quando servum jurantem sibi per Deum coeli sub femore suo manum ponere praecepisset (Gen. 24, 2), nisi ipsum utique Deum coeli ex eodem nasciturum femore praevidisset? Hoc quoque consilium cordis sui homini secundum cor suum

revelavit Deus, qui juravit veritatem et non frustrabitur eum 7: *De fructu* – inquiens – *ventris tui ponam super sedem tuam* (Ps. 131, 11). Unde et in Bethlehem Judae nascitur, sicut ait angelus, civitate David (Luc. 2, 4), utique propter veritatem Dei ad confirmandas promissiones patrum; hoc etiam multifarie multisque modis ceteris revelatum est patribus et prophetis (Hebr. 1, 1). Absit autem, ut a diligentibus Deum aliquando fuerit negligenter auditum, nisi forte negligere videbatur, qui dicebat: *Obsecro, Domine! mitte, quem missurus es* (Exod. 4, 13), aut fastidire, qui clamabat: *Utinam dirumperes coelos et descenderes* (Is. 64, 1), ceteraque similia. Id ipsum deinde apostoli sancti viderunt et audierunt et manus eorum tractaverunt de Verbo vitae, quibus singulariter aiebat: *Beati oculi, qui vident, quae vos videtis* (Luc. 10, 23). Postremo hoc idem nobis quoque servatum est fidelibus, utique thesauris fidei commendatum, ipso aeque dicente: *Beati, qui non viderunt et crediderunt* (Joh. 20, 29). Pars nostra haec in verbo vitae, nec sane contemptibilis, ex qua nimirum vivitur et qua vincitur mundus, quoniam justus ex fide vivit (Habac. 2, 4), et haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra (1. Joh. 5, 4). Haec est, quae velut quoddam aeternitatis exemplar praeterita simul et praesentia ac futura sinu quodam vastissimo comprehendit, ut nihil ei praetereat, nihil pereat, praeeat nihil.

5.

(Majus est credere quam videre.)

Merito proinde in testimonium fidei vestrae, ubi facta est vox annunciationis hujus in auribus vestris, exsultastis in gaudio, egistis gratias, prostrati solo tenus adorastis, concurrentes velut sub umbra alarum ejus et sub pennis ejus sperantes. Num quid non singuli nativitate Salvatoris audita clamastis in cordibus vestris, dicentes: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est* (Ps. 72, 28)? Aut potius illud, quod idem propheta ait: *Deo subjecta esto anima mea* (Ps. 61, 6)? Infelix nimirum, quisquis ficte prostratus corde rigido corpus humiliavit; *est enim, qui humiliatur nequiter, interiora autem ejus plena sunt dolo* (Eccli. 19, 23). Quisquis enim necessitatem suam minus considerat, minus sentit incommoda, minus pericula pavet, minus devote confugit ad remedia ortae salutis, minus affectuose se subjicit Deo, minus fideliter psallit: *Domine! refugium factus es nobis* (Psal. 89, 1): hujus adoratio

minus accepta, hujus prostratio minus verax, hujus humiliatio minus habens, hujus etiam victoriosa minus, immo et minus vivida fides! Quid tamen dicit: *Beati, qui non viderunt et crediderunt* (Joh. 20, 29), quasi non videatur ipsum credere quodammodo jam videre? Sed adverte diligenter, cui et quando dictum sit; ei utique, qui arguebatur, quod, quia vidisset, credidisset. Neque enim id ipsum est vidisse et ideo credidisse, quod credendo vidisse; alioquin Abraham, pater vester, quonam modo Dominicum hunc vidisse diem nisi credendo credendus est? Sed et illud quomodo accipietur, quod hac nocte cantatum est nobis: *Sanctificamini hodie et estote parati; crastina enim die videbitis majestatem Dei in vobis,* si non mente videre est pia devotione repraesentare et recolere fide non ficta magnum illud magnae pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est gentibus, creditum est mundo s, assumptum est in gloria?

6.

(Nativitas debet semper nova videri.)

Semper igitur novum, quod semper innovat mentes, nec umquam vetus, quod fructificare non cessat, quod in perpetuum non marcescit; hoc est enim Sanctum, quod non datur videre corruptionem; hic novus homo, qui nullius umquam vetustatis capax etiam eos, quorum inveteraverunt omnia ossa, in veram vitae transferat novitatem. Inde est, quod etiam in praesenti tam jucundissima annunciatione – si advertistis – congrue satis dicitur non tam natus esse quam nasci: *Jesus Christus, Filius Dei, nascitur in Bethlehem Judae;* sicut enim quodammodo immolatur adhuc quotidie, donec mortem ejus annunciamus, sic videtur et nasci, dum fideliter repraesentamus ejus nativitatem. Die igitur crastina videbimus majestatem Dei, sed sane in nobis, non in se ipso; utique majestatem in humilitate, virtutem in infirmitate, in homine Deum. Ipse est enim Emmanuel, quod interpretatur Nobiscum Deus, et evidentius audi: *Verbum* – inquit – *caro factum est et habitavit in nobis* (Joh. 1, 14). Denique ex tunc et deinceps vidimus gloriam ejus, sed gloriam quasi Unigeniti a Patre, utique plenum gratiae vidimus et veritatis; non enim gloriam potestatis aut claritatis s, sed gloriam paternae pietatis, gloriam gratiae, de qua Apostolus: *In laudem* – inquit – *gloriae gratiae suae* (Ephes. 1, 6).

7.

(Nativitatis locus expensus.)

Sic ergo nascitur; sed ubi, putas? *In Bethlehem Judae* (Matth. 2, 5); neque enim decet nos ita Bethlehem praeterire. *Transeamus usque Bethlehem* (Luc. 2, 15), dicunt pastores, non: Bethlehem pertranseamus. Quid enim, si pauper viculus est? Quid, si videtur minima in Judaea? Ne id quidem incongruum ei, qui, cum dives esset, propter nos factus est pauper, et cum esset magnus Dominus et laudabilis nimis, parvulus natus est nobis et dicebat: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum* (Matth. 5, 3), itemque: *Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnum coelorum* (Ib. 18, 3). Unde etiam stabulum elegit et praesepe; utique domum luteam [10] et diversorium jumentorum, ut hunc esse scias, qui de stercore erigit pauperem et salvos facit homines et jumenta.

8.

(Bethlehem moralis expositio. Oblivio quaedam bona, quaedam mala.)

Utinam autem inveniamur et nos Bethlehem Judae, ut in nobis quoque dignetur nasci et audire mereamur: Quia *nobis timentibus Deum* [11] *orietur sol justitiae* (Malach. 4, 2)! Forte enim est hoc, quod supra meminimus, ad videndam in nobis Domini majestatem et sanctificatione opus esse et praeparatione; nam et juxta prophetam *facta est Judaea sanctificatio ejus* (Ps. 113, 2), quia videlicet omnia in confessione lavantur [12], et domus panis, quod Bethlehem sonat, ad praeparationem fortasse videbitur magnopere pertinere. Quomodo enim ille paratus est, ut excipere tantum hospitem possit, qui dicit: *Quia non est in domo mea panis* (Is. 3, 7)? Denique, quia imparatus erat quidam, necesse habuit amici ostium clausum media nocte pulsare et dicere: *Quia amicus meus venit ad me de via et non habeo, quod ponam ante illum* (Luc. 11, 6). *Paratum cor ejus sperare in Domino*, ait propheta; haud dubium, quin de justo loquens. *Confirmatum est cor ejus, non commovebitur* (Ps. 111, 7. 8); non est paratum cor, quod non est confirmatum. Scimus autem, ipso eodem teste propheta, quod *panis cor hominis confirmet* (Ps. 103, 15). Non est ergo paratum sed aridum et exsangue cor ejus, qui oblitus est comedere panem suum; est autem paratus et non turbatus, ut custodiat mandata vitae, qui oblitus ea, quae retro sunt, in ea,

quae ante sunt, se extendit. Vides, quam fugienda quaedam, quam sit quaedam oblivio cupienda; neque enim totus Manasses Jordanem transiit, sed nec totus citra sibi elegit mansionem. Est, qui oblitus est Domini creatoris sui, et est, qui providet eum in conspectu suo semper, oblitus populum suum et domum patris sui; et ille quidem coelestia obliviscitur, hic vero, quae sunt super terram; iste praesentia, ille futura; iste, quae videntur, ille, quae non videntur; postremo iste, quae sua sunt, ille, quae Jesu Christi. Uterque Manasses, uterque obliviosus; sed alter quidem Jerusalem, alter Babylonis oblitus, quia[13] alter eorum, quae impediunt, et iste paratus, alter sane eorum magis, quae expediunt et quae non expedit oblivisci, atque[14] hic penitus imparatus ad videndam in se Domini majestatem. Neque enim est domus panis, in qua Salvator oriatur; non est Manasses ille, cui appareat, qui Israel regit et super Cherubim sedet. *Appare* – inquit – *coram Ephraim, Benjamin et Manasse* (Ps. 79, 3). Ego arbitror, istos tres esse, qui salvantur, quos alius quidam propheta Noe, Danielem et Job nominavit (Ezech. 14, 14); eosdem quoque et tribus illis pastoribus designari, quibus nato Angelo magni consilii gaudium magnum angelus evangelizavit.

9.

Vide autem, ne forte ipsi sint et tres Magi, venientes jam non modo ab oriente sed etiam ab occidente, ut recumbant cum Abraham, Isaac et Jacob. Forte enim non incongrue videtur, ad Ephraim quidem (quod fructificationem sonat) pertinere[15] thuris oblationem, quod offerre incensum dignum in odorem suavitatis proprium sit eorum, quos posuit Dominus, ut eant et fructum afferant, id est ecclesiae praelatorum. Nam et Benjamin, filius dexterae, offerat necesse est aurum, id est substantiam hujus mundi, ut videlicet fidelis populus in parte dextera constitutus a Judice mereatur audire: quia *esurivi et dedistis mihi manducare etc.* (Matth. 25, 35). Porro Manasses (si tamen is esse voluerit, cui appareat Deus) myrrham offerat mortificationis, quam quidem a nostra specialiter arbitror professione requiri. Et haec dicta sint[16], ne ad eam partem tribus Manasse, quae citra Jordanem substitit, pertineamus, sed obliviscamur magis ea, quae retro sunt, extenti et intenti ad anteriora.

10.

(Christus non amat cor titubans, sed stabile. Nemo tam perfectus, quin egeat hac remissione.)

Nunc vero redeamus usque Bethlehem et videamus hoc verbum, quod factum est[17], quod fecit Dominus et ostendit nobis. Domus panis est, ut jam diximus; bonum est, nos illic esse. Ubi enim fuerit Verbum Domini, non deest utique panis, qui confirmet cor, dicente propheta: *Confirma me in verbis tuis* (Ps. 118, 28). Nimirum in verbo, quod procedit de ore Dei, vivit homo; vivit in Christo, vivit in eo Christus. Ibi oritur, ibi apparet, nec omnino amat cor titubans aut vacillans, sed stabile et confirmatum. Si quis murmurat, si quis haesitat, si quis nutat, si quis cogitat revolvi in lutum, redire ad vomitum, deserere votum, mutare propositum suum[18]: non est Bethlehem iste, non est domus panis; sola enim fames et fames valida in Aegyptum eum descendere, porcos pascere, siliquas esurire compellit, utpote procul agentem a domo panis, a domo patris, in qua etiam mercenarii panibus abundare noscuntur. Non ergo in hujusmodi corde nascitur Christus, cui deest fidei[19] fortitudo, utique panis vitae, scriptura teste, quoniam *justus ex fide vivit* (Habac. 2, 4), quod videlicet animae vera vita (quae ipse est) nonnisi per fidem interim habitet in cordibus nostris. Alioquin, quomodo in illo nascitur Jesus, quomodo salus oritur illi, quando quidem vera omnino certaque sententia est, quod is tantum, *qui perseveraverit usque in finem, salvus erit* (Matth. 10, 22)? Nam quod minime inveniatur in eo Christus nec de eis sit, quibus dicitur: *quia unctionem habetis a sancto* (1. Joh. 2, 20), ex eo vel maxime constat, quod sine dubio etiam aruit cor illius, ex quo[20] oblitus est comedere panem suum. Multo minus autem ad Filium pertinet Dei, qui hujusmodi est, quod non nisi super quietum et humilem ac trementem verba sua (Is. 66, 2) requiescat Spiritus ipsius, nec sit ulla societas aeternitati et tantae mutabilitati ei, qui est, et ei, qui numquam in eodem permanet statu. Ceterum quamlibet firmi, quamlibet fortes in fide, quamlibet parati, quamlibet panibus abundantes, ipso quidem largiente, cui quotidie orantes dicimus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, necesse habemus addere consequenter: *Dimitte nobis dēbita nostra* (Matth. 6, 11. 12). Alioquin, *si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus et veritas in nobis non est* (1. Joh. 1, 8); nimirum Veritas ipse est, qui non simpliciter in Bethlehem sed in Bethlehem Judae nascitur[21], Jesus Christus, Filius Dei.

11.

(Christus in quibus nascatur. Synagoga Christum protulit, sed abjecit.)

Praeoccupemus igitur faciem Domini in confessione, ut sanctificati pariter et parati inveniamur et nos Bethlehem Judae atque ita nascentem Dominum videre mereamur in nobis. Ceterum, si qua anima eo usque profecerit (quod quidem est multum ad nos), ut sit foecunda virgo, sit stella maris, sit plena gratia et supervenientem habens in se Spiritum sanctum, puto, quod non modo in ea sed ex ea quoque non dedignabitur nasci. Nemo sane id sibi arrogare praesumat, nisi quos ipse speciali designatione tamquam digito monstraverit, dicens: *Ecce mater mea et fratres mei* (Matth. 12, 49). Enimvero audi unum ex istis: *Filioli mei* – ait, *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (Gal. 4, 19); si enim nasci videbatur in eis, cum formabatur Christus in eis, quomodo non etiam ab eo similiter nasci eum dicere quis praesumat, qui in ipsis quodammodo parturiebat? Et tu quidem, impia synagoga! hunc nobis filium peperisti, officio quidem matris, sed non matris affectu; excussisti eum de sinu tuo, extra civitatem ejiciens et elevans super terram, tamquam dicens ecclesiae gentium, pariter et ecclesiae primitivorum, quae est in coelis: Nec mihi nec vobis sit, sed dividatur. Dividatur – inquam – non inter utrasque sed ab utrisque; expulsum enim et exaltatum et elevatum et quidem modice satis, tamen[22], ut nec in tuis esset moenibus nec in terra, ferro undique coarctasti, ne forte vel hac vel illac excederet, ut videlicet a te separatus ad neutram perveniret illarum[23]. Saeva nimirum mater ita abortivum facere voluisti, dum[24] non esset, qui excipere posset excussum. Age ergo, quid profeceris, immo, quam nihil profeceris, intuere; undique enim egrediuntur filiae Sion, ut videant regem Salomonem in diademate, quo coronasti eum. Relinquens matrem adhaeret uxori[25] suae, ut sint duo in carne una; et civitate pulsus atque exaltatus[26] a terra omnia trahit ad se, quippe qui est super omnia benedictus Deus in saecula. Amen.

In Nativitate Domini

Sermo I.

De fontibus Salvatoris.

1.

(Humilitas exemplo Verbi incarnati sectanda.)

Grandis quidem est, dilectissimi! hodierna Dominicae Nativitatis solemnitas, sed dies brevis cogit breviare sermonem. Nec mirum, si facimus nos breve verbum, quando et Deus Pater Verbum fecit abbreviatum. Vultis nosse, quam longum, quam breve fecit? *Coelum* – inquit hoc Verbum – *et terram ego impleo* (Jer. 23, 24). Nunc caro factum in angusto locatum praesepio est; *a saeculo* – ait propheta – *et in saeculum tu es Deus* (Ps. 89, 2), et ecce factus est infans diei unius. Ad quid hoc, fratres! aut quae necessitas fuit, ut sic exinaniret, sic humiliaret, sic abbreviaret se Dominus majestatis, nisi ut vos similiter faciatis? Jam clamat exemplo, quod postmodum praedicaturus est verbo: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29), ut verax inveniatur, qui dicit: *Coepit Jesus facere et docere* (Act. 1, 1). Obsecro proinde et plurimum rogo, fratres! non patiamini sine causa tam pretiosum exemplar vobis exhibitum esse, sed conformamini illi et renovamini spiritu mentis vestrae. Studete humilitati, quae fundamentum est custosque virtutum; sectamini illam, quae sola potest salvare animas vestras. Quid enim magis indignum, quid detestandum amplius, quid gravius puniendum, quam ut videns Deum coeli parvulum factum ultra apponat homo magnificare se super terram? Intolerabilis impudentiae est, ut, ubi sese exinanivit majestas, vermiculus infletur et intumescat.

2.

(Misericordia Dei in mysterio incarnationis apparuit.)

Hoc igitur est, propter quod exinanivit se, formam servi accipiens, qui in forma Dei Patri aequalis erat; sed exinanivit majestate et potentia, non bonitate et misericordia. Quid enim ait Apostolus? *Apparuit* – inquit – *benignitas et humanitas Salva-*

toris nostri Dei (Tit. 3, 4). Apparuerat ante potentia in rerum creatione, apparebat sapientia in earum gubernatione; sed benignitas misericordiae nunc maxime apparuit in humanitate. Innotuerat Judaeis potestas in signis atque portentis, unde et in ea lege saepius invenies: *Ego Dominus, Ego Dominus;* philosophis quoque abundantibus in sensu suo majestas innotuit, quoniam juxta Apostoli verba, *quod notum est Dei, manifestatum est in illis* (Rom. 1, 19). Verumtamen et Judaei potestate ipsa premebantur et philosophi scrutatores majestatis opprimebantur a gloria; potestas subjectionem, majestas exigit admirationem, neutra imitationem. Appareat, Domine! bonitas, cui possit homo, qui ad imaginem tuam creatus est, conformari; nam majestatem, potestatem, sapientiam nec imitari possumus nec expedit aemulari. Quousque angusta est misericordia tua in sola angelorum parte, reliquam occupat judicium cum toto pariter humano genere; *Domine, in coelo misericordia tua et veritas tua usque*[2] *ad nubes* (Ps. 35, 6), terram universam condemnans et aëreas potestates. Dilatet misericordia terminos suos, extendat funes, expandat sinus, attingat a fine usque ad finem fortiter, disponens omnia suaviter. Restrictus est, Domine! judicio sinus tuus; solve cingulum tuum et veni miserationibus affluens et supereffluens caritate.

3.

(Fiducia quanta homini inde concipienda.)

Quid tu times, o homo? Quid trepidas a facie Domini, quia venit? Venit non judicare, sed salvare terram. Olim tibi persuasum est ab infideli quodam servo, ut furtim tolleres et imponeres regium diadema capiti tuo; deprehensus in furto quidni timeres, quidni fugeres a facie ejus[3]? Forte enim jam gladium vibrabat ignitum. Nunc[4] in exsilio positus in sudore vultus tui vesceris pane tuo, et ecce vox audita est in terra, quia[5] Dominator advenit. Quo ibis a spiritu ejus et quo a facie ejus fugies? Noli fugere, noli timere; non venit cum armis, non puniendum sed salvandum requirit. Et ne forte dicas etiam nunc[6]: *Vocem tuam audivi et abscondi me* (Gen. 3, 10), ecce infans est et sine voce; nam vagientis vox magis miseranda est quam tremenda, aut si cui forte terribilis, sed non tibi. Parvulus factus est, tenera membra Virgo Mater pannis alligat, et adhuc timore

trepidas? Vel in hoc scies, quia non venit perdere te sed salvare, eripere et non ligare. Jam adversus hostes tuos dimicat, jam[7] superborum et sublimium colla tamquam Dei virtus et sapientia calcat.

4.

(Hostes duos hominis Christus profligat: peccatum et mortem.)

Duo sunt tibi hostes: peccatum et mors, id est mors corporis et animae; utrumque debellaturus advenit et ab utroque salvabit te, noli timere. Et jam quidem peccatum in propria persona vicit, quando humanam naturam[8] sine ulla contagione suscepit; grandis enim peccato facta est violentia et revera expugnatum esse cognoscitur, quando[9] natura, quam se totam infecisse et occupasse gloriabatur, ab eo penitus aliena in Christo inventa est. Dehinc persequitur inimicos tuos et comprehendit eos, nec convertitur, donec deficiant. Contra peccatum dimicans in conversatione sua verbis pariter et exemplis oppugnat; sed in passione sua alligat illud, alligat plane fortem et diripit vasa[10] ejus. Jam vero eodem ordine mortem quoque superat prius in se ipso, cum resurgit primitiae dormientium et primogenitus mortuorum; postmodum debellaturus eam pariter in omnibus nobis, quando videlicet suscitabit mortalia corpora nostra, et destruetur novissima inimica mors. Propterea enim resurgens decorem indutus est, non (sicut antea nascens) pannis involutus est; propterea, qui prius sinu misericordiae affluebat, non judicans quemquam, resurgens praecinxit se et justitiae cingulo[11] videtur quodammodo effluentem sinum misericordiae collegisse, quoniam ex tunc praeparatur ad judicium, quod in nostra resurrectione futurum est; nam et propterea parvulus antea venit, ut misericordiam praerogaret et futurum in fine judicium praecurrens misericordia temperaret.

5.

(Fontes quinque Salvatoris: 1. fons misericordiae, 2. fons sapientiae. Discrimen ejus a sapientia carnis et mundi.)

Licet enim parvulus ad nos venerit, non parum tamen attulit, non parum contulit nobis. Si quaeris, quid attulit: primo omnium attulit misericordiam, secundum quam teste Apostolo *salvos nos fecit* (Tit. 3, 5). Neque enim his[12] tantum profuit,

quos tunc praesens is invenit, sed fons est, qui numquam poterit exhauriri. Fons nobis est Christus Dominus, unde lavemur, sicut scriptum est: *Qui dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris* (Apoc. 1, 5). Verumtamen non iste solus aquarum est usus, nec tantum sordes abluunt, sed et sitim exstinguunt; *beatus vero* – ait Sapiens, *qui in sapientia morabitur et qui in justitia meditabitur,* et post pauca: *Aqua* – inquit – *sapientiae salutaris potabit illum* (Eccl. 14, 22; 15, 3). Bene: *sapientiae salutaris,* quoniam sapientia carnis mors est et sapientia mundi etiam ipsa inimica est Deo. Sola quae ex Deo est sapientia, salutaris est, quae secundum beati Jacobi definitionem *primum pudica, deinde pacifica est* (Jac. 3, 17). Nam sapientia carnis voluptuosa est, non pudica; sapientia mundi tumultuosa est, non pacifica; sapientia vero, quae ex Deo est, primum pudica est, non quaerens, quae sua sunt, sed quae Jesu Christi, ut non suam quisque faciat voluntatem, sed consideret, quae sit voluntas Dei; deinde pacifica, non abundans in suo sensu, sed alieno magis acquiescens consilio vel judicio.

6.

(3. Fons gratiae seu devotionis, 4. fons caritatis seu aemulationis.)

Tertius aquarum usus est irrigatio, quam profecto maxime necessariam habent novellae plantationes; alioquin aut minus proficient aut ex toto peribunt prae siccitate. Quaerat ergo devotionis aquas, quisquis seminaverit bonorum operum semina, ut irrigatus fonte gratiae bonae conversationis hortus non arescat, sed in perpetua viriditate proficiat. Orat enim pro hujusmodi propheta: *Et holocaustum tuum* – inquiens – *pingue fiat* (Ps. 19, 4); sic et in laudibus Aaron legis, quoniam sacrificium ejus quotidianus ignis absumpsit. In quibus omnibus nihil aliud intelligendum videtur, nisi ut bona opera fervore devotionis et dulcedine spiritualis gratiae condiantur. Putas, inveniri poterit quartus fons, ut paradisum recuperemus, quatuor fontium irrigatione amoenissimum? Nam si terrenum paradisum denuo nobis reddendum non speramus, quomodo regnum coelorum sperabimus? *Si terrena* – inquit – *dixi vobis et non creditis, quomodo, si dixero vobis coelestia, credetis* (Joh. 3, 12)? Nunc autem, ut de exhibitione praesentium firma sit exspectatio futurorum, paradisum habemus multo meliorem et longe delectabiliorem, quam

primi parentes habuerunt, et paradisus noster Christus Dominus est. In quo tres quidem fontes jam invenimus, quartum quaeramus. Habemus de fonte misericordiae ad diluendas culpas aquas remissionis, habemus de fonte sapientiae ad potandam sitim nostram aquas discretionis, habemus de fonte gratiae ad irrigandas plantas bonorum operum aquas devotionis; quaeramus ad decoquendos cibos aquas ferventes, aquas aemulationis. Hae nimirum condiunt et decoquunt[14] affectiones nostras et ebulliunt de fonte caritatis. Unde ait propheta: *Concaluit cor meum intra me et in meditatione mea exardescit ignis* (Ps. 38, 4); alibi quoque: *Zelus* – inquit – *domus tuae comedit me* (Ps. 68, 10), siquidem ex dulcedine devotionis diligens justitiam ex fervore aemulationis odio habet iniquitatem. Et vide, ne forte de fontibus istis praedixerit Isaias: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris;* nam ut promissionem hanc vitae praesentis esse noveris – non futurae, illud attende, quod sequitur. *Dicetis in illa die: Confitemini Domino et invocate nomen ejus* (Is. 12, 3. 4); invocatio quippe praesentis temporis est, sicut scriptum est: *Invoca me in die tribulationis* (Ps. 49, 15).

7.

(Ecclesiae tribus ordinibus haec aptata.)

Porro ex his quatuor[15] fontibus tres quidem proprie convenire videntur tribus ecclesiae ordinibus, singuli singulis. Nam primus quidem communis est omnibus; in multis enim offendimus omnes et necessarium habemus misericordiae fontem ad diluendas offensionum sordes: *omnes* – inquam – *peccavimus et egemus gloria Dei* (Rom. 3, 23). Et praelati et continentes et conjugati, *si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus* (I. Joh. 1, 8)[16]. Quia ergo nemo mundus a sorde, necessarius est omnibus fons misericordiae et pari voto debent ad hunc fontem Noe, Daniel et Job properare. De cetero quidem Job maxime sapientiae fontem quaerat, quoniam ipse magis inter medios laqueos ambulat, ita ut magnum videatur, si a malo declinat[17]; Danieli vero currendum est ad fontem gratiae, cui nimirum poenitentiae opera et labores abstinentiae devotionis gratia necesse est impinguare[18]. Oportet enim, ut nos maxime in hilaritate omnia faciamus, *quoniam hilarem datorem diligit Deus* (II. Cor. 9, 7). Nam et terra nequaquam fertilis est

hujusmodi seminis, bonae scilicet conversationis, ideoque facile exarescet, nisi crebris irrigationibus adjuvetur; unde et in oratione Dominica hujusmodi gratiam sub quotidiani panis nomine postulamus. Merito sane, ne forte cadat super nos terribilis illa maledictio propheticae imprecationis [19]: *Fiant sicut foenum tectorum, quod, priusquam evellatur, exaruit* (Ps. 128, 6). Fons vero aemulationis Noe convenit specialiter, quia maxime [20] praelatos decet hic zelus.

8.

(5. Fons vitae.)

Quatuor itaque fontes istos adhuc in carne viventibus nobis in semet ipso Christus exhibet, quintum, qui est fons vitae, post hoc saeculum repromittens, ad quem sitiebat propheta, cum diceret: *Sitivit anima mea ad Deum, fontem* [21] *vivum* (Ps. 41, 2). Et fortassis etiam propter hos quatuor fontes quatuor in locis vulneratus est Christus adhuc vivens in cruce; propter quintum, cum jam tradidisset spiritum, transforatus est in latere. Vivebat adhuc, quando foderunt ei manus et pedes, ut nobis adhuc viventibus quatuor fontes ex se ipso proferret; quintum pertulit vulnus, cum jam exspirasset, ut in se nihilo minus [22] quintum nobis fontem post obitum aperiret. Sed ecce, dum loquimur de mysteriis nativitatis, ad scrutanda repente devenimus sacramenta Dominicae passionis. Nec mirum tamen, si quaerimus in passione, quid in nativitate sua Christus attulerit; tunc enim conscisso sacco pecuniam, quae latebat, in pretium nostrae redemptionis effudit.

In Nativitate Domini

Sermo II.

De tribus praecipuis Dei operibus et triplici commixtione [1].

1.

(Opera Domini magna. Tria praecipue: creationis, redemptionis et glorificationis. In primo conjungit corpus animae.)

Magna opera Domini (Ps. 110, 2), ait propheta David. Magna quidem omnia opera ejus, fratres! siquidem magnus et ipse; sed ad nos maxime spectant, quae in eis maxima esse videntur. Hinc est, quod psallit idem propheta, dicens: *Magnificavit*

Dominus facere nobiscum (Ps. 125, 3). Denique, quam magnifice nobiscum agat, specialiter tria quaedam ejus opera clamant: primae nostrae creationis, praesentis redemptionis, futurae glorificationis. Quam magnificata sunt in singulis opera tua, Domine! Tuum est, virtutem operum tuorum annunciare populo tuo; nos ipsa saltem opera non silemus[2]. Triplicem, fratres! commixtionem in his tribus considerare est coelestis plane operis et divinae virtutis. Nam in primo opere conditionis nostrae de limo terrae plasmavit hominem Deus et inspiravit in faciem ejus spiritum[3] vitae. Qualis artifex, qualis unitor rerum, ad cujus nutum sic conglutinantur sibi limus terrae et spiritus vitae! Limus quidem jam ante creatus erat, quando in principio creavit Deus coelum et terram; at spiritus sane non communem sed propriam habet conditionem, nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur. Agnosce, o homo, dignitatem tuam; agnosce gloriam conditionis[4] humanae! Est enim tibi cum mundo corpus – sic enim decet eum, qui constitutus est super universam hujus creaturae corporeae molem, aliqua ei similari ex parte; sed est tibi etiam sublimius aliquid, nec omnino comparandus es[5] ceteris creaturis. Compacta et confoederata sunt in te caro et anima; illa plasmata, haec inspirata.

2.

(Anima quantum praestet corpori.)

Sed cujus interest haec commixtio? Cui hac unione praestatur? Etenim juxta sapientiam filiorum hujus saeculi, ubi sociantur[6] summis inferiora[7], praevalent, qui potestatem habent et humilioribus utuntur pro libito suo; conculcat fortior minus fortem, ridet sapiens indoctum, simplicem fallit astutus, potens despicit imbecillem. Non sic in opere tuo, Deus! Non sic in tua commixtione; non ad hoc sociasti spiritum limo, sublimem humili, dignam et excellentem creaturam abjectae et inutili massae. Quis non videat, fratres! quantum corpori praestet anima? Num quid non truncus esset insensibilis caro inanimata? Ab anima enim pulchritudo, ab anima incrementum, ab anima claritas visus et sonus vocis, denique sensus omnis ab anima est. Caritatem mihi conjunctio ista commendat, caritatem in hac ipsa conditionis propriae pagina lego, caritatem in ipso statim principio non solum praedicat sed ingerit mihi manus benignissima Creatoris.

3.

(Conjunctio haec fraude diaboli dissipata est.)

Et quidem magna haec conjunctio, dilectissimi; sed si stabilis permansisset! Nunc autem, licet divino fuerit munita sigillo (ad imaginem quippe et similitudinem suam creavit Deus hominem), heu! diruptum est sigillum et unitas dissipata. Accedens pessimus ille latro recens adhuc sigillum fregit, et sic mutata similitudine divina comparatus est miser homo jumentis insipientibus et similis factus est illis (Ps. 48, 13). Rectum quippe fecit Deus hominem atque haec similitudo ejus, de quo scriptum est, quia *rectus Dominus Deus noster et non est iniquitas in eo* (Ps. 91, 16). Veracem quoque et justum fecit eum, sicut et ipse veritas et justitia est, nec unitas ipsa posset disjungi, dum sigilli hujus integritas permaneret. Verum supervenit falsarius, qui indoctis sigillum promittens melius vae, vae! fregit, quod erat manu divinitatis impressum. *Eritis* – inquit – *sicut dii, scientes bonum et malum* (Gen. 3, 5). O malevole, o maligne! Ad quid eis hujus similitudo scientiae? Sint certe sicut dii recti, justi; veraces sint sicut Deus, in quem peccatum non cadit; hoc quippe sigillo stante stabit unitas illa. Jam experimur miseri, quid nobis persuaserit versutia diabolicae fraudis; fracto namque sigillo sequitur amarum dissidium, triste divortium. Ubi est, quod dixisti nequam: *Nequaquam moriemini?* Ecce enim morimur omnes et non est homo, qui vivat et non videat mortem!

4.

(In secundo conjungit Verbum humanitati. Potentiae triplex genus in mysterio incarnationis. Mariae fide mediante.)

Sed quid erit, Domine Deus? Numquamne reparabitur opus tuum, et qui ceciderit, non adjiciet, ut resurgat? Non est, qui reficiat, nisi qui fecit. Itaque propter miseriam inopum et gemitum pauperum nunc exsurgam, dicit Dominus, ponam in salutari, fiducialiter agam in eo; nihil siquidem proficiet inimicus in eo et filius iniquitatis non apponet nocere ei. Novam – inquit – ego facio commixturam, ubi et expressius et robustius pono sigillum eum, qui non ad imaginem meam factus est, sed est ipsa imago, splendor gloriae et figura substantiae, non factus sed genitus ante saecula. Et ne forte timeas esse

frangendum, audi prophetam: *Aruit* – inquit – *tamquam testa virtus mea* (Ps. 21, 16), sed talis testa, cui nec ipse malleus universae terrae nocere ullo modo possit. Sane, cum prima ex duobus facta sit, secunda jam conjunctio fit ex tribus, ut discas ex hoc ipso ad sacramentum accedere Trinitatis: Verbum, quod erat in principio apud Deum et Deus erat; anima, quae de nihilo creata est et ante non erat; caro de massa corruptionis sine corruptione aliqua divino segregata artificio [10], qualis nulla jam caro erat, vinculo indissolubili in personae coëunt unitatem. Habes in his triplex genus potentiae: quod non erat, creatum; quod perierat, reparatum; quod super omnia erat, paulo minus ab angelis minoratum [11]. Haec sunt evangelica illa sata farinae (Matth. 13, 33), quae pariter fermentantur, ut sit [12] panis angelorum, quem manducet homo, panis cor hominis confirmans. Felix mulier, benedicta in mulieribus, in cujus castis visceribus superveniente igne sancti Spiritus coctus est panis iste [13]! Felix – inquam – mulier, quae in haec tria sata immisit fidei suae fermentum! Siquidem fide concepit, fide peperit et – ut ait Elizabeth – *beata, quae credidit, quoniam perfecta sunt in ea, quae dicta sunt ei a Domino* (Luc. 1, 45). Nec mireris, quod fide ejus mediante unitum dixerim Verbum carni, quando quidem et carnem ipsam de ejus carne suscepit. Sane ne hoc quidem praesenti expositioni obviare potest, quod de coelestis regni dicitur similitudine; neque enim indignum videtur, si coelorum regnum fidei Mariae comparatur, qua et reparatur.

5.

(Unio Christi cur fracta. Christus voluntarie mortuus.)

Hujus itaque vinculum unionis nulla omnino solvere poterit creatura, siquidem nec princeps hujus mundi habet in eo quicquam nec ipse Johannes solvere dignus est corrigiam calceamenti. Quid tamen? Solvatur certe aliquatenus necesse est; alioquin, quod dissolutum est, non resolidatur. Panis integer, thesaurus absconditus, sapientia occulta, quae utilitas in his omnibus? Merito flebat Johannes, non inveniri, qui aperiret librum et solveret signacula ejus (Apoc. 5, 4); dum enim clausus staret, nemo ex nobis divinam illam attingere sapientiam praevaleret. Aperi tu librum, Agne Dei, vera mansuetudo! Fodiendas expone Judaeo manus tuas et pedes, ut, qui in eis latet,

procedat thesaurus salutis et copiosa redemptio! Frange denique esurientibus panem tuum! Solus enim frangere potes, qui solus, ut confracta solides, stare potes et in ipsa confractione solus potestatem habes ponendi animam, cum volueris, resumendam. Tua igitur miseratione solvatur aliquatenus hoc templum, sed non penitus dissolvatur[14]. Separetur ab anima caro; sed Verbum sane et carnis servet incorruptionem et animae plenam conferat libertatem, ut sola inter mortuos libere agat, educens vinctos de domo carceris, sedentes in tenebris et umbra mortis. Ponat anima sancta carnem immaculatam[15], sed resumendam tertia die, ut moriens mortem perimat et vita hominum cum resurgente resurgat. Ita factum est, dilectissimi! et ita factum esse gaudemus; morte illa mors mortua est et regenerati sumus in spem vitae per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis.

6.

(Tertia conjunctio fiet in glorificatione.)

Jam quid futurum sit in unione tertia, quis loquetur? *Nec oculus vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus diligentibus se* (1. Cor. 2, 9)! Consummatio erit illa, cum tradiderit Christus regnum Deo et Patri, et erunt duo non jam in carne una sed in spiritu uno; etenim, si adhaerens carni Verbum factum est caro, multo magis, qui adhaeserit Deo, unus spiritus erit cum eo. Et in hac quidem unione media humilitas exhibetur et humilitas magna nimis; in ea vero, quam exspectamus, ad quam suspiramus, perfecta nobis (si tamen nobis!) reposita glorificatio est. Quod si meminimus, in prima conjunctione, qua ex anima et carne compactus est homo, caritatem commendari[16], merito humilitas eminet in secunda, quia sola virtus humilitatis est laesae reparatio caritatis. Porro, quod unitur rationalis animae creatura terreno corpori, omnino[17] non est humilitati adscribere, siquidem non ex deliberatione propria[18] carni miscetur, sed creando immittitur, immittendo creatur. Non sic sane summus ille Spiritus, qui, cum esset magis bonus, ipso beneplaciti sui arbitrio accessit ad corpus incoinquinatum. Merito denique caritatem et humilitatem sequitur glorificatio, quia sine caritate nihil prodesse potest et nemo, nisi qui se humiliat, exaltabitur (Luc. 14, 11).

In Nativitate Domini

Sermo III.

De loco, tempore et aliis circumstantiis Nativitatis [1].

1.

(Nativitatis circumstantiae ad mores. Christus hieme natus docet eligenda, quae carni molesta sunt. Pelles improbat.)

Tria [2] quaedam rerum genera, fratres! in hac nativitate Domini considero, non solum diversa sed et dissimilia valde: siquidem et puer, qui nascitur, Deus est; et mater, de qua nascitur, virgo est; et partus ipse sine dolore est! Fulget in tenebris lux nova de coelo; gaudium magnum angelus evangelizat; laudat multitudo coelestis militiae; datur gloria Deo, pax hominibus bonae voluntatis [3]; currunt pastores, inveniunt, quod ad eos dictum est verbum, nunciant aliis; quicumque audiunt, admirantur. Haec et his similia, dilectissimi! divinae virtutis sunt, non fragilitatis humanae. Vasa sunt aurea et argentea, quibus [4] pro tanta solemnitate in mensa Domini etiam egenis quibusque hodie ministratur. Non est nobis tollere ista; non nobis datur aureus discus aut scyphus, sed, qui in eis est, cibus et potus. *Diligenter considera* – ait Sapiens, *quae tibi apponuntur* (Prov. 23, 1). Et ego certe agnosco, mea esse nativitatis hujus tempus et locum, infantilis corporis teneritudinem, parvuli vagitus et lacrimas, sed et ipsorum, quibus primo annunciatur nativitas Salvatoris, paupertatem pastorum atque vigilias. Mea sunt haec, pro me faciunt, mihi apponuntur, mihi proponuntur [5] imitanda. Hieme natus est, nocte natus est Christus; num quid credimus casu factum, ut in tanta aëris inclementia et in tenebris nasceretur, cujus est hiems et aestas, dies et nox? Non eligunt parvuli ceteri, quando nascantur, quippe quibus adhuc vix incipientibus vivere nullus subest rationis usus, nulla eligendi libertas, facultas nulla deliberandi [6]. Christus, fratres! etsi homo non [7] erat, erat tamen in principio apud Deum et Deus erat; ejusdem, cujus nunc est, sapientiae et potestatis, utpote Dei virtus et Dei sapientia. Nasciturus itaque Dei Filius, cujus in arbitrio erat, quodcumque vellet eligere tempus, elegit, quod molestius est, praesertim parvulo et pauperis matris filio, quae vix pannos haberet ad involvendum, praesepe ad reclinandum. Et certe, cum esset tanta necessitas,

nullam audio pellium fieri mentionem; primus Adam pelliceis vestitur tunicis, pannis secundus obvolvitur. Non est tale judicium mundi; aut iste fallitur aut mundus errat, sed divinam falli impossibile est sapientiam. Merito proinde et *carnis prudentia* (mors siquidem et ipsa) *inimica est Deo* (1. Cor. 3, 19) et saeculi quoque[8] prudentia stultitia[9] nominatur. Quid enim? Christus utique, qui non fallitur, elegit, quod carni molestius est; id ergo melius, id utilius, id potius eligendum, et quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tamquam a seductore cavendum.

2.

(Christus nocte natus docet ostentationem fugiendam. Stabulum damnat mundi vanitatem.)

Jam vero etiam nocte voluit nasci. Ubi sunt, qui tam impudenter ostentare gestiunt semet ipsos? Christus eligit, quod salubrius judicat; vos eligitis, quod reprobat ille. Quis prudentior e duobus? Cujus judicium justius? Cujus sententia sanior? Denique tacet Christus, non se extollit, non magnificat, non praedicat, et ecce annunciat eum angelus, laudat multitudo coelestis exercitus. Et tu ergo, qui Christum sequeris, inventum absconde thesaurum; ama nesciri; laudet te os alienum, sileat tuum. Adhuc autem[10] in stabulo nascitur Christus et in praesepio reclinatur, et nonne ipse est, qui dicit: *Meus est orbis terrae et plenitudo ejus* (Ps. 49, 12)? Quid ergo stabulum elegit? Plane, ut reprobet gloriam mundi, damnet saeculi vanitatem. Necdum loquitur lingua, et quaecumque de eo sunt, clamant, praedicant, evangelizant; ipsa quoque infantilia membra non silent. In omnibus mundi judicium arguitur, subvertitur, confutatur. Quis enim hominum, si daretur optio, non magis eligeret robustum corpus et aetatem intelligibilem quam infantilem? O Sapientia, quae de occultis traheris! O vere incarnata et velata Sapientia! Et tamen, fratres! ipse est promissus olim per Isaiam parvulus, sciens reprobare malum et eligere bonum (Is. 7, 15). Malum ergo voluptas corporis, bonum vero afflictio est; siquidem et hanc eligit[11] et illam reprobat puer sapiens, Verbum infans; Verbum enim caro factum est, et caro infirma, caro infantilis, caro tenera, caro impotens omnis operis, omnis laboris impatiens.

3.

(Christi lacrimae et vagitus docent fugam voluptatum.)

Et vere, fratres! Verbum factum est caro et sic habitavit in nobis. Dum esset in principio apud Deum, lucem habitabat inaccessibilem (1. Tim. 6, 16) et non erat, qui caperet illud. Quis enim investigavit sensum Domini aut quis consiliarius ejus fuit (Is. 40, 13)? Carnalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei (1. Cor. 2, 14); sed jam capiat et carnalis, quia Verbum factum est caro. Si nihil praeter carnem novit audire, ecce Verbum caro factum est, audiat illud vel in carne. O homo! In carne tibi exhibetur Sapientia illa quondam occulta; ecce jam trahitur de occultis [12] et ipsis sese ingerit sensibus carnis tuae. Carnaliter (ut ita dixerim) praedicatur tibi: Fuge voluptatem, quia posita est mors [13] secus introitum delectationis; age poenitentiam, quia per hanc appropinquat regnum Dei (Matth. 3, 2). Hoc tibi praedicat stabulum istud, hoc praesepe clamat, hoc membra illa infantilia manifeste loquuntur, hoc lacrimae et vagitus evangelizant! Plorat quippe Christus, sed non sicut ceteri, aut certe non, quare ceteri solent. In aliis sensus, in Christo praevalebat affectus; patiuntur illi, non agunt, utpote nec ipsius adhuc usum voluntatis habentes. Illi ex passione lugent, Christus ex compassione; illi jugum grave, quod est super omnes filios Adae, Christus filiorum Adae peccata deplorat, et certe, pro quibus nunc lacrimas fundit, postea fundet et sanguinem. O duritia cordis mei! Utinam, Domine! sicut Verbum caro factum est, ita et cor meum carneum fiat, siquidem et hoc pollicitus es per prophetam: *Auferam* – inquit – *a vobis cor lapideum et dabo vobis cor carneum* (Ezech. 11, 19).

4.

(Pudorem quoque, dolorem et timorem nobis incutiunt.)

Fratres! Lacrimae Christi mihi et pudorem pariunt et dolorem [14]. Ludebam ego foris in platea et in secreto regalis cubiculi super me ferebatur judicium mortis. Audivit hoc Unigenitus ejus; exiit posito diademate, sacco vestitus, adspersus cinere caput, nudus pedes, flens et ejulans, quod morte damnatus esset servulus ejus. Intueor illum subito procedentem, stupeo novitatem, causam percontor et audio. Quid facturus sum? Adhucne ludam et deludam lacrimas ejus? Plane, si insanus sum et mentis inops, non sequar eum nec simul cum lugente lugebo. Ecce, unde pudor.

Dolor et timor unde? Utique, quia ex consideratione remedii periculi mei aestimo quantitatem[15]. Nesciebam, sanus mihi videbar[16], et ecce mittitur Virginis Filius, Filius Dei Altissimi et jubetur occidi, ut vulneribus meis pretioso sanguinis illius balsamo medeatur. Agnosce, o homo! quam gravia sunt vulnera, pro quibus necesse est Dominum Christum[17] vulnerari. Si non essent haec ad mortem et mortem sempiternam, numquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur. Pudet itaque, dilectissimi! propriam negligenter dissimulare passionem, cui tantam a majestate tanta exhiberi video compassionem. Compatitur Filius Dei et plorat; homo patitur et ridebit? Sic et medicinae aestimatio et doloris mihi et timoris exaggeratio est.

5.

(Sed et consolationem. Pastores electi digni, divites et nobiles neglecti.)

Verum si diligenter observem praecepta medici, erit etiam consolationis occasio. Sicut enim gravem agnosco morbum, cui tanta apponitur medicina, sic et ex hoc ipso non incurabilem esse conjector; neque enim pretiosissimas species frustra insumeret medicus sapiens, immo sapientia ipsa. Porro frustra insumi constat non solum, si absque eis facilis esset curatio, sed multo magis, si et cum eis sit impossibilis. Animat itaque ad poenitentiam et accendit vehementius desiderium spes concepta. Sane accedit ad consolationem ipsa quoque, quae pastoribus vigilantibus exhibita est, visitatio et allocutio angelorum. Vae vobis, divites! qui habetis consolationem vestram, ut jam non mereamini habere coelestem. Quam multi enim nobiles secundum carnem, quam multi potentes, quam multi sapientes hujus saeculi hora illa in stratis mollibus quiescebant, et nemo eorum dignus habitus est novam videre lucem, scire magnum illud gaudium, angelos audire cantantes: *Gloria in excelsis Deo* (Luc. 2, 14)! Agnoscant igitur homines, quia, qui in labore hominum non sunt, visitari ab angelis non merentur. Agnoscant, quam placeat supernis civibus labor, cujus spiritualis intentio est, quando quidem et eos, qui pro victu corporis corporali urgente necessitate laborant, suo dignantur alloquio et alloquio tam felici. Nimirum humanum in eis agnoscunt ordinem[18], quo constituit Deus, ut in sudore vultus sui vescatur Adam pane suo (Gen. 3, 19).

6.

(Christi pro nobis labores frustrari quam molestum Deo.)

Obsecro vos, dilectissimi! considerate diligentius, quantum fecerit Deus pro vestra exhortatione et salute, ne infructuosus inveniatur in vobis sermo tam vivus et efficax, sermo fidelis et omni acceptione dignus, sermo non tam oris quam operis. Putatis, fratres! parum mihi molestum esse, si hoc ipsum verbum, quod nunc loquor ad vos, vacuum et sine aliqua utilitate [19] deperire in cordibus vestris nossem? Et quis sum ego aut quis est hic sermo meus? Si hunc tantillum vocis laborem inutilem esse doleret homo pusillus, immo et nihili, quam justius indignabitur Dominus majestatis, si tantam ejus operam nostra aut duritia aut negligentia contingat evacuari? Avertat hoc a servulis suis, qui pro eorum salute induere dignatus est formam servi, Unigenitus Dei Patris, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

In Nativitate Domini

Sermo IV.

De eo, quod pastores invenerunt Mariam et Joseph et Infantem positum in praesepio [1].

1.

(Natalis celebritas et pompa.)

Agnoscite, fratres dilectissimi! quanta sit hodierna solemnitas, cui et dies brevis et terrae angusta est latitudo. Loco pariter et tempore dilatatur. Noctem praeoccupat, coelum replet antequam terram; nox enim ut dies illuminata est, cum intempestae noctis hora pastores circumfulsit lux nova de coelo. Et ut noveritis, quo in loco solemnitatis hujus coeperint gaudia [2] celebrari, quod jam angelis erat [3], futurum omni populo gaudium evangelizatur, sed et [4] confestim adest divinis personans laudibus coelestis exercitus multitudo. Hinc est, quod solemnis ducitur nox ista prae ceteris in psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, et his potissimum in vigiliis sine ulla haesitatione credendum est, coelestes illos principes praevenire conjunctos psallentibus in medio juvencularum tympanistriarum [5]. Sed quam multa hodie

gemmis et auro fulgent altaria[6]! Quanti ubique palliis[7] parietes adornantur! Putas, ad haec divertent angeli et pannosos homines declinabunt? Si ita est, cur pastoribus ovium magis apparuere quam terrae regibus, quam sacerdotibus templi? Cur et ipse Salvator, cujus est aurum pariter et argentum, sacram in corpore suo dedicat[8] paupertatem? Aut certe, cur paupertas ipsa tam sollicite enarratur ab angelo? Neque enim sine certi ratione mysterii pannis Salvator obvolvitur et ponitur in praesepio, quando id manifeste in signum nobis commendatur ab angelo. *Hoc* – inquit – *vobis signum: invenietis infantem pannis involutum* (Luc. 2, 12). In signum positi sunt panni tui, Domine Jesu! sed in signum, cui a multis usque hodie contradicitur; multi quippe vocati, sed non multi electi et ideo nec signati. Agnosco certe, agnosco Jesum magnum sacerdotem sordidis opertum vestibus, dum altercaretur cum diabolo (Zachar. 3, 3). Scientibus scripturas loquor et quibus non ignota est prophetica visio Zachariae. Ubi vero exaltatum est Caput nostrum super inimicos nostros, ex hoc plane mutavit vestem, decorem induit, amictus lumine sicut vestimento; exemplum dedit nobis, ut et nos eadem faciamus. Utilior siquidem in conflictu lorica ferrea quam stola linea, licet oneri sit illa, haec honori. Erit, cum et membra sequentur caput, ut corpus jam universum uno psallat spiritu et dicat: *Conscidisti saccum meum et circumdedisti me laetitia* (Ps. 29, 12).

2.

(Humilitas in Christo commendata. Continentia in Virgine, justitia in Josepho. Superbus peccat in Deum.)

Invenietis – inquit – *infantem pannis involutum et positum*[9] *in praesepio* (Luc. 2, 12), et post pauca: *Venerunt* – ait evangelista – *festinantes et invenerunt Mariam et Joseph et Infantem positum in praesepio* (Ib. 16). Quid est, quod sola ab angelo commendari videtur humilitas, nec tamen sola a pastoribus inveniri[10]? Forte specialius commendat angelus humilitatem, quia ruentibus ceteris per superbiam ipse in humilitate stetisset; aut propterea certe coelitus annunciatur humilitas, quod haec quasi propria virtus divinae exhibenda sit majestati. Sola tamen non potuit inveniri, quia semper gratia datur humilibus; invenerunt ergo Mariam et Joseph et Infantem positum in praesepio. Sicut enim Salvatoris infantia manifestam praetendit humilitatem, sic per Virginem continentia,

justitia per Joseph, virum justum, cujus laus est in evangelio, non incongrue designatur. Sane continentiam deberi carni, quis nesciat? Justitia vero virtus est, quod suum est, cuique tribuens, et haec erga proximos est necessaria. Porro humilitas Deo nos reconciliat, Deo facit esse subjectos, Deo placet in nobis, sicut ait Virgo beata: *Respexit Deus humilitatem ancillae suae* (Luc. 1, 48). Itaque, qui fornicatur, peccat in corpus suum; qui injuriosus est, in proximum; qui extollitur et inflatur, in Deum. Fornicator semet ipsum dehonestat; injuriosus molestat proximum; elatus, quod in se est, Deum inhonorat. *Gloriam meam* — Dominus ait — *alteri non dabo* (Is. 42, 8), et superbus: ego — inquit — mihi eam, licet non dederis, usurpabo. Nec enim placet ei angelica distributio, dans gloriam Deo, pacem hominibus; non ergo colit Deum, sed adversus eum extollitur, impius plane et infidelis. Quae est enim pietas nisi cultus Dei? Quis vero Deum colit, nisi qui voluntarie ei subjectus est, et sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, sic oculi cordis ejus ad Dominum Deum suum?

3.

Ut ergo inveniatur in nobis semper Maria et Joseph et Infans positus in praesepio, sobrie et juste et pie vivamus in hoc saeculo. Propter hoc enim apparuit gratia Dei erudiens nos et per hoc quoque illius gloria apparebit; sic enim habes: *Apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et saecularia desideria sobrie et juste et pie vivamus in hoc saeculo, exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei* (Tit. 2, 11–13). Apparuit in parvulo gratia ad eruditionem, sed *hic erit magnus* (Luc. 1, 32), sicut de eo Gabriel locutus est; et quos parvulus erudierit [11] ad humilitatem cordis et mansuetudinem, magnificabit postmodum et glorificabit magnus et gloriosus adveniens Jesus Christus, Dominus noster, qui est benedictus in saecula saeculorum. Amen [12].

In Nativitate Domini

Sermo V.

De verbis Apostoli:

Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra 1.

1.

(Christum esse mediatorem testantur omnia.)

Benedictus, qui propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, misit nobis Filium suum dilectum, in quo ei bene complacuit, per quem reconciliati pacem habeamus ad eum et idem sit in nobis reconciliationis hujus et mediator et obses. Non est, quod vereamur, fratres mei! sub tam pio mediatore; non est, quod de tam fido obside dubitemus. Sed qualis mediator est – inquies, qui in stabulo nascitur, in praesepio ponitur, pannis involvitur sicut ceteri, plorat ut ceteri 2, denique infans jacet, ut ceteri consueverunt? Magnus plane mediator est, etiam in his omnibus, quae ad pacem sunt, non perfunctorie sed efficaciter quaerens. Infans quidem est, sed Verbum infans, cujus ne ipsa quidem infantia tacet. *Consolamini, consolamini, dicit Dominus Deus vester* (Is. 40, 1); dicit hoc Emmanuel – Nobiscum Deus; clamat hoc stabulum, clamat praesepe, clamant lacrimae, clamant panni. Clamat stabulum, curando sese homini, qui in latrones inciderat (Luc. 10, 30), praeparari; clamat praesepe, eidem homini, qui jumentis comparatus fuerat (Ps. 48, 13), pabulum ministrari; clamant lacrimae, clamant panni ejusdem ipsius cruenta jam vulnera ablui et detergi 3, siquidem nullo horum Christus eguit; nihil horum illi 4 propter se, magis autem omnia 5 propter electos. *Verebuntur filium meum* (Matth. 21, 37), ait pater misericordiarum. Verum id quidem, Domine; reverentur eum, sed qui? Non plane Judaei, ad quos missus, sed electi, propter quos missus.

2.

(Christus Salvator a fidelibus undequaque reverendus. Deus, ut pater misericordiarum dicatur.)

Reveremur enim eum nos in praesepio, reveremur in patibulo, reveremur in sepulcro. Devote suscipimus tenerum propter nos; cruentum propter nos, pallidum propter nos, sepultum propter nos reveremur. Devote adoramus[6] cum Magis, devote amplectimur cum Simeone sancto infantiam Salvatoris, suscipientes misericordiam tuam in medio templi tui, siquidem ipse est, de quo legimus: *Misericordia Domini ab aeterno* (Ps. 102, 17). Alioquin, quid coaeternum Patri nisi Filius et Spiritus sanctus? Et uterque quidem non tam misericors quam ipsa vere misericordia. Nihilo minus etiam Pater misericordia est, atque hi tres nonnisi una misericordia, sicut[7] una essentia, una sapientia, una divinitas, una majestas; in eo tamen, quod *pater misericordiarum* dicitur Deus, quis non videat velut proprio nomine Filium designari? Et bene dicitur pater misericordiarum, cui proprium est misereri semper et parcere.

3.

(Miserendi materiam sumit ex se ipso, puniendi ex nobis.)

Sed forte quis dicat: Quomodo[8] illi proprium est misereri, cujus judicia abyssus multa (Ps. 35, 7)? Neque enim dicitur: *Omnes viae ejus* sola misericordia, sed *misericordia et veritas* (Ps. 24, 10). Non minus justus quam misericors est, cui misericordia et judicium decantatur (Ps. 100, 1). Verum id quidem[9]: cui vult, miseretur, et quem vult, indurat (Rom. 9, 18); sed quod miseretur, proprium illi est; ex se enim sumit materiam et velut quoddam seminarium miserendi. Nam quod judicat et condemnat, nos eum quodammodo cogimus, ut longe aliter de corde ipsius miseratio quam animadversio procedere videatur. Ipsum audi dicentem[10]: *Num quid voluntatis meae est mors impii* – dicit Dominus – *et non magis, ut convertatur et vivat* (Ezech. 18, 23)? Recte igitur non pater judiciorum vel ultionum dicitur, sed pater misericordiarum, non modo quod pater[11] videatur misereri potius quam indignari et quemadmodum pater filiorum misereatur timentium se, sed eo magis, quod miserendi[12] causam et originem sumat ex proprio, judicandi[13] vel ulciscendi magis ex nostro.

4.

(Misericordiae ejus multae. Miseria hominis duplex. Dei misericordia item duplex.)

Sed si propter hoc pater misericordiae, quare pater misericordiarum? *Semel locutus est Deus* — ait propheta, *duo haec audivi: quia potestas Dei est et tibi, Domine! misericordia* (Ps. 61, 12. 13). Ceterum Apostolus nobis in uno Verbo, in Filio uno, ipsam quoque misericordiam duplicem commendat, Patrem dicens non unius tantum misericordiae sed misericordiarum et Deum non unius sed totius consolationis, qui consolatur nos non modo in hac vel illa, sed in omni tribulatione nostra. (II. Cor. 1, 4). Misericordiae Domini multae, ait quidam [14] (Thren. 3, 32); videlicet, quia multae tribulationes justorum et de omnibus his liberabit eos Dominus. Unus est Dei Filius, unum Verbum; sed miseria nostra multiplex non modo magnam misericordiam sed et multitudinem quaerit miserationum. Forte tamen propter substantiam duplicem, qua subsistit humana conditio, cum sit utraque tam misera, non incongrue duplex hominum dicatur esse miseria, licet sit multiplex in utraque; siquidem et corporis et cordis nostri tribulationes multiplicatae sunt, sed ab utrisque necessitatibus eruit, qui totum hominem salvum fecit. Cum ergo unus ille et unicus Dei Filius et jam nunc venerit propter animas, tollere scilicet peccata mundi, et secundo propter corpora sit venturus, ut ea resuscitet et configuret corpori claritatis suae: non incongruum fortasse videbitur, ut in eo, quod Patrem misericordiarum benedicimus, duplicem hanc misericordiam confiteamur. Suscipiens enim humanae naturae corpus simul et animam non modo semel [15]: *Consolamini,* sed (ut supra quoque meminimus): *Consolamini, consolamini, dicit Dominus Deus vester* (Is. 40, 1), ut videlicet certi simus, quod utrumque sit salvaturus, qui neutrum suscipere est dedignatus.

5.

(Populus Jesu quis sit. Consolationes Christi ad quos pertineant.)

Sed in quibus putas? Plane in populo suo; *ipse enim* et nunc *salvum faciet,* non quoscumque sed *populum suum a peccatis eorum,* et postmodum non omne corpus sed corpus humilitatis configurabit corpori claritatis suae. Denique populum suum consolatur, utique populum humilem, quem salvum faciet, nam oculos super-

borum humiliabit. Vis nosse populum ejus? *Tibi derelictus est pauper* (Ps. 9, 14), ait homo secundum cor Dei; sed et ipse in evangelio: *Vae vobis* — inquit, *divites! qui habetis consolationem vestram* (Luc. 6, 24). Utinam nos, dilectissimi! in eo populo inveniri semper optemus [16], non cui dicit: Vae, sed quem consolatur Dominus Deus suus. Quid enim consoletur eos, qui suam habent consolationem? Non consolatur Christi infantia garrulos, non consolantur Christi lacrimae cachinnantes, non consolantur panni ejus ambulantes in stolis [17], non consolantur praesepe et stabulum amantes primas cathedras in synagogis, sed aequanimiter forte universam hanc consolationem [18] exspectantibus in silentio Dominum, lugentibus, pannosis pauperibus cedere videbuntur [19]. Ceterum audiant, quod et ipsi quoque angeli non alios consolantur; vigilantibus enim pastoribus et custodientibus vigilias noctis evangelizatur gaudium novae lucis et eis natus dicitur esse Salvator. Pauperibus atque laborantibus, non vobis divitibus, qui vestram habetis consolationem et vae divinum [20], inter ipsas vigilias noctis dies sanctificatus illuxit, et nox sicut dies illuminata, immo in diem mutata est dicente angelo: *Quia natus est vobis Salvator, hodie* utique, non hac nocte (Luc. 2, 11). Siquidem nox praecessit, dies autem appropinquavit [21]: verus utique dies ex die, salutare Dei, Jesus Christus, Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

In Nativitate SS. Innocentium

Sermo unicus.

De quatuor continuis solemnitatibus, scilicet Nativitatis Domini ac SS. Stephani, Johannis et Innocentium [1].

1.

(Christus omnis sanctitatis fons. Christi natale triplex solemnitas sequitur et cur. Triplex genus sanctitatis et martyrii.)

Benedictus, qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, et illuxit nobis (Ps. 117, 26. 27). Benedictum nomen gloriae ejus, quod est sanctum; neque enim otiose venit, quod ex Maria natum est Sanctum, sed copiose diffundit et nomen et gratiam sanctitatis.

Nimirum inde Stephanus sanctus, inde Johannes sanctus, inde sancti etiam Innocentes. Utili proinde dispositione[2] triplex ista solemnitas Natale Domini comitatur, ut non modo inter continuas[3] solemnitates devotio continua perseveret, sed et fructus Dominicae Nativitatis exinde nobis velut ex quadam prosecutione evidentius innotescat. Siquidem advertere est in his tribus solemnitatibus triplicem quamdam speciem sanctitatis, nec facile praeter haec tria sanctorum genera quartum aliud posse arbitror in hominibus reperiri. Habemus in beato Stephano martyrii simul et opus et voluntatem; habemus solam voluntatem in beato Johanne; solum in beatis Innocentibus opus. Biberunt omnes hi calicem salutaris aut corpore simul et spiritu aut solo spiritu aut corpore solo. *Calicem quidem meum bibetis* (Matth. 20, 23), ait Dominus Jacobo et Johanni; nec[4] dubium, quin de passionis calice loqueretur[5]. Demum, cum Petro diceret: *Sequere me,* evidenter eum ad imitationem suae provocans passionis, *conversus ille vidit discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem* (Joh. 21, 19. 20) non tam gressu corporis quam promptae devotionis affectu. Et bibit ergo Johannes calicem salutaris et secutus est Dominum sicut Petrus, etsi non omni modo sicut Petrus[6]; quod enim sic mansit, ut non etiam passione corporea Dominum sequeretur, divini fuit consilii, sicut ipse ait: *Sic eum volo manere, donec veniam* (Ib. 22), ac si dicat: Vult quidem et ipse sequi, sed ego sic eum volo manere.

2.

(Innocentes veros Christi martyres esse. Stephanus martyr apud homines. Johannes apud angelos, Innocentes apud Deum.)

An vero de Innocentium coronis quis dubitet? Ille pro Christo trucidatos infantes dubitet inter martyres coronari, qui regeneratos in Christo non credit inter adoptionis filios numerari. Alioquin, quando coaevos sibi pueros puer ille, qui natus est nobis — non contra nos, propter se pateretur occidi[7], quod utique solo nutu poterat prohibere, nisi melius aliquid eis provideret, ut, quemadmodum ceteris infantibus tunc quidem circumcisio, nunc vero baptismus sine ullo propriae voluntatis usu sufficit ad salutem, sic nihilo minus pro eo susceptum martyrium illis sufficeret ad sanctitatem. Si quaeris eorum apud Deum merita, ut coronarentur, quaere et apud Herodem crimina, ut trucidarentur. An forte minor[8] Christi pietas quam Herodis impietas, ut ille quidem potuerit innoxios neci dare, Christus non potuerit propter se

occisos coronare? Sit ergo Stephanus martyr apud homines, cujus voluntaria passio evidenter apparuit in eo vel maxime, quod in ipso mortis articulo tam pro persequentibus quam pro se ipso sollicitudinem gereret ampliorem vinceretque in eo sensum corporeae passionis internae compassionis affectus, ut illorum magis scelera quam sua vulnera plangeret. Sit Johannes apud angelos martyr, quibus tamquam spiritualibus creaturis spiritualia devotionis ejus signa certius innotuerunt. Ceterum hi sunt plane martyres tui, Deus! ut, in quibus nec homo nec angelus meritum invenit, singularis tuae praerogativa gratiae evidentius commendetur. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem[9] (Ps. 8, 3)! *Gloria in excelsis Deo* — angeli dicunt — *et in terra pax hominibus bonae voluntatis* (Luc. 2, 14); magna quidem sed — audeo dicere — necdum perfecta laus, donec veniat, qui dicat: *Sinite parvulos ad me venire, quia talium est regnum coelorum* (Matth. 19, 14), et pax hominibus etiam sine voluntatis usu in sacramento pietatis.

3.

(Opus et voluntas quando rata. Larga Dei bonitas in quaerenda hominis salute.)

Considerent haec, qui de opere et voluntate contentiosis solent disputationibus corrixari; considerent et advertant, neutrum negligi oportere, ubi non videtur deesse facultas, praesertim cum utrumque sine altero (ubi tamen facultas deest) non modo salutem conferre possit sed etiam sanctitatem[10]. Sed et hoc quoque firmiter teneant, prodesse quidem opus sine voluntate — non autem[11] contra voluntatem, ut, unde salvantur infantes, inde magis damnentur ficte accedentes. Nihilo minus sane in quibusdam voluntas sine opere sufficiens est, non autem contra opus; verbi causa, rapitur quis in bona quidem voluntate, sed necdum perfecta, necdum idonea martyrium sustinere, quis illi audeat pro hac imperfectione negare salutem? Forte enim propterea non sinitur in illam gravem tentationem venire, ne deficiat et damnetur. Nimirum, si in hac tam infirma voluntate induceretur in eam, quae supra ipsum est, tentationem nec voluntas roboraretur, quis illum dubitet defecturum, negaturum, et si in eo mori contigerit, etiam periturum[12]? *Qui enim erubuerit me coram hominibus, erubescam et ego eum* — ait Dominus — *coram angelis Dei* (Luc. 9, 26). In ea igitur imperfecta voluntate, in qua salvatur quis, ubi deest facultas operis, jam non salvari posset propter defectum operis

vel opus defectionis; idem vero et in ignorantia posset accidere. Aemulemur proinde caritatem et sectemur bona opera, fratres mei! nec infirmitatis nec ignorantiae peccata ullo modo parvi pendentes; magis autem solliciti et timorati agamus gratias benignissimo et largissimo Salvatori, qui humanae salutis occasiones tam copiosa caritate perquirit, ut in his voluntatem et opus, in his sine opere voluntatem, in his etiam sine voluntate opus salutis invenire laetetur, qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem sui venire. Haec est enim vita aeterna, ut cognoscamus Patrem verum Deum et quem misit Jesum Christum (Joh. 17, 3), qui unus cum eo verus est Deus super omnia benedictus in saecula. Amen.

In Circumcisione Domini

Sermo I.

De lectione evangelica:

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus (Luc. 2, 21) [1].

1.

(Christi humilitas in circumcisione. Praeposterus hominum pudor de poenitentia.)

Audivimus paucis expressum magnum pietatis sacramentum, audivimus congruam lectionem Verbo abbreviato, quod fecit Dominus super terram; abbreviatum enim in carne [2] amplius abbreviatur suscepta etiam carnis [3] circumcisione. Minoratur paulo minus ab angelis Dei Filius, humanam naturam induit, sed jam nec ipsum respuens remedium humanae corruptionis plane multo minoratus [4] ab eis. Habes igitur hic magnum fidei documentum, habes et manifestum humilitatis exemplum [5]. Ad quid enim tibi circumcisio necessaria, qui peccatum non commisisti nec contraxisti? Quod ipse non feceris, aetas manifestat; quod non contraxeris, multo certius probat Patris divinitas, integritas Matris. Summus sacerdos es, quem nec super patre nec super matre contaminandum prophetatum est in lege potius quam mandatum (Levit. 21, 11). Est enim tibi Pater ab aeterno, sed Deus est, in

quem peccatum non cadit; est et Mater ex tempore, sed virgo, nec parere potuit incorruptio corruptelam. Super haec omnia circumciditur Puer, Agnus sine macula; etsi non eguit, tamen voluit circumcidi, nec vestigium quidem ullum vulneris habens alligaturam non refugit vulneris. Non sic impii, non sic; non sic agit perversitas elationis humanae. Erubescimus vulnerum ligaturam, qui de vulneribus interdum etiam gloriamur. Quem nemo potest arguere de peccato, ipse peccati remedium, et verecundum pariter et austerum, sine ulla necessitate suscepit, nec repulit [6] cultrum lapideum, in quo solo vetus illa, quae eraderetur, rubigo non fuit. Nos e contra, inverecundi [7] ad obscoenitatem culpae, erubescimus agere poenitentiam, quod extremae dementiae est; male proni in vulnera, pejus in remedia verecundi. Qui peccatum non fecit, non dedignatus est, se peccatorem reputari; nos et esse volumus et nolumus aestimari. Itane sano opus est medicina et non male habentibus? Immo vero itane eget medicamine non aeger sed medicus? Quis hominum tantae sibi — non dicam gloriae, sed vel innocentiae conscius, aequanimiter circumcidentis manum admitteret? Christus vero patienter, quae non rapuit, exsolvit [8], qui venerat purgationem facere, non suscipere, delictorum. Sed dicas: Quidni susciperet parvulus, immo vero, quidni susciperet humilis et mansuetus? Quidni obmutesceret coram circumcidente, qui coram tondente obmutuit, coram crucifigente siluit? Alioquin non erat illi difficile carnem suam integram conservare, ne scinderetur, qui fecerat, ne virginalis uteri porta in exitu suo aperiretur; non erat difficile parvulo prohibere, ne caro illa circumcideretur, quando nec mortuo fuit difficile custodire, ne corrumperetur.

2.

(Christi circumcisio veritatem susceptae humanitatis probat.)

Postquam ergo *consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus.* Magnum et mirabile sacramentum! Circumciditur puer [9] et vocatur Jesus; quid sibi vult ista connexio? Circumcisio nempe salvandi potius quam salvatoris esse videtur, et salvatorem circumcidere magis [10] decet quam circumcidi. Sed agnosce mediatorem Dei et hominum, qui ab ipso nativitatis suae exordio divinis humana sociat, ima summis. Nascitur ex muliere, sed cui foecundidatis fructus sic accedat, ut non decidat flos virginitatis; pannis involvitur, sed panni ipsi ange-

licis laudibus honorantur; absconditur in praesepio, sed proditur radiante stella de coelo. Sic et circumcisio veritatem susceptae probat humanitatis[11], et nomen, quod est super omne nomen, gloriam indicat majestatis. Circumciditur tamquam verus Abrahae filius, Jesus vocatur tamquam verus filius Dei; neque enim ad instar priorum meus iste Jesus nomen vacuum aut inane portat. Non est in eo magni nominis umbra sed veritas. Coelitus siquidem inditum nomen evangelista testatur, *quod vocatum est ab angelo, priusquam in utero conciperetur.* Et attende verbi profunditatem. Postquam natus est Jesus, Jesus vocatur ab hominibus, quo nomine[12] vocatus est ab angelo, priusquam in utero conciperetur; idem quippe et angeli Salvator et hominis, sed hominis ab incarnatione, angeli ab initio creaturae.

3.

Vocatum est — ait — *nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab angelo.* In ore ergo duorum vel trium testium stat omne verbum, et ipsum, quod in propheta abbreviatum, manifestius in evangelio legitur caro factum. Nos, fratres mei! nos respicit haec parabola; Christus enim nec angelico eguit testimonio nec humano, sed — ut scriptum est — *omnia propter electos* (II. Tim. 2, 10). Triplex proinde quaerendum nobis salutis propriae testimonium, ne forte videamur assumpsisse nomen Dei nostri in vanum[13]. Et nos enim, fratres! circumcidi necesse est et sic nomen salutis accipere; circumcidi sane non litera, sed spiritu et veritate; circumcidi non uno membro, sed toto corpore simul. Licet enim magis in ea parte, in qua mandata est Judaeis circumcisio, regnet additamentum[14] Leviathan, quod a malo est et amputari debet, universam tamen occupat carnem. A planta pedis usque ad verticem non est in nobis sanitas, nec est aliqua pars, quae non tabida sit hoc veneno. Propterea sicut parvulus adhuc in fide et dilectione populus congruum sibi mandatum exiguae circumcisionis accepit, sic, ubi crevit in virum perfectiorem, toto jubetur corpore baptizari, quae totius est hominis integra circumcisio. Hinc est, quod Salvator noster et circumcidi octavo die et post annum tricesimum dignatus est crucifigi, ubi in poenam corpus omne distensum est; cujus similitudini mortis complantamur et nos, ut scribit Apostolus (Rom. 6, 5), nimirum, quod novissime traditum est, observantes.

4.

(Triplex nostrae salutis testimonium: a conscientia, ab ecclesia, a praelato.)

Quae est ergo moralis circumcisio nostra, nisi quam commendat idem Apostolus: *Victum* — inquiens — *et vestitum habentes his contenti simus* (I. Tim, 6, 8)? Optime prorsus circumcidit nos et superflua resecat universa voluntaria haec paupertas, poenitentiae labor, regularis observatio disciplinae. Ceterum in hac circumcisione triplex nobis quaerendum est salutis nostrae testimonium: ab angelo et Maria et Joseph. Oportet — inquam, ut ante omnia nobis magni consilii Angelus salutis nomen imponat. Dehinc et ipsius quoque congregationis necessaria est attestatio, quae tamquam mater est singulorum; mater — inquam — virgo tamquam [15] ea, quam despondit Apostolus *uni viro virginem castam exhibere Christo* (II. Cor. 11, 2). Sed nec ipsius ministri contemnendum est testimonium ei, qui imitari quaerit Salvatoris exemplum [16]; hic est Joseph, locum quidem obtinens sponsi, re autem vera servus et dispensator, qui sane pater vocatur, magis autem nutricius est.

5.

Sed dico eadem manifestius. Et ab his, qui foris sunt, fratres mei! et ab eo, qui intus est, habere oportet testimonium bonum; cujus enim omnibus grata, nemini onerosa est conversatio, huic sine dubio propria de salute universa fratrum congregatio [17] attestatur. Frustra plane [18] super his dumtaxat, quae sunt in manifesto, nequissimus ille fratrum accusator trahat [19] in causam, quem excusat universitas fratrum [20]. Habet et a praelatis testimonium, quisquis et peccata saecularis vitae et hujus quoque temporis negligentias *(quoniam in multis offendimus omnes* [Jac. 3, 2], nisi forte sanctiores nos arbitramur discipulo, quem dilexit Jesus) humili eis et pura confessione judicanda semper exponit (I. Joh. 1, 9) et eorum satisfacere studet arbitrio. Jam ne in his quidem pessimi illius timenda est accusatio, quoniam non judicabit Dominus bis in id ipsum. At forte criminari volet intentionem et in ea parte calumniam struere machinabitur, in qua nec fratrum nec ipsius patris testimonium satis efficax [21] videatur. Necesse est ergo, ut in hac parte opituletur nobis testis internus, qui magis cor quam faciem intuetur; a quo sane et incipiendum est, ut non prius quidquam concipiatur in animo, quam ab eo

salutis nomen acceperit. Ubi vero in opus processerit manifestum, expedit jam exteriora quoque sibi testimonia conciliare, sicut ait Apostolus: *Providentes bona non tantum coram Deo sed etiam coram hominibus* (II. Cor. 8, 21).

In Circumcisione Domini

Sermo II.

De variis Christi nominibus[1].

1.

(Circumcisionis antiquae praeceptum.)

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Jesus (Luc. 2, 21). Ab initio Deus modum acceptat et nihil umquam immoderatum illi[2] placuit aequitati. Hinc fuit, quod non modo in pondere et mensura et numero condidit universa, sed et protinus ipsi homini modum praescripsit, mandatum contulit, dicens: *Ex omni ligno paradisi comedes, de ligno autem scientiae boni et mali ne comedas* (Gen. 2, 16. 17). Levissimum plane mandatum et larga omnino mensura! Sed transgressus est homo praescriptum sibi modum et constitutum sibi terminum praetergressus. Unde et avertens ab eo faciem suam Deus, vix tandem in diebus Abrahae, amici sui, placabilis fieri incipiens, rursus modum instituit, promulgavit legem, sed non priori similem usquequaque. Ea siquidem ad cautelam fuerat, haec ad medelam; ibi prohibitio facta, ne superfluitas subintraret, hic jam indicta abscissio[3] est, ut sacramenti remedio, quae subintraverat, tolleretur. Postremo illa quidem in arbore data est lex, ne fructu ejus vesceretur; haec in proprio corpore, ut caro praeputii scinderetur. Nec dubium sane, quin cetera quoque humani corporis membra additamentum illud Leviathan occuparet, venenum scilicet concupiscentiae et immoderatae atque inordinatae illecebra voluptatis, ut generalis quaedam abscissio omnibus necessaria videretur.

2.

(In ea parte fit, ubi rebellio et concupiscentia potissimum dominatur.)

Ceterum, quia singulorum membrorum abscissionem humanae carnis fragilitas et infantilis aetatis [4] infirmitas nullatenus sustineret, pio moderamine dispositio [5] superna providit, ut in ea potissimum parte concupiscentia castigaretur, in qua vehementius eam saevire constabat et violentius malignari. In omni siquidem contradicentium spiritui rebellione membrorum solum illud usque adeo contumax invenitur, ut contra omnem voluntatis deliberationem ad inhonestos et illicitos motus assurgat [6]. Nam quod haec circumcisio octava die fiebat, spem commendabat regni coelestis, quod videlicet ad primum reflexus dierum circulus praeferre quamdam coronae speciem videretur. Hinc est, quod octava potissimum dies post solemnitates praecipuas celebratur et in sermone Domini primae beatitudini copulatur octava (Matth. 5, 3. 12), ut coelestis regni demum iterata promissio evidenter nobis coronam fabricaret [7].

3.

(Christus circumcisus cur vocatur Salvator.)

Merito sane, dum circumciditur puer, qui natus est nobis, Salvator vocatur, quod videlicet ex hoc jam coeperit operari salutem nostram, immaculatum illum pro nobis sanguinem fundens [8]. Neque enim jam quaerere est christianis, cur voluerit Dominus Christus circumcidi; propter hoc siquidem circumcisus est, propter quod natus, propter quod passus. Nihil horum propter se sed omnia propter electos; nec in peccato genitus nec a peccato circumcisus nec mortuus est pro peccato suo, magis autem propter delicta nostra [9]. *Quod vocatum est* — inquit — *ab angelo, priusquam in utero conciperetur;* vocatum est plane, non impositum, nempe hoc ei nomen est ab aeterno. A natura propria habet, ut sit Salvator; innatum est ei nomen hoc, non inditum ab humana vel angelica creatura.

4.

(Cur Isaias non meminit nominis Jesu.)

Sed quid dicimus, quod egregius ille propheta, hunc ipsum puerum multis nominibus appellandum fore praedicens, hoc unum tacuisse videtur, quod solum (ut praemonuit angelus et testatur evangelista) *vocatum est nomen ejus* (Luc. 2, 21)? Exsultavit Isaias,

ut videret diem hunc; et vidit et gavisus est. Denique et loquebatur gratulabundus et laudans Deum: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis et factus est principatus super humerum ejus, et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri saeculi, Princeps pacis* (Is. 9, 6). Magna quidem nomina; sed ubi est nomen, quod est super omne nomen, nomen Jesu, in quo omne genu flectatur? Forte in his omnibus unum illud invenies, sed expressum quodam modo et effusum; nempe ipsum est, de quo sponsa in cantico amoris: *Oleum* — inquit — *effusum nomen tuum* (Cant. 1, 2).

5.

(Christi nominum expositio.)

Habes ergo unum in his omnibus appellationibus Jesum, nec omnino aut vocari posset aut esse Salvator, si forte quippiam horum defuisset. Num quid non vere admirabilem eum singuli sumus experti in mutatione utique voluntatum nostrarum? Hoc nempe est salvationis nostrae principium, cum incipimus respuere, quod diligebamus; dolere, unde laetabamur; amplecti, quod timebamus; sequi, quod fugiebamus; optare, quod contemnebamus. Admirabilis plane, qui haec operatur mirabilia; sed nihilo minus et consiliarium sese exhibeat necesse est in electione poenitentiae et vitae ordinatione, ne forte sit nobis absque scientia zelus et voluntati bonae prudentia desit. Sane opus est, ut Deum quoque probemus, in remissione videlicet priorum delictorum, quia nec sine hac salus nobis constare potest et nemo potest dimittere peccata nisi solus Deus. Verum ne id quidem sufficit ad salutem, nisi fortem quoque experiamur in expugnando impugnantes nos, ne ab eisdem rursum concupiscentiis superemur et fiant novissima nostra pejora prioribus. Videturne jam aliquid deesse Salvatori[10]? Plane deesset, quod maximum est, nisi et pater esset futuri saeculi, ut per eum scilicet in immortalitatem resurgeremus, qui per praesentis saeculi patrem generamur ad mortem. Neque hoc satis, si non etiam princeps pacis Patri nos reconciliaret, cui traditurus[11] est regnum, ne forte sicut filii perditionis utique — non salutis — resurrecturi videremur ad poenam. Multiplicabitur sane ejus imperium, ut merito Salvator dicatur etiam pro multitudine salvandorum, et pacis non erit finis, ut veram noveris esse salutem, quae non possit timere defectum.

In Circumcisione Domini

Sermo III.

De die octavo [1].

1.

In circumcisione Domini, fratres! habemus, quod amemus et admiremur; habemus etiam, quod imitemur. Patet in ea magnum dignationis [2] beneficium, unde gratias agamus; latet aliquid clausum, quod in nobis implere debeamus. Venit namque Dominus propter nos non solum redimendos sanguinis effusione, sed et docendos verbis et exemplis nihilo minus instruendos. Sicut enim penitus erat inutile viam scire, si detineremur in carcere, ita redimi non prodesset, si viae ignaros, qui primus inveniret, primus reduceret in carcerem retrudendos [3]. Itaque in majore quidem aetate patientiae et humilitatis et super omnia caritatis ceterarumque virtutum manifesta dedit Salvator exempla, in infantia vero figuris velata.

2.

(Gloria hominis est, tanti aestimatum esse a Deo.)

Sed antequam ad haec discutienda veniamus, delectat aliquid prius de tanta et tam manifesta dignatione loqui. Habent angeli gloriam puram et perfectam, sed nec nos erimus sine gloria. Videmus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, gloriam misericordiae et affectus vere paterni, gloriam procedentis ex corde Patris et paterna plane viscera exhibentis. *Omnes enim peccaverunt* — ait Apostolus — *et egent gloria Dei* (Rom. 3, 23); et alio loco: *Mihi* — inquit — *absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi* (Gal. 6, 14). Quid enim nobis gloriosius, quam quod tanti aestimavit nos Deus? Quaeve major illi gloria, quam tanta dignatio et tanta benignitas, eo utique dulcissima, quod tam gratuita? Nam pro impiis mortuus est! Videtis, quantum fecit et pro qualibus: pro qualibus, ut non superbiamus; quantum, ne desperemus. Propterea, ut inveniamini non spiritum habere hujus mundi sed spiritum, qui ex Deo est, et sciatis, quae a Deo data sunt vobis, nolite — obsecro — fieri sicut equus et

mulus, sed sicut pium jumentum, quod ait: *Ut jumentum factus sum apud te et ego semper tecum* (Ps. 72, 23). Talia enim jumenta cognoscunt possessorem suum et praesepe Domini sui, in quo positum est eis piissimum foenum — ipse, qui panis est angelorum. Ipse enim est panis vivus, de quo vivere debuit homo; sed quia homo jumentum factus est, et panis factus est foenum, ut vel sic vivat de eo.

3.

(Christus ut caput pro membris circumcisionem suscepit.)

Et hujus quidem mutationis sacramentum die nativitatis celebratum est, quando Verbum caro factum est, cum sit omnis caro foenum. Ipsa ergo die minoratus est paulo minus ab angelis et habitu inventus ut homo; hodie vero mirabilius aliquid audio. Jam minoratus est multo minus angelis, qui non solum formam hominis sed formam habet peccatoris et infigitur velut quodam cauterio latronis. Quid est enim circumcisio nisi superfluitatis et peccati indicium? In te, Domine Jesu! quid est superfluum, quod circumcidatur? Nonne tu verus Deus es de Deo Patre, homo verus sine omni peccato de Virgine matre? Quid facitis circumcidentes eum? Putatis, quia super eum possit cadere illa sententia: *Masculus, cujus praeputii caro circumcisa non fuerit, peribit anima ipsius de populo suo* (Gen. 17, 14)? Potest oblivisci pater filii uteri sui? Aut non cognosceret eum, nisi signum circumcisionis haberet? Immo vero, si quo modo posset non agnoscere filium, in quo ei bene complacuit, ex hoc maxime signo poterat ignorare eum, inventa in eo circumcisione, quam peccatoribus ipse provideret ob purgationem utique delictorum. Sed quid mirum, si caput pro membris accepit curationem, quam tamen in se ipso non habuit necessariam? Nonne et in membris nostris saepe pro unius infirmitate alteri adhibetur curatio? Dolet caput et in brachio fit coctura; dolent renes et fit in tibia; ita hodie pro totius corporis putredine cauterium quoddam infixum est in capite.

4.

(Christi misericordia parabola commendata.)

Denique quid mirum, si pro nobis dignatus est circumcidi, pro quibus dignatus est mori? Totus siquidem mihi datus et totus in meos usus expensus est. Ego enim audiens, quia transit ante

carcerem filius magni regis, coepi altius gemere et miserabilius exclamare dicens: Fili Dei, miserere mei! At ille sicut benignissimus: Quisnam est – inquit – iste fletus et ululatus, quem audio? Et dicunt ei: Ipse est Adam, proditor ille, quem Pater vester trudi fecit in carcerem, donec cogitet, quibus illum suppliciis faciat interire. Quid ageret, cujus natura bonitas, cui proprium est misereri semper et parcere? Descendit in carcerem; venit, ut educat vinctum de domo carceris. Judaei vero, non immemores odii, quo oderant Patrem, exercent illud in Filium, unde et ipse ait: *Quia oderunt me et Patrem meum* (Joh. 15, 24). Quid ergo fecerunt impii, quibus gravis erat etiam ad videndum? *Hic est* — inquiunt — *haeres; venite, occidamus eum* (Matth. 21, 38)! Sic ergo occiderunt Agnum Dei, in suam quidem perniciem, sed in salutem nostram; illi enim sanguinem Agni fuderunt, nos accessimus et bibimus illum. Accepimus calicem salutaris, et calix inebrians quam praeclarus est! Ecce, unde gratias agamus; nam ante paucos dies celebravimus adventum ejus in carcerem hujus mundi, id est diem natalis, hodie vero celebramus, quod catenas et vincula nostra suscepit. Hodie enim, qui peccatum non fecit, ut reos absolveret, innoxias manus eorum catenis inseruit; hodie sub lege factus est, qui legem dedit.

5.

(Circumcisio quid nos doceat. Octo dies mystici ante perfectam nostri circumcisionem. 1. Justitiae.)

Sed dicendum est jam, quid in hac circumcisione nobis spiritualiter indicetur agendum; neque enim sine causa in lege praeceptum (Gen. 17, 10) nec sine causa completum est in Domino, ut octava die fieret circumcisio. Sed quis cognovit sensum Domini aut quis consiliarius ejus fuit (Rom. 11, 34)? Adsit nunc vestris desideriis advocatus Spiritus, qui scrutatur alta Dei, et edisserat nobis sacramentum istud octavae diei. Non ignoramus jam, oportere hominem nasci denuo, nam propter hoc secundo natus est Dei Filius; in peccatis siquidem nascimur omnes et necesse habemus renasci in gratia, quam in baptismate quidem percepimus, sed heu! totum periit in saeculari vita. Nunc primum miserante Deo virtus gratiae in nobis operatur, ut in novitate vitae ambulemus. Ergo tunc nascitur homo, quando Sol justitiae, ortus in animo, peccatorum illuminat tenebras horrendumque Dei

judicium internis obtutibus offert, addens ad terroris vinculum brevem[9] dierum numerum et finem incertum. Haec plane vespera est, ad quam demorabitur fletus, et necesse est addi matutini laetitiam, ut auditam faciat nobis misericordiam suam; sic enim fit vespere et mane dies unus. Est autem dies ista justitiae, reddens uni cuique, quod suum est: nobis miseriam, misericordiam Deo. In hac die Puer nascitur, quando ex his, quae diximus, ad amorem poenitentiae et odium peccati animus excitatur[10].

6.

(2. Prudentiae. 3. Fortitudinis. Eremitica vita periculosior coenobitica.)

Sed periculosum est, si forte velit inter saeculi turbas agere poenitentiam, ubi nimirum alii venenatis persuasionibus, alii undique exemplis pejoribus ad peccatum alliciant, alii adulationibus in vanam gloriam, alii detractionibus in impatientiam animum ejus dejiciant. Procedat jam necesse est prudentiae radius. Ostendat, quantas et quam importunas, praesertim in hac generatione nequam, opportunitates et occasiones peccati offerat mundus et ingerat; quam debilis sit ad illas humanus animus, maxime qui in peccati consuetudine sit nutritus. In hac ergo die prudentiae eligat de praesenti saeculo nequam fugere, dicens cum propheta: *Odivi ecclesiam malignantium et cum impiis non sedebo* (Ps. 25, 5). Sed nondum sufficit hoc; forte enim vult eligere solitudinem, non satis attendens propriam infirmitatem et periculosam diaboli luctam. Quid enim periculosius, quam solum luctari contra antiqui hostis versutias, a quo videatur et quem videre non possit? Itaque jam habet necessariam fortitudinis diem, ut noverit, custodiendam ad Dominum fortitudinem suam et in acie[11] multorum pariter pugnantium esse quaerendam, ubi tot sunt auxiliarii quot socii et tales, qui dicere possint cum Apostolo, quia *non ignoramus astutias inimici* (II. Cor. 2, 11). Congregatio enim pro fortitudine sua *terribilis* est *ut castrorum acies ordinata* (Cant. 6, 9); *vae* autem *soli, quia, si ceciderit, non habet sublevantem* (Eccl. 4, 10). Quod si cuiquam ex antiquis patribus gratiam hanc concessam audivimus, non expedit temere se committere huic periculo nec oportet tentare Deum, sicut et magister noster[12] de anachoretis loquens: „Qui non — inquit — conversionis fervore novitio“ etc.[13] Itaque in hac fortitudinis die ad id, quod jam coeperat[14], id est: *Odivi ecclesiam malignantium*, etiam addit, quod sequitur: *Lavabo inter innocentes manus meas.*

7.

(4. Temperantiae. Christus parentibus subditus.)

Verum cum eligit esse in congregatione multorum, num quid eliget esse magister, qui nondum discipulus fuit, et docere, quod didicit numquam? Et quomodo aut in se aut in aliis motus irrationabiles poterit temperare? *Nemo umquam carnem suam odio habuit* (Eph. 5, 29). Quomodo ergo putatis, si jam magister suus fuerit iste, quin [15] facile sibi aliquando eo amplius quo familiarius condescendat? Illucescat igitur dies temperantiae, ut quaerat, quomodo temperari et refrenari [16] possint incontinentes motus voluptatis, bestiales motus curiositatis, cervicosi motus elationis suae. Eligat abjectus esse in domo Dei sui et subjectus esse magistro, sub quo frangatur [17] ejus voluntas et obedientiae freno concupiscentia reprimatur, sitque, quod ait propheta: *Imposuisti homines super capita nostra* (Ps. 65, 12). Nec dedignandum servo, quod praecessit in Domino; siquidem *non est servus major domino suo* (Joh. 13, 16). Ille enim, cum jam crevisset aetate, sapientia et gratia apud Deum et homines, cum jam duodecim annorum esset et remansisset in Jerusalem, inventus a beata Virgine et Joseph, cujus filius putabatur, in medio doctorum audiens illos et interrogans, tamen descendit cum illis *et erat subditus illis* (Luc. 2, 51). Et tu ergo subditus esto propter illum.

8.

(Inobedientiae indicium. 5. Patientiae.)

Sed jam tibi in ipsa obedientiae via aliqua fortassis dura et aspera occurrere possunt, ut accipias interdum praecepta nonnulla, quae, licet salubria sint, minus tamen suavia videantur. Haec si moleste coeperis sustinere, si dijudicare praelatum, si murmurare in corde: etiamsi exterius impleas, quod jubetur, non est haec virtus obedientiae [18] sed velamentum malitiae. Necesse est ergo, ut illucescat dies patientiae, per quam omnia dura et aspera tacita amplectaris conscientia, te magis dijudicans et durius arguens, cui nimirum displicent, quae ad salutem sunt, et in cogitatione tua semper partem magistri — quoad potes — adversus temet ipsum juvans, te quidem in omnibus accusare, ipsum vero magis excusare [19] laborans.

9.

(6. Humilitatis.)

Porro in hoc loco jam cavendum tibi arbitror a superbia; magnum est enim, omnino sic vincere semet ipsum. *Melior est* — ait Salomon — *patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.* (Prov. 16, 32). Considera denique, quam manifeste propheta doceat, necessariam esse humilitatem post patientiam, dicens: *Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea, quoniam ab ipso patientia mea* (Ps. 61, 6)! Nonne videtur hic occasione patientiae tentationem sensisse[20] superbiae? Necesse est ergo, ut illuminet cor tuum radius humilitatis et declaret, quid a te sit, quid a Deo, ut non altum sapias, quoniam *Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam* (Jac. 4, 6).

10.

(7. Devotionis. Devotio paucorum est.)

Jam vero, cum in his diutius fueris exercitatus, roga, dari tibi devotionis lumen, diem serenissimam et sabbatum mentis, in quo tamquam emeritus miles in laboribus universis vivas absque labore, dilatato nimirum corde currens viam mandatorum Dei, ut, quod prius cum amaritudine et coactione tui spiritus faciebas, de cetero jam cum summa dulcedine peragas et delectatione. Hanc (ni fallor) gratiam petebat, qui ait: *Remitte mihi, ut refrigerer* (Ps. 38, 14), ac si dicat: Quousque in sudore et dolore isto crucior et morte afficior tota die? *Remitte mihi, ut refrigerer.* Verum et ad hanc quidem perfectionem pauci (ni fallor) perveniunt in hac vita. Neque enim, si quis aliquando videtur hanc habere, continuo credat sibi necesse est, maxime si novitius est nec[21] per praefatos ascenderit gradus[22]; pius enim Dominus noster Jesus Christus pusillos corde blanditiis talibus solet allicere. Sed noverint, qui hujusmodi sunt, gratiam hanc praestitam sibi esse, non datam, ut in die bonorum memores sint malorum et in die malorum non immemores sint bonorum. Longe aliter, qui exercitatos habent sensus, devotionis hujus felici fruuntur jucunditate. Sed multi tota vita sua ad hoc tendunt et numquam pertendunt; quibus tamen, si pie et perseveranter conati sunt, statim, ut de corpore exeunt, red-

ditur, quod in hac vita dispensatorie est negatum, illuc perducente eos sola gratia, quo prius tendebant ipsi cum gratia, ut consummati in brevi expleant tempora multa.

11.

(8. Discretionis.)

Illis vero, qui ad hanc devotionis gratiam perveniunt, unum videtur restare periculum et omnino timendum eis a daemonio meridiano; *ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis* (II. Cor. 11, 14). Hoc ergo timendum ei, qui tanta delectatione omnia facit, ne, dum sequitur affectionem [23], corpus destruat per immoderatam exercitationem ac deinde necesse habeat, non sine magno spiritualis exercitii detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. Ergo, ne incurrat, qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quae mater virtutum est et consummatio perfectionis. Haec nimirum docet, ne quid nimis; atque haec est octava dies, in qua circumciditur puer, quia discretio vere circumcidit, ut non plus nec minus fiat. Nam et qui nimius est, fructum boni operis abscindit, non circumcidit, sicut qui tepidus est, si [24] minus facit. In hac ergo die nomen imponitur et nomen salutis, nec de eo, qui sic conversatur, dubitem dicere, quod suam ipsius salutem operetur. Usque ad hunc enim diem dicere possunt angeli, qui norunt secreta coelestia; sed ego nunc primum ei fiducialiter nomen salutis impono. At vero, quia omnino rara ista avis est in terris, hujus discretionis locum in vobis, fratres! suppleat virtus obedientiae, ut nihil plus, nihil minus, nihil aliter, quam imperatum sit, faciatis.

In Epiphania Domini

Sermo I.

De verbis Apostoli: *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei;* et de tribus Christi apparitionibus.

1.

(Consolatio hic nobis necessaria. Misericordiae apparitio in Christo.)

Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei (Tit. 3, 4). Gratias Deo, per quem sic abundat consolatio nostra in hac peregrinatione, in hoc exsilio, in hac miseria; super his namque saepius vos admonere curamus, ut numquam mente excidat, peregrinos nos esse, longe factos a patria, pulsos haereditate. Quisquis enim desolationem non novit, nec consolationem agnoscere potest; quisquis consolationem ignorat esse necessariam, superest, ut non habeat Dei gratiam. Inde est, quod homines saeculi negotiis et flagitiis implicati, dum miseriam non sentiunt, non attendunt misericordiam. Vos, quibus non frustra dictum est: *Vacate et videte, quoniam suavis est Dominus* (Ps. 45, 11), et de quibus idem propheta: *Virtutem* – inquit – *operum suorum annunciabit populo suo* (Ps. 110, 6), vos – inquam, quos non detinet occupatio saecularis, attendite, quaenam sit consolatio spiritualis; vos, qui non ignoratis exsilium, audite, quia de coelo venit auxilium: *Apparuit* enim *benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei* (Tit. 3, 4). Priusquam appareret humanitas, latebat benignitas, siquidem et prius erat; nam et misericordia Domini ab aeterno est. Sed unde tanta agnosci poterat? Promittebatur sed non sentiebatur, unde et a multis non credebatur. Multifarie quippe multisque modis loquebatur Dominus in prophetis (Hebr. 1, 1), *Ego* – inquiens – *cogito cogitationes pacis et non afflictionis* (Jer. 29, 11). Sed quid respondebat homo, afflictionem sentiens, pacem nesciens? Quousque dicitis: *Pax, pax et non est pax* (Ezech. 13, 10)? Propter hoc angeli pacis amare flebant (Is. 33, 7), dicentes: *Domine, quis credidit auditui nostro* (Is. 53, 1)? Sed nunc credant homines vel visui suo, quia *testimonia Dei credibilia facta sunt nimis* (Ps. 92, 5); ut enim nec turbatum quidem oculum lateat, *in sole posuit tabernaculum suum* (Ps. 18, 6).

2.

(Homo a Deo factus.)

Ecce pax non promissa sed missa, non dilata sed data, non prophetata sed praesentata. Ecce quasi saccum plenum misericordia sua Deus Pater misit in terram; saccum – inquam – in passione concidendum [4], ut effundatur, quod in eo latet, pretium nostrum; saccum utique, etsi parvum sed plenum. Parvulus siquidem datus est nobis, sed in quo habitat omnis plenitudo divinitatis; postquam enim venit plenitudo temporis, venit et plenitudo divinitatis. Venit in carne, ut vel sic carnalibus exhiberetur et apparente humanitate benignitas agnosceretur; ubi enim Dei innotescit humanitas, jam benignitas latere non potest. In quo enim magis commendare poterat benignitatem suam quam suscipiendo carnem meam? Meam – inquam, non carnem Adam, id est non qualem [5] ille habuit ante culpam. Quid tantopere declaret ejus misericordiam, quam quod ipsam [6] suscepit miseriam? Quid ita pietate plenum, quam quod Dei Verbum propter nos factum est foenum? *Domine! Quid est homo, quia reputas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum* (Job 7, 17)? Hinc attendat homo, quanta sit cura ejus Deo; hinc sciat, quid de eo cogitet aut quid sentiat. Non interroges, o homo! ea, quae pateris, sed quae passus est ille. Quanti te fecit, ex his, quae pro te factus est [7], agnosce, ut appareat tibi benignitas ejus ex humanitate; quanto enim minorem se fecit in humanitate, tanto majorem exhibuit [8] in bonitate, et quanto pro me vilior, tanto mihi carior est. *Apparuit* – inquit Apostolus – *benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei.* Magna plane et manifesta benignitas Dei et humanitas et magnum benignitatis indicium declaravit, qui humanitati addere [9] nomen Dei curavit.

3.

(Salvatoris nomen amabile.)

Et quidem ad Mariam missus Gabriel angelus Filium Dei loquitur, sed non nominat Deum. Benedictus Deus, qui talem nobis de nobis ipsis angelum dedit, ut noster ipse suppleret, quod ille non dixit. Nam et ipse spiritum Dei habuit et ejus spiritu locutus est, quod nobis valde necessarium fuit; quid enim sic instruit fidem, spem roborat, caritatem accendit, quomodo humanitas Dei? Sed angelo nostro id reservatum est, quod alii tacue-

runt; neque enim omnes omnia dicere congruum erat, ut a diversis diversa 10 colligere gratulemur et debitas singulis gratias referamus 11. Attamen unum est, in quo conveniunt Apostolus et angeli, qui de Christi nativitate loquuntur, id est in nomine Salvatoris. Ad Mariam quidem tamquam plenius edoctam per Spiritum Gabriel loquens indicat nomen solum: *Et vocabis* – inquit – *nomen ejus Jesum* (Luc. 1, 31); ad Joseph veniens angelus non solum nomen protulit, sed et causam ejus interpretatus edocuit, dicens: *Et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum* (Matth. 1, 21); sed et pastoribus quoque annunciatur gaudium magnum, natum illis Salvatorem Christum Dominum (Luc. 2, 10–11); simile aliquid Paulus loquitur: *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei* (1. Tit. 3, 4). Bene dulce nomen nullus ex ipsis tacuit, quia 12 hoc mihi maxime necessarium fuit. Alioquin, quid agerem audiens Dominum venientem? Num quid non fugerem sicut Adam, qui a facie ejus fugit sed non effugit? Nonne desperarem, audiens, quia venit ille, cujus legem sic praevaricatus sum, cujus patientia sic abusus sum, cujus beneficio tam ingratus inventus sum? Quae vero major consolatio poterat esse quam in dulci vocabulo, in nomine consolatorio? Propterea et ipse dicit, quia *non venit Filius, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum* (Joh. 3, 17). Jam confidenter accedo, jam supplico fiducialiter; quid enim timeam, quando Salvator venit in domum meam? Ei soli peccavi; donatum erit, quicquid indulserit ille; utique enim licet ei, quod vult facere. Deus est, qui justificat; quis est, qui condemnet? Aut quis accusabit adversus electos Dei (Rom. 8, 33)? Propterea gaudere nos oportet, quod in nostra venerit; nunc enim facilis ad indulgentiam erit.

4.

(Poenitentia minimum est, quo Deo reconciliamur. Reconciliatio cum Deo nunc facilis est, postea difficilis. Ex magnitudine praesentis misericordiae colligenda severitas futurae justitiae.)

Denique parvulus est, leviter placari potest; quis enim nesciat, quia puer facile donat? Ecce, si non fuerit nobis pro minimo, possumus reconciliari pro minimo; pro minimo – inquam, non tamen sine poenitentia, sed quia minimum quiddam sit nostra ipsa poenitentia. Pauperes sumus, parum dare possumus; attamen reconciliari possumus pro parvo illo, si volumus. To-

tum, quod dare possum, miserum corpus istud est; illud si dedero, satis est. Si quo minus, addo et corpus ipsius, nam illud de meo est et meum est; *parvulus* enim *natus est nobis et filius datus est nobis* (Is. 9, 6). De te, Domine! suppleo, quod minus habeo in me. O dulcissima reconciliatio[13]! O satisfactio suavissima! O vere reconciliatio facilis sed perutilis! Satisfactio parva sed non parvi pendenda. Etenim quam facilis modo, tam difficilis erit postea, et sicut modo nemo est, qui reconciliari non possit, ita post paululum nemo, qui possit[14], quoniam, sicut benignitas apparuit ultra omnem humanam aestimationem[15], similem exspectare possumus judicii districtionem. Noli ergo contemnere Dei misericordiam, si non sentire vis justitiam, sed iram, sed indignationem, sed aemulationem, sed furorem[16]. Domine, ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corripias me! Ut enim scires, quanta districtio succedit[17], tanta illam mansuetudo praevenit; ex magnitudine indulgentiae magnitudinem ultionis attende. Immensus est enim Deus et infinitus in justitia sicut et in misericordia; multus ad ignoscendum, multus ad ulciscendum[18]. Sed misericordia quidem priora sibi vindicat, ut, si voluerimus, districtio invenire non possit, in quem saeviat; propter hoc enim benignitatem praerogavit, ut per eam reconciliati severitatem videamus securi; propterea voluit non solum ad terras descendere sed etiam innotescere, non solum nasci sed et agnosci.

5.

(Prima apparitio Magis facta. Magorum fides et pietas.)

Denique propter hanc agnitionem dies ista celebris habetur et insignis dies apparitionis; hodie enim Magi ab Oriente venerunt, ortum Solem justitiae requirentes, eum, de quo legitur: *Ecce vir, Oriens nomen illi* (Zach. 6, 12); hodie adoraverunt novum Virginis partum, sequentes novi sideris ductum. Nonne et hic nobis est magna consolatio, sicut in illo, de quo locuti sumus, Apostoli verbo? Ille dixit Deum, isti non voce sed opere dicunt. Quid facitis, o Magi, quid facitis? Lactentem puerum adoratis, in tugurio vili, in vilibus pannis? Ergone Deus est iste? Deus certe in templo sancto suo, Dominus in coelo sedes ejus, et vos eum quaeritis in vili stabulo, in matris gremio? Quid facitis, quod et aurum offertis? Ergo rex est ipse? Et ubi aula regia,

ubi thronus, ubi curiae regalis frequentia? Num quid aula est stabulum, thronus praesepium, curiae frequentia Joseph et Maria? Quomodo ita insipientes facti sunt viri sapientes, ut adorent parvulum despicabilem tam sua aetate quam paupertate suorum? Insipientes facti sunt, ut fierent sapientes, et praedocuit eos Spiritus, quod postea praedicavit Apostolus: *Qui vult sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens; quia enim per sapientiam mundus in sapientia sua Deum cognoscere non poterat, placuit Deo, per stultitiam praedicationis salvos fieri credentes* (I. Cor. 3, 18; 1, 21). Nonne timendum erat, fratres! ne scandalizarentur viri isti[19] et illusos se crederent, cum tanta indigna[20] viderent? A regia civitate, ubi regem quaerendum conjectabant, ad Bethlehem — villam parvulam — diriguntur; ingrediuntur stabulum, inveniunt involutum pannis infantulum. Non illis sordet stabulum, non pannis offenduntur, non scandalizantur lactentis infantia; procidunt, venerantur ut regem, adorant ut Deum! Sed profecto, qui illos adduxit, ipse et instruxit, et qui[21] per stellam foris admonuit, ipse in occulto cordis edocuit. Haec igitur Domini declaratio clarificavit hanc diem et Magorum devota veneratio devotam fecit et venerabilem.

6.

(Secunda apparitio in baptismo. Christi baptizari volentis humilitas.)

Nec sola haec apparitio, sed altera quaedam, sicut a patribus nostris accepimus, hodie celebratur, quae etsi longo post tempore facta creditur[22] hoc ipso die. Cum enim jam Christus triginta annorum tempus exegisset in carne, qui secundum divinitatem idem ipse est et anni ejus non deficiunt, inter populares turbas ad baptismum Johannis advenit; venit tamquam unus e populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum tunc crederet Filium Dei? Quis putaret Dominum majestatis? Valde quidem humiliaris, Domine! In imis[23] absconderis, sed Johannem latere non poteris. Nonne ipse est, qui per maternum uterum te nondum natum nondum natus agnovit? Nonne ipse est, qui per utriusque materni uteri parietes te agnovit, et quia turbis clamare non potuit, saltem matrem suam motu[24] exsultationis edocuit? Nunc autem quid? *Vidit eum Johannes* — ait evangelista — *venientem ad se*[25] *et ait: Ecce Agnus Dei! Ecce, qui tollit peccata mundi* (Joh. 1, 29)! Vere agnus, vere humilis, vere mansuetus. *Ecce* —

inquit – *Agnus Dei; ecce, qui tollit peccata mundi*[26]*!* En ipse, qui purgationem faciat delictorum, ecce – sentinam nostram purgaturus advenit et tamen post hoc testimonium baptizari vult a Johanne. Tremit ille! Quid mirum? Quid – inquam – mirum, si tremit homo nec audet attingere sanctum Dei verticem, caput adorandum angelis, reverendum potestatibus, tremendum principatibus? Baptizari vis, Domine Jesu? Ut quid enim aut quid tibi opus fuit baptismate? Num quid sano opus est medicina aut mundatione mundo? Unde tibi peccatum, ut baptisma sit necessarium? Num quid a patre? At patrem quidem habes, sed Deum, et aequalis es illi, Deus de Deo, lumen de lumine; nam in Deum peccatum cadere non posse, quis nesciat? An vero de matre? Nam et matrem habes, sed virgo est; quod ergo peccatum ex ea trahere potuisti, quae te sine iniquitate concepit et salva integritate peperit? Quam maculam habere potest Agnus sine macula? *Ego* – inquit Johannes – *a te debeo baptizari, et tu venis ad me* (Matth. 3, 14)? Magna utrimque humilitas sed nulla comparatio; quomodo enim non humiliaretur homo coram humili Deo? *Sine modo* – inquit Dominus; *decet enim, sic nos implere omnem justitiam* (Ib. 15). Acquievit Johannes et obedivit: baptizavit Agnum Dei et aquas lavit; nos abluti sumus, non ille, quia nobis lavandis aquae cognoscuntur ablutae.

7.

(Columbae testimonium de Christo. Christi humilitas latere et silere volentis ad annum tricesimum.)

Sed fortassis minus credis Johannis testimonio, quia et ipse homo est, et potes habere suspectum; cognatus ejus est[27], cui testimonium perhibet. Ecce testimonium majus Johanne, testimonium advenientis columbae. Nec incongrue ad indicandum Agnum Dei venit columba, quia nihil melius agno convenit quam columba; quod agnus in animalibus, hoc columba in avibus est; summa utriusque innocentia, summa mansuetudo, summa simplicitas. Quid enim sic alienum ab omni malitia sicut agnus et columba? Nocere cuiquam nesciunt, laedere non noverunt. Sed ne fortuito casu id evenisse causeris, ecce testimonium Dei Patris[28]. Ecce Deus majestatis intonuit, Dominus super aquas multas (Ps. 28, 3), et *vox Patris audita est: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. 3, 17). Vere enim hic

est, in quo non est, quod Patri displiceat, quod oculos majestatis offendat; unde et ipse ait: *Quia, quae placita sunt ei, facio semper* (Joh. 8, 29); *ipsum* – inquit – *audite*. Ecce, Domine Jesu! vel jam nunc loquere. Quousque siles? Quousque dissimulas? Diu tacuisti et valde diu; sed jam nunc loquendi licentiam habes a Patre 29. Quamdiu, Dei virtus et Dei sapientia! quasi infirmus aliquis et insipiens lates in populo? Quamdiu, nobilis rex et rex coeli! fabri filium te pateris appellari pariter et putari? Etenim Lucas evangelista testatur, quoniam adhuc *filius Joseph putabatur* (Luc. 3, 23). O humilitas, virtus Christi! O humilitatis sublimitas! Quantum confundis superbiam nostrae vanitatis? Parum aliquid scio vel magis scire mihi videor, et jam silere non possum, impudenter me et imprudenter ingerens et ostentans; promptus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Christus, cum tanto tempore silebat, cum se ipsum abscondebat, num quid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui est vera gloria Patris? Utique timebat, sed non sibi; nobis timebat ab illa, quibus noverat esse timendum; nobis cavebat, nos instruebat. Tacebat ore, sed instruebat opere, et quod postea docuit verbo, jam clamabat exemplo: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29). Nam de infantia Domini parum aliquid audio; ex tunc jam usque ad hunc tricesimum annum nihil invenio. Nunc vero jam latere non potest, qui tam manifeste demonstratur a Patre; nam in prima quoque apparitione cum Matre virgine voluit apparere, quod verecundia quaedam in virginitate signaretur.

8.

(Tertia apparitio in nuptiis.)

Tertia quoque apparitio ejus in evangelio invenitur et haec nihilo minus hodie celebratur; invitatus enim ad nuptias Dominus, vino deficiente compassus eorum verecundiae, aquam mutavit in vinum. *Hoc etiam,* sicut ait evangelista, *signorum ejus fuit initium* (Joh. 2, 11). Itaque in prima apparitione homo verus innotuit, ubi inter ubera matris infans apparuit; in secunda vero verum esse Dei Filium Patris indicat testimonium; in tertia vero verus esse Deus demonstratur, ad cujus imperium natura mutatur. Tot testimoniis hodie confirmatur fides nostra, tot indiciis roboratur spes nostra, tot incentivis inflammatur caritas nostra!

In Epiphania Domini

Sermo II.

De Magis, ubi exponitur illud de Canticis:

Egredimini, filiae Sion, et videte regem Salomonem **(Cant. 3, 11).**

1.

(Tres apparitiones Domini. Angeli invitantur ad videndum Christum.)

Tres apparitiones Domini legimus, una quidem die sed non uno tempore factas; et quidem mirabilis secunda, mirabilis tertia, sed prima apparitio mirabilius admiranda. Mirabilis aquarum mutatio, mirabilis Johannis et columbae pariter et paternae vocis attestatio; sed illud mirabile magis, quod agnitus est a Magis. Nam quod Deum agnoscant, indicat adoratio, indicat thuris oblatio; nec solum Deum sed et regem agnoscunt[1], quod designatur in auro; et in his non latet eos magnum pietatis sacramentum, unde et in myrrha indicant moriturum. Adorant Magi et offerunt munera adhuc sugenti[2] matris ubera, sed ubi est, o Magi! ubi est purpura regis hujus? Num quid viles panni isti, quibus est involutus? Si rex est, diadema ejus ubi est? Sed vos eum vere videtis in diademate, quo coronavit eum mater sua: in sacco mortalitatis, de quo resurgens ait, qui *conscidisti saccum meum et circumdedisti me laetitia* (Ps. 29, 12). *Egredimini, filiae Sion! et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua, etc.* (Cant. 3, 11). Egredimini, virtutes angelicae, incolae civitatis supernae! Ecce Rex vester, sed in corona nostra, in diademate, quo coronavit eum mater sua[3]! Sed his deliciis usque modo caruistis, hanc hactenus dulcedinem non gustastis; habetis sublimitatem ejus, sed humilitatem ejus non vidistis. Egredimini igitur et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua.

2.

(Christus hic in judicio et in regno qualis.)

Verumtamen non est opus illis nostra exhortatione, quoniam ipsi sunt, qui desiderant in illum prospicere; illis enim quanto sublimitas notior, tanto humilitas pretiosior et amabi-

lior est. Unde licet nobis major sit causa laetitiae (nobis enim natus est et nobis datus), tamen ipsi nos praeveniunt, ipsi nos exhortantur; probat hoc angelus, qui gaudium magnum evangelizat pastoribus (Luc. 2, 10), et quae cum eo facta est multitudo coelestis exercitus. Vobis ergo dicimus, filiae Sion, animae saeculares, debiles, delicatae filiae et non filii, in quibus nihil est fortitudinis, nihil est virilis animi: *Egredimini, filiae Sion!* Egredimini de sensu carnis ad intellectum mentis, de servitute carnalis concupiscentiae ad libertatem spiritualis intelligentiae; egredimini de terra vestra et de cognatione 4 vestra et de domo patris vestri, *et videte regem Salomonem;* alioquin non erit tutum vobis videre eum Ecclesiasten. Idem enim qui Salomon, id est pacificus, in exsilio 5 est; Ecclesiastes, id est concionator, erit in judicio; Idida, id est dilectus Domini, in regno. In exsilio mansuetus et amabilis, in judicio justus et terribilis, in regno gloriosus et admirabilis. Egredimini igitur et videte regem Salomonem 6, nam ubique rex est; licet enim regnum ejus non sit de hoc mundo, tamen rex est etiam in hoc mundo. Interrogatus siquidem: *Ergo rex es tu? Ego* – inquit – *in hoc natus sum et in hoc veni in mundum* (Joh. 18, 37). Hic ergo rector est morum, in judicio discretor meritorum, in regno distributor praemiorum.

3.

(Magorum fides et devotio excellit latronis et centurionis fidem.)

Egredimini proinde, filiae Sion! et videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua, in corona paupertatis, in corona miseriae. Siquidem coronatus est et a noverca sua corona spinea, corona miseriae; coronandus a familia sua corona justitiae, quando exibunt angeli et tollent de regno ejus omnia scandala, quando veniet ad judicium cum senioribus populi sui, cum pugnabit pro eo orbis terrae adversus insensatos. Coronat eum et Pater corona gloriae, sicut ait psalmista: *Gloria et honore coronasti eum, Domine* (Ps. 8, 6)! Videte eum, filiae, Sion! in diademate, quo coronavit eum mater sua; suscipite coronam parvuli propter vos regis vestri, et una cum Magis humilitatem ejus adorate, quorum fidei devotio vobis hodie proponitur in exemplum. Cui enim comparabimus et cui similes aestimabimus viros istos? Si latronis fidem, si centurionis confessionem considero, in eo superexcellere videntur isti, quod jam

tunc miracula multa fecerat, jam tunc a multis praedicatus fuerat, a multis adoratus; attamen consideremus, quid et illi dixerint. Clamabat latro de cruce: *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum* (Luc. 23, 42)! Ergone per supplicium ille vadit in regnum? Quis indicavit tibi, quoniam oportebat pati Christum et sic intrare in gloriam suam? Tu quoque, centurio! eum unde nosti? *Videns, quod sic clamans exspirasset, vere* – inquit – *hic homo Filius Dei erat* (Marc. 15, 39). Mira res et omni admiratione digna!

4.

(Fidei oculi lyncei.)

Propterea rogo vos, intuemini et videte, quam oculata sit fides; quam lynceos oculos habeat, diligentius considerate. Cognoscit Dei 7 Filium lactentem 8, cognoscit in ligno pendentem, cognoscit morientem, siquidem latro in patibulo, Magi in stabulo cognoscunt; ille clavis infixum, isti pannis involutum, centurio vero vitam agnovit in morte. Isti Dei Virtutem in teneri 9 corporis infirmitate, ille summum Spiritum in exspiratione; isti Dei Verbum in infantia cognovere, siquidem, quicquid illi sermonibus, isti muneribus confitentur. Latro regem, centurio Dei Filium simul et hominem pronunciat. Et quid haec tria ipsa Magorum munera indicant, nisi quod in thure non tam Dei Filium monstravere quam Deum? Obsecramus ergo, carissimi 10! prosit vobis tanta caritas, quam nobis Deus majestatis exhibuit; tanta humilitas, quam suscepit; tanta benignitas, quae nobis per Christi humilitatem apparuit. Agamus gratias Redemptori et Mediatori nostro, per quem nobis innotuit tam bona erga nos voluntas Dei Patris; siquidem talem jam novimus ejus animum, ut non immerito dicamus: *Sic currimus, non quasi in incertum* (1. Cor. 9, 26); profecto enim tale est erga nos cor Dei Patris, quale nobis expressit, qui de ejus corde processit.

In Epiphania Domini

Sermo III.

De lectione evangelica:
Ubi est, qui natus est rex Judaeorum (Matth. 2, 2)[1]?

1.

(Diebus solemnibus quales sermones conveniant.)

Necessarium nobis videtur, fratres! juxta ceterarum solemnitatum consuetudinem etiam solemnitatis hodiernae vobis exponere rationem. Interdum enim contra vitia loquimur et genus illud sermonis perutile, sed diebus ceteris videtur opportunius convenire; festivis autem et maxime in praecipuis solemnitatibus magis circa ea, quae solemnitatis sunt, immorandum videtur, ut pariter et erudiatur animus et excitetur affectus. Quomodo enim celebrabitis, quod nescitis, aut quomodo scietis, nisi annuncietur vobis? Propterea non sit molestum his, qui sunt in lege periti, si parum doctis morem gerimus, ut exigit ratio caritatis; credo enim, ne ipsos quidem suis epulis esse fraudandos, si minus eruditis, tamquam popularibus turbis, grossiores prius apposuerint cibos. Ita vero apponent, si fraternae caritatis intuitu placuerint eis, quae necessaria sunt non satis intelligentibus, etsi fortasse sibi[2] minus necessaria videantur; sic autem fragmenta postmodum recolligent sibi ipsis, si diligentius recogitantes subtiliora quaeque tamquam munda animalia ruminaverint, quae parum intelligibiles animos prae subtilitate effugerint.

2.

(Trina Domini apparitio hodie celebratur.)

Solemnitas igitur hodiernae diei ab apparitione nomen accepit, epiphania quippe apparitio est. Hodie ergo apparitio Domini celebratur, non tantum una sed trina, sicut a patribus nostris accepimus. Hodie enim parvulus Rex noster paucis a nativitate diebus transactis stella declarante primitiis gentium apparuit. Hodie quoque, cum jam triginta ferme in dispensatione carnis egisset annos (qui secundum divinitatem idem ipse est et anni

ejus non deficiunt), inter populares turbas absconditus ad Jordanem baptizandus advenit, sed testimonio Dei Patris innotuit. Hodie nihilo minus cum discipulis suis vocatus ad nuptias deficiente vino signo admirabili suae potentiae aquas in vinum mutavit! Sed delectat eam, quae in infantia Salvatoris facta est, apparitionem diligentius intueri, quoniam et dulcissima est et specialius hodie noscitur celebrari.

3.

(Herodis et Jerusalem turbatio. Regis exemplum in subditos redundat. Religionem nascentem persequi Herodianum est.)

Hodie ergo, sicut audivimus in evangelica lectione, Magi Jerosolymam venerunt ab Oriente. Merito sane ab Oriente veniunt, qui Solis justitiae novum nobis ortum annunciant, qui laetis rumoribus totum mundum illuminant[3], nisi quod infelix Judaea, quia lucem oderat, ad fulgorem novae claritatis obtenebratur et caligantes oculi ejus coruscante radio Solis aeterni multo magis excaecantur. Venientes ergo ab Oriente Magi quid dixerint, audiamus. *Ubi est, qui natus est rex Judaeorum* (Matth. 2, 2)? Quam certa fides et nihil penitus haesitans! Non quaerunt, utrum natus sit, sed fiducialiter loquuntur et interrogant sine dubitatione, ubi sit, qui natus est rex Judaeorum. Porro audito nomine regis rex Herodes successorem suspicatus expavit. Nec mirum, si turbatur Herodes; sed quod Jerusalem, civitas Dei, quae visio pacis est, cum Herode turbatur[4], quis non miretur? Videte, fratres! quantum noceat iniqua potestas, quomodo caput impium subjectos quoque suae conformat impietati. Misera plane civitas, in qua regnat Herodes, quoniam Herodianae sine dubio particeps erit malitiae et ad novae salutis ortum Herodiana movebitur turbatione. Confido ego in Domino, quoniam inter nos minime regnabit, etiamsi adesse contingat, quod et ipsum Deus avertat; nam Herodiana malitia et Babylonica crudelitas est, nascentem velle exstinguere religionem et allidere parvulos Israelis. Si quid enim ad salutem pertinens, si quid religionis oritur, quicumque resistit, quicumque repugnat, plane cum Aegyptiis parvulos Israelitici germinis necare conatur, immo[5] cum Herode nascentem persequitur Salvatorem. Sed jam inchoatam prosequamur historiam. Credo, si quis conscius est hujus rei, studiosius sibi cavebit de cetero et Herodianum exsecrabitur animum, ne similem exitum sortiatur.

4.

(Consilium humanum sequentes amittunt divinum.)

Ergo quaerentibus Magis regem Judaeorum et sciscitante a scribis Herode Dominicae nativitatis locum illi juxta prophetam nomen civitatis edicunt, cumque recessissent Magi et reliquissent Judaeos, *ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos.* Hinc manifeste datur intelligi, quoniam humanum flagitantes consilium divinum amisere ducatum et conversos ad terrenum documentum signum coeleste deseruit. Unde et relicto Herode continuo gavisi sunt gaudio magno valde; stella enim antecedebat eos, usque dum veniens staret supra, ubi puer erat, *et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre ejus et procidentes adoraverunt eum.* Unde vobis hoc, o alienigenae? Neque enim tantam invenimus fidem in Israel. Sic vos non offendit vilis habitatio stabuli, non pauperes cunae praesepii? Non vos pauperis matris praesentia, non lactentis infantia scandalizat?

5.

(Magorum dona moraliter explicata.)

Denique *apertis thesauris suis* – ait evangelista – *obtulerunt ei munera: aurum, thus et myrrham.* Si solum obtulissent aurum, videri fortasse poterant paupertati matris voluisse consulere, ut haberet nimirum, unde parvulum posset filium educare; nunc autem offerentes pariter aurum, thus et myrrham sine dubio spiritualis oblationis genus insinuant. Aurum enim inter divitias saeculi videtur excellere, quod per ejus gratiam omnes nos devote obtulimus Salvatori, cum pro ejus nomine ex integro dereliquimus substantiam hujus mundi. Jam vero necesse est, ut, qui perfecte terrena contempsimus, flagranti desiderio coelestia requiramus; sic enim offerimus et thuris odoramentum, quo nimirum – ut in apocalypsi (5, 8) beati Johannis legis – significantur orationes sanctorum. Unde et propheta in psalmo: *Dirigatur* – inquit – *oratio mea sicut incensum in conspectu tuo* (Ps. 140, 2); sic et in alio loco legis, quia *oratio justi coelos penetrat* (Eccl. 35, 21), *oratio* – inquam – non cujuslibet sed *justi; nam, qui avertit aurem suam, ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis* (Prov. 28, 9).

6.

(Orationis alae: mundi comtemptus et afflictio carnis.)

Porro, si justus esse volueris et non avertere aurem tuam a mandatis Domini, ne avertat et ipse suam a precibus tuis, necesse est, ut non solum praesens saeculum contemnas, sed et ipsam carnem castiges et subjicias servituti. Nam qui dixit: *Nisi quis abrenunciaverit omnibus, quae possidet, non potest meus esse discipulus* (Luc. 14, 33), et alibi: *Si vis esse perfectus, vade et vende omnia, quae habes, et da pauperibus et veni, sequere me* (Matth. 19, 21), idem ipse in alio loco ait: *Qui vult venire post me, abneget semet ipsum et tollat crucem suam et sequatur me* (Luc. 9, 23); quod exponens Apostolus: *Quicumque* – inquit – *sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis* (Gal. 5, 24). Duas igitur alas habeat oratio nostra: contemptum mundi et afflictionem carnis, nec dubium, quin coelos penetret et dirigatur sicut incensum in conspectu Dei. Erit enim gratum sacrificium et acceptabilis oblatio [7] nostra, in qua cum auro et thure fuerit etiam et myrrha, quae, licet amara sit, tamen perutilis est et conservat corpus, quod mortuum est propter peccatum, ne defluens in vitium putrefiat. Haec breviter pro imitanda [8] Magorum oblatione sint dicta.

7.

(Apparitionis triplicis ratio. Fiduciae in Christo motivum.)

Ceterum, quoniam apparitionem hanc primam [9] esse diximus, quid in ea appareat, dignum est, ut quaeramus. Utique secundum verba Apostoli *apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei* (Tit. 3, 4); ecce enim in evangelica lectione audivimus, quoniam *intrantes domum Magi invenerunt puerum cum Maria, matre ejus* (Matth. 2, 11). In infantili corpore, quod virgineo mater fovebat in gremio, quid nisi veritas susceptae carnis apparuit? Quid in eo, quod cum matre parvulus invenitur, nisi verus homo et verus hominis filius declaratur? Jam vero et in secunda apparitione vide, si non manifeste vocis paternae testimonio Dei Filius approbatur; coeli namque aperti sunt super eum et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in illum et vox Patris audita est: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. 3, 17). Satis equidem manifestum est ex hoc ipso, satis evidens et indubitabile, quoniam Dei Filium

necesse est Deum esse; nam et filios hominum homines et ipsorum quoque animalium foetus ex eodem cum eis genere esse, nemo est, qui dubitet. Verumtamen, ut nullus sacrilego errori remaneat locus, qui in prima apparitione verus homo et filius hominis est declaratus et in secunda verus nihilo minus Dei Filius, in tertia jam verus Deus et auctor naturae probatur, ad cujus nutum natura mutatur. Nos ergo, dilectissimi! Christum Jesum diligamus ut verum hominem et fratrem nostrum, honoremus ut Dei filium, adoremus ut Deum! Secure credamus in eum [10], secure credamus ei nos ipsos, fratres mei, cui nec potestas deest salvandi nos, cum sit verus Deus et Dei Filius, nec bona voluntas, cum sit tamquam unus ex nobis verus homo et hominis filius! Quomodo namque nobis erit inexorabilis, propter quos factus est similis nobis passibilis?

8.

(Apparitiones quid ad mores.)

Jam si desideratis super his apparitionibus aliquid ad aedificationem morum audire, illud attendite, quod primo omnium Christus appareat puer cum Virgine matre, ut simplicitatem et verecundiam ante omnia quaerendam nobis doceat esse; nam et pueris simplicitas naturalis et cognata virginibus verecundia est. Omnibus ergo nobis in conversionis nostrae initio nulla magis virtus necessaria est quam simplicitas humilis et gravitas [11] verecunda. In secunda vero apparitione venit Salvator ad aquas baptismi, non quidem lavandus, sed magis a Patre testimonium accepturus. Hae sunt lacrimae devotionis, in quibus non indulgentia peccatorum sed beneplacitum quaeritur Dei Patris, cum descendit in nos spiritus adoptionis filiorum, testimonium perhibens spiritui nostro, quod sumus filii Dei, ut mellifluam nobis vocem de coelo videamur audire, quia vere Deus Pater in nobis complaceat sibi. Nec parum distat inter has lacrimas devotionis et aetatis utique jam virilis atque eas, quas primaeva aetas inter infantiae vagitus emisit, lacrimas utique poenitentiae et confessionis [12]. Verumtamen longe amplius utrisque praecellunt aliae quaedam lacrimae, quibus et infunditur sapor vini; illas enim lacrimas vere in vinum mutari dixerim, quae fraternae [13] compassionis affectu in fervore prodeunt caritatis, pro qua etiam ad horam tui ipsius immemor esse sobria quadam ebrietate videris.

Sermo in octava Epiphaniae.

De circumcisione, baptismo et verbo Domini ad Johannem:

Sic decet nos implere omnem justitiam (Matth. 3, 15) 1.

1.

(Originalis peccati remedium olim durum, nunc facile. Christus cur circumcidi voluit; prima ratio.)

Populo durae cervicis cultellus erat necessarius et lapideis cordibus merito cultri lapidei debebantur, qualibus a Jesu Nave facta circumcisio memoratur (Josue 5, 2); noster autem Jesus tamquam agnus mansuetus omnem austeritatem abstulit. Domine! Agnus es cum lana et lacte veniens; aufer a me – obsecro – cultellum istum; durum enim videtur et crudele, parvulo recens nato cultrum lapideum adhibere. Sic agit misericors. Duritiam duris bene congruam servis filiis commutavit in mansuetudinem, ut rubiginem originalis peccati, quam vix cultellus eradere poterat, ex hoc jam 2 cum unctione gratiae facile lavet aqua. Nihil ergo mirum, si pro diversitate temporum mutata sint sacramenta, ut daretur utrisque, quod congruum erat eis; ipse vero Christus utrumque suscepit, ut tamquam lapis angularis utrique parieti cohaereret, ac si duarum capita corrigiarum consuendo connecteret, sicut et Pascha figuratum ipse complevit et verum 3 protinus inchoavit.

2.

(Secunda ratio.)

Sed et propterea voluit circumcidi, ut ostenderet, auctorem se esse veteris legis sicut et evangelii; quoniam, qui per se ipsum ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum coelorum* (Joh. 3, 5), ipse idem per servum suum prius dixerat: *Omnis anima, cujus praeputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo* (Gen. 17, 14). Quod si solum baptisma suscepisset, videri poterat refugisse circumcisionem tamquam nihil ad se pertinentem; si vero circumcideretur et non baptizaretur, quando mihi persuaderi posset 4 baptizari, circumcisione relicta? Nunc itaque post circumcisionem baptisma suscipiens illud mihi tenendum tradidit, quod ultimo suscepit.

3.

(Tertia ratio.)

Denique communitatis amator et commendator, qui habitare facit unius moris in domo (Ps. 67, 7), quomodo communitatem desereret et alios scandalizaret? Sic enim scandalizarentur videntes eum non circumcidi, sicut hodie scandalizaretur ecclesia, si infantem videret non baptizari. Nec solum communitatis et unitatis bonum commendare, sed humilitatem voluit exhibere, ut ligaturam vulneratorum susciperet[5], qui solus erat absque vulnere; hinc enim Apostolus dicit: *Misit Deus Filium suum in mundum, natum ex muliere, factum sub lege* (Gal. 4, 4).

4.

(Christi humilitas in baptismo. Justitia duplex: stricta et lata.)

Verum, ne quis forte diceret, quod circumcisus est, parentes fecerunt, parvulus enim erat, jam triginta annorum ad baptismum ipse perrexit. Inclinatur sub Baptistae manibus caput tremendum potestatibus et principatibus adorandum. Quid mirum, si Baptista contremuit? Quid vel ipsa cogitatione non contremiscat? O quam altum erit in judicio caput, quod modo sic inclinatur, et vertex, qui modo tam humilis videtur, quam sublimis et excelsus tunc apparebit! *Sine* – inquit – *modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam* (Matth. 3, 15). Siquidem qui in plenitudine temporis venit et in quo habitat plenitudo divinitatis, nihil novit nisi plenum; nam et legem non venit solvere sed implere (Matth. 5, 17). Est autem justitia quaedam stricta et angusta valde, ita ut, quam cito pedem verteris, in peccati foveam cadas: nec praeponere se aequali nec aequare proposito; hujus definitio est: reddere unicuique, quod suum est. Altera latior et amplior justitia: nec aequare se pari nec inferiori praeponere; sicut enim grandis et gravis est superbia praeferre se aequali aut aequare praelato, ita magnae humilitatis est, se inferiorem exhibere aequali aut aequalem ipsi inferiori. Maxima et plena justitia est, se inferiorem exhibere etiam ipsi inferiori; sicut enim summa et intolerabilis superbia est superiori se praeponere, ita inferiori se supponere[6] summa et plena justitia est. Quod Johannes ait: *Ego a te debeo baptizari* (Matth. 3, 14), de prima fuit, quia superiori se subdidit; quod autem Christus fecit, de plena justitia fecit, siquidem ille servuli sui manibus se inclinavit.

5.

(Justitiae laus et fructus.)

Videat nunc quisque, quem imitetur, hunc an eum, qui extollitur super omne, quod creditur Deus aut quod colitur. Studeamus et nos – obsecro – fratres! adimplere omnem justitiam; ipsa enim est via, per quam ad laetitiam [7] venitur. Nam laetitia praemium est, justitia vero meritum et materia; nam de ipsa justitia erit laetitia nostra, quando Christus apparebit – vita nostra, et nos apparebimus cum ipso in gloria, quoniam ipse est, qui factus est nobis a Deo Patre justitia. Beati vero, qui etiam nunc de justitia laetantur et exhilarantur in conscientiis suis, sugentes mel de petra oleumque de saxo durissimo. Nunc enim [8] videtur laboriosa justitia; sed veniet, quando in suavitate et jucunditate sine omni labore desideretur et habeatur, ametur et percipiatur, quando fruemur ipsa justitia. Vae autem his, qui praetergrediuntur viam, qui relicta justitia vanam et transitoriam laetitiam quaerunt; cum enim de transitoriis quaerunt laetitiam, non poterit non transire, transeuntibus his, de quibus erat [9]. Sicut enim lignis deficientibus deficit ignis, sic mundus transit et concupiscentia ejus; haud dubium, quin et laetitia quoque.

Dominica prima post octavam Epiphaniae

Sermo I.

De miraculo facto in nuptiis et de eo, quod Dominus ait:

Et vos similes hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis [1].

1.

(Adventus Domini secundus severus.)

In lectione sancti evangelii, fratres! hodie audivimus, quia Dominus noster ivit ad nuptias. Faciamus ergo, quod alibi monet, et studeamus similes fieri *hominibus exspectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis* (Luc. 12, 36). Nam tenenti carrucam in agro et vendenti aliquid vel ementi in foro non dicimus: Quid ex-

spectas? Neque enim similes sunt exspectantibus; ei vero, quem videmus stare ante januam, pulsare crebrius, saepius suspicere ad fenestras, nihil mirum, si dicitur: Quid exspectas? Illi ergo sunt similes exspectantibus, qui non surda aure audierunt: *Vacate et videte, quoniam ego sum Deus* (Ps. 45, 11). Veniet Dominus exspectantibus eum in veritate, qualis erat, qui dicit: *Exspectans exspectavi Dominum* (Ps. 39, 1); veniet tamquam revertens a nuptiis, inebriatus vino caritatis et immemor iniquitatum nostrarum. Veniet non exspectantibus tamquam revertens a nuptiis[2], tamquam potens crapulatus a vino; vere[3] ebrius et immemor miserationum suarum. Tunc enim, quantum ad illos, obliviscetur misereri Deus; veniet in ira et indignatione tamquam furibundus; sed, o Domine! ne in furore tuo arguas me! Haec modo non tam de praesentibus nuptiis quam pro earum occasione sint dicta[4].

2.

(Mariae clementia.)

Jam vero sequamur una cum discipulis ad nuptias euntem Dominum, ut videntes, quod facturus est, pariter credamus cum illis. *Deficiente vino dixit Mater Jesu ad eum: Vinum non habent* (Joh. 2, 3); compassa est enim eorum verecundiae sicut misericors, sicut benignissima. Quid de fonte pietatis procederet nisi pietas? Quid – inquam – mirum, si pietatem exhibent viscera pietatis? Nonne, qui pomum in manu sua tenuerit dimidia die, reliqua diei parte pomi servabit odorem? Quantum igitur viscera illa virtus pietatis affecit, in quibus novem mensibus requievit? Nam et ante mentem replevit quam ventrem, et cum processit ex utero, ab animo non recessit. Durior fortasse et austerior videri posset responsio Domini; sed noverat ille, cui loqueretur, et quis loqueretur, illa non ignorabat. Denique ut scias, quomodo responsum ipsum acceperit aut quantum de Filii benignitate praesumpserit, ait ministris: *Quaecumque praeceperit vobis, servate et facite* (Joh. 2, 5).

3.

(Hydriae sex ecclesiae post baptismum. Peccatum originale an alienum. A Christo expiatum.)

Erant autem ibi lapideae hydriae sex positae (Joh. 2, 6). Has nunc hydrias purificandis veris Judaeis non litera sed spiritu necesse habemus apponere vel magis appositas demonstrare. Quia enim

nondum pervenit ecclesia ad perfectam purificationem, quando eam sibi Christus exhibebit gloriosam, non habentem maculam neque rugam aut aliquid hujusmodi, multis interim purificationibus opus habet, quatenus, sicut abundant peccata, abundet et indulgentia, sicut multiplicatur miseria, sic et misericordia, nisi quod non sicut delictum ita et donum; gratia enim non solum peccata lavat sed et merita donat. Sex igitur hydriae sunt positae his, qui post baptismum in peccata labuntur; de his enim loquimur, quia de his sumus. Exuimus tunicam veterem, sed heu! pejus reinduimus eam; lavimus pedes nostros, sed pejus inquinavimus eos. Sicut ergo, quod alius inquinaverat, lavit alius, sic inquinatos a nobis lavari opus est a nobis. Aliena lavit aqua, quos culpa inquinaverat aliena. Nec tamen sic alienam dixerim, ut negem nostram, alioquin nec inquinaret; sed aliena est[5], quia in Adam omnes nescientes peccavimus; nostra, quia etsi in alio, nos tamen peccavimus et nobis justo Dei judicio imputabatur, licet occulto. Verumtamen, ut jam non sit, quod causeris, o homo! contra inobedientiam Adae datur tibi obedientia Christi, ut, si gratis venumdatus es, gratis etiam redimaris; si nesciens in Adam periisti, nesciens vivificeris in Christo. Nescisti, quando ad lignum vetitum vetus Adam tetendit manus noxias; nescisti nihilo minus, quando in ligno salutifero innoxias manus Christus extendit. A primo homine in te manavit macula, qua inquinatus es; a Christi latere aqua, qua mundatus es. Nunc jam inquinatus propria culpa propria nihilo minus aqua mundaberis, ab illo tamen et per illum, qui solus est purgationem faciens peccatorum.

4.

(Hydriae sex moraliter pro christianis. Timoris Dei aqua plenae. Amoris vino implendae.)

Prima ergo hydria et prima purgatio in compunctione est, de qua legimus, quoniam, *in quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor* (Ezech. 18, 21. 22). Secunda vero confessio est; omnia siquidem in confessione lavantur. Tertia eleemosynarum largitio; hinc enim habes in evangelio: *Date eleemosynam et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. 11, 41). Quarta remissio injuriarum, secundum quod orantes dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. 6, 12). Quinta est afflictio corporis, unde et oramus[6], ut mundi per abs-

tinentiam Deo canamus gloriam. Sexta est obedientia praeceptorum, sicut audierunt discipuli, quod utinam audire mereamur et nos: *Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis* (Joh. 15, 3); nimirum, quia non erant sicut hi, quibus dicitur: *Sermo meus non capit in vobis* (Ib. 8, 37), sed in auditu verbi obaudierant ei. Hae sunt sex hydriae, positae in purificationem nostram, quae vacuae sunt et plenae vento, si pro inani gloria observantur. Aqua replentur, si timore Dei custodiantur, quoniam timor Domini fons vitae; aqua – inquam – timor Domini est, etsi minus sapida, sed optime refrigerans animam noxiis desideriis aestuantem. Aqua est, quae jacula inimici ignita possit exstinguere. Nam nec illud dissonat, quod aqua semper ima petit et timor ad ima cogitationem deducit et in inferioribus immoratur atque loca horrenda pavida mente collustrat, juxta illud: *Vadam ad portas inferi* (Is. 38, 10); sed divina virtute aqua mutatur in vinum, quando perfecta caritas foras mittit timorem.

5.

(Timor duplex. Timor tertius religiosorum proprius. Centuplum eorum quale.)

Dicuntur autem lapideae hydriae non tam propter duritiam quàm propter stabilitatem. *Capientes singulae metretas binas vel ternas.* Duae metretae duplex timor, ne forte trudi in gehennam, ne forte ab aeterna vita contingat excludi. Sed quia de contingente futuro sunt ista et blandiri potest sibi anima, dicens: postquam aliquamdiu in voluptatibus tuis vixeris, ages poenitentiam, nec ista jam cariturus nec periturus in illa, bonum est adhibere et tertium, qui utique spiritualibus notus est, eo utilior, quo de praesenti est. Timent enim, qui noverunt spiritualem cibum, ne quando forte fraudentur eo; cibo siquidem forti egent, qui manum miserunt ad fortia. Vivant de paleis Aegypti, qui deserviunt in operibus luti et lateris; nobis fortior cibus est necessarius, quoniam nobis grandis restat via, ut ambulemus in fortitudine cibi illius. Ipse est panis angelorum, panis vivus, panis quotidianus. Hic est, de quo nobis promissum est, quia centuplum accipiemus in hoc saeculo; sicut enim mercenariis et quotidianus cibus datur in opere et merces servatur in fine, sic Dominus vitam aeternam in fine reddet (Matth. 19, 29) et interim centuplum repromittit et exhibet. Quid ergo mirum, si timet, ne

perdat hanc gratiam, qui jam consecutus est eam? Haec est metreta tertia, quam sub disjunctione [11] signanter posuit eo, quod non omnium sit, quia nec omnibus centuplum repromissum, sed solis, qui omnia reliquerunt [12].

Dominica prima post octavam Epiphaniae

Sermo II.

De spiritualibus nuptiis in evangelica historia designatis [1].

1.

(Christi ejusque operum duplex pulchritudo. Patrum veterum facta quaedam significatione decora, etsi opere ipso foeda.)

In operibus Domini, fratres! et minus capaces animos exterior consideratio pascit, et qui magis exercitatos habent sensus, solidiorem intus cibum inveniunt et suaviorem, tamquam adipem medullamque frumenti. Sunt enim et exteriori specie delectabilia et interiori virtute multo delectabiliora, quemadmodum et ipse exterius quidem speciosus erat forma prae filiis hominum, interius autem tamquam candor lucis aeternae etiam ipsis supereminens vultibus angelorum; apparebat enim foris homo sine culpa, caro sine peccato, agnus sine macula. Quam speciosi pedes annunciantis pacem, annunciantis bona (Is. 52, 7)! Sed multo speciosius et pretiosius caput ejus, quoniam caput Christi Deus [2]. Delectabilis aspectus hominis, in quem peccatum non cadit, et beati oculi, qui viderunt; sed multo magis *beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt* (Matth. 5, 8). Denique, cum pervenisset ad nucleum, testam jam licet decoram valde non reputabat Apostolus, dicens: *Etsi cognovimus aliquando Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (II. Cor. 5, 16), nimirum quia Dominus ipse praedixerat: *Caro non prodest quicquam; spiritus est, qui vivificat* (Joh. 6, 64). Sed haec est sapientia, quam loquitur Paulus inter perfectos, non inter eos, quibus legimus ab eodem dictum: *Nihil arbitratus sum me scire inter vos nisi Jesum Christum et hunc crucifixum* (I. Cor. 2, 2). Totus suavis est, totus salubris est, totus delectabilis, totus denique secundum sponsae vocem

desiderabilis (Cant. 5, 16). Sicut autem in eo ostensum est, sic et in operibus ejus reperies. Nam et superficies ipsa tamquam a foris considerata decora est valde, et si quis fregerit nucem, intus inveniet, quod jucundius sit et multo amplius delectabile. Non sic apud patres veteris testamenti reperies. Nam in operibus eorum decora et delectabilis est significatio mystica; ipsa tamen, si per se considerentur, invenientur aliquando minus digna, ut sunt facta Jacob, adulterium David et multa similia. Pretiosa quidem sunt fercula, sed vasa non adeo pretiosa, et fortasse propterea dictum est: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris,* quoniam tenebrosae nubes illae fuerunt, et subjunctum est de Domino: *Prae fulgore in conspectu ejus nubes transierunt* (Ps. 17, 12. 13).

2.

(Nuptiarum moralis sensus. Christi nuptiae cum anima.)

Credo, jam advertistis, ad quid haec dicere velim. Audistis enim hodie miraculum factum in nuptiis, initium utique signorum Domini, cujus et historia satis est admirabilis et significatio amplius delectabilis. Magnum enim divinae majestatis indicium fuit, ad nutum Domini aquam in vinum converti; sed est illa multo melior mutatio dexterae Excelsi, quam in ista praefiguravit. Omnes enim nos ad spirituales nuptias vocati sumus, in quibus utique sponsus est Christus Dominus; unde canimus in psalmo: *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo* (Ps. 18, 6); sponsa vero nos ipsi sumus, si non vobis videtur incredibile, et omnes simul una sponsa et animae singulorum quasi singulae sponsae. Sed quando hoc sentire poterit fragilitas nostra de Deo suo, quod eo affectu se diligat, quo diligitur sponsa a sponso? Multum enim haec sponsa sponso suo inferior genere, inferior specie, inferior dignitate; attamen propter Aethiopissam istam de longinquo Filius aeterni Regis advenit et, ut sibi desponsaret illam, etiam mori pro ea non timuit. Moyses quidem Aethiopissam duxit uxorem (Num. 12, 1), sed non potuit Aethiopissae mutare colorem; Christus vero, quam adamavit ignobilem adhuc et foedam, gloriosam sibi exhibebit ecclesiam, non habentem maculam neque rugam. Murmuret Aaron, murmuret et Maria, non nova sed vetus, non Mater Domini sed soror Moysi, non nostra – inquam – Maria; illa enim sollicita est, si quid forte deest in nuptiis; vos autem – ut dignum est – murmurantibus sacerdotibus, murmurante synagoga, toto affectu in gratiarum actione versamini.

3.

(Christi dignatio in animam. Quantum inde amandus.)

Unde enim tibi, o humana anima! unde tibi hoc? Unde tibi tam inaestimabilis gloria, ut ejus sponsa merearis esse, in quem desiderant angeli ipsi prospicere? Unde tibi hoc, ut ipse sit sponsus tuus, cujus pulchritudinem sol et luna mirantur, ad cujus nutum universa mutantur? Quid retribues Domino pro omnibus, quae retribuit tibi, ut sis socia mensae, socia regni, socia denique thalami, ut introducat te rex in cubiculum suum? Vide jam, quid de Deo tuo sentias; vide, quantum de eo praesumas; vide, quibus brachiis vicariae caritatis redamandus et amplectendus sit, qui tanti te aestimavit, immo qui tanti te fecit. De latere enim suo te reformavit, quando propter te obdormivit in cruce et[4] somnum mortis excepit; propter te a Deo patre exivit et matrem synagogam reliquit, ut adhaerens ei unus cum eo spiritus efficiaris. Et tu ergo audi, filia! et vide et considera, quanta sit erga te dignatio Dei tui, et obliviscere populum tuum et domum patris tui[5]. Desere carnales affectus, saeculares mores dedisce; a prioribus vitiis abstine, consuetudines noxias obliviscere. Quid enim putas? Nonne stat angelus Domini, qui secet te mediam, si forte (quod avertat ipse) alterum admiseris amatorem?

4.

(Nuptiale convivium est prandium, non coena. Devotionis gratia per Mariam petenda.)

Jam enim desponsata es illi, jam nuptiarum prandium celebratur; nam coena quidem in coelo et in aula aeterna paratur. Verum tamen, num quid ibi vinum deficiet? Absit. Inebriabimur ibi ab ubertate domus Dei et torrente voluptatis ejus potabimur (Ps. 35, 9). Paratum est profecto illis nuptiis flumen vini; vini – inquam – quod laetificat cor, siquidem fluminis impetus laetificat civitatem Dei (Ps. 45, 5). Nunc autem, quoniam grandis nobis restat via, prandium quidem accipimus hic, etsi non in tanta copia, quod plenitudo[6] et satietas coenae reservetur aeternae. Hic ergo nonnumquam vinum deficit, gratia scilicet devotionis et fervor caritatis. Quoties mihi necesse est, fratres! post lacrimosas querimonias vestras exorare Matrem misericordiae, ut suggerat suo benignissimo Filio, quoniam vinum non habeatis? Et ipsa, dico

vobis, carissimi! si pie a nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostrae, quoniam misericors est et mater misericordiae; nam si compassa est verecundiae illorum, a quibus fuerat invitata, multo magis compatietur nobis, si pie fuerit invocata. Placent enim illi nuptiae nostrae et pertinent ad eam multo amplius illis, nimirum de cujus utero tamquam e thalamo suo coelestis Sponsus processit.

5.

(Christi responsum ad Matrem expenditur. Religiosos propinquis nimium affectos Christus exemplo suo redarguit.)

Sed quem non moveat, quod in nuptiis illis respondit Dominus benignissimae ac sanctissimae Matri suae, dicens: *Quid mihi et tibi est, mulier?* Quid tibi et illi est, Domine? Nonne, quod filio et matri? Quid ad illam pertinet, quaeris, cum tu sis benedictus fructus ventris ejus immaculati? Nonne ipsa est, quae salvo pudore concepit et sine corruptione te peperit? Nonne ipsa est, in cujus utero novem mensibus moratus es, cujus virgineis uberibus lactatus es, cum qua jam duodecim annorum factus de Jerusalem descendisti et eras subditus illi? Nunc ergo, Domine! quid molestus es illi, dicens: *Quid mihi et tibi?* Multum per omnem modum. Sed manifeste jam video, quod non velut indignans aut confundere volens virginis Matris teneram verecundiam dixeris: *Quid mihi et tibi,* cum venientibus ad te juxta Matris praeceptum ministris nihil cunctatus facias, quod illa suggessit. Ut quid ergo, fratres! ut quid sic respondebat prius? Utique propter nos, ut conversos ad Dominum jam non sollicitet carnalium cura parentum et necessitudines illae non impediant exercitium spirituale. Quamdiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus; at postquam reliquimus nosmet ipsos, multo magis ab eorum sollicitudine liberi sumus. Unde et legimus, fratrem quemdam in eremo conversantem, cum ad eum carnalis frater auxilii gratia adventasset, respondisse, ut adiret alterum fratrem eorum, cum ille utique jam obiisset; cumque admiratus, qui venerat, responderet, quia ille obiit, eremita se quoque similiter obiisse respondit. Optime ergo nos docuit Dominus, ne solliciti simus super propinquis carnis nostrae plus, quam religio postulet, quando ipsi matri et tali matri respondit: *Quid mihi et tibi est, mulier!* Sic et in alio loco, cum suggereret ei quidam, quoniam foris staret cum fratribus Domini, quaerens ei loqui, respondit: *Quae est mater*

mea et qui sunt fratres mei (Matth. 12, 48; Marc. 3, 33)? Ubi modo sunt, qui tam carnaliter et inaniter super carnalibus propinquis suis solent esse solliciti, ac si adhuc viverent et ipsi cum eis?

6.

(Desponsationes hic animae, non nuptiae. Purificationis tempus haec vita.)

Sed videamus jam, quid sequitur. *Erant* – ait evangelista – *hydriae sex positae secundum purificationem Judaeorum.* Vel ex hoc potes manifestius advertere, non plenitudinem sed praeparationem nuptiarum esse, ubi nimirum adhuc opus est purificatione. Desponsationis ergo nuptiae istae sunt, non copulationis. Absit enim, ut credamus, illis in nuptiis fore vasa purificationis, quando gloriosam sibi Christus ecclesiam exhibebit, non habentem maculam neque rugam aut aliquid hujusmodi. Ubi enim[9] non erit macula, quae purificatio erit necessaria[10]? Nunc utique lavandi tempus est, nunc purificationem patet esse necessariam, quando nemo mundus a sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram. Nunc abluitur sponsa, nunc purificatur, ut in coelestibus illis nuptiis sponso suo sine omni macula praesentetur. Quaeramus ergo hydrias sex, in quibus haec ablutio Judaeorum, id est confitentium, purificatio fiat; nam si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus et veritas in nobis non est (1. Joh. 1, 8), quae sola liberat[11], sola salvat, sola lavat. Quod si confiteamur peccata nostra, non deerunt veris Judaeis purificationis hydriae, quoniam fidelis est Deus, qui dimittat nobis peccata et emundet nos ab omni iniquitate.

7.

(Hydriae sex moraliter pro religiosis: 1. Continentia, 2. Abstinentia, 3. Labor manuum, 4. Vigiliae, 5. Silentium, 6. Disciplina.)

Ego quidem sex hydrias sex observantias arbitror esse, quas ad purificanda confitentium[12] corda sancti patres instituere, et omnes illas (ni fallor) hic poterimus invenire. Prima siquidem hydria continentia[13] est castitatis, qua diluitur, quicquid ante luxuria inquinavit. Secunda vero jejunium est, ut, quod maculaverat crapula, nunc abstinentia mundet. Per segnitiem quoque et otiositatem, quae inimica est animae, multas contraximus sordes contra Dei sententiam, in sudore vultus alieni, non nostri[14], pane vescentes (Gen. 3, 19); propter hoc quoque tertia

hydria nobis apponitur, ut sordes illae in labore manuum diluantur. Sic et per somnolentiam ceteraque noctium et tenebrarum opera multa deliquimus; ideo quoque et quarta hydria vigiliarum observantia ponitur, ut nocte surgentes ad confitendum Domino non bonas noctes praeteriti temporis redimamus. Jam vero de lingua quis nesciat, quam multum inquinaverit nos per vaniloquia et mendacia, per detractiones[15] et adulationes, per verba malitiae et verba jactantiae? Pro his omnibus necessaria est hydria quinta, silentium scilicet, custos religionis et in quo est fortitudo nostra. Sexta quoque hydria disciplina est, qua non nostro arbitrio sed alieno vivimus, ut deleatur, quicquid indisciplinate vivendo deliquimus. Lapidea sunt haec, dura sunt; sed necesse habemus in his lavari, nisi forte voluerimus[16] propter foeditates nostras a Domino accipere libellum repudii. Attamen in eo, quod dicuntur lapideae, non solum duritia sed multo melius soliditas potest intelligi, quoniam non lavant haec, nisi firma stabilitate permanserint.

8.

(Timor aquae comparatus, devotio vino. Timor triplex.)

Ait ergo Dominus ad ministros: *Implete hydrias aqua.* Quid sibi istud vult, Domine? Ministri solliciti sunt de vini penuria et tu dicis: *Implete hydrias aqua;* illi de poculis cogitant et tu praecipis, ut vasa purificationis impleant. Sic omnino, sic suspiranti Jacob ad Rachelis amplexus Lia a patre supponitur (Gen. 29, 23). Nobis, Fratres! qui ministri sumus et servi vestri, per Christum nobis praecipitur implere hydrias aqua, quoties deest vinum, ac si dicatur: Illi devotionem desiderant, vinum requirunt, fervorem flagitant, sed nondum venit hora mea; implete hydrias aqua. Quae est enim aqua sapientiae salutaris, etsi non adeo suavis, nisi fons vitae et initium sapientiae timor Domini? Dicitur ergo ministris[17]: Incutite metum et spiritu timoris non tam vasa quam[18] corda replete, quia, ut ad caritatem perveniant, initiandi sunt a timore, ut dicant et ipsi: *A timore tuo concepimus, Domine! et parturivimus spiritum salutis* (Is. 26, 18). Sed quomodo implebuntur hydriae? Praedixerat enim evangelista: *capientes singulae metretas binas vel ternas.* Quae sunt duae metretae quaeve tertia? Utique duplex timor communis et notus omnibus, at tertius quidem minus communis et minus notus. Primus enim

timor est, ne cruciemur in gehenna; secundus, ne exclusi a visione Dei privemur tam inaestimabili gloria; tertius replet animam omni sollicitudine timidam, ne forte deseratur a gratia.

9.

(Timoris utilitas contra peccati concupiscentiam.)

Et quidem omnis timor Domini, sicut aqua exstinguit ignem, sic exstinguit peccati concupiscentiam; sed is maxime, cum ad omnem tentationem statim occurrit, ne forte contingat amittere gratiam, ut sibi derelictus homo labatur quotidie de malo in pejus, de peccato minori in graviorem culpam; quales utique multos videmus, cum in sordibus sunt, sordescentes adhuc. Nam adversus timorem istum non est, unde sibi blandiatur anima, sive de minori forte quantitate peccati sive de emendatione futura; talibus enim blandimentis impediuntur aliquatenus duo prima genera timoris. Praecipit ergo nobis Dominus, ut hac aqua hydrias impleamus. Sunt enim aliquando vacuae et plenae vento, si quis tamen adeo insanus est, ut in eo per vanitatis studium illae, quas praediximus, observantiae mercede perpetua vacuentur, ut sunt fatuae virgines, in quarum vasis oleum non habetur; interdum autem (quod pejus est) plenae quidem sunt, sed plenae veneno [19], quod est invidia, murmur, rancor animi et detractio. Propterea, ne forte subintrent ista, dum vinum deest, jubemur implere hydrias aqua, ut observentur mandata Domini in timore; quae tunc mutatur in vinum, cum timor expellitur a caritate et implentur omnia fervore spiritus et jucunda devotione.

In Septuagesima

Sermo I.

1.

(Natus ex Deo quomodo non peccat. Certitudinem de salute nostra non habemus sed fiduciam.)

Magna mihi consolatio est, fratres mei! in verbo illo Domini: *Qui ex Deo est, verba Dei audit* (Joh. 8, 47); propterea enim vos libenter auditis, quia ex Deo estis. Nec ignoro, quod alio in loco dicit scriptura: *Ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia*

(Rom. 11, 36); sed multo aliter sunt ex eo, qui secundum beati Johannis evangelium *non ex voluntate carnis nati sunt sed ex Deo* (Joh. 1, 13). Unde et invenies ab eodem Johanne in epistola sua scriptum: *Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio coelestis conservat illum* (1. Joh. 5, 18). Non peccat – inquit, id est, non permanet in peccato, quia conservat illum, utique ut perire non possit, ea, quae falli non potest, generatio coelestis; sive, „non peccat“ [1] id est, tantumdem est, ac si non peccet, pro eo scilicet, quod non imputatur ei peccatum [2]; generatio enim coelestis etiam in hac parte conservat illum. Sed generationem istam quis enarrabit? Quis potest dicere: Ego de electis sum, ego de praedestinatis ad vitam, ego de numero filiorum? Quis haec – inquam – dicere potest, reclamante nimirum scriptura: *Nescit homo, si sit dignus amore an odio* [3] (Eccl. 9, 1)? Certitudinem utique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data sunt signa quaedam et indicia manifesta salutis, ut indubitabile sit, eum esse de numero electorum, in quo ea signa permanserint; propter hoc – inquam, quos praescivit Deus, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut, quibus certitudinem negat causa sollicitudinis, vel fiduciam praestet gratia consolationis. Hoc enim est, unde semper solliciti et in timore et tremore humiliemur necesse est sub potenti manu Dei, quoniam, quales sumus, nosse possumus vel ex parte; quales autem futuri simus, id nosse penitus nobis impossibile est. Itaque, qui stat, videat, ne cadat, et in ea forma, quae salutis indicium est et argumentum praedestinationis, perseveret atque proficiat.

2.

(Praedestinationis praecipuum signum debite audire verbum Dei. Pro dispositione auditorum afficitur lingua praedicatorum.)

Porro inter ea, quae fiduciam praestant et materiam spei, unum illud maximum est, de quo nunc coepimus loqui: *Qui ex Deo est, verba Dei audit.* Nonnullos enim sic interdum audientes invenies, ac si nihil omnino ad eos pertineant, quae dicuntur: non intrare [4] cor suum, non discutere mores suos, non cogitare, ne forte, quod audiunt, dictum sit propter eos. Magis autem, si forte sermo Dei vivus et efficax, qui suo et non ejus, qui loquitur, arbitrio fertur, quocumque voluerit, si – inquam – manifeste

adversus vitia illa processerit, quibus sese illi sentiunt obligatos, dissimulant et avertunt oculos cordis aut qualibet adinventione palliant vitia[5] et seducunt miseri semet ipsos. In his ergo salutis signa non video; magis autem vereor, ne forte propterea non audiant verbum Dei, quia non sunt ipsi ex Deo. In vobis, fratres! (Deo gratias) vere invenio aures audiendi, nimirum cum in emendatione vestra sine mora appareat fructus verbi; sed etiam inter loquendum – fateor – nonnumquam sentire mihi videor fervorem studii vestri. Etenim quanto abundantius sugitis, tanto amplius replet ubera mea dignatio Spiritus sancti, et tanto copiosius datur, quod propinem vobis, quanto citius, quod propinatur, hauritis[6]. Propterea saepius loquor vobis, etiam praeter consuetudinem ordinis nostri; scio enim, quis dixerit: *Si quid supererogaveris, cum rediero, reddam tibi.* (Luc. 10, 35).

3.

(In vita praesenti omnia parce dantur, in altera copiose.)

Initium Septuagesimae, fratres! hodie celebratur, cujus nomen in universa ecclesia celebre satis habetur. Jam vero dico vobis, carissimi! quia plurimum in hoc nomine compatior mihi ipse; commovetur enim intra me spiritus meus, suspirans nimirum ad patriam illam, in qua nec numerus est nec mensura nec pondus. Quamdiu enim in pondere et mensura et numero universa corporis et animae bona recipio? Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo! Nam de corporali cibo ad Adam dictum est et pervenit usque ad me: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo* (Gen. 3, 19). Sed et cum laboravero, panis datur mihi in pondere, potus in mensura, pulmenta in numero. Et de corporali quidem sic; quid vero de spirituali? Utique antequam comedam, suspiro atque utinam, cum suspiravero et flevero, vel fragmentum exiguum merear de coelesti convivio et tamquam catellus edam de micis, quae cadunt de mensa dominorum meorum. O Jerusalem, civitas Regis magni, qui te ex adipe frumenti satiat et quam fluminis impetus laetificat! In te nec pondus utique nec mensura, sed satietas est et affluentia summa; sed nec habes numerum, quippe cujus participatio ejus in id ipsum. Ego vero, qui totus sum in vicissitudine et numero, quando veniam ad unam illam, quam requiro? Quando satiabor apparente gloria tua, Domine? Quando

inebriabor ab ubertate domus tuae et torrente voluptatis tuae potabis me 7? Nunc enim tam exigua sunt stillicidia stillantia super terram, ut nec glutire quidem possim salivam meam.

4.

(Vita nostra velut Septuagesima captivitatis.)

Sic omnino, sic verum est, fratres! quoniam 8 modo omnia dantur in pondere et mensura et numero; sed veniet dies, quando omnia sunt cessatura. Nam de numero quidem legimus, quoniam *sapientiae illius non est numerus* (Ps. 146, 5), et alio in loco apud eundem prophetam: *Delectationes in dextera tua usque in finem* (Ps. 15, 11). Audi etiam apud Apostolum pondus sine pondere: *Supra modum* – inquit – *in sublimitate aeternum pondus gloriae* (II. Cor. 4, 17); audi pondus aeternum, sed attende, quia praemiserit: *supra modum*. Sic et Christum audio mensuram sine mensura promittentem: *Mensuram* – inquit – *confertam et coagitatam et supereffluentem* 9 (Luc. 6, 38). Sed quando venient ista? Profecto in fine praesentis Septuagesimae, quod est tempus captivitatis nostrae. Sic enim legimus, quod captivati a Babyloniis filii Israel terminum acceperunt annorum septuaginta (Jerem. 25, 11; 29, 10), quibus transactis 10 redierunt in sua, cum instauratum est templum et civitas reaedificata. At vero captivitas nostra, fratres! quando finietur, quae tot annis, ab initio utique mundi, protenditur? Quando liberabimur a servitute ista? Quando restaurabitur Jerusalem civitas sancta? Utique completa hac Septuagesima, quae ex denario et septenario constat, propter decem mandata, quae accepimus, et septem impedimenta, quibus a mandatorum obedientia retardamur.

5.

(Impedimenta mandatorum Dei exsecutionem retardantia.)

Primum enim impedimentum nostrum et occupatio gravis est ipsa necessitas hujus miseri corporis, quod, dum modo somnum, modo cibum, modo vestem ceteraque similia quaerit, haud dubium, quin frequenter impediat nos ab exercitio spirituali. Secundo loco impediunt nos vitia cordis, ut est: levitas, suspicio, impatientiae aut invidiae motus, laudis appetitus et similia, quae quotidie experimur in nobis. Tertium et quartum impedimentum accipe prosperitatem hujus saeculi et adversitatem; sicut enim

corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, sic deprimit etiam terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (Sap. 9, 15). Utrimque ergo cave a laqueo tentationis et quaere arma justitiae a dextris et a sinistris. Quintum impedimentum gravissimum et periculosissimum ignorantia nostra est; in multis enim omnino incertum habemus, quid agere debeamus, ita ut, quid oremus, sicut oportet, nesciamus. Sextum impedimentum est adversarius noster, qui tamquam leo rugiens circuit, quaerens, quem devoret (1. Pet. 5, 8). Atque utinam in istis sex tribulationibus liberaremur, ut vel in septima non tangeret nos malum nec apprehenderet nos periculum in falsis fratribus. Utinam soli impugnarent nos maligni spiritus cum suggestionibus suis et nihil nocerent homines perniciosis exemplis, persuasionibus importunis, sermonibus adulationis vel detractionis atque aliis mille modis. Videtis certe, quam necessarium sit, ut adversus haec septem pericula, quibus impedimur, septiformis Spiritus sancti auxiliis sublevemur; pro his enim septem, quibus ab observantia decalogi retardamur, in luctu poenitentiae Septuagesima praesens agitur. Unde et reticetur interim Alleluia [1] solemne et humanae transgressionis historia miserabilis ab exordio recensetur.

In Septuagesima

Sermo II.

De eo, quod scriptum est: *Immisit Dominus soporem in Adam.*

1.

(Sopor duplex, primi Adam et secundi. Christi sopor ex caritate. Adami raptus ecstaticus.)

Immisit Dominus soporem in Adam (Gen. 2, 21). Immisit et in se ipsum, factus nimirum secundus Adam; sed est distantia forte [1] non parva. Ille enim soporatus videtur prae excessu [2] contemplationis, Christus miserationis affectu, ut in illum soporem immiserit veritas, in hunc caritas, cum utraque sit Dominus; ait enim Johannes evangelista: *Deus caritas est* (1. Joh. 4, 16), et ipse Dominus: *Ego sum via, veritas et vita* (Joh. 14, 6). Sane soporem Christi solius caritatis fuisse nemo dubitat vel nomine tenus christianus; siquidem accubuit [3] ut leo, non victus plane sed victor, potestate

propria ponens animam, somnum mortis excipiens propria voluntate. Ceterum, qualis et ille sopor dicendus est fuisse vel credendus, quem Dominus immisit in Adam, in quo sine sensu omnino doloris in mulierem aedificandam costa sublata est de latere dormientis? Mihi quidem nonnisi incommutabilis veritatis intuitu et abysso divinae sapientiae corporeis excedens sensibus obdormisse videtur, quod ex ejus verbis vel maxime conjici potest. Rediens nimirum indicat, quo abiisset, dum tamquam ebrius de cella vinaria veniens et eructans illud magnum sacramentum, quod tanto post in Christo et in ecclesia Apostolus commendavit: *Hoc nunc* – inquit – *os ex ossibus meis* (Gen. 2, 23), et: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae et erunt duo in carne una* (Ephes. 5, 31). An tibi penitus obdormisse videtur, qui in hanc vocem excitatus erupit, et non magis dicere potuisse: *Ego dormio et cor meum vigilat* (Cant. 5, 2)?

2.

(Adami status ante peccatum.)

Verum id quidem sine praejudicio dixerim, si cui forte aliter visum fuerit, maxime si quid aliud in sanctorum paginis invenitur. Neque enim communem arbitror fuisse soporem aut nostris similem somnis, quos nec contemplationis excessus nec miserationis affectus sed infirmitatis defectus immittit, quos nec veritas nec caritas sed necessitas parit. *Grave siquidem jugum super filios Adam* (Eccl. 40, 1), non autem in principio super Adam, sed nunc jam super filios ejus. Quid non grave miseris, quibus et vivere labor est, quibus et (quod pauci videntur advertere, sentire penitus nemo) ipse quoque sensualitatis usus invenitur oneri, adeo ut nequeat sustineri, nisi alterna requie foveamur? Quid non labor et dolor et afflictio spiritus ex omnibus, quae sub sole sunt, quando et illud ei gravissimum est, quo potissimum delectatur, vegetatio scilicet et sensificatio carnis? Nimirum quam sit ei dulce consortium, triste divortium manifestat, dum vix tandem avelli potest, dum corruptio ipsa corporis penitus intolerabilis est vegetanti. Sane non simpliciter corpus, sed *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam* (Sap. 9, 15), ut immunem ab hoc gravamine primi parentis animam noveris exstitisse, donec adhuc corpus gereret incorruptum. Nimirum in libertate posuit eum Deus, ut inter summa et infima versans et in illa excederet sine difficultate et ad haec sine illecebra aut necessitate descenderet; illa penetrans naturali

vivacitate et puritate mentis, haec auctoritate dijudicans praesidentis. Denique adducta sunt animalia ad Adam, ut videret, quid vocaret ea; non ipse aliqua curiositate ductus est, ut videret ea.

3.

(Hominis post lapsum miseria. Unitas et divisio qui hic tenenda. Elegans tropologia.)

Non sic in nobis libera ratio, sed undique ei luctandum est; sic enim et ab infimis visco quodam captiva tenetur et a summis indigna repellitur, ut nec ab his sine dolore possit avelli[6], nec ad illa sine magno gemitu vel raro queat admitti. Hinc nempe vim faciunt, qui quaerunt animam meam, ut clamare necesse sit: *Infelix ego homo! Quis me liberabit de corpore mortis hujus* (Rom. 7, 24)? Inde, priusquam comedam, suspiro, quia *regnum coelorum vim patitur et violenti rapiunt illud* (Matth. 11, 12). Nihilo minus tamen et illic unitas et hic tenenda divisio est, sicut et Adam soporatus est in contemplatione, at animalia nominum impositione discrevit; sic nimirum, sic et Abraham in sacrificio non quidem volatilia sed animalia legitur divisisse (Gen. 15, 9). Et Martha erga multa turbatur, cum unum sit necessarium (Luc. 10, 42). Necessarium plane unum et maxime necessarium[7], quoniam haec pars optima, quae non auferetur. Cessabit divisio, cum venerit plenitudo et erit totius sanctae civitatis Jerusalem participatio in id ipsum. Interim Spiritus sapientiae non modo unicus sed et multiplex est, interiora quidem in unitate solidans, sed sub judicio exteriora distinguens. Utrumque tibi in primitiva ecclesia commendatur, quando *multitudinis credentium erat cor unum et anima una*, ne volatilia scinderentur; *dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat* (Act. 4, 32. 35), ut animalia secarentur. Sit igitur etiam in nobis, carissimi! unitas animorum; unita sint corda, diligendo unum, quaerendo unum, adhaerendo uni, et id ipsum invicem sentiendo[8]. Sic nimirum exterior ipsa divisio et evadit periculum et scandalum non incurrit, dum videlicet, etsi propria cuique tolerantia, propria quoque nonnumquam in terrenis agendis sententia, sed et diversa interdum dona gratiarum, nec membra omnia actum eundem videntur habere, unitas tamen interior et unanimitas ipsam quoque multiplicitatem colligat et constringat caritatis[9] glutino et vinculo pacis.

In capite Jejunii

Sermo I.

Quid sit ungere caput et faciem lavare 1.

1.

(Jejunium a christianis exigitur exemplo Christi. Capiti cohaerendum.)

Hodie, dilectissimi! sacrum Quadragesimae tempus ingredimur, tempus militiae christianae. Non nobis singularis est haec observatio; una omnium est, quicumque in eandem 2 fidei conveniunt unitatem. Quidni commune sit Christi jejunium omnibus christianis? Quidni Caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc Capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus et communicare jucundis? Si ita est, indignos nos Capitis hujus participatione probamus; omne enim, quod patitur ille, pro nobis est. Quod si in opere salutis nostrae ei collaborare piget, in quo deinceps coadjutores nos exhibebimus illi? Non est magnum, si jejunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam Patris cum ipso; non est magnum, si compatitur membrum capiti, cum quo et glorificandum est. Felix membrum, quod huic adhaeserit per omnia capiti et sequetur illud, quocumque ierit; alioquin, si forte te abscindi separarique contingat, privetur statim necesse est etiam spiritu vitae. Quaecumque enim portio capiti non cohaeret, unde ei jam sensus aut vita? Nec sane deerit, qui expositam occupet, ut ne tunc quidem sit absque capite. Germinabit rursum radix amaritudinis, venenatum caput iterum pullulabit, illud – inquam – caput, quod in eo contriverat ante fortis mulier, mater ecclesia; dico autem, quando per eam regeneratus est in spem vitae, quem natura filium irae mater carnalis ediderat.

2.

(Christianus fit monstrum, si a Christo separetur. Caritas unguentum.)

Videbit ergo jam, si fuerit, qui revelatos habeat oculos cordis et spiritualiter intueatur, horrendum omnino monstrum, corpus quidem hominis, caput autem daemonis habens; non solum autem, sed etiam erunt sine dubio novissima hominis 3 illius pejora

prioribus, cum vipereum illud caput, quod prius fuerat amputatum, non absque septem nequioribus se revertatur. Quis non solo contremiscat auditu? Tollens membrum Christi faciam membrum daemoniorum? Abscissus a corpore Christi satanae miser incorporabor? Sit procul a nobis semper exsecranda ista commutatio[4], fratres mei! Mihi omnino adhaerere tibi bonum est, o Caput gloriosum et benedictum in saecula, in quod et angeli prospicere concupiscunt! Sequar te, quocumque ieris; si transieris per ignem, non avellar a te; non timebo mala, quoniam tu mecum es. Tu dolores meos portas et pro me doles; tu prius transis per angustum passionis foramen, ut latum praebeas sequentibus membris ingressum. *Quis nos separabit a caritate Christi* (Rom. 8, 35)? Ipsa enim est, per quam omne corpus per nexus et juncturas crescit; hoc glutinum bonum, cujus meminit Isaias (Is. 41, 7); haec, per quam bonum est et jucundum habitare fratres in unum (Ps. 132, 1); hoc unguentum, quod descendit a capite in barbam, a capite descendit et in oram vestimenti, ut ne minima quidem fimbria careat unctione. In capite siquidem plenitudo gratiarum, de qua accipimus omnes; in capite universitas[5] miserationis, in capite inexhaustus fons pietatis divinae, in capite affluentia tota spiritalis unguenti, sicut scriptum est: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae prae participibus tuis*[6] (Ps. 44, 8). Ipsum tamen, quod tam copiose Pater unxerat caput, Maria quoque ungere non veretur[7] (Matth. 26, 7). Calumniantur quidem discipuli, sed respondet Veritas pro ea, quod bonum opus sit operata.

3.

(Christi unctio. Christus cur petit a nobis.)

Denique et nobis hodie quid praecipit in evangelio? *Tu* – inquit – *cum jejunaveris, unge caput tuum* (Matth. 6, 17). Mira dignatio! Spiritus Domini super eum, eo quod unxerit eum, et nihilo minus tamen evangelizans pauperibus ait: *Unge caput tuum.* Complacet sibi Pater in Filio, et dum vox sonat in aethere, descendit Spiritus in columba. Putatis, fratres! quia Christi baptismo chrisma defuerit? Manet Domini Spiritus super ipsum et unctum ab eo quis dubitet? *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* (Matth. 3, 17). Haec plane spiritalis unguenti fragrantia est. Unxit Pater Filium prae participibus suis, in quo prae ceteris singulariter complacet sibi; Pater enim diligit Filium

affectu utique divino et inexperto omni creaturae. Unxit – inquam – Pater Filium[8] prae participibus suis, accumulans super eum universa charismata benignitatis, mansuetudinis et suavitatis[9], abundantius eum replens visceribus misericordiae et miserationis. Unctum denique misit ad nos, quem nobis exhibuit plenum gratiae et miserationis[10]. Sic unctum a Patre est Caput nostrum et nihilo minus ungi postulat et a nobis. *Cum jejunaveris* – inquit, *unge caput tuum* (Matth. 6, 17). Itane aquam petit a rivulo fons indeficiens? Petit sine dubio aut certe repetit magis; ad fontem enim, unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterum fluant (Eccl. 1, 7).

4.

(Gratitudo cumulat beneficia. Hypocritae notati.)

Non vero ut minus habens, quod dederat Christus, repetit, sed ne tibi pereat, quicquid ad eum referre nolueris[11]. Siquidem etiam fluminis aqua, si stare coeperit, et ipsa putrescet et inundatione facta superveniens[12] repelletur. Sic plane, sic gratiarum cessat decursus, ubi recursus non fuerit, nec modo nihil augetur ingrato, sed et, quod acceperat, vertitur ei in perniciem; fidelis autem in modico censetur dignus munere ampliori[13]. Unge igitur caput tuum, refundens in eum, qui supra te est, quicquid in te est devotionis, quicquid delectationis[14], quicquid affectionis. Unge igitur caput tuum, ut, si qua in te est gratia, referatur ad ipsum nec tuam quaeras gloriam sed ipsius; ungit enim Christum, qui bonus ejus odor est in omni loco. Memento sane adversus hypocritas hunc processisse sermonem: *Nolite* – inquit – *fieri sicut hypocritae tristes* (Matth. 6, 16). Non omnimodam nobis tristitiam interdicit, sed quae in facie est coram hominibus; alioquin *cor sapientis, ubi tristitia* (Eccl. 7, 5), et Paulum quoque discipulos contristasse non piget, pro eo quod contristati sunt ad salutem (II. Cor. 7, 8). Non est talis tristitia hypocritarum, non in corde, sed in facie est; exterminant enim facies suas.

5.

Nota proinde, quod non dixerit: Nolite esse sicut hypocritae tristes, sed: *nolite fieri,* hoc est fingi. Sic quippe vulgo dicitur: tristem se facit aut magnificat se, et: qui beatificat te, in errorem te adducit, et similia, quae simulationis sunt, non

veritatis. *Tu autem cum jejunaveris, unge caput tuum et faciem tuam lava* (Matth. 6, 17); exterminant illi faciem, tu autem lavare juberis. Est autem facies, quae in facie est conversatio. Hanc fidelis Christi servus lavat, ne quod offendiculum praebeat intuenti; hypocrita magis exterminat, dum singularia magis et inusitata sectatur. Sed nec caput ungit, cujus affectio elongatur a Christo et vanis favoribus delectatur; ungit potius semet ipsum, ut propriae fragrantiam opinionis respergat. Aut certe, quia manifestum est, non esse caput hypocritae Christum, nec suum tamen qualecumque caput ungere potest, cujus mens non propriae testimonio conscientiae sed adulationibus demulcetur. *Date nobis* – ajunt fatuae virgines – *de oleo vestro* (Matth. 25, 8). Cur hoc? Quia in vasis suis oleum non habent. Sed non est prudentium, hujuscemodi oleum dare; quod enim sibi fieri nolunt, quando ipsae facient aliis? Audi vero prophetam, cui incerta et occulta sapientiae suae revelaverat Deus: *Oleum* – inquit – *peccatoris non impinguet caput meum* (Ps. 140, 5). Emunt oleum istud hypocritae, sicut ait Dominus: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam; exterminant enim facies suas, ut appareant jejunantes* (Matth. 6, 16). Vides, quam brevi sermone hypocritas et singularitatis notat et arguit vanitatis; vide etiam, quam paucis et coram Deo suadeat bona et coram hominibus providere. *Unge caput tuum et faciem tuam lava,* hoc est: sic te irreprehensibilem foris exhibe, ut divinam tibi conciliare studeas gratiam et ante oculos humanos non propriam quaeras gloriam sed auctoris.

6.

(Jejunantium vitium duplex: vana gloria et impatientia.)

Potest tamen et alio modo lota facies conscientia pura et unctum caput intelligi mens devota. Quod si id probas, adversus duplex vitium, quod maxime solent is appetere jejunantes, haec duo verba ablutionis et unctionis dicta videntur. Alius enim jejunat studio vanitatis, et huic dicitur: *Faciem tuam lava;* alius jejunat cum impatientia et rancore, et huic opus est, ut caput ungat. Est autem caput istud mens interior, quae tunc ungitur in jejunio, cum spiritualiter delectatur in eo. An vero tibi novum videtur, ut dicamus caput ungi jejunio? Ego plus dico: etiam impinguatur. Numquamne legisti, quod scriptum est: *ut alat eos in fame* (Ps. 32, 19)? Est ergo jejunium corporis capitis unctio

et carnis inedia refectio cordis. Quidni dixerim unctionem, quae et medetur vulneribus et exasperatas conscientias lenit. Emat igitur hypocrita jejunio suo oleum peccatoris; ego meum interim non vendo jejunium et ipsum mihi oleum est, quo ungar. *Unge* – inquit – *caput tuum*, ne quid forte murmuris aut impatientiae subeat. Non solum autem, sed et *gloriare in tribulatione* (Rom. 5, 3), sicut ait Apostolus; gloriare – inquam, sed absque omni studio vanitatis, ut sit etiam facies munda ab oleo peccatoris 16.

In capite Jejunii

Sermo II.

Quomodo debeamus converti ad Dominum.

1.

(Conversio nostra ad Deum per humilitatem. Humilitas via ad Deum.)

Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et fletu et planctu, et scindite corda vestra et non vestimenta vestra, ait Dominus omnipotens 1 (Joel 2, 12. 13). Quid sibi vult, dilectissimi! quod praecipit Dominus, ut convertamur ad eum? Ubique enim est et replet omnia et nihilo minus complectitur universa. Quo me vertam, ut convertar ad te, Domine Deus meus? Si ascendero in coelum, tu illic es; si descendero in infernum, ades (Ps. 138, 8). Quid jubes? Quo convertar ad te? Supra an infra? Ad dexteram an ad sinistram? Consilium istud est, fratres mei; secretum est, quod solis credatur amicis. Mysterium regni Dei est; apostolis revelatur in aure 2, nam turbis nihil dicitur absque parabola. *Nisi conversi fueritis* – inquit – *et efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum coelorum* (Matth. 18, 3). Agnosco plane, quo velit, ut convertamur: ad Parvulum converti necesse est, ut discamus ab eo, quia mitis est et humilis corde; ad hoc siquidem Parvulus datus est nobis. Sane idem et magnus est, sed in civitate Domini, cui et dicitur 3: *Exsulta et lauda, habitatio Sion! quia magnus in medio tui sanctus Israel* (Is. 12, 6). Quid tu inflaris, o homo? Quid extolleris sine causa? Quid alta sapis et oculi tui omne sublime vident, quod tibi non cedet in bonum? Sublimis quidem Dominus, sed non ita proponitur tibi; laudabilis magnitudo illius,

non etiam imitabilis. Elevata est magnificentia illius et non poteris ad eam nec, si te ruperis [4], apprehendes. *Accedet* – inquit – ***homo ad cor altum et exaltabitur Deus*** (Ps. 63, 7. 8). Excelsus siquidem Dominus et humilia respicit et alta a longe cognoscit (Ps. 137, 6). Humiliare et apprehendisti! Haec plane lex pietatis et propter hanc legem sustinui te, Domine! Si forte sublimitatis esset via proposita et illic iter, quo ostenderetur salutare Dei, quanta facerent homines, ut exaltarentur? Quam crudeliter invicem sternerent, invicem conculcarent! Quam impudenter reperent manibusque et pedibus conarentur in altum, ut imponerent sese homines super capita aliena! Et certe, qui contendit supergredi [5] proximos, multas inveniet difficultates, multos habebit aemulos, multos patietur contradictores, ascendentes equidem ex adverso; nihil vero facilius est volenti quam humiliare semet ipsum. Hoc verbum est, dilectissimi! quod omnino nos reddit inexcusabiles, ut ne tenue quidem nobis velamen praetendere liceat.

2.

(Conversio exterioris hominis sine interiore inanis. Tonsura item et vestis sola in religioso.)

Sed jam ad hunc Parvulum, ad mansuetudinis et humilitatis Magistrum, quonam modo converti necesse sit, videamus. *Convertimini* – inquit – *ad me in toto corde vestro.* Fratres! Si dixisset: *Convertimini,* nihil addens, esset nobis forsitan liberum respondere: Factum est, jam aliud propone mandatum; nunc autem spiritualis (ut audio) conversionis nos admonet, quae non una die perficitur; utinam vel in omni vita, qua degimus in hoc corpore, valeat consummari! Corporis namque conversio, si sola fuerit, nulla erit; forma siquidem conversionis est ista – non veritas, vacuam virtute gerens speciem pietatis. Miser homo, qui totus pergens in ea, quae foris sunt, et ignarus interiorum suorum, putans aliquid se esse, cum nihil sit, ipse se seducit! *Sicut aqua effusus sum* – ait psalmista in persona hominis hujuscemodi, *et dispersa sunt omnia ossa mea* (Ps. 21, 15); et alius quidam propheta: *Comederunt* – inquit – *alii robur ejus et ignoravit* (Osee 7, 9). Exteriorem quippe superficiem intuens salva sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui interiora corrodit [6]. Manet tonsura, vestis necdum mutata est; jejuniorum regula custoditur, statutis psallitur horis – sed cor longe est a me, dicit Dominus (Marc. 7, 6).

3.

(Affectiones seu passiones animi uti examinandae et ordinandae.)

Attende sollerter, quid diligas [7], quid metuas, unde gaudeas aut contristeris, et sub habitu religionis animum saecularem, sub pannis conversionis invenies cor perversum; totum enim cor in his quatuor affectionibus est [8] et de his accipiendum puto, quod dicitur: ut [9] in toto corde tuo convertaris ad Dominum. Convertatur proinde amor tuus, ut nihil omnino diligas nisi ipsum aut certe propter ipsum. Convertatur etiam ad ipsum timor tuus, quia perversus est timor omnis, quo metuis aliquid praeter eum aut non propter eum. Sic et gaudium tuum et tristitia tua aeque convertantur ad ipsum; hoc autem ita fiet, si nonnisi secundum eum doleas aut laeteris. Quid enim perversum magis quam laetari, cum male feceris, et in rebus pessimis exsultare? Sed et ea quoque, quae secundum carnem est, tristitia mortem operatur. Si pro tuo sive proximi peccato doles, bene facis et haec tristitia est ad salutem (II. Cor. 7, 10); si gaudeas ad munera gratiae, hoc gaudium sanctum est et securum gaudium in Spiritu sancto. Debes et in dilectione Christi fraternis congaudere prosperitatibus et adversitatibus condolere, sicut scriptum est: *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus* (Rom. 12, 15).

4.

(Conversio corporis quoque non negligenda. Jejunii tempore lacrimis anima reficienda.)

Verum ne ipsa corporalis quidem est parvi pendenda conversio, quia spiritualis hujus adminiculum noscitur esse non parvum. Inde est, quod in hoc loco Dominus, cum dixisset: *in toto corde,* adjunxit protinus: *in jejunio,* quod utique corporis est. Volo tamen vos admonitos esse fratres meos, observandum illud non ab escis tantum, sed ab omnibus illecebris carnis et universa corporis voluptate; immo vero jejunandum est longe amplius a vitiis quam a cibis. Sed est panis, a quo vos jejunare nolo, ne forte deficiatis in via, et si nescitis, panem dico lacrimarum. Sequitur enim: *In jejunio et fletu et planctu;* exigit enim planctum a nobis poenitentia praeteritae conversationis [10], exigit fletum desiderium futurae beatitudinis. *Factae sunt mihi lacrimae meae panes die ac nocte* [11] – ait propheta, *cum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus* (Ps. 41, 4)? Parum ei [12] placet hujus vitae novitas, qui necdum

vetera plangit, necdum plangit admissa peccata, necdum plangit tempus amissum. Si non plangis, plane non sentis animae vulnera, conscientiae laesionem. Sed nec futura satis gaudia concupiscis, si non quotidie postulas ea cum lacrimis; minus tibi nota sunt, si non renuit consolari anima tua, donec veniant.

5.

(Cor quomodo scindendum.)

Addit deinde propheta: *Et scindite corda vestra et non vestimenta vestra.* Quibus verbis manifeste prior ille populus Judaeorum et duritiae cordis et vanae superstitionis arguitur. Crebra siquidem apud eos scissio vestium sed non cordium esse solebat; quando enim scinderentur corda lapidea, quae non poterant nec circumcidi? *Scindite* – inquit – *corda vestra et non vestimenta vestra.* Quis in vobis est, cujus voluntas circa unum aliquid solet obstinatior inveniri? Scindat cor suum gladio spiritus, quod est verbum Dei; scindat illud et in multas minutias festinet dispertiri; alioquin non est converti ad Dominum in toto corde nisi scisso corde. Donec enim illam unam accipias in Jerusalem, cujus est participatio in id ipsum, multa interim tibi praecipiuntur, et si in uno offenderis, factus es omnium reus. *Spiritus Domini multiplex* (Sap. 7, 22) – ait Sapiens, nec potes sequi multiplicem sine multiplici scissione. Audi denique hominem, quem secundum cor suum invenerat Deus. *Paratum* – inquit – *cor meum, Deus, paratum cor meum* (Ps. 56, 8; 107, 1)! Paratum ad adversa, paratum ad prospera; paratum ad humilia, paratum ad sublimia; paratum ad universa, quaecumque praeceperis. Vis pastorem ovium facere? Vis constituere regem populorum? Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum! Quis ut David fidelis, ingrediens et egrediens et pergens ad imperium regis? Et dicebat de peccatoribus: *Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatus sum* (Ps. 118, 70); inde enim cordis duritia, inde mentis obstinatio, quia meditatur quis non legem Domini, sed propriam voluntatem.

6.

(Animae vestes virtutes.)

Scindamus itaque corda nostra, dilectissimi! quatenus integra proinde vestimenta servemus; vestes enim nostrae virtutes sunt. Bona vestis caritas, bona vestis obedientia est. Beatus,

qui custodit vestimenta haec, ut non ambulet nudus; denique *beati, quorum* 13 *tecta sunt peccata* (Ps. 31, 1), et: *caritas operit multitudinem peccatorum* (1. Petr. 4, 8). Scindamus corda, sicut praedictum est, ut haec vestimenta integra servemus, quemadmodum integra servata 14 est tunica Salvatoris. Nec modo integram servat vestem scissio cordis, sed et talarem eam facit et polymitam, qualem a sancto patriarcha Jacob accepit filius, qui prae ceteris amabatur (Gen. 37, 3). Hinc nempe virtutum perseverantia, hinc conversationis pulchrae discolor 15 unitas; hinc illa est gloria regis filiae in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus (Ps. 44, 15). Potest tamen et aliter haec scissio cordis intelligi, ut, siquidem pravum fuerit, scindatur 16 ad compunctionem 17, si durum, ad compassionem. Quidni scindatur ulcus, ut sanies effluat? Quidni scindatur cor, ut visceribus effluat pietatis 18? Utilis prorsus utraque scissio, ut nec clausum lateat peccati virus in corde, nec indigenti proximo claudamus viscera misericordiae, ut et ipsi consequamur misericordiam a Domino nostro Jesu Christo, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

In Quadragesima

Sermo III.

De jejunio Quadragesimae 1.

1.

(Quadragesimae jejunium ad vesperam. Jejunio daemon insidiatur.)

Rogo vos, dilectissimi! tota devotione suscipite quadragesimale jejunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramentum; nam si devote usque modo jejunavimus, utique sancto hoc tempore jejunandum nobis est multo devotius. Si quid enim additur ad solitum abstinentiae modum, num quid non valde indignum est, ut nobis onerosum sit, quod ecclesia portat universa nobiscum? Hactenus usque ad nonam jejunavimus soli; nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum pariter universi: reges et principes, clerus et populus, nobiles et ignobiles, simul in unum dives et pauper. Haec idcirco dixerim, fratres! ne quis forte turbetur a pusillanimitate spiritus

et jejunium praesens minori devotione suscipiat[2], dum se fortassis meminerit prioris quoque jejunii pondus satis difficile tolerasse. Hoc enim – quantum potest – laborat adversarius noster, ut holocaustum nostrum devotionis pinguedine vacuetur, ut et minus acceptum sit Deo et conscientia nostra in spirituali gaudio minus exhilaretur, sicque de pusillanimitate tolerantiae etiam conscientiae pusillanimitas generetur. Cujus astutias non ignorantes tota – obsecro – adversus eum sollicitudine vigilemus, et quia hilarem datorem diligit Deus et ipsa quoque conscientia nostra ampliori exinde fiducia sublevatur, ut devotiora sint nostra jejunia, sollicite nobis totius ecclesiae proponamus exempla.

2.

(Jejunii quos duces habeamus. Christum maxime.)

Sed quid de his loquor, quos habemus in hac jejunii observatione consortes, quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immo et consecratores[3]? Quanta devotione suscipiendum est nobis, quod a sancto Moyse tamquam haereditario jure traditur, cui speciali prae ceteris prophetis praerogativa facie ad faciem Dominus loquebatur! Quanto fervore amplectendum est, quod Elias ille commendat, igneo curru raptus in coelum! Ecce enim[4], quam multa millia a diebus illis generalis conditio mortis invasit, Elias tamen usque adhuc conservante Domino manus ejus evasit. Jam vero, si commendant jejunium praesens Moyses et Elias, quamvis magni – tamen conservi nostri, quantum commendat illud Jesus Dominus noster, qui et ipse diebus totidem jejunavit! Qualis ille est, non dicam monachus sed christianus, qui minus devote jejunium suscipit, quod ei tradidit ipse Christus? Denique tanto devotius imitandum nobis est, dilectissimi! Christi jejunantis exemplum, quanto certius est, propter nos eum jejunasse, non propter se ipsum.

3.

(Poenitentiae tota vita impendenda.)

Jejunemus ergo, carissimi! et devote jejunemus sancto hoc quadragesimae tempore, ita sane, ut noverimus, quadragesimam nostram non solos quadraginta dies habere; continuanda enim nobis est quadragesima cunctis diebus miserae hujus vitae, dum per auxilium gratiae (quae in quatuor evangeliis commendatur)

necesse est nos decalogum legis implere. Errant plane, qui paucissimos dies istos ad poenitentiam sufficere credunt, cum certum sit, totum vitae hujus tempus non nisi ad poenitentiam institutum. *Quaerite Dominum* – ait propheta – non solum quadraginta diebus, sed *dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est* (Is. 55, 6); neque enim tunc erit invocandi tempus, quando nemini proximus erit Deus, sed aliis quidem praesens, aliis vero nimis valde remotus. Interim sane ex eo, quod proximus dicitur [5], manifestum est, quod nondum habetur; sed tamen haberi et inveniri facile potest. Quis tibi videtur proximus fuisse illi, qui incidit in latrones (Luc. 10, 36)? Utique, qui fecit cum eo misericordiam. Ergo, quia toto hoc tempore misericordiae proximus est, quaerite Dominum, carissimi! dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est.

4.

(Quadragesima fervor major. Jejunium singulis membris seu sensibus indicendum.)

Verumtamen praesenti quadragesima majore nobis est fervore quaerendus, quae non solum pars sed et sacramentum est totius temporis hujus. Propterea, si forte diebus ceteris studia nostra aliquatenus intepuerant, dignum est, ut nunc in fervore spiritus recalescant. Quod si gula sola peccavit, sola quoque jejunet et sufficit; si vero peccaverunt et membra cetera, cur non jejunent et ipsa? Jejunet ergo oculus, qui depraedatus est animam; jejunet auris, jejunet lingua, jejunet manus, jejunet etiam anima ipsa. Jejunet oculus a curiosis aspectibus et omni petulantia, ut bene humiliatus coërceatur in poenitentia [6], qui male liber vagabatur in culpa. Jejunet auris nequiter pruriens [7] a fabulis et rumoribus et quaecumque otiosa sunt et ad salutem minime pertinentia [8]. Jejunet lingua a detractione et murmuratione, ab inutilibus [9], vanis atque scurrilibus verbis; interdum quoque ob gravitatem silentii et ab ipsis, quae videri poterant necessaria. Jejunet manus ab otiosis signis et ab operibus omnibus, quaecumque non sunt imperata; sed et multo magis anima ipsa jejunet a vitiis et propria voluntate sua. Etenim sine jejunio haec cetera a Domino reprobantur, sicut scriptum est: Quia *in diebus jejuniorum vestrorum voluntates vestrae inveniuntur* (Is. 58, 3).

In Quadragesima

Sermo IV.

De oratione et jejunio [1].

1.

(Jejunii fructus et modus.)

Quia jejunii quadragesimalis tempus advenit, quod tota devotione suscipere moneo caritatem vestram, dignum reor aliquatenus exponere, quo fructu et quemadmodum oporteat jejunare. Primum quidem, fratres! pro eo, quod ab ipsis quoque licitis abstinemus, ea nobis, quae prius commisimus illicita, condonantur. Quid vero est condonari commissa [2], nisi jejunio brevi jejunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, ubi nullus unquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, ubi guttam aquae dives postulat et accipere non meretur (Luc. 16, 24). Bonum ergo et salutare jejunium, quo redimuntur jejunia sempiterna et supplicia [3], dum redimuntur [4] hoc modo peccata. Non solum autem abolitio est peccatorum sed exstirpatio vitiorum; non solum obtinet veniam, sed et promeretur gratiam; non solum delet peccata praeterita, quae commisimus [5], sed et repellit futura, quae committere poteramus.

2.

(Jejunii et orationis copula. Oratio et justitia sunt alae jejunii. Jejunii alae pax et sanctimonia.)

Dicam et unum adhuc, quod facile capiatis, saepius – ni fallor – experti: jejunium orationi devotionem et fiduciam donat. Et vide, quemadmodum sibi invicem jejunium et oratio socientur, sicut scriptum est: *Frater adjuvans fratrem, ambo consolabuntur* (Prov. 18, 19). Oratio virtutem impetrat jejunandi et jejunium gratiam promeretur orandi; jejunium orationem roborat, oratio sanctificat jejunium et Domino repraesentat. Quid enim jejunium nobis proderit, si relinquatur in terra? Quod absit. Sublevetur ergo jejunium penna quadam orationis; verum huic, ne forte minus sufficiat, alteram quoque necesse est sociari [6]. *Oratio justi* – ait scriptura – *penetrat coelos* (Eccl. 35, 20). Sint ergo jejunio nostro, ut facile coelos penetret, alae duae, orationis scilicet atque

justitiae. Justitia vero quae est, nisi quae cuique reddit, quod suum est? Noli ergo quasi solum attendere Deum; debitor enim es etiam praelatis, etiam fratribus tuis, nec vult Deus, ut etiam parvi pendas, quos ipse minime parvi pendit. Neque enim sine causa ait Apostolus: *Providentes bona non tantum coram Deo sed etiam coram hominibus* (Rom. 12, 17). Dicebas fortasse: Sufficit mihi, si tantum Deus approbat, quod ago; quae mihi de humano cura judicio? Sed certus sis, quod ei minime placeat [7], quicquid cum scandalo filiorum ejus et contra ipsius feceris voluntatem, cui obedire tamquam ejus vicario oportebat [8]. *Sanctificate* – inquit – *jejunium, vocate coetum* (Joel 2, 15). Quid est enim coetum vocare? Unitatem servare [9], diligere pacem, fraternitatem amare. Superbus ille pharisaeus jejunium habuit, jejunium sanctificavit, qui nimirum jejunavit bis in sabbato, et gratias egit Deo, sed non vocavit coetum, dicens: *Non sum sicut ceteri hominum* (Luc. 18, 11), ideoque ala una nitens jejunium ejus non pervenit in coelum. Vos ergo, carissimi! lavate manus vestras in sanguine peccatoris [10] et omnino solliciti estote, ut alas duas habeat jejunium vestrum, sanctimoniam scilicet et pacem, sine qua nemo videbit Deum. *Sanctificate jejunium,* ut pura intentio et devota oratio divinae illud offerat majestati; *vocate coetum,* ut congruat unitati; *laudate Dominum in tympano et choro* (Ps. 150, 4), ut concors sit mortificatio carnis.

3.

(Orationis vitia tria. 1. Nimia timiditas.)

Porro quia et de jejunio et de justitia aliqua diximus, dignum est, ut de oratione quoque pauca loquamur; haec enim quanto efficacior est, si fiat, ut debet, tanto callidius impediri ab adversario solet. Interdum enim graviter impeditur oratio a pusillanimitate spiritus et timore immoderato; hoc autem tunc solet fieri, cum sic cogitat homo propriam indignitatem, ut non convertat oculos ad divinam benignitatem. *Abyssus enim abyssum invocat* (Ps. 41, 8), abyssus luminosa abyssum tenebrosam, abyssus misericordiae abyssum miseriae. Profundum namque est cor hominis et imperscrutabile. Sed si magna est iniquitas mea, multo major est, Domine! pietas tua, ideoque, cum ad me ipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordiae tuae et respiro in ea, et cum introiero in impotentias [11] meas [12], nolo [13] memorari justitiae tuae solius.

4.

(2. Temeritas. 3. Tepiditas. Orationis tres conditiones.)

Verumtamen sicut periculum est, si fuerit oratio nimis timida, sic in contraria parte non minus, immo et majus periculum est, si forte fuerit temeraria. De his, qui sic orant, audi, quid loquatur ad prophetam Dominus: *Clama* – inquit, *ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam,* etc. (Is. 58, 1). *Quasi tuba* – inquit, quia in spiritu vehementi increpandi sunt temerarii; me etenim [14] quaerunt, qui semet ipsos nondum invenerunt. Nec hoc dico, ut peccatoribus auferam orandi fiduciam, sed volo eos orare tamquam gentem, quae peccatum fecerit, non justitiam. Orent pro indulgentia peccatorum suorum in animo contrito et spiritu humilitatis, quemadmodum publicanus ille: *Deus* – inquit, *propitius esto mihi peccatori* (Luc. 18, 13); temeritatem enim dico, quando is, in cujus conscientia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis et in mirabilibus super se, minus sollicitus pro [15] periculo animae suae. Tertium periculum est, si sit oratio tepida et non ex viva affectione procedens. Timida quidem oratio coelum non penetrat, quia restringit animum timor immoderatus, ut oratio – non dicam non ascendere, sed nec procedere queat; tepida vero in ascensu languescit et deficit, eo quod non habeat vigorem. Nam temeraria ascendit sed resilit, resistitur enim ei, nec tantum non obtinet gratiam, sed et meretur offensam [16]; quae vero fidelis et humilis et fervens oratio fuerit, coelum sine dubio penetrabit, unde certum est, quod vacua redire non poterit [17].

In Quadragesima

Sermo V.

De triplici modo orationis.

1.

(Bernardi sollicitudo pro suis. Caro nostra laqueus et inimicus.)

Caritas, qua pro vobis sollicitus sum, fratres mei! cogit, ut loquar vobis, et urgente ea multo saepius loquerer, nisi tam multis occupationibus impedirer. Nec mirum, si sollicitus sum

pro vobis, cum inveniam[1] in me ipso materiam multam et occasionem sollicitudinis; quoties enim propriam miseriam et multimoda pericula cogito, haud dubium, quin ad me ipsum conturbetur anima mea. Nec minor mihi sollicitudo est pro singulis quibusque vestrum, si tamen diligo vos tamquam me ipsum; novit ipse, qui scrutatur corda, quoties in corde meo propriae sollicitudini praeponderat sollicitudo vestra. Nec mirum, si multa mihi sollicitudo est et timor magnus conturbat me super omnibus vobis, quos video in tanta miseria et in tantis constitutos esse periculis. Ipsi enim (ut manifestum est) gestamus laqueum nostrum, ubique proprium circumferimus inimicum; carnem hanc loquor, de peccato natam[2], in peccato nutritam, corruptam nimis ipsa origine, sed multo amplius prava consuetudine vitiatam. Hinc est, quod tam acriter caro adversus spiritum concupiscit, quod assidue murmurat et impatiens est disciplinae, quod illicita suggerit, quod nec rationi obtemperat nec inhibetur ullo timore.

2.

(Diabolus alter hostis.)

Huic accedit, hanc adjuvat, hac utitur ad impugnandos nos callidissimus serpens, cui nullum aliud desiderium est, nullum studium, nullum negotium, nisi effundere sanguinem animarum. Hic est, qui jugiter machinatur malum, qui desideria carnis instigat, qui concupiscentiae ignem naturalem quodammodo venenatis suggestionibus sufflat, illicitos motus inflammat, peccati occasiones parat et mille nocendi artibus corda hominum tentare non cessat. Hic est, qui manus nostras proprio cingulo alligat et (ut dicitur) baculo nostro[3] nos caedit, ut caro, quae data est in adjutorium, in ruinam nobis et in laqueum fiat.

3.

(Hostis uterque inefficax absque consensu nostro.)

Sed quid prodest indicasse pericula, si nulla consolatio, nulla adhibeantur remedia? Grande quidem periculum est et gravis lucta adversus domesticum hostem, maxime cum nos advenae simus et ille civis; ille suam inhabitet regionem, nos exsules simus et peregrini. Magnum quoque discrimen, adversus diabolicae fraudis astutias tam crebros, immo continuos habere conflictus, quem nec videre quidem possumus et quem nimis

astutum fecerit tam natura subtilis quam longa exercitatio malitiae ejus. Verumtamen in nobis est, si vinci nolumus[4], et nemo nostrum in hoc certamine dejicitur invitus. *Sub te est,* o homo! *appetitus tuus et tu dominaberis illi* (Gen. 4, 7). Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est, si volúeris, dare seu negare consensum; in tua facultate est, si volueris, inimicum tuum facere servum tuum, ut omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiae cogitationes ingerit aut excitat libidinis motum: tu solummodo ne consenseris, et quoties restiteris, toties coronaberis!

4.

(Tentationes nos monent recurrere ad orationem.)

Verumtamen negare non possumus, fratres! molesta sunt haec et periculosa; sed et in ipso certamine, si viriliter resistimus, quaedam pia tranquillitas de conscientia bona nascitur[5]. Credo etiam, si cogitationes istas, quam cito in nobis advertimus, non patimur remorari, sed in spiritu vehementi animus adversus illas excitatur, quoniam inimicus confusus abscedet a nobis nec tam libenter illico revertetur. Sed qui sumus nos aut quae fortitudo nostra, ut tam multis tentationibus resistere valeamus? Hoc erat certe, quod quaerebat Deus; hoc erat, ad quod nos perducere satagebat, ut, videntes defectum nostrum et quod non est nobis auxilium aliud, ad ejus misericordiam tota humilitate curramus. Propterea rogo vos, fratres! ut semper ad manum habeatis tutissimum orationis refugium, de qua etiam memini me paulo ante in fine sermonis esse locutum.

5.

(Oratio nostra nulla infructuosa.)

Verumtamen, quoties de oratione loquor, verba quaedam humanae cogitationis audire mihi videor in corde vestro, quae et ab aliis frequenter audivi et nonnumquam expertus sum in corde meo. Quid enim est, quod, licet numquam ab oratione cessemus, vix umquam experiri videatur aliquis nostrum, quis[6] sit orationis suae fructus? Sicut ad orationem accedimus, sic et redire videmur; nemo nobis respondet verbum, nemo quicquam donat, sed laborasse videmur incassum! Sed quid in evangelio

dicit Dominus? *Nolite* – ait – *judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate* (Joh. 7, 24). Quod est autem justum judicium nisi judicium fidei, quoniam justus ex fide vivit (Habac. 2, 4)? Ergo judicium fidei sequere et non experimentum tuum, quoniam fides quidem verax, sed experimentum fallax. Quae est ergo veritas fidei, nisi quod promittit ipse Filius Dei: *Quicquid orantes petitis, credite, quia accipietis et fiet vobis* (Matth. 21, 22)? Nemo vestrum, fratres! parvi pendat orationem suam; dico enim vobis, quia ipse, ad quem oramus, non parvi pendit eam. Priusquam egressa sit ab ore nostro, ipse scribi jubet eam in libro suo. Et unum indubitanter e duobus sperare possumus, quoniam aut dabit, quod petimus, aut quod nobis noverit esse utilius; nos enim, quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed miseretur ille super ignorantia nostra et orationem benigne suscipiens, quod nobis aut omnino non est utile aut non tam cito dari necesse est, minime tribuit; oratio tamen infructuosa non erit.

6.

(Si delectatio nostra sit in Deo. Delectatio in Deo quae.)

Ita sane, si fecerimus, quod monemur in psalmo, id est, si delectemur in Domino; ait enim sanctus David: *Delectare in Domino et dabit tibi petitiones cordis tui* (Ps. 36, 4). Sed quid est, o prophetas! quod tam absolute mones delectari in Domino, ac si ad manum nobis sit hujusmodi delectatio? Delectationem cibi, somni, quietis et ceterorum, quae in terra sunt, novimus; Deus autem quam delectationem habet, ut in eo delectemur? Fratres mei! Saeculares hoc dicere possunt, vos non potestis. Quis enim vestrum est, qui non saepe expertus sit conscientiae bonae delectationem, qui non gustaverit saporem castitatis, humilitatis, caritatis? Non est haec delectatio potus neque cibi aut similis cujuslibet rei; delectatio tamen est et major omnibus illis: divina enim est et non carnalis delectatio, et cum in his delectamur, plane delectamur in Domino.

7.

(Virtutes pro se ipsis sectandae. Orationes nostras cur Deus saepe non exaudit ad votum.)

Sed causantur multi fortasse, quod affectum hunc delectabilem et dulciorem super mel et favum rarius experiantur;

nimirum quia tentationibus interim exercentur multoque virilius agunt, si virtutes ipsas non pro delectatione, quam experiantur, sed pro virtutibus ipsis et pro solo beneplacito Dei tota intentione, etsi non tota affectione, sectantur. Nec dubium, quin optime compleat, qui hujusmodi est, prophetae admonitionem [10], qua dicit: *Delectare in Domino,* quoniam non de affectu loquitur sed de exercitio; affectus enim ille beatitudinis est, exercitium vero virtutis. *Delectare* – inquit – *in Domino;* ad hoc tende, ad hoc conare, ut in Domino delecteris, *et dabit tibi petitiones cordis tui.* Sed considera, quod petitiones cordis dixerit, quas approbat judicium rationis; nec habes, unde causeris, sed unde magis toto affectu in gratiarum actione verseris, quando quidem tanta super te cura est Deo tuo, ut, quoties ignorans quaeris, quod tibi inutile est, non te audiat super hoc, sed mutet illud utiliori dono. Sic et pater carnalis parvulo quaerenti panem libenter porrigit; quaerenti cultellum [11], quem non necessarium putat, non consentit, sed magis panem ei, quem dederat, frangit vel per aliquem ministrorum frangi praecipit, ut nihil ille habeat periculi, nihil laboris.

8.

(Petitiones cordis in tribus. Tria in istis observanda.)

Porro petitiones cordis in tribus credo constare, nec video, quid praeter illa electus quisque sibi debeat postulare. Duo quidem hujus temporis sunt, id est bona corporis et animae, tertium vero beatitudo aeternae vitae. Nec mireris, quod bona corporis a Deo dixerim esse quaerenda, quoniam ejus sunt corporalia omnia, sicut et spiritualia omnia bona. Ab eo ergo petendum et sperandum nobis est, unde possimus in ejus servitio sustentari. Verumtamen pro necessitatibus animae orandum nobis est et frequentius et ferventius, id est pro obtinenda gratia Dei animaeque virtutibus. Sic et pro vita aeterna tota pietate et toto nobis orandum est desiderio, ubi nimirum corporis et animae plena et perfecta sit beatitudo.

9.

(Orationis optima regula.)

In his ergo tribus, ut cordis petitiones sint, tria nobis sunt observanda; nam et in prima quidem superfluitas et in secunda

impuritas et elatio interdum surrepere solet in tertia. Nonnumquam enim temporalia quaeri solent ad voluptatem, virtutes ad ostentationem; sed et vitam aeternam fortassis aliqui non in humilitate quaerunt, sed tamquam in fiducia suorum meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi; sed non oportet, ut in ea constituat quisquam fiduciam impetrandi. Hoc solum conferunt haec prima 12 dona, ut ab ea misericordia, quae tribuit haec, sperentur etiam ampliora. Sit ergo oratio, quae pro temporalibus est, circa solas necessitates restricta; sit oratio, quae pro virtutibus est animae, etiam ab omni impuritate libera et circa solum beneplacitum Dei intenta; sit ea, quae fit pro aeterna vita, in omni humilitate, praesumens de sola (ut dignum est) miseratione divina.

In Quadragesima

Sermo VI.

De oratione Dominica.

1.

(Voluntatis divinae varia in nobis impedimenta. 1. Ex naturae corruptione.)

Voluntas Domini, fratres! quae prius angelos creavit, faciens eosdem, postmodum in eis facta beavit. Sicut enim Verbum, quod erat in principio, carnem suscipiens dicitur et vere dicitur factum caro (Joh. 1, 14): sic voluntas illa aeterna in angelo facta est, cum angelicam omnino in se absorbuit voluntatem. Quidni dicatur facta in angelo, cum angelica facta est? Haec enim summa illius felicitatis est, hic voluptatis coelestis torrens, quod divina voluntas ipsa facta est etiam angelorum, ut, quemadmodum placet Deo universitas administrationis hujus, sic et ipsi in cunctis gaudeant, in omnibus delectentur. Hoc igitur oramus, ut haec voluntas, sicut in coelestibus facta est creaturis, fiat etiam in terrenis; ut sicut angelus sic et homo adhaerens Deo unus cum eo spiritus sit. Sed heu me! quot obstacula separant, quot prohibent impedimenta! Objicit sese malitia mediam, objicit infirmitas, objicit concupiscentia et ignorantia nostra; inest enim

nobis quasi a natura, magis autem ab exterminio naturae, affectio quaedam pessima et libido nocendi, ut inexstinguibilis inveniatur in miseris animabus nostris malitiae delectatio. Quid vero longius a voluntate divina? Plane chaos magnum inter nos et illam firmatum est in hac parte, cum semper eam delectet praestare beneficia et ingratis nobis e contra suggerat affectio crudelissima et innoxiis velle nocere. Hinc omnis radix amaritudinis germinat, hinc invidiae, hinc detractiones, hinc dissensiones pullulant, hinc silvescunt inimicitiae. At haec quidem germina virulenta praecidi semper necesse est falce justitiae, qua videlicet extorquemus a nobis, ne cui faciamus, quod nolumus nobis fieri, sed, quae volumus, ut faciant nobis homines, et nos eis eadem faciamus. Eradicari tamen aut exstirpari a cordibus nostris omnino non poterit malitia, donec in mundo fuerimus, qui totus positus est in maligno; conteritur quidem serpentis caput, sed frequenter experiri est calcaneo insidiantem.

2.

(2. Ex infirmitate humana.)

Secundo loco ipsa quoque corruptibilis hujus infirmitate corporis praepedimur, ne voluntas nostra divinae valeat cohaerere. Nobis siquidem, quod molestum sentimus, non potest non displicere, et frequenter in his voluntas nostra a divina dissidet voluntate; cui ne penitus adversetur, fortitudo est nobis necessaria, quae secunda species est virtutis.

3.

(3. Ex concupiscentia. Periculis hic plena omnia.)

Nec sola impedit afflictio corporis; impedit et concupiscentia, qua multiplicibus et inexplebilibus distrahimur desideriis. Quando autem poterit anfractuosa et angulis plena voluntas ei uniri, quae rectissima est et omnimodis indistorta? Heu me, Domine Deus, quia undique mihi bella, undique tela volant, undique pericula, undique impedimenta! Quocumque me vertam, nulla usquam securitas est, et quae mulcent et quae molestant timeo, et esuries et refectio, et somnus et vigiliae, et labor et requies militant contra me. *Divitias et paupertatem ne dederis mihi* (Prov. 30, 8) – orat Sapiens, nimirum quia utrobique laqueus, utrobique periculum. Quod si reprimit temperantia

concupiscentiam (hoc quippe unicum in hujusmodi remedium est), erit quidem unio jam nonnulla, sed plena non erit. Hinc et Apostolus de se fatetur: *Ego ipse* – ait – *mente consentio legi Dei, carne autem legi peccati, quae est in membris meis* (Rom. 7, 25). Ex parte ergo cohaeret et ex parte dissidet, donec veniat, quod perfectum est, et quod ex parte est, evacuetur.

4.

(4. Ex ignorantia.)

Quarta est ignorantia, quam et ipsam nobis plurimum obesse non ignoratis. Quo enim pacto voluntatem Dei praeviam sequar, ubi ignoro eam? Cognosco autem tantum ex parte et necdum, sicut cognitus sum. Propterea inquirenda sunt nobis cum omni desiderio incrementa prudentiae, ut magis ac magis notam faciat nobis Deus voluntatem suam; ut sciamus, quid acceptum sit ei omni tempore. Sic virtutum consummatio justitiae, fortitudinis, temperantiae et prudentiae unionem illam tam felicem quam desiderabilem consummabit, ut sit nobis cum Deo una voluntas, et quaecumque ei placent, placeant simul et nobis, atque haec nobis erit (ut de angelis supra dictum est) omnino perfecta jucunditas.

5.

(Dei nomen quomodo sanctificari dicatur.)

Oramus autem, ut adveniat regnum Domini, quo videlicet nobis plena sit de regni potestate securitas. Quod autem petimus, ut sanctificetur nomen ejus, omnino jam supra nos in ejus notitiam pergere concupiscimus. Ubi nimirum nobis in nobis et felix securitas et secura felicitas fuerit, in eum, qui supra nos est, tota jam spiritus vehementia rapiemur. *Sanctificetur nomen tuum.* Nomen ejus gloria ejus, et illa quando non sancta? Fieri tamen dicitur sancta gloria ejus, cum in sanctitate glorificatur a nobis, sicut et voluntatem ejus, quae aeterna est, in nobis, ut nostra fiat, fieri postulamus. Hoc ergo primum fieri petimus, quod maximum est, ut nobis gloriae illius innotescat sanctitas illibata. Exinde, quod ad nos spectat, optamus et regni potestatem propter securitatem et voluntatis ejus in nobis perfectionem propter jucunditatem. Sed quia necdum illa perfectione gaudentes non sine magno labore divinae possumus obtemperare voluntati, opus

est cibo, ne deficiamus, opus est – inquam – pane quotidiano. Saepius quoque aberrantes ab ea et delinquentes, hoc est derelinquentes eam, necessario pro indulgentia supplicamus, dicentes: *Dimitte nobis debita nostra* etc. At ne forte in eadem recidamus post acceptam veniam peccatorum, orandus a nobis idem ipse est, ne nos inducat in tentationem, sed magis educat nos et liberet a malo. Amen.

In Quadragesima

Sermo VII.

De peregrino, mortuo et crucifixo [1].

1.

(Peregrini moralis descriptio.)

Felices [2], qui se praesenti saeculo nequam advenas et peregrinos exhibent, immaculatos se custodientes ab eo; *neque enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus* (Hebr. 13, 14)! Abstineamus ergo a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam, tamquam advenae et peregrini. Peregrinus siquidem via regia incedit, non declinat ad dexteram neque ad sinistram. Si forte jurgantes viderit, non attendit; si nubentes aut choros ducentes aut aliud quodlibet facientes [3], nihilo minus transit, quia peregrinus est et non pertinet ad eum de talibus. Ad patriam suspirat, ad patriam tendit; vestitum et victum habens non vult aliis onerari. Beatus plane, qui suum sic agnoscit, sic deplorat incolatum, dicens Domino: *Quoniam advena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei* (Ps. 38, 13). Magnum hoc quidem, sed forte gradus aliquis altior est. Nam peregrinus, etsi non admiscetur civibus, aliquando tamen delectatur videre, quae fiunt, aut audire ab aliis aut ipse narrare, quae viderit; et his et hujusmodi etsi penitus non retinetur [4], detinetur tamen et retardatur, dum minus memor patriae minori accelerat desiderio. Nam et tantopere [5] potest in his delectari, ut jam non solum remoretur et minus cito veniat, sed et remanens ex toto ne tarde quidem perveniat.

2.

(Mortuus mundo quis.)

Quis igitur est magis alienus ab actibus saeculi quam peregrinus? Profecto, quibus dicit Apostolus: *Mortui enim estis et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo* (Coloss. 3, 3). Peregrinus nimirum potest facile occasione viatici plus quam oporteat et detineri quaerendo et praegravari portando; mortuus, si desit etiam ipsa sepultura, non sentit. Sic vituperantes ut laudantes, sic adulantes audit ut detrahentes, immo vero nec audit, quia mortuus est. Omnino felix mors, quae sic immaculatum servat, immo penitus alienum facit ab hoc saeculo. Sed necesse est, ut, qui non vivit in se, vivat Christus in illo; hoc est enim, quod ait Apostolus: *Vivo autem, jam non ego; vivit vero in me Christus* (Gal. 2, 20); ac si diceret: ad alia quidem omnia mortuus sum, non sentio, non attendo, non curo; si qua vero sunt Christi, haec me vivum inveniunt et paratum. Nam, si non aliud possum, saltem sentio; placet, quod ad ejus honorem fieri video; displicent, quae aliter fiunt. Magnus omnino gradus est iste.

3.

(Crucifixus mundo quis.)

At fortasse poterit aliquid adhuc superius inveniri. In quo ergo quaeremus? In quo putas nisi in eo, de quo nunc loquebamur, qui raptus est usque ad tertium coelum? Quis enim prohibet tertium coelum dicere, si quem gradum supra istos poteris invenire? Audi igitur ipsum de hac tanta altitudine non in se gloriantem sed dicentem: *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo* (Gal. 6, 14); non solum – inquit – mortuus mundo sed et crucifixus, quod est ignominiosum genus mortis; ego illi, pariter et ipse mihi. Omnia, quae mundus amat, crux mihi sunt: delectatio carnis, honores, divitiae, vanae hominum laudes; quae vero mundus reputat crucem, illis affixus sum, illis adhaereo, illa toto amplector affectu. Annon major iste est secundo et primo gradu? Peregrinus, si prudens est et non obliviscitur suae peregrinationis, licet cum labore transit et non magnopere saecularibus implicatur; mortuus aeque blanda hujus saeculi sicut aspera spernit; qui vero raptus est usque ad tertium coelum,

crux illi est omne, cui mundus inhaeret, et his adhaeret, quae mundo crux esse videntur. Quamvis in his verbis Apostoli illud quoque non incongrue possit intelligi, crucifixum ei mundum reputatione, ipsum vero mundo crucifixum compassione; crucifixum enim mundum videbat obligationibus vitiorum et ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum.

4.

(Quadragesimae breves dies serio transigendi. Quadragesima tota ecclesia pugnat in diabolum.)

Pensemus nunc singuli [7], in quo gradu quisque sit positus, et studeamus proficere de die in diem, quoniam de virtute in virtutem videbitur Deus deorum in Sion (Ps. 83, 8); maxime vero hoc sancto tempore in omni – obsecro – puritate conversari studeamus, ubi et certus et brevis dierum numerus positus est, ne desperet humana fragilitas. Nam si dicitur nobis: Omni tempore solliciti estote omnino ad custodiendam puritatem vestrae conversationis, quis non desperet? Nunc autem monemur brevi dierum numero omnes aliorum temporum negligentias emendare, ut vel sic gustemus dulcedinem perfectae puritatis et omni deinceps tempore in conversatione nostra sanctae hujus quadragesimae vestigia clara resplendeant. Conemur ergo, fratres! sanctum hoc tempus tota devotione suscipere et nunc magis arma spiritualia reparare; nunc enim generali quodam totius orbis exercitu contra diabolum [8] Salvator congreditur; beati, qui sub tali duce strenue militaverint. Toto siquidem anno domestica regis familia militat et assidua est in bellorum procinctu [9]; semel autem et certo tempore universum imperium generali congregatur exercitu. Felices vos, qui domestici meruistis esse, quibus dicit Apostolus: *Jam non estis hospites et advenae, sed estis cives sanctorum et domestici Dei* (Ephes. 2, 19). Quid igitur facturi sunt, qui toto anno [10] pugnare susceperunt, quando et ipsi rudes et vacantes prius spiritualia arma arripiunt? Utique [11] solito amplius solitae opus est insistere pugnae, ut magna quaedam victoria Regi nostro ad gloriam, nobis proveniat ad salutem.

In Psalmum (XC): „Qui habitat“

Sermones XVII

in Quadragesima habiti (anno c. MCXL) [1].

Praefatio.

1.

(Laboris detractio piis miseratio crudelis. Tribulatio piis consolatio. Tribulatos Deus portat.)

Considero labores vestros, fratres! non sine magno miserationis affectu. Quaero consolationem, quam exhibere possim, et corporalis occurrit, sed ea non prodest quicquam, magis et obesse plurimum potest. Siquidem modica sementis detractio non modicum messis est detrimentum, et si poenitentia vestra minuatur miseratione crudeli, paulatim gemmis corona vestra privatur. Quid tamen agimus? Ubi prophetae farinula? Siquidem mors in olla est (IV. Reg. 4, 41) et mortificamini tota die in jejuniis multis, in laboribus frequenter, in vigiliis supra modum; praeter ea, quae intrinsecus sunt, contritio cordium et multitudo tentationum. Mortificamini, sed propter eum, qui mortuus est pro vobis. Quod si abundat tribulatio vestra pro eo, abundabit consolatio vestra per eum, ut in eo delectetur anima, quae in aliis renuit consolari. Apud ipsum namque ipsa quoque tribulatio magna quaedam consolatio poterit inveniri. Nonne enim certum est, supra vires humanas, ultra naturam, contra consuetudinem esse, quae sustinetis? Alius igitur portat ista; ille sine dubio, qui secundum Apostolum portat omnia verbo virtutis suae (Hebr. 1, 3). Nonne ex hoc jam suo ipsius gladio inimicus perimitur et magnitudo tribulationis, de qua tentare solebat, ipsa magis tentationes exsuperat, tamquam certissimum divinae praesentiae argumentum? Quid enim timendum nobis, si adest, qui portat omnia? Dominus protector[2] vitae meae, a quo trepidabo? Nam si ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es (Ps. 26, 1; et 22, 4). Quid est, quod totam molem terrae sustinet[3]? Et universus orbis cui innititur? Nam si est aliquid, quod sustineat cetera, ipsum a quo sustinetur?

Non invenitur nisi virtutis verbum omnia portans; verbo enim Domini coeli firmati sunt et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (Ps. 32, 6).

2.

(Scripturis abuti diabolicum.)

Propterea, ut sit vobis in verbo Domini consolatio, maxime his diebus, quibus (sicut omnino dignum est) aliquatenus major est labor vester, ut confido – non erit inutile tractare vobiscum aliquid de scripturis sanctis, quod etiam aliqui vestrum rogaverunt. Unde nobis eligendus est psalmus ipse, de quo tentationis occasionem inimicus assumpsit[4], ut inde confringantur arma maligni, unde sibi usurpare praesumpsit. Propterea nolo vos ignorare, fratres! quoniam manifeste imitatores sunt inimici, quicumque de scripturis sanctis aliquid non sancte usurpant et detinent veritatem[5] Dei in mendacio, sicut solent quandoque nonnulli. Cavete hoc, dilectissimi! quia prorsus diabolicum est et de parte ejus se esse probant, qui id faciunt, in suam ipsorum perniciem salutaria scripta pervertere molientes. Sed non modo plus immoror; sufficit – credo – breviter tetigisse. Jam de ipso quem elegimus psalmo aliqua praestante Domino disserere et explanare tentemus.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo I.

De versu primo: *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur.*

1.

(Adjutorii divini expers triplex hominum genus: 1. Non sperantes.)

Quis sit divini inhabitator adjutorii, per non inhabitantes illud melius potest agnosci. Tria siquidem eorum reperies genera: unum non sperantium, aliud desperantium, tertium frustra sperantium. Neque enim habitat in adjutorio Dei, qui non posuit Deum adjutorem suum, sed confidit in virtute sua et in multitudine divitiarum suarum; surdus namque est ad prophetae vocem[1] dicentis: *Quaerite Dominum, dum inveniri potest; invocate*

eum, dum prope est (Is. 55, 6), et sola temporalia quaerens aemulatur in malignantibus, pacem peccatorum videns, et elongatur ab adjutorio Altissimi, quod sibi ad haec necessarium esse non reputat. Sed quid nobis de his, quae foris sunt, judicare? Timeo, fratres! ne forte etiam sit in nobis, qui non habitet in adjutorio Altissimi, sed confidat in virtute sua et in multitudine divitiarum suarum. Forte enim fervorem habet aliquis, potens in vigiliis, in jejuniis, in labore et ceteris hujusmodi, aut etiam multorum (ut sibi videtur) divitias meritorum longo tempore acquisivit et in his confidens remissior est in timore Dei, facile jam ad otiositates et curiositates perniciosa quadam securitate declinat, murmurat, detrahit dijudicatque. Qui profecto, si habitaret in adjutorio Dei, attenderet utique sibi et timeret offendere, quem sibi cognosceret adhuc tam necessarium esse; tanto siquidem amplius timere Deum et magis sollicitus esse debuerat, quanto majora ejus munera jam percepit; neque enim, quae habemus ab eo, servare aut tenere possumus sine eo. Nunc vero (quod non sine dolore loquimur aut videmus) sunt aliqui, qui in conversionis initio satis timorati et solliciti sunt, donec initium aliquod conversionis[2] acceperint; et cum multo magis desiderare debuerant juxta illud: *Qui edunt me, adhuc esurient* (Eccli. 24, 29), incipiunt sic agere, ac si dicant: ut quid serviamus ei ultra, quando jam habemus, quod daturus est? O si scires, quam parum est, quod habes, et hoc ipsum quam cito perdes, si non servaverit ille, qui dedit! Haec enim duo sunt, quae valde sollicitos et subjectos Deo nos reddere possunt, ut non simus de his, qui propterea non habitant in adjutorio Altissimi, quia non reputant illud sibi necessarium esse; et hi sunt, qui non sperant in Domino.

2.

(2. Desperantes. 3. Frustra sperantes.)

Sunt autem et alii, qui et desperant; hi scilicet, qui considerantes imbecillitatem propriam deficiunt et obruuntur a pusillanimitate spiritus, habitantes in carne sua, et circa infirmitatem propriam semper intenti, ut omnia, quae patiuntur, cursim enumerare parati sint. Ubi enim intenderis, ingenium valet. In adjutorio autem Dei non habitant neque noverunt illud, quod nec assurgere valeant, ut aliquando cogitent illud. Sunt autem alii,

qui sperant[3] quidem in Domino sed frustra, quia sic de misericordia ejus sibi ipsis blandiuntur, ut a peccatis suis non emendentur. Vana est omnino spes ista et haec confundit, eo quod caritas desit. Contra hos propheta[4]: *Maledictus* – inquit, *qui peccat in spe;* et alius: *Beneplacitum est Domino super timentes eum et in eis, qui sperant super misericordia ejus* (Ps. 146, 11). Dicturus: *qui sperant,* signanter praemisit: *super timentes eum;* frustra siquidem sperat, qui contemptu suo gratiam a se repellit et spem suam prorsus evacuat.

3.

(Stulta et ruinosa habitatio in meritis suis confidere. Pusillanimium cruciatus et miseria. Quinam in adjutorio Altissimi habitent.)

Nullus ergo horum trium habitat in adjutorio Altissimi; primus enim habitat in meritis suis, secundus in poenis, tertius in vitiis. Immunda habitatio tertii, anxia secundi, stulta et periculosa primi. Quid enim stultius quam habitare in domo vix adhuc inchoata? Consummasse te putas? At cum consummaverit homo, tunc incipit (Eccli. 18, 6). Denique ruinosa est omnino haec habitatio et quae sustentari magis opus habeat et fulciri quam inhabitari. Nonne vita praesens fragilis est et incerta? Simile ergo esse necesse est, quicquid fundatur in ipsa. Quis enim super fragile fundamentum stabile[5] credat aedificium? Periculosa habitatio eorum, qui in meritis suis sperant; periculosa, quia ruinosa. Eorum vero, qui consideratione propriae infirmitatis desperatione dejiciuntur, habitatio est anxia et eos in tormentis diximus habitare; quam diu enim et poenas sustinent, in quibus nocte et die conteruntur, et eis quoque, quas nondum sentiunt[6], amplius cruciantur, ut non sufficiat diei malitia sua, sed opprimuntur his quoque, quae fortasse numquam experientur: quae tormenta, quis infernus intolerabilior potest excogitari, praesertim quia et tanto labore premuntur et coelestis panis non sustentantur edulio! Hi sunt, qui in adjutorio Altissimi non habitant, quia desperant; priores[7] autem idcirco non quaerunt, quia nequaquam sibi illud necessarium sentiunt; extremi vero propterea longe sunt, quia eo modo quaerunt auxilium Dei, quo obtinere non possunt. Soli enim in adjutorio Altissimi habitant, qui id solum obtinere desiderant, id solum amittere trepidant; sedula circa illud et sollicita cogitatione versantes, quae est utique pietas cultus Dei. Beatus[8]

plane, qui sic habitat in adjutorio Altissimi, quia in protectione Dei coeli commorabitur. Quid ei nocere poterit eorum, quae sub coelo sunt, quem Deus coeli protegere et conservare 9 voluerit? Porro sub coelo sunt, quaecumque nocere possunt; sub coelo sunt aëreae potestates, sub coelo praesens saeculum nequam et caro adversus spiritum concupiscens.

4.

(Timet nihil, qui Deum protectorem habet. Deus cur peculiariter dicatur esse in coelo.)

Optime igitur dictum est: *In protectione Dei coeli commorabitur,* ut nihil eorum, quae sub coelo sunt, timere possit, quisquis protectionem ejus habere meruerit; sive ita dictum sit, ut ad versum sequentem oratio dependeat: *Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur; dicet Domino: Susceptor meus es tu,* et sit, quod dicitur: *in protectione Dei coeli commorabitur,* expositio praecedentis partis: *Qui habitat in adjutorio Altissimi;* aut magis addere videatur, ut non solum adjutorium ad operandum bonum sed protectionem quoque ad liberandum a malo doceat esse quaerendam. At vero diligenter attende, quod *in protectione* dicit, non in praesentia. Angelus in praesentia ejus exsultat, ego utinam possim in ejus protectione morari; ille beatus in praesentia, ego utinam in protectione sim securus 10. *Dei coeli* – inquit; licet enim ubique esse non dubitetur, sic tamen in coelo est, ut ad ejus comparationem nec esse videatur in terris. Propter quod et orantes dicimus: *Pater noster, qui es in coelis* (Matth. 6, 9). Sicut enim anima, cum in toto quoque sit corpore, excellentius tamen et singularius est in capite, in quo sunt omnes sensus (nam in ceteris omnibus membris vix unum exercet solum, scilicet tactum, unde, quantum ad eum modum, quo in capite est, cetera membra videtur quodammodo non tam inhabitare quam regere): ita, si praesentiam illam 11 cogitemus, qua beati angeli perfruuntur, videri possumus vix aliquam Dei protectionem et nomen habere. Felix tamen anima, quae vel hanc protectionem meretur; *dicet* enim *Domino: Susceptor meus es tu.* Verum id quidem sermoni alteri reservemus.

In Psalmum: „Qui habitat“

Sermo II.

De versu secundo: *Dicet Domino: Susceptor meus es tu* etc.

1.

(Tentationum antidotum.)

Qui habitat in adjutorio Altissimi – ait propheta, *dicet Domino: Susceptor meus es tu et refugium meum; Deus meus, sperabo in eum* 1. Dicet in gratiarum actione, confitens Domino et misericordiae ejus super duplici adjutorio ejus 2. Omnis enim, qui adhuc in adjutorio habitat – non in regno, et frequenter opus habet fugere et interdum cadit; fugere – inquam, dum in hoc corpore sumus, a facie tentationis persequentis oportet. Quod si minus celeriter fugimus, aliquando (ut assolet) impellimur et evertimur, sed Dominus suscipit nos. Ipse itaque refugium est, ut venientem cum stercoribus boum pigrorum lapidatorem impigri fugiamus et evadere possimus foedam nimis lapidationem; ipse quoque susceptor est, ut etiam cum ceciderimus, non collidamur, quoniam supponit manum suam 3. Cum ergo tentationis impetum sentimus in cogitatione, statim fugiamus ad ipsum et humiliter postulemus auxilium. Quod si forte praeoccupaverit nos, ut fit aliquando, cum tardius quam oporteat ad eum 4 confugimus, solliciti simus, ut suscipiat nos manus Domini. Homines enim aliquando cadere necesse est, dum in hoc saeculo detinentur; sed alii colliduntur, alii non, quia Deus supponit manum suam 5. Sed quomodo eos discernere poterimus, ut segregemus juxta Domini exemplum agnos ab hoedis (Matth. 25, 32), justos ab injustis? Nam et *justus septies in die cadit* (Prov. 24, 16).

2.

(Casus piorum quid differat a casu impiorum. Deus est susceptor piorum.)

Verum hoc interest inter eorum casus, quod justus suscipitur a Domino ideoque resurgit fortior; injustus autem cum ceciderit, non adjiciet ultra, ut resurgat, immo vero aut in pudorem noxium aut in impudentiam cadit. Aut enim excusat,

quod fecit, et hic est pudor adducens peccatum; aut fit ei frons meretricis, et jam nec Deum timet nec hominem reveretur, sed praedicat peccatum suum sicut Sodoma. Justus vero super manum Domini cadit et miro quodam modo etiam ipsum ei peccatum in justitiam cooperatur; *scimus enim, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* (Rom. 8, 28). Nonne cooperatur nobis ille casus in bonum, unde et humiliores efficimur et cautiores? Nonne Dominus cadentem illum suscipit, qui ab humilitate suscipitur? *Impulsus eversus sum, ut caderem* (Ps. 117, 13) – ait propheta, sed nihil proficit, qui impulit me, quoniam *Dominus suscepit me.* Sic ergo dicet fidelis anima Domino: *Susceptor meus es tu.* Possunt omnia dicere: Creator meus es tu; possunt et animalia dicere: Pastor meus es tu; possunt omnes homines dicere: Redemptor meus es tu, – at vero: Susceptor meus es tu, is tantum dicere potest, qui habitat in adjutorio Altissimi! Unde et addidit: *Et Deus meus.* Cur non Deus noster? Quia in creatione, in redemptione ceterisque communibus beneficiis est Deus omnium, sed in tentationibus suis tamquam proprium eum habent singuli electorum. Sic enim paratus est suscipere cadentem et eripere fugientem, ut videri possit relictis omnibus aliis ei soli operam dare.

3.

(Deus ut inspector noster semper cogitandus.)

Propterea expedit omni animae, Deum semper attendere tamquam proprium, non modo adjutorem sed etiam inspectorem. Quando[6] enim negligens poterit fieri, qui intuentem se Deum numquam desinit intueri? Aut quomodo[7] non quasi proprium illum habere videtur, qui sic eum super se videt intentum[8], ut omnia interiora ejus et exteriora omni hora considerare non cesset omnesque non solum actus sed etiam ipsos subtilissimos animae motus perscrutetur atque dijudicet? Hic igitur non immerito dicere potest: *Deus meus, sperabo in eum*[9]. Et attende, quod non dixerit: speravi aut spero, sed *sperabo.* Hoc – inquit – est votum meum, hoc propositum meum, haec intentio cordis mei; reposita est haec spes mea in sinu meo et in hac perseverabo: *Sperabo in eum.* Non desperabo nec frustra sperabo, quia maledictus, qui peccat in spe, et nihilo minus, qui peccat in desperatione; sed nec esse volo de his, qui non sperant in Domino.

Sperabo – inquit – *in eum* 10. Sed jam dic nobis, quo fructu, qua mercede, quo lucro? *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium et a verbo aspero.* Sane laqueum hunc et hoc verbum in diem alterum et sermonem – si placet – alterum differamus 11.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo III.

De versu tertio: *Deus meus sperabo in eum, quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium et a verbo aspero.*

1.

(Homo bestia venationi obnoxia. Novitiorum cautela in tentationibus. Quemadmodum desiderat cervus.)

Ego utique, fratres! in hoc verbo magna mei ipsius pietate compungor et valde misereor animae meae: *Ipse liberavit me de laqueo venantium.* Ergone bestiae sumus nos? Bestiae prorsus; *homo* enim, *cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis* (Ps. 48, 13). Bestiae profecto sunt homines, oves errantes, non habentes pastorem. Quid superbis, o homo? Quid te sciolum jactas 1? Vide, quia bestia factus es, cui venandae laquei praeparantur. Sed qui sunt venatores isti? Venatores utique pessimi et nequissimi, callidissimi et crudelissimi; venatores, qui cornu non sonant, ut non audiantur, sed sagittant in occultis immaculatum. Ipsi rectores sunt tenebrarum harum, astutissimi nequitia et versutia diabolicae fraudis, ita ut, sicut est ante venatorem bestia, sic ad eorum comparationem sit quilibet astutissimus hominum, praeter eos dumtaxat, qui cum Apostolo non ignorant cogitationes eorum (II. Cor. 2, 11), quibus in Dei sapientia datum est fraudes deprehendere malignorum. Obsecro vos, novellae plantationes Dei! vos, qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni et mali; nolite sequi cordis vestri judicium, nolite abundare in sensu vestro, ne vos tamquam rudes adhuc versutus ille venator decipiat. Nam silvestribus illis et omnino bestialibus bestiis (saeculares homines loquor) apertos satis expandit laqueos, utpote quos facile capiendos esse non dubitat; vobis autem, qui

tamquam prudentiores cervi serpentes necatis[2] et desideratis ad fontem vivum, subtiliores occultat laqueos et callidiora fraudis suae argumenta conquirit. Unde obsecro vos, humiliamini sub potenti manu Dei, pastoris vestri, et acquiescite eorum consiliis, qui melius norunt venatoris illius versutias, edocti diuturno longi temporis exercitio et crebris experimentis tam in se quam in multis[3].

2.

(Divitiae laqueus venatoris infernalis. Verbum asperum quid.)

Sed ecce, quia jam venatores et bestias novimus, quisnam sit laqueus iste, quaerendum est. Nolo ego[4] adinvenire ex me nec dubium aliquid tradere vobis. Ostendat nobis Apostolus laqueum istum; ipse enim venatorum illorum non ignorat cogitationes. Dic nobis – inquam – beate Paule! quis sit laqueus iste diaboli, a quo se liberatam fidelis anima congratulatur[5]. *Qui volunt* – inquit – *divites fieri in hoc saeculo, incidunt in tentationes et in laqueum diaboli* (1. Tim. 6, 9)! Ergone laqueus diaboli divitiae sunt hujus saeculi? Heu quam paucos invenimus, qui ab hoc laqueo liberari exsultent; quam multos, qui dolent, quod parum sibi videntur irretiti, et adhuc, quantum possunt, ipsi se involvere et intricare laborant! Vos, qui reliquistis omnia et secuti estis non habentem, ubi caput suum reclinaret (Luc. 9, 58), Filium hominis, exsultate et dicite: *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium.* Confitemini illi toto corde, tota anima, tota virtute et ex ipsis medullis cordis gratias ei agite, dicentes: *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium.* Et ut noveritis, quam magnum sit beneficium hoc, et sciatis, quae a Deo donata sunt vobis, audite, quod sequitur: *Et a verbo aspero.* O homo vel magis bestia, laqueum non timebas? Time vel malleum. *A verbo* – inquit – *aspero.* Quod est hoc verbum nisi illud insatiabilis gehennae: Affer, affer, percute, dilacera, cito interfice, velociter spolia detrahe? Quod est verbum asperum nisi: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei* (Is. 26, 10)? Quomodo exsultant venatores capta bestia et clamant: Tolle, tolle, infige verubus, infer prunis et male bullientibus impone lebetibus[6]! Verbum asperum fuit, quod protulit domus exasperans, populus Judaeorum: *Tolle, tolle, crucifige eum* (Joh. 19, 15)! Quam horribile verbum, quam asperum, quam crudele! Vere dentes eorum arma et sagittae et lingua eorum gladius acutus. Hoc verbum asperum tu sustinuisti, Domine! Cur, nisi ut nos

liberares a verbo aspero. Sit jam pietatis tuae, ut non sustineamus nos, quod tu dignatus es sustinere pro nobis.

3.

(Poenitentiae cohortatio saecularibus dura. Sacramenti altaris mystica significatio. Labor omnis et asperitas praesens lenitur cogitatione gehennae.)

Respondent homines saeculares 7, cum eis suademus agere poenitentiam, et dicunt: Durus est hic sermo. Nempe hoc est, quod in evangelio legimus. Loquebatur de poenitentia ipsa Dominus, sed in figura tamquam his, quibus non erat datum nosse mysterium regni Dei; cumque audirent dicentem: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem,* dixerunt: *Durus est hic sermo, et abierunt retrorsum* (Joh. 6, 61). Quid autem est manducare ejus carnem et bibere sanguinem, nisi communicare passionibus ejus et eam conversationem imitari, quam gessit in carne? Unde et hoc designat illibatum illud altaris sacramentum, ubi Dominicum corpus accipimus, ut, sicut videtur illa panis forma in nos intrare, sic noverimus per eam, quam in terris habuit conversationem, ipsum intrare in nos ad habitandum per fidem in cordibus nostris. Cum enim justitia ingreditur, ille ingreditur, qui factus est nobis a Deo Patre justitia; sed et, qui manet in caritate, in Deo manet et Deus in eo (1. Joh. 4, 16). Sed tamen adhuc multi nobis dicunt: Durus est hic sermo. Ergone durum est momentaneum hoc et leve tribulationis, quod supra modum in sublimitate aeternum pondus gloriae operatur in nobis? Durum est brevissimo et levissimo labore 8 cruciatus et tormenta redimere, quae nullus terminus finiat, nullus animus sufficiat cogitare? Durum vobis videtur, cum dicitur: *Agite poenitentiam* (Matth. 3, 2)? Erratis; sed audituri estis aliquando verbum asperum, sermonem durum, auditionem malam: *Ite maledicti in ignem aeternum* (Matth. 25, 41)! Ita – dico vobis – hoc timete, hoc durum reputate et invenietis, quia jugum Domini suave est et onus ejus leve. Si in se ipso suave illud credere 9 necdum potestis, vel hoc non ignoratis, quoniam hujus comparatione suavissimum est.

4.

(Paupertas religiosa felix et secura. Claravallensium labor in pauperes.)

Vos autem, fratres mei! vos pennati, ante quorum oculos frustra jacitur rete; vos, qui divitias hujus saeculi penitus

reliquistis, quid timetis a verbo aspero, quando jam liberati estis a laqueo? Felix tu Idithum, pro quo psalmi quidam inscripti sunt, qui transsilisti laqueum, ut omnino longe fieres a verbo aspero. Quibus enim dicetur: *Ite, maledicti! in ignem aeternum; esurivi enim et non dedistis mihi manducare* (Matth. 25, 42), quibus – inquam – dicetur nisi his, qui substantiam hujus mundi habuere? Num quid non valde [10] exhilarantur ad verbum hoc corda vestra et spirituali jucunditate replentur? Num quid non pretiosiorem ducitis paupertatem vestram thesauris saeculi, siquidem ipsa est, quae liberat vos a verbo aspero? Quomodo namque a nobis exigat Deus [11], quod pro ipsius amore relictum est? Et tamen etiam hoc facitis et de labore manuum vestrarum Christus alitur et vestitur, ut nihil desit [12]. Agite ergo gratias, exsultate et dicite: *Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium et a verbo aspero.* Exsultate – inquam, sed adhuc interim cum tremore; laetos vos esse volo, sed nondum securos; gaudentes in Spiritu sancto, sed tamen paventes adhuc et caventes a recidivo.

5.

(Apostasia religiosis quam cavenda. Apostasia cordis maxime.)

Quid enim vobis ultra pavendum est? Unum utique idque gravissimum: peccatum Judae, peccatum apostasiae. Bene enim factum est, ut pennas acciperetis sicut columbae et volaretis ad requiescendum; nam in terra non erat requies, sed labor et dolor et afflictio spiritus. Quid ergo timendum est sic volanti, nisi ne forte cadaver vel simile aliquid in terra videat, cujus desiderio tractus videatur a venatoribus illis pessimis et praeparatis laqueis capiatur, et sint novissima hominis illius pejora prioribus? Hoc – inquam – omnino timendum est, ne quis aut corde solo aut etiam corpore ad vomitum revertatur [13]. Legimus enim de filiis Israel, quia corde redierunt in Aegyptum (Num. 14, 3); nam corpore reverti clausum post eorum talos rubrum mare prohibebat. Hoc est, quod vehementer singulis quibusque timendum est, ne quando forte eatenus Deum offendant, ut manifeste abjiciantur et evomantur ab eo, aut, si pudor neget apostasiam corporis, tepor ipse paulatim ingerat apostasiam cordis; ut videlicet sub habitu [14] religionis cor saeculare gerant, et quidquid saecularis consolationis invenire potuerint, amplectantur [15]. Neque enim sumus nos Apostolo sanctiores, qui tamen verebatur, ne

forte, cum aliis praedicasset, ipse reprobus efficeretur (I. Cor. 9, 27). Sed tam diu timendum est, donec laqueus contritus sit, donec corpus istud anima deposuerit; nam et ipsum corpus laqueus quidam est, unde et oculus legitur animam depraedari (Thren. 3, 51). Minime ergo decet esse securum hominem, qui secum portat laqueum suum; immo vero bonûm est, magis habitare [16] in adjutorio Altissimi, ut per eum possit laqueus evitari [17].

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo IV.

De versu quarto: *Scapulis suis obumbrabit tibi etc.*

1.

(Gratitudo nova meretur beneficia. Deus magna promittit in hoc saeculo et in futuro.)

Confitenti humiliter et devote gratias referenti non immerito ampliora beneficia promittuntur; nam, qui fidelis invenitur in modico, jure constituetur super multa, sicut e contrario accipiendis indignus est, qui fuerit de acceptis ingratus. Itaque devotae illi gratiarum actioni respondet Spiritus: Non id solum – inquiens – faciet, sed et *scapulis suis obumbrabit tibi.* Credo in his scapulis geminam Dei promissionem intelligendam, vitae scilicet ejus, quae nunc est, pariter et futurae. Si enim solum promitteret regnum et in itinere deesset viaticum, omnino conquererentur homines et responderent: Magnum quidem est, quod promittitur, sed perveniendi illuc nulla facultas datur; propterea, qui post hoc saeculum vitam promisit aeternam (Matth. 19, 29), ipse dandum etiam in hoc saeculo centuplum providentissima pietate [1] promisit. Quid jam excusationis habes, o homo? Profecto obstructum est os loquentium iniqua. Quid plus afferet inimicus ad tentandum, nisi quia longa futura est vita tua? Et, si grandis tibi restat via, cur hoc timeas, cui fortis cibus datur, ne deficere possis in via? Eliae utique cibus allatus est ab angelo (III. Reg. 19, 5), quo nullus in humana consuetudine vilior invenitur, scilicet panis et aqua; tanta tamen

in eo fortitudo collata est, ut quadraginta diebus ambulans non fatigaretur nec esuriret. Vis tibi hunc cibum ab angelis ministrari? Mirum valde, si non vis.

2.

(Consolationes divinae et angelicae quibus dentur.)

Quod si cibum hunc desideras et angelica[2] ministeria non superba sed humili magis ambitione requiris, audi, quomodo scriptum sit de Domino, quia tentante diabolo et suadente, ut de lapidibus faceret panem, restitit et dixit: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei* (Matth. 4, 4); Deinde tentationibus superatis et tentatore fugato accesserunt angeli et ministrabant ei. Et tu ergo, si vis habere ministerium angelorum, fuge consolationes saeculi et tentationibus resiste diaboli. Renuat consolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoria delectari. Cum esuris, currere suadet ad panem; at tu potius audi dicentem[3]: *Non in solo pane vivit homo* (Deut. 8, 3). Cur enim tanta varietate distraheris, ut modo cibum modo potum modo vestem aut lectum nisi pro sola corporis necessaria sustentatione requiras[4], qui in uno, id est in verbo Dei, potes haec omnia invenire? Manna enim est, omnem saporem habens et odoris delectationem; requies est vera et sincera[5], suavis et salubris, jucunda et sancta.

3.

(Promissio vitae futurae. Beneficia Dei quatuor. 1. Absconsio. Monachorum felices latebrae.)

Haec est promissio vitae praesentis; nam promissionem futurae quis explicet? Si exspectatio justorum laetitia (Prov. 10, 28) et tanta laetitia, ut omne, quod desideratur in saeculo, non valeat ei comparari, ipsum, quod exspectatur, quid erit? Oculus non vidit, Deus! absque te, quae praeparasti diligentibus te (Is. 64, 4). Sub his itaque scapulis quatuor nobis beneficia conferuntur[6]: sub his enim abscondimur; sub his ab incursu[7] accipitrum et milvorum protegimur, quae sunt aëreae potestates; sub his umbraculum salubre refrigerat nos et repellit nimium solis fervorem; sub his quoque alimur et fovemur. Ait enim propheta in alio psalmo: *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum* (Ps. 26, 5), id est, dum adhuc dies mali sunt et in terra

aliena sumus, quae data est in manus impii, in qua non est regnum pacis nec Deus [8] pacis regnat in ea. Nam si regnat, quid est, quod orantes dicimus: *Adveniat regnum tuum* (Matth. 6, 10)? Necesse igitur est abscondere interim, si quid habemus boni, quoniam thesaurum regni coelorum, qui invenit, homo abscondit (Matth. 13, 44). Propter quod etiam corporaliter in claustris et in silvis abscondimur; et si scire vultis, quantum in hac absconsione lucramur, credo, nullum hic esse, qui, si quartam partem eorum, quae facit, in saeculo actiteret, non adoraretur ut sanctus, reputaretur ut angelus [9]; nunc autem quotidie tamquam negligens arguitur et increpatur. Parumne hoc lucrum ducitis, quod non reputamini sancti, antequam sitis? Annon timetis, ne forte vili mercede hic recepta in futuro mercedem non habeatis? Necessaria est ergo haec absconsio non solum ante oculos aliorum sed etiam multo magis ante te ipsum; hoc enim habet Dominica illa sententia: *Cum feceritis omnia, quae praecipiuntur vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus* (Luc. 17, 10). Vae enim nobis, si non fecissemus! Et haec est utique magna virtus et summa securitas, quando et pie vivis et tamen plus attendis, quae desunt tibi, quam quae obtinuisse videris, oblitus, quae retro sunt, et extendens te in anteriora [10]. Haec igitur est absconsio, quam sub scapulis Domini praestari dixeramus, qualis forsitan absconsio fuit vel obumbratio [11], quae Mariae facta est a Spiritu sancto, ad celandum videlicet tam incomprehensibile sacramentum.

4.

(2. Protectio. 3. Obumbratio. Deus cur parcius subinde det, quod homo desiderat. 4. Fomentatio caloris.)

De protectione quoque idem iste propheta ait: ***Obumbrasti*** *super caput meum in die belli* (Ps. 139, 8). Sicut enim videns venientem accipitrem mater expandit alas suas, ut pulli subeant et habeant tutum refugium, sic nobis parata et quodammodo dilatato sinu [12] extensa est summa illa et ineffabilis pietas Domini nostri. Unde et supra dixit: *Quoniam refugium meum es tu.* Jam vero sub ipsis quoque scapulis et umbraculum salubre et protectionem habemus. Sicut enim iste corporeus sol, licet bonus sit et valde necessarius, tamen et fervor ejus, si temperatus non fuerit, infirmo capiti et splendor infirmis oculis nocet, nec est

solis culpa sed infirmitatis, sic etiam Sol justitiae est. Unde et dicitur: *Noli nimium justus esse* (Eccl. 7, 17), non quod justitia bona non sit, sed quia, dum adhuc infirmi sumus, oportet ipsa 13 bona gratia temperari, ne forte elationis aut indiscretionis vitium incurramus. Quid enim est, quod incessanter orantes et supplicantes non possumus ad eam, quam desideramus, gratiae abundantiam pervenire? Putatis, quia avarus aut inops factus est Deus, impotens aut inexorabilis? Absit hoc, prorsus absit; sed ipse cognovit figmentum nostrum et scapulis suis obumbrat nobis. Non tamen a petitione propterea cessandum est; quia, etsi non dat ad satietatem, dat tamen ad sustentationem, et si cavet nobis a fervore nimio, tamen fovet nos tamquam mater 14 calore suo. Hoc est enim quartum, quod diximus sub scapulis ejus nobis praestari, ut tamquam pulli calore materni corporis foveamur, ne foris vagantes moriamur refrigescente nimirum caritate, quae non diffunditur in nobis nisi per Spiritum, qui datur nobis. Sub his igitur pennis ejus securus sperabis, ut videlicet de exhibitione praesentium munerum firma sit exspectatio futurorum.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo V.

De versu quinto 1: *Scuto circumdabit te veritas ejus.*

1.

(Tentatio est vita hominis; scutum veritas et oratio.)

Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem (Marc. 14, 38). Et quis hoc dixerit, scitis, et tempus scitis; Domini est enim verbum istud instante jam passione sua. Et attendite, quoniam ipse quidem erat passurus 2 et non discipuli, nec tamen pro se dicebat orandum sed pro illis. Unde ad Petrum ait: *Ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum; ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (Luc. 22, 31. 32). Si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quantum nobis timendum est, fratres! in passione nostra? Vigilate proinde et orate, ut non intretis in tentationem, quoniam undique circumdati estis tentationibus; unde et legistis,

quia *tentatio est vita hominis super terram* (Job 7, 1). Itaque, si tot tentationibus plena est vita nostra, ut non immerito tota ipsa tentatio debeat appellari, pervigili circumspectione opus est et oratione, ne inducamur in eam; unde est et illud in oratione Dominica: *Et ne nos inducas in tentationem* (Matth. 6, 13). Quia ergo undique sic circumdatus es tentationibus, scuto circumdabit te veritas ejus, ut, quemadmodum undique bella, ita undique sint et praesidia. In quo et omnino illud manifestum est, spirituale scutum esse oportere, quod circumdare potest. Veritas autem circumdat, quia verax, qui promittit, et sic exhibet, ut promittit; *fidelis Deus* – ait Apostolus, *qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis* (1. Cor. 10, 13).

2.

(Deique protectio. Deus suis sufficientiam temporalium tribuit.)

Non incongrue sane scuto comparatur gratia divinae protectionis, quod in superiori parte amplum et latum est, ut caput humerosque custodiat; in inferiori vero strictius, ut minus oneret, maxime quod graciliores sint tibiae nec tam facile vulnerentur, sed nec adeo periculosum sit illis in partibus vulnerari. Sic omnino, sic militibus suis Christus ad inferiora tuenda, id est carnem, magnam (ut ita dixerim) strictitatem atque penuriam rerum temporalium donat nec vult eos illarum multitudine praegravari, sed ut victum et vestitum habentes – quemadmodum ait Apostolus – his contenti simus (1. Tim. 6, 8); in superioribus vero ampliorem latitudinem et abundantiam gratiae spiritualis. Sic enim habes: *Primum quaerite regnum Dei et justitiam ejus et omnia adjicientur vobis* (Matth. 6, 33). De victu utique dixit et vestitu, unde dixerat sollicitos esse non debere; nam et haec ipsa Pater noster coelestis benignissima pietate ministrat, ob duplicem scilicet causam: ne vel omnino crederemus infensum, si ista negaret, et sic desperaremus, vel illorum nimia sollicitudo spiritualis exercitii fieret detrimentum; sine his enim neque vivere neque Deo servire est. Ceterum quanto strictius, tanto melius.

3.

(Tentationes quatuor. Dei providentia in moderandis tentationibus.)

Itaque *scuto circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris*

ab incursu et daemonio meridiano. Hae sunt quatuor tentationes, quibus undique circumdati necesse habemus circumdari etiam scuto Domini, ut sit nobis a dextris et a sinistris, ante et retro. Hoc enim praemonitos vos esse volo, neminem super terram absque tentatione victurum, ut, cui forte tollitur aliqua, alteram securus exspectet, aut forte non securus sed pavidus magis, et sic petat[5] ab ea liberari, ut numquam sibi in corpore mortis hujus libertatem perfectam seu requiem audeat polliceri. Qua in re consideranda est nobis tam benigna erga nos divinae pietatis dispensatio, ut quibusdam nos tentationibus patiatur diutius occupari, ne forte periculosiores occurrant, ab aliquibus vero citius liberet, ut possimus in aliis, quas nobis utiliores fore praevidet, exerceri. Verum considerandum nobis est, sed non modo, quae sint[6] istae quatuor, quas hic ponit; credo enim, quod et hoc ordine, quo hic numerantur, contra eos, qui convertuntur, insurgunt et velut principes sunt omnium tentationum.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo VI.

De altera parte versus quinti: *Non timebis a timore nocturno,* et de versu sexto: *A sagitta volante in die* etc.[1]

1.

(Tentatio prima novitiorum pusillanimitas.)

Solet in divinis scripturis adversitas designari per noctem, et scimus, quia adversus eos, qui convertuntur, primum esse certamen de molestiis corporis consuevit; caro enim hactenus indomita castigari et in servitutem redigi nequaquam aequanimiter patitur, sed adhuc memor recens perditae[2] libertatis acrius concupiscit adversus spiritum, maximeque in his poenis, in quibus estis vos quotidie morientes, immo vero morte affecti tota die, quae et supra vires sunt et ultra naturam et contra consuetudinem vestram. Quid igitur mirum, si turbant[3] ista, maxime eos, qui necdum consueverunt, necdum satis in promptu habent recurrere ad orationem, refugere ad meditationes sanctas, ut sic

relevetur diei pondus et aestus? Necessarium plane nobis inter ipsa nostrae conversionis initia scutum Domini, ut non timeamus a timore nocturno [4]. Bene autem dicitur: non timendum a timore nocturno, et non dicitur: a nocte, quia non ipsa afflictio tentatio est, sed magis timor ipsius; nam et omnes laboramus, cum tamen non omnes inde tentemur, et qui tentantur, multo magis timore futurae poenae quam praesentis dolore laeduntur.

2.

(Remedia.)

Quia ergo timor ipse tentatio est, congrue dictum est ei, qui circumdatur scuto Domini, quod a tentatione hac non timebit. Forte impugnabitur [5], forte tentabitur, forte timebit noctem, sed non ei timor iste nocebit; magis autem, si non fuerit dominatus, tunc immaculatus erit et emundabitur, sicut scriptum est, quia territi purgabuntur (Job 41, 16). Caminus est timor iste; sed ut examinet, non exurat, veritas facit. Nocturnus plane et tenebrosus timor, sed facile hunc radius veritatis exsuperat. Ingerit enim oculis cordis nunc quidem peccata, quae fecimus, ut – quemadmodum de se propheta ait – etiam nos in flagella parati simus, annunciantes iniquitatem nostram et cogitantes pro peccato nostro; nunc vero aeterna supplicia, quae meruimus, ut in eorum comparatione, quae evadimus, universa, quae patimur, delicias reputemus; nunc quoque coelestia praemia, ad quae tendimus, crebro videlicet memorantes, quoniam non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis (Rom. 8, 18); nunc etiam ea, quae pro nobis pertulit Christus, ut crebro considerantes, quanta sustinuit illa majestas pro inutilibus servis, erubescamus non sustinere vel parva pro nobis.

3.

(2. Tentatio vanae gloriae. Humilitatis scutum opponendum.)

Sed fortasse praevaluit veritas, praesertim tam multiplex et usquequaque circumdans, non repellere modo sed etiam expellere penitus hunc timorem. Nox praecessit; ut filius lucis et diei honeste ambulans time sagittam. Leviter volat, leviter penetrat; sed dico tibi, non leve infligit vulnus, cito interficit. Nimirum sagitta haec vana gloria est; non est, unde haec impugnet

pusillanimes et remissos. Qui ferventiores esse videntur, ipsi paveant, ipsi sibi caveant in hac parte, nihilo minus adhuc solliciti non deserere scutum inexpugnabile veritatis. Quid enim aliud tam contrarium vanitati? Nec sane huic opponenda sagittae secreta illa et quodammodo intima veritatis exigimus; semet ipsam noverit anima, de se teneat veritatem. Difficile prorsus (ni fallor) homo verbis laudantium hominum 6 in vita sua abduci poterit altum sapere, si se intus ad lucem veritatis sollicita consideratione discutiat. Nonne enim, si propriam cogitat conditionem, dicturus est sibi: *Quid superbis, terra et cinis* (Eccl. 10, 9)? Nonne, si propriam consideret corruptionem, fateatur necesse est, quoniam non est in eo bonum? Sed et si forte aliquid habere videtur, non inveniet, puto, quid respondeat Apostolo dicenti: *Quid habes, quod non accepisti* (1. Cor. 4, 7)? et alibi: *Qui stat, videat, ne cadat* (1. Cor. 10, 12)! Postremo, si fideliter computet, facile illi erit advertere, quod nec cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se, et omnes justitias suas tamquam pannum menstruatae reputari.

4.

(3. Tentatio ambitio. Antidotum.)

Eadem quoque veritas et eis nihilo minus opponenda est tentationibus, quae sequuntur; nec enim vel sic desistit hostis antiquus, sed ad callidiora forte convertitur argumenta. Firmam probavit utroque latere turrim; non est, quod vel a sinistris pusillanimitate timoris vel a dextris eam humanis concutere laudibus, in utraque jam molitione frustratus, attentet. Sed si viribus – inquit – dejicere nequeo, forte decipere possum alicujus ingenio proditoris. Quis – putas – erit hic proditor? Plane cupiditas, radix iniquitatis; ambitio, subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum aerugo, tinea sanctitatis, excaecatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem! Contempsit vanam gloriam – ait, quoniam vana est; forte solidius aliquid affectaret, forte honores, forte divitias. Quantos 7 hoc negotium perambulans in tenebris trudi fecit in tenebras exteriores, veste spolians nuptiali et virtutum exercitia fructu pietatis evacuans? Quantos pestis haec nequiter supplantatos turpiter quoque dejecit, ut ceteri quique,

quos latuit occultus effossor, subitam expavescerent ad ruinam? Quid vero hunc fovet vermem aliud quam mentis alienatio et oblivio veritatis? Aut quid nisi veritas hunc prodendum vestigat proditorem et negotium arguit tenebrarum? Nimirum haec est, quae dicit: *Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, se autem perdat et detrimentum sui faciat* (Matth. 16, 26)? et item: *Potentes* – ait – *potenter tormenta patientur* (Sap. 6, 7). Haec est, quae sedula suggestione reducit in mentem, quam sit in ambitu frivola consolatio, grave judicium, usus brevis, finis ignotus.

5.

(Tribus tentationibus diabolus Christum aggressus. Ambitio est adoratio diaboli.)

Hucusque tentationes Domini. Quartam [8] inimicus non praesumpsit afferre; illa enim de ignorantia est, nec dubitabat sapientissimum esse, qui sic moderabatur responsiones suas, ut in nullo umquam posset deprehendere, quod quaerebat [9]. Prima siquidem tentatione esurienti suadebat de lapidibus panem facere; sed ille, nec posse se nec non posse [10] respondens, cibum alium praetendit, dicens: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei* (Matth. 4, 4). Secunda vero tentatione praecipitium suadebat, promittens, quia non laederetur, si filius Dei esset, et sic videns omnis civitas laudaret eum et magnificaret; et nec esse se nec non esse respondit [11]. Tertia de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit, si cadens adoraret eum. Videsne, quod ambitionis via adoratio diaboli sit, qua videlicet ad honores et gloriam mundi perveniendum suis ille adoratoribus pollicetur? Quarta (ut dixi) tentatione apud eum abstinuit, cujus nimirum tantam esset expertus prudentiam ex responsis [12].

6.

(4. Tentatio palliatio mali.)

Quid autem adversus alios faciat, quos videt omni modo diligere justitiam et odisse iniquitatem? Quid, nisi ut iniquitatem palliet virtutis imagine; quos enim perfectos boni noverit amatores, malum eis sub specie boni non mediocris sed perfecti persuadere conatur, ut cito consentiat, qui magnopere diligit bonum, et facile, qui currit, incurrat. Hoc est igitur daemonium

non modo diurnum [13] sed etiam meridianum. Annon hoc timuit Maria, quando ad novam angeli salutationem expavit (Luc. 1, 29)? Annon hoc insinuabat Apostolus, cum diceret: *Non enim ignoramus cogitationes ejus* (II. Cor. 2, 11)? Ipse enim angelus satanae transfigurat se in angelum lucis (II. Cor. 11, 14). Annon denique hoc ipsum metuebant discipuli, quando videntes Dominum super mare ambulantem clamabant, putantes, phantasma esse (Matth. 14, 26)? Et vide, quam bene congruit, quod quarta vigilia noctis fuisse dicitur, quando contra tentationem quartam vigilasse discipuli perhibentur. Nec vero in re manifestissima nostro arbitror opus esse eloquio, quod videlicet sola sit veritas, quae palliatam detegit falsitatem [14].

7.

(Tentationes quatuor ecclesiae: 1. Tyrannorum. 2. Haereticorum. 3. Malorum clericorum. 4. Antichristi.)

Quatuor has tentationes etiam in generali statu ecclesiae haud difficile diligens considerator inveniet. Nonne enim timor nocturnus exercebat novellam adhuc ecclesiae plantationem, quando omnis, qui occideret servos Dei, arbitrabatur obsequium se praestare Deo? Demum persecutione cessante et die reddita turbavit eam gravius et afflixit sagitta volans, quando exierunt aliqui de ecclesia, inflati spiritu carnis suae, inanis et volatilis gloriae cupidi, et volentes sibi facere nomen linguas suas magnificando diversa et perversa dogmata fabricaverunt. At nunc quidem pax a paganis, pax ab haereticis, sed non est pax a falsis filiis. Multiplicasti gentem, Domine Jesu! sed non magnificasti laetitiam, quoniam multi sunt vocati, pauci vero electi. Omnes christiani et omnes fere, quae sua sunt, quaerunt, non quae Jesu Christi; ipsa quoque ecclesiasticae dignitatis officia in turpem quaestum et tenebrarum negotium transiere [15], nec in his salus animarum sed luxus quaeritur divitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant ecclesias, missas celebrant, psalmos decantant. Pro episcopatibus et archidiaconatibus [16] impudenter hodie decertatur, ut ecclesiarum reditus in superfluitatis et vanitatis usus dissipentur [17]. Superest jam, ut reveletur homo peccati, filius perditionis, daemonium non modo diurnum sed et meridianum, quod non solum transfiguratur in angelum lucis, sed extollitur supra omne, quod dicitur Deus aut quod colitur

(II. Thess. 2, 4); nimirum insidiatur crudelius calcaneo matris ecclesiae, a qua dolet caput suum esse contritum. Hic plane gravissimus erit incursus, sed ab hoc quoque ecclesiam electorum Veritas liberabit, propter eos brevians dies (Matth. 24, 22) et daemonium meridianum destruens illustratione adventus sui. Et haec quidem dicta sint de tentationibus istis; nam et in sermone [18] quodam super cantica canticorum memini me super his tractasse similiter, cum meridiani hujus daemonii mentio incidisset, ex occasione scilicet meridiani accubitus sponsi, quem sibi sponsa petierat indicari [19].

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo VII.

De versu septimo: *Cadent a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit* [1].

1.

(Spes certa christianorum.)

In spe vivimus, fratres! nec deficimus in tribulatione praesenti, quod in exspectatione simus indefectibilium gaudiorum. Neque enim vana nobis haec exspectatio aut dubia spes videtur, innixa nimirum aeternae promissionibus veritatis; deinde etiam ex perceptione praesentium munerum firma est exspectatio futurorum et praesentis gratiae virtus nimis credibiliter attestatur felicitatem promissae gloriae sine dubio secuturam. Nempe Dominus virtutum ipse est rex gloriae et in hymno quoque eundem votis vocamus [2] Patrem perennis gloriae, Patrem potentis gratiae; cui et in psalmo canimus: *Quia misericordiam et veritatem diligit Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus* (Ps. 83, 12). Viriliter ergo sustineat in hoc saeculo pietas colluctationem et persecutionem quamlibet aequanimiter patiatur. Quidni toleret omnia, quae ad omnia valet, promissionem habens ejus vitae, quae nunc est, et futurae? Repugnet fortiter impugnanti, quia et repugnanti propugnator aderit indefessus et triumphanti non deerit largissimus remunerator. *Scuto* – inquit – *circumdabit te veritas ejus.*

2.

(Moribundos terret daemon. S. Martinum impetit, immo et Christum. Angelo hic duce opus.)

Necessaria plane insuperabilis protectio veritatis non modo interim in carne degenti, sed et postmodum exeunti, et nunc quidem ob periculosos conflictus, tunc vero ob monstruosos occursus spirituum malignorum. Nempe et sanctissimam illam gloriosi Martini animam voluit pars inimica nocere et cruenta bestia, sciens, quod modicum jam tempus haberet, tota profecto insania malitiae infatigabilis non est verita prope assistere ei quoque, in quo nihil habebat; immo vero ad ipsum etiam Regem gloriae accedere impudentissima temeritas illa praesumpsit, sicut ipse testatur: *Venit enim princeps mundi hujus et in me non invenit quicquam* (Joh. 14, 30). Felix anima, quae sic interim tentationum jacula scuto veritatis repulerit, ut nil prorsus venenatum in se coalescere passa omnino non confundatur, cum loquetur inimicis suis in porta. Nihil in me, funesteș! reperies. Felix, quem sic circumdat clypeus veritatis, ut introitum quoque et exitum ejus custodiat; exitum utique ab hac vita et introitum in futuram, quo videlicet nec moliatur a tergo nec a facie mali quippiam inimicus attentet. Siquidem omnino opus erit illic custode, opus erit duce fideli, opus erit consolatore magno propter horribiles illas visiones, non minus, quam hic adjutore et propugnatore contra invisibiles tentatores.

3.

(Onus Christi, quamvis premere videatur, portandum. Jumentorum similitudo in hoc probanda.)

Glorificate itaque, dilectissimi! et portate interim Christum in corpore vestro, onus delectabile, suave pondus, sarcinam salutarem, etiamsi premere aliquando forte videtur, etiamsi interdum latera tundit et flagellat recalcitrantem, etiamsi quandoque in camo et freno maxillas constringit et coercet, omnino feliciter. Esto ut jumentum, qui Salvatorem portas, sed non penitus ut jumentum. *Homo* – inquit – *cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis* (Ps. 48, 13).

Quid enim tantopere vel plangit propheta vel arguit in homine similitudinem jumentorum, praesertim qui alio quodam loco de se loqui et dicere Deo non sine quadam congratulatione videtur: *Ut jumentum factus sum apud te et ego semper tecum* (Ps. 72, 23)? Puto, immo non puto sed scio, similitudinem aliquam jumentorum homini commendari, sed plane non eam, quae in non intelligendo et insipientiae sed patientiae imitatione consistat. Neque enim succensentis similiter, sed ne plangentis quidem videretur vox, si dixisset: Homo, cum sub onere Dei esset, non recalcitravit; ut jumentum factus est apud eum. Quis enim non illi jumento plurimum invideret, cujus in humili tergo ad commendationem ineffabilis suae mansuetudinis dignatus est sedere Salvator, si cum illius tam pretiosi oneris gestatione intelligentiam quoque tam singularis habuisset honoris? Ut jumentum igitur esto, minime tamen jumentum; patienter quidem sustinens onus, sed honorem intelligens, sapienter et delectabiliter cogitans tam ipsius oneris qualitatem quam propriam utilitatem.

4.

(Maria quaedam a B. Ignatio dicta Christifera. Christum portans beatus.)

Magnus ille Ignatius, discipuli, quem diligebat Jesus, auditor, martyr noster, cujus pretiosis reliquiis nostra ditata est paupertas, Mariam quamdam in pluribus, quas ad eam scripsit, epistolis Christiferam consalutat. Egregius plane titulus dignitatis et commendatio honoris immensi; nempe, cui servire regnare est, gestare hunc non onerari est sed honorari. Ceterum num ei, de quo nunc loquebamur, Salvatoris asello verendum ullatenus videbatur, ne sub illa tali sarcina deficere posset in via? An vero timendus ei aut luporum incursus aut raptorum occursus, vel praecipitium seu periculum aliquod sub tanto praeside metuendum? Felix, qui sic tulerit Christum, ut a Sancto sanctorum in sanctam civitatem mereatur induci. Non est omnino, quod timeat, ne vel in via aliquod offendiculum vel repulsam in janua patiatur. Illi nempe jumento viam parabant fideles populi, huic angeli sancti: *Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Sed non sunt haec praeocupanda modo; series magis ipsa scripturae expositionis ordine sequenda est.

5.

(Pietatis fructus etiam impiis desideratus.)

Cadent a latere – inquit – *tuo mille et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit;* hic enim versus hodie nobis tractandus est, non ignoratis. In praecedenti sane capitulo, quod novissime tractabatur, dictum est – si recolitis, quemadmodum a quatuor quibusdam, maximis equidem gravissimisque tentationibus hujus vitae protectio liberet veritatis, videlicet: a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et daemonio meridiano; quod igitur sequitur: *Cadent a latere tuo mille* etc., futurae magis vitae arbitror assignandum. Unde et in principio sermonis hujus meministis adhuc – ni fallor – sententiae apostolicae, qua videlicet valere ad omnia pietatem, vitae quoque ejus, quae nunc est, et futurae promissionem habere commendat (1. Tim. 4, 8). Audite ergo et audite in laetitia cordis vestri, quod ad futurae vitae promissionem vestramque exspectationem pertinere videtur. Ubi est thesaurus vester, sit et cor vestrum. Et quidem studiose audistis praesentia, non sum immemor; sed studiosius decet futura audire. Nam et pseudopropheta (Balaam dico; recolite, qui historias nostis) et ipse – inquam – iniquus justorum mortem optabat et novissima sua horum similia fieri precabatur (Num. 23, 10). Tantus est pietatis fructus, tanta justitiae merces, ut ne ab ipsis quidem non desiderari queat impiis et injustis. Minus tamen oblectat canticum Sion salices Babylonis; suspendenda proinde organa apud eos, lamentandum magis super flumina Babylonis, si forte persuaderi eis possit, ut plangant. Hic plane cantandum est, ubi non deerunt, qui tota alacritate spiritus saltent ad vocem psalterii, ad canticum Sion, et vehementia quadam sacri desiderii ad eam gestiant praevolare, dicentes: *Quis dabit mihi pennas sicut columbae et volabo et requiescam* (Ps. 54, 7)? Quid enim aliud exsultare quam ex se ipso saltare est? Minus sapit iis, qui medio adhuc periclitantur in mari, jactantur undis, aguntur fluctibus, quamlibet favorabile sit, quod de remoti et prope jam desperati tranquillitate seu amoeninitate litoris nunciatur. Sed nec ad ejusmodi pertinet animam, quod hodie nobis propositum est; neque enim talis quaepiam adhuc meretur audire: *Cadent a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis.* Memento, cui haec promissio facta sit; nempe ei, qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorabitur.

6.

(Monastica vita praeparatio ad mortem. Praedestinationis exsequendae media.)

Audiat igitur is, qui salutis portui cogitatione jam et aviditate appropinquat, qui praejactata velut quadam ancora spei suae terrae illi desiderabili inconvulsibiliter inhaesisse videtur, cunctis diebus, quibus nunc militat, exspectans, donec veniat immutatio sua. Certissima sane et praecipua propinquatio portus hujus haec ipsa conversatio 7, in qua positi estis, exitus praeparatio est, vocationis videlicet et justificationis divinae. In his nempe duobus fidelis quaedam constituta est connexio velut cujusdam aeternitatis ad aeternitatem, id est magnificationis ad praedestinationem, quarum equidem sicut praedestinatio nullo est praecisa principio, sic et magnificatio nihilo minus nullo umquam fine claudenda. Ne vero eam, quam diximus, quasi geminae hujus aeternitatis mediam connexionem esse putes nostrae adinventionis, Apostolum audi, si non eandem tibi manifestius ipse commendat: *Quos enim praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui* (Rom. 8, 29. 30). Quo modo – putas – aut quo ordine magnificabit, siquidem, quae a Deo sunt, ordinata sunt? Num a praedestinatione ad magnificationem saltu quodam pervenies repentino? Provide tibi medium pontem aut magis ingredere jam paratum. *Quos praedestinavit* – inquit, *hos et vocavit; quos autem vocavit, hos et justificavit, et quos justificavit, hos et magnificavit.*

7.

(Protectio divina nobis securitatem praestat in daemones.)

Haec via equidem bona videtur nonnullis hominibus; sed et bona est, nihil super ejus fine timendum. Non tibi sint viae hujus suspecta novissima; perge securus, tanto vividius, quanto certius ea jam propinquare videntur. Nempe tenes media, quomodo non novissima propinquarent? *Agite* – inquit – *poenitentiam; appropinquavit enim regnum coelorum* (Matth. 3, 2). Sed *regnum* – inquies – *coelorum vim patitur et violenti diripiunt illud* (Matth. 11, 12); nullus mihi ad hoc nisi per medios hostium cuneos patet accessus; in itinere medio sunt gigantes, in aëre volitant, obsident transitum, observant transeuntes! Attamen fiducialiter age, ne timeas; magni sunt, multi sunt, sed *cadent a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis.* Cadent undique,

numquam tibi deinceps in perpetuum nocituri; parum est – non appropinquaturi. Equidem videbit peccator et irascetur, sed a latere veniet; quod videlicet praeveniat te misericordia Dei tui, eadem quoque nihilo minus etiam misericordia subsequatur, et introitum videlicet tuum (ut quidem supra meminimus) et exitum tuum custodiens. Alioquin, quid in illo tam terribili spiritualium nequitiarum occursu humani posset consistere sensus, quod non intolerabili concuteretur horrore?

8.

(Daemon cur aliquando permittatur pios terrere.)

Quid putatis, fratres! si vel uni alicui e tam multis principibus tenebrarum in medium vestri irruere et in tota feritate sua ac tenebrosi enormitate corporis apparere liceret, quis illum posset vel corporis sensu sustinere vel cordis? Denique ante hos paucos dies (ipsi scitis) unum quemdam ex vobis, et prius dormientem et postea excitatum, tam graviter phantasia nocturna perturbare permissa est, ut vix illa die rationis compos, vix potuerit esse securus; etiam omnes vos pariter expavistis, cum territus ille terribilem nimis exclamasset in vocem. Erubescendum sane, quod usque adeo fides in vobis vel dormientibus visa fuerit obdormisse; sed ad nostram sine dubio factum est admonitionem, ut tota sollicitudine meminerimus, adversum quos nobis sit colluctatio, ne quando scilicet aut ignari hostilis invidiae aut protectioni divinae inveniamur ingrati. Ex vehementissimo siquidem proprii cruciatu livoris in tantum prorupit malitia inveterata furorem, his praesertim diebus sanctis acrius sese indicans vestra devotione torqueri. Eodem sane tabescentis insaniae zelo, sed licentia ampliori, exeuntibus sanctis adest, non nisi a latere tamen; neque enim vel occurrere jam a facie, quasi ut vim faciat, vel a tergo repere, tamquam ut decipiat, permittetur.

9.

(Christo duce ac protectore nihil timendum.)

Sed nec juxta iter quidem scandalum de cetero ponet tibi, ad te enim non appropinquabit; non modo non attinget, ut feriat, sed nec accedet, ut terreat. Puto enim, id verebaris, ne te forsitan gravis ad illas tam monstruosas effigies et larvalium tantam multitudinem facierum horror invaderet; sed egregius

tibi Paraclitus et efficacissimus aderit consolator, ipse nimirum, de quo legisti: *Coram illo procident Aethiopes et inimici ejus terram lingent* (Ps. 71, 9). Plane ad nihilum deducetur in conspectu ejus malignus, sic timentes se glorificabit. Praesente te, Domine Jesu! quantumlibet irruant hostes, immo non irruant sed ruant; confluant undique, sed ut fluant et pereant a conspectu Domini, quemadmodum fluit cera a facie ignis. Quid enim metuam deficientes, quid trementes paveam, quid verear cadentes? Etsi ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, dummodo tu mecum sis (Ps. 22, 4), Domine Deus meus! Siquidem protinus adspirabit dies et inclinabuntur umbrae, cadent hinc inde principes tenebrarum. Quos enim nunc quoque, dum inter malignas eorum occultasque suggestiones per fidem adhuc, non per speciem ambulamus, fides tamen victoriosa triumphat, quomodo non facilius ipsa jam tunc propalatae cognitio veritatis evidens cum suis illis tenebrosis ferrugineisque imaginibus exsufflabit? Nec causeris forte de numero vel ipsam saltem multitudinem verearis. Memento sane, quod ad unum Salvatoris imperium ab obsesso jam et diu possesso unius hominis corpore daemonum legio tota discessit (Matth. 8, 32) et ne ipsos quidem ausa est, nisi ab eo jussa, contingere porcos; quanto magis ipso duce, quotquot fuerint, undique cadent s cum ingenti admiratione et confusione, dicentes: *Quae est ista, quae ascendit sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata* (Cant. 6, 9)? Intrepidus itaque et omnino impavidus, magis autem gratulabundus et laudans, oculis tuis considerabis, nec sane jam vel impugnationem sustinebis vel furorem pavebis, sed magis retributionem peccatorum videbis.

10.

(Dextera et sinistra quid hoc loco. Spirituales et carnales ecclesiae. Spirituales acrius impugnantur.)

Et quidem videntur sufficere posse hodie, quae dicta sunt; sed adhuc sane aliquos vestrum nonnulla arbitror exspectatione suspendi. Movet enim studiosiores quosque (ni fallor), quidnam sibi velit, quod a dextris quidem decem millia, a sinistris vero mille perhibet esse casuros. Nam latus sane, quod simpliciter dicitur, nonnisi sinistrum hoc loco licere accipi puto, praesertim quod dextrum quidem in continenti 9 proprio designetur ex 10

nomine. Et quidem non sine certi ratione mysterii a sinistris multos, sed multo plures a dextris casuros esse praedixisse videtur, nisi forte quis tam hebes fuerit et insulsus, ut in eo, quod dicitur *mille et decem millia,* certam exprimi putet numeri taxationem et non magis superabundantem comparationem; nos enim sic non divinas scripturas accipimus, sed neque ecclesia Dei. Cadent ergo a sinistris quidem mille, a dextris autem decem millia, quod videlicet abundantiori malignitate et velut copiosiore manu dextris insistere partibus, dextrum latus appetere consuevissent; quod quidem, si magnum illud ecclesiae corpus considerare libet, facile satis advertimus, longe acrius impugnari spirituales viros ipsius ecclesiae quam carnales, quae nimirum duo ejus latera, dextrum sinistrumque, puto – non inconvenienter accipimus. Agit hoc sane superba semper invidiosa malitia, perfectiores quosque vehementius pulsans, juxta illud: *Esca ejus electa* (Habac. 1, 16), et iterum: *Absorbebit fluvium et non mirabitur, et habet fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus* (Job 40, 18). Agit – inquam, etsi non sine certa divini dispensatione consilii, qui quidem nec imperfectiores[11] supra id, quod ferre possunt, tentari permittit, faciens cum tentatione proventum, et perfectioribus non modo gloriosiores sed et numerosiores parat ex hoste triumphos. Tota ergo pariter electorum ecclesia coronabitur, quod ex utraque parte sui legitime certaverit, utroque nimirum cornu tam potenter interim ventilans inimicos, ut paulo post manifestius cadere videantur a latere ejus mille et decem millia a dextris ejus. Sic nimirum olim[12] jam quidem David perfectiore virtute probata, necdum vero propalata in Israel reprobatione Saulis canebant in choro dicentes: *Percussit Saul mille et David decem millia* (1. Reg. 18, 7).

11.

(Alia expositio. Dextra animae, sinistra corporis bona.)

Sin autem ad singulos magis placet hoc referri, non vobis deest ne in hac quidem parte spiritualis intelligentiae via, dummodo propriam super hoc experientiam consulatis. Longe siquidem ampliori sollicitudine et calliditate multiplici pars adversa vulnerare[13] in nobis dexteram satagit quam sinistram, nec tam corporis profecto quam cordis laborat auferre substantiam. Utramque nimirum prosperitatem humano generi invidere

noscuntur, utraque nos[14] felicitate privare[15] contendunt, et coelesti videlicet et terrena, sed longe amplius rore coeli quam pinguedine terrae. An vero incongrue haec dixerimus duo latera, quibus nimirum duplicem hominis substantiam constat inniti, vos judicate; nam quod spiritualia quidem bona attribuimus dexterae, sinistrae vero carnalia, minime prorsus vereor arguendum, praesertim a vobis, quibus semper studii est, nec dexteram aliquando sinistram nec sinistram dexteram reputare. Nec vero aliter vera quidem Sapientia probat, quam ut in sinistra divitiae et gloria, in dextera autem sit longiturnitas vitae (Prov. 3, 16). Nam et hoc sane nullatenus expedit ignorare, quanam vobis vehementius instet pervicax hostium multitudo; illic nempe studiosius repugnandum, ubi gravior urget necessitas, ubi totum belli imminet pondus, ubi colluctationis ratio universa consistit, unde vobis paratur tota aut victis ignominiosa captivitas aut vincentibus gloria triumphalis.

12.

(Haec pro illis exponenda.)

Denique propter hoc, non quidem ad insipientiam vobis, tundendum[16] libere adversario videmini latus exposuisse sinistrum, ut dexterum proinde tota sollicitudine conservetis. Haec nimirum commendata a Christo et christianis omnibus imitanda serpentis prudentia est, ut caput solum toto (si necesse fuerit) exposito corpore tueatur. Haec vera philosophia, hoc consilium Sapientis, ut omni custodia servetur cor, quia ex ipso vita procedit (Prov. 4, 23). Haec denique gratia et misericordia Dei in servos ejus et respectus in electos illius, ut eorum interim sinistram quidem velut dissimulans dexterae semper studiosus protector assistat. Hinc est, quod de se ipso propheta testatur: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear* (Ps. 15, 8). Num quid non et illius manum dexteram et solam eam[17] putas dexteram tenuisse, cujus totam in facultatem pariter et in carnem licere passus est, quicquid libere visum est inimico? *Verumtamen animam* – inquit – *ejus serva* (Job 2, 6). Utinam mihi semper a dextris sis, Jesu bone! Utinam semper teneas manum dexteram meam! Scio enim et certus sum, quoniam nulla nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Tondeatur interim et tundatur sinistrum latus, pulsetur

injuriis, vellicetur opprobriis; libens illud expono, dum a te custodiar, dummodo sis ipse protectio mea super manum dexteram meam.

13.

(Mali homines et maligni daemones diversimode nobis noxii. Daemon cur tam infensus homini.)

Forte etiam mille, qui a sinistris casuri sunt, homines magis ie intelligendi sunt quam daemones. Hi nimirum nobis nonnisi ob temporalia quaelibet adversantur et transitoria bona, quae quidem aut nos habere invidiosa malignitate suspirent aut cupiditate injusta sese potius doleant non habere; forte enim mundi hujus conantur auferre substantiam, forte favorem hominum, forte ipsam corporum vitam. Usque huc saevire humana persecutio potest, animae vero non habent, quid faciant; nam daemones quidem superna nobis et aeterna potius invidere noscuntur, non tamen ut sibi cedat, quod irreparabiliter amiserunt, sed ne illuc pauper de pulvere suscitatus accedat, unde ipsi in gloria conditi irreparabiliter ceciderunt. Indignatur et livore tabescit obstinata malignitas humanam fragilitatem obtinere, quod retinere ipsa non meruit. Sed et si quando forte cuivis temporalia damna aut inferre conantur aut gratulantur inferri, haec eorum tota molitio est, ut jactura exterior vel eidem ipsi vel alteri occasio sit interna; sicut e regione homines, quoties ea suadere nobis aut quolibet modo efficere curant, unde dextera nostra laedatur, non hoc quidem principaliter agere, sed temporale aliquod cuivis proventurum, vel sibi scilicet vel nobis vel alteri forte cuipiam, aut detrimentum aut emolumentum exinde seu captare seu propulsare velle videntur, nisi forte eatenus quis in daemonem transierit ex homine, ut optare ullo modo possit, quemlibet sibi inimicissimum hominem aeterna damnatione mulctari.

14.

(Religiosos terrenis et saecularibus deditos arguit.)

Quid nos miseri dormitamus a spirituali studio, quos tam multipliciter insectatur nequitia spiritualis? Et pudor est dicere et silere prohibet vis doloris. Quantos enim invenire est, fratres! ex his quoque, qui in religionis habitu et proposito degunt

perfectionis, quos terribilis illa prophetae sententia comprehendisse videtur: *Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea* (Ps. 136, 5)! Nempe sinistri custodiae lateris tota sollicitudine incubantes callent admodum, sed sapientiam hujus saeculi, cui abrenunciasse debuerant, ea quoque nihilo minus, quam revelat caro et sanguis, quibus juxta Apostolum noluisse acquiescere videbantur (Gal. 1, 16). Denique videas, eos tam avide lucra captare praesentia, tam saeculariter transitoriis utilitatibus adgaudere, ad terrenarum damna vel minima facultatum tam pusillanimiter turbari, tam carnaliter super his decertare, discurrere tam impudenter, tam irreligiose saecularibus sese implicare negotiis, acsi haec 19 esset tota eorum portio, haec universa substantia. Attentius sane agricola pauperem excolit fundum, sed cui forte nulla amplior pretiosiorve sit possessio; buccellam panis in sinu suo mendicus abscondit, quod in saccellis suis solum hoc metalli genus aeruginet. Tu quid ita extremae huic paupertati et quidem proprii male prodigus laboris incumbis? Est et alia tibi possessio, etsi forte remota. Erras 20; nil tam prope nos, quam quod intra nos est. At forte non quidem longius positam sed inutilem esse causaris, ut hic tibi quaerendam magis sufficientiam putes. Falleris; ibi magis invenies, immo non invenies nisi ibi. An vero aestimas, quod vel operam tuam non exigat vel minus respondeat operanti? Aut certe in tuto credis esse locatam, nec ulla deinceps sollicitudine custodis egere? Quodlibet horum sapias, scito, quod desipias vehementer. Ibi enim quam maxime, quae seminaverit homo, haec et metet (Gal. 6, 8); sed et qui parce seminat, parce et metet, qui vero in benedictionibus seminaverit, de benedictionibus et metet, ut faciat unum tricesimum, unum sexagesimum, unum centesimum 21. Habes autem thesaurum istum in vasis fictilibus, si tamen adhuc habes; puto enim, jam amisisti; puto, jam sublatus est; puto, jam comederunt alieni robur tuum et ignorasti, nec potes thesauro tuo cor apponere, quippe qui thesaurum ipsum non habeas. Alioquin, quaeso te, si tam sollicitus es, si nec minima spernis, si tam prudenter servas paleas tuas, etiam horreum tuum servare memento et custodire. Immo vero non exponas thesaurum tuum, qui sic incubas sterquilinio tuo; forte enim illud tibi invident mille, sed istum obsident decem millia, nec minus superabundantes astutia et crudelitate quam numero. *Cadent* – inquit – *a latere tuo mille, et decem millia a dextris tuis.*

Verte illuc oculos fidei; forte enim jam irruperunt aditus, forte jam libere diripiunt omnia, forte jam spolia ipsa distribuunt. Quid sinistro lateri tam male studiosus observator inhaeres, nisi quod non in latere jam tibi esse sed in facie sinistra videntur, quod haec provideas in conspectu tuo semper, et qui tangit hoc, non latus tetigisse putetur, sed pupillam oculi tui?

15.

(Lateris dextri in Christo aperti mysterium.)

Ceterum jam nunc tibi provide, quisquis es dextri negligens, sinistri lateris cultor, ne cum hoedis locum accipias in sinistra, quam elegisti (Matth. 25, 32). Asperum verbum est, fratres; non immerito expavistis! At cavere non minus necesse est quam pavere. Et quidem Dominus meus Jesus post cetera inaestimabilis suae erga me beneficia pietatis etiam dextrum sibi propter me passus est latus fodi, quod videlicet nonnisi de dextera mihi propinare vellet, nonnisi in dextera locum parare refugii. Utinam ego talis merear esse columba, quae in foramine petrae habitet et in foramine lateris dextri! Considera tamen, hoc vulnus eum penitus non sensisse; neque enim illud excipere voluit nisi jam soporatus in morte, ut moneret te, quam diu vivis, in hujus semper lateris vigilare custodia, sed et mortuam censeri eam animam oportere, quae quidem perniciosa insensibilitate dissimulet in dextera sibi vulnus infligi. Merito quidem in sinistro latere positum esse dicitur cor hominis, quod affectio ejus prona sit semper et proclivis in terram. Nec sane ignorabat hoc miserabiliter ingemiscens: *Adhaesit* – inquit – *pavimento anima mea; vivifica me secundum verbum tuum* (Ps. 118, 25). Sed ne his quidem in hoc pondere nos conditionis humanae et gravedine cordis volebat remanere, qui sic admonens loquebatur: *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum* (Thren. 3, 41); plane id suadebat, ut a sinistro latere erigerentur[22] ad dextrum. Saecularis militia, fratres! in sinistro tantum latere clypeum portat; non imitemur, si inter eos nolumus deputari, quos huic saeculo militare constat, non Christo. *Nemo* – inquit – *militans Deo implicat se negotiis saecularibus* (II. Tim. 2, 4), hoc est, scutum applicat non tam dextrae quam sinistrae.

16.

Attamen, fratres! utrumque nobis latus tegendum est, si meministis. *Scuto* – inquit – *circumdabit te veritas ejus,* et Apostolus ipse: *Per arma* – inquit – *justitiae a dextris et a sinistris* (II. Cor. 6, 7). Ceterum ipsam audi justitiam; forte enim non eadem utrique lateri forma praescribitur. Nempe hinc quidem mandatur: *Non vosmet ipsos defendentes, carissimi! sed date locum irae* (Rom. 12, 19), et: *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (Luc. 21, 19); inde vero praecipitur: *Nolite locum dare diabolo* (Eph. 4, 27), et item: *Resistite diabolo et fugiet a vobis* (Jac. 4, 7). Audi adhuc, quomodo tegas latus utrumque. *Providentes bona* – ait idem Apostolus – *non tantum coram Deo sed etiam coram hominibus* (Rom. 12, 17); haec est enim voluntas Dei, ut benefacientes non modo tabescere malignorum daemonum invidiam, verum etiam *obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam* (I. Petr. 2, 15). Num quid tamen in aeternum erit nobis haec protectio necessaria, aut semper[23] ab utroque latere hostile agmen instabit? Erit, quando non modo non instabunt, sed nec stabunt quidem. *Cadent a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis!* Siquidem nec humana malitia jam tunc habebit, quid faciat, nec daemonum millia plus verebimur quam totidem vermium agmina vel muscarum. Haud aliter denique intuebimur eos, quam filii Israel transmisso jam mari rubro undique sui Aegyptios mortuos sed et rotas curruum ire in profundum cernebant, ut et nos scilicet, longe tamen securius et delectabilius, cantemus Domino, quod gloriose honorificatus sit, equum[24] et ascensorem ejus dejiciens in abyssum!

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo VIII.

De versu octavo: *Verumtamen oculis tuis considerabis et retributionem peccatorum videbis.*

1.

(Bernardi sermones cur aliquando prolixi.)

Brevius quidem vobis aliquando, dilectissimi! loqueremur, si crebrius id liceret, quod et vos credimus nonnumquam advertere potuisse. Ceterum quoties ipsa diei praeoccupante malitia

pluribus forte diebus molestissimum sustinuimus a vestra exhortatione et consolatione silentium, neminem vestrum reor oportere mirari, si tempus ipsum redimere cupientibus nobis sermo rarior interdum protractior videatur. Hoc sane nobis actum sit brevi prooemio, ut hesterni pariter hodiernique sermonis, illius quidem prolixitas, hujus vero brevitas excusata apud vos habeatur; vereor siquidem, minus gratam forte nonnullis vel fuisse illam vel istam fore, aut magis utramque quam alteram. *Scuto* – inquit – *circumdabit te veritas ejus; non timebis a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et daemonio meridiano. Cadent a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit.* Diximus hinc praecedentibus sermonibus, quod dignata est veritas ipsa largiri, quemadmodum scilicet fidelem animam interim quidem a tentationibus, postmodum vero a difficultatibus tueatur. Quae tamen utraque brevius quidem in alio psalmo idem iste propheta commendans: *In te* – inquit – *eripiar a tentatione et in Deo meo transgrediar murum* (Ps. 17, 30), quod ipso nimirum duce nec hic gradiens offendiculum nec egrediens hinc obstaculum pateretur. In altero ergo crebra ereptio, in altero plena jam et secura liberatio designatur; nam in hoc sane tertio, quod adjungit: *Verumtamen oculis tuis considerabis,* etiam felicitatis non modicae promissionem arbitror contineri. *Cadent* – inquit – *a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis, ad te autem non appropinquabit; verumtamen oculis tuis considerabis.* Ita, oro, Domine! ita fiat: cadant illi et non cadam ego; paveant illi et non paveam ego; confundantur illi et non confundar ego!

2.

(Animae immortalitas et fides resurrectionis.)

Evidentius siquidem paucis hoc loco verbis et animae mihi immortalitas commendatur et ipsius quoque fides adstruitur corporeae resurrectionis. Nempe ruentibus illis futurus sum ipse, qui videam, et ne isti quoque, quibus eorum novissimam intuear retributionem, oculi defuturi; neque enim simpliciter oculis, sed *oculis* – ait – *tuis considerabis;* istis utique, qui nunc languent prae inopia et deficiunt, dum speras in Deum tuum. Et vere, fratres! deficiunt oculi, dum speramus; *quod enim videt quis, quid sperat? Spes* – inquit, *quae videtur, non est spes* (Rom. 8, 24). Ipsis ergo jam tunc considerabis oculis, quos modo quidem nec levare audes ad

coelum; ipsis plane, qui toties interim fluunt lacrimis ac crebris compunctionibus atteruntur; nec enim novos tibi instaurandos putes, sed tuos utique instaurandos. Quid tamen de oculo dixerim, etsi minutissima, eminentissima tamen excellentissimaque humani corporis portione? Reposita est in sinu nostro beata spes, ex promissione utique Veritatis, nec capillum quidem de capite periturum.

3.

Forte tamen idcirco signanter visio promittitur oculorum, quod hoc quidem summum interim animae desiderium videatur, ut videat bona. *Credo* – inquit – *videre bona Domini in terra viventium* (Ps. 26, 13). Supremas nimirum corporis sui fenestras supernae aperiri desiderat veritati, per speciem magis ambulare gestiens quam per fidem; sane fides ex auditu, non ex visu. Denique *substantia est sperandarum rerum, argumentum non apparentium* (Hebr. 11, 1). Et in fide ergo sicut et in spe deficit oculus, auris proficit sola. *Dominus Deus aperuit mihi aurem* (Is. 50, 5), ait propheta, sed quandoque etiam oculum revelabit. Erit, quando jam non dicetur: *Audi, filia! et vide et inclina aurem tuam* (Ps. 44, 11), sed: leva potius oculos tuos et contemplare. Quid? Plane jucunditatem et exsultationem, quam thesaurizat super te Deus tuus. Quid? Plane non ea modo, quae interim quidem, etsi non videre adhuc, et audire tamen et credere potes, verum etiam, quod, sicut non vidit oculus, sic nec auris audivit nec in cor hominis ascendit, quod praeparavit Deus diligentibus se (Is. 6, 4; 1. Cor. 2, 9); nimirum tanta capiet oculus resurrectionis, quanta nec auditus nec animus ipse nunc capiat. Ob hanc denique tam vehementem animae concupiscentiam videndi, scilicet quod audit et credit, alium quoque evidentissimum futurae praeconem resurrectionis ipsorum propriam mentionem fecisse arbitror oculorum. *Rursum* – ait – *circumdabor pelle mea et in carne mea videbo Deum salvatorem meum, quem visurus sum ego ipse et non alius, et oculi mei conspecturi sunt;* et adjecit: *Reposita est haec spes mea in sinu meo* (Job 19, 26. 27).

4.

(Oculi erunt nostri post resurrectionem.)

Forte tamen considerandum attentius, quod ait: *Oculi mei,* sicut et in psalmo: *Oculis* – inquit – *tuis considerabis* (Ps. 90. 8). Num quid enim mei esse oculi nunc videntur? Plane non mei.

Nonnumquam sane visi sunt fuisse mei, quod ipsi quoque ad eam pertinere noscantur, quam male servaturus accepi, paternae substantiae portionem. Nempe velociter profligata[4] est, universam citius dissipavi; occupavit membra omnia lex peccati, libere intrabat mors per fenestras meas; cujus nimirum factus eram servus etiam ego ipse, miser equidem servus, non sane homini serviens sed immundo pecori et coenoso. Neque enim mercenaria saltem conditione famulabar sed plane servili, nisi forte mercedem quis dari putet, cui etiam cibus negatur et cibus quoque ipsa esurie perniciosior; cupienti siquidem porcorum siliquas nemo dabat, ut porcis viverem nec conviverem porcis. Denique[5], num quid meus tunc oculus erat, quando depraedabatur animam meam? Qua quidem[6] necessitate demum coactus sum beneficium resignare[7] in manu dominatoris, ut, quod omnino non poteram, ipse sibi illud ab hostili tyrannide vindicaret.

5.

(Membra Deo semel mancipata cave rursus usurpes.)

Considerate attentius, dilectissimi! et animadvertite, in quanam potestate evaseritis Pharaonis intolerabile jugum, ut jam membra vestra non sint arma iniquitatis peccato nec regnet ultra in mortalibus corporibus vestris. Non est hoc operis vestri, fratres! Dextera Domini facit virtutem; solus hoc potest ille, qui nihil omnino non potest. Ne dixeritis: *Manus nostra excelsa* (Deut. 32, 27), sed tam salubriter quam veraciter confitemini, quia Dominus facit haec omnia. Denique nemo sibi dubitet omnimodis esse cavendum, ne forte, donec adhuc dies mali sunt et nulla usquam securitas homini, hanc suam possessionem de manu tam pii tamque providi tutoris in periculosam perniciosamque interim libertatem recipere velle praesumat; quod enim aemulatur Pater, pro te aemulatur, nec invidentiae sed providentiae est, quod sibi totam jubet manere substantiam, ne pereat tibi. Denique, ubi ad magnam illam sanctamque civitatem perveneris, cujus fines posuit pacem, ubi nullus jam hostium timeatur incursus, non modo reddet te tibi, sed dabit insuper et se ipsum. Interim sane a voluntatibus tuis avertere et Deo dicata membra nulla tibi temeritate usurpes, sciens, quod pietati sanctificata non absque gravi sacrilegio in usus vanitatis, curiositatis, voluptatis aut ejusmodi saecularis operis assumantur. *Nescitis* –

ait Apostolus, *quod corpora vestra templum sunt Spiritus sancti, quem habetis a Deo, et non estis vestri* (I. Cor. 6, 19), et item: *Corpus* – inquit – *non fornicationi.* Sed cui? Num quid tibi? Plane sit tibi liberum, sed si eripere illud aut ereptum saltem deinceps a fornicationis impetu vindicare propriis viribus potes. Quod si forte non potes, immo quia vere non potes, sit corpus non fornicationi sed Domino serviatque interim sanctificationi, ne corruptioni denuo pejus servire contingat. *Humanum dico* – ait Apostolus – *propter infirmitatem carnis vestrae; sicut exhibuistis membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem* (Rom. 6, 19). Verum id quidem propter infirmitatem, ut ipse quoque praemisit. Ceterum, ubi resurrexerit in virtute, quod in infirmitate fuerat seminatum, nulla jam erit necessitas serviendi. Ubi et securitas libera fuerit et secura libertas, quidni multo magis reddat eum sibi? Quidni potius libertate donet fidelem servum magnus ille Pater familias, quando quidem et super omnia bona sua constituet eum?

6.

(Membra et corpus non tam nostra quam Dei aut peccati. Nostra futura aliquando.)

Jam tunc ergo oculis tuis considerabis, si tamen eos fideliter agnoveris interim esse ejus, non tuos. Nam et praeter eam quam diximus voti utique tam necessarii rationem, quo nimirum membra ipsa, quae tibi a peccati tyrannide vindicare omnino non posses, propriis abrenuncians voluntatibus divino cultui mancipasti, num quid vel modo tua esse videntur, in quibus adhuc contraria lex, etsi non regnat, habitat tamen; in quibus poena peccati, secundus equidem hostis tuus, non modo manet, sed et praevalet et libere dominatur? Tune tuum dixeris corpus, quod mortuum est propter peccatum, aut animae esse, quod animam aggravare non cessat? Plane, si quis suum illud dicere cupit, non aliud convenienter dixisse videbitur quam onus suum, quam carcerem suum. Alioquin, quonam modo tuos dixeris oculos, quos sane interim, vis – non vis, toties somnus occupat, fumus turbat, exiguus pulvis sauciat, noxius humor obnubilat, dolor acerbus excruciat vel ipsa demum novissima mors excaecat? At tunc plane tui erunt, quando omnia ista non erunt, ut vere jam tuis oculis considerare sit, quibus nimirum pro libito

deinceps utaris ad omnia tam libere quam secure. Neque enim avertendi de cetero erunt oculi, ne videant vanitatem, quod purissimam videant veritatem; multo minus intrabit per fenestras mors, quod ipsa quoque inimica novissima destruatur. An vero times, eos e tanta plenitudine luminis, ubi singuli justi tamquam singuli soles fulgeant, aliquando caligaturos fore? Timendum id plane, si non ipsos quoque oculos sicut cetera humani corporis membra resurrectio glorificaret.

7.

(Sancti gaudent visis malorum suppliciis. 1. Ob evasionem suppliciorum.)

Et retributionem peccatorum videbis. Hoc plane eis grave tormentum et magnus quidam malorum cumulus erit; forte enim quodcumque solatium videretur, eorum, quos tam malitiose impugnaverint, in tormentis suis vel conscientia latere vel ipsos saltem declinare posse conspectus. Verumtamen, etsi illis ex hac nostra consideratione immensum quoddam miseriae pondus accedat, nobis quae necessitas erit, quae utilitas, quae voluptas? Quid enim modo tam irreligiosum, immo quid tam inhumanum et exsecrabile videretur, quam cruore quantumlibet inimicorum, quantumlibet iniquorum, pascere velle oculos et oblectare aspectus suppliciis miserorum! Attamen, sicut videbit peccator et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet (prius enim benedicti vocabuntur in regnum, quam maledicti in caminum dejiciantur ignis aeterni, quo videlicet acrius doleant, videntes, quid amiserint), sic justi quoque videbunt et laetabuntur, considerantes, quid evaserint. In illa ergo tanta separatione, quemadmodum hoedis agnorum visio gravissimi livoris occasio fiet, sic electis e regione consideratio reproborum immensa quaedam materia gratiarum actionis et laudis. Unde enim justi tam magnifice gratias agerent, nisi cum illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipsam quoque retributionem cernerent injustorum, a quibus equidem sola misericordia Redemptoris segregatos sese esse fidelissime et devotissime recordantur? Unde vero impii tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summae beatitudinis coram sese vidissent alios introduci, et tunc demum in illos sese foetores, in illos horrores, in illos aeterni incendii cruciatus, in illas denique immortalis mortis miserias gemerent esse damnatos? *Ibi* enim – inquit – *fletus et stridor dentium* (Matth. 13, 50); fletus quidem ob ignem, qui non exstinguitur, stridor vero ob

vermem, qui non moritur. Plane fletus ex dolore, stridor dentium ex furore; fletum nempe tormentorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescentis invidiae et obstinata malignitas extorquebit. Ita ergo retributionem peccatorum videbis, ne videlicet ignarus tanti periculi ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris.

8.

(2. Ob securitatem.)

Non solum autem, sed et securitas perfecta justorum erit visa retributio peccatorum, quo videlicet nec humanam aliquando nec diabolicam ultra vereri malitiam possint, qui nimirum cadentibus a latere suo mille et decem millibus a dextris suis non modo eos cadere viderint sed et cadere in gehennam. Putas enim, timere adhuc non poterant et callidiorem cunctis animantibus serpentem habere suspectum, praesertim seductae quondam in paradiso non immemores mulieris, nisi cum toto jam corpore suo ultricibus traditum flammis et inter se et eum magnum plane jam chaos firmatum esse conspicerent?

9.

(3. Ob comparationem statuum.)

Tertium quoque hoc nihilo minus peccatorum tibi consideratio ipsa praestabit, ut ex comparatione deformitatis eorum eminentius gloriosiusque resplendeas. Sic nimirum sibi invicem collata contraria, suae quidem utrumque videtur suscepisse augmentum aliquod qualitatis, ut album nigro si conferas, et hoc candidius et illud tetrius apparebit. Sed audi certius super hoc testimonium, propheticum sermonem: *Laetabitur* – ait – *justus, cum viderit vindictam.* Ut quid ita? *Manus suas lavabit in sanguine peccatoris* (Ps. 57, 11). Plane non inquinabit in sanguine sed lavabit[8], ut, unde ille cruentus magis, inde iste nitidior videatur; unde iste plus sordet, inde iste pulchrius elucescat.

10.

(4. Ob ordinem sapientiae et justitiae divinae.)

Nullam forte ex his tribus causis humanus refugere vel modo inveniatur affectus; sed non propter aliquod horum Sapientia in eorum ridebit interitu, quod tamen sine ulla dubitatione factura est. Nempe ipsa praedicit, quae mentiri omnino

non potest: *Quia vocavi et renuistis; extendi manum meam et non fuit, qui aspiceret;* et post pauca: *Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo, cum vobis, quod timebatis, advenerit; cum irruerit repentina calamitas et interitus quasi tempestas ingruerit* (Prov. 1, 24. 26. 27). Quid ergo in insipientium interitu Sapientiae credimus placiturum nisi justissimam suam dispositionem et irreprehensibilem ordinem rerum? Sane, quod Sapientiae tunc placebit, sapientibus quoque placeat necesse est universis. Non igitur tibi durum videatur fore, quod dicitur: *Oculis tuis considerabis,* quando et ridebis in eorum interitu; non quod velut quadam immanitate crudelitas in ipsa tibi ultione complaceat[9], sed quod modus ipse pulcherrimus divinae ordinationis, ultra quam credi possit, justitiae zelatorem et amatorem aequitatis oblectet. Ubi optime omnia constituta et suum cuique cessisse locum, immo in suum quemque cessisse, plenius et perfectius[10] illustrante veritate cognosces, quomodo non omnia considerare et in omnibus omnium moderatorem magnificare libebit[11]? Pulchre omnino Petrus apostolus filium perditionis *in locum suum* (Act. 1, 25) abiisse testatus est, quod in aëre crepuerit medius, aëriarum collega potestatum, utpote quem veri Dei et veri pariter hominis, qui de coelo venisset operaturus salutem in medio terrae, hujus – inquam – proditorem nec coelum reciperet nec terra sustineret!

11.

(Sanctis nulla erga impios et damnatos commiseratio.)

Itaque *oculis tuis considerabis et retributionem peccatorum videbis;* primo quidem ob tuam evasionem, secundo ob omnimodam securitatem, tertio quoque ob comparationem, quarto ob ipsius justitiae perfectam aemulationem. Erit enim jam tunc non misericordiae sed judicii tempus, nec ulla omnino credenda est erga impios futura illic miseratio, ubi nec ulla speranda est correctio. Procul erit humanae infirmitatis ista mollities, qua tamen interim pro tempore caritas utitur ad salutem, amplissimo quodam velut[12] expansae sagenae sinu et bonos et malos colligens pisces, id est affectus jucundos pariter et molestos. Verum hoc quidem in mari; nam in litore solos eliget bonos, sic videlicet gaudens cum gaudentibus, ut ex hoc jam cum flentibus flere non possit. Alioquin, quomodo in nobis judicabitur hic mundus, nisi hujus tenerae affectionis obliti introductique fuerimus in cellam vinariam,

secundum eum, qui dixit: *Introibo in potentias Domini; Domine, memorabor justitiae tuae solius* (Ps. 70, 16)! Nec modo 13 quidem considerare permittimur personam pauperis aut misereri ejus in judicio, sed – cum molestia licet – coercendus 14 ejusmodi pietatis affectus et aequitatis est dictanda sententia. Quanto magis, ubi nulla animi colluctatio, ubi nulla poterit subintrare molestia, oportet impleri, quod dictum est: *Absorpti sunt juncti petrae judices eorum* (Ps. 140, 6)! Absorpti plane in affectum justitiae et petrae soliditatem, cui juncti sunt, imitantes; *juncti* – inquit – *petrae*, quam profecto solam ut sequerentur, cetera omnia reliquerunt. Nempe hoc est, quod interroganti Petro, quidnam accepturi essent, Petra ipsa respondit: *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. 19, 28); haec quoque propheta praenuncians ait: *Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi sui* (Is. 3, 14). Tune putes flexibile quippiam inveniendum in judicibus junctis Petrae? *Qui adhaeret Deo* – Apostolus ait, *unus spiritus est* (1. Cor. 6, 17), qui et Petrae jungitur, lapis unus; ad quod sane propheta non immerito suspirans: *Mihi* – inquit – *adhaerere Deo bonum est* (Ps. 72, 28). Ita ergo absorpti sunt juncti Petrae judices eorum. O familiaritatis gratiam! O honoris culmen! O fiduciae privilegium! O praerogativam securitatis perfectae!

12.

(Judicium Dei quam terribile futurum. Judicio proprio praeveniendum. Pauperes tunc securi.)

Quid enim tam pavendum, quid tam plenum anxietatis et vehementissimae sollicitudinis excogitari potest, quam judicandum adstare illi tam terrifico tribunali et incertam adhuc exspectare sub tam districto judice sententiam? *Horrendum est* – ait Apostolus, *incidere in manus Dei viventis* (Hebr. 10, 31). Judicemur interim, fratres! et terribilem illam exspectationem praesenti studeamus declinare judicio: non judicabit Deus bis in id ipsum. Sane ut quorumdam peccata, sic et quorumdam studia bona manifesta sunt, praecedentia ad judicium, ut illi quidem non exspectantes sententiam proprio statim pondere criminum in tartara dejiciantur, isti vero e regione paratas sibi sedes tota libertate spiritus sine ulla cunctatione conscendant. Felix paupertas voluntarie omnia relinquentium et sequentium

te, Domine Jesu! Felix plane, quae tam securos, immo tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum et in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine judiciorum! Jam vero audiamus, quid ad tantas promissiones devota et fidelis anima respondeat, ne forte aut diffidere aut secus quam oporteat fidere videatur: *Quoniam tu es* – inquit – *Domine! spes mea.* Quid tam sobrie, quid tam pie poterat dici? Sed nec aliud huic verbo videtur posse convenientius responderi, quam quod sequitur: *Altissimum posuisti refugium tuum.* Ceterum 15 ignoscite nobis, fratres; hodie quoque promissae etiam terminos brevitatis paulo minus excessisse videmur!

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo IX.

De versu nono: *Quoniam tu es, Domine! spes mea; altissimum posuisti refugium tuum.*

1.

(Servitus Dei voluntariis suavis. Deus bonorum operum causa duplex.)

Etiam, fratres! hodie aliquid audiamus de promissione Patris, de exspectatione filiorum, de fine hujus nostrae peregrinationis, de mercede laboris, de fructu captivitatis. Et quidem dura omnino captivitas; non modo illa communis, quam ex ipsa conditione generis toleramus humani, sed haec quoque, qua voluntates mortificare proprias, etiam perdere proprias in hoc mundo animas festinantes in hos tam rigidae compedes disciplinae, in hunc tam gravis poenitentiae carcerem dedimus nosmet ipsos. Miseranda servitus plane, sed si coacta, sed si non spontanea videretur; nunc vero, cum voluntarie sacrificetis Deo nec ingeratur ulla nisi per ipsam voluntatem violentia voluntati, profecto aliquid in causa est. Illud – puto – aliquid, quo majus aliquid esse non potest; an vero plangendum videtur quamlibet magnum, quamlibet laboriosum, quod propter Deum fiat? Etsi magnitudo ipsa laboris interdum forte extorqueat

compassionem, sed multo magis causae consideratio exigit congratulationem. Quid, quod bona omnia non modo propter eum constat fieri sed per eum? Deus enim est, qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate (Philipp. 2, 13). Ipse ergo auctor, ipse remunerator operis, ipse remuneratio tota, ut summum illud bonum, cujus nimirum tam perfecta est simplicitas in se ipso, duplex quodammodo videatur in nobis causa bonorum: effectiva scilicet et finalis. Bene ergo, dilectissimi! quod in his omnibus tam multis laboribus vestris non modo subsistitis, sed etiam superatis propter eum, qui dilexit vos. An vero non per eum? Et manifeste; *sicut enim abundant pro Christo tribulationes nostrae* – ait Apostolus, *ita abundant etiam consolationes nostrae per ipsum* (II. Cor. 1, 5).

2.

(Propter Deum dicere nil juvat, nisi Deus sit in corde.)

Usitatus sermo, communis sermo: *Propter Deum;* sed plane, ubi non vacue dicitur, profundissimus sermo. Crebro sonat in ore hominum, etiam a quorum corde longe esse probatur; omnes sibi propter Deum praestari[1] postulant, propter Deum flagitant sibi subveniri. Facile quoque ea ipsa petuntur propter Deum, quae tamen non sunt secundum Deum, et id ipsi fieri quis obsecrat propter Deum, quod non desiderat propter Deum, magis autem forte contra Deum. Ceterum vivus plane et efficax sermo, ubi non perfunctorie, non usurpatorie, non velut quodam usu loquendi vel arte persuadendi, sed ex pinguedine – ut dignum est – devotionis et pura animi intentione procedit. Nempe et mundus transit et concupiscentia ejus, nec satis utiliter posita aut stabilita firmiter cadente[2] eo, quae pro eo facta sunt, videbuntur. Ubi enim causa deficiet, quomodo non omnia quoque, quae ei videbantur innixa, pariter evacuabuntur? Propterea quoque[3] et qui in carne seminant, de carne habent metere corruptionem[4], quod videlicet omnis caro foenum et gloriae ejus tamquam flos foeni (Is. 40, 6), et ubi foenum aruerit, florem quoque nihilo minus cadere sit necesse. Solus, qui est, causa est indeficiens, nec flos foeni, sed verbum Domini manet in aeternum. Denique: *Coelum* – inquit – *et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. 24, 35).

3.

(Christi mors ex mero amore.)

Prudenter itaque, dilectissimi! et utiliter elegistis propter verba labiorum ejus custodire vias duras, illic seminantes, ubi ne minima quidem portio vestri seminis valeat deperire. Sane, qui parce seminat, non quidem non metet sed parce metet (II. Cor. 9, 6); nempe, qui metit, mercedem accipit, et scimus, quis promisit, ne eum quidem, qui pro nomine suo calicem aquae frigidae dederit sitienti, mercede propria cariturum (Matth. 10, 42). Num quid tamen non, in qua mensura mensus fuerit, sibi quoque remetietur, aut in retributione aequabitur ei, qui non aquam porrigens sed sanguinem fundens propinatum sibi biberit calicem Salvatoris? Non est hic calix aquae frigidae, sed calix inebrians quam praeclarus, calix vini meri et quidem plenus mixto. Solus enim merum habuit vinum Dominus meus Jesus, qui solus perfecte mundus et semper etiam potest facere mundum de immundo conceptum semine. Solus plane merum habuit vinum, qui nimirum et secundum divinitatem sapientia est ubique attingens propter munditiam suam et nihil inquinatum cadit in eum, et secundum humanitatem peccatum non fecit nec inventus est dolus in ore ejus. Solus non debito conditionis gustavit mortem, sed suae beneplacito voluntatis; sane non ad propriam utilitatem – bonorum enim nostrorum non eget, sed nec tamquam retribuens nobis gratiam pro gratia, qui non aliter pro amicis mortuus est nisi pro acquirendis, videlicet ut amicos faceret ex inimicis (cum enim adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per sanguinem Filii sui), aut potius pro jam amicis, etsi nondum quidem amantibus sed tamen jam amatis. In hoc est enim gratia, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia prior ipse dilexit nos; vis nosse, quam longe prior? *Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi* – ait Apostolus, *qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem;* et post pauca: *Gratificavit* – inquit – *nos in dilecto Filio suo* (Ephes. 1, 3. 4. 6). Quomodo non dilecti jam tunc in illo, quando electi in illo? Quomodo non ei grati, in quo gratificati sumus? Sic ergo Christus secundum tempus quidem pro impiis mortuus est, secundum praedestinationem autem pro fratribus et amicis.

4.

(Mors nostra non ita.)

In his ergo omnibus merum est vinum, ipsius equidem et solius, uti ne quispiam ceterorum praesumere audeat, non esse, quod sibi propheticum illud aptetur: *Vinum tuum mixtum est aqua* (Is. 1, 22). Primum, quod nemo interim mundus a sorde, nemo gloriari possit omnino, se castum habere cor; deinde, quod mortis debitum persolvant quandoque necesse est; tertio, quod ponentes pro Christo animas hoc sibi compendio vitam mereantur[5] aeternam, sed et vae eis, si ipsius erubescerent testimonium; quarto, quod praerogatae sibi et[6] gratis exhibitae tantae dilectioni imparem nimis exiguamque rependant. Attamen nec hoc mixtum, qui sine mixtura est, dedignatur, adeo ut fiducialiter Apostolus dicat, implere se, quae desunt, passionum Christi in corpore suo (Col. 1, 24). Sit ergo licet electis pariter omnibus unus idemque denarius vitae reddendus aeternae et in ipsa, tamen, sicut stella a stella differt in claritate, et alia claritas solis, alia claritas lunae, alia stellarum: sic erit et resurrectio mortuorum, et quamvis domus una, diversae tamen in ea sunt mansiones, ut videlicet, quantum quidem ad aeternitatem et sufficientiam, et qui parum, non minoretur, et qui multum, non abundet; quantum vero ad eminentiam et discretionem meritorum, unus quisque accipiat secundum suum laborem, ne quid omnino pereat, quod in Christo sit seminatum.

5.

(Spes in Deum hominis pii thesaurus.)

Haec autem dicta sunt, fratres! ut illius tam spiritualis responsi, quod hodie nobis considerandum est, gratia commendetur: *Quoniam tu es, Domine! spes mea.* Quicquid igitur agendum sit, quidquid declinandum, quidquid tolerandum, quidquid optandum, tu es, Domine, spes mea! Haec mihi[7] omnium promissionum causa, haec tota ratio meae exspectationis. Praetendat alter meritum, sustinere se jactet pondus diei et aestus, jejunare bis in sabbato dicat, postremo non esse sicut ceteros hominum glorietur: mihi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam! Sperent in aliis alii, forte hic in scientia literarum, hic in astutia saeculi, ille in nobilitate, ille in dignitate, ille in alia qualibet vanitate confidat: propter te omnia detrimentum feci et ut stercora[8] arbitror, quoniam tu es,

Domine! spes mea. Speret, qui vult, in incerto divitiarum; ego vero ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero, nimirum verbo tuo confidens, in quo abjeci omnia. *Quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus, et omnia adjicientur vobis* (Matth. 6, 33); nempe *tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor* (Ps. 10, 14). Si mihi praemia promittuntur, per te obtinenda sperabo; si insurgant adversum me praelia, si saeviat mundus, si fremat malignus, si ipsa caro adversum spiritum concupiscat: in te ego sperabo!

6.

(Sperandum in Deo omni vana spe abjecta. Consolationes Dei quibus dentur.)

Fratres! Hoc sapere ex fide vivere est, nec alius ex sententia dicere potest: *Quoniam tu es, Domine! spes mea,* nisi cui intus sit persuasum a Spiritu, ut (quemadmodum monet propheta) jactet *cogitatum suum in Domino,* sciens, quod enutriendus sit ab eo (Ps. 54, 23), juxta illud quoque Petri apostoli: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum; ipsi enim cura est de vobis* (1. Petr. 5, 7). Ut quid enim, si haec sapimus, ut quid cunctamur abjicere omnino spes miseras, vanas, inutiles, seductorias, et huic uni tam solidae, tam perfectae, tam beatae spei, tota devotione animi, toto fervore spiritus inhaerere? Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quaere aliud, in quo speres. Sed verbo omnia potest. Quid facilius dictu? Attamen hujusmodi dictum intelligas[9] volo. Si decreverit salvare nos, continuo liberabimur; si vivificare placuerit, vita in voluntate ejus est; si praemia aeterna largiri, licet ei, quod vult, facere. An vero de facilitate jam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas? Plane et voluntatis testimonia credibilia facta sunt nimis. *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joh. 15, 13). Denique, quando in se speranti desit illa majestas[10], quae tam studiose monet in se sperari? Plane non derelinquit sperantes in se. *Adjuvabit eos* – ait – *et liberabit eos et eruet eos a peccatoribus et salvabit eos* (Ps. 36, 40). Quare? Quibus meritis? Audi, quod sequitur: *Quia speraverunt in eo.* Dulcis causa, attamen efficax, attamen irrefragabilis. Nimirum haec est justitia, sed quae ex fide est, non ex lege. *De quacumque tribulatione* – inquit – *clamaverint ad me, exaudiam eos.* Ecce numera tribulationes. Secundum multitudinem earum consolationes ejus

laetificabunt animam tuam, dummodo ad aliam[11] non convertaris, dummodo clames ad eum, dummodo speres in eum, nec humile aliquid vel terrenum sed altissimum ponas refugium tuum. Quis speravit in eo et confusus est? Facilius est coelum et terram transire quam verbum ejus evacuari.

7.

(Refugium nostrum ad Deum.)

Altissimum – inquit – *posuisti refugium tuum.* Non accedet illuc tentator, non calumniator ascendet, non pessimus ille fratrum accusator attinget. Nempe ei dicitur hoc (recolite psalmi primordia), ei dicitur, qui in protectione Altissimi commoratur, illuc refugiens a pusillanimitate spiritus et tempestate. Quae quidem duplex est necessitas fugiendi, quod videlicet et foris pugnae et intus timores; minus enim fugere oporteret, si vel interior magnanimitas exteriores tumultus viriliter sustineret, vel exteriori tranquillitate pusillanimitas propria foveretur. *Altissimum* – ait – *posuisti refugium tuum.* Saepe illuc fugiamus, fratres! Munitus est locus, nullus ibi timetur hostis. Utinam magis semper ibi manere liceret; sed non est hoc temporis hujus. Quod modo refugium est, quandoque habitaculum erit et habitaculum sempiternum. Interim sane, etsi persistere non conceditur, frequenter tamen est recurrendum; nempe ad omnem tentationem, ad omnem tribulationem, ad omnem denique cujuscumque modi necessitatem aperta est nobis urbs confugii, sinus matris expansus est, parata sunt foramina petrae, patent viscera misericordiae Dei nostri! Hoc refugium qui declinat, nihil mirum, si effugere non meretur!

8.

(Non modo in Deo speramus sed ipsum Deum.)

Jam quidem, fratres! quae dicta sunt, ad expositionem versus hujus viderentur posse sufficere, si dixisset propheta: *Quoniam in te speravi,* sicut in aliis psalmis quibusdam invenitur. Ceterum, quod dicit: *Tu es, Domine! spes mea,* forte amplius aliquid sonat et sublimius, quod videlicet non modo in eo sperat, sed eum; convenientius siquidem spes nostra dicitur: quod speramus, quam: in quo speramus. Sunt autem forte nonnulli, qui a Domino obtinere temporalia[12] seu spiritualia quaelibet

concupiscunt, sed perfecta caritas solum sitit, quod summum est, tota desiderii vehementia clamans: *Quid enim mihi est in coelo et a te quid volui super terram? Deus cordis mei et pars mea Deus in aeternum* (Ps. 72, 25. 26)! Pulchre nobis utrumque paucis verbis hodie Jeremiae prophetae lectio commendavit: *Bonus es, Domine! sperantibus in te, animae quaerenti te* (Thren. 3, 25). Ubi sane et ipsam numeri discretionem prudenter adverte, quod *sperantes* quidem in eo pluraliter dixerit, quod hoc videatur commune multorum; *quaerentem* vero eum singulariter, quod singularis sit puritatis, singularis gratiae, singularis perfectionis, non modo nil sperare nisi ab eo, sed nil quaerere nisi eum. Quod si bonus illis, quanto magis isti?

9.

Merito proinde quaerenti illum animae respondetur: *Altissimum posuisti refugium tuum.* Neque enim sic Deum sitiens anima aut cum Petro ei in terreno monte facere tabernaculum (Matth. 17, 4) aut cum Maria deinceps eum tangere vult in terra (Joh. 20, 17), sed plane clamat: *Fuge, dilecte mi! Assimilare capreae hinnuloque cervorum super montes Bethel* (Cant. 8, 14). Audivit enim dicentem: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia Pater major me est* (Joh. 14, 28); audivit dicentem: *Noli me tangere; nondum enim ascendi ad Patrem* (Joh. 20, 17), et coelestis jam non ignara consilii clamat cum Apostolo: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (II. Cor. 5, 16). Super montes – inquit – Bethel; supra omnem videlicet potestatem et principatum, super angelos et archangelos, Cherubim quoque et Seraphim (neque enim alii sunt montes domus Dei, quod sonat Bethel) plane in dextra Patris, ubi jam non sit Pater major eo, in dextera Altissimi Coaltissimum apprehendere concupiscens. Haec enim est vita aeterna, fratres! ut Patrem cognoscamus verum Deum, sed et, quem misit Jesum Christum, verum nihilo minus et unum cum eo Deum, super omnia benedictum in saecula. Amen.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo X.

De versu decimo: *Non accedet ad te malum et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.*

1.

(Fidei duae partes. Spei nostrae bona inexcogitabilia. Malorum privatio notior.)

Nec nostra est nec nova vobis, sed nota omnino sententia: in praecipuis quibusque partibus nostrae fidei, quid non sit, quam quid sit, et sciri posse facilius et periculosius ignorari. Idem sane etiam spei non inconvenienter tribui posse videtur; longe enim facilius mens humana tantorum experta malorum, quibus sit caritura, quam quibus perfruitura, comprehendit. Nempe germana fidei speique cognatio est, ut, quod illa futurum credit, haec sibi incipiat sperare futurum. Merito proinde Apostolus fidem sperandarum rerum substantiam esse diffinit (Hebr. 11, 1), quod videlicet non credita nemo sperare, non plus quam super inane pingere possit. Dicit ergo fides: Parata sunt magna et inexcogitabilia bona a Deo fidelibus suis; dicit spes: Mihi illa servantur; nam tertia quidem – caritas: Curro mihi – ait – ad illa. Ceterum – ut jam memini – difficile omnino aut etiam impossibile est illorum qualitatem investigare bonorum, nisi cui forte juxta illud Apostoli: *Quae oculus non vidit nec auris audivit nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus diligentibus se* (1. Cor. 2, 9), revelaverit ipse per Spiritum suum. Sane, quantumlibet perfectus in carne adhuc mortali degens (nisi enim esset hic quaedam – ut ita dixerim – imperfecta perfectio, non diceret Apostolus: *Quotquot perfecti sumus, id ipsum sentiamus* [Philipp. 3, 15], id ipsum profecto, quod praemiserat: *Non quasi jam acceperim aut jam perfectus sim* [Philipp. 3, 12]), etiam Paulus ipse necesse est fateatur: Quia *nunc cognosco ex parte,* et item: *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem* (1. Cor. 13, 12). Quod ergo homini interim noscitur capabilius, pia sane et provida inculcatione amplius

commendatur; proprium enim est afflictorum, ut molestiis eximi summam reputent felicitatem, et carere miseria summam beatitudinem arbitrentur. Unde propheta in psalmo: *Convertere* – inquit – *anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi* (Ps. 114, 7); nec ulla tamen collatae munera felicitatis enumerat, sed adjungit: *Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrimis, pedes meos a lapsu.* In quibus sane verbis patenter indicat, quantam sibi requiem quantaque Domini beneficia judicet a tribulationibus et periculis liberari.

2.

(Caro est tabernaculum. Carni deditos et animae negligentes arguit.)

Cui profecto sententiae illud quoque, quod de psalmo nonagesimo hodie nobis tractandum est, simile invenitur: *Non accedet ad te malum et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Est autem versus ipsius, quantum nos capimus, facilis intelligentia, ad quam forte ex vobis jam aliqui praevolarint; neque enim tam rudes estis aut spiritualis studii tam expertes, ut non facillime inter vos et tabernacula vestra, et rursum inter id, quod malum et quod flagellum dicitur, discernatis. Nam et Apostolum sane audistis dicentem, cum jam bonum certamen certasset (II. Tim. 4, 6), velocem fore depositionem tabernaculi sui. Sed quid ego Apostoli verba memoro, quasi vero ignorare possit miles tabernaculum suum aut docendus sit exemplo alieno? Videmus sane nonnullos tabernacula sua in turpissimae captivitatis domicilia commutasse, nec militare in his, sed miseram gerere servitutem; immo vero (quod omnino ridiculum est) sic errant aliqui et in tantam oblivionem et spiritualem phrenesim devenerunt, ut nihil sese aliud putare quam suum hoc exterius tabernaculum videantur. Quid enim aliud quam non modo Dei sed et sui ignorantiam habent, qui tamquam mortui a corde omnem insumunt operam circa carnem, sic intendentes tabernaculo suo, ac si numquam putent esse casurum? Verumtamen cadat necesse est atque id quidem in brevi. Annon se ipsos nescire videntur, qui sic dediti sunt carni et sanguini, ac si omnino nihil aliud quam carnem solum se esse reputent, sic in vano accipientes animas suas, tamquam prorsus ignorent animas se habere? *Si separaveris pretiosum a vili* – ait Dominus, *tamquam os meum eris* (Jer. 15, 19); hoc est, si sollerter discreveris inter exteriorem interioremque

substantiam, ut non plus tabernaculo tuo timeas a flagello, quam tibi ipsi a malo. Hoc enim malum est; unde dicitur: *Declina a malo et fac bonum* (Ps. 36, 27). Hoc malum, quod sua quidem anima animam privat, quod separat inter te et Deum; ut eo regnante, tamquam corpus sine anima, sic sit anima sine Deo, plane mortua in semet ipsa, instar unius eorum, quos tamquam sine Deo in hoc saeculo fuisse Apostolus memorabat.

3.

(Caro ut diligenda. Carnem vere amant, qui eam mortificant.)

Nec sane dixerim, ut vel ipsam odio habeas carnem tuam; dilige eam tamquam tibi datam in adjutorium et ad aeternae beatitudinis consortium praeparatam. Ceterum sic amet anima carnem, ut non ipsa in carnem transisse putetur dicaturque ei a Domino: *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est* (Gen. 6, 3). Diligat anima carnem suam, sed multo magis suam ipsius animam servet. Amet Adam Evam suam, sed non sic amet, ut voci ejus plus obediat quam divinae. Denique ne ipsi quidem expedit sic amari, ut videlicet, cui interim caves a flagello paternae correptionis, thesaurizes iram aeternae damnationis. *Genimina viperarum* – ait Johannes, *quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? Facite dignos fructus poenitentiae* (Luc. 3, 7. 8); ac si evidentius loqueretur: Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus; sustinete virgam corripientem, ne sentiatis malleum conterentem. Quomodo dicunt nobis carnales homines: Crudelis est vita vestra, non parcitis carni vestrae? Esto, non parcimus semini; in quo ei magis parcere poteramus? An non melius est illi renovari et multiplicari in agro, quam in horreo putrefieri? Heu! Computruerunt jumenta in stercore suo (Joel 1, 17). Sic vos parcitis carni vestrae? Simus nos crudeles interim non parcendo, at vos plane parcendo crudeliores. Siquidem etiam nunc caro nostra requiescit in spe; videritis vos ipsi, quid ignominiae interim vestra sustineat, quid miseriae eam maneat in futurum. *Non accedet ad te malum et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Hic duplex est stola et gemina quaedam immortalitas commendatur; unde enim nisi ex separatione animae et corporis mors procedit? Inde est, quod mortuum corpus exanime nominatur. Unde autem separatio haec nisi ex flagellis praesentibus, ex qualibet doloris vehementia et ipsius

corporis corruptione, ex poena peccati? Merito timet proinde et odit flagellum caro nostra, quo nimirum ab ipsius animae tam delectabili honorabilique consortio amarum nimis divortium patiatur. Ceterum interim quidem, donec revocetur 3, velit – nolit, sustineat illud necesse est; expedit autem sic tolerare, ut prorsus evadas et flagellum deinceps non appropinquet tabernaculo tuo.

4.

(Animae vita Deus, peccatum mors. Peccatum magis cavendum quam peccati supplicium.)

Jam vero (ut supra meminimus et incessanter convenit meminisse) vera animae vita Deus est, et inter haec quoque separat malum, sed malum animae, quod non est aliud quam peccatum. Eia, fratres! nugari libeat, otiositatibus indulgere delectet, nimirum gemino hoc serpente vicino, qui duplicem nobis auferant vitam, alter corporis, alter cordis. Quidni secure dormiamus, nisi quod negligentia in graviori periculo non tam securitatis est quam desperationis indicium? Et quidem optandum nobis ab utroque liberari, sed cavendum sane interim peccatum plus 4 quam peccati poena, et eo studiosius a malo quam a flagello declinandum, quo perniciosius et omnino infelicius sit, a Deo animam quam a corpore separari. Sane, ubi prorsus de medio factum fuerit omne peccatum, causa quidem omnino sublata nec ipse quoque deinceps manebit effectus, ut, quomodo accedere jam ad te malum omnino non poterit, sic nec flagellum quidem valeat appropinquare tabernaculo tuo; quod videlicet tam longe sit ab exteriori homine quaelibet poena, quam longe fuerit culpa ab interiori. Neque enim dicit: Non erit in te malum aut flagellum in tabernaculo tuo, sed: *Non accedet, non appropinquabit.*

5.

(Peccatum regnans et manens quid.)

Siquidem est considerare homines, in quibus peccatum non modo habitat sed et regnat, nec jam proximum magis aut magis intimum posse esse videtur, nisi forte cum sic dominabitur eis, ut nullo modo deinceps valeat non dominari. Est autem et alios invenire, in quibus quidem adhuc manet peccatum, sed jam non dominatur aut praevalet in eis, evulsum quodammodo, necdum

tamen expulsum; dejectum sed non prorsus ejectum. Constat sane, ab initio non fuisse sic, sed in parentibus primis ante primam illam mandati praevaricationem non modo non regnasse peccatum, sed nec fuisse quidem; attamen quodammodo jam tunc prope illos fuisse videtur, quod tam facile persuasum est, quod tam festinanter intravit. Quid vero aliud admonebat, quam et ipsam quoque peccati poenam, etsi necdum inesse corporibus, jam tamen velut pro foribus esse, qui dixit: *In quacumque die comederitis de ligno scientiae boni et mali, morte moriemini* (Gen. 2, 17). Felix proinde exspectatio et beata spes nostra, quorum tam longe gloriosior futura est resurrectio, quam fuerit prima conditio, ut nec culpa omnino nec poena, nec malum scilicet nec flagellum, aut regnet aut habitet, aut regnare aut habitare jam possit aliquando in animabus seu in corporibus nostris. *Non accedet* – inquit – *ad te malum et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo;* nempe nil tam remotum, quam quod adesse ultra non potest.

6.

(Humilis excusatio B. Bernardi. Nota zelum laboris corporalis in viro sancto.)

Sed quid agimus, fratres? Vereor deprehendi. Nempe horam hanc magnus ille et communis abbas noster et vester non vacationi sermonum sed operi manuum [5] noscitur assignasse; puto tamen, ignoscet facile, praesertim non immemor religiosae fraudis illius, qua Romanus olim tribus annis in specu posito pie ministravit. Pie siquidem – ut legimus [6] – patris sui oculis furabatur horas, et quem sibi subripere ad manducandum poterat, certis diebus Benedicto panem ferebat. Et ego quidem non dubito, fratres! pluribus, qui inter vos sunt, abundantiorem spiritualium deliciarum suppetere copiam; sed quod vobis communico, non subripio mihi. Quin immo et securius et suavius, quicquid illud sit, quod Dominus donat, sumo vobiscum; nec enim alimonia haec distribuendo minuitur, sed potius augetur ministrando. Verumtamen, quod aliquoties [7] vobis loquimur praeter consuetudinem ordinis nostri, non nostra id agimus praesumptione sed de voluntate venerabilium fratrum et coabbatum nostrorum, qui id nobis etiam injungunt, quod tamen sibi quidem passim nolunt omnino licere. Nempe aliam mihi rationem et singularem necessitatem esse noverunt; neque enim modo loquerer vobis, si possem laborare vobiscum. Illud forte vobis

efficacius verbum foret, sed et conscientiae meae magis acceptum. Ceterum, quando id mihi peccatis meis exigentibus et onerosi hujus (ut ipsi scitis) tam multiplici infirmitate corporis et ipsa quoque temporis necessitate negatur, utinam dicens et non faciens in regno Dei vel minimus merear inveniri. Amen.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo XI.

De versu undecimo: *Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.*

1.

(Dei providentia ad nostram custodiam. Vigilandum studiosius nobis.)

Scriptum est et veraciter scriptum, quia *misericordiae Domini, quod consumpti non sumus, quod non tradidit nos in manus inimicorum nostrorum* (Thren. 3, 22). Vigilat super nos indefessus et pervigil ille singularis clementiae oculus; non dormit neque dormitat, qui custodit Israel. Id quidem necesse est; non enim dormit neque dormitat, qui impugnat Israel, et sicut ipse sollicitus est nostri et ipsi cura est de nobis, sic ille sollicitus est, ut nos mactet et perdat, et una ei cura, ne forte, qui aversus est, revertatur. Nos autem aut non attendimus aut minus attendimus reverentiam praesidentis, protegentis custodiam, beneficia largientis, ingrati gratiae, immo tam multiplicibus gratiis, quibus praevenit nos et subvenit nobis. Et nunc quidem per se ipsum implet splendoribus animas nostras, nunc per angelos visitat, nunc per homines instruit, nunc etiam consolatur et erudit per scripturas. *Quaecumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus* (Rom. 15, 4). Bene: *ad doctrinam,* ut per patientiam speremus, siquidem – ut alibi dictum est – *doctrina viri per patientiam noscitur* (Prov. 19, 11); sed et patientia probationem operatur, probatio vero spem (Rom. 5, 4). Quid nos soli nobis non adsumus, quid soli negligimus nosmet ipsos? An ideo dissimulandum nobis, quia undique subvenitur nobis? Immo vero propterea studiosius vigilandum. Neque enim tam magna pro nobis

in coelo pariter et in terra sollicitudo gereretur, si non magna nobis incumbere necessitas videretur; non tam multiplex nobis custodia nisi ob multiplices insidias poneretur.

2.

(Homo carnalis semper in poena. Viae diversae.)

Felices proinde fratres nostri, qui jam liberati sunt de laqueo venantium, qui de tabernaculis militantium ad atria quiescentium transierunt, malorum timore sublato in spe singulariter constituti! Uni istorum, immo universitati dicitur: *Non accedet ad te malum et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Sane considera, non ad hominem, qui secundum carnem vivit, sed ad eum, qui in carne degens secundum spiritum ambulat, hanc fieri promissionem, siquidem non est distinguere inter illum et tabernaculum suum; confusa in eo sunt omnia tamquam in filio Babylonis. Denique hujusmodi homo etiam caro est, nec in eo spiritus manet; ubi autem non fuerit spiritus bonus, quando deerit malum? Porro ubi malum, flagellum quoque appropinquare necesse est; semper enim malum poenae comitatur. *Non accedet ad te malum et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Magna promissio; sed unde id sperare licet? Quomodo malum et flagellum evadam, quomodo effugiam, quomodo elongabo, ut non appropinquent mihi? Quo merito, qua sapientia, qua virtute? *Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* In quibus omnibus viis? Quibus declinas a malo, quibus fugis a ventura ira. Multae sunt viae et genera multa viarum, magnum profecto periculum viatori; quam facile in multarum occursu errabit in via sua, qui viarum discretione caruerit! Nam neque angelis mandavit, ut in omnibus viis custodiant nos, sed in omnibus viis nostris; sunt autem, a quibus, non in quibus oporteat custodiri.

3.

(1. Viae hominum necessitas et cupiditas. Necessitas tolerabilior. Felicitas malorum infelicitas. Necessitas et cupiditas unde.)

Scrutemur proinde vias nostras, fratres; etiam vias daemonum, vias quoque beatorum spirituum et vias Domini investigemus! Et quidem supra me est, quod incipio; sed adjuvabitis orationibus vestris, ut aperiat mihi thesaurum intelligentiae suae et voluntaria oris mei beneplacita faciat sibi Deus. Viae igitur

filiorum Adam in necessitate et cupiditate versantur; ab utraque siquidem ducimur et ab utraque trahimur, nisi quod videmur magis urgeri necessitate, trahi cupiditate. Et necessitas quidem specialiter corpori tribuenda videtur, nec simplex illa est, sed anfractus habens plurimos plurimaque dispendia; nam compendia pauca admodum, si qua tamen. Quis hominum nesciat, quod necessitas hominum revera quam multiplex sit? Quis sufficiat, quam sit multiplex, explicare? Ipsa nos erudit experientia, ipsa vexatio dat intellectum. In his quisque docetur, quam necesse habeat clamare ad Dominum: non de necessitate, sed: *de necessitatibus meis erue me* (Ps. 24, 17). Nec modo ab hac via necessitatis, sed ab ea quoque, quae cupiditatis est, optabit educi, quisquis non surda aure monita Sapientis exceperit. Quid enim ille ait? *A voluntatibus tuis avertere,* et item: *Post concupiscentias tuas non eas* (Eccli. 18, 30); siquidem e duobus malis longe melius est in necessitate gradi quam in cupiditate. Multiplex illa, sed ista amplius per omnem modum, immo ultra omnem modum multiplicior invenitur. Res cordis ista cupiditas; propterea tanto major, quanto anima plus est quam corpus. Denique hae sunt viae, quae videntur hominibus bonae; sed finem non habent, nisi cum demergunt in profundum inferni. Si invenisti vias hominum, illud quoque considera, ne forte de his dictum sit: *Contritio et infelicitas in viis eorum* (Ps. 13, 3), ut sit contritio in necessitate, infelicitas in cupiditate. Quomodo in cupiditate infelicitas, id est non felicitas, ut putatur? Quid enim, si cui forte videtur in terrenarum affluentia rerum felicitas arridere concupita? Eo ipso infelicior est, quo vehementius ipsam pro felicitate amplectitur infelicitatem, aut magis immergitur ei et absorbetur ab ea. Vae filiis hominum ab hac felicitate falsa atque fallaci! Vae, qui dicit: quia dives sum et nullius egeo, cum sit pauper et nudus et miser et miserabilis. Et necessitas quidem ex infirmitate carnis, cupiditas ex cordis inedia et oblivione procedit. Idcirco enim alienum mendicat anima, quod oblita sit comedere panem suum; propterea terrenis inhiat, quod minime coelestia meditetur.

4.

(2. Viae demonum praesumptio et obstinatio.)

Videamus et daemonum vias, videamus et caveamus, videamus et fugiamus eas, siquidem viae illorum praesumptio et

obstinatio. Scire vultis, unde id sciam? Considerate eorum principem: qualis ille est, tales et domestici ejus. Considerate viarum ipsius principia, si non manifeste in immanissimam statim praesumptionem prosilierit, dicens: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis; similis ero Altissimo* (Is. 14, 13. 14). Quam temeraria quamque horrenda praesumptio! Num quid non illic ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem, expulsi sunt nec potuerunt stare? Propter praesumptionem stare non potuerunt; propter obstinationem, qui cecidit, non adjiciet, ut resurgat; ex hac nempe 7 spiritus vadens, ex illa et non rediens est. Et mira quidem praesumptio daemonum, sed non minus mira obstinatio est, quod superbia eorum semper ascendit; propterea non est illis commutatio. Quia enim converti noluerunt a via praesumptionis, inciderunt in viam obstinationis. Quam perverso et everso sunt corde filii hominum, quicumque sectantur vestigia daemonum, ingrediuntur daemonum vias! Haec enim tota adversum nos spiritualium colluctatio nequitiarum est, ut nos seducant, ut nos inducant in vias suas, ut deducant in eis, perducant ad destinatum finem, qui paratus est eis. Fuge, homo! praesumptionem, ne gaudeat de te inimicus tuus; nempe in his maxime vitiis gaudet, in se ipso expertus, quam difficile possis ab hac tanta voragine respirare.

5.

(Gradus quadruplex in praesumptionem et perditionem.)

Nolo autem ignorare vos, fratres! quonam modo descendatur, immo 8 cadatur in illas. Primus 9 enim, ut interim occurrit, gradus descensionis hujus dissimulatio est propriae infirmitatis, iniquitatis, inutilitatis, dum sibi parcens, sibi blandiens, sibi persuadens homo, aliquid se esse, cum nihil sit, jam ipse se seducit. Secundus gradus ignorantia sui; ubi enim in primo gradu inutilia sibi consuerit perizomata foliorum, quid superest, nisi ut vulnera tecta non videat, praesertim cum ad hoc solum texerit, ne videret? Ex hoc tandem fit, ut etiam alio revelante vulnera non esse contendat, conversus in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis. Atque is quidem tertius gradus est, admodum jam vicinus, immo contiguus praesumptioni; quid enim mali jam actitare vereatur, qui praesumit et defensare? Ceterum difficile hic haerebit in tenebris et lubrico, praesertim cum non desit etiam angelus Domini malus

persequens et impellens. Itaque quartus gradus vel quartum potius praecipitium contemptus est, ut – quemadmodum scriptura dicit – *impius, cum venerit in profundum malorum, contemnat* (Prov. 18, 3); ex hoc et deinceps magis ac magis super eum urget puteus os suum, dum videlicet ejusmodi animam contemptus tradit impoenitentiae, impoenitentia obstinatione firmatur. Hoc est jam peccatum, quod neque in hoc saeculo neque in futuro remittitur, quia cor durum et induratum nec timet Deum nec hominem reveretur. Qui sic in omnibus viis suis adhaeret diabolo, manifeste factus est unus spiritus cum eo. Et viae quidem hominum, quas superius demonstravimus, ipsae sunt, de quibus dicitur: *Tentatio vos non apprehendat nisi humana* (1. Cor. 10, 13), et quia humanum est peccare. Porro vias diabolicas a natura hominis alienas esse, quis nesciat, nisi quod in nonnullis ipsa sibi consuetudo induisse naturam videatur. Ceterum etsi quorumdam hominum sit, non humanum tamen sed diabolicum est in malo perseverare.

6.

(3. Viae angelorum ascensio et descensio.)

Quae vero sunt sanctorum angelorum viae? Profecto illae, quas Unigenitus enarravit, dicens: *Videbitis angelos ascendentes et descendentes super Filium hominis* (Joh. 1, 51). Ascensio igitur et descensio viae illorum: ascensio propter se, descensio vel potius condescensio propter nos. Sic beati illi spiritus ascendunt per contemplationem Dei, descendunt per compassionem tui, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Ascendunt ad vultum ejus, descendunt ad nutum ejus, quoniam angelis suis mandavit de te. Nec tamen vel descendendo visione gloriae fraudantur, quia semper vident faciem Patris.

7.

(4. Viae Domini misericordia et veritas. Utraque copulanda.)

Puto, et vias Domini vultis audire; multum praesumere videor, si me illas promisero ostensurum. Legitur autem de ipso: *Quoniam docebit nos vias suas* (Mich. 4, 2). Cui enim alteri crederetur? Docuit itaque vias suas, cum aperuit labia prophetae, ut diceret: *Universae viae Domini misericordia et veritas* (Ps. 24, 10); ita ad singulos, ita ad omnes communiter venit, in misericordia

scilicet et veritate. Ubi enim multa jam fuerit de miseratione praesumptio sed oblivio veritatis, non continuo ibi Deus, sed neque, ubi terror multus ex recordatione veritatis, nulla autem de memoria misericordiae consolatio; nam neque veritatem tenet, qui misericordiam, ubi vere est, non agnoscit, nec vera esse sine veritate misericordia potest. Itaque, ubi misericordia et veritas obviaverunt sibi, sese etiam justitia et pax osculantur, nec is abesse potest, cujus in pace factus est locus. Quanta audivimus et cognovimus (siquidem patres nostri annunciaverunt nobis) super hac copula tam felici misericordiae et veritatis! *Misericordia tua et veritas tua susceperunt me* (Ps. 39, 12), ait propheta, et alio loco: *Misericordia* – inquit – *tua ante oculos meos est et complacui in veritate tua* (Ps. 25, 3); sed et Dominus ipse de eo: *Veritas mea et misericordia mea cum ipso* (Ps. 88, 25).

8.

(Judicium futurum non erit sine misericordia. Obstinatio diabolo viam misericordiae interclusit.)

Sed considera etiam manifestos adventus Domini, quemadmodum scilicet in eo, qui jam praesumptus [10] est, misericordem teneas Salvatorem, porro in eo, qui in fine promissus est, veracem sustineas retributorem; nam et hinc forte videbitur dictum, quia *misericordiam et veritatem diligit Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus* (Ps. 83, 12). Quamvis et in priore quoque adventu recordatus sit misericordiae suae et veritatis suae domui Israel, et in posteriori, licet [11] judicaturus sit orbem terrae in aequitate et populos in veritate sua: non tamen futurum judicium fiet sine misericordia, nisi forte ei, qui non fecerit misericordiam. Haec sunt etenim aeternitatis itinera, de quibus apud prophetam sic habes: *Incurvati sunt colles mundi ab itineribus aeternitatis ejus* (Habac. 3, 6). Ad manum est, unde id facillime probare possim, siquidem *misericordia Domini ab aeterno et usque in aeternum* (Ps. 102, 17) et *veritas Domini manet in aeternum* (Ps. 116, 2). Ab his itineribus incurvati sunt colles mundi, superbi daemones, principes mundi hujus, tenebrarum harum, qui viam veritatis et misericordiae nescierunt neque meminerunt semitarum ejus. Quid illi et veritati, qui mendax est et pater ejus? Denique habes manifeste de eo scriptum: *Quoniam in veritate non stetit* (Joh. 8, 44). Quam vero longe fuerit a misericordia, etiam inflicta nobis ab

illo miseria nostra testatur. Quando ille umquam misericors fuit, qui homicida ab initio erat (Ibid.)? Postremo, qui sibi nequam, cui bonus? Quam nequissimus ille sibi, qui numquam super propria iniquitate dolet, numquam super propria damnatione compungitur! Nimirum falsa praesumptio a via veritatis extrusit, crudelis obstinatio viam misericordiae interclusit; inde enim nec in se umquam assequi nec a Domino misericordiam consequi potest. In hunc ergo modum tumidi illi colles incurvati sunt ab itineribus aeternitatis, dum a viis Domini (quae quidem rectae sunt) per anfractus suos et distorta non tam itinera quam praecipitia corruerunt. Quam vero prudentius atque utilius alii quidem colles ab his itineribus incurvati et humiliati sunt ad salutem! Non enim incurvati ab his tamquam ab eorum rectitudine dissidentes, sed quod ipsa eos incurvaverunt itinera aeternitatis. Annon incurvatos jam cernere est colles mundi, dum sublimes quique ac potentes devota subjectione inclinantur ad Dominum et ejus vestigia adorant? Num quid non incurvantur, cum ab ipsa sua perniciosa celsitudine vanitatis et crudelitatis ad humiles semitas convertuntur misericordiae et veritatis?

9.

(Vias Dei homo imitatur per compunctionem et confessionem.)

Ad istas nimirum Domini vias non modo bonorum spirituum sed etiam electorum viae hominum diriguntur. Et primus quidem gradus misero homini emergenti de profundo vitiorum illa est misericordia, qua miseretur filio matris suae, miseretur animae suae, proinde placens Deo. Imitatur enim 12, qui hujusmodi est, magnum illud divinae miserationis opus, compunctus cum eo, qui prior pro eo punctus est, moriens et ipse quodammodo pro salute sua nec parcens sibi ipsi. Haec miseratio prima excipit redeuntem ad cor et haec intra ipsa viscerum actitatur arcana. Superest, ut via regia progrediatur et procedat usque ad veritatem, et, quod saepissime commendamus vobis, cordis contritionem oris confessio comitetur; corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Conversus ad cor parvulus fiat in oculis suis necesse est, sicut Veritas ait: *Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum coelorum* (Matth. 18, 3). Non ergo velit dissimulare, quod non valet nescire, quam ad nihilum redactus sit; non confundatur in lucem prodere

veritatis, quod non sine miserationis affectu viderit in occulto. Sic ingreditur homo misericordiae vias et veritatis, vias utique Domini, vias vitae, et fructus viarum salus est viatoris.

10.

(Viae angelorum quomodo tendant ad vias Domini imitandas. Vias daemonum quomodo incurramus.)

Vias quoque angelorum ad easdem nihilo minus tendere manifestum est. Cum enim ascendunt ad contemplationem, inquirunt veritatem, de qua et desiderando satiantur et satiando desiderant; cum vero descendunt, faciunt nobiscum misericordiam, ut custodiant nos in omnibus viis nostris. Administratorii enim spiritus sunt, missi in ministerium propter nos (Hebr. 1, 14); plane ministri nostri, non domini nostri, et in hoc Unigeniti formam imitantur, qui non venit ministrari sed ministrare (Matth. 20, 28), qui stetit inter discipulos, tamquam qui ministrat. Fructus angelicarum viarum, quod ad ipsos spectat, sua ipsorum beatitudo et obedientia est caritatis; quod autem ad nos pertinet, inde quidem obtentus divinae gratiae, hinc vero custodia viae nostrae, siquidem angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus indigentiis tuis, in omnibus desideriis tuis. Alioquin facile est tibi incurrere vias mortis, ut videlicet aut de necessitate in obstinationem aut in praesumptionem de cupiditate prorumpas, quae quidem jam non hominum sed daemonum viae sunt. In quo enim tam facile inveniri solent homines obstinati quam in eo, quod ad necessitatem pertinere aut simulant aut arbitrantur? „Quicquid moneas“ – ait ille 13, „ego, quod possum, possum et non ultra possum. Tu si hic sis, aliter sentias“. Unde vero in praesumptionem nisi ex quodam impetu vehementioris desiderii prosilimus?

11.

(Angelorum ascensus et descensus quomodo imitandus.)

Interim ergo mandavit angelis suis Deus, non quidem, ut amoveant te a viis tuis, sed in eis ipsis te custodiant et quasi per vias suas vias tuas dirigant in vias ipsius. Quonam modo, inquis? Nempe ut, quod angelus ex sola caritate purius agit, tu propria saltem necessitate compulsus et admonitus descendas et condescendas, exhibere scilicet proximo misericordiam, et rursum

cum eodem angelo levans desideria tua tota animi cupiditate ascendere studeas ad summam et perpetuam veritatem. Hinc enim monemur levare corda nostra cum manibus (Thren. 3, 41); hinc audimus quotidie: *Sursum corda!* Hinc quoque negligentes arguimur et dicitur nobis: *Filii hominum, usque quo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem et quaeritis mendacium* (Ps. 4, 3)? Exoneratum enim cor et leve levatur magis, ut quaerat et diligat veritatem. Nec mireris, quod in vias Domini secum nos admittere, immo et immittere non dedignentur, qui custodire dignantur in nostris. Quam felicius tamen in eis ipsi ambulant quamque securius! Ceterum et ipsi quoque, quam longe inferius ab eo, qui veritas ipsa et ipsa misericordia est, in misericordia et veritate versantur.

12.

(Dei providentia in dispositione rerum.)

Quam vero congrue suis quaeque gradibus sibique competentibus disposuit Deus! Summam rerum tenet ipse, qui summus est; ipse, supra quem nihil est, ultra quem nihil. Porro angelos suos non in summo quidem posuit sed in tuto, quippe ei, qui in summo stat, vicinius adhaerentes ac proinde confirmatos virtute ex alto. Nam homines quidem nec in summo nec in tuto sunt, sed in cauto; denique et in solido sunt, id est in terra, habentes locum imum sed non infimum, unde et possibile et necesse sit, ut sibi caveant. Daemones autem in pendulo hujus aëris vagi [14] ventosique vagantur; indigni siquidem coelos conscendere ad terram tamen descendere dedignantur. Et hodie quidem ista sufficiant atque utinam ejusdem ipsius munere sufficientes ei gratias referre [15] valeamus, ex quo et sufficientia nostra est; non enim sufficientes sumus vel cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis (II. Cor. 3, 5), nisi ipse dederit nobis, qui dat omnibus affluenter et est super omnia Deus benedictus in saecula saeculorum. Amen.

In Psalmum: „Qui habitat“

Sermo XII.

De versu undecimo: *Quoniam angelis suis mandavit de te,* etc.; et de versu duodecimo: *In manibus portabunt te,* etc.

1.

(Viae daemonum aliae: circuitio et circumventio.)

Si meministis, hesterno sermone vias daemonum praesumptionem diximus et obstinationem, nec tacuimus, quare id diceremus; possumus tamen, si necessarium judicatis, vias eorum via adhuc alia investigare. Nam etsi omnimodis eas occultare laborent, multipliciter eos prodit Spiritus sanctus, multipliciter in scripturis sanctis declarat semitas iniquorum. Legimus siquidem de eis omnibus, quoniam *in circuitu impii ambulant* (Ps. 11, 9); legimus de eorum principe, quoniam *circuit, quaerens, quem devoret* (1. Petr. 5, 8), quod et ipse fateri cogitur in praesentia majestatis, cum inter filios Dei adstans et unde veniat requisitus: *Circuivi* – ait – *terram et perambulavi eam* (Job 1, 7). Dicamus itaque vias ejus circuitionem et circumventionem; ista enim ad nos, illa utitur in se ipso. Semper ille extollitur, sed dejicitur semper; superbia ejus ascendit semper, semper humiliatur. Num quid non circuitus iste? Qui enim in circuitu ambulat, proficiscitur quidem, sed proficit nihil. Vae homini, qui sequitur hunc circuitum, qui numquam a propria voluntate recedit. Si conaris avellere, paululum sequi videbitur, sed in dolo. Circuitus est, aliunde reditum parat, non ab ea penitus abducetur; satagit undique, undique fugitat; haeret tamen semper propriae voluntati.

2.

(Ascensio et descensio daemonum.)

Verumtamen, si mala est circuitio propria, longe quidem pejor circumventio aliena; ea siquidem vel maxime diabolum facit 1. Sed quomodo, fratres! ut miserum hominem circumveniat, superbissimus ille descendit? Vide circuitum impii etiam in hoc ipso. Oculi ejus omne sublime vident; attamen ima quoque ipsa

curiose vestigat, sed ut magis ascendat, ut vehementius intumescat, et dum conculcaverit humilem, sibi videatur esse sublimior, sicut scriptum est: *Dum superbit impius, incenditur pauper* (Ps. 9, 2). Quam perverse ascendentes et descendentes angelos bonos angelus malus aemulatur! Ascendit studio vanitatis, descendit livore malignitatis. Cujus mendax ascensio, ejus crudelis descensio est, expers ille (ut heri diximus) misericordiae et veritatis. Ceterum, si descendunt maligni, ut circumveniant, gratias ei, cujus mandato descendunt et benigni angeli, ut subveniant nobis, ut custodiant nos in omnibus viis nostris; neque hoc solum, sed *in manibus* – inquit – *portabunt te, ne umquam offendas ad lapidem pedem tuum.*

3.

(Versiculi hujus commendatio. Dei bonitas in custodia angelorum.)

Quanta nobis, fratres! in hujus scripturae verbis et eruditio et admonitio et consolatio exhibetur! Quis in omnibus psalmis tam magnifice pusillanimes consolatur, negligentes admonet, erudit ignorantes? Unde id quoque fidelibus suis providentia voluit divina praestare, ut in ore ipsorum versiculi psalmi hujus hoc maxime quadragesimali tempore versarentur. Nec aliunde quam ex ipsius usurpatione diaboli sumpta videtur occasio, ut in hoc quoque nequissimus ille servus filiis serviat vel invitus. Quid enim tam molestum ei, quid nobis esse poterat tam jucundum, quam ut etiam malum ejus nobis cooperaretur in bonum? *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis!* Confiteantur Domino misericordiae ejus et mirabilia ejus filiis hominum. Confiteantur et dicant inter gentes, quoniam magnificavit Dominus facere cum eis. Domine! Quid est homo, quia innotuisti ei, aut quid apponis erga eum cor tuum? Apponis cor erga eum, geris pro eo sollicitudinem, curam illius habens. Denique ei mittis Unigenitum tuum, immittis Spiritum tuum, promittis etiam vultum tuum. Et ne quid in coelestibus vacet ab opera sollicitudinis nostrae, beatos illos spiritus propter nos mittis in ministerium, custodiae nostrae deputas, nostros jubes fieri paedagogos. Parum est enim, quod facis angelos tuos spiritus; facis et angelos parvulorum. Denique angeli eorum semper vident faciem Patris (Matth. 18, 10). Illos utique spiritus tam felices et tuos ad nos et nostros ad te angelos facis.

4.

(Beneficium hoc pie et eleganter expenditur. Angelorum officium erga homines quod.)

Angelis suis mandavit de te. Mira dignatio et vere magna dilectio caritatis! Quis enim, quibus, de quo, quid mandavit? Studiose consideremus, fratres! Diligenter commendemus memoriae hoc tam grande mandatum. Quis enim mandavit? Cujus sunt angeli? Cujus mandatis obtemperant? Cujus obediunt voluntati? Nempe *angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis,* nec cunctantur, quin etiam in manibus tollant te. Summa ergo majestas mandavit angelis et angelis suis mandavit, illis utique sublimibus, tam beatis, tam proximis, sibi cohaerentibus, tam familiariter adhaerentibus et vere domesticis Dei. Mandavit autem de te. Tu quis es? Domine! Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam reputas eum? Quasi vero non sit homo putredo et filius hominis vermis. Sed quid – putas – mandavit de te? Num quid scripsit contra te amaritudines? Num quid, ut contra folium, quod vento rapitur, ostendant potentiam suam et stipulam siccam persequantur? Num quid, ut tollant impium, ne videat gloriam Dei? Mandandum istud est, non mandatum. Non recedas ab adjutorio Altissimi, in protectione Dei coeli commorare, ne de te illud quandoque mandetur; quem enim protexerit Deus coeli, non de eo illud mandabitur sed pro eo, et quod interim non mandatur, pro eo differtur, ut sint omnia propter electos. Denique parantibus ire servis et continuo superseminata colligere zizania cupientibus providus pater familias: *Sinite* – inquit – *usque ad messem, ne forte eradicetis simul et triticum* (Matth. 13, 29. 30). Quomodo igitur tam diu conservabitur interea? Hoc plane, hoc opus praesens, hoc mandatum temporis hujus.

5.

Itaque: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te.* O triticum inter zizania! O granum inter paleas! O lilium inter spinas! Gratias ei, fratres, gratias ei et pro nobis pariter et pro vobis! Pretiosum depositum nobis commiserat, fructum crucis suae, pretium sanguinis sui. Non est contentus custodia hac tam parum tuta, tam parum utili, tam fragili, tam insufficienti. Super muros tuos, Jerusalem! constituit custodes; nempe etiam ipsi, qui videntur muri aut in muro ipso columnae, his custodibus egent et maxime.

6.

(Quid ab hominibus exigat.)

Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Quantam tibi debet hoc verbum inferre reverentiam, afferre devotionem, conferre fiduciam! Reverentiam pro praesentia, devotionem pro benevolentia, fiduciam pro custodia. Caute ambula, ut videlicet cui adsunt angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus viis tuis. In quovis diversorio, in quovis angulo, angelo tuo reverentiam habe. Tune audeas illo praesente, quod vidente me non auderes? An praesentem esse dubitas, quem non vides? Quid, si audires? Quid, si tangeres? Quid, si olfaceres? Vide, quia non solo visu rerum praesentia comprobatur. Non omnia visui subjacent, nec corporalia quidem; quanto magis spiritualia procul sunt ab omni sensu corporeo et spiritualiter potius vestiganda! Si fidem consulas, ea tibi angelicam probat praesentiam non deesse, nec dixisse piget, quoniam fides probat, quam nimirum Apostolus argumentum non apparentium esse diffinit (Hebr. 11, 1). Adsunt igitur et adsunt tibi, non modo tecum sed etiam pro te; adsunt, ut protegant, adsunt, ut prosint. Quid retribues Domino pro omnibus, quae retribuit tibi, siquidem soli ei honor et gloria? Quare ei soli? Quia ipse mandavit et omne datum optimum non nisi ab illo est (Jac. 1, 17).

7.

(Gratitudo nostra in angelos. Honor soli Deo debitus non excludit honorem sanctorum. Idem de amore tenendum.)

Verumtamen, etsi ille mandavit, ipsis quoque, qui et ei ex tanta caritate obediunt et nobis subveniunt in tanta necessitate, ingratos esse non licet. Simus ergo devoti, simus grati tantis custodibus; redamemus eos, honoremus eos, quantum possumus, quantum debemus. Totus tamen ei reddatur et amor et honor noster, a quo tam ipsis quam nobis est totum, unde honorare possumus vel amare, unde amari honorarive meremur. Neque enim Apostolus, ubi ait: *Soli Deo honor et gloria* (1. Tim. 1, 17), prophetico credendus est obviare sermoni, qui sibi etiam amicos Dei nimis honorificatos esse testatur (Ps. 138, 17). Puto autem, simile esse illud verbum Apostoli ei, quod item ait: *Nemini quicquam debeatis, nisi ut invicem diligatis* (Rom. 13, 8); siquidem hoc non voluit, ut alia quaelibet debita negarentur,

praesertim cum idem ipse dicat: *Cui honorem, honorem* (Rom. 13, 7), et cetera in hunc modum. Ut ergo plenius intelligas, quid in utroque senserit quidve monuerit, vide, quemadmodum inter radios solis minora quaelibet luminaria non videntur. Num quid amota modo sidera arbitramur, num quid exstincta? Minime quidem, sed ampliori claritate quodammodo tecta interim apparere non posse. Sic ergo dilectio alia quaevis debita superans quasi sola regnare debet in nobis, ut, quicquid debetur ceteris, sibi vindicet et ex dilectione omnia faciamus. Sic divinus praevalere debet honor et quodammodo praejudicare universis, ut solus ipse non modo prae omnibus sed in omnibus honoretur. Id ipsum sane putes dictum etiam de amore. Quid enim extra ipsum reliquit ceteris, qui totum cor, totam animam, totam virtutem Domino Deo suo in dilectione donavit? In ipso itaque, fratres! affectuose diligamus angelos ejus tamquam futuros aliquando cohaeredes nostros, interim vero actores et tutores a Patre positos et praepositos nobis; nunc enim filii Dei sumus, etsi nondum appareat, quid erimus, eo quod adhuc parvuli sub tutoribus et actoribus simus, tamquam nihil interim differentes a servis.

8.

(Fiducia nostra inde quanta. Angelorum protectio quam nobis necessaria.)

Ceterum etsi tam parvuli sumus et tam magna nobis, nec modo tam magna sed et tam periculosa via restat, quid tamen sub tantis custodibus timeamus? Nec superari nec seduci, minus autem seducere possunt, qui custodiunt nos in omnibus viis nostris. Fideles sunt, prudentes sunt, potentes sunt; quid trepidamus? Tantum sequamur eos, adhaereamus eis et in protectione Dei coeli commoremur. Vide enim, quam tibi necessaria sit ista protectio, ista custodia in omnibus viis tuis. *In manibus* – inquit – *portabunt te, ne umquam offendas ad lapidem pedem tuum.* Parum tibi videtur, quod sit lapis offensionis in via? Considera, quae sequuntur: *Super aspidem et basiliscum ambulabis et conculcabis leonem et draconem.* Quam necessarius paedagogus, immo etiam bajulus, praesertim parvulo inter haec gradienti! *In manibus* – inquit – *portabunt te;* in tuis quidem viis custodient te et deducent parvulum, qua potest parvulus ambulare. Ceterum non te patientur tentari, supra quam sustinere potes, sed in manibus tollent, ut pertranseas offendiculum.

Quam facile transit, qui illis portatur in manibus! Quam suaviter (juxta vulgare proverbium) natat, cujus alter sustinet mentum!

9.

(In tentationibus et tribulationibus invocandi. Murmuratores in Christum offendunt.)

Quoties ergo gravissima cernitur urgere tentatio et tribulatio vehemens imminere, invoca custodem tuum, ductorem tuum, adjutorem tuum in opportunitatibus, in tribulatione. Inclama eum et dic: Domine, salva nos, perimus! Non dormit neque dormitat, etsi ad tempus quandoque dissimulet, ne forte periculosius ab illius te manibus ipse praecipites, si te eis ignoraveris sustentatum; spirituales enim sunt manus istae et auxilia utique spiritualia, quae singulis electorum pro cujusque discriminis modo et objectae difficultatis tamquam lapideae molis quantitate ab his, qui sibi deputati sunt, angelis spiritualiter et multipliciter exhibentur. Dico ego tamen aliqua ex his, quae communia magis arbitror et paucis, qui inter vos sunt, inexperta. Turbatur aliquis vehementer, seu corporali quovis incommodo seu tribulatione aliqua saeculari, seu acedia spiritus et quadam animi defectione lanquescens, jam tentari incipit, supra quam valeat sustinere, jam impinget et offendet in lapidem, si non fuerit, qui subveniat. Quis vero est lapis iste? Ego illum intelligo lapidem offensionis et petram scandali (Is. 8, 14), in quam si offenderit quis, collidetur, super quem vero ceciderit, conteret eum: lapidem utique angularem, electum, pretiosum, qui est Dominus Christus. In hunc lapidem offendere est murmurare adversus eum, scandalizari a pusillanimitate spiritus et tempestate. Itaque opus illi est angelica ope, angelica consolatione, angelicis manibus, qui jam defecit, jam propemodum offendit in lapidem. Et vere offendit in lapidem, qui murmurat et blasphemat, se ipsum collidens, non eum, in quem furibundus impingit.

10.

(Angelorum custodum manus duae.)

Arbitror sane, velut duabus quibusdam manibus ejusmodi homines interdum ab angelis supportari, ut quodammodo non sentientes transeant, quod tantopere formidabant, nec parum mirentur postmodum tam super posteriori facilitate quam super difficultate priori. Vultis scire, quas intelligam duas manus?

Duplicem utique demonstrationem, dum videlicet hinc quidem tribulationis brevitas, inde aeternitas retributionis ostenditur, aut magis pingitur vel imprimitur cordi, ut intimo affectu sentiamus, quoniam momentaneum hoc et leve tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum pondus gloriae operatur in nobis. Quis vero istas tam bonas per bonos non credat fieri, cum certum sit, quod e contrario malae utique fiant immissiones per angelos malos? Habetote familiares angelos, fratres mei! Frequentate eos sedula cogitatione et devota oratione, qui semper vobis adsunt ad custodiam et consolationem.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo XIII.

De versu duodecimo: *In manibus portabunt te* etc.

1.

(Animae defunctorum manibus angelorum deportantur in coelum.)

Possumus hunc versum, qui in manibus est, videlicet: *In manibus portabunt te* etc., non modo de praesenti consolatione dictum accipere sed etiam de futura; nempe custodiunt nos in viis nostris angeli sancti, sed via finita (quod est utique vita finita) in manibus tollunt. Nec enim desunt nobis testes fideles. Proxime lectum est vobis de beatissimo patre nostro, vere per omnia Benedicto, quod, dum intentam oculorum aciem in splendore coruscae lucis habere videretur, vidit Germani i animam, Capuani episcopi, in sphaera ignea ab angelis in coelum deferri. Sed quid hujusmodi testimonia requiramus? Ipsa in evangelio Veritas de mendico et ulceroso ait: Quoniam *portatus est ab angelis in sinum Abrahae* (Luc. 16, 22). Neque enim in illa tam nova nobis tamque incognita regione ambulare ipsi possemus, praesertim cum tantus sit lapis in via. Qui lapis? Qui in lapidibus olim consueverat adorari, qui lapides obtulit Domino, dicens: *Dic, ut lapides isti panes fiant* (Matth. 4, 3). Porro pes tuus affectio tua; pes animae, quam in manibus angeli portant, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Quomodo enim non vehementissime turbaretur anima, si sola hinc egrederetur, si illas sine consolatione ingrederetur vias, si inter illos lapides suis pedibus graderetur?

2.

(Daemonum ex diversis maleficiis diversa nomina.)

Enim vero manifestius audi, quam necesse habeas portari in manibus alienis, nec aliis quam angelicis tamen. *Super aspidem et basiliscum ambulabis et conculcabis leonem et draconem.* Quid inter haec faceret pes humanus? Quid humanae affectionis inter tam horribilia[2] monstra constaret? Nempe nequitiae spirituales sunt et quidem non incongruis appellationibus designatae; siquidem et de his dictum, quod nequaquam vobis excidisse reor: *Cadent a latere tuo mille et decem millia a dextris tuis.* Quis vero scire potest, an divisae sint inter eos operationes malitiae, ministeria iniquitatis, ut ex diversis officiis vel[3] potius maleficiis vocabula quoque diversa sortiti nominentur alius quidem aspis, alius vero basiliscus, alius autem leo et alius draco, quod videlicet suo quidem invisibili modo varie noceant, quasi alius morsu, alius visu, alius rugitu vel ictu, alius flatu? Legi etiam de quodam genere daemoniorum, quod non ejiciatur nisi in oratione et jejunio; nihil potuerat namque verbum apostolicae increpationis ad illud (Matth. 17, 14—20). Quomodo non illud aspis erat, illa utique de psalmo aspis surda et obturans aures suas, ne vocem audiat incantantis (Ps. 57, 5)? Vis non terreri a tam terrifico monstro? Vis securus post mortem ambulare super aspidem istam? Cave, ne interim post eam ambules; cave, ne imiteris, et non erit, quod paveas in futuro.

3.

(Viae daemonum circuitio et obstinatio, quantopere cavendae. Obstinati et pertinaces aspidi similes.)

Enim vero vitium est, cui reor ejusmodi spiritum dominari, et si vultis scire, ipsa est circuitio, a qua vobis hesterno sermone monuimus esse cavendum; ipsa obstinatio est, adversus quam pridie loquebamur. Nec enim piget, quoties datur occasio, ab hac tam gravi peste praemunire vos, ut eam omnimodis fugiatis, quod haec quidem sit summa quaedam religionis subversio et vere juxta testimonium Legislatoris *venenum aspidum insanabile* (Deut. 32, 33). Dicitur aspis hinc alteram aurem, quam pressius potest, terrae infigere, inde vero alteram caudae immissione nihilo minus obturare, ne audiat. Quid ad haec incantantis vox,

quid sermo faciat praedicantis? Orabo pro eo, humiliabo in jejunio animam meam, baptizabor pro mortuo uberrimo quodam profluvio lacrimarum, apud quem viderim nihil humanae incantationis quamlibet sapientiam, nihil quantamcumque admonitionis industriam praevalere. Noverit tamen vir pertinax, non coelo sese sed solo infigere caput, quod sapientia, quae desursum est, non modo pudica sed et pacifica sit, haec autem magis – ut ita dicam – aspidica nisi terrena esse non potest. Sed nec adeo obsurdesceret, nisi cauda quoque obturaret auditum. Quae est haec cauda? Finis intentionis humanae. Haec surditas desperata[4], dum hinc quidem velut terrae infixus propriae quisque inhaeret voluntati, inde velut reflectens caudam finem aliquem meditatur et infigit animo, quod desiderat adipisci. Nolite – obsecro – fratres! nolite obturare aures, nolite aliquando obdurare corda vestra; inde enim tam mordax et amarus sermo invenitur in ore hominis obstinati, quod nulla ad eum penetrare queat benevolentia monitoris; inde aspidis virus in linguae aculeo perseverat, quod adversus linguam incantatoris tanto se studio obturavit.

4.

(Invidia basilisco similis.)

At basiliscus – ut aiunt – venenum in oculo gerit; pessimum animal et prae omnibus exsecrabile. Nosse cupis oculum venenatum, oculum nequam, oculum fascinantem? Invidiam cogitato. Quid vero invidere nisi malum videre est? Si non esset ille basiliscus, numquam per ejus invidiam mors intrasset in orbem terrarum. Vae homini misero, quod invidum non praevidit. Superemus et vitium hoc, dum adhuc vivimus, si post mortem volumus ministrum tantae nequitiae non timere. Nemo alterius bonum invido aspiciat oculo; nempe hoc ipsum jam, quod in se est, tabe sua illud inficere et quodammodo interficere est. Qui hominem odit, homicidam illum Veritas ipsa testatur (1. Joh. 3, 15). Quid et ille[5], qui bonum odit in homine? Num quid non homicida poterit appellari? Adhuc vivit homo et ille jam reus est mortis ejus; adhuc ardet ignis, quem Dominus Jesus misit in terram, et invidus, tamquam qui spiritum exstinxerit, jam damnatur.

5.

(Iracundia draconi. Ira est affectio naturalis, sed per abusum perniciosa. Irascendum solis peccatis.)

Vae vobis a dracone. Immanis est bestia; flatu igneo, quicquid attigerit, necat, non modo bestias terrae sed et volucres coeli. Haud alium ego draconem hunc quam spiritum iracundiae reor. Quantos etiam sublimis (ut videbatur) vitae, flatu hujus draconis misere satis adustos, turpiter in ejus os ingemimus cecidisse! Quam melius sibi ipsis irasci potuerant, ne peccarent! Nimirum affectio naturalis ira hominum est, sed abutentibus bono naturae gravis perditio est et miseranda pernicies. Occupemus illam, fratres! in quibus expedit, ne forte ad inutilia illicitaque prorumpat; sic nimirum solet amorem amor expungere, solet timor timore depelli. *Nolite timere eos, qui corpus occidunt* – ait Dominus, *animae autem non habent, quid faciant* (Matth. 10, 28); et confestim: *Ostendam autem* – ait – *vobis, quem timeatis; timete autem cum, qui potestatem habet corpus et animam mittere in gehennam; ita dico vobis, hunc timete* (Luc. 12, 5), ac si manifestius dicat: hunc timete, ne illos timeatis; repleat vos spiritus timoris Domini et timor alienus locum non habebit in vobis. Et ego vobis dico, non autem ego sed Veritas, non ego sed Dominus: Nolite irasci eis, qui transitoria vobis auferunt, qui convicia inferunt, qui ingerunt forte supplicia et praeter haec faciunt nihil; ostendam autem vobis, cui debeatis irasci: irascimini ei, quae sola vobis nocere potest, sola facere, ut omnia illa non prosint. Vultis scire, quaenam illa sit? Iniquitas propria. Ita dico vobis, huic irascimini; nulla enim nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfecte huic irascitur, ceteris non movetur, magis et amplectitur ea. *Ego* – inquit – *in flagella paratus sum* (Ps. 37, 18); sit damnum, sit convicium, sit laesio corporalis, paratus sum et non sum turbatus, quoniam dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia parvi pendam in hujus aestimatione doloris? *Filius* – inquit – *uteri mei persequitur me, et convicianti servulo indignabor* (II. Reg. 16, 11)? Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea et lumen oculorum meorum, et damna temporalia plangam aut incommoda corporalia reputabo?

6.

(Diabolus leo piis non timendus.)

Hinc nimirum non modo mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat, sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat. *Adversarius vester tamquam leo rugiens,* ait Petrus (1. Petr. 5, 8). Gratias magno illi leoni de tribu Juda; rugire iste potest, ferire non potest. Rugiat, quantum vult; tantum non fugiat ovis Christi. Quanta minitatur, quanta exaggerat, quanta intentat! Non simus bestiae, ut nos prosternat vacuus ille rugitus; sic enim perhibent, qui talia curiosius vestigaverunt, ad rugitum leonis nullam bestiam stare posse, ne eam quidem, quae adversus ictum ejus tota animositate repugnat et plerumque superat ferientem, quae non sustinet rugientem. Vere bestia, vere rationis expers, qui tam pusillanimis est, ut solo timore cedat; qui sola futuri exaggeratione laboris victus ante conflictum non telo sed tuba prosternitur. *Nondum restitistis usque ad sanguinem* (Hebr. 12, 4), ait strenuus ille dux, qui leonis hujus noverat vanum esse rugitum; et alius quidam: *Resistite* – inquit – *diabolo et fugiet a vobis* (Jac. 4, 7).

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo XIV.

De versu decimo tertio: *Super aspidem et basiliscum ambulabis* etc.

1.

(Deo quadrifariam debemus gratiarum actionem. 1. Ob beneficium creationis.)

Agamus, fratres! gratias factori nostro, benefactori nostro, redemptori nostro, remuneratori nostro aut potius spei nostrae; ipse enim retributor, ipse retributio nostra, nec aliud jam quam ipsum exspectamus ab ipso. Primum, quod nobis praestitit, nos ipsi sumus, siquidem ipse fecit nos et non ipsi nos. Parumne tibi videtur istud, quia te fecit? Cogita, qualem te fecit; nempe etiam secundum corpus egregiam creaturam, sed secundum animam magis, utpote imagine Creatoris insignem, rationis participem, capacem beatitudinis sempiternae; porro secundum ambo

simul prae ceteris creaturis maxime admirandam, cohaerentem sibi incomprehensibili artificio, investigabili sapientia conditoris. Itaque tam magnum hoc donum quam magna res homo; sed quam gratuitum putas? Planum est, quia nihil ante promeruit, qui penitus nihil fuit; an postea sperabatur gratiam retributurus auctori? *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (Ps. 15, 2); non igitur necessariam retributurus gratiam ei, qui sic per omnia sibi sufficit, sed devotas relaturus gratias ei, qui sic meruit, sperabatur. Quidni gratias agat? Si quis oculorum lumen, si quis usum aurium, si quis nariun, si quis manuum, si quis pedum tibi praepeditum aliquando reparasse videretur officium, si quis sopitam quavis occasione excitasse in te rationem: quis non alius tibi vehementissime succenseret, si quando forte beneficii hujus immemorem te aut benefactori deprehendisset ingratum? Enimvero Dominus Deus tuus ipsa etiam tibi instrumenta largitus ex nihilo fecit haec omnia, nec modo fecit, sed et compegit etiam et formavit ac suo quodque illustravit officio; quomodo non in his omni jure sibi gratias exigit ampliores?

2.

(2. Ob creationem aliarum rerum propter nos.)

Nam, ne hoc quidem licet maximo contentus munere, qui dedit, ut esses, qui ante non fueras, adjecit etiam, unde subsisteres, qui jam eras, nec minus liberaliter hoc quam illud mirabiliter est operatus. *Faciamus* – inquit – *hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (Gen. 1, 26); quid vero postea? *Et praesit piscibus maris et bestiis terrae et volatilibus coeli;* nam et coelestia sese elementa in usus creasse tuos ante docuerat. Nempe facta memorantur, ut essent *in signa et tempora et dies et annos* (Gen. 1, 14); cui putas? Nulli utique nisi tibi; ceterae siquidem omnes creaturae aut in nullo egent his omnibus aut non intelligunt ea. Quam copiosus in secundo hoc beneficio, quam liberalissimus fuit! Quanta tibi largitus est ad sustentationem, quanta ad eruditionem, quanta ad consolationem, quanta ex hoc jam ad correptionem, quanta etiam ad delectationem! Verum haec duo gratis et dupliciter gratis fecit. Quid dico: dupliciter gratis? Sine merito tuo, sine labore suo; nempe *dixit et facta sunt* (Ps. 32, 9). An idcirco minus devotus, minus obnoxius, minus gratus es, quod haec quidem sicut pro nihilo ita de nihilo fecit?

Perversi cordis est occasiones ingratitudinis vestigare; nemo id facit, nisi qui etiam gratis est ingratus. Puto enim, neutrum tibi propterea minus utile, quod praestanti minime difficile fuit; alioquin, si forte, quod ei laboriosum, tibi magis commodum ducis, ex te ipso tibi judicium hoc, nec te alibi illud putem quam apud te didicisse. Sic praestares libentius ipse fratri tuo absque incommodo tuo; verum etsi gratis praestare velles, nolles tamen, ut hanc tibi ille praetenderet ingratitudinis causam.

3.

(3. Ob beneficium redemptionis. 4. Ob beneficium remunerationis.)

Ceterum ex hoc jam tertium opus tuae redemptionis attende. Non est velamen excusationis, laboratum prorsus in ea. Gratis hoc quoque praestitum est, sed gratis, quod ad te pertinet; nam quod ad illum, plane non gratis. Salvus factus es pro nihilo, non de nihilo tamen. Quid adhuc dormitat affectio? Immo vero mortua est illa; non dormit, quae huic beneficio non respondet, quae se totam non effundit in gratiarum actionem et vocem laudis. Nam et cetera duo evidentissime tertium hoc commendat, ut in eis quoque vera fuisse dilectio comprobetur; non propterea de facili praestans, quod nollet aliter, sed quod non aliter oporteret. Itaque fecit te Deus tuus, fecit tam multa propter te, fecit propter te et semet ipsum[2]. *Verbum caro factum est et habitavit in nobis* (Joh. 1, 14). Quid adhuc restat? Factus est ipse tecum caro una; te quoque secum faciet spiritum unum. Non recedant haec quatuor a corde tuo, non ab ore, non a memoria, non ab affectione. Haec cogita semper, in his jugiter delectare; his velut quibusdam stimulis urgens sollicita animam tuam; his facibus eam inflammare curato ad redamandum eum, qui tam multipliciter suum tibi erga te commendat amorem. Memento sane, quod idem ait: *Si diligitis me, mandata mea servate* (Joh. 14, 15); serva igitur mandata Creatoris tui, serva mandata benefactoris tui, redemptoris tui, remuneratoris tui.

4.

(Tentationes Domini quatuor. Tentatio contra spem occulta sed gravissima.)

Sed si haec quatuor, quot sunt mandata[3]? Omnes novimus decem esse; itaque per quaternarium hunc decalogum legis multiplicans veram habes quadragesimam, tenes quadragesimam

spiritualem. Tantum sta in timore et praepara animam tuam ad tentationem. Cave serpentis astutiam, observa insidias inimici; nempe quadruplici tentamento quadrifariam impedire conatur actionem quam exigeris gratiarum. Tentatus est in his omnibus Christus, ut veraciter ab Apostolo scribitur[4]: *Tentatus per omnia pro similitudine absque peccato* (Hebr. 4, 15). Erit forte, qui miretur et dicat, quartam sese Domini tentationem non legisse. Verum – ut ego arbitror – non hoc diceret, si legisse se meminisset, quoniam *tentatio est vita hominis super terram* (Job 7, 1); hoc enim qui meminit, non ea tantum triplici tentatione tentatum fuisse Dominum arbitratur, quae facta est in jejunio deserti, in pinnaculo templi, in vertice montis. Sane in his omnibus erat manifesta tentatio; verum illa, quae ex tunc et deinceps usque ad mortem crucis ei non defuit, etsi occultior, vehementior tamen fuit. Nec hoc quoque a proposita similitudine videbitur[5] abhorrere; nam et tria illa beneficia, quae jam transiere, evidentissima et in lucem posita esse noscuntur. Sane, quod ad spem vitae aeternae pertinet, nondum exhibitum, necdum propalatum est nobis; nihil proinde mirum, si sit minus aperta tentatio, ubi etiam causa tentationis occulta. Ceterum et diuturnior et validior ipsa est, quod adversus spem nostram, quicquid habet malignitatis, exserat inimicus.

5.

(Tentatio de rebus vitae necessariis. Praelatos Deo ingratos monet.)

Itaque primo quidem, ut auctori naturae ingratos faciat, ampliorem ingerit pro natura sollicitudinem, quemadmodum etiam ipsi Christo esurienti ausus est dicere: *Dic, ut lapides isti panes fiant* (Matth. 4, 3); quasi vero figmentum nostrum ignoret ipse, qui finxit, aut non curet homines, qui coeli volucres pascit. Quam vero ingratus est ei, qui propter hominem universum hunc condidit mundum, quisquis, ut substantiam ejus, quam concupiscit, obtineat, procidens non veretur adorare malignum? *Haec omnia* – inquit – *tibi dabo, si procidens adoraveris me* (Matth. 4, 9). Tune illa fecisti, miser? Quomodo dabis, quae ille creavit? Aut quomodo abs te speranda, quomodo tua adoratione petenda, quae ab illo condita in illius posita sunt ditione? Jam in hoc, quod ait: *Mitte te deorsum* (Matth. 4, 6), cave tibi, quicumque es, qui templi pinnaculum conscendisti; cave tibi, speculator domus Domini; cave tibi, qui in ecclesia Christi locum cerneris tenere sublimem!

Quam ingratus enim, immo quam injuriosus es illi magno sacramento pietatis, si in illo quaestum aestimes pietatem! Quam infidelis ei es, qui ministerium hoc sanguine proprio consecravit, si in eo quaeras gloriam tuam, quae nihil est, quaeras, quae tua sunt, non quae Jesu Christi! Quam indigne respondes ejus dignationi, qui in dispensatione humilitatis suae sublimem esse te fecit, coelestia tibi sacramenta commisit, coelestem, forte et ampliorem quam ipsis spiritibus coelestibus, tradidit potestatem, si deorsum ipse te mittas, sapiens, non quae sursum sed quae super terram! Sed et omnis, qui de virtutum eminentia ad inanis gloriae sese demittit et dejicit appetitum, haud dubium, quin Domino virtutum, qui tanta inter nos toleravit, ut nobis formam hujus imprimeret sanctitatis, pro gratia contumeliam reddat.

6.

(Tentatio corporalis necessitatis aspidi comparatur. Ambitio draconi.)

Consideremus diligentius, fratres! ne forte prima illa tentatio, quae corporalis necessitatis occasione animum turbat, aspidi debeat comparari; hoc enim animal quodammodo violento morsu nocet, obturat aurem, ne audiat vocem incantantis. Quid vero agere nititur in hac parte tentator, nisi ut adversus consolationem fidei aurem cordis obstruat et obturet? Sed non profecit inimicus in eo, non illius praeclusit auditum, qui ait: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei* (Matth. 4, 4); nam in eo, quod ait: *Haec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me,* in malum insidiantis suadibilem sibilum animadvertite draconis. Ferunt illum in arena latitantem etiam aves volantes flatu attrahere venenato; quam venenatus hic flatus fuit: *Haec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me!* Verum non erat ista quaelibet avis; nihil potuit draconis flatus ad illam.

7.

(Vana gloria basilisco. Quomodo exstinguenda tentatio vanae gloriae.)

De basilisco quid dicemus? Monstruosius ceteris solo visu hominem inficere et interficere perhibetur. Ni fallor, vana gloria est. *Videte* – inquit, *ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis* (Matth. 6, 1), ac si dicat: Cavete oculos basilisci.

Sed cui nocere dicitur basiliscus? Ei, qui non viderit basiliscum; alioquin, si prior eum videas, jam non tibi nocet, ut aiunt; magis moritur ipse. Ita est, fratres! Non videntes necat inanis gloria, caecos et negligentes, qui se ei ostentant, qui se exponunt et non potius ipsi inspiciunt; non attendunt, non discutiunt illam, non vident denique, quam sit frivola, quam sit caduca, quam vana, quam inutilis s. Si quis enim eum intueatur hoc modo, moritur basiliscus, nec jam occidit eum gloria sed occiditur magis et occidit ei, quodammodo versa in pulverem, immo redacta in nihilum. Puto autem, non est quaerere, quid ad inanem gloriam ea tentatio visa sit pertinere, ubi dictum est: *Si filius Dei es, mitte te deorsum* (Matth. 4, 6); ut quid enim hoc, nisi ut videretur, ut laudaretur a basilisco.

8.

(Diaboli fraus in tentatione ex scriptura. Persecutio ultima tentationum.)

Et vide, quomodo se ipsum occultaverit basiliscus, quasi ut non posset ante videri. *Scriptum est* – inquit, *quoniam angelis suis mandavit de te et in manibus tollent te.* Quid scriptum est, maligne! Quid scriptum est? *Angelis suis mandavit de te.* Quid mandavit? Animadvertite et videte, quoniam subticuit malignus et fraudulentus, quod malignitatis s suae commenta dissolveret. Quid enim mandavit? Nempe, quod in psalmo sequitur: *Ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Num quid in praecipitiis? Qualis via haec, de pinnaculo templi mittere se deorsum? Non est via haec sed ruina, et si via, tua est, non illius. Frustra in tentationem capitis intorsisti, quod scriptum est ad corporis consolationem; huic enim necesse est custodiri, cui timendum, ne offendat ad lapidem pedem suum. Non est, quod custodiatur, cui non est, quod timeatur. Quid vero taces et illud, quod sequitur: *Super aspidem et basiliscum ambulabis et conculcabis leonem et draconem?* Te enim haec parabola tangit. Monstruosa malignitas monstruosis appellationibus conculcanda signatur, nec modo ab ipso capite sed etiam a corpore universo; siquidem adversus Dominum post trinam confusionem hanc non jam serpentina calliditate sed crudelitate usus est leonina usque ad contumelias, ad flagella, ad alapas, ad mortem et mortem crucis. Sed manifeste etiam leonem te conculcavit Leo de tribu Juda. Sic et adversum nos, fratres! ut in ceteris omnibus viderit

sese frustratum, toto jam furore persecutionem suscitat, qualis non fuerit ab initio, ut vehementia tribulationis regnum coeleste sperantibus intercludat. Felix anima, quae et ipsum leonem potenti virtute conculcans violenter illud rapere praevalebit!

9.

(Quatuor monstra quatuor affectionibus incubantia.)

Ex hoc itaque, dilectissimi! tamquam super aspidem et basiliscum cautius et sollicitius ambulemus. Caveamus omnem radicem amaritudinis, ut nemo nostrum mordax inveniatur, nemo audax vel ardens, nemo inexorabilis aut rebellis. Nec vero deorsum mittamus nos, sed transscendamus et transsiliamus [10] lethalem gloriae temporalis obtutum, ut, quomodo scriptum est: *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum* (Prov. 1, 17), conculcemus quoque leonem pariter et draconem, ut neque illius rugitus terreat nec istius flatus inficiat. Videntur haec quatuor monstra affectionibus aeque quatuor, singula singulis, incubare. Cui ergo potissimum draco insidiatur? Aestimo, quia cupiditati, quod hanc noverit esse radicem malorum omnium et quae proxime [11] cor subvertat; inde enim etiam quasi consulens dixit: *Haec omnia tibi dabo* (Matth. 4, 9). Nam de leone quidem manifestum est, quod non nisi ad januam timoris terrificos det rugitus; porro tristitiae fores aspis observat, quod eas maxime morsibus suis pervias arbitretur, unde et ad Christum Dominum, donec jam esurientem cerneret, non accessit. E contra sane caveat necesse est laetitia basiliscum [12], quod eo potissimum aditu venenatos ingerere soleat radios oculorum, nec vana gloria nisi ob laetitiae noceat vanitatem.

10.

(Quatuor virtutes totidem tentationibus oppositae. Justitia in humilitate.)

Illud quoque considera, an forte virtutes quatuor quatuor his tentationibus [13] opponere valeamus. Leo rugiet, quis non timebit? Si quis ille fuerit, fortis erit. Sed frustrato leone draco absconditur in arena, ut virulentis flatibus attrahat animam, insufflans ei quodammodo concupiscentiam [14] terrenorum. Quis – putas – illius praetervitabit insidias? Nemo utique nisi prudens. At forte, dum ad ista descendere caves, urget quis molestia, et ecce protinus aspis adest; nam opportunum tempus sibi invenisse

videtur. Quis non exasperabitur ab aspide ista? Nempe vir temperans et modestus, qui sciat abundare et penuriam pati. Puto, ex hac occasione fascinare te volet male blandiens oculus nequam. Quis avertet faciem suam? Profecto justus, qui non is modo non ipse sibi accipere gloriam, quae Dei est, sed ne ab alio quidem recipere velit oblatam; si tamen ille sit justus, qui juste, quod justum est, exsequatur; qui justitiam suam non faciat coram hominibus; qui denique, etsi justus fuerit, caput non levet. Haec enim virtus specialiter in humilitate consistit, haec intentionem purgat, haec quoque meritum omne eo veracius et efficacius obtinet, quo minus arrogat sibi.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo XV.

De versu decimo quarto: *Quoniam in me speravit, liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.*

1.

(Oneris et jugi commutatio. Onus Christi onus beneficiorum.)

Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos, dicit Dominus. *Tollite jugum meum super vos et invenietis requiem animabus vestris; jugum enim meum suave est et onus meum leve* (Matth. 11, 28–30). Laborantes ad refectionem invitat, ad requiem provocat oneratos. Non tamen interim onus subtrahit aut laborem, magis autem onere alio, alio labore commutat; sed onere levi, suavi jugo, in quibus requies ac refectio, etsi minus appareat, tamen inveniatur. Grave onus iniquitas, sedens super talentum plumbi (Zach. 5, 7); sub hac gemebat sarcina, qui dicebat: *Iniquitates meae supergressae sunt caput meum et sicut onus grave gravatae sunt super me* (Ps. 37, 5). Quod ergo onus Christi, quod onus leve? Ut quidem ego sentio, onus beneficiorum. Dulce onus, sed ei qui sentit, ei qui experitur; alioquin, si non invenias, si non advertas, grave omnino et periculosum. Oneriferum animal homo tempore suae mortalitatis: si adhuc portat peccata sua, onus est grave; si jam forte exoneratus est a peccatis, minus quidem grave; sed, si sanum

sapiat, non minus grande onus inveniet hanc ipsam quam diximus exonerationem. Onerat nos, cum exonerat Deus: onerat beneficio, cum exonerat a peccato. Vox onerati: *Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi* (Ps. 115, 12)? Vox onerati: *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine* (Luc. 5, 8)! Vox onerati: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum* (Job 31, 23); semper – inquit – timui, sicut ante sic post acceptam indulgentiam peccatorum. Beatus homo, qui ita semper est pavidus nec minori angitur sollicitudine, ne forte obruatur tam beneficiis quam peccatis.

2.

Ad hoc siquidem divina nobis tam sedula ergo nos et tam profusa beneficentia commendatur, ut sollicitemur ad gratiam, invitemur ad dilectionem[1]. *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.* Quid ultra potuit[2] tibi facere et non fecit? Novi, quid cogites, ingenua creatura! Habes gratiam angelis Domini, sed ad ipsum ambis Dominum angelorum. Oras et optas, ut nunciis non contentus ipse quoque, qui loquebatur, adsit, nec te quasi per medium sed sui oris osculo osculetur. Audisti, super aspidem et basiliscum, leonem pariter et draconem tibi ambulandum fore, nec super dracone ipso victoriam Michaelis et angelorum ejus ignoras. Verumtamen non Michaeli sed Domino clamant desideria tua: *Libera me et pone me juxta te et cujusvis manus pugnet contra me* (Job 17, 3). Hoc nempe est non modo altis[3] sed ipsis quoque altioribus altius captare refugium, ut ex sententia profitenti: *Quoniam tu es, Domine! spes mea,* merito respondeatur: *Altissimum posuisti refugium tuum.*

3.

(Solus Deus spei nostrae solidum praesidium.)

Non enim dedignatur esse spes miserorum miserator et misericors Dominus; non se ipsum liberatorem simul et protectorem in se sperantibus exhibere recusat. *Quoniam in me speravit* – inquit, *liberabo eum; protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* Nempe, nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam (Ps. 126, 1), sive ille homo sive etiam angelus esset. Montes in circuitu Jerusalem; sed parum hoc, immo nihil hoc foret, si non etiam Dominus in circuitu esset populi sui.

Merito proinde in cantico (3, 3) sponsa describitur inventis licet vigilibus (immo ab eis magis inventa, nec enim eos ipsa quaerebat) non substitisse nec contenta fuisse vigilibus, sed percontata breviter de dilecto ad ipsum ocius pervolasse; erat enim cor ejus non in vigilibus sed in Domino fiduciam habens, et aliter forte suadentibus aiebat: *In Domino confido; quomodo dicitis animae meae: transmigra in montem sicut passer* (Ps. 10, 2)? Minus vigilanter id observarant Corinthii, cum offensis quasi vigilibus secederent apud eos et minime pertransirent. *Ego quidem Cephae, ego autem Pauli* – aiunt, *ego vero Apollo* (1. Cor. 1, 12). Sed quid fecerunt vigiles sobrii, vigiles circumspecti? Non enim poterant sibi suscipere sponsam, qui bene eam aemulabantur, qui aemulabantur Dei aemulatione, qui desponderant uni viro virginem castam exhibere Christo. *Percusserunt me et vulnerarunt me* (Cant. 5, 7), ait. Ut quid ita? Ni fallor – urgebant, ut pertransiret, perinde inventura dilectum. Denique etiam *tulerunt pallium meum* – inquit; haud dubium, quin ut curreret expedita. Animadvertere est, quam valide percutiat, quibus sagittis Apostolus vulneret eos, qui divertisse apud vigiles videbantur: *Num quid Paulus pro vobis crucifixus est aut in nomine Pauli baptizati estis* (1. Cor. 1, 13), et item: *Cum enim dicit quis, ego sum Pauli, alius autem, ego sum Apollo, nonne homines estis? Quid ergo est Apollo, quid vero Paulus? Ministri ejus, cui credidistis* (1. Cor. 3, 4. 5). *Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Non in vigilibus, non in homine, non in angelo, sed in me – inquit – speravit; nihil boni nisi ex me, ne per ipsos, exspectans; omne enim datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jac. 1, 17). Ex me vigiliae hominum utiles, circa opera utique manifesta; eis nimirum custodes homines deputavi. Ex me excubiae angelorum, observantium secretiores motus, specialiter sollicitantium, propulsantium suggestores iniquos. Ceterum intima sane custodia secretissimae intentionis non modo ex me verum etiam per me fiat necesse est, quod illo quidem humanus nequeat, sed ne angelicus quoque oculus penetrare.

4.

(Circumspectio triplex nobis necessaria. 1. Erga homines. 2. Erga angelos. 3. Erga Deum. Judicium Dei praecipue intuendum et timendum.)

Agnoscamus triplicem hanc custodiam, fratres! et exhibeamus nos eis, quales cuique convenit exhiberi. Provideamus bona coram hominibus, coram angelis, coram Deo. Contendamus placere

omnibus per omnia, sed maxime ei, qui maximus est super omnia. In conspectu angelorum psallamus ei, ut in eis impleatur, quod scriptum est: *Qui timent te, videbunt me et laetabuntur, quia in verba tua supersperavi* s (Ps. 118, 74). Obediamus praepositis nostris, qui pervigilant tamquam reddituri rationem pro animabus nostris, ut non cum tristitia hoc faciant (Hebr. 13, 17). Et quidem (gratias Deo, ex cujus solo munere venit) non est, quod multum vos moneam; non est, quod multum vobis timeam in hac parte. Quod enim est gaudium meum et gloria mea nisi prompta obeditio et irreprehensibilis conversatio vestra? Quid si certo cognoscerem, ne angelos quidem amplius aliquid in vobis cognoscere, quod dedeceat; apud neminem vestrum ex anathemate Jericho quippiam occultari; non murmurare aliquem, non detrahere in occulto, non simulatorie agere vel remisse, non ignominiosas volvere animo cogitationes, quibus solet (heu!) interdum ipsa quoque pars corporis perturbari? Magnum hoc mihi gaudii incrementum, sed nondum utique plenitudo; non enim tam magni sumus, ut possit nobis adeo esse pro minimo, ab homine judicari non posse, minus autem nihil conscios esse nobis. Ceterum, si occultissimum Judicem timent etiam magni, quantum nos ad illius examinis memoriam convenit trepidare! O si mihi contingeret certum esse, nil esse in omnibus nobis illum offendens oculum, qui solus perfecte novit, quid sit in homine, videns in eo et quod in se ille non videt! Hoc vel maxime judicium vestigemus, fratres! et eo amplius frequentemus in timore et tremore ipsius consideratione s, quo minus comprehendere possumus investigabilem abyssum judiciorum Dei et irrefragabilem dispositionem. Cum hoc timore spes habet meritum; cum hoc metu fructuose speratur.

5.

(Timor Dei materia spei. Meritum nostrum in spe.)

Est autem is ipse timor firmissima quaedam et efficax materia spei, si quis prudenter advertat, siquidem maximum quoddam Dei donum timor iste et ex perceptione praesentium firma est exspectatio futurorum. Postremo beneplacitum est Domino super timentes eum (Ps. 146, 11), et utique vita in voluntate ejus et in beneplacito ejus salus aeterna. *Quoniam in me speravit, liberabo eum.* Dulcissima liberalitas, in se sperantibus non deesse! Hoc enim totum hominis meritum, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem salvum facit. *In te speraverunt patres nostri,*

speraverunt, et liberasti eos; ad te clamaverunt et salvi facti sunt; in te speraverunt et non sunt confusi (Ps. 21, 5. 6). Quis enim speravit in eo et confusus est? Sperate in eo, omnis congregatio populi! Quemcumque enim locum calcaverit pes vester, vester erit. Pes vester utique spes vestra est; quantumcumque illa processerit, obtinebit, si tamen in Deum tota figatur, ut firma sit et non titubet. Quid timeat aspidem aut basiliscum? Quid leonis rugitus aut draconis sibilos expavescat?

6.

(Nomen Dei nosse quid sit.)

Quoniam in me speravit, liberabo eum. Porro liberatum quidem, ne iterum impugnetur, ne iterum egeat liberari, protegam eum et conservabo, si tamen cognoverit nomen meum nec sibi tribuat, quod liberatus est, sed nomini meo det gloriam. *Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* In praesentia enim vultus glorificatio, in notitia nominis protectio exhibetur. Spes in nomine, res in facie est. Quod enim videt quis, quis sperat (Rom. 8, 24)? Fides utique ex auditu et ea quidem juxta eundem Apostolum est rerum substantia sperandarum (Hebr. 11, 1). *Protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.* Non novit nomen ejus, qui illud assumit in vanum; qui dicit ei: Domine, Domine! et non facit, quae dicit ipse. Non novit nomen ejus, qui eum nec honorat ut Patrem nec ut Dominum timet. Non novit nomen ejus, qui ad vanitates et insanias falsas convertitur. *Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus et non respexit in vanitates et insanias falsas* (Ps. 39, 5). Hoc nomen cognoverat, qui dicebat: *Non enim est aliud nomen datum hominibus, in quo oporteat salvos fieri* (Act. 4, 12); nos quoque si novimus nomen sanctum, quod invocatum est super nos, desiderandum utique nobis, ut semper sanctificetur in nobis atque ita orandum juxta doctrinam utique Salvatoris: *Pater noster, qui es in coelis, sanctificetur nomen tuum* (Matth. 6, 9). Denique audi, quid sequatur in psalmo: *Clamavit ad me et ego exaudiam eum.* Hic fructus notitiae nominis clamor orationis, porro fructus clamoris exauditio Salvatoris. Quomodo enim aut non invocans exaudiri poterat, aut nomen Domini nesciens invocare? Gratias ei, qui manifestavit hominibus nomen Patris, fructum salutis in ejus invocatione constituens, sicut scriptum est: *Quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit* (Joel. 2, 32).

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo XVI.

De versu decimo sexto: *Clamavit ad me et ego exaudiam eum* etc.

1.

(Clamor apud Deum magnum desiderium.)

Clamavit ad me et exaudiam eum. Hoc plane est testamentum pacis, hoc pietatis foedus, hoc pactum misericordiae et miserationis. *Speravit* – ait – *in me, liberabo eum.* Nomen meum cognovit, protegam eum; invocavit me et ego exaudiam eum. Non dicit[1]: Dignus fuit, justus et rectus fuit, innocens manibus et mundo corde; propterea liberabo, protegam et exaudiam eum. Si enim haec aut similia diceret, quis non diffideret? Quis gloriabitur, castum se habere cor? Nunc autem apud te propitiatio est et propter hanc legem tuam sustinui te, Domine! Dulcis lex, quae meritum exauditionis in clamore constituit postulationis. *Clamavit* – inquit – *ad me et ego exaudiam eum.* Merito non exauditur, qui clamare dissimulat, aut omnino non postulans aut tepide postulans et remisse, siquidem in Dei auribus desiderium vehemens clamor magnus, e regione autem remissa intentio vox submissa. Quando illa penetrabit nubes? Quando audietur in coelis? Nempe, ut clamandum sibi noverit homo, inter primordia suae orationis ipsum, quem oraturus est, Patrem in coelis esse protinus admonetur, quod videlicet impetu quodam spiritus illo sibi jaculandam esse meminerit orationem. Spiritus est Deus et in spiritu[2] clamet necesse est, quisquis clamorem suum ad eum desiderat pervenire; sicut enim in faciem hominis non respicit tamquam homo, sed magis intuetur cor, sic ad cordis potius vocem quam corporis aures ejus, cui merito dicitur: *Deus cordis mei* (Ps. 72, 26)[3]. Hinc est, quod Moyses foris tacens intus auditur, dicente Domino: *Quid clamas ad me* (Exod. 14, 15)?

2.

(Triduum Christi patientis, quiescentis et resurgentis. Triduum hominis pii.)

Clamavit ad me et exaudiam eum. Non immerito; clamorem magnum sane magnitudo necessitatis extorsit. Quid enim clamans petiit nisi consolationem, liberationem, glorificationem?

Alioquin, quomodo super his exauditur, si pro aliis clamat? *Exaudiam eum,* ait. In quo exaudies, Domine! vel in quibus? *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum et glorificabo eum* (Ps. 90, 15). Ad magnum illud triduum, quod proxime sumus celebraturi, hunc mihi ternarium arbitror referendum; siquidem et ipse propter nos tribulationem et dolorem invenit, quando proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. Verumtamen, quae de ipso erant, sicut ante mortem praedixerat, finem habuerunt (Luc. 22, 37), et sicut in morte dixit, consummata sunt et ex tunc sabbatizavit. Nec dilata est gloria resurrectionis: die tertia summo diluculo Sol justitiae de tumulo ortus est nobis! Ita ergo fructus pariter tribulationis et veritas ereptionis in manifestatione glorificationis apparuit. Nihilo minus quoque et in nobis simile quoddam triduum posse videbitur assignari. *Cum ipso sum* – ait – *in tribulatione.* Quando hoc nisi in die tribulationis nostrae, in die crucis nostrae, dum impletur, quod ipse ait: *In mundo quidem pressuram habebitis* (Joh. 16, 33), et quod Apostolus ejus: *Omnes, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur* (II. Tim. 3, 12). Nam liberatio plena atque perfecta ante diem sepulturae esse non poterit, quod maneat jugum grave super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae in matrem omnium (Eccli. 40, 1). In hac ergo die eripiam eum – inquit, quando nihil jam ultra, quod vel corpori vel animae faciat, mundus habebit. Sane glorificatio diem ultimum manet, diem resurrectionis, quando surget in gloria, quod in ignominia interim seminatur.

3.

(Dei praesentia in tribulatione ex patientia.)

Unde scimus, quod nobiscum sit in tribulatione? Ex eo utique, quod in ipsa tribulatione nos sumus. Quis enim sustineret, quis subsisteret, quis persisteret sine eo? Omne gaudium existimemus, cum in tentationes varias inciderimus, fratres mei, non modo, quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei (Act. 14, 21), sed quoniam juxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde (Ps. 33, 19). *Si ambulavero in medio umbrae mortis* – ait quidam, *non timebo mala, quoniam tu mecum es* (Ps. 22, 4). Ita ergo nobiscum est omnibus diebus usque ad consummationem saeculi. Quando autem nos erimus cum ipso?

Nimirum, quando rapiemur obviam Christo in aëra et sic semper cum Domino erimus. Quando apparebimus cum ipso in gloria? Nempe, cum Christus apparuerit, vita nostra. Interim sane abscondatur necesse est, ut praecedat tribulatio ereptionem, ereptio glorificationem. Vox liberati: *Convertere, anima mea! in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi, quia eripuit animam meam de morte, oculos meos a lacrimis, pedes meos a lapsu. Eripiam eum et glorificabo eum* (Ps. 114, 7. 8). Felix, qui te interim consolatorem et adjutorem habet, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione! At quam felicior, quem jam eripuisti et exemisti tantis malis! Quam felicior, qui jam exemptus s de laqueo venantium, qui jam raptus est, ne malitia mutet intellectum illius aut ne fictio decipiat animam ejus! Longe tamen prae his omnibus felicissimus ille erit, quem assumpseris ad te ipsum, quem repleveris in bonis domus tuae et claritati tuae conformaveris eum.

4.

(Vitae praesentis miseriae et pericula. Remedium ubi quaerendum.)

Et nunc, filioli! clamemus in coelum et miserebitur nostri Deus noster; clamemus in coelum, quia sub coelo omnis s labor et dolor et vanitas et afflictio spiritus. Denique pravum est cor hominis et imperscrutabile (Jerem. 17, 9), proni sensus ejus in malum. Non est in me bonum, hoc est in carne mea; lex peccati in ea habitat, adversus spiritum concupiscit. Postremo et cor meum dereliquit me et corpus mortuum est propter peccatum. Sufficit autem diei quoque malitia sua et est mundus ipse positus in maligno. Quam nequam in omnibus saeculum praesens! Quam nequiter adversus animam saecularia desideria militare noscuntur! Sunt et principes mundi hujus, tenebrarum harum, spirituales nequitiae et aëreae potestates et inter eas callidior cunctis animantibus serpens. Haec ergo sub sole omnia, haec omnia sub coelo. Ad quod horum omnium confugium facis? In quo horum omnium speras solatii aliquid, aliquid auxilii invenire? Si quaeras intra te, aruit cor tuum et oblivioni datum te reperies, tanquam mortuum a corde; si infra te, corpus, quod corrumpitur, aggravat animam; si circa te, etiam terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem (Sap. 9, 15). Quaere ergo supra te, sed cautus esto ventosa agmina transsilire; quia enim omne datum optimum et omne donum perfectum nonnisi desursum

esse noverunt, medium iter latrunculi obsedere. Transi ergo, transi pervigiles illas nequitias [7], quae tam indefesse custodiunt et observant, ne quis in illam possit evadere civitatem. Si te percusserint, si vulneraverint, dimitte eis pallium, quod in Aegypto olim Joseph adulterae dereliquit (Gen. 39, 12); dimitte sindonem, ut cum evangelico illo juvene profugias nudus ab eis (Marc. 14, 52). Num quid non solum pallium ejus et sindonem dederat Deus in manus impii, in cujus facultatem et carnem dans potestatem: *Verum tamen animam* – ait – *illius serva* (Job 2, 6)? Ita ergo sursum cor, sursum clamor, sursum desideria, sursum conversatio, sursum intentio et omnis exspectatio tua desursum sit. Clama in coelum, ut exaudiaris, et qui in coelis est Pater mittat tibi auxilium de sancto et de Sion tueatur te. Mittat interim auxilium de tribulatione, eripiat a tribulatione et glorificet in resurrectione. Magna sunt haec, sed tu, magne Domine! promisisti. Ex tua promissione speramus; inde audemus dicere: Si corde clamemus pio [8], certe debes ex promisso. Amen.

In Psalmum: „Qui habitat"

Sermo XVII.

De versu decimo septimo: *Longitudine dierum replebo eum* etc.

1.

(Longitudo dierum hic promissa est vita aeterna. Vita praesens potius mors dicenda.)

Bene nobiscum agitur, fratres! Satis competit huic tempori versus psalmi. Celebraturis proxime Dominicam resurrectionem jam nunc cuique nostrum sua promittitur, ut festivius in capite suo factum recolant membra, quod in se ipsis praestolantur aliquando faciendum. Congruus finis psalmi, ubi psallenti finis promittitur tam beatus; jucunde completur, dum in eo spondetur repletio tam jucunda. *Longitudine* – inquit – *dierum replebo eum et ostendam illi salutare meum.* Saepius vos admoneo, fratres! quod juxta Pauli sententiam promissionem habeat pietas vitae ejus, quae nunc est, pariter et futurae (1. Tim. 4, 8); unde et idem ait: *Habetis nunc quidem fructum*

vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam (Rom. 6, 22). Ipsa est, quae hoc loco promittitur plenitudo, ipsa longitudo dierum; quid enim tam longum quam quod aeternum est? Quid tam longum quam quod nullo fine praeciditur? Bonus finis vita aeterna; bonus finis, qui finem non habet. Et sane, cujus finis bonus, ipsum quoque bonum est. Amplectamur itaque sanctificationem, quoniam bona est, quoniam finis ejus vita sine fine. Sanctimoniam sectemur et pacem, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. 12, 14). *Longitudine* – inquit – *dierum replebo eum et ostendam illi salutare meum.* Dextrae Dei est ista promissio, munus est dextrae, quam sibi olim Sanctus porrigi optabat: *Operi* – inquit – *manuum tuarum porriges dexteram* (Job 14, 15). Delectationes in dextera hac usque in finem. Hanc nimirum et ille sibi porrigi optavit et obtinuit dexteram, de quo psalmista ait: *Vitam petiit a te et tribuisti ei longitudinem dierum in saeculum et in saeculum saeculi* (Ps. 20, 5). Manifestius denique Sapiens dixit: *In sinistra illius divitiae et gloria, in dextera autem ejus longiturnitas vitae* (Prov. 3. 16). Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Haec enim vita, qua vivimus, magis mors est, nec simpliciter vita, sed vita mortalis. Moritur homo, dicimus, quando morti certissime jam appropinquat. Quid vero agimus, ex quo primum incipimus vivere, nisi morti appropinquare et incipere mori? Sed et dies qualescumque vitae hujus pauci et mali sunt, sicut sanctus patriarcha testatur (Gen. 47, 9). Ibi vere vivitur, ubi vivida vita est et vitalis; ibi dies boni, ubi interminabilis longitudo dierum. Gratias ei, qui tam non modo fortiter sed et suaviter disponit universa. Eorum nempe paucitas dierum finietur brevi, quorum sufficit cuique malitia sua; ubi autem dierum bonitas, aeternitas quoque non deerit.

2.

(Gloria futura vere magna, praesens fallax et inanis.)

Longitudine dierum replebo eum; quod prius dixerat: *Glorificabo eum,* evidentius hoc versiculo declaravit. Cui tamen non sufficeret ab eo glorificari, cujus perfecta sunt opera? Non enim tanta immensitas nisi in immensum quempiam glorificare potest. Necesse est magna sit glorificatio a magnifica gloria, quae descendit. *Voce delapsa a magnifica gloria* (II. Petr. 1, 17), ait Petrus. Bene magnifica gloria, glorificans tam magnifice in longitudine,

in multitudine, in plenitudine claritatis. Fallax gloria et vana est claritas; dies hominum brevis. Sapiens ejusmodi non optabit; magis loquetur ex corde ei, qui intuetur cor. *Et diem hominis non desideravi, tu scis* (Jer. 17, 16). Ego tamen plus aliquid, quam non desiderat i, desidero, ut ne recipiam quidem; scio enim, cujus vox sit: *Ego claritatem ab homine non accipio* (Joh. 5, 41). Quam vero miseri, qui gloriam, quae ab invicem est, quaerimus et nolumus eam, quae a solo est Deo! Sola siquidem ea, quam solam negligimus, longitudinem habet, sola repletionem. Breves dies hominis et dies ejus tamquam flos agri sic efflorebit; *exsiccatum est* – inquit – *foenum et cecidit flos, verbum autem Domini in aeternum manet* (Is. 40, 8). Verus nimirum dies, qui non novit occasum; aeterna veritas vera aeternitas ac proinde vera aeternaque satietas. Alioquin, quomodo gloria illa replebit, quae fallax et vana est? Denique et inanis dicitur, ut noveris, te ex ea magis exinaniri posse, non posse repleri. Bonum ergo interim magis abjectio quam elatio est; bonum magis necessitas quam voluptas, quod, cum utraque res citius transeat, altera poenam habeat, altera sit paritura coronam.

3.

(Tribulatio utilis et necessaria. In tribulatione futura cogitanda. In tribulatione spes gloriae veluti messis in semente.)

Utilis tribulatio, quae probationem operatur, ducit ad gloriam. *Cum ipso sum* – inquit – *in tribulatione; eripiam eum et glorificabo eum.* Agamus gratias Patri misericordiarum, qui nobiscum est in tribulatione et in omni tribulatione nostra nos consolatur. Res enim – ut dixi – necessaria tribulatio, quae in gloriam vertitur; tristitia, quae mutatur in gaudium, gaudium sane longum, quod nemo tollit a nobis; gaudium multiplex, gaudium plenum. Res necessaria est ista necessitas, quae coronam parit. Non contemnamus, fratres! Semen modicum est; magnus exinde fructus exsurgit. Forte insipidum, forte acerbum est, forte granum sinapis. Non consideremus, quae videntur, sed quae non videntur in eo; quae enim videntur, temporalia sunt, quae autem non videntur, aeterna (II. Cor. 4, 18). Praelibemus primitias gloriae, gloriemur in spe gloriae magni Dei; non solum autem, sed – ut dicam expressius – gloriemur in tribulatione; in ea siquidem spes gloriae est. Vide, si non hoc ipsum docere te voluit Apostolus,

cum subjunxit, quoniam *tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem* (Rom. 5, 3. 4). Manifeste advertere est in his verbis, cum praemisisset Apostolus gloriari in spe, non aliud aliquid sed amplius eum addidisse dicendo: *Non solum autem, sed et gloriari in tribulationibus;* non enim altera gloriatio commendatur, sed additur magis, ubi spes gloriae, ubi ipsa spei gloriatio requiratur[2], siquidem in tribulatione spes gloriae, immo et ipsa in tribulatione gloria continetur, sicut spes fructus in semine, sicut ipse fructus in semine est. In hunc modum etiam modo regnum Dei intra nos est, thesaurus ingens in fictili vase, in agro vili; est – inquam, sed absconditum est. Felix, qui ibi invenerit illud! Quis ille? Nempe, qui messem magis cogitaverit quam sementem. Oculus fidei invenit hunc thesaurum; non secundum faciem judicans, sed videns, quae non apparent, et intuens, quae non videntur. Quam veraciter hunc thesaurum invenerat, quem volebat inveniri et ab aliis, qui dicebat: *Momentaneum hoc et leve tribulationis nostrae supra modum in sublimitate aeternum pondus gloriae operatur in nobis* (II. Cor. 4, 17). Non dixit: remunerabitur, sed: aeternum pondus gloriae operatur in nobis. Latet gloria, fratres mei; abscondita nobis est in tribulatione; in momentaneo hoc latet aeternitas, in hoc levi pondus sublime et supra modum. Interim ergo festinemus nobis emere agrum istum, emere thesaurum istum, qui absconditus est in agro. Omne gaudium existimemus, cum in varias inciderimus tribulationes. Dicamus ex animo, dicamus ex sententia: *Bonum magis ire ad domum luctus quam ad domum convivii* (Eccl. 7, 3).

4.

(Tribulari bonum, modo Deus nobiscum.)

Cum ipso sum in tribulatione, ait Deus, et ego aliud interim requiram quam tribulationem? Mihi adhaerere Deo bonum est, non solum autem, sed et ponere in Domino spem meam (Ps. 72, 28), quia *eripiam eum* – inquit – *et glorificabo eum; cum ipso sum in tribulatione. Deliciae* – inquit – *meae esse cum filiis hominum* (Prov. 8, 31). Emmanuel: nobiscum Deus. *Ave, gratia plena,* ait angelus ad Mariam, *Dominus tecum* (Luc. 1, 28). In plenitudine gratiae nobiscum est, in plenitudine gloriae erimus nos cum illo. Descendit, ut prope sit his, qui tribulato sunt corde, ut nobiscum sit in tribulatione nostra; erit autem, quando rapiemur in nubibus obviam

Christo in aëra et sic semper cum Domino erimus, si tamen curemus interim eum habere nobiscum, ut sit comes viae, qui patriae redditor est futurus, immo, qui tunc patria, modo sit via. Bonum mihi, Domine! tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonum mihi, Domine! in tribulatione magis amplecti te, in camino habere te mecum, quam esse sine te vel in coelo. Quid enim mihi est in coelo et a te quid volui super terram? Aurum probat fornax et viros justos tentatio tribulationis (Eccli. 27, 6). Ibi, ibi cum eis es, Domine! Ibi in tuo nomine congregatis medius adstas, sicut olim cum tribus pueris es dignatus etiam ethnico apparere, ut diceret, quia *species quarti similis filio Dei* (Dan. 3, 92). Quid trepidamus, quid cunctamur, quid refugimus hunc caminum? Saevit ignis, sed Dominus nobiscum est in tribulatione; si Deus nobiscum, quis contra nos? Nihilo minus quoque, si ille eripit, quis est, qui rapiat de manu ejus? Quis est, qui de manu ejus possit eruere? Postremo, si ille glorificat, quisnam alius inglorium faciet? Si ille glorificat, quis humiliabit?

5.

(Sancti hinc migrant pleni dierum.)

Audi denique, quanam gloria ipse glorificet: *Longitudine* – inquit – *dierum replebo eum.* Et primo quidem in eo, quod *dierum* nomen pluraliter posuit, non vicissitudinem aliquam sed multitudinem voluit commendare; alioquin, si vicissitudinem suspicaris, melior est dies una in atriis Domini super millia (Ps. 83, 11). Legimus, sanctos atque perfectos viros etiam ab his diebus nostris plenos migrasse dierum, nec sane aliud quam virtutum plenos, plenos intelligimus gratiarum; nimirum in hanc plenitudinem velut de die in diem, de claritate in claritatem, non quidem a suo sed a Domini spiritu transformantur. Si ergo dies gratia dicitur, si (ut supra meminimus) et dies hominis claritas, quae ab homine est, et male nitens gloria, quam ab invicem quaerimus: quomodo non magis verus dies, immo et plenus meridies, verae gloriae plenitudo? Quod si dies plurimos divisiones dicimus gratiarum, quomodo non in multiplici gloria dierum intelligitur multitudo? Postremo evidentius audi sine ulla vicissitudine dies multos: *Erit lux lunae sicut lux solis* – ait propheta – *et lux solis septempliciter sicut lux septem dierum* (Is. 30, 26). Istis (ni fallor) cunctis diebus

vitae suae psalmos suos cantare in domo Domini rex fidelis optabat; erit enim devotos esse Deo ad singula tantae et tam multiplicis gloriae munera et in omnibus semper gratias agere quasi cunctis diebus psalmos dicere nomini ejus.

6.

(Terrena fastidiens meretur aeterna. Beatitudinis dotes et status.)

Longitudine dierum replebo eum; ac si manifestius dicat: Scio, quid desideret; scio, quid sitiat, quid sapiat ei. Non ei aurum vel argentum sapit, non voluptas, non curiositas, non dignitas aliqua saecularis; omnia detrimentum facit, omnia aspernatur et arbitratur ut stercora. Exinanivit penitus semet ipsum nec se ex his patitur occupari, quibus novit se non posse repleri. Non ignorat, ad cujus imaginem conditus sit, cujus magnitudinis capax sit, nec sustinet de modico crescere, ut de maximo minuatur. Itaque *longitudine dierum replebo eum,* quem nisi lux vera reficere, nisi aeterna implere non potest, siquidem nec longiturnitas illa terminum, nec claritas illa occasum, nec satietas illa fastidium habet; erit enim securitas de aeternitate, gloriatio de veritate, exsultatio de satietate. *Et ostendam illi salutare meum.* Nimirum ex tunc videre merebitur, quod optavit, cum sibi Rex gloriae gloriosam exhibebit ecclesiam, non habentem maculam ob splendorem diei, sed neque rugam ob omnimodam plenitudinem sui; alioquin ad illius fulgorem luminis sicut non impurus sic nec turbatus quidem in aliquo animus vel inquietus assurgit. Inde est, quod nunc quoque (ut supra memini) sanctimoniam simul et pacem sectari praecipimur (Hebr. 12,14), quod sine his nemo videat Deum. Cum ergo repleverit in bonis desiderium tuum, ut non aliud sit, quod requiras: serenato penitus ex ipsa plenitudine animo videre jam poteris serenitatem illam, illam plenitudinem majestatis, similis Deo factus, quod videas eum, sicuti est, aut forte, quia plenus omni gloria in semet ipso, etiam foris salvationem, quam operatus est Deus, et plenam majestate ejus omnem terram undique circumspiciet deliciossimi saeculi habitator. Ad hoc quoque referri posse videbitur, quod adjecit: *Et ostendam illi salutare meum.*

7.

Alioquin accipiamus – si magis placet – etiam hoc modo, ut ipsos, quos promiserat, dies in hac ostensione salutaris exponat. *Longitudine* – inquit – *dierum replebo eum;* et tamquam

quaereres[5], unde erit dies in civitate, de qua legimus, quia non lucebit ibi sol per diem, nox enim non erit in ea: *Ostendam illi* – ait – *salutare meum, ut* (quemadmodum et in illa scriptura legitur) *lucerna ejus sit Agnus* (Apoc. 21, 23). *Ostendam illi salutare meum;* non jam in fide erudiam, non jam exercebo in spe, sed in specie adimplebo. *Ostendam illi salutare meum,* ostendam illi Jesum meum, ut in aeternum jam videat, in quem credidit, quem dilexit, quem semper optavit. Ostende nobis, Domine! misericordiam tuam et salutare tuum da nobis. Ostende nobis, Domine! salutare tuum (Ps. 84, 8) et sufficit nobis; qui enim videt illud, videt et te, quia ipsum in te et tu in ipso. Haec est autem vita aeterna, ut cognoscamus te verum Deum et quem misisti Jesum Christum (Joh. 17, 3). Itaque tunc dimittes servum tuum, Domine! secundum verbum tuum in pace, cum viderint oculi mei salutare tuum, Jesum tuum, Dominum nostrum, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

Dominica Palmarum

Sermo I.

De tribus ordinibus obsequentium Christo[1].

1.

(Processionis hodiernae et passionis conjunctio quid sibi velit. Mundi et gloriae temporalis inconstantia.)

Non sine causa, spiritum Sponsi pariter et Dei sui habens, ecclesia processionem hodie nova quadam et mira conjunctione[2] addidit passioni; nam processio plausum habet, passio planctum. Quoniam ergo sapientibus et insipientibus debitores sumus, videamus, quid utrisque conferat[3] haec conjunctio, et prius quidem, quid saecularibus indicet, quoniam non prius quod spirituale, sed quod animale. Videat ergo saecularis anima, videat et intelligat, quoniam extrema gaudii luctus occupat. Propter hoc enim, qui cetera quoque coepit facere et docere, non solum verbis praedicans sed et exemplis, quod ante praedixerat per prophetam: *Quoniam omnis caro foenum et omnis gloria ejus tamquam flos foeni* (Is. 40, 6), etiam apparens in carne manifeste studuit probare in se ipso; unde et processionis gloria voluit sublimari,

qui paulo post sibi noverat imminere diem ignominiosissimae passionis. Quis ergo sperare jam debeat in incerto gloriae temporalis, cum videat in ipso quoque, qui peccatum non fecit, creatore temporum et conditore universitatis, post exaltationem tantam tantam nihilo minus humiliationem sequi? In eadem enim civitate, a plebe eadem et eodem tempore, nunc quidem processionis gloria et divinis est laudibus honoratus, postmodum vero interrogatus contumeliis et tormento et cum sceleratis deputatus! Hic est transitoriae finis laetitiae, hic fructus gloriae temporalis. Propterea prudenter orat propheta, ut cantet Domino gloriam ejus et non compungatur (Ps. 29, 13), id est processionem habeat, quam passio non sequatur.

2.

(Passio et crux seu tribulatio via ad gloriam.)

Vobis autem, carissimi! tamquam spiritualibus spiritualia comparantes in processione quidem coelestis patriae repraesentamus gloriam, in passione monstramus viam. Nam si in processione quidem venit tibi in mentem futura illa laetitia et exsultatio multa nimis, quando rapiemur in nubibus obviam Christo in aëra; si tota concupiscentia videre desideras diem illam, quando suscipietur in coelesti Jerusalem Christus Dominus, caput cum omnibus membris, portans triumphum victoriae, applaudentibus jam non popularibus turmis sed virtutibus angelicis, clamantibus undique populis utriusque testamenti: *Benedictus, qui venit in nomine Domini* (Matth. 21, 9); si – inquam – considerasti in processione, quo properandum sit: disce in passione, qua sit eundum! Haec est enim via vitae tribulatio praesens; via gloriae, via civitatis habitaculi, via regni, secundum quod clamat latro de cruce: *Memento mei, Domine! dum veneris in regnum tuum* (Luc. 23, 42); euntem in regnum vidit, quo cum pervenisset, sui memorem esse rogavit. Pervenit ergo et ipse; sed si vis nosse quam compendiosa via: eadem die meruit cum Domino esse in paradiso. Tolerabilem proinde reddit passionis laborem gloria processionis, quoniam amanti nihil difficile est.

3.

(Hodierna processio repraesentat coelestem. Baptismus parvulorum.)

Nec mireris, quod praesenti processione coelestem dixerim repraesentari, quando unus et idem in utraque suscipitur, etsi

longe aliter et ab aliis; in hac enim processione irrationabili jumento Christus insidet, in illa vero jumentum quidem futurum est sed rationale: *quoniam homines et jumenta salvos facies, Domine* (Ps. 35, 7), cui simile est illud: *Ut jumentum factus sum apud te et ego semper tecum* (Ps. 72, 23. 24). Et vide, si non de processione loquitur, cum sequatur: *Tenuisti manum dexteram meam et in voluntate tua deduxisti me et cum gloria suscepisti me.* Ibi certe ne ipse quidem pullus deerit; quoniam, etsi murmuret haereticus 5, parvulos non sinens venire, parvulorum baptismo detrahens, qui parvulus natus est et primam parvulorum elegit aciem (Innocentes loquor), hodie quoque parvulos a gratia non excludit, quia nec pietati incongruum nec majestati ejus difficile est, ut suppleat munus gratiae, quod minus in eis habet natura possibile. Ibi non ramos arborum, non vilia vestimenta popularis turma prosternet, sed dimittent pennas suas animalia sancta, deponent coronas suas ante thronum Agni viginti quatuor seniores, et virtutes omnes angelicae, quicquid habent gloriae vel decoris, totum ei adscribent, totum ei attribuent.

4.

(Triplex obsequium in hodierna processione Christo exhibitum.)

Jam vero, quoniam de jumento et vestibus et de ramis arborum mentio facta est, considerare diligentius libet triplex obsequium, quod in processione hac exhiberi video Salvatori: primum quidem a jumento, cui insidet; secundum ab eis, qui sua illi vestimenta sternunt; tertium vero ab his, qui de arboribus ramos caedere perhibentur. Nonne tamen omnes reliqui 6 ex eo, quod abundat sibi, mittunt et quasi sine gravamine 7 obsequuntur Domino, solum vero jumentum semet ipsum exponit ejus obsequio? Silendum mihi est, ut elationem caveatis; an magis loquar, ut habeatis consolationem? Jumentum certe, cui insidet Christus, nonne vos estis, juxta praeceptum Apostoli glorificantes et portantes Deum in corporibus vestris (1. Cor. 6, 20)? Expendunt enim saeculares homines in obsequium Domini non quidem corpora, sed quae adjacent et necessaria sunt corporibus, cum de terrena substantia eleemosynas largiuntur. Praelati quoque ramos caedunt de arboribus, verbi causa, cum de fide et obedientia Abrahae, de castitate Joseph, de mansuetudine Moysi ceterorumque sanctorum virtutibus evangelizant. Verumtamen et illi de

promptuariis plenis largiuntur, et hi, quae acceperunt gratis, gratis nihilo minus dare jubentur; omnes tamen, si fideliter suo quisque intentus fuerit ministerio, in processione Salvatoris sunt et cum eo ingrediuntur in sanctam civitatem, quoniam tres praevidit propheta salvandos (Ezech. 14, 14): Noë caedentem ramos in arcae fabricam, Danielem in vili edulio et labore abstinentiae factum tamquam jumentum Salvatoremque portantem, tertium quoque Job, bene dispensantem substantiam hujus mundi et de velleribus ovium suarum pauperum [8] latera calefacientem. Cui tamen in processione illa Jesus propinquior, cui de tribus ordinibus salus vicinior, facile – credo [9] – potestis advertere.

Dominica Palmarum

Sermo II.

De passione et processione et quatuor ordinibus processionis [1].

1.

(Processionis et passionis conjunctio quid significet. Laetis hic permista tristia.)

Necesse est, ut loquamur hodie brevius propter angustiam temporis; multa quidem nobis [2] ministrat processio, quam celebraturi sumus, sed eadem impedit, ne dicere plura possimus. Celebraturi sumus hodie processionem et paulo post audituri passionem. Quid sibi vult mirabilis ista conjunctio aut quid cogitaverunt patres nostri, passionem addentes processioni? Nam processio quidem merito repraesentatur hodie, quae facta est hodie; passio vero cur addita est, quam sexta feria constat esse secutam? Opportune [3] utique processioni passio conjuncta est, ut discamus in nulla laetitia hujus saeculi habere fiduciam, scientes, quoniam extrema gaudii luctus occupat. Propterea non simus stulti, ut occidat nos prosperitas nostra, sed in die bonorum non immemores simus malorum et e converso; istis enim mixtum est praesens saeculum, non saecularibus tantum sed etiam spiritualibus viris. Nam et saecularibus viris aliquando quae placent, quandoque quae displicent, videmus accidere, et ipsis nihilo minus spiritualibus non semper tristia, non semper

laeta succedunt; sed vespere et mane dies unus, et illud: *Visitas eum diluculo et subito probas illum* (Job 7, 18). Verum hoc interim, dum praesens saeculum manet vel magis manat et fluit.

2.

(Cautio in istis. Prosperitas nimia, etiam spiritualis, noxia.)

Ceterum post hoc saeculum duo futura sunt saecula valde divisa et diversa, ita ut in altero non sit nisi fletus et stridor dentium, in altero sit sola gratiarum actio et vox laudis; *absterget enim Deus omnem lacrimam ab oculis sanctorum, et mors jam non erit amplius neque luctus neque clamor, sed nec ullus dolor, quoniam priora transierunt* (Apoc. 21, 4). Interim sicut amatores mundi multa patiuntur adversa, sic nec ipsis servis Dei omnia in hoc mundo optata succedunt. In die ergo malorum memores sunt bonorum, ne pusillanimes fiant et impatientes, sicut is, de quo legimus in psalmo: *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei* (Ps. 48, 19); in die quoque bonorum non immemores sunt malorum, ne extollantur et dicant in abundantia sua: Non movebimur in aeternum. Sicut enim saecularium rerum prosperitas occidit stultum saecularem, sic potest abundantia spiritualis prosperitatis occidere indoctum spiritualem, atque ideo non spiritalem; spiritualis quippe dijudicat omnia. Unde autem eveniat, quod stultum occidit prosperitas (Prov. 1, 32) et non sapientem, alibi habemus: *Cor sapientis ubi tristitia, et cor stultorum ubi laetitia* (Eccl. 7, 5). Merito proinde ait: *Bonum est magis ire ad domum luctus quam ad domum convivii* (Ib.). Licet enim multos frangat adversitas, tamen multo plures extollit prosperitas, sicut scriptum est: *Cadent a latere tuo mille* (Ps. 90, 7) – sinistro scilicet, per quod signatur adversitas, et *decem millia* – id est multo plures, *a dextris tuis,* in quibus prosperitas designatur. Denique, quia utrobique periculum est, orat Sapiens et dicit: *Divitias et paupertatem ne dederis mihi* (Prov. 30, 8), ne forte aut divitiae extollerent in superbiam aut paupertas dejiceret in impatientiam.

3.

(Christi humilitas.)

Unde et Dominus sicut in passione patientiam ita in processione humilitatem exhibere curavit. In illa enim tamquam ovis ad occisionem ductus est et quasi agnus coram tondente

obmutuit et non aperuit os suum; qui cum percuteretur, non comminabatur, sed magis orabat, dicens: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt* (Luc. 23, 34)! In processione autem quid? Parabant sese populi, ut exirent obviam ei, nec eum latebat, qui noverat, quid esset in homine. Propter quod et ipse paratus est, non in curribus et in equis, nec in frenis argenteis aut sellis auro tectis, sed humilis aselli tergo sedens[7], suppositis apostolorum vestibus, quas ego de pretiosioribus regionis fuisse non credo.

4.

(Christi plausus quam subito mutatus in planctum.)

Sed quid fuit, quod processionem habere voluit, qui mox futuram noverat passionem? Forte ut amarior esset passio, quam processio praecessisset; ab eodem enim populo, in eodem loco et ipso tempore, paucissimis diebus interpositis, primo cum tanto triumpho susceptus, postea crucifixus est. O quam dissimile est: *Tolle, tolle, crucifige eum* (Joh. 19, 15), et: *Benedictus, qui venit in nomine Domini; Hosanna in excelsis* (Matth. 21, 9)! Quam dissimile: *Rex Israel* (Joh. 12, 13), et: *Non habemus regem nisi Caesarem* (Joh. 19, 15)! Quam dissimiles rami virentes et crux, flores et spinae! Cui prius sternebantur vestimenta aliena, ecce suis exuitur et sors mittitur super ea. Vae tibi, amaritudo peccatorum nostrorum, propter quae solvenda[8] tanta amaritudo necessaria est!

5.

(Quatuor ordines in hodierna processione. Praelati. Simplices. Claustrales. Duri corde.)

Jam vero ad processionem accedens tamquam quatuor ordines in ea mihi videor intueri, et fortassis in hac nostra processione hodie omnes poterunt inveniri. Praeibant enim aliqui et viam parabant; ipsi sunt, qui viam parant Domino ad corda vestra, qui vos regunt et dirigunt gressus vestros in viam pacis. Alii sequebantur; et hi sunt, qui propriae inscientiae[9] conscii devote sequuntur et adhaerent semper vestigiis praecedentium. Erant quoque discipuli, tanquam domestici lateri ejus adhaerentes; ipsi sunt, qui optimam partem elegerunt[10], qui in claustro soli Deo vivunt, semper Deo adhaerentes et ejus placitum considerantes. Ipsum quoque jumentum, cui insidebat, non defuit,

quod designat duros corde et animos quodammodo bestiales. Verum non fuit animalium ibi hujusmodi copiosior multitudo nec oportuit; tales enim magis oneri sunt quam honori, nec propter eos processio valde gloriosior est. Hujusmodi namque cantare non norunt, sed male sonoros dant [11] rugitus; ipsi sunt, qui virga semper et calcaribus egent [12]. Attamen nec ipsos relinquet Dominus, dum disciplinam ferre voluerint; his [13] enim dicitur: *Servite Domino in timore,* et: *Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus et pereatis de via justa* (Ps. 2, 11. 12). Postquam enim jumentum hoc disciplinam ferre noluerit, quid restat, nisi ut abjiciat illud [14] Dominus cum indignatione quadam et protinus exeat a via, currens ad spinas et tribulos, a quibus suffocatur verbum Dei; qui sunt divitiae hujus mundi et voluptates carnis.

6.

(Religiosi tardi, duri et indevoti jumento comparantur.)

Sed si qui tales sunt hic, quibus gravis sit ordo et omnia onerosa, quos pungi frequenter oporteat et urgeri, obsecramus eos, ut studeant de jumentis – si forte queant [15] – in homines commutari et computari inter aliquos ceterorum, ut aut de praecedentibus aut de adhaerentibus et collateralibus aut de sequentibus sint. Quod si non faciunt, obsecro, ut vel in eo, quod sunt, permaneant et patienter interim ferant, quae salubria sunt, etsi minus suavia, donec complaceat Domino respicere humilitatem eorum et in melius aliquid eos promovere. Vultis autem, ut aliquatenus consolemur jumentum nostrum? Scimus equidem, quia cantare non novit; neque enim de eis est, qui dicere possint: *Cantabiles mihi erant justificationes tuae in loco peregrinationis meae* (Ps. 118, 54). Attamen unum est, quod nemini ceterorum tam prope est Dominus; nam nec ipsi, qui hinc inde adhaerent, tam prope eum habent ut jumentum, cui insidet. Et audi hoc ipsum a propheta: *Prope est Dominus his, qui tribulato sunt corde* (Ps. 33, 19); nam et mater, quem aegrotantem novit filium, magis fovet et saepius amplectitur eum. Nemo igitur indignetur, nemo contemnat, dum voluerit esse Christi jumentum; etenim, qui scandalizaverit unum de pusillis istis, illum graviter offendit, qui eos tamquam mater gremio suae fovet misericordiae, donec roborentur. Unde et morum infirmitates patientissime ferendas beatus Benedictus admonuit [16].

7.

(Spiritualium ordines quatuor. Moyses quomodo Deum viderit.)

Quatuor ergo sunt genera in processione Domini. Boni prudentes et boni simplices; hi sunt, qui praeeunt et qui sequuntur. Bonos autem addidi, quia prudentes non boni iniqui sunt juxta illud: *Sapientes sunt, ut faciant mala* (Jer. 4, 22), et simplices non boni stulti sunt; in processione autem Domini nec iniquus locum habet nec stultus. Porro, qui adhaerent ei, contemplativi sunt. Qui portant eum et onerantur eo, ipsi sunt duri corde et parum devoti. Sed ecce, omnes sunt in processione Domini et nemo ex ipsis faciem ejus videt; nam qui praecedunt, occupati sunt in paranda via, solliciti circa peccata et tentationes aliorum; qui sequuntur, ipsi omnino faciem ejus videre non possunt, sed – sicut Moysi dictum est – posteriora ejus vident (Exod. 33, 23); jumentum, cui insidet, numquam ad videndum levat oculos, sed pronum est semper in terram; qui vero adhaerent ipsi, aliquando videre possunt, sed raptim et non continue nec plene, dum adhuc sunt in via. Attamen, quantum ad alios, ipsi magis facie ad faciem eum vident, juxta quod item [17] de Moyse scriptum est, quia ceteris quidem prophetis per visiones et somnia, Moysi vero facie ad faciem loquebatur (Ib.). Quantum ad plenam sane visionem nec ipse Moyses, dum viveret in hoc mundo, impetrare potuit faciei ipsius visionem, quia – sicut ipse ait – *non videbit me homo et vivet* (Exod. 33, 20); non videbor – inquit – in hac vita; non videbit quis faciem meam in hac via [18] et in processione ista. Ipse itaque magna pietate sua donet nobis sic in ejus processione perseverare, dum vivimus, ut in magna illa processione, qua cum suis omnibus a Patre suscipiendus est et traditurus regnum Deo et Patri, sanctam civitatem ingredi mereamur cum eo [19], qui vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

Dominica Palmarum

Sermo III.

De quinque diebus: processionis, refectionis, passionis, requietionis et resurrectionis.

1.

(Christi facta omnia non sine mysterio. 1. Dies processionis. Christus cur gloriam mundanam admiserit.)

Cum universa fecerit Deus in numero, pondere et mensura (Sap. 11, 21), specialius tamen ea tempora, quibus in terris visus est et cum hominibus conversatus est, quaecumque in eis operatus, locutus aut passus est, ita disposuit, ut ne minimum quidem momentum, ne unum jota a sacramento vacaverit aut praeterierit sine mysterio. Evidentius tamen quatuor proximos dies et ipsum, quem hodie colimus, illustravit: diem processionis, diem refectionis, passionis, requietionis et resurrectionis suae. Notabiles admodum dies et inter ceteros insignes magis. Prima siquidem die gloriam suscipere dignatus est humanam et cum ingenti quodam tripudio et exsultatione universae terrae Jerosolymam non propriis (ut hactenus consueverat) pedibus sed jumento vectus intrare; et haec quidem praeparatio ad passionem fuit, excitata hinc maxime invidia sacerdotum. Sane venturas aliquando turbas, ut raperent et eum regem facerent, fugiens legitur declinasse (Joh. 6, 15); nunc vero etiam non quaesitus affuit, ut tamquam rex Israel susciperetur et praedicaretur ab eis; quin etiam in haec ipsa praeconia eorum (quod dubium non est) animos excitavit. Sic nimirum et de passione advertere est. Exiit quandoque et abscondit se ab eis, scilicet Judaeis, nec volebat jam ambulare palam in Judaea, quia quaerebant eum interficere (Joh. 7, 1); sciens autem, quod venerit hora ejus, tamquam potestatem habens spontaneus ipse se obtulit passioni. Decebat nempe Pontificem nostrum tentari per omnia pro similitudine absque peccato (Hebr. 4, 15), ut tamquam verus homo et prospera hominum et adversa opportune vitaret, opportune susciperet et utrarumque rerum in se ipso nobis salutare praeberet exemplum. Ut enim temperantiae est, praeconia populi et saeculi hujus prospera declinare, sic interdum justitiae est,

certa quidem dispensatione admittere ea. Persecutio quoque et temporalis omnis adversitas pro loco et tempore prudenter aliquando fugienda erit, cum autem necesse fuerit, viriliter toleranda.

2.

Et in his quidem duobus (prosperitatem et adversitatem loquor) humana omnis vita versatur; nihilo minus autem in illis quatuor notissimis[1] utique speciebus virtus universa consistit. Ita ergo omnem virtutem implere decuit eum, in quo plenius habitabat omnis plenitudo virtutis, ut notum fieret omnibus, quia is sciret maxime abundare, sciret et penuriam pati. Non enim Dei Sapientia de his erat, quos occidere prosperitas sua; non Dei Virtus de his, quos perdere posset aversio; utrumque enim scriptum est, quod prosperitas, non tamen omnium sed stultorum, occidat illos, et aversio, utique non quorumlibet sed parvulorum, perdat illos (Prov. 1, 32). Quam modeste tamen hanc ipsam videtur gloriam suscepisse, ad triumphalem occursum in asino veniens, non in curribus aut in equis! Et dicebat: *Si quis vobis aliquid dixerit, dicite: Quia Dominus his opus habet* (Matth. 21, 3). Opus magnum opus salutis; nempe homines et jumenta salvos facere venerat multiplicans misericordiam suam Deus. Initia nostrae conversionis fovet ista dignatio, ut primum ex ancilla filium generemus. Solutus est ad mandatum Domini, qui antea tenebatur, aut non valens aut non volens[2] benefacere, aut utroque fortius vinculo alligatus, nec volens scilicet nec valens. Non novit interim purius in Domino gratulari. Persuasum tenet, placere ei, quod agit, et consolatur in eo, quod sibi eum quodam modo se facere reputet debitorem; saepius memorans, quia Dominus his opus habet[3]. Nam processu temporis in eo magis afficietur[4], ut suo sollicitetur debito et timeat, ne forte tantis beneficiis inveniatur ingratus, dicens: quia servus inutilis sum et bonorum meorum non eges. At haec quidem verax affectio et fidelis; hic filius liberae, cum quo ancillae filius haeres esse non possit. Ita ergo in hac processione.

3.

(2. Dies refectionis. Christi solius passio nobis sufficit.)

Ceterum ante passionem affectuosissimus[5] Pater familias refectionem[6] suis curavit domesticis exhibere et in hoc quoque

apparuit benignitas et humanitas Salvatoris. Cum enim dilexisset suos, in finem dilexit eos et dicebat: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar* (Luc. 22, 15); oportebat enim. Expetierat eos satanas, ut cribraret sicut triticum; opus erat praevenire refectionem. Denique, qui refecti paulo minus defecerunt, quid jejuni fecissent? Hinc fuit, quod non modo corpora sed etiam corda refecit, et ea quam maxime; neque enim corporalis passio sed tentatio spiritualis instabat, quod singulariter ille futurus esset, donec transiret. Ea nimirum hostia sicut sola prodesse potuit, sic sola suffecit, nec Christum decuit, simul et Petrum aut Jacobum vel Johannem pro salute hominum pati; crucifixi tamen fuere cum eo alii duo, sed duo nequam, de quibus nulla prorsus suspicio posset haberi, tamquam ex eis minus efficax sacrificium suppleretur.

4.

(Panibus quinque refecti apostoli. Christi oratio et sudor in horto.)

Quibus ergo panibus in coena refecit Apostolos? Ut ego arbitror, quinque. *Meus* – inquit – *cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei* (Joh. 4, 34); cibus utique, sed cibus cordis. Quid enim aeque confirmat et corroborat cor humanum, quid ita in omni necessitate confortat et sustentat ut divinae voluntatis exsecutio, velut in quemdam animae ventrem, conscientiam scilicet ejus, ingesta? Sic et sermonem divinae exhortationis et promissionum ejus consolationem et orationum lacrimas panes cordis esse solus ille ignorat, cujus jam aruit cor pro eo, quod suum ipsius panem comedere sit oblitus. Super omnia autem caro Domini vere est cibus (Joh. 6, 56) et cibus vitae, panis de coelo vivus! Nullum ex his in hac tam solemni coena Domini defuisse reperies, si diligenter advertas. Recumbentibus adhuc discipulis surgit a coena, praecingitur linteo, aquam ponit in pelvim, discipulorum pedes abluit et extergit; non est voluntas carnis et sanguinis haec, sed voluntas Patris et sanctificatio nostra. Denique, *si non lavero te* – ait Dominus ad Petrum obnixius repugnantem, *non habebis partem mecum* (Joh. 13, 8). Scimus autem, quis dixerit: *Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras, quia descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam sed voluntatem ejus, qui misit me* (Joh. 6, 37. 38). Opportune autem et utique more suo post exemplum operis exhortationem sermonis adjunxit. Inter loquendum

quoque (nam copiosissimus exstitit sermo) multis eos promissionibus propter instantem maxime passionem refovere et refocillare curavit, de resurrectione sua, de adventu Paracliti, de eorum confirmatione et aliquando assumptione ad se ipsum. Nec multo post ventum est ad orationem et usque tertio factus in agonia orabat, ubi quidem non solis oculis sed quasi membris omnibus flevisse videtur, ut totum corpus ejus, quod est ecclesia, totius lacrimis corporis purgaretur. Nam de sacramento quidem corporis et sanguinis sui, nemo est, qui nesciat, hanc quoque tantam et tam singularem alimoniam ea primum die exhibitam, ea die commendatam et mandatam deinceps frequentari.

5.

(3. Dies passionis. Christi crux in quatuor consistit. 4. Dies requietionis et 5. resurrectionis.)

Ex hoc jam dies sequitur passionis, in qua nimirum, sicut totum hominem salvum fecit, sic de toto se fecit hostiam salutarem, corpus exponens tantis suppliciis et injuriis, animum vero geminae cujusdam humanissimae compassionis affectui: hinc quidem super moerore inconsolabili sanctarum feminarum, inde super desperatione et dispersione discipulorum. In his quatuor crux Dominica fuit, et haec omnia propter nos passus est, qui tanta caritate compassus est nobis. Verumtamen, quae de ipso erant, finem habuere (sicut ipse lamentantibus mulieribus ait), finem utique celerrimum et celeberrimum: primo quidem requiem, deinde resurrectionem. Nos quoque, si festinamus in illam ingredi requiem, per multas tribulationes nobis meminerimus transeundum. Et prius quidem, donec sumus in tribulatione, magnum nobis videtur s adspirare ad requiem, tamquam nihil simus amplius desiderаturi; verum non erit nobis requies, ne in requie quidem ipsa, a desiderio gloriae, a desiderio resurrectionis. *Amodo* – inquit – *jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis* (Apoc. 14, 13); a labore ergo requiescunt, qui in Domino moriuntur, sed non requiescunt interim a clamore. Denique sub throno Dei clamant animae occisorum, quia, etsi nihil habeant, quod molestet, nondum tamen totum habent, quod delectet, donec requiem resurrectio, donec sabbatum pascha sequatur. Amen.

Feria IV Hebdomadae Sanctae

Sermo.

De passione Domini [1].

1.

(Christianorum in hebdomada sancta religio et pietas. Passionis et mortis Christi vis et efficacia.)

Vigilate animo, fratres! ne infructuose vos hujus temporis sacramenta pertranseant. Copiosa est benedictio, date receptacula munda; devotas animas, sensus vigiles, affectus sobrios [2], puras conscientias exhibete tantis charismatibus gratiarum. Nimirum admonet vos sollicitudinis hujus non modo specialis ipsa conversatio, quam professi estis, sed et generalis ecclesiae observatio, cujus filii estis [3]. Universi siquidem christiani sacra hac septimana aut prae solito aut praeter solitum pietatem colunt, modestiam exhibent, humilitatem sectantur, induunt gravitatem, ut Christo patienti quodammodo compati videantur. Quis enim tam irreligiosus, qui non compungatur? Quis tam insolens, ut non humilietur? Quis tam iracundus, ut non indulgeat? Quis tam deliciosus, ut non abstineat [4]? Quis tam flagitiosus, ut non contineat? Quis tam malitiosus, ut non poeniteat his diebus? Merito quidem. Nempe adest passio Domini [5], usque [6] hodie terram movens, petras scindens, aperiens monumenta; prope est etiam resurrectio ejus, in qua solemnitatem celebrabitis altissimo Domino, utinam usque in altissima, quae fecit magnalia, alacritate [7] et aviditate spiritus subeuntes! Nihil in mundo poterat melius fieri, quam quod factum est a Domino his diebus; nihil mundo poterat melius vel utilius commendari, quam ut ritu perpetuo celebret singulis annis memoriale ejus in desiderio animae et memoriam abundantiae suavitatis ejus [8] eructet. Utrumque autem propter nos, quod in utroque nobis salutis fructus, in utroque vita spiritus nostri. Mirabilis passio tua, Domine Jesu! quae passiones omnium nostrum propulsavit, propitiata est omnibus iniquitatibus nostris et nulli umquam pesti nostrae invenitur inefficax; quid enim tam ad mortem, quod non tua morte solvatur?

2.

(In passione tria consideranda: opus, modus, causa. In opere patientia.)

In hac igitur passione, fratres! tria specialiter convenit intueri: opus, modum, causam; nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa caritas commendatur. Patientia autem singularis, quod videlicet, cum supra dorsum ejus fabricarent peccatores; cum sic extenderetur in ligno, ut dinumerarentur omnia ossa ejus; cum fortissimum illud propugnaculum, quod custodit Israel, undique foraretur, cum foderentur manus ejus et pedes, – sicut agnus ad occisionem ductus sit et tamquam ovis coram tondente non aperuerit os suum: non adversus Patrem murmurans, a quo missus fuerat; non adversus humanum genus, pro quo, quae non rapuit, exsolvebat; non denique vel contra populum ipsum peculiarem sibi, a quo pro tantis beneficiis tanta mala recipiebat[9]! Plectuntur aliqui pro peccatis suis et humiliter sustinent, hoc ipsum tamen eis ad patientiam reputatur; flagellantur alii, non tam purgandi quam probandi coronandique, et major in eis patientia comprobatur et commendatur: quomodo non maxima censeatur in Christo, qui in funiculo haereditatis suae ab his, quibus specialiter advenerat salvator, crudelissima morte mulctatur sicut fur, nullum omnino peccatum, nec actu proprio nec contractu, sed nec in quo crescere posset, habens? Nimirum, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis, non umbratice sed corporaliter; in quo Deus est mundum reconcilians sibi, non figurative sed substantialiter; qui denique plenus est gratiae et veritatis, non cooperative[10], sed personaliter, ut faciat opus suum. *Alienum est opus ejus ab eo,* Isaias (28, 21) loquitur, quia et opus suum fuit, quod dedit ei Pater, ut faceret, et alienum ab eo, ut talis talia sustineret. Ita ergo habes[11] in opere patientiam.

3.

(Modus in humilitate.)

Nam modum ipsum si diligenter attendas, non modo mitem sed et humilem corde cognosces; nempe in humilitate judicium ejus sublatum est, cum nec ad tantas blasphemias nec ad falsissima, quae sibi objiciebantur, crimina responderet. *Vidimus* – inquit – *eum et non erat ei aspectus* (Is. 53, 2), nec speciosum forma prae filiis hominum, sed opprobrium hominum et tamquam leprosum; novissimum virorum, plane virum dolorum, a Deo

percussum et humiliatum, ita ut nulla esset ei species neque decor. O novissimum et altissimum! O humilem et sublimem! O opprobrium hominum et gloriam angelorum! Nemo illo sublimior neque humilior. Denique sputis illitus est, opprobriis saturatus est, morte turpissima condemnatus est, cum sceleratis deputatus est! Nihilne merebitur vel ista humilitas, quae hunc habet modum, immo quae tam est ultra modum? Sicut est patientia singularis, sic humilitas admirabilis; utraque sine exemplo.

4.

(Causa caritas. Christi mors spontanea.)

Utramque tamen magnifice causa ipsa commendat: nimirum caritas est; propter nimiam enim caritatem suam, qua dilexit nos Deus, ut servum redimeret, nec Pater Filio nec sibi Filius ipse pepercit! Vere nimiam, quia et haec mensuram excedit, modum superat, plane supereminens universis. *Majorem* – inquit – *caritatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joh. 15, 13). Tu majorem habuisti, Domine! ponens eam etiam pro inimicis; cum enim adhuc inimici essemus, per mortem tuam et tibi reconciliati sumus et Patri. Quaenam ergo alia videbitur esse vel fuisse vel fore 12 huic similis caritati? Vix pro justo quis moritur; tu pro injustis passus es, moriens propter delicta nostra, qui venisti justificare gratis peccatores, servos facere fratres, captivos cohaeredes, exsules reges. Nec sane aliud aliquid patientiam hanc et humilitatem aeque illustrat, quam quod tradidit in mortem animam suam et peccata multorum tulit, etiam pro transgressoribus rogans, ut non perirent. Fidelis sermo et omni acceptione dignus; quia enim voluit, oblatus est. Non modo voluit et oblatus est, sed quia voluit; solus nimirum potestatem habuit ponendi animam suam; nemo eam abstulit ab eo, obtulit ultro. Cum accepisset acetum, dixit: *Consummatum est* (Joh. 19, 30)! Nihil restat implendum; jam non est, quod exspectem. *Et inclinato capite,* factus obediens usque ad mortem, *tradidit spiritum!* Quis tam facile, quando vult, dormit? Magna quidem infirmitas mori, sed plane sic mori virtus immensa; nempe quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Potest humana vesania sibi ipsi in mortem sceleratas injicere manus, sed hoc non est ponere animam suam; urgere eam magis et violenter abrumpere quam ad nutum ponere est. Tibi, impie

Juda! misera plane facultas fuit non ponendi animam sed pendendi, nec tradente te sed trahente laqueo nequissimus ille spiritus tuus exivit, non emissus a te sed amissus. Solus in mortem tradidit animam suam, qui solus virtute propria regressus est ad vitam. Solus potestatem habuit ponendi, qui solus facultatem aeque habuit liberam resumendi, imperium habens vitae et mortis.

5.

(Christi mors omnia peccata expugnat.)

Digna ergo caritas tam inaestimabilis, humilitas tam admirabilis, patientia tam insuperabilis; digna plane tam sancta, tam immaculata hostia, tam acceptabilis; dignus est Agnus, qui occisus est accipere fortitudinem, facere ad quod venit, tollere peccata mundi. Ego autem dico peccatum triplex, quod invaluit super terram. Putatis, quod dicere velim concupiscentiam carnis et concupiscentiam oculorum et superbiam vitae? Funiculus triplex est, qui difficile rumpitur; propterea multi trahunt, immo trahuntur hoc funiculo vanitatis; sed prior ille ternarius non immerito praevalet in electis. Quomodo enim non illius patientiae recordatio omnem arceat voluptatem? Quomodo non illius humilitatis consideratio superbiam vitae prorsus extundat? Nam caritas illa plane digna, cujus meditatio sic mentem occupet, sic totam sibi vindicet animam, ut omnino vitium curiositatis exsufflet. Fortis igitur contra haec passio Salvatoris.

6.

(Triplex peccati genus cruce et morte Christi expugnatum. 1. Originale.)

Sed aliud ego triplex aeque peccatum, quemadmodum virtus crucis expungat, dicere cogitavi, et id forte utilius audiatur: primum quidem originale, secundum personale dixerim, tertium singulare. Et originale quidem maximum illud delictum vocatur, quod a primo Adam contrahimus, in quo peccavimus omnes, pro quo morimur universi; maximum plane, quod sic totum non modo genus humanum sed et quemlibet ipsius generis occupat, ut non sit, qui evadat, non sit usque ad unum. A primo homine ad novissimum usque protenditur et in singulis quoque a planta pedis usque ad verticem capitis diffunditur hoc venenum. Sed et aliter nihilo minus in universam dilatatur aetatem, ab ea

scilicet die, qua sua quemque concipit, usque ad eam, qua communis eum recipit mater; alioquin unde grave jugum super omnes et totos filios Adam, idque a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturae in matrem omnium? In sordibus generamur, in tenebris confovemur, in doloribus parturimur. Ante exitum miseras oneramus matres, in exitu more vipereo laceramus; mirum, quod non ipsi pariter laceramur. Primam vocem plorationis edimus; merito quidem, utpote vallem plorationis ingressi, ut nobis illud sancti Job ex omni parte possit aptari: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis* (Job 14, 1). Quam verum [13] hoc sit, non nos verba docuere sed verbera. *Homo* – inquit – *natus de muliere;* nihil abjectius. Et ne forte ex ipsa sibi voluptate corporeorum sensuum, quam de sensibilibus hauriat, blandiatur, in ipso statim introitu de exitu quoque terribiliter admonetur, cum dicitur: *brevi vivens tempore.* Ac ne spatiolum illud quod inter ingressum et egressum relinquitur, sibi liberum putet, *repletur* – ait – *multis miseriis;* multis et multiplicibus – inquam – miseriis corporis, miseriis cordis; miseriis cum dormit, miseriis dum vigilat, miseriis quaqua versum se vertat. Nimirum ipse quoque natus ex Virgine, immo factus ex muliere, sed benedicta in mulieribus, qui loquitur ad Matrem: *Mulier, ecce filius tuus* (Joh. 19, 26), etiam brevi vivens tempore super terram et nihilo minus multis est repletus miseriis, in illa brevitate appetitus [14] insidiis, interrogatus contumeliis, pulsatus injuriis, vexatus suppliciis, conviciis lacessitus!

7.

(Item personale et singulare.)

Tune hanc sufficere dubites obedientiam [15], quae reatum omnem primae praevaricationis absolvat? Immo vero non sicut delictum ita et donum; nam peccatum ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem. Et grave quidem omnino delictum illud originale, quod non solum personam infecit sed et naturam. Personale tamen cuique gravius est, cum jam laxatis habenis exhibemus undique membra nostra arma iniquitatis peccato, non modo jam alieno [16] sed et proprio crimine compediti. Singulare vero est gravissimum, quod commissum est in Dominum majestatis, cum viri impii virum justum injuste occiderunt et sacrilegas manus in ipsum Dei

Filium injecerunt, crudelissimi homicidae, immo (si fas est dicere) etiam deicidae! Quid duo praecedentia ad tertium? Ad hoc expalluit et expavit tota machina mundialis et pene in antiquum chaos sunt omnia revoluta[17]. Ponamus aliquem de regni principibus terram regiam populasse in vastitate hostili; ponamus alium, qui, cum esset de convivio et consilio regis, unicum ejus filium proditoriis manibus suffocarit[18]: num quid non primus respectu secundi innocens videbitur et immunis? Sic est omne peccatum, quantum ad hoc peccatum, et tamen hoc peccatum in se pertulit, qui se ipsum fecit peccatum, ut de peccato damnaret peccatum; per hoc enim omne peccatum tam originale quam personale deletum est et ipsum quoque singulare eliminatum[19] est per se ipsum.

8.

(Christi caritas et misericordia. Christi patientia et benignitas.)

Argumentum mihi a maximo, quod duo minora sunt explosa, et ecce argumentum. Peccatum multorum tulit et pro transgressoribus rogavit, ut non perirent: *Pater! Ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt* (Luc. 23, 34). Volat irrevocabile verbum tuum, Domine! nec revertetur ad te vacuum, sed faciet, ad quod misisti. Vide nunc opera Domini, quae posuit prodigia super terram. Flagellis caesus est, spinis coronatus, clavis confossus, affixus patibulo, opprobriis saturatus; omnium tamen dolorum immemor: *Ignosce* – ait – *illis!* Hinc multae miseriae corporis, hinc misericordiae cordis; hinc dolores, hinc miserationes; hinc oleum exsultationis, hinc sanguinis guttae decurrentis in terram. Misericordiae Domini multae, sed et miseriae Domini multae; vincentne miseriae misericordias, an misericordiae miserias superabunt? Vincant misericordiae tuae antiquae, Domine, vincat sapientia malitiam! Magna enim illorum iniquitas, sed num quid non major pietas tua, Domine? Multum per omnem modum. *Num quid redditur pro bono malum* – ait, *quia foderunt foveam animae meae* (Jer. 18, 20)? Plane foderunt impatientiae foveam, occasiones indignationis plurimas et quam maximas ministrantes; sed quid horum fovea ad abyssum mansuetudinis tuae? Retribuentes mala pro bonis foveam foderunt, sed caritas non irritatur, non praecipitatur, numquam excidit, non in foveam ruit et pro retributis malis[20] cumulat bona. Absit, ut muscae

morituraе exterminent suavitatem unguenti, quod de tuo corpore fluit, quia apud sinum tuum misericordia et copiosa apud eum redemptio. Muscae morituraе miseriae sunt; muscae morituraе blasphemiae sunt; muscae morituraе[21] insultationes sunt, quas tibi reddit generatio prava et exasperans.

9.

Tu autem quid? In ipsa elevatione manuum tuarum, cum jam sacrificium matutinum in holocaustum vespertinum transiret; in ipsa – inquam – virtute incensi, quod coelos ascendebat, terram operiebat, inferos respergebat, exaudiendus pro reverentia tua clamas: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt* (Luc. 23, 34)! O quam multus es ad ignoscendum! O quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine! O quam longe sunt cogitationes tuae a cogitationibus nostris! O quam firmata est etiam super impios misericordia tua! Mira res! Ille clamat: *Ignosce;* Judaei: *Crucifige* (Joh. 19, 15)! Molliti sunt sermones ejus super oleum et isti sunt jacula. O caritas patiens sed et compatiens! *Caritas patiens est* (1. Cor. 13, 4), sufficit; *caritas benigna est,* cumulus est[22]. *Noli vinci a malo* (Rom. 12, 21), caritas abundans; *sed vince in bono malum,* superabundans est. Non enim sola patientia sed et benignitas Dei ad poenitentiam Judaeos adduxit, quia benigna caritas etiam, quos tolerat, amat et amat tam ardenter. Patiens caritas dissimulat, exspectat, sustinet delinquentem; sed benigna trahit, adducit, converti facit ab errore viae suae, denique cooperit multitudinem peccatorum. O Judaei! Lapides estis, sed lapidem percutitis molliorem, de quo resonat tinnitus pietatis et ebullit oleum caritatis! Quomodo potabis, Domine! desiderantes te torrente voluptatis tuae, qui sic perfundis crucifigentes te oleo misericordiae tuae?

10.

Patet igitur, quia haec passio potentissima est ad exhaurienda omnium genera peccatorum. Sed quis scit, si data est mihi? Mihi data est, quia alteri dari non potuit. Num quid angelo? Sed ille non eguit. Num quid diabolo? Sed ille non resurgit. Denique, non in similitudinem angelorum – absit autem, ut in similitudinem daemonum – sed *in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo*[23] (Philipp. 2, 7) exinanivit semet ipsum, formam

servi accipiens. Filius erat, et factus est tamquam servus; non solum formam servi accepit, ut subesset, sed etiam mali servi, ut vapularet, et servi peccati, ut poenam solveret, cum culpam non haberet. *In similitudinem* – inquit – *hominum*, non hominis, quia primus homo nec in carne peccati nec in similitudine carnis peccati creatus est. Christus enim in universali hominum miseria pressius et profundius se immersit, ne subtilis ille diaboli oculus magnum hoc pietatis deprehenderet sacramentum. Ideo habitu et omni habitu[24] inventus est ut homo, nec in eo quantum ad naturae debitum signum aliquod singularitatis apparuit; quia enim ita inventus est, ideo crucifixus. Paucis autem revelavit se ipsum, ut essent, qui crederent; reliquis autem absconditus est, quia, *si cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent* (I. Cor. 2, 8). Ad hoc etiam illi singulari peccato ignorantiam copulavit, ut sub aliqua justitiae umbra ignorantibus posset ignosci.

11.

(Labor et dolor ex peccato primi parentis. A Christo suscepti. Bernardi devotio in Christi passionem. Christi imitatio necessaria.)

Duo autem nobis in haereditatem reliquerat ille vetustus Adam, qui fugit a facie Dei: laborem videlicet et dolorem; laborem in actione, dolorem in passione. Non hoc ipse audierat in paradiso, quem acceperat, ut operaretur et custodiret illum; operaretur delectabiliter, custodiret fideliter et sibi et posteris suis. Christus Dominus laborem et dolorem consideravit, ut traderet eos in manus suas, immo se magis in manus eorum, infixus in limo profundi, et intraverunt[25] aquae istae usque ad animam ejus. *Vide* – ad Patrem inquit – *humilitatem meam et laborem meum, quia pauper ego sum et in laboribus a juventute mea* (Ps. 24, 18; 87, 16). Laboravit sustinens, manus ejus in laboribus servierunt. De dolore vide, quid dixerit[26]: *O vos omnes, qui transitis per viam, attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus* (Thren. 1, 12). *Vere languores nostros ipse tulit et infirmitates et dolores nostros ipse portavit* (Is. 53, 4), vir dolorum, pauper et dolens, tentatus per omnia absque peccato. Et in vita passivam habuit actionem et in morte passionem activam sustinuit, dum salutem operaretur in medio terrae. Proinde memor ero, quam diu fuero, laborum illorum quos pertulit in praedicando[27], fatigationum in discurrendo, tentationum in jejunando, vigiliarum

in orando, lacrimarum in compatiendo! Recordabor etiam dolorum ejus, conviciorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clavorum horumque similium, quae per eum et super eum abundantius transierunt! Facit ergo mihi fortitudo, facit similitudo, sed si accesserit etiam imitatio, ut sequar vestigia ejus; alioquin etiam exquiretur a me sanguis justus, qui effusus est super terram, nec immunis ero ab illo tam singulari scelere Judaeorum, quod videlicet tantae caritati ingratus fuerim, quod spiritui gratiae contumeliam fecerim, quod sanguinem testamenti pollutum duxerim [28], quod conculcaverim Filium Dei!

12.

(Passionis Christi in nobis fructificantis indicium.)

Sunt plerique, qui laborem et dolorem patiuntur, sed necessitas in causa est, non voluntas, et hi non sunt conformes imagini Filii Dei; sunt, qui ex voluntate sustinent, sed non est eis sors neque pars in sermone isto. Vigilat tota nocte luxuriosus non solum patienter sed et libenter, ut suam expleat voluptatem; vigilat raptor vestitus ferro, ut diripiat praedam; vigilat fur, ut domum perfodiat alienam: sed hi omnes et horum similes longe sunt a labore et dolore, quem considerat Dominus. Homines autem bonae voluntatis, qui christiana voluntate divitias paupertate commutaverunt vel etiam non habitas tamquam habitas contempserunt, relinquentes omnia propter ipsum [29], sicut et ipse reliquit omnia propter ipsos, sequuntur eum, quocumque ierit. Hujusmodi autem imitatio validissimum argumentum mihi est, quod passio Salvatoris et similitudo humanitatis in meam transeunt utilitatem; hic enim sapor, hic fructus est et laboris et doloris.

13.

(Redemptio quam ardua. Christi libertas in moderandis actionibus corporis sui.)

Vide ergo, quam magnificaverit facere tecum illa majestas. De omnibus, quae in coelo et sub coelo sunt, dixit et facta sunt (Ps. 148, 5). Et quid facilius dictu? Sed num quid solo verbo factum est, cum te, quem fecerat, refecit? Triginta et tribus annis super terram visus et cum hominibus conversatus etiam habuit in factis calumniatores, in dictis insultatores, non habens,

ubi caput suum reclinaret. Quare hoc? Quia Verbum a sua subtilitate descenderat et grossius acceperat indumentum; nam caro factum fuerat et ideo grossiori et morosiori opere utebatur. Sicut autem cogitatio vestit sibi vocem corpoream absque sui diminutione vel ante vocem vel post vocem, sic Filius Dei assumpsit carnem, non commixtionem passus neque diminutionem, nec ante carnem nec post carnem. Apud Patrem invisibilis, sed hic manus nostrae tractaverunt de Verbo vitae, et quod erat ab initio, vidimus oculis nostris. Hoc autem Verbum, quia carnem purissimam et animam sanctissimam unierat sibi, libere moderabatur actiones corporis sui, tum quia sapientia et justitia erat, tum quia nullam habebat prorsus legem in membris suis repugnantem legi mentis suae. Meum verbum nec sapientia nec justitia est, sed tamen utriusque capax, et possunt ei haec abesse et adesse, abesse autem facilius; familiare enim magis jam nobis est carnis nostrae servire vitiis quam actiones et passiones ejus ordinare, pro eo, quod omnis aetas ab adolescentia prona est in malum, inter flagella quoque et gladios, etiam sub discrimine mortis, ad suas ambiens voluptates.

14.

(Actiones et passiones nostrae ut ordinandae. Brachia, quibus Christus nos amplexus est et quibus eum amplectamur.)

Felix, cujus cogitatio (hoc est verbum nostrum) omnes actiones suas ad justitiam dirigit, ut et intentio sana sit et operatio recta; felix, qui passiones corporis sui propter justitiam ordinat, ut, quicquid patitur, propter Dei Filium patiatur, quatenus et a corde tollatur murmuratio et in ore versetur gratiarum actio et vox laudis. Qui sic extulit se, iste tollit grabatum suum et vadit in domum suam. Grabatum nostrum corpus est, in quo prius languidi jacebamus, servientes desideriis et concupiscentiis nostris; nunc vero portamus illud, cum spiritui obedire cogimur, et mortuum nostrum portamus, quia corpus mortuum est propter peccatum. Ambulamus tamen, non currimus, quia *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. 9, 15). Ambulamus etiam in domum nostram. In quam domum? In matrem omnium, quia *sepulcra eorum domus illorum in aeternum* (Ps. 48, 12); vel potius in domum nostram, quam habemus ex Deo non manu

factam, aeternam in coelis (II. Cor. 5, 1) 30. Qui sub hoc onere ambulamus, posito eo, quid putatis, quomodo curremus? Quomodo volabimus? Plane super pennas ventorum. Amplexatus est nos Dominus Jesus per laborem et dolorem nostrum; amplectamur eum nos quoque vicariis quibusdam amplexibus propter justitiam et ad justitiam suam, actiones ad justitiam dirigendo, passiones propter justitiam sustinendo. Dicamus quoque cum sponsa: *Tenui eum nec dimittam* (Cant. 3, 4); dicamus etiam cum patriarcha: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi* (Gen. 32, 26). Quid enim jam superest nisi benedictio? Quid post amplexum nisi osculum restat? Si sic adhaererem Deo, quomodo non jam exclamare liberet: *Osculetur me osculo oris sui* (Cant. 1, 1)? Ciba nos interim, Domine! lacrimarum pane et potum da nobis in lacrimis in mensura, donec perducas nos ad mensuram bonam et confertam et coagitatam, quam dabis in sinus nostros, qui es in sinu Patris super omnia benedictus Deus in saecula. Amen.

In Coena Domini

Sermo.

De baptismo, sacramento altaris et ablutione pedum 1.

1.

(Sanctitas horum dierum.)

Hi sunt dies, quos observare debemus; dies pleni pietate et gratia, quibus etiam sceleratorum hominum mentes ad poenitentiam provocantur. Tanta siquidem est vis sacramentorum eorum, quae diebus istis recoluntur, ut possint ipsa quoque lapidea scindere corda et pectus omne, licet ferreum, emollire sufficiant. Denique videmus, usque hodie ad passionem Christi non modo coelestia compati, sed terram moveri et petras scindi et in confessione peccatorum aperiri monumenta 2. At vero, quoniam sic est in spiritualibus cibis sicut et in corporalibus, ut in quibusdam statim praesto sit sapor, in aliquibus oporteat laborare: quae manifesta sunt, nostro non indigent ministerio, quae vero clausa sunt, diligentem volunt habere considerationem 3; neque enim tradit mater parvulo nucem integram, sed frangit eam et

nucleum porrigit[4]. Sic et ego vobis, fratres carissimi! si possem, sacramenta, quae clausa sunt, aperire debueram; sed quia minus possum, rogemus[5], ut vobis pariter et mihi mater sapientia frangat nuces istas; nuces – inquam, quas protulit sacerdotalis virga, virga virtutis, quam emisit Dominus ex Sion. Multa quidem sunt sacramenta et scrutandis omnibus hora non sufficit; fortassis etiam aliqui vestrum imbecilles sunt ad tanta simul capienda. De tribus itaque sacramentis[6], quae satis congrua sunt huic tempori, dicendum erit, quod Dominus ipse donaverit.

2.

(Sacramentum quid. Gratiae investitura est. Investiturae diversae. Baptismi gratia. Circumcisio olim vice baptismi.)

Sacramentum dicitur sacrum signum sive sacrum secretum; multa siquidem fiunt propter se tantum, alia vero propter alia designanda, et ipsa dicuntur signa et sunt. Ut enim de usualibus sumamus exemplum, datur annulus absolute propter annulum, et nulla est significatio; datur ad investiendum de haereditate aliqua, et signum est, ita ut jam dicere possit, qui accipit: annulus non valet quicquam, sed haereditas est, quam quaerebam. In hunc itaque modum appropinquans passioni Dominus de gratia sua investire curavit suos, ut invisibilis gratia signo aliquo visibili praestaretur. Ad hoc instituta sunt omnia sacramenta, ad hoc eucharistiae participatio, ad hoc pedum ablutio[7], ad hoc denique ipse baptismus, initium sacramentorum omnium, in quo complantamur similitudini mortis ejus, unde et trina mersio tridui, quod nunc celebrandum est, formam gerit. Sicut enim in exterioribus diversa sunt signa et – ut coepto immoremur exemplo – variae sunt investiturae secundum ea, de quibus investimur, verbi gratia, investitur canonicus per librum, abbas per baculum, episcopus per baculum et annulum simul, sicut – inquam – in hujusmodi rebus est, sic et divisiones gratiarum diversis sunt traditae sacramentis[8]. Quae est ergo gratia, unde per baptismum investimur? Utique purgatio delictorum; quis enim potest facere mundum de immundo conceptum semine, nisi qui solus est mundus et in quem peccatum non cadit, Deus? Hujus quidem gratiae sacramentum prius erat circumcisio, ut originalis rubiginem culpae[9], quae manaverat a parentibus primis, cultellus eraderet; sed veniente Domino, qui agnus est totus suavis et

mitis, cujus jugum suave est et onus leve, optime satis mutatum est, ut inveteratam rubiginem cum unctione sancti Spiritus aqua dilueret et acerbitas illa cessaret[10].

3.

(Peccato originali per baptismum deleto cur in nobis maneat fomes cupiditatis. Eucharistiae vis ad frangendos concupiscentiae motus.)

Sed forte quaerat aliquis et dicat: Si deletum est in baptismo, quod contraximus a parentibus, cur adhuc manet cupiditatis fomes et velut incentivum quoddam peccati? Neque enim dubium, quin a primis parentibus in nos traducta sit lex ista peccati; omnes siquidem peccatrice voluntate generamur[11] et inde voluntas nostra corrupta est tamquam ulceribus plena, unde licet inviti pruritus quosdam concupiscentiarum et tamquam bestiales motus sentimus. Dixi vobis saepius nec mente excidere debet, quoniam in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem super acervum lapidum et in luto, unde non solum inquinati sed etiam vulnerati et graviter quassati sumus; lavari quidem cito possumus, ad sanandum vero opus est curatione multa. Lavamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostrae, et haec gratia nobis confertur, ut jam nihil nobis concupiscentia noceat, si tamen a consensu abstineamus; atque ita tamquam sanies inveterati ulceris removetur, dum tollitur damnatio et responsum mortis, quod prius inde manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? Quis pruritum ulceris hujus[12] ferre queat? Confidite, quia et in hoc gratia subvenit et, ut securi sitis, sacramentum[13] Dominici corporis et sanguinis pretiosi investituram habetis; duo enim illud sacramentum operatur in nobis: ut videlicet et sensum minuat in minimis[14] et in gravioribus peccatis tollat omnino consensum. Si quis vestrum non tam saepe modo, non tam acerbos sentit iracundiae motus, invidiae, luxuriae aut ceterorum hujusmodi, gratias agat corpori et sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo, et gaudeat[15], quod pessimum ulcus accedat ad sanitatem.

4.

(Lotio pedum peccata venialia delet.)

Sed tamen quid agimus[16], quod in hoc corpore peccati et in hoc tempore malo non possumus esse sine peccato? Num quid

desperabimus? Absit. *Si dixerimus* – ait beatus Johannes (1. 1, 8. 9), *quia peccatum non habemus, nos ipsi seducimus et veritas in nobis non est; si autem confiteamur peccata nostra, fidelis Deus est, qui remittat peccata et emundet nos ab omni iniquitate.* Nam, ut de remissione quotidianorum minime dubitemus, habemus ejus sacramentum, pedum ablutionem. Quaeris forte, unde sciam, quod sacramentum sit hujus remissionis? Maxime, cum ipse Dominus promiserit Petro, dicens: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea* (Joh. 13, 7); nihil autem de sacramento locutus est, sed tantum: *Exemplum* – inquit – *dedi vobis, ut et vos ita faciatis* (Joh. 13, 15). Verum multa habebat illis dicere, sed tunc portare non poterant, ideoque nec ex toto voluit eos anxios et suspectos relinquere nec dicere, quod tunc non caperent. Vis autem nosse, quia pro sacramento illud est, non pro solo exemplo factum? Illud attende, quod Petro dictum est: *Si non lavero te, non habebis partem mecum* (Joh. 13, 8). Aliquid igitur latet, quod necessarium est ad salutem, quando sine eo nec ipse Petrus partem haberet in regno Christi et Dei; vide enim, si non expaverit Petrus ad tantae comminationis terrificum verbum; si non agnoverit, salutare esse mysterium, cum respondit: *Domine! non tantum pedes meos sed et manus et caput* (Joh. 13, 9). Et unde scimus, quia ad diluenda peccata, quae non sunt ad mortem et a quibus plane cavere non possumus ante mortem, ablutio ista pertineat? Ex eo plane, quod offerenti manus et caput pariter ad abluendum responsum est: *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet* (Joh. 13, 10). Lotus enim est, qui gravia peccata non habet, cujus caput, id est intentio, et manus, id est operatio et conversatio, munda est; sed pedes, qui sunt animae affectiones, dum in hoc pulvere gradimur, ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando vanitati, aliquando voluptati aut curiositati – plus quam oporteret – cedat animus vel ad horam; *in multis enim offendimus omnes* (Jac. 3, 2).

5.

(Venalia peccata cur non parvi pendenda. Nimia tamen anxietas cavenda. Istis cur maneamus obnoxii.

Verumtamen haec nemo contemnat aut parvi pendat; impossibile est enim cum eis salvari, impossibile est ea dilui nisi per Christum Jesum et a Christo. Nemo – inquam – perniciosa securitate dormitet, declinans in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis, quoniam (ut audivit Petrus ab ipso),

nisi laverit ea Christus, non habebimus partem cum eo. Nec ideo tamen pro eis necesse est nimis esse sollicitos; ignoscet facile, immo et libenter, si modo nos agnoscamus 17. In hujusmodi namque quasi inevitabilibus et negligentia culpabilis est et timor immoderatus; hinc est, quod in oratione, quam ipse instituit, quotidie pro peccatis illis voluit nos orare (Luc. 11, 4). Sicut enim de concupiscentia diximus, quod, licet damnationem abstulerit, quia juxta Apostolum *nulla damnatio est his, qui sunt in Christo Jesu* (Rom. 8, 1), tamen ad humiliandos nos ipsam adhuc patitur vivere in nobis et graviter affligere nos, ut sentiamus, quid nobis gratia praestet, et semper ad illius auxilium recurramus: sic et de minoribus istis peccatis pia dispensatione nobiscum agitur, ut non penitus auferantur, sed in illis nos erudiat Deus, ut, cum minima cavere non possumus, certi simus, quod non nostris viribus majora superemus, semperque timorati et omnino solliciti simus, quomodo ejus gratiam non amittamus, quam nobis tam multipliciter 18 necessariam esse sentimus.

Die sancto Paschae

Sermo.

De septem signaculis, quae solvit Agnus 1.

1.

(Insignes Christi victoriae.)

Vicit leo de tribu Juda (Apoc. 5, 5). Vicit plane malitiam sapientia, attingens a fine usque ad finem fortiter et suaviter universa disponens; sed pro me fortiter, suaviter mihi 2. Vicit Judaeorum blasphemias in patibulo, fortem armatum alligavit in atrio et de ipso mortis imperio triumphavit! Ubi enim sunt opprobria tua, Judaee? Ubi sunt, Zabule! vasa captivitatis? Ubi est, mors! victoria tua? Confusus est calumniator, raptor spoliatus est. Novum genus potentiae! Hactenus victoriosa mors obstupescit. Quid tu, Judaee! qui pridie ante crucem agitabas caput sacrilegum? Quid verum 3 hominis caput Christum exagitabas opprobriis? *Christus* – inquit, *rex Israel, descendat de cruce* (Marc. 15, 32). O venenata lingua, verbum malitiae, sermo nequam!

Non est hoc, Caipha! quod paulo ante dicebas: *Expedit, ut unus moriatur homo pro populo et non tota gens pereat* (Joh. 11, 50). At illud, quia mendacium non erat, non loquebaris de proprio, non a temet ipso dicebas; *si rex Israel est, descendat de cruce* (Matth. 27,42) – hoc plane tuum est, magis autem ejus, qui mendax est ab initio. Quid enim consequentiae videtur habere, ut descendat, si rex est, et non magis ascendat? Sic non meministi, serpens antique! quam confusus abscesseris olim, cum dicere praesumpsisses: *Mitte te deorsum,* et: *Haec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me* (Matth. 4, 6. 9)? Sic tibi, Judaee! excidit, quod audisti, quia *Dominus regnavit a ligno* (Ps. 95, 10), ut regem abneges, quia manet in ligno? Sed forsitan nec audisti[4], quia non Judaeis sed nationibus haec annunciatio debebatur; *dicite* – inquit – *in nationibus, quia Dominus regnavit a ligno*[5].

2.

(Christi in cruce et opere redemptionis perseverantia.)

Merito proinde titulum regni praeses gentilis inscripsit ligno, nec potuit Judaeus, ut voluit, corrumpere tituli inscriptionem nedum impedire Dominicam passionem et nostram redemptionem. *Descendat* – inquiunt, *si rex Israel est.* Immo vero, quia rex Israel est, titulum regni non deserat, virgam imperii non deponat, cujus nimirum imperium super humerum ejus, sicut praecinit Isaias (9, 6). *Noli* – inquiunt Judaei ad Pilatum, *noli scribere: Rex Judaeorum, sed quia ipse dixit: Rex sum Judaeorum,* et Pilatus: *Quod scripsi, scripsi* (Joh. 19, 21. 22). Si Pilatus, quod scripsit, scripsit, Christus non perficiet, quod incepit? Ipse enim coepit et salvabit nos. Sed dicunt: *Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere* (Matth. 27,42). Immo vero, si descenderit, neminem salvum faciet; cum enim salvus esse non possit, nisi qui perseveraverit usque in finem, quanto minus poterit esse Salvator? Alios ergo salvos facit[6], nam salvatione, cum sit salus, ipse non indiget; operatur salutem nostram nec caudam deesse patitur sacrificio vespertino hostiae salutaris[7]. Novit, inique! quid cogites. Non dabit tibi occasionem surripiendae nobis perseverantiae, quae sola coronatur. Non faciet obmutescere praedicatorum linguas, consolantium pusillanimes et dicentium singulis: Tu locum tuum ne deseras, quod sine dubio sequeretur, si respondere possent, quia Christus suum deseruit; proni enim sunt sensus hominis et cogitationes in malum. Sine

causa, maligne! parasti sagittas tuas in pharetra et discipulorum suspiria cumulas opprobriis Judaeorum; illi quippe desperant, isti improperant, sed Christo neutra tela nocebunt. Aliud tempus elegit confortandis discipulis et aliud adversariis confutandis.

3.

(Quatuor virtutes in cruce Christi resplendentes. Diabolus Christi patientis perseverantiae frustra insidiatur.)

Interim patientiam magis exhibet, humilitatem commendat, obedientiam implet, perficit caritatem; his nempe virtutum gemmis quatuor cornua crucis ornantur, et est supereminentior caritas, a dextris obedientia, patientia a sinistris, radix virtutum humilitas in profundo. His ditavit trophaeum crucis consummatio Dominicae passionis, cum ad Judaeorum blasphemias humilis, ad vulnera patiens, intus linguis, clavis exterius pungeretur; nam et caritas in eo perfecta est, quod pro amicis animam posuit, et obedientia consummata, cum inclinato capite tradidit spiritum, factus obediens usque ad mortem. His spoliare dotibus, hac privare gloria Christi satagebant ecclesiam, qui dicebant: *Si rex Israel est, descendat de cruce;* nimirum, ut non sit jam obedientiae forma, non incentivum amoris, non patientiae vel humilitatis exemplum, sed deleri habeant ex evangelio verba illa suavissima et dulciora super mel et favum: *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis* (Joh. 15, 13), et ad Patrem: *Opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam* (Ib. 17, 4); itemque ad discipulos! *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. 11, 29), et: *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum* (Joh. 12, 32). Hoc est enim, quod dolet venenati serpentis astutia, exaltatum in deserto serpentem aeneum, cujus intuitu sanentur vulnera (Num. 21, 8), quae inflixit; alioquin, quonam alio instigante misisse credimus uxorem Pilati ad ipsum, dicentem: *Nihil tibi et justo illi; multa enim passa sum hodie per visum propter eum* (Matth. 27, 19). Timebat ergo jam tunc; sed nunc maxime virtute crucis enervari se sentiens inimicus sera ducitur poenitentia, et quos instigavit ad crucifigendum, instigat ad suadendum, ut de cruce descendat. Denique: *Si rex Israel est* – inquiunt, *descendat de cruce et credimus ei;* haec plane serpentis astutia, haec adinventio nequitiae spiritualis. Audierat impius Salvatoris vocem dicentis: *Non sum*

missus nisi ad oves, quae perierunt, domus Israel (Matth. 15, 24), et noverat, quantum pro salute illius populi zelum gerere videretur; propterea malitiose nimis linguas erudiens blasphemorum suggerebat, ut dicerent: *Descendat et credimus,* quasi jam nihil posset obstare, quin descenderet, qui eorum credulitatem tantopere desideraret 9.

4.

Sed quid machinatur aut cui parat insidias versipellis? Nempe ei, in quo nihil proficiet inimicus et filius iniquitatis non apponet nocere ei. Non movetur vana pollicitatione, qui novit omnium corda, sicut nec exprobratione blasphema mitissimus omnium movebatur. Eo quippe tendebat malitiosa suasio, non ut ipsi crederent, sed nostra quoque, si qua erat, fides in eum omnimodis deperiret; legentes enim: *Dei perfecta sunt opera* (Deut. 32, 4), quando fateremur Deum, qui salutis opus reliquisset imperfectum? Sed audiamus, quid ad haec Christus respondeat per prophetam. Quaeris signa, Judaee? *Exspecta me in die resurrectionis meae* (Soph. 3, 8). Si vis credere, majora jam tibi opera demonstravi. Multiplicavi signa, sanitates perfeci heri et pridie; hodie magis habeo consummari. An non majus erat, quod vidisti e corporibus obsessis spiritus exire malignos et de grabatis suis exsilire 10 paralyticos, quam e manibus meis vel pedibus clavos resilire, quos infixisti? Sed patiendi tempus est, non faciendi, et passionis horam sicut praevenire frustra conatus es, sic nec poteris impedire.

5.

Sed si adhuc generatio prava et adultera signum quaerit, non ei dabitur nisi signum Jonae prophetae (Matth. 12, 39; Luc. 11, 29): non signum descensionis sed resurrectionis. Quod si Judaeus non quaerit, amplectatur et gaudeat Christianus. Vicit enim Leo de tribu Juda; suscitatus est paterna voce leonis catulus; clauso prodiit tumulo, qui de patibulo non descendit. An vero id majus sit, inimici nostri sint judices, qui tam curiose munierant monumentum, signantes lapidem cum custodibus; hunc enim lapidem magnum valde, de quo mulieres illae devotae invicem querebantur, facta jam resurrectione Dominica *revolvit angelus et resedit* – sicut scriptum est – *super eum* (Matth. 28, 2; Marc. 16, 3). Constat proinde, clauso exiisse tumulo redivivum corpus, quod clauso Virginis utero natum processit in vitam,

et ad discipulos clausis introivit januis [11] in conclavim. Sed est locus, unde clausis noluit procedere januis, carcer utique gehennalis. Confregit siquidem ferreos vectes, repagula universa contrivit, ut libere suos educeret, quos redemerat de manu inimici, et plenis egrederentur portis agmina [12] dealbatorum, qui laverant stolas suas et candidas eas fecerant in sanguine Agni; candidas prorsus in sanguine, quia exivit cum eo et in eo etiam aqua dealbans, et testimonium perhibet ipse, qui vidit; aut certe candidas in sanguine, sed in sanguine Agni novelli lacteo, candido et rubicundo, sicut habes in cantico canticorum: *Dilectus meus* – ait sponsa – *candidus et rubicundus, electus ex millibus* (Cant. 5, 10). Inde est, quod in stola candida et fulgureo vultu testis quoque resurrectionis apparet.

6.

(Mortuorum variae resurrectiones. Christi resurrectionis praecellentia.)

Jam si confutandis Judaeorum calumniis sufficere videtur hoc ipsum, quod clauso egressus est monumento, cui insultantes dicebant: *Si rex Israel est, descendat de cruce* (curiosius namque monumentum claudere et signare studuerant quam infigere clavos); si igitur vicit Leo de tribu Juda in hoc ipso processu et majus demonstravit opus, quam peterent: ipsum jam resurrectionis miraculum cui poterit comparari? Legimus quidem, nonnullorum praecessisse resurrectiones aut magis certe suscitationes, sed istius praeambulas, quibus et duplici privilegio noscitur praeeminere. Nam ceteri [13] quidem resurrexerant iterum morituri: *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur* (Rom. 6, 9); illi mortui denuo opus habent iterum resuscitari: Christus, quod mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem vivit, vivit Deo, vivit in aeternitate! Merito proinde resurgentium primitiae Christus, qui ita resurrexerit, ut cadere non adjiciat, qui solus attigit immortalitatem.

7.

Est aliud, in quo resurrectionis hujus innotescat gloria singularis. Quis enim in ceteris omnibus suscitavit aliquando semet ipsum? Ineffabile istud est, ut a morte se excitet ipse, qui dormit; singulare est, non est, qui faciat, non est usque ad unum. Elisaeus propheta mortuum suscitavit (IV. Reg. 4, 35), sed

alterum, non semet ipsum. Ecce enim, quot annis jacet in monumento, quod a se non potest, sperans ab alio suscitari, ab eo utique, qui triumphavit mortis imperium in se ipso. Inde est, quod ceteros quidem dicimus suscitatos, Christum resurrexisse, qui solus virtute propria victor prodiit de sepulcro, siquidem et in hoc vicit Leo de tribu Juda. Quantum poterit, immo quid non posse videbitur vivens et dicens Patri: *Resurrexi et adhuc sum tecum* (Ps. 138, 18), qui tam potens exstitit deputatus cum mortuis, sed inter mortuos liber?

8.

(Christi triduum moraliter. Perseverantia in cruce seu poenitentia.)

Nec vero resurrectionem distulit ultra tertiam diem, ut propheta fidelis inveniatur, qui dixit: *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos* (Osee 6, 3). Decet nimirum, ut, quemadmodum caput praecessit, sequantur membra. In patibulo sexta feria redemit hominem, ipsa die, qua fecerat hominem in initio; sequenti die sabbatizavit in monumento, consummato opere, quod susceperat; tertia vero, quae prima dierum est, primitiae dormientium apparuit mortis victor, novus homo. Ita et nos, quicumque sequimur caput nostrum, tota die hac, qua plasmati et redempti sumus, non cessemus agere poenitentiam, non cessemus tollere crucem nostram, perseverantes in ea, sicut ipse perseveravit, donec dicat Spiritus, ut requiescamus a laboribus nostris. Neminem audiamus, fratres; non carnem et sanguinem, non spiritum quemlibet descensum a cruce suadentem! Persistamus in cruce, moriamur in cruce, deponamur aliorum manibus, non nostra levitate! Caput nostrum deposuere viri justi, nos vero dignatione sua angeli sancti deponant, ut consummata in viriliter die crucis secunda, quae post mortem est, quiescamus suaviter, dormiamus feliciter in sepulcris, exspectantes beatam spem et adventum gloriae magni Dei, qui resuscitabit corpora nostra tertia demum die, configurata corpori claritatis suae. Foetent quatriduani, sicut de Lazaro scribitur: *Jam foetet, Domine; quatriduanus est enim* (Joh. 11, 39)!

9.

(Dies quartus filiorum Adae.)

Adinventio filiorum Adam quartam formavit diem, quam a Domino non accepit. Propterea corrupti sunt et abominabiles

facti sunt tamquam jumenta, quae in stercore suo putruerunt. Divinae siquidem ordinationis est triduum, quod praediximus: in labore, in requie, in resurrectione. Non placent haec filiis hominum, sed suam voluntatis praeferre diem, differentes poenitentiam, ut indulgeant voluptati. Non est haec dies, quam fecit Dominus; quatriduani facti sunt et jam foetent. Non novit hanc, quod de Maria natum est, Sanctum; tertia resurrexit die, ne videret corruptionem. *Vicit* itaque *leo de tribu Juda;* occisus est Agnus, sed leo vicit. Leo rugiet, quis non timebit (Amos 3, 8)? Leo – inquam – fortissimus bestiarum, qui ad nullius pavebit occursum, scilicet leo de tribu Juda. Paveant, qui abnegaverunt, qui dixerunt: *Non habemus regem nisi Caesarem* (Joh. 19, 15); paveant, qui dixerunt: *Nolumus hunc regnare super nos* (Luc. 19, 14); redit siquidem accepto regno et malos male perdet. Vultis nosse, quia redit accepto regno? *Data est mihi* – inquit – *omnis potestas in coelo et in terra* (Matth. 28, 18); sed et Pater in psalmo: *Postula a me* – ait – *et dabo tibi gentes haereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae; reges eos in virga ferrea et tamquam vas figuli confringes eos* (Ps. 2, 8. 9). Fortis siquidem leo est, non crudelis; gravis tamen indignatio ejus et intolerabilis ira columbae. Sed pro suis leo rugiet, non in suos; paveant alieni, tribus Juda magis exsultet.

10.

(Christus radix David.)

Gaudeant, qui induti sunt confessione, quorum omnia ossa dicunt: Domine, quis similis tibi? *Leo de tribu Juda, radix David* 16. Dicitur enim David visu desiderabilis vel manu fortis, et idem ait: *Ante te omne desiderium meum* (Ps. 37, 10), et: *Fortitudinem meam ad te custodiam* (Ps. 58, 10). *Radix* – inquit – *David;* non David radix ejus, sed ipse radix David, quia portat et non portatur. Merito, David sancte! filium tuum vocas dominum tuum, quia non tu radicem portas, sed radix te; radix fortitudinis tuae et desiderii, radix desiderabilis, radix fortis. *Vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum et solvere septem signacula ejus;* apocalypsis verba sunt haec. Discant, qui non legerunt; recolant, qui noverunt. *Vidi* – inquit Johannes – *in dextera sedentis super thronum librum signatum sigillis septem et non erat, qui legeret vel aperiret. Et ego* – ait – *flebam multum, quod nemo aperire librum dignus inveniretur. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris;*

ecce vicit leo de tribu Juda, radix David. Et vidi et ecce in medio throni Agnum stantem tamquam occisum, et veniens accepit librum de dextera sedentis in throno et aperuit librum, factaque est laetitia magna et gratiarum actio (Apoc. 5, 1–14). Leonem Johannes audierat et agnum vidit; agnus occisus est, agnus accepit librum, agnus aperuit et apparuit leo. Denique *dignus est* – aiunt seniores – *agnus, qui occisus est, accipere fortitudinem;* non mansuetudinem amittere sed accipere fortitudinem, ut et agnus maneat et leo sit. Plus dico, ut mihi videtur; idem etiam liber est, qui non poterat aperiri. Quis enim dignus inveniretur aperire hunc librum? Indignum se profitetur et ipse baptista Johannes, quo inter natos mulierum major nemo surrexit: *Non sum* – inquit – *dignus solvere corrigiam calceamenti ejus* (Marc. 1, 7). Venerat enim ad nos calceata majestas, divinitas incarnata; venerat Dei Sapientia, sed in libro clauso utique et signato. Quod ligabat corrigia calceamenti, hoc claudebant signacula libri.

11.

(Christi signacula septem.)

Sed quid dicimus super his septem? An forte triplex animae virtus: ratio, memoria et voluntas, et quadrifaria corporis compositio, ex elementis videlicet quatuor, in his septem est intelligenda, ut nihil de veritate humanitatis defuisse noverimus Salvatori? An magis humanitas ejus ipse est liber et quaerenda sunt signacula septem? Septem enim quaedam arbitror inveniri[17], quibus maxime celabatur in carne praesentia majestatis, ut non posset aperiri liber et sapientia, quae latebat, agnosci. Sunt autem, quae occurrunt interim, Matris desponsatio, qua partus virginis et conceptionis puritas velabatur, ita ut hominis fabri filius fabricator hominis putaretur. Infirmitas etiam corporis, qua nimirum plorans et vagiens, lactens et dormiens et ceteris subjacens necessitatibus carnis, latebat inter haec virtus divinitatis[18]. Sic et circumcisionis signum suscipiens, peccati remedium, aegritudinis medicinam, qui morbum omnem tollere venerat et peccatum, et item in Aegyptum fugiens a facie Herodis reguli nec Dei Filius agnosci poterat nec rex coeli. Quid trina illa tentatio inimici in deserto, in pinnacula, supra montem? *Si Filius Dei* – inquit – *es, dic, ut lapides isti panes fiant;* et item: *Mitte te deorsum* (Matth. 4, 3. 9). Neutrum Christus fecit, ut

signaretur liber, ut falleretur astutus. Denique eo usque seductus est, ut haberet jam pro constanti hominem esse purum, et in tantam vesaniam superbia caeca prorumperet, ut non diceret ultra: *Si Filius Dei es*, sed: *Haec omnia tibi dabo, si procidens adoraveris me.* Sextum [19] est signaculum crucis, ubi pependit inter latrones et cum iniquis deputatus est Dominus majestatis. Clausit et sepultura librum hunc, nec ullum signaculum omnino sic adstrinxit, sic occultavit magnum pietatis sacramentum. Sepulto nimirum Domino sola restare desperatio videbatur, adeo ut discipuli ipsi dicerent: *Quia nos sperabamus* (Luc. 24, 21). Quis non illo fleret in tempore, clausum arctius librum et non esse, qui aperiret?

12.

Sed ne fleveris ultra, Johannes sancte; etiam tu noli flere, Maria! Procul sit luctus, tristitiae nebula dissipetur. Laetamini in Domino et exsultate, justi [20], et gloriamini, omnes recti corde (Ps. 31, 11)! Dignus est Agnus, qui occisus est; leo, qui resurrexit; postremo liber ipse dignus est aperire se ipsum. Resurgens nimirum a mortuis, resurgens autem virtute propria et post tres dies, sicut ipse praedixerat, testimonium perhibentibus inimicis, et resurgens in tanta majestate et gloria indicat manifeste, quaecumque praediximus, signacula vel operimenta voluntaria non necessaria nec conditionis fuisse sed dignationis. Quid tu nuper, Judaee! signabas lapidem monumenti? *Quia seductor ille dixerat adhuc vivens: Post tres dies resurgam* (Matth. 27, 63); vere seductor, sed pius, non malitiosus. Denique *seduxisti me, Domine! et seductus sum,* ait propheta vester in persona vestra; *fortior me fuisti et invaluisti* (Jer. 20, 7). Seduxit vos, Judaei! in passione; nam in resurrectione invaluit et praevaluit vincens Leo de tribu Juda [21]; *etenim, si cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent* (1. Cor. 2, 8). Quid ergo facturus es? Et praedixit et jam revixit. Diligenter explora signaculum sepulturae, apertum est enim. Datur tibi signum Jonae prophetae (Matth. 12, 39; Luc. 11, 29), quia et praedixit ipse; egreditur Jonas de ventre ceti: Christus de corde terrae tertia die procedit, nisi quod manifeste plus quam Jonas hic, qui semet ipsum viriliter et ab ipso utero mortis eduxit. Propterea viri Ninivitae consurgent contra vos in judicio; propterea ipsi judices vestri erunt, quia prophetae obtemperaverunt, vos nec Domino prophetarum.

13.

Ubi est, quod dicebatis: *Descendat de cruce et credimus ei* (Matth. 27, 42)? Crucis signaculum dirumpere voluistis, promittentes, ad fidem vos introituros. Ecce apertum, non diruptum est: introite; alioquin, si non creditis resurgenti, utique nec credidissetis descendenti. Si sic vos scandalizabat crux Christi – *Verbum enim crucis Judaeis quidem scandalum est*, ait Apostolus (1. Cor. 1, 23), excitet vos saltem novitas resurrectionis. Invenimus nos in cruce gloriam; nobis, qui salvamur, Dei virtus est et omnium (ut ostendimus) plenitudo virtutum. Sit vobis pars vel in resurrectione; sed forte et illa, immo multo magis illa vos scandalizat et odor vitae, nobis in vitam, vobis est odor mortis in mortem. Quid ergo insistimus? Non sustinet audire symphoniam et chorum senior frater, occisum nobis saginatum vitulum indignatur. Foris stat, omnino non acquiescit intrare (Luc. 15, 28). Ingrediamur nos, fratres! et epulemur in azymis sinceritatis et veritatis; etenim pascha nostrum immolatus est Christus (1. Cor. 5, 7). Amplectamur commendatas nobis in cruce virtutes: humilitatem, patientiam, obedientiam et caritatem.

14.

(Christi resurrectio a nobis exigit transitum ad meliorem vitam.)

In hac quoque tam praecipua solemnitate quid commendetur nobis, sedula cogitatione pensemus. Nempe resurrectio transitus et transmigratio; Christus enim, fratres! non recidit hodie sed resurrexit; non rediit sed transiit; transmigravit, non remeavit. Denique et ipsum, quod celebramus Pascha, transitus, non reditus interpretatur, et Galilaea, ubi videndus nobis promittitur, qui resurrexit, non remeationem sonat sed transmigrationem. Credo, jam aliquorum ingenia praevolant, et quorsum haec velint tendere, suspicantur. Dicimus tamen breviter, praesertim, ne devotionem vestram in tanta solemnitate sermonis videatur prolixitas onerare. Si post consummationem crucis in nostram hanc mortalitatem et vitae praesentis aerumnas Christus Dominus revixisset, ego eum, fratres! non transiisse dicerem sed rediisse, non transmigrasse in sublimius aliquid, sed ad statum remeasse priorem; nunc autem, quia transiit in novitatem vitae, nos quoque invitat ad transitum, vocat in Galilaeam. Propterea siquidem, quod mortuus est peccato, mortuus est semel; quia, quod jam vivit, vivit non carni sed Deo.

15.

Quid nos dicimus, qui sacram Domini resurrectionem Paschae privamus nomine, ut sit nobis in reditum magis quam in transitum? Luximus his diebus, compunctioni et orationi, gravitati et abstinentiae dediti, ceterorum negligentias temporum sacro hoc quadragenario redimere et diluere cupientes. Communicavimus passionibus Christi, complantati ei denuo sumus per baptismum quemdam lacrimarum, poenitentiae, confessionis. Si ergo mortui sumus peccato, quomodo vivemus adhuc in illo? Si negligentias planximus, quid causae est, ut recidamus nunc in easdem? Inveniemur nunc iterum curiosi ut ante, verbosi ut ante, pigri et negligentes ut ante, vani, suspiciosi, detractores, iracundi ceterisque impliciti vitiis, quae tam anxie deploravimus his diebus? Lavi pedes meos, quomodo iterum inquinabo eos (Cant. 5, 3)? Exui me tunicam meam, quomodo induam eam? Non est transmigratio haec, fratres; non sic videbitur Christus, non hoc iter, quo ostendat nobis Deus salutare suum! Denique, qui retro respicit, indignus est regno Dei (Luc. 9, 62).

16.

(Christianorum in his festis abusus notatur. Confessio paschalis.)

Sic amatores saeculi, inimici crucis Christi, cujus in vanum accepto nomine dicuntur christiani, toto hoc tempore quadragesimali ad instantes inhiant dies resurrectionis, heu! ut liberius indulgeant voluptati. Obnubilat, fratres! solemnitatis laetitiam materia tristior; sed ipsius plangimus solemnitatis injuriam, quam dissimulare non possumus nec in ipsa, immo minus in ipsa. Proh dolor, peccandi tempus, terminus recidendi facta est resurrectio Salvatoris! Ex hoc nempe comessationes et ebrietates redeunt, cubilia et impudicitiae repetuntur et laxantur concupiscentiis frena, quasi vero ad hoc surrexerit Christus et non magis propter justificationem nostram. Sic honoratis, miseri! Christum, quem suscepistis? Venturo parastis hospitium, confitentes peccata cum gemitu, castigantes corpora, eleemosynas impendentes, et ecce! susceptum proditis inimicis, immo exire compellitis priores nequitias admittendo; neque enim cohabitatio esse potest luci ad tenebras, Christi cum superbia, cum avaritia, cum ambitione, cum fraterno odio, cum luxuria, cum fornicatione. Quid enim minus praesenti debetur quam venturo? Quid minus reverentiae

resurrectionis tempus exigit quam passionis? Sed vos (ut manifestum est) neutram honoratis; nam si compateremini, et conregnaretis; si commoreremini, et conresurgeretis.

17.

(Poenitentia falsa ejusque poena. Communio paschalis. Poenitentiae falsae indicium est non fugere occasiones.)

Nunc autem ex sola consuetudine temporis et simulatione quadam humiliatio illa processit, quam non sequitur exsultatio spiritualis. *Propter hoc* – ut ait Apostolus – *multi infirmi et imbecilles et dormiunt multi* (1. Cor. 11, 30); propter hoc crebra in diversis regionibus hominum mortalitas, specialiter his diebus. Quid enim? Deprehensi estis inter angustias praevaricatores, non qui praevaricati estis, sed qui persistitis in peccato, addentes praevaricationem aut penitus impoenitentes aut tepide poenitentes, nec periculosa[23] fugientes vel post miseram experientiam incentiva peccati. Irretivit vos inimicus perplexis (ut ait scriptura) nervis testiculorum (Job 40, 12). Si hac conscientia Christi sacramenta refugitis, nihil vobis commune cum Christo, non habetis vitam in vobis. Ipsum audite dicentem: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (Joh. 6, 54). Si indigne suscipitis, judicium vobis manducatis[24], sanctum corpus Domini non dijudicantes. Redite ergo, praevaricatores! ad cor et in toto corde quaerite Dominum et odite malum, poenitentes non verbo tantum et lingua, sed spiritu et veritate. Quia vero non satis cecidisse piget hominem (ut videtur), qui adhuc manere disponit in lubrico, aut errasse, qui ducem non quaerit, sit verae compunctionis indicium opportunitatis fuga, subtractio occasionis; alioquin timendum valde, ne dies ista (siquidem et ipsa posita est in ruinam et resurrectionem multorum) reprobet vos, vel tamquam manifeste alienos a Christo Christo non communicantes, vel tamquam socios Judae, in quem intravit satanas post buccellam[25].

18.

(Resurrectionis spiritualis notae.)

Sed quid ad nos, fratres! de his, qui foris sunt, judicare, nisi quod in eodem nos fuisse laqueo plangimus, ab eodem erutos gratulamur sola misericordia operante, in quo miserabiliter eos

detineri fraterna caritate dolemus. Utinam autem vel nos jam sanctificati et penitus alieni ab hac misera et sacrilega consuetudine inveniamur, nec quicquam in nobis pereat aut minuatur de exercitio spirituali sacrae resurrectionis adventu, sed transire magis et excrescere studeamus. Quicumque enim post lamenta poenitentiae non ad carnales redit consolationes, sed in fiduciam divinae miserationis excedit, ingreditur novam quamdam devotionem et gaudium in spiritu sancto, nec tam compungitur praeteritorum recordatione peccatorum quam delectatur memoria et inflammatur aeternorum desiderio praemiorum; is plane est, qui cum Christo resurgit, qui Pascha celebrat, qui festinat in Galilaeam. Vos ergo, carissimi! si consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quae sursum sunt, sapite, non quae super terram (Col. 3, 1. 2), ut, quemadmodum Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et vos in novitate vitae ambuletis; ut a saeculari laetitia et consolatione mundi per compunctionem et tristitiam, quae secundum Deum est, ad devotionem sanctam et spiritualem vos transire gaudeatis exsultationem, ipso praestante, qui transivit ex hoc mundo ad Patrem et nos quoque trahere post se et in Galilaeam vocare dignatur, ut semet ipsum nobis ostendat, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

Tempore Resurrectionis ad Abbates

Sermo II.[1]

De lectione evangelica: *Maria Magdalene, Maria Jacobi et Salome* etc.

1.

(Christus in nobis vivit per fidem. Fides sine operibus et caritate mortua est. Vitae spiritualis indicia.)

Accepimus ab Apostolo, habitare Christum per fidem in cordibus nostris (Eph. 3, 17). Unde videtur non incongrue intelligi posse[2], tam diu Christum in nobis vivere, quam diu vivit fides: at postquam fides nostra mortua est, quodammodo Christus

mortuus est in nobis. Porro fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: *Opera, quae dedit mihi Pater, ipsa testimonium perhibent de me* (Joh. 5, 36). Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semet ipsa (Jac. 2, 17. 26); sicut enim corporis hujus vitam ex motu suo dignoscimus, ita et fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima, per quam movetur et sentit, vita vero fidei caritas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis: *Fides, quae per dilectionem operatur* (Gal. 5, 6); unde et refrigescente caritate fides moritur, sicut corpus anima recedente. Tu ergo, si videris hominem in bonis operibus strenuum et fervore conversationis hilarem, vivere in eo fidem non dubites; indubitata tenes vitae illius argumenta. Sed sunt nonnulli, qui, cum spiritu coeperint, heu! carne postea consummantur; scimus autem, quia jam tunc non permaneat in eis spiritus vitae, quia scriptum est: *Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est* (Gen. 6, 3). Quod si non permanet spiritus, haud dubium, quin excidat caritas, quae nimirum diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. 5, 5).

2.

(Mortui, qui secundum carnem vivunt.)

Porro fidei vitam (ut jam diximus) in caritate constituit, qui fidem per dilectionem perhibuit operari (Gal. 5, 6); hinc ergo colligitur, recedente spiritu a fidem mori, quoniam spiritus est, qui vivificat (Joh. 6, 64). Denique, si sapere secundum carnem mors est, non dubium, quin illi, quos vivere laetabamur, quam diu facta carnis spiritu mortificabant, secundum carnem viventes plangendi sint tamquam mortui; unde et in eodem Apostolo legis: *Si* – inquit – *secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis* (Rom. 8, 13). Vae tibi, quicumque es canis reversus ad vomitum et sus lota in volutabro luti! Non ad eos tantum loquor, qui corpore, sed etiam eos, qui corde redeunt in Aegyptum, saeculi hujus oblectamenta sectantes ac proinde fidei vitam, quae est caritas, non habentes; si quis enim diligit mundum, non est caritas Patris in eo (1. Joh. 2, 15). Quis magis mortuus eo, qui fovet ignem in sinu, peccatum in conscientia, nec sentit nec expavescit nec excutit?

3.

(Christus in sepulcro quomodo ungendus mystice. Pastorum triplex officium.)

Ecce igitur Christus in sepulcro fides mortua est in animo. Quid faciemus ei? Quid fecerunt sanctae mulieres, quae solae ex omnibus suis ampliori tenebantur affectu? *Emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum* (Marc. 16, 1). Num quid, ut suscitarent? Et nos scimus, fratres! quia suscitare nostrum non est, sed ungere nobis incumbit. Cur hoc? Nempe, ne foeteat, qui hujusmodi est; ne sit ceteris odor mortis, ne pereffluat et penitus dissolvatur. Emant proinde aromata sua tres mulieres: mens, lingua, manus; de his enim – ut arbitror – Petrus mandatum accepit tertio pascere gregem Domini (Joh. 21, 16). Pasce – inquit – mente, pasce ore, pasce opere; pasce animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione.

4.

(Aromata primae mulieris, id est mentis. 1. Compassionis affectus.)

Quaerat igitur mens aromata sua; ante omnia compassionis affectum, dehinc rectitudinis zelum, et inter haec discretionis spiritum non omittat. Quoties enim peccantem videris fratrem, continuo procedere debet compassionis affectus tamquam cognatus humanitati, quippe quem[5] concipis ex te ipso. *Vos* – inquit Apostolus, *qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis; considerans te ipsum, ne et tu tenteris* (Gal. 6, 1). Et cum exiret Dominus bajulans sibi crucem et plangerent super eum, nondum quidem omnes tribus terrae sed mulieres paucae, conversus ad eas: *Filiae* – inquit – *Jerusalem! Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete et super filios vestros* (Luc. 23, 28). Ordinem diligenter attende. *Super vos,* inquit primo, deinde *super filios vestros.* Temet ipsum attende, ut alii noveris compati, ut arguas in spiritu lenitatis; te ipsum considera, ne et tu tenteris. Sed quia exemplum efficacius persuadet et altius imprimit[6] animo, mitto vos ad sanctum illum senem, qui, cum audisset, peccasse unum ex fratribus, amarissime flebat, inquiens: Ille hodie et ego cras[7]! Qui sic flebat super se, putas, quia non compassus sit fratri? Hic itaque compassionis affectus multis quidem prodest, quia animus liberalis contristare, quem pro se viderit anxium, erubescit.

5.

(2. Zelus justitiae.)

Sed quid agimus, quod nonnulli dura cervice et attrita sunt fronte, ut, quo magis eis compatimur, tanto magis nostra et compassione et patientia abutantur? Nonne sicut compatiebamur fratri, ita ipsi justitiae compatiendum est, quam videmus tam impudenter abjici, tam imprudenter provocari? Scio, quia, si qua in nobis est caritas, contemptum hunc Dei ferre aequanimiter non possumus. Hic est zelus justitiae, quo adversus delinquentes accendimur, tamquam pietate ducti erga eam, quam contemni videmus, justitiam Dei. Verumtamen oportet, ut priora sibi vindicet compassionis affectus; alioquin in spiritu vehementi conterimus naves Tharsis, conterimus quassatum calamum, exstinguimus lignum fumigans.

6.

(3. Discretio.)

Sed cum uterque aderit, videlicet et compassionis affectus et zelus justitiae, necesse est, ut adsit spiritus discretionis, ne forte, cum oporteat hunc exhiberi, ille procedat et indiscretio ipsa confundat universa. Habeat itaque mens nostra tertium, scilicet spiritum discretionis, ut miscens apte temporibus tempora opportune aemulari et nihilo minus ignoscere sciat. Samaritanus sit, custodiens et observans, quando oleum misericordiae, quando vinum fervoris exhibeat. Et ne forte meum putetis inventum, prophetam audite in psalmo haec eadem et eodem ordine postulantem: *Bonitatem* – inquit – *et disciplinam et scientiam doce me* (Ps. 118, 66).

7.

(Aromata haec a quo emenda.)

Sed unde haec nobis? Neque enim talia profert virtutum germina terra cordis nostri, sed magis spinas et tribulos germinat nobis. Emere ergo oportet; a quo autem emenda sunt? Ab eo utique, qui ait: *Venite, emite absque argento et absque ulla commutatione vinum et lac* (Is. 55, 1). Non ignoratis, quid lactis dulcedo, quid vini designet austeritas; quid est autem emere sine argento et sine commutatione? Non talis est emptio apud amatores hujus

saeculi, sed apud auctorem saeculi alia esse non potest; propheta enim dixit Domino: *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges* (Ps. 15, 2). Quam igitur commutationem ei dabit homo pro gratia sua, qui nullius eget et cujus sunt universa? Gratia gratis datur; etiam cum emitur, gratis emitur, quia, quod datur pro ea, nobis melius retinetur.

8.

(Voluntatis propriae nummo emenda.)

Tria ergo aromata mentis nummo propriae voluntatis emenda sunt, quam quidem dimittentes nihil amittimus, etiam et lucramur plurimum, commutantes illam in melius, ut communis fiat, quae propria fuit. Porro communis voluntas caritas est. Emimus ergo absque commutatione, recipientes, quod non habuimus, et quod habuimus, melius retinentes. Quando vero compatietur fratri, qui in propria voluntate nescit compati nisi sibi? Aut quando amans se ipsum diliget justitiam et odio habebit iniquitatem? Simulare quidem potest ante oculos hominum, etiam et semet ipsum seducere, ut, cum privato amore vel odio ducitur, compassionis affectum aut zelum putet esse justitiae. Verum facile est nosse, quam sint aliena a propria voluntate, quae propria sunt caritatis, cui illa recta fronte contrariam se constituit; nam caritas benigna est, caritas super iniquitate non gaudet (1. Cor. 13, 4). Jam de spiritu discretionis scimus, quia nihil sic illum exstinguit, quomodo voluntas propria, subvertens corda hominum et rationis oculos claudens. Emenda proinde sunt tria mentis aromata: affectus compassionis, rectitudinis zelus et spiritus discretionis, nummo (ut dictum est) propriae voluntatis.

9.

(Aromata secundae mulieris, id est linguae: 1. Moderata correptio. 2. Copia sermonis. 3. Efficacia sermonis.)

Linguae quoque aromata tria nihilo minus sunt: modestia in increpando, copia in exhortando, efficacia in persuadendo. Vis habere haec aromata? Eme illa a Domino Deo tuo; eme – inquam – et sicut priora sine ulla commutatione; ut aliquid recipias, perdas nihil. Eme a Domino moderatam correptionem, quia omnino magnum quoddam bonum et datum optimum est et quod habeant pauci; *linguam enim* – ut ait beatus Jacobus –

nemo domare potest (Jac. 3, 8). Videas multos, sincera licet intentione et benigno accedant animo, leviter dicere, quod graviter audiatur. Volat irrevocabile verbum, et quod sanare debuerat, quia mordacius 10 forte videtur, exasperat et exulcerat magis; quando negligentiae additur impudentia, etiam et impatientia cumulatur, ut, qui in sordibus erat, sordescat adhuc, declinans in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis, ac more phrenetici non solum repellens sed et mordere tentans medici manum. Multis quoque non suppetit verborum copia, sed prae sermonis inopia linguam suam palato adhaerescere sentiunt, quod et ipsum interdum solet audientibus obesse non parum. Aliis vero ad manum est abundantia multa sermonis; sed, quae dicunt, minus sapiunt, minus acceptantur; et quia gratiam non habent, minus efficacia sunt, quae loquuntur. Vides ergo, quam necesse sit emere ab eo, a quo omne bonum est, a quo omnis scientia, modestiam in increpando, copiam in exhortando, efficaciam in persuadendo.

10.

(Confessionis nummo emenda.)

Proinde eme ista nummo confessionis, ut prius peccata tua confitearis, quam ad expurganda accedas aliena. Magnum prorsus et mirabile sacramentum animae suscitatio est; vide, ne ad illud immundus accedas. Quod si forte non potes innocens, immo quia non potes, lava inter innocentes manus tuas, antequam circumdes monumentum Domini; omnia siquidem in confessione lavantur, et haec ablutio in quamdam innocentiam tibi deputabitur, ut inter innocentes assistas. Ad altaris officium nemo accedit in veste communi, sed quisquis accessurus est, albis induitur; et tu ergo, cum ad Domini monumentum properas, lavare, dealbare, induere vestimentis gloriae, ut dicatur tibi: *Confessionem et decorem induisti* (Ps. 103, 1), quia, ubi confessio, ibi in conspectu Domini pulchritudo est. Haec pro eo dicta sunt, ut aromata linguae: moderata increpatio, copiosa exhortatio, efficax persuasio, nummo confessionis emantur.

11.

(Exemplum efficacius quam verbum. Aromata tertiae mulieris, id est manus: 1. Continentia. 2. Misericordia. 3. Patientia.)

Verumtamen legimus 11 et quotidianis etiam experimentis didicimus: cujus vita despicitur, restat, ut praedicatio contemnatur.

Paret ergo et manus aromata sua, ne subsannet nos Sapiens tamquam pigrum illum, cui labor sit manum ad os porrigere (Prov. 19, 24), ne possit dicere is, quem arguis: *Tu, qui alium doces, te ipsum non doces* (Rom. 2, 21). Alligas enim onera gravia et importabilia et imponis ea in humeros hominum, digito tuo nolens ea movere. Dico vobis: Sermo quidem vivus et efficax exemplum est operis, facile persuadens, quod intendimus, dum factibile probat esse, quod suademus. Pro hujusmodi habeat necesse est etiam manus aromata sua: continentiam in carne, misericordiam in fratre 12, patientiam in pietate. Unde Apostolus ait: *Sobrie et juste et pie vivamus* (Tit. 2, 12); haec enim tria sunt conversationi nostrae maxime necessaria, quoniam primum debemus nobis, secundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suum peccat, magno illud privans honore et pavendo addicens pudendoque dedecori, tollens membrum Christi et faciens membrum meretricis. Ego autem non ab ea tantum, quae tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continendum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quaere, quam debes tibi ipsi, nemo enim tibi propinquior est; dehinc adde misericordiam, quam debes proximo, quia cum eo salvandus es; deinde etiam patientiam, quam debes Deo, quia ab eo salvandus es 13. *Omnes enim, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur* (II. Tim. 3, 12), et: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum coelorum* (Act. 14, 21). Vide ergo, ne per impatientiam pereas, sed universa 14 pro eo sustine, qui prior majora pro te sustinuit et apud quem infructuosa patientia non erit, sicut ait propheta: *Patientia pauperum non peribit in finem* (Ps. 9, 19).

12.

(Subjectionis nummo emenda. Peccatoris conversio res divinae virtutis.)

Porro haec manus aromata nummo subjectionis emuntur; haec est enim, quae dirigit gressus nostros et sanctae conversationis gratiam promeretur. Nam si contraria lex inventa est in membris nostris per inobedientiam, quis nesciat, per obedientiam continentiam dari 15? Ipsa quoque est, quae misericordiam ordinare novit; ipsa, quae patientiam et docet et donat. Cum his igitur aromatibus accede ad eum, in quo fides mortua est. Verum si consideremus, quam magnum sit ad nos suscitare eum, qui

hujusmodi est; quam difficile sit vel accedere ad cor ejus, quod lapidea quaedam obstinatio et impudentia clausit: puto, quod dicere habeamus et nos: *Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?* Attamen, dum sic trepidi veremur accedere cunctantes ad tam grande miraculum, fit nonnumquam, ut solita pietate praeparationem cordis nostri audiat auris divina et ad vocem virtutis ejus resurgat, qui erat mortuus; et ecce, angelus Domini, hilaritas quaedam in vultu illius, tamquam in ostio monumenti nobis apparet et fulgor quidam, index resurrectionis, ut aperte videatur facies ejus immutata, accessum praebens nobis ad cor suum, immo et advocans, ipsumque obstinationis suae revolvens lapidem et sedens super eum, ita ut suscitata fide ipsa etiam linteamina, quibus obvoluta fuerat, ipse demonstret. Dumque omnia, quae in corde suo prius actitabantur, aperit et confitetur, quomodo se ipsum sepelierat intus, ipsam tepiditatem et negligentiam suam prodens: *Venite* – inquit – *et videte locum, ubi positus erat Dominus* (Matth. 28, 6).

Tempore Resurrectionis

Sermo III.

De mersione Naaman septies in Jordane deque mundatione septemplicis leprae et de septem apparitionibus Domini resurgentis, quibus septem dona Spiritus sancti designantur 1.

1.

(Christus septem nobis dedit purgationes. Septuplex lepra moraliter expenditur. 1. Proprietas possessionum. Christi paupertas.)

Sicut in corporum medicina prius purgationes adhibentur, deinde refectiones, ut scilicet prius exinaniatur corpus ab humoribus noxiis, dehinc cibis sanioribus foveatur: sic medicus animarum, Dominus Christus, cujus tota dispensatio, quam exhibuit in carne, medicina salutis est, ante passionem suam septem dedit purgationes, post resurrectionem suam totidem cibos, salubres pariter et suaves. Elisaeus noster Naaman leprosum septies in Jordane mergi praecepit (IV. Reg. 5, 10), qui interpretatur descensus. In descensu namque Domini nostri Jesu Christi, id est in

humilitate conversationis ejus, quam exhibuit ante passionem, mundamur et purgamur; in resurrectione vero et vita, quam ostendit quadraginta diebus, reficimur et delectabilibus pascimur alimentis. Septempliciter enim occupavit nos lepra superbiae: in proprietate possessionum, in gloria vestium, in voluptate corporum, in ore quoque dupliciter, similiter et in corde. Prima est lepra domus, qua divites esse volumus in hoc saeculo; sed ab ista mundamur, si immergimur in Jordane, id est in Christi descensu. Invenimus enim, quoniam ille, cum esset dives, propter nos pauper factus est; descendit ab inenarrabilibus coeli divitiis et veniens in mundum nec istas qualescumque divitias habere voluit, sed in tanta paupertate venit, ut natus continuo poneretur in praesepio, quia ei non erat locus in diversorio (Luc. 2, 7). Denique quis nesciat, quoniam Filius hominis non habebat, ubi caput suum reclinaret? Qui bene mergitur hic, quando quaeret divitias hujus mundi? Et vere magna abusio et magna nimis[2], ut dives esse velit vermiculus vilis, propter quem Deus majestatis et Dominus Sabaoth voluit pauper fieri.

2.

(2. Lepra gloria vestium. 3. Voluptas corporis. 4. Murmuratio. 5. Jactantia.)

Porro in lepra vestis omnem saeculi hujus pomposam intellige vanitatem; nam ab illa nihilo minus in Jordanis mersione mundaberis, ubi invenies Christum Domini vilibus pannis involutum, factum opprobrium hominum et abjectionem plebis. A lepra quoque corporis mundamur in ipso Jordane, si bene cogitantes Dominicam passionem erubescimus sequi corporis voluptatem. At in ore (ut diximus) duplex est lepra; cum enim adversi quicquam contigerit, murmuramus et impatientiae verbum tamquam leprae sanies effluit. Sed ab hac mundamur, si illum attendimus, qui tamquam ovis ad occisionem ductus est et non aperuit os suum (Is. 53, 7); qui, cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur (I. Petr. 2, 23). In prosperis quoque contra eum, qui dixit: *Non, qui se ipsum commendat, ille probatus est* (II. Cor. 10, 18), commendamus nosmet ipsos, non in multa patientia sed in arrogantia, et inquinat[3] nos altera lepra: verbum jactantiae. Ut ergo mundemur ab illa[4], mergamur in Jordane et imitemur[5] eum, qui non quaerebat gloriam suam[6]; unde et daemonia, quae clamabant, quia ipse esset

Dei Filius, praecipiebat[7] obmutescere (Luc. 4, 34) et illuminatos caecos dicere prohibebat (Matth. 9, 30).

3.

(6. Voluntas propria. Voluntatis propriae pericula et damna. Voluntas propria in Deum iniqua et crudelis.)

In corde duplex est lepra: propria voluntas et proprium consilium; lepra utraque nimis pessima eoque perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quae non est communis cum Deo et hominibus, sed nostra tantum, quando, quod volumus, non ad honorem Dei, non ad utilitatem fratrum, sed propter nosmet ipsos facimus, non intendentes placere Deo et prodesse fratribus, sed satisfacere propriis motibus animorum[8]. Huic contraria est recta fronte caritas, quae Deus est; haec enim adversus Deum inimicitias exercens est et guerram crudelissimam. Quid enim odit aut punit Deus praeter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria et infernus non erit; in quem enim ignis ille desaeviet nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc, cum frigus aut famem aut aliquid tale patimur, quid laeditur nisi propria voluntas? Quod si voluntarie sustinemus, ipsa jam voluntas[9] communis est; sed infirmitas quaedam et velut pruritus voluntatis adhuc de proprio est et in illo omnes poenas sustinemus[10], donec penitus consumatur. Nam voluntas illa proprie dicitur, cui assentimur et cui se liberum inclinat arbitrium; haec autem desideria et concupiscentiae, quae invitos tenent[11], non voluntas sed corruptio voluntatis est. Porro voluntas propria quo furore Dominum majestatis impugnet, audiant et timeant servi propriae voluntatis! Primo namque se ipsam et subtrahit et subducit ejus dominatui, cui tamquam auctori servire jure debuerat, dum efficitur sua[12]. Sed num quid contenta erit hac injuria? Nequaquam; addit adhuc, et quod in se est, omnia quoque, quae Dei sunt, tollit et diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nonne, qui per usuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur universum, si non deesset possibilitas, si suppeteret voluntati facultas? Dico fiducialiter: nemini, qui sit in propria voluntate, posset universus mundus sufficere. Sed utinam vel rebus istis esset contenta, ne in ipsum (horribile dictu!) desaeviret auctorem. Nunc autem et ipsum, quantum in ipsa est, Deum perimit voluntas propria; omnino enim vellet, Deum peccata sua aut vindicare non posse aut nolle, aut ea nescire. Vult

ergo eum non esse Deum, quae, quantum in ipsa est, vult eum aut impotentem aut injustum esse aut insipientem. Crudelis plane et omnino exsecranda malitia, quae Dei potentiam, justitiam, sapientiam perire desiderat. Haec est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa et leaena saevissima. Haec est immundissima lepra animi, propter quam in Jordane mergi oporteat et imitari eum, qui non venit facere voluntatem suam; unde et in passione: *Non mea* – inquit – *voluntas sed tua fiat* (Luc. 22, 42).

4.

(7. Lepra proprium consilium. Pertinacia proprii sensus et judicii perstringitur. Christus suum deseruit consilium.)

Lepra vero proprii consilii eo perniciosior est quo magis occulta, et quanto plus abundat, tanto sibi quisque sanior esse videtur. Haec illorum est, qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam; sequentes errorem suum et obstinati in eo ita, ut nullis velint consiliis acquiescere. Hi sunt unitatis divisores, inimici pacis, caritatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi et magni in oculis suis, ignorantes Dei justitiam et suam volentes constituere. Et quae major superbia, quam ut unus homo toti congregationi judicium suum praeferat, tamquam ipse solus habeat spiritum Dei? *Idololatriae scelus est non acquiescere et quasi peccatum ariolandi repugnare* [13] (1. Reg. 15, 23). Eant nunc, qui se faciunt religiosiores aliis, qui non sunt sicut ceteri hominum. Ecce arioli [14] et idololatrae facti sunt, si tamen vel ei, qui dixit hoc, plus quam sibi [15] judicant esse credendum. Neque huic dissonat Veritatis sermo, quem dixit: *Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* (Matth. 18, 17) [16]. Sed ubi poterit haec lepra mundari nisi in Jordane? Ibi mergere, quicumque hujusmodi es, et attende, quid fecerit magni consilii Angelus, quomodo consilium suum postposuerit consilio vel magis voluntati mulieris unius (beatam Virginem loquor) et fabri pauperis (ipse est Joseph). Inventus enim in medio doctorum audiens eos et interrogans quodammodo increpatus a Matre est: *Fili! quid fecisti nobis sic?* At ille: *Quid erat* – inquit, *quod me quaerebatis? Nesciebatis, quia in his, quae Patris mei sunt, oportet me esse? At illi non intellexerunt verbum* (Luc. 2, 48–50). Et quid fecit Verbum? Non capiebatur in se; descendit, ita ut esset etiam subditus illis. Quis jam non erubescat obstinatus esse in consilio suo, quando

suum Sapientia ipsa deseruit? Sic mutavit consilium suum, ut, quod jam tunc ceperat, ex tunc usque ad tricesimum aetatis suae annum prorsus dimiserit; nihil enim ab hoc duodecimo anno de ejus doctrina vel operibus invenis usque ad annos triginta.

5.

(Cur Christus voluntatem suam noluerit impleri.)

Sed forte quaerendum ab ipso est, quomodo voluntatem suam consiliumve reliquerit. O Domine! Voluntas, de qua dixisti (Marc. 14, 36; Luc. 22, 42), ut non fieret, si bona non erat, quomodo tua erat[17]? Si bona erat, quare derelicta est? Sic et consilium, si non bonum, quomodo tuum? Si bonum, quomodo relinquendum? Et bona erant et ejus erant, neque minus tamen relinquenda, ob hoc videlicet, ut fierent meliora; neque enim oportebat propria praejudicare communibus. Erat ergo voluntas Christi et bona erat, qua dicebat: *Si fieri potest, transeat a me calix iste* (Matth. 26, 39); sed ea, de qua dicebat: ***Fiat voluntas tua,*** melior erat, quia communis non solum Patris sed et Christi ipsius (oblatus est enim, quia ipse voluit) et nostra; nisi enim granum frumenti cadens in terram mortuum esset, ipsum solum maneret, mortuum vero multum fructum attulit. Atque haec voluntas Patris erat, ut videlicet haberet, quos adoptaret in filios; Christi erat, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus; nostra erat, quia pro nobis faciebat, ut redimeremur[18]. De consilio idem dicimus; Christi enim erat et bonum erat consilium illud, quod ait: *Quia in his, quae Patris mei sunt, oportet me esse* (Luc. 2, 49); sed quia illi non intellexerunt, mutavit illud consilium, ut nos mundaret ab ea lepra, quae proprii consilii est. Exemplum enim dedit nobis, ut et nos ita faciamus; nam ab initio noverat, quid esset facturus, sed voluit formam nobis hujus humilitatis exhibere et ad lavandam pessimam hanc lepram divinum in se ipso parare Jordanem. Audiant igitur utrique pariter, qui propriae voluntatis et qui proprii consilii lepra sordent; audiant, quid Spiritus dicat ecclesiis, brevi uno versiculo lepram utramque condemnans: *Sapientia* – ait, *quae desursum est, primum quidem pudica est,* contra propriae voluntatis impuritatem; *deinde pacifica* (Jac. 3, 17), contra consilii proprii obstinatam rebellionem.

6.

(Ex septem apparitionibus Christi septem dona Spiritus sancti eruit.)

Cum ab his septem purgatus fuerit aeger, tamquam post septem cellas quaerat septem fercula, quae sunt septem Spiritus sancti dona. Porro sicut in vita Domini ante passionem septem purgationes invenimus, sic et in apparitionibus septem, quae post resurrectionem factae leguntur, septem illa dona Spiritus sancti possumus invenire. In prima spiritum timoris accipe, quando mulieribus sanctis venientibus descendit angelus de coelo et terrae motus factus est (Matth. 28, 2), ita ut ipsas timore perterritas oportuerit ab angelo consolari (Luc. 24, 4). In spiritu pietatis apparuit Simoni, quia magna omnino et vere Domino Jesu digna pietatis dignatio, quod ei quasi singulariter et ante ceteros dignatus est apparere, quem prae ceteris de negatione ejus rea conscientia confundebat, ut, ubi abundavit delictum, superabundaret et gratia[19]. In spiritu scientiae duobus pergentibus in Emmaus scripturas exposuit, incipiens a Moyse et prophetis (Luc. 24, 27). In spiritu fortitudinis januis clausis intravit (Joh. 20, 19), ostendens manus et latus, sicut solent in signum virtutis clypeorum foramina[20] demonstrari. In spiritu consilii frustra in piscatione laborantes mittere in dexteram rete consuluit (Joh. 21, 6). In spiritu intellectus aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas (Luc. 24, 45). In spiritu sapientiae die quadragesima apparuit eis, quando videntibus illis elevatus est et viderunt Filium hominis ascendentem (Act. 1, 9), ubi erat prius. Usque ad illam enim diem quasi per stultitiam praedicationis[21] salvos faciebat credentes; postquam vero coram eis ascendit ad Patrem, jam coepit sapientia declarari[22].

In Octava Paschae

Sermo I.

De fide vincente et tribus testimoniis in coelo et in terra[1].

1.

(Christianorum adoptio.)

Omne, quod natum est ex Deo, vincit mundum (1. Joh. 5, 4). Postquam Unigenitus Dei non rapinam arbitratus est, esse se

aequalem Deo, hominis quoque dignatus est fieri filius et habitu inventus ut homo, non immerito jam de coelesti generatione exiguitas humana praesumit; neque enim indignum est Deo, eorum fieri patrem, quorum se Christus fecerit fratrem. Hinc est, quod beatus Johannes (qui saepius nobis ac studiosius hanc commendat adoptionem filiorum Dei) in ipso quoque evangelii sui principio: *Quotquot* – inquit – *receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joh. 1, 12). Huic ergo verbo simile est, quod audivimus hodie de ejus epistola recitari: *Omne* – inquit, *quod natum est ex Deo, vincit mundum;* quotquot enim sunt Christi, cum Christo eos mundus odit, sed cum Christo superatur pariter et ab ipsis. *Nolite* – ait – *mirari, si odit vos mundus; scitote, quia priorem me vobis odio habuit* (Joh. 15, 18); et item: *Confidite* – inquit, *quia ego vici mundum* (Joh. 16, 33). Sic nimirum manifesta fit sermonis illius veritas, quem ait Apostolus: *Quos praescivit* – inquit (haud dubium, quin Deus Pater), *et praedestinavit conformes fieri imagini Filii sui* (Rom. 8, 29). Vide conformationem. Post ipsum adoptantur, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus; post ipsum odit mundus eos; post ipsum et ab eis vincitur mundus.

2.

(Tentationis victoria testimonium coelestis generationis. Fide vincimus hostes.)

Bene ergo, quod natum est ex Deo, vincit mundum, ut sit testimonium coelestis generationis victoria tentationis, et sicut is, qui filius est per naturam, mundum cum suo principe triumphavit, sic et nos victores inveniamur, quotquot sumus filii adoptionis. Victores sane, sed in ipso, qui confortat nos, in quo et possumus omnia; quia *haec est victoria, quae vincit mundum, fides nostra* (1. Joh. 5, 4). Fide siquidem in Dei filios adoptamur, fidem in nobis mundus in maligno positus odit atque persequitur; fide quoque et vincitur, sicut scriptum est: *Sancti per fidem vicerunt regna* (Hebr. 11, 33). Quidni attribuatur fidei victoria, cujus est etiam vita? *Justus* – inquit – *ex fide vivit* (Rom. 1, 17; Habac. 2, 4). Quoties ergo tentationi resistis, quoties vincis malignum, noli propriis tribuere viribus; noli in te, sed magis in Domino gloriari. Quando enim fortis ille armatus tuae cederet infirmitati? Audi denique, quid Dominici constitutus pastor ovilis

admoneat: *Adversarius* – inquit – *vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens, quem devoret; cui resistite fortes in fide* (1. Petr. 5, 8. 9). Vides, quemadmodum sibi veritatis testimonia concinant: Paulus fide regna vicisse sanctos; Petrus principi mundi resistendum in fide; Johannes quoque: *Haec est* – inquit – *victoria, quae vincit mundum, fides nostra* (1. 5, 4).

3.

(Credentes cur tam pauci victores.)

Sequitur: *Quis enim est, qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Jesus est Filius Dei* (1. Joh. 5, 5)? Certum id quidem, fratres, omnem, qui non credit in Filium Dei, ex hoc ipso jam non modo victum esse sed etiam judicatum; sine fide enim impossibile est placere Deo (Hebr. 11, 6). Verumtamen potest forte movere, quod tam multos videmus credentes, Jesum Filium Dei esse, adhuc tamen mundi nihilo minus cupiditatibus irretitos. Quid ergo ait: *Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit, quia Jesus est Filius Dei,* cum et ipse jam mundus id credat? Annon ipsi quoque daemones et credunt et contremiscunt (Jac. 2, 19)? Sed dico: putasne, Filium Dei reputat Jesum, quisquis ille est homo, qui ipsius nec terretur comminationibus, nec attrahitur promissionibus, nec praeceptis obtemperat, nec consiliis acquiescit? Nonne is, etiamsi fateatur, se nosse Deum, factis tamen negat? Porro *fides sine operibus mortua est* (Jac. 2, 20) in semet ipsa; nec sane mirum videri potest, si nequaquam vincit, qui nec vivit quidem.

4.

(Fides vivida et victoriosa.)

Quaeris, quaenam sit vivida et victoriosa fides? Illa sine dubio, per quam Christus habitat in cordibus nostris; Christus enim et virtus est et vita nostra. *Cum Christus apparuerit vita vestra* – ait Apostolus, *tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria* (Coloss. 3, 4). Unde gloria nisi de victoria? Aut quare cum ipso apparebimus, nisi quia in ipso et vincimus? Denique, si his tantum data est potestas filios Dei fieri, qui suscipiunt Christum, de his quoque solis intelligendum est, quod dicitur: *Omnis, qui natus est ex Deo, vincit mundum.* Inde est, quod hic quoque, cum dixisset: *Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit, quia Jesus*

est Filius Dei, ut planius faceret eam commendari fidem, per quam (ut dictum est) Christus in cordibus nostris habitat, addidit continuo de ipsius adventu, dicens: *Hic est, qui venit per aquam et sanguinem, Jesus Christus* (1. Joh. 5, 6); adhuc autem supereminentiorem viam ostendens: *Et Spiritus est* – inquit, *qui testificatur, quoniam Jesus est Filius Dei.* Sane, quod interponit signanter repetens: *Non in aqua solum, sed in aqua et sanguine,* ad Moysi differentiam arbitror accipiendum; Moyses siquidem in aqua venit, a qua et nomen accepit, ut Moyses vocaretur.

5.

(Moyses typus Christi. Pharaonis et Herodis comparatio. Testimonium aquae et sanguinis.)

Recolant, quibus nota est historia veteris testamenti, quemadmodum in Aegypto, dum parvuli omnes Israelitici germinis necarentur, expositum in aquis Moysen tulerit filia Pharaonis. Et vide, si non manifeste Christi et in hoc ipso videtur praecessisse figura; simili nempe cum Pharaone etiam Herodes suspicione laborans ad eadem conversus est crudelitatis argumenta, sed eodem modo est ipse delusus. Utrobique pro unius suspecta persona trucidatur numerositas puerorum; utrobique, qui quaerebatur, evadit, et quomodo Moysen filia Pharaonis, ita Christum quoque Aegyptus (quae non immerito Pharaonis intelligitur filia) suscepit conservandum. Manifeste tamen plus quam Moyses hic, utpote qui venerit non in aqua tantum, sed in aqua et sanguine. *Aquae enim multae populi multi* (Apoc. 17, 15): venit ergo in aqua tantum, qui congregavit quidem populum, sed populum non redemit; nam et ipsa quoque de servitute Aegyptia liberatio non Moysi sed Agni sanguine facta est, liberandos nos praefigurans a vana nostra conversatione hujus saeculi sanguine agni immaculati, Christi Jesu. Hic est verus legifer noster, apud quem copiosa est redemptio; mortuus est enim non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui dispersi erant, congregaret in unum. Memento sane, hunc esse Johannem, qui vidit et testimonium perhibuit (et scimus, quia verum est testimonium ejus), exiisse de latere Domini dormientis in cruce sanguinem simul et aquam (Joh. 19, 34. 35), quo videlicet dormienti novo Adae nova de latere suo proferretur pariter et redimeretur ecclesia.

6.

(Testimonium Spiritus.)

Sic ergo hodie quoque ad nos per aquam et sanguinem venit, ut sit aqua et sanguis testimonium adventus ejus fideique victricis; non solum autem, sed testimonium est majus his, quod perhibet Spiritus veritatis. Horum trium testimonium verum certumque est, et felix anima, quae meretur illud accipere. *Tres enim sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua et sanguis* (1. Joh. 5, 8). In aqua quidem baptismum intellige, in sanguine martyrium, in Spiritu caritatem; Spiritus enim est, qui vivificat, et fidei vita dilectio. Denique, si quaeris, quid Spiritui et caritati, respondeat Paulus: quia *caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis* (Rom. 5, 5). Necessario quoque Spiritus additur aquae et sanguini, cum eodem Apostolo teste sine caritate, quicquid habeas, nihil prosit (1. Cor. 13, 3).

7.

(Martyrium spirituale. Tentatio triplex earumque remedium. Mundi triumphati testimonium.)

Jam vero, quia baptismum aqua, martyrium diximus sanguine designari, memento, et unicum et quotidianum esse baptismum, similiter et martyrium. Et est enim martyrii genus et quaedam effusio sanguinis in quotidiana corporis afflictione; est et baptismus aliquis in compunctione cordis et lacrimarum assiduitate 4. Sic quippe infirmis et pusillis corde necesse est, ut, quem semel pro Christo ponere non sufficiunt, saltem mitiori quodam sed diuturniori martyrio sanguinem fundant; sic et baptismi sacramentum, quoniam iterari non licet, his, qui saepius in multis offendunt, frequenti oportet ablutione suppleri. Unde et propheta: *Lavabo* – inquit – *per singulas noctes lectum meum, lacrimis meis stratum meum rigabo* (Ps. 6, 7). Vis ergo nosse, quis est, qui vincit mundum? Quae in eo vincenda sunt, diligentius intuere; siquidem et hoc ipsum beatus iste Johannes indicat, dicens: *Carissimi! Nolite diligere mundum neque ea, quae in mundo sunt; omne enim, quod in mundo est, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum et ambitio saeculi* (1. Joh. 2, 15. 16). Hae sunt tres turmae, quas fecerunt Chaldaei; sed memini quoque, sanctum Jacob fecisse tres turmas, cum timeret a facie Esau,

rediens de Mesopotamia (Gen. 32, 7). Et vobis ergo adversus triplex genus tentationis triplici opus est munimento: ut carnis quidem concupiscentia ipsius mortificatione vincatur, quam (si meministis) in sanguinis testimonio diximus intelligendam; oculorum vero concupiscentiam superet studium compunctionis et assiduitas lacrimarum; porro ambitionis vanitatem [5] virtus caritatis excludat, quae sola castificat animam, sola purgat intentionem. Certum quippe triumphati mundi testimonium est, si corpus castiges et subjicias servituti, ne perniciosa libertate serviat voluptati; si fletui praebeas oculos magis quam petulantiae vel [6] curiositati; si denique spirituali dilectione flagrans nulli animum dederis vanitati [7].

8.

(Trinitatis testimonium.)

Merito sane unus est, qui in terra pariter et in coelo testimonium perhibet, Spiritus; quia, sive corporis afflictio cessabit sive lacrimarum fons exsiccabitur, sed caritas numquam excidit. Praelibatio quaedam est in praesenti, consummatio et plenitudo in futuro manet. Verumtamen licet maneat post aquam et sanguinem Spiritus (aqua quippe et sanguis regnum Dei non possidebunt), interim tamen aut vix aut nullo modo invenire est Spiritum sine illis, quoniam *hi tres* – inquit – *unum sunt*, ut quolibet ex his tribus deficiente adesse cetera non praesumas [8]. Simul vero juncta testimonia ista credibilia facta sunt nimis, nec poterit, cui in terris suppetunt haec, carere testimonio vel in coelis; confitetur Dei Filium coram hominibus non verbo neque lingua sed opere et veritate, et Filius quoque confitebitur eum coram angelis Dei. An vero ei deesse poterit in testimonio Pater, cui Filium videat attestantem? Sine dubio confitebitur et ipse, quod viderit in abscondito [9]; sed neque Spiritus quidem a Patre Filioque dissentiet, quippe qui Patris Filiique sit Spiritus. Denique, quonam modo careat testimonio ejus in coelo, qui habere illud meruit et in terra? *Tres ergo sunt, qui testimonium dant in coelo: Pater et Filius et Spiritus sanctus* (1. Joh. 5, 7), et ne quam forte dissonantiam suspiceris, hi tres unum sunt. Magnum profecto habituri sunt testimonium, quos in coelo Pater susceperit tamquam filios et haeredes, Filius adsciverit tamquam fratres et cohaeredes, Spiritus sanctus adhaerentes Deo unum

spiritum faciat esse cum eo. Est enim Spiritus ipse indissolubile vinculum Trinitatis, per quem, sicut Pater et Filius unum sunt, sic et nos unum simus in ipsis, eo miserante, qui pro discipulis hoc ipsum orare dignatus est, Jesu Christo, Domino nostro.

In Octava Paschae

Sermo II.

De tribus testimoniis [1].

1.

(Testimonium in coelo ad discernendos angelos beatos a reprobis. Luciferi superbia.)

Ex epistola beati Johannis hodie nobis est lectio recitata, in qua discimus, testimonium dari triplex in coelo, triplex in terra (1. Joh. 5, 7. 8). Et quidem – pro meo sapere – illud stabilitatis, hoc reparationis est signum; illud angelos, istud homines [2]; illud beatos a miseris, istud justos discernit ab impiis. Angelis siquidem, qui in prima illa praevaricatione superbiente Lucifero in veritate steterunt, merito testimonium perhibet visio Trinitatis; hominibus, quos divina miseratio salvat, Spiritus, aqua et sanguis. Quidni perhibeat testimonium Pater, a quibus honoratus est ut pater? Tibi vero, maligne! sic loquitur: *Si ergo ego pater, ubi est honor meus* (Malach. 1, 6)? Careas omnino necesse est testimonio Patris, cujus tibi gloriam usurpare conaris, non honorare eum cupiens sed aequare. *Sedebo* – inquit – *in monte testamenti et similis ero Altissimo* (Is. 14, 13. 14). Itane modo creatus Patri spirituum consedebis? Et certe necdum tibi dixit: *Sede a dextris meis* (Ps. 109,1). Si nescis, o impudens! Unigenitus ille est, cui aeterna generatione Patris aequalitas collata est et consessus. Tu, rapinam cogitans esse aequalis Deo, Filio gloriam invides, gloriam quasi Unigeniti a Patre, ut ne ab ipso quidem testimonium merearis habere. An vero poterit detestato a Patre et Filio utriusque Spiritus attestari? Abominatur superbum profecto et inquietum, qui super quietum et humilem requiescit amator pacis, et unitatis consecrator adversum te pro pace et unitate zelatur.

2.

(Singularitas reproborum angelorum.)

Quid mirum, fratres! si timemus, ne forte pusillam hanc vineam Domini depasci singularis ferus incipiat? Quantos enim coelestis vineae palmites prima illa singularitas conculcavit? Sed forte superbiam quidem in eo facile advertistis, non autem singularitatem. Dico ergo: Ubi stabat universitas angelorum, num quid caruit singularitatis vitio, qui sedere velle praesumpsit? At forte quaeritis, unde mihi nota sit haec statio angelorum? Duos teneo idoneos testes, quorum uterque, quod vidit, hoc testatur: *Vidi Dominum sedentem* – ait Isaias, *Seraphim autem stabant* (Is. 6, 1. 2); et Daniel: *Millia* – inquit – *millium ministrabant ei et decies millies centena millia assistebant ei* (Dan. 7, 10). An et tertium desideratis, ut in ore trium testium stet omne verbum? Apostolum profero, qui usque ad tertium raptus est coelum et rediens loquebatur: *Nonne omnes administratorii sunt spiritus* (Hebr. 1, 14)? Siccine, ubi stant omnes, universi ministrant, tu, pacis inimice! sedebis? Plane contristas Spiritum, qui habitare facit unius moris in domo; offendis caritatem, quia scindis unitatem, rumpis vinculum pacis. Merito proinde angelorum, qui suum nec ordinem nec domicilium reliquere, caritati, unitati et paci Spiritus attestatur, a quo sane tua et invidia et singularitas et inquietudo reprobatur. Et haec quidem de eo testimonio, quod datur in coelis.

3.

(Testimonium in terra ad discernendos justos ab impiis. Praedestinationis signa.)

Est et aliud, quod datur in terra, ad discernendos utique, qui in ea sunt exsules, ab indigenis, hoc est, coeli cives a civibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certe, quaenam eis esse poterat consolatio inter spem et metum sollicitudine anxia fluctuantibus, si nullum omnino electionis suae habere testimonium mererentur? Novit Dominus, qui sunt ejus, et solus ipse scit, quos elegerit a principio; quis vero scit hominum, si est dignus amore an odio? Quodsi – ut certum est – certitudo nobis omnino negatur, num quid non tanto delectabiliora erunt, si qua forte electionis hujus signa possimus invenire? Quam enim requiem habere potest spiritus noster,

dum praedestinationis suae nullum adhuc testimonium tenet? Fidelis proinde sermo et omni acceptione dignus, quo salutis testimonia commendantur; hoc sane verbo et electis consolatio ministratur et subtrahitur 3 reprobis excusatio. Cognitis siquidem signis vitae quisquis haec negligit, manifeste convincitur in vano accipere animam suam et pro nihilo habere terram desiderabilem comprobatur 4.

4.

(Hominis casus et reparatio.)

Tres sunt – inquit, *qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua et sanguis.* Scitis, fratres! quia in primo homine peccavimus omnes, in ipso etiam cecidimus universi. Cecidimus sane in carcerem, luto pariter et lapidibus plenum. Exinde jacebamus captivi, inquinati, conquassati, donec venit desideratus gentium, qui nos redimeret, ablueret, adjuvaret; hic est enim, qui sanguinem proprium dedit in redemptionem, aquam simul produxit de latere suo in ablutionem, emisit deinde de excelso Spiritum suum, qui adjuvaret infirmitatem nostram. Vis ergo nosse, an haec aliquid operentur in te, ne forte reus sis sanguinis Domini, quem evacuas, quantum in te est, sed et aqua ipsa, quae debuerat mundare, in sordibus permanenti judicium damnationis accumulet, Spiritus quoque, cui resistis, non liberet maledicum a labiis suis? Cavendum enim est, ne sint tibi haec infructuosa, quia necessario essent pariter et damnosa.

5.

(Redemptionis seu praedestinationis tria signa.)

Quis est autem, qui testimonium habet effusi non sine causa sanguinis Christi, nisi qui continet a peccatis? Servus enim peccati est, qui peccatum facit; ut, si deinceps continere potuerit et jugum abjicere miserae servitutis, certissimum sit testimonium redemptionis, quam operatur sine dubio sanguis Christi. Verum non sufficit peccatori continentia, si non etiam adsit poenitentia. Habet ergo et ab aqua testimonium, qui laborat in gemitu suo, lavans per singulas noctes lectum suum; sicut enim sanguis ille redemit, ut non regnet peccatum in nostro mortali corpore, sic aqua illa abluit ab his peccatis, quae commisimus ante. Sed quid erit, quod longo catenarum usu et

carceris habitatione crudeli confracti sumus atque collisi defecimus in via vitae? Invocemus Spiritum vivificatorem et adjutorem, confidentes, quia dabit Pater, qui est in coelis, spiritum bonum petentibus se. Sane novum supervenisse spiritum certissime conversatio nova testatur. Jam, ut breviter repetam, a sanguine et aqua et spiritu habere est testimonium, si contines a peccatis, si dignos agis poenitentiae fructus, si facis opera vitae.

In Rogationibus

Sermo.

De tribus panibus[1].

1.

(Amicus ille hospes quis. Conversio hominis.)

Quis vestrum habebit amicum etc. (Luc. 11, 5). Quid est, quod amicum unum perhibet advenisse, nec tamen contentus est quaerere panem unum? Putasne, tam voracem aestimabat amicum, ut non posset uni sufficere panis unus? Nam uni quidem tres apponere panes inconsequens omnino videtur. Puta ergo, cum uxore et mancipio hominem advenisse, ut suum cuique panem apponere velit amicus. Ego quidem amicum venientem ad me non alium intelligo quam me ipsum; nemo quippe carior mihi, nemo germanior est. Ad me ergo de via venit amicus, cum transitoria deserens ad cor redeo, sicut scriptum est: *Redite, praevaricatores! ad cor* (Is. 46, 8). Deinde tunc vere sibi quisque amicus est, cum de via redit, quoniam, qui diligit iniquitatem, odit animam suam. A die itaque conversionis meae de via ad me venit amicus. Venit de regione longinqua, ubi pascere porcos et ipsorum siliquas insatiabiliter esurire solebat; venit fame laborans, confectus inedia, attenuatus jejunio; venit necesse habens invenire amicum, sed, heu me! pauperem elegit hospitem et vacuum ingreditur habitaculum. Quid faciam huic amico misero et miserabili? Omnino enim non habeo, quod ponam ante illum. Fateor, amicus est, sed ego mendicus. Quid venisti ad me, amice! in necessitate tanta? Ego sum mendicus et non

est in domo mea panis. Festina – inquit, discurre, suscita amicum tuum illum magnum, quo majorem dilectionem nemo habet, sed neque substantiam ampliorem. Quaere, pete, pulsa: quia omnis, qui quaerit, invenit, et qui petit, accipit et pulsanti aperietur. (Matth. 7, 8). Clama et dic: *Amice, commoda mihi tres panes* (Luc. 11, 5)!

2.

(Panes tres veritatis, caritatis et fortitudinis.)

Qui sunt isti panes, fratres? Utinam mereamur accipere eos; forte enim et ipsos nemo scit, nisi qui accipit. Credo tamen, petendos nobis esse tres panes: veritatis, caritatis, fortitudinis[2]. His tribus egere me fateor, veniente ad mè amico de via, veniente autem (ut dixi) cum uxore et mancipio. Deficit quippe ratiò mea (ipse est enim vir) prae ignorantia veritatis, languet et voluntas prae inedia affectionis[3], infirmatur caro prae inopia fortitudinis[4]; nam et ratio minus intelligit, quae agenda sunt, et voluntas minus diligit intellecta, et ad haec etiam corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, ut non, quaecumque volumus, illa faciamus. Aruit cor meum, etiam et corpus meum, quia oblitus sum comedere panem meum; neque enim paterer hunc defectum, si jugiter exercitata esset ratio in inquisitione veritatis, voluntas in desiderio caritatis, caro in operatione virtutis. Commoda ergo mihi, amice! tres panes, ut intelligam, ut diligam[5], ut faciam voluntatem tuam; sic enim vivitur et in talibus vita spiritus mei, dicente scriptura: *Quoniam vita in voluntate ejus* (Ps. 29, 6).

In Ascensione Domini

Sermo I.

De evangelica lectione[1].

1.

(Increpationes aequo animo ferendae.)

Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Jesus (Marc. 16, 14). Apparuit vere benignitas et humanitas Salvatoris; multam enim fiduciam praestat, quod libentius adsit orationi incumbentibus, quando nec recumbentibus quidem dedignatur adesse. Apparuit –

inquam – benignitas ejus, qui cognovit figmentum nostrum, nec dedignatur necessitates nostras, sed miseratur, si tamen curam carnis non in desiderio facimus, sed in necessitate. Quod considerans idem Apostolus: *Sive manducamus* – inquit, *sive bibimus, sive aliquid aliud facimus, omnia in gloriam Domini faciamus* (1. Cor. 10, 31). Potest tamen, quod recumbentibus apparuit, ad id quoque referri, quod alibi calumniantibus Judaeis adversus discipulos non jejunantes: *Non possunt* – inquit – *filii sponsi lugere, quam diu cum eis est sponsus* (Matth. 9, 15). Sequitur: *Et exprobravit incredulitatem illorum et duritiam cordis, quia his, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.* Audis[2] Christum discipulos increpantem, immo (quod durius sonat) etiam exprobrantem, nec quandocumque, sed ea hora[3], qua eis corporalem praesentiam subtracturus videri poterat magis ab increpatione parcere debuisse. Noli ergo indignari de cetero, si te quoque aliquando Christi vicarius increpaverit; id enim exhibet, quod ascensurus ab eis in coelum suis Christus legitur exhibuisse discipulis. Sed quid est, fratres! quod dicit: *His, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt?* Aut qui fuere, quorum beati oculi gloriosum resurrectionis Dominicae meruerunt videre miraculum? Neque enim resurgentem illum quisquam legitur aut creditur vidisse mortalium. Restat ergo de angelis accipiendum[4], quibus utique resurrectionis testimonium perhibentibus apostolorum pusillanimitas haesitavit.

2.

(In judicio signa non quaerentur sed merita.)

Jam vero ut faciat, quod scriptum est: *Bonitatem et disciplinam et scientiam doce me* (Ps. 118, 66), visitationis gratiam, exprobationis censuram praedicationis quoque doctrina[5] sequatur et dicat: *Qui*[6] *crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit.* Sed quid ad haec dicemus, fratres? Magna nimis videtur saecularibus hominibus in hoc verbo data fiducia vereorque, ne dare eam incipiant in occasionem carnis, blandientes sibi plus quam oporteat sine operibus de baptismo et credulitate. Verumtamen consideremus, quod sequitur: *Signa autem eos, qui crediderint, haec sequentur.* Nec minor fortasse videbitur ipsis quoque religiosis ex hoc verbo provenire desperatio, quam ex verbo priore vanae spei data saecularibus occasio videretur; quis enim ea, quae in praesenti loco scripta sunt, signa videtur habere credulitatis, sine qua nemo

poterit salvari, quoniam, *qui non crediderit, condemnabitur* et *sine fide impossibile est placere Deo* (Hebr. 11, 6)? Quis – inquam – daemonia ejicit, linguis novis loquitur, serpentes tollit? Quid ergo? Si nemo haec habet aut perpauci nostris videntur habere temporibus, aut nemo salvabitur aut hi soli, qui his muneribus gloriantur, quae non tam merita sunt quam indicia meritorum, adeo ut multi, dicentes: *Nonne in nomine tuo daemonia ejecimus et in nomine tuo virtutes multas fecimus* (Matth. 7, 22. 23), audire habeant in judicio: *Nescio vos; discedite a me, operarii iniquitatis!* Ubi est, quod ait Apostolus, cum de justo judice loqueretur: *Qui reddet unicuique juxta opera sua* (Rom. 2, 6), si (quod absit) quaerenda sunt in judicio signa potius quam merita?

3.

(Signa haec singulis fidelibus convenire an possint.)

Sunt tamen et ipsa merita signa quaedam, certiora utique et salubriora, nec difficile arbitror nosse, quemadmodum intelligi signa possint praesentia, ut sint indubitata signa credulitatis ac per hoc et salutis. Primum enim opus fidei per dilectionem operantis cordis compunctio est, in qua sine dubio ejiciuntur daemonia, cum eradicantur e corde peccata [7]. Exinde, qui in Christum credunt, linguis loquuntur novis, cum jam recedunt vetera de ore eorum nec de cetero vetusta protoparentum lingua loquuntur, declinantium in verba malitiae ad excusandas excusationes in peccatis. Ubi vero compunctione cordis et oris confessione priora sunt deleta peccata, ne recidivam patiantur et jam sint posteriora pejora prioribus, serpentes tollant necesse est, id est, ut venenatas suggestiones [8] exstinguant. Quid tamen agendum, si qua forte radix pullulat, quae tam velociter nequeat exstirpari, sed stimulat animum concupiscentia carnis? Profecto, *si mortiferum quid biberint, non eis nocebit* (Marc. 16, 18), quoniam juxta Salvatoris exemplum, cum gustaverint, nolent bibere, id est, cum senserint, nolent consentire; sic enim non eis nocebit (quia nulla damnatio est his, qui sunt in Christo Jesu) concupiscentiae sensus absque consensu. Quid tamen? Molesta certe et periculosa est sic corruptae et infirmae affectionis lucta [9]; sed, *qui crediderint, super aegros* [10] *manus imponent et bene habebunt,* id est, aegras affectiones bonis operibus operient et hoc remedio curabuntur.

In Festo Ascensionis Domini

Sermo II.

Quomodo ascendit super omnes coelos, ut adimpleret omnia[1].

1.

(Ascensionis praeconia. Christus ab omnibus creaturis agnitus.)

Solemnitas ista, fratres carissimi! gloriosa est et (ut ita dicam) gaudiosa, in qua et singularis Christo gloria et nobis specialis laetitia exhibetur. Consummatio enim et adimpletio est reliquarum solemnitatum et felix clausula totius itinerarii Filii Dei; qui enim descendit, ipse est et qui ascendit hodierna die super omnes coelos, ut adimpleret omnia[2] (Eph. 4, 10). Jam enim, cum se dominum universorum, quae sunt in terra et in mari et in inferno, probasset, non restabat, nisi ut aëris et coelorum se esse dominum argumentis similibus vel certe potioribus comprobaret. Terra[3] enim cognovit Dominum, quia ad vocem virtutis ejus, cum clamasset magna voce: *Lazare! veni foras* (Joh. 11, 43), mortuum reddidit[4]. Cognovit mare, quia solidum se praebuit sub pedibus ejus, ita ut apostoli eum putarent phantasma esse (Matth. 14, 25; Marc. 6, 49). Cognovit infernus, cujus ipse portas aereas et vectes ferreos confregit (Ps. 106, 16), ubi et ligavit illum insatiabilem homicidam, qui vocatur diabolus et satanas[5] (Apoc. 12, 9; 20, 2). Profecto, qui mortuos suscitavit, leprosos mundavit, caecos illuminavit, claudos firmavit et omnes exsufflavit infirmitates, dominus omnium fuit et eadem manu, qua fecerat, quae defecerant, reficiebat. Sic et, qui in ore piscis cum ipso pisce staterem[6] inveniri praedixit (Matth. 17, 26), patet procul dubio, quia maris et omnium, quae in mari moventur, dominus fuit; qui vero traduxit aëreas potestates et affixit eas cruci suae[7], claret, quia super infernales officinas potestatem accepit. Hic est enim, qui pertransiit benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo (Act. 10, 38); qui stetit in loco campestri, ut doceret turbas, ante praesidem, ut alapas sustineret; toto tempore, quo in terris visus est et cum hominibus conversatus, in laboribus multis stans[8] et operans salutem in medio terrae.

2.

Ad claudendam igitur tunicam tuam inconsutilem, Domine Jesu, ad perficiendam fidei nostrae integritatem restat, ut videntibus discipulis per medium aëris sicut aëris dominus ascendas super omnes coelos! Ex tunc probabitur, quia Dominus universorum tu es, quia omnia in omnibus adimplesti et jam tibi profecto debebitur, ut in nomine tuo omne genu flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia tu es in gloria et in dextera Patris (Philipp. 2, 10. 11). In hac dextera sunt delectationes usque in finem, et ideo monet Apostolus, ut quaeramus, quae sursum sunt, ubi Christus est in dextera Dei sedens (Col. 3, 1); quia illic profecto thesaurus noster est Jesus Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi (Col. 2, 3), in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.

3.

(Apostolorum tristitia in ascensu Christi.)

Quid tamen putatis, fratres! quantus dolor et timor irruperit apostolica pectora, cum eum viderunt a se tolli et attolli in aëra, non scalis adjutum[9], non sublevatum funibus; etsi angelico comitatum obsequio, non tamen fultum auxilio, sed gradientem in multitudine fortitudinis suae? Impletum est, quod eis dixerat: *Quo ego vado, vos non potestis venire* (Joh. 7, 34; 13, 33). Quocumque enim terrarum iisset, eum indivisibiliter sequerentur; mare (sicut Petrus fecit aliquando [Matth. 14, 29]) cum eo etiam submergendi intrarent; sed hac sequi non poterant, quia *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. 9, 15). Dolor ergo nimius erat, quia videbant illum, propter quem omnia reliquerant, a suis sensibus et aspectibus tolli, ut non possent ablato a se sponso filii sponsi non lugere[10]; timor, quia orphani relinquebantur in medio Judaeorum, nondum confirmati virtute ex alto. Benedicens ergo eis ferebatur in coelum, forte concussis illius singularis misericordiae visceribus, cum miseros suos et pauperem suam scholam relinqueret, nisi quod veniebat parare eis locum[11] et quia expediebat, ut praesentiam eis subtraheret corporalem. Quam felix, quam digna ista processio, ad quam ne ipsi quidem adhuc apostoli digni fuerunt admitti, cum et animarum

sanctarum et coelestium virtutum triumphali pompa deductus ad Patrem sedet a dextris Dei! Nunc vere adimplevit omnia, quia natus est inter homines, cum hominibus conversatus est, ab hominibus et pro hominibus passus et mortuus est, resurrexit, ascendit, sedet ad dexteram Dei. Agnosco tunicam desuper contextam per totum, quam superna illa mansio claudit, ubi adimpletus est et adimplevit omnia Dominus Jesus Christus.

4.

(Christi adventus primi et secundi discrimen.)

Verumtamen quid mihi et solemnitatibus istis? Quis me consolabitur, Domine Jesu! quia te non vidi in cruce suspensum, plagis lividum, pallidum morte; quia non sum crucifixo compassus, obsecutus mortuo, ut saltem lacrimis meis loca illa vulnerum delinirem? Quomodo me dereliquisti insalutatum, cum formosus in stola tua Rex gloriae in alta coelorum te recepisti? Prorsus renuisset consolari anima mea, nisi me angeli in voce exsultationis praevenissent, qui dixerunt[12]: *Viri Galilaei! Quid statis aspicientes in coelum? Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in coelum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in coelum* (Act. 1, 11). Sic – inquiunt – veniet. Ergone veniet quaerere nos in illa tam singulari quam universali processione, cum praecedentibus omnibus angelis et subsequentibus hominibus universis descendet judicare vivos et mortuos? Procul dubio veniet, sed quomodo ascendit, non quomodo ante descendit. Humilis enim prius venit animas salvare, sublimis autem veniet cadaver[13] istud resuscitare et configurare corpori claritatis suae, ut infirmiori huic vasculo abundantiorem impendere videatur honorem[14]; tunc enim videbitur cum potestate magna et majestate, qui prius in infirmitate carnis latuerat. Intuebor et ego eum, sed non modo; videbo eum, sed non prope; ita ut haec secunda glorificatio priori glorificationi propter excellentem gloriam manifeste praeluceat.

5.

(Christi misericordia et justitia. Praedestinatio incerta.)

Interim manipulus primitiarum nostrarum Christus oblatus est, ad dexteram Patris assumptus[15] et assistit nunc vultui Dei pro nobis. Sedet autem, habens in dextera misericordiam, in

sinistra judicium, et misericordiam multam nimis et judicium multum nimis; in dextera aquam, in sinistra ignem immobiliter tenens. Et quidem corroboravit misericordiam super timentes se secundum altitudinem coeli a terra (Ps. 102, 11), ut majores cumulos miserationum Domini sentiant, quam sit spatii inter coelum et terram. Propositum namque Dei super illos manet immobile et misericordia haec 16 ab aeterno et usque in aeternum super timentes eum; ab aeterno per praedestinationem, in aeternum per glorificationem. Similiter et in reprobis terribilis est super filios hominum et utrimque stat fixa sententia aeternitatis, et in his, qui salvi fiunt, et in his, qui pereunt. Quis scit, si omnium vestrum, quos hic video, nomina scripta sunt in coelis et in libro praedestinationis annotata? Vocationis enim et justificationis vestrae aliqua signa mihi videor intueri in conversatione hujus 17 humilitatis. Quanto – putas – gaudio replerentur omnia ossa mea, si id scire contingeret? Sed nescit homo 18, utrum sit dignus amore an odio (Eccl. 9, 1).

6.

(Humilitas est via ad sublimitatem. Etiam Christo. Ambitiosi notantur. Ad Jesum alii trahuntur, alii ducuntur, alii rapiuntur.)

Propterea, dilectissimi! perseverate in disciplina, quam suscepistis, ut per humilitatem ad sublimitatem ascendatis, quia haec est via et non est alia praeter ipsam. Qui aliter vadit, cadit potius quam ascendit, quia sola est humilitas, quae exaltat, sola quae ducit ad vitam. Christus enim, cum per naturam divinitatis non haberet, quo cresceret vel ascenderet – quia ultra Deum nihil est, per descensum quomodo cresceret, invenit, veniens incarnari, pati, mori, ne moreremur in aeternum; propter quod Deus exaltavit illum, quia resurrexit, ascendit, sedet a dextris Dei. Vade et tu fac similiter; neque enim ascendere potes, nisi descenderis, quia – ut aeterna lege fixum est – *omnis, qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur* (Luc. 14, 11; 18, 14). O perversitas, o abusio filiorum Adam, quia, cum ascendere difficillimum sit, descendere autem facillimum, ipsi et leviter ascendunt et difficilius descendunt, parati ad honores et celsitudines graduum ecclesiasticorum, ipsis etiam angelicis humeris formidandos! Ad sequendum autem te, Domine Jesu! vix inveniuntur, qui vel trahi patiantur, qui velint duci per viam mandatorum tuorum. Alii enim trahuntur, qui possunt dicere: *Trahe*

me post te; alii ducuntur, qui dicunt: *Introduxit me rex in cellaria sua* (Cant. 1, 3); alii rapiuntur, sicut Apostolus raptus est ad tertium coelum. Et primi quidem felices, qui in patientia sua possident animas suas; secundi feliciores, quia ex voluntate sua confitentur ei; tertii felicissimi, qui in profundissima Dei misericordia, quasi quodammodo sepulta jam arbitrii sui potestate, in divitias gloriae in spiritu ardoris rapiuntur, nescientes, sive in corpore sive extra corpus, hoc solum scientes, quod rapti sint. Beatus, qui ubique te ducem habet, Domine Jesu, non illum refugam spiritum, qui statim ascendere voluit et tota divinitatis dextera percussus est! Nos autem, populus tuus et oves pascuae tuae, sequamur te, per te, ad te [19], quia tu es via, veritas et vita (Joh. 14, 6): via in exemplo, veritas in promisso, vita in praemio; verba enim aeternae vitae habes et nos cognoscimus et credimus, quia tu es Christus, Filius Dei vivi (Joh. 6, 69), qui es super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

In Ascensione Domini

Sermo III.

De intellectu et affectu [1].

1.

Hodie coelorum Dominus coelorum alta coelesti potentia penetravit et infirma carnis tamquam nubila quaedam excutiens induit stolam gloriae. Elevatus est Sol in ortu suo, incaluit et invaluit; dilatavit et multiplicavit radios super terram, nec est, qui se abscondat a calore ejus. Rediit ad regionem sapientiae Sapientia Dei, ubi omnes bonum et intelligunt et requirunt, intellectu perspicacissimi, affectu paratissimi ad audiendam vocem sermonum ejus. Nos autem in regione ista sumus, ubi plurimum est malitiae, sapientiae parum, quia *corpus, quod corrumpitur, aggravat animam et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (Sap. 9, 15). Per sensum hic ego arbitror intellectum designari, qui tunc vere deprimitur, cum multa cogitat, cum non colligit se circa illam unam et unicam meditationem, quae concipitur de civitate illa, cujus participatio ejus in id ipsum. Hujusmodi intellectum oportet deprimi et distrahi per multa, multis

et multiplicibus modis. Animam vero hic aestimo dici affectiones[2], quae corrupto corpore diversis passionibus afficiuntur[3], quae mitigari numquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas unum quaerat et tendat ad unum.

2.

(Purganda in nobis duo: intellectus et affectus. Christi amor pro nobis.)

Duo ergo sunt, quae in nobis purganda sunt: intellectus et affectus; intellectus, ut noverit, affectus, ut velit. Felices et vere felices illi duo viri Elias et Enoch, quibus omnes materiae et occasiones ablatae sunt, quae eorum intellectum impediant vel affectum, quia soli Deo viventes nec noverunt nisi Deum nec cupiunt nisi Deum. Denique et de Enoch legitur[4], quia *raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus aut ne fictio deciperet animam illius* (Sap. 4, 11). Intellectus noster turbatus erat, ne dicam caecatus; affectus inquinatus erat et multum inquinatus: sed Christus intellectum illuminat, Spiritus sanctus affectum purgat. Venit enim Filius Dei et tot et tanta mirabilia in mundo operatus est, ut non immerito intellectum nostrum ab omnibus mundanis rebus evocaverit, ut semper cogitemus et numquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit. Vere latissimos nobis ad spatiandum intelligentiae campos dereliquit et torrens cogitationum istarum profundissimus est, qui juxta prophetam non possit transvadari (Ezech. 47, 5). Quis enim sufficiat[5] cogitare, qualiter rerum Dominus praevenerit nos, venerit ad nos, subvenerit nobis et singularis ista majestas voluerit mori, ut viveremus, servire, ut regnaremus, exsulare, ut repatriaremur, et usque ad servilissima opera inclinari, ut constitueret nos super omnia opera sua?

3.

(Deus cur in carne se visibilem praebuit.)

Talem se obtulit apostolis apostolorum Dominus, ut jam non invisibilia Dei per ea, quae facta sunt, intellecta conspicerent, sed ipse facie ad faciem videretur, qui omnia fecit. Et quia discipuli carnales erant et Deus spiritus est, nec bene convenit spiritui et carni, umbra corporis sui temperavit se eis, ut objectu vivificae carnis viderent Verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna. Spiritus enim oris

nostri Christus Dominus, cui diximus: *In umbra tua vivemus inter gentes* (Thren. 4, 10); in umbra – inquit – tua inter gentes, non inter angelos, ubi purissimum lumen purissimis oculis intuebimur. Unde et virtus Altissimi obumbravit Virgini, ne nimio splendore praestricta divinitatis fulgur etiam illa singularis aquila tolerare non posset. Ad hoc autem carnem eis proposuit, ut omnem cogitatum eorum ab humanis rebus ad carnem suam (qua et mirabilia dicebat et mirabilia[6] faciebat) adunaret et sic de carne transferret ad spiritum, quia spiritus est Deus et eos, qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare (Joh. 4, 24). Nonne tibi videtur eis intellectum illuminasse, cum aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas, ostendens, quia haec oportebat Christum pati et resurgere a mortuis et ita intrare in gloriam suam (Luc. 24, 26)?

4.

(Apostoli cur Christi discessum aegre audirent. Spiritum sanctum cur recipere non potuerint Christo praesente.)

Sed illi sanctissimae carni ejus assuefacti verbum de discessu ejus audire non poterant, ut eos relinqueret, pro quo omnia reliquissent. Quare hoc? Quia intellectus illuminatus erat, sed nondum purgatus affectus. Unde et benignus Magister blande eos ac dulciter compellabat[7], dicens: *Expedit vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos. Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum* (Joh. 16, 7). Quid est, quod Christo commorante in terris Spiritus sanctus ad eos venire non potuit? An carnis illius consortium abhorrebat, quae de ipso et per ipsum in Virgine et de Virgine matre concepta erat et nata? Absit; sed, ut ostenderet nobis, per quam ambularemus viam, formam apponeret, cui imprimeremur. Et ille quidem illis plorantibus elevatus in coelum Spiritum sanctum misit, qui affectum eorum, id est voluntatem, mundavit, immo potius alteravit, ut jam magis Dominum velint ascendisse, qui prius detinuisse voluerant. Impletum est, quod eis praedixerat: *Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium* (Joh. 16, 20). Sic ergo eorum intelligentia per Christum illuminata est et voluntas emundata per Spiritum, ut, sicut bonum noverint, sic et velint; quod solum perfecta religio vel religiosa perfectio est.

5.

(Elias Christi typus.)

Recordor nunc Elisaei sancti; cui cum Elias dixisset, ut in discessu vel ascensu suo postularet, quod vellet, respondit: *Oro, ut fiat spiritus tuus duplex in me* (4 Reg. 2, 9. 10); at ille: *Rem difficilem postulasti; attamen si videris, quando tollar a te, erit, quod petisti.* Nonne tibi videtur Elias ascendentis Domini signare personam, Elisaeus vero chorum apostolicum in ascensione Christi anxie suspirantem? Sicut enim Elisaeus ab Elia nullo pacto avelli poterat, sic nec apostoli a Christi praesentia poterant separari; vix enim tandem eis persuasit[8], quia sine fide impossibile esset placere Deo. Quis est ergo spiritus iste duplex, qui quaeritur, nisi illuminatio intellectus et affectus purgatio? Res difficilis, quia rarus[9] in terris est, qui illum habere mereatur. *Attamen* – inquit, *si videris, quando tollar a te, erit, quod petisti.* Nihil est, quod propter hoc habeant perdere vel debeant alumni tui, Domine Jesu, quia videntibus illis es elevatus in coelum et desiderantibus oculis te secuti sunt gradientem in multitudine fortitudinis tuae! Vel certe spiritum duplicem dicere possumus illud, quod Salvator ad discipulos ait: *Qui credit in me, opera, quae ego facio, et ipse faciet et majora horum faciet* (Joh. 14, 12). Nonne majora Christo, per Christum tamen, fecit Petrus, de quo legitur, quia *in plateis ponebantur infirmi in lectulis, ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum et liberarentur ab infirmitatibus suis* (Act. 5, 15)? Nusquam enim Dominus umbra sua invenitur infirmitates sanasse.

6.

(Religiosi plerique illuminati, pauci purgati. Religiosorum varii status. Tepiditas eorum unde.)

Non dubito ego, intellectum omnium vestrum, qui hic estis, illuminatum esse; sed non affectum aeque esse purgatum manifestis approbabo conjecturis. Omnes, quod bonum est, nostis et viam, per quam incedere et quomodo in ea incedere debeatis[10]; sed voluntas non una est. Quidam enim ad omnia viae et vitae hujus exercitia non solum ambulant sed et currunt, immo potius volant, ut eis et vigiliae breves et cibi dulces et panni suaves et labores non solum tolerabiles sed et appetibiles videantur.

Alii autem non sic; sed corde arido et affectione recalcitrante vix pudore[11] trahuntur ad haec, vix gehennali timore compelluntur[12]. Quosdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta est et nolunt erubescere. Sunt – inquam – multi inter nos, qui nobiscum de uno pane comedunt, nobiscum dormiunt, nobiscum cantant, nobiscum laborant, miseri et miserabiles, utpote[13] per omnia[14] participes tribulationis, sed consolationis non ita. Num quid abbreviata est manus Domini, ut omnibus donare non possit, qui aperit manum suam et implet omne animal benedictione? Quid ergo in causa est? Illud omnino, quia non vident Christum, cum tollitur ab eis, id est, non cogitant, quomodo eos orphanos reliquerit, quod peregrini et advenae sint super terram, quod tam diu faeculenti corporis horrido carcere teneantur et non sint cum Christo. Hujusmodi autem, si diu ita permanserint sub onere, aut opprimuntur et succumbunt, aut quodammodo in inferno sunt, ut numquam ad plenum respirent in lucem miserationum Domini nec in libertatem spiritus, quae sola facit jugum suave et onus leve.

7.

(Consolatio carnalis obex divinae.)

Inde autem tam perniciosa tepiditas emanat, quia affectus, id est voluntas eorum nondum purgata est nec bonum sic volunt, sicut noverunt, a propria concupiscentia abstracti graviter et illecti; amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, sive in verbo sive in signo, sive in facto sive in aliquo alio, et si haec interrumpunt aliquando, non tamen penitus rumpunt. Inde est, quod raro affectiones suas dirigunt in Deum et eorum compunctio non continua sed horaria est et (ut verius dicam) momentanea. Impleri autem visitationibus Domini anima non potest, quae his distractionibus subjacet, et quanto magis illis evacuabitur, tanto amplius istis implebitur; si multum – multum, si parum – parum. Vel certe si magis probas, numquam istae illis misceri poterunt in aeternum, quia, ubi vasa vacua non invenit oleum, stare necesse est, nec mittunt vinum novum nisi in utres novos[15], ut ambo conserventur. Neque enim spiritus et caro, ignis et tepiditas, in uno domicilio commorantur, praesertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitum provocare (Apoc. 3, 16).

8.

(Carnis deliciis renunciare initio grave, postea suave.)

Si enim apostoli adhuc carni Dominicae inhaerentes (quae sola sancta – quia sancti sanctorum – erat), Spiritu sancto repleri nequiverint, donec tolleretur ab eis: tu carni tuae, quae sordidissima est et diversarum spurcitiarum phantasiis repleta, adstrictus et conglutinatus illum meracissimum Spiritum te posse putas suscipere, nisi carneis istis consolationibus funditus renunciare tentaveris? Revera cum inceperis, tristitia implebit cor tuum; sed si perseveraveris, tristitia 16 tua convertetur in gaudium; tunc enim purgabitur affectus et voluntas renovabitur vel potius nova creabitur, ut omnia, quae prius difficilia, immo impossibilia videbantur, cum multa percurrantur dulcedine et aviditate. *Emitte* – inquit – *Spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terrae* (Ps. 103, 30). Sicut per faciem exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior; emisso ergo Spiritu creatur et renovatur facies terrae, id est terrena voluntas fit coelestis, parata ad nutum nutu citius obedire. Beati, qui tales sunt, quia non solum malum non sentiunt, sed in mira quadam cordis dilatatione 17 commorantur; de illis enim, quos supra commemoravimus, terribiliter ait Deus: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt* (Gen. 6, 3), id est carnales, et quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem evanuit.

9.

Quia igitur, carissimi! hodierna dies est, in qua Sponsus aufertur a nobis et non sine tumultu aliquo animorum nostrorum, ad hoc tamen, ut mittat nobis Spiritum veritatis: ploremus et oremus, ut dignos nos inveniat vel potius efficiat, et repleat domum istam, ubi sumus sedentes, quatenus non vexatio sed unctio ejus doceat nos de omnibus, sicque et intellectu clarificato et affectu purificato veniat ad nos et apud nos faciat mansionem. Et sicut serpens Moysi devoravit omnes serpentes magorum (Exod. 7, 12), sic iste, cum venerit, absorbebit omnes carnales affectiones et delectationes nostras et infundet 18 consolationes, ita ut de labore requiem, de tribulatione laetitiam, de contumelia gloriam habeamus, sicut illi, quos repleverat, ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro

nomine Jesu contumeliam pati (Act. 5, 41). Spiritus enim Jesu, spiritus bonus, spiritus sanctus, spiritus rectus, spiritus dulcis, spiritus principalis, quicquid in hoc saeculo nequam videtur difficile et angustum, leve facit et latum [19], opprobrium gaudium judicat, despectionem exaltationem esse persuadet [20]. Scrutemur ergo juxta prophetam vias nostras (Thren. 3, 40) et studia nostra; levemus corda nostra cum manibus, ut in solemnitate sancti Spiritus gaudeamus et abundantius gaudeamus, qui [21] nos inducat in omnem, sicut promisit Dei Filius, veritatem.

In Ascensione Domini

Sermo IV.

De duabus malis ascensionibus: daemonis et primi hominis, et sex bonis: Christi et nostris [1].

1.

(Spes nostra ex ascensione Christi.)

Si nativitatis et resurrectionis Dominicae digna devotione solemnia celebramus, hodiernum quoque ascensionis diem non minus devote convenit celebrari; in nullo siquidem a festivitatibus illis ista degenerat, sed finis [2] earum et adimpletio est. Merito quidem solemnitatis et laetitiae dies agitur, quando Sol ille supercoelestis, Sol justitiae, nostris se praesentavit obtutibus, nube carnis et mortalitatis sacco fulgorem suum et lucem temperans inaccessibilem. Magna quoque laetitia et exsultatio multa nimis, quando conscisso sacco laetitia circumdatus est, factaque de medio sacci ipsius non quidem substantia, sed vetustate, sed corruptione, sed miseria, sed vilitate, nostrae dedicavit primordia resurrectionis. Verumtamen, quid mihi et solemnitatibus istis, si conversatio mea usque adhuc detinetur in terris? Quis vero vel desiderare praesumeret ascensum coeli, nisi quia is, qui descenderat, prior ascendit? Dico ergo vobis: non multo mihi tolerabilior videretur exsilii hujus habitatio quam gehenna [3], nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen fiduciae et exspectationis, quando elevatus est in nubibus et

spem fecit credentibus[4]. Denique, *nisi ego abiero* – inquit, *Paraclitus non veniet ad vos* (Joh. 16, 7). Quis Paraclitus? Utique, per quem diffunditur caritas et jam spes non confundit; ille Paraclitus, per quem in coelis sit conversatio nostra; virtus ex alto, per quam sursum sint corda nostra. *Vado* – inquit – *parare vobis locum, et si abiero et praeparavero vobis locum, iterum veniam et assumam vos ad me ipsum* (Joh. 14, 2. 3); *ubi enim fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae* (Matth. 24, 28). Videsne, quemadmodum ceterarum solemnitatum ea, quam hodie celebramus, et consummationem habeat et fructum declaret et augeat gratiam?

2.

(Christi gesta magno consilio et mysterio constant.)

Sicut enim cetera omnia ejus, qui nobis natus est et nobis datus, ita ipsa quoque ipsius ascensio propter nos facta est et facit pro nobis. In nostra siquidem vita multa, quantum in nobis est, videmur agere casu[5], multa necessitate; sed Christus, Dei virtus et Dei sapientia, neutri potuit subjacere. Quae enim Dei virtutem necessitas cogeret aut quid ageret Dei sapientia casu? Omnia proinde, quaecumque locutus est, quaecumque operatus est, quaecumque passus est, ne dubites fuisse voluntaria, plena sacramentorum, plena salutis. Haec scientes, si quid aliquando eorum, quae de Christo sunt, in nostram scientiam venire contingat, non sic audiendum est, tamquam si inventitium quidpiam proferamus, sed tamquam id, quod etiam, prius quam causa sciretur, constaret nequaquam[6] sine causa fuisse. Sicut enim, qui scribit, certis rationibus collocat universa[7], ita quae a Deo sunt, ordinata sunt maximeque ea, quae praesens in carne est operata majestas. Sed vae angustiae cognitionis[8], vae paupertati scientiae nostrae, qui tantum ex parte cognoscimus, et parte modica! Vix scintillulae quaedam nobis elucent de tanta luminis copia, de lucerna posita super candelabrum! Sane, quanto minus singuli capimus, tanto fidelius ceteris communicanda sunt, quae singulis revelantur. Et ego, fratres! quae mihi ad vestram aedificationem de ascensione, immo de ascensionibus suis donare ipse dignatur, nec volo nec debeo subtrahere vobis, praesertim quod haec sit spiritualium praerogativa donorum, ut communicata non minuantur[9]. Aliquibus fortassis[10] haec nota sunt, quibus similiter haec revelata sunt; sed propter eos, qui forte non adverterunt[11],

sublimioribus intenti aut aliis occupati, seu etiam propter eos, qui minus capacis intelligentiae sunt, mihi incumbit loqui, quae sentio.

3.

(Christus descendendo nos docet ascendere. Ambitiosi sectatores satanae.)

Christus, qui descendit, ipse est et qui ascendit (Eph. 4, 10); Apostoli verba sunt haec. Ego autem credo, eum in hoc ipso, quod descenderit, ascendisse; sic enim oportebat Christum descendere[12], ut nos ascendere doceremur. Cupidi quidem sumus ascensionis, exaltationem concupiscimus omnes; nobiles enim creaturae sumus et magni cujusdam animi, ideoque altitudinem naturali appetimus desiderio. Sed vae nobis, si voluerimus eum sequi, qui ait: *Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis* (Is. 14, 13). Heu miser, in lateribus aquilonis! Frigidus est mons ille, non te sequimur. Potestatis habes concupiscentiam, altitudinem praesumis potentiae[13]. Quanti tamen usque hodie foeda sequuntur infeliciaque vestigia! Immo vero, quam pauci evadunt, quibus non dominandi libido dominetur[14]! Hinc est, quod benefici vocantur, qui potestatem habent; hinc, quod laudatur peccator in desideriis animae suae; potentibus siquidem omnes adulantur, invident omnes[15]. Quem sequimini, miseri homines! Quem sequimini? Annon videtis satanam tamquam fulgur cadentem? Non iste est mons, in quem ascendit angelus et diabolus factus est? Vel illud advertite, quod[16] post casum suum invidia cruciante male sollicitus de supplantando homine illius tamen montis ascensum nullatenus ausus est suadere ei, in quo nimirum pro inani ascensu tam immane praecipitium cognosceretur expertus.

4.

(Scientia inflans Adamo et posteris ruinae causa.)

Sed non defuit versuto hosti, quid ageret; similem ei montem alterum demonstravit[17]: *Eritis* – inquiens – *sicut dii, scientes bonum et malum* (Gen. 3, 5). Perniciosa etiam haec ascensio, immo magis descensio est de Jerusalem in Jericho. Pessimus mons, inflans scientia, in quem tamen usque hodie videas tanta concupiscentia plurimos repere[18] filiorum Adam, ac si non noverint, quantum pater eorum in illius montis ascensu descenderit, immo quam graviter ceciderit, quantum tota dejecta sit et conquassata posteritas. Nondum sanata sunt vulnera, quae tibi in ascensu montis illius inflicta sunt, licet adhuc in patre lateres; et nunc

iterum in propria persona conaris ascendere, ut sit error novissimus pejor priore? Quaenam miseris tam dira libido? Filii hominum, usque quo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem et quaeritis mendacium (Ps. 4, 3)? An ignoratis, quoniam infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et stulta mundi elegit Deus, ut confundat sapientes (1. Cor. 1, 27)[19]? Non nos Dei comminantis terror revocat, perdituri sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobaturi; non patris exemplum, non denique sensus ipse noster et durae experientia necessitatis, cui sumus addicti per insipientem scientiae appetitum.

5.

(Ambitio[20] potestatis et scientiae quantis malis obnoxia.)

Ecce vobis, fratres! montem demonstravimus alium, non in quem ascendatis, sed quem fugiatis. Ipse est, in quem ascendebat, qui voluit esse sicut Deus, sciens bonum et malum; ipse, quem usque hodie filii ejus accumulant et elevant, nihil invenientes tam vile, unde non velint montem elevare scientiae. Videas alium literarum, alium mundialis curae[21], istum placitationum displicentium Deo, illum servilis cujuslibet artis tam vehementer affectare scientiam, ut laborem non reputet, tantummodo, ut possit aliquibus doctior reputari[22]. Sic aedificant Babel, sic putant ad Dei se perventuros similitudinem; sic concupiscunt, quod non expedit, quod expedit omittentes. Quid vobis et montibus istis, in quorum ascensu tanta difficultas est et tam grande periculum? Aut cur eum deseritis montem, cujus et facilis est ascensus et perutilis? Potestatis ambitio angelum felicitate privavit angelica, scientiae appetitus hominem immortalitatis gloria spoliavit[23]. Conetur quis ascendere in montem potestatis; quantos – putas – contradictores habebit, quantos inveniet repulsores, obstacula quanta, quam difficilem viam? Quid si tandem eum adipisci contigerit, quod optabat? *Potentes* – ait scriptura – *potenter tormenta patientur* (Sap. 6, 7), ut praesentes sollicitudines et anxietates, quas potestas ipsa parit, omittam[24]. Cupidus alter est inflantis scientiae; quantum laborabit, quantum anxiabitur spiritus ejus! Et tamen audiet: Nec, si te ruperis, apprehendes! In amaritudine morabitur oculus ejus, quoties videre contigerit, quo[25] se posteriorem judicet aut putet ab aliis reputari. Quid, cum intumuerit multum? *Perdam* – inquit Dominus – *sapientiam sapientium et prudentiam prudentium reprobabo* (1. Cor. 1, 19).

6.

(Ascensus salutaris exemplo Christi descendentis.)

Jam, ne multis immorer, vidistis (ut arbitror), quam fugiendus nobis sit mons uterque, si praecipitium angeli, si casum hominis expavescimus. Montes Gelboë, nec ros nec pluvia veniant [26] super vos (II. Reg. 1, 21)! Quid tamen agimus? Ascendere sic non expedit et ascendendi tenemur concupiscentia. Quis docebit nos ascensum salubrem? Quis nisi de quo legimus, quoniam, *qui descendit, ipse est et qui ascendit* (Ephes. 4, 10). Ab ipso demonstranda [27] nobis erat ascensionis via, ne ductoris, immo seductoris iniqui aut vestigium aut consilium sequeremur. Quia ergo non erat, quo ascenderet, descendit Altissimus et suo nobis descensu suavem ac salubrem dedicavit ascensum. Descendit de monte potentiae, carnis infirmitate circumdatus [28]; descendit de monte scientiae, quoniam placuit Deo, per stultitiam praedicationis salvos facere credentes. Quid enim tenello corpore et infantilibus membris videtur infirmius? Quid indoctius apparet parvulo, qui sola matris ubera noverit? Quis impotentior eo, cujus omnia membra clavis affixa, cujus omnia dinumerantur ossa? Quis insipientior eo, qui tradebat in mortem animam suam, et quae non rapuit, tunc exsolvebat? Vides, quam multum descenderit, quantum a potentia sua, quantum a sapientia sua exinanierit semet ipsum. Sed non potuit altius in montem bonitatis ascendere nec suam commendare expressius caritatem. Nec mirum, si descendendo Christus ascendit, quando priorum uterque cecidit ascendendo. Et mihi quidem videtur montis hujus ascensorem quaerere, qui dicebat: *Quis ascendet in montem Domini aut quis stabit in loco sancto ejus* (Ps. 23, 3)? Forte etiam Isaias [29], ascensionis desiderio cadentes intuens homines, ad hunc revocabat montem, exclamans: *Venite, ascendamus in montem Domini* (Is. 2, 3). Annon manifeste, eos [30] de priorum montium ascensione redarguens, montis hujus praedicat ubertatem, qui ait: *Ut quid suspicamini montes coagulatos? Mons coagulatus mons pinguis* (Ps. 67, 16. 17) [31]. Hic est igitur mons domus Domini praeparatus in vertice montium, super quos salientem sponsum inspexerat, qui dicebat: *Ecce, venit is saliens in montibus* (Cant. 2, 8). Docebat enim ignarum viae, trahebat parvulum, infantulum deducebat, ideoque velut quibusdam passibus ibat, ut de virtute in virtutem videretur Deus deorum in Sion; justitia enim ejus sicut montes Dei.

7.

(Ascensio prima gloriae contemplatio.)

Sed jam (si placet) saltus etiam ipsos intueamur, quibus exsultavit ut gigas ad currendam viam et cujus egressio a summo coelo per gradus quosdam usque ad summum ejus occurrit (Ps. 18, 6. 7). Primum ergo constitue montem illum, in quem ascendit cum Petro et Jacobo et Johanne, ubi et transfiguratus est ante eos. Refulsit facies ejus ut sol et vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix (Matth. 17, 2). Resurrectionis gloria ista est, quam in monte spei contemplamur. Ut quid enim ascendit, ut transfiguraretur, nisi ut doceret nos cogitatione ascendere ad futuram illam gloriam, quae revelabitur in nobis? Felix, cujus meditatio in conspectu Domini est semper, qui in corde suo delectationes dexterae Domini usque in finem sedula cogitatione revolvit[32]. Quid enim grave illi poterit videri, qui semper mente tractat, quod non sint condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam[33]? Quid concupiscere poterit in saeculo nequam, cujus oculus semper videt bona Domini in terra viventium, semper videt aeterna praemia[34]? *Tibi dixit cor meum* (propheta loquitur Domino), *tibi dixit cor meum*[35]*: exquisivit te facies mea; faciem tuam, Domine! requiram* (Ps. 26, 8). Quis mihi tribuat, ut omnes surgentes stetis in excelso et videatis exsultationem, quae ventura est nobis a Domino?

8.

Non sit molestum vobis – obsecro, quod in monte hoc aliquanto[36] diutius immoramur; poterimus enim ceteros festinantius pertransire. Verumtamen in isto quem non detineat sententia illa sancti Petri, quam in eo protulit et de eo: *Domine* – inquiens, *bonum est nos hic esse* (Matth. 17, 4)? Quid enim tam bonum est, immo quid aliud videtur bonum, quam in bonis animam demorari, quando quidem adhuc corpus non potest? Puto, quod ejus, qui ingrediebatur in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, in voce exsultationis et confessionis, sonus epulantis fuerit: *Bonum est, nos hic esse*[37]. Quis enim ex vobis, secum cogitans futuram illam vitam, sed laetitiam, sed jucunditatem, sed beatitudinem, sed gloriam filiorum Dei, quis – inquam – talia tranquilla secum conscientia volvens non continuo[38] de plenitudine intimae suavitatis eructat: *Domine, bonum*

est, nos hic esse? Non sane in hac aerumnosa peregrinatione, ubi corpore detinetur, sed in suavi ac salubri illa cogitatione, in qua corde versatur. *Quis mihi dabit pennas sicut columbae et volabo et requiescam* (Ps. 54,7)? Vos autem, filii hominum, filii hominis, qui descendit de Jerusalem in Jericho, filii hominum, usque quo gravi corde? Ascendite ad cor altum et exaltabitur Deus; hic est enim mons, in quo transfiguratur Christus. Ascendite et scietis, quoniam Dominus sanctum suum mirificavit.

9.

(Corda sursum levanda.)

Obsecro vos, fratres mei! non graventur corda vestra in curis saecularibus; nam de crapula et ebrietate (gratias Deo) non magnopere necesse habeo vos admonere. Exonerate, obsecro, corda vestra gravi mole terrenarum cogitationum, ut sciatis mirificatum a Domino sanctum suum. Levate corda vestra cum manibus quibusdam cogitationum, ut transfiguratum Dominum videatis. Formate in cordibus vestris non modo patriarcharum et prophetarum tabernacula, sed omnes domus illius coelestis multiplices mansiones secundum eum, qui circuibat immolans in tabernaculo Domini hostiam vociferationis, cantans et psalmum illum dicens Domino: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini* (Ps. 83, 2. 3). Circuite et vos, carissimi! cum pietatis et devotionis affectu vel hostia[39], visitantes animo sedes supernas et multas, quae in domo Patris sunt, mansiones; humiliter prosternentes corda vestra ante thronum Dei et Agni; cum reverentia supplicantes singulis ordinibus angelorum[40]; patriarcharum numerum, cuneos prophetarum et senatum apostolicum salutantes; coronas martyrum suspicientes purpureis rutilantes floribus; redolentes liliis choros virginum admirantes atque ad mellifluum novi cantici sonum, quantum praevalet infirmitas cordis, erigentes auditum! *Haec recordatus sum* (propheta loquitur[41]) *et effudi in me animam meam.* Quae? *Quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei* (Ps. 41, 5); et item: *Memor fui* – inquit – *Dei et delectatus sum*[42] (Ps. 76, 4). Quem viderunt apostoli, vidit et iste, nec dissimili – ut arbitror – visione, nisi quod spirituale totum habuit hujus visio, corporeum nihil. Omnino non vidit eum sicut is, qui dicebat: *Vidimus eum et non erat illi speciès*

neque decor[43] (Is. 53, 2). Transfiguratum procul dubio vidit et speciosum forma prae filiis hominum, qui delectatum se perhibet, sicut et apostoli: *Bonum est* – inquiunt Domino, *nos hic esse* (Matth. 17, 4). Et ut nihil desit propositae similitudini, illi quidem proni cecidisse leguntur, hic vero suum fatetur spiritum defecisse[44]. Quam magna multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te! Ascendentes igitur in hunc montem et revelata facie gloriam Domini speculantes, haud dubium quin clamare habeatis et vos: Trahe nos post te! Quid enim prodest scire, quo sit eundum, siquidem[45], qua debeas ire, non noveris?

10.

(2. Ascensio meditatio doctrinae evangelicae.)

Alterum proinde montem ascendas necesse est, in quo praedicantem audias, scalam erigentem octo distinctam scalaribus, cujus summitas coelos tangit. *Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum coelorum* (Matth. 5, 10). Jam si primum ascenderis montem jugi meditatione supernae gloriae, istum nihilo minus montem ascendere non gravaberis, ut in lege ejus mediteris die ac nocte, sicut idem propheta non solum meditabatur in praemiis sed et in mandatis Domini, quae dilexit (Ps. 118, 47). Sic enim audies et tu: *Et quo eam, scitis* – propter ascensionem primam, *et viam scitis* (Joh. 14, 4) – propter secundam. Propterea in corde tuo pone viam veritatis inquirere, ne forte sis de eorum numero, qui viam civitatis habitaculi non invenerunt; magis autem sollicitus esto ascendere non modo cogitatione coelestis gloriae, sed et conversatione, quae coelestem gloriam mereatur.

11.

(3. Ascensio oratio. Oranti secessus necessarius.)

Tertium nihilo minus montem lego, in quem ascendit solus orare. Vides ergo, quam bene sponsa in canticis: *Ecce* – inquit, *venit iste saliens in montibus* (Cant. 2, 8). In primo transfiguratus est, ut scires, quo tenderes; in secundo verba vitae locutus est, ut scires, qua pervenires; oravit in tertio, ut eundi et perveniendi bonam obtinere studeas voluntatem; *scienti* enim *bonum et non facienti peccatum est illi* (Jac. 4, 17). Propterea sciens, quoniam in oratione datur bona voluntas, cum videris, quae agenda sunt,

ut convalescas ad agenda, quae videris, ascende tu ad orationem; ora instanter, ora perseveranter, sicut ille pernoctabat in oratione, et dabit Pater bonus spiritum bonum petenti se. Et vide, quam utiliter orationis tempore etiam corporalis loci secretum quaerimus, quando hoc ille non solum docuit verbo: *Intra* – inquiens – *in cubiculum tuum et clauso ostio ora Patrem tuum* (Matth. 6, 6), sed et commendavit exemplo, nec domesticorum quemquam admittens, sed solus ascendens ad orationem.

12.

(4. Ascensio mortificatio.)

Putas, poterimus aliquid amplius de ejus ascensionibus invenire? Poterimus utique. Volo enim, ut nec jumenti ipsius sis immemor, super quod legitur ascendisse; volo, ut nec ipsam crucis ascensionem omittas, nam et in illa exaltari oportebat Filium hominis. *Et ego* – inquit, *si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum* (Joh. 12, 32). Itaque, cum jam et cognitio suppetit et velle adjacet, quid ages, quod perficere bonum non invenis, sed asinini quidam et bestiales motus legem contrariam habent et captivare te volunt? Quid – inquam – facies super concupiscentiis irrationabilibus, quae sunt in membris tuis? Urget te etiam, cum jejunare consentis, gulae illecebra; cum vigilare proponis, somnolentia premit. Quid faciemus huic asino? Asininum enim istud est, commune cum asinis, quia homo *comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis* (Ps. 48, 13). Ascende, Domine! super asinum istum, conculca hos bestiales motus, quia domari debent, ne dominari praevaleant; nisi enim conculcati[46] fuerint, conculcabunt nos; nisi premantur, oppriment nos. Propterea sequere, anima mea! et in hac ascensione Christum Dominum, ut sub te sit appetitus tuus et tu domineris illius; nam, ut in coelum ascendas, prius necesse est levare te super te, conculcando[47] carnalia desideria, quae in te militant adversum te.

13.

(5. Ascensio mundi contemptus.)

Sequere etiam ascendentem in crucem, exaltatum a terra, ut non solum super te sed et super omnem quoque mundum mentis fastigio colloceris, universa, quae in terris sunt, deorsum

aspiciens et despiciens, sicut scriptum est: *Cernent terram de longe* (Is. 33, 17). Nulla te mundi oblectamenta inclinent, nullae adversitates dejiciant. Absit tibi gloriari nisi in cruce Domini tui Jesu Christi, per quem tibi mundus crucifixus est (Gal. 6, 14), ut, quae mundus appetit, crucem reputes et tu crucifixus mundo illis, quae[48] mundus crucem reputat, toto inhaereas amore.

14.

(6. Ascensio visio Dei.)

Jam vero quid ex hoc restat, nisi ut ad illum ascendas, qui est super omnia, Deus benedictus in saecula? Dissolvi jam et esse cum Christo multo magis optimum. *Beatus vir, cujus est auxilium abs te* – ait propheta ad Dominum[49]; *ascensiones in corde suo disposuit; ibit de virtute in virtutem usque ad videndum Deum deorum in Sion* (Ps. 83, 6. 8). Haec est ultima ascensio, in qua implentur omnia, sicut ait Apostolus: *Christus, qui descendit, ipse est et qui ascendit*[50], *ut adimpleret omnia* (Ephes. 4, 10). Sed de illa ascensione quid dicam? Quo ascendemus, ut, ubi Christus est, et nos simus? Quid ibi erit? *Oculus, Deus! non vidit absque te, quae praeparasti diligentibus te* (Is. 64, 4; 1. Cor. 2, 9). Desideremus hanc, fratres mei! Suspiremus ad eam jugiter et eo magis affectus vigeat, quo deficit intellectus[51].

In Ascensione Domini

Sermo V.

De intellectu et affectu[1].

1.

Hodie sedenti in throno Antiquo dierum consessurus pariter oblatus est Filius hominis, et erit deinceps non modo germen Domini in magnificentia et gloria, sed et fructus terrae sublimis (Is. 4, 2). Felix unio et amplectendum ineffabilibus gaudiis sacramentum! Idem enim et germen Domini et fructus terrae; idem ipse et Dei filius et fructus ventris Mariae est; idem filius David et Dominus, de quo hodie gaudium ejus impletum est, unde olim praecinens aiebat: *Dixit Dominus Domino*

meo, sede a dextris meis (Ps. 109, 1). Quomodo enim non germen Domini Dominus? Idem tamen et filius ejus, utpote fructus terrae sublimis, fructus virgae, quae de radice Jesse processit. Hodie igitur suum hunc et hominis Filium apud semet ipsum Pater clarificat claritate, quam habuit, priusquam mundus fieret, apud ipsum. Hodie Veritatem, quae de terra orta est, coelum sibi redditam gloriatur. Hodie Sponsus aufertur a filiis et lugendum eis est, sicut ipse praedixit; non enim poterant filii sponsi lugere, donec sponsus cum eis erat; sed venit dies, ut auferatur ab eis, ut de cetero lugeant et jejunent (Matth. 9, 15). Ubi illud jam, Petre! quod dixeras: *Domine, bonum est nos hic esse; faciamus hic tria tabernacula* (Matth. 17, 4)? Ecce enim ingressus est amplius et perfectius tabernaculum, non manu factum, id est, non hujus creationis.

2.

(Mundi seu vitae hujus pericula et miseriae. Corda sursum levanda.)

Quomodo ergo jam bonum est, nos hic esse? Immo vero molestum est, grave est, periculosum est, nimirum, ubi malitiae plurimum, sapientiae modicum – si tamen vel modicum – invenitur; ubi viscosa omnia, omnia lubrica, operta tenebris, obsessa laqueis peccatorum; ubi periclitantur animae, ubi spiritus affliguntur sub sole, ubi tantum vanitas et afflictio spiritus est. Levemus igitur, fratres mei! levemus in coelum corda cum manibus et ascendentem Dominum sequi velut quibusdam passibus devotionis et fidei contendamus. Erit enim, cum sine mora, sine difficultate obviam illi in nubibus rapiemur, et id poterunt corpora spiritualia, quod merito interim nequeunt spiritus animales. Nunc enim, quantis conatibus corda levare necesse est, quae quidem (ut miserabiliter satis in libro propriae experientiae legimus) et corruptio corporis aggravat et terrena inhabitatio deprimit!

3.

At forte tradendum est, quid sit levare cor, aut quemadmodum illud oporteat elevari; sed tradendum sane ab Apostolo potius quam a nobis. *Si consurrexistis* – inquit – *cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quae sursum sunt, sapite, non quae super terram* (Coloss. 3, 1); ac

si manifestius dicat: Si consurrexistis, et conscendite; si convivitis, et conregnate. Sequamur, fratres! sequamur Agnum, quocumque ierit; sequamur patientem, sequamur et resurgentem, sequamur multo libentius ascendentem. Crucifigatur vetus homo noster simul cum illo, ut destruatur corpus peccati; ut ultra non serviamus peccato, mortificatis nimirum membris nostris, quae sunt super terram. Sed et quomodo ipse resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus; in hoc enim mortuus est et resurrexit, ut peccatis mortui justitiae vivamus.

4.

Ceterum, quoniam vitae novitas locum exigit tutiorem et resurrectionis dignitas altiorem expetit gradum, sequamur etiam ascendentem, quaerere videlicet et sapere, quae sursum sunt, ubi ille est, non quae super terram. Quaeris, quis ille sit locus? Apostolum audi. *Quae sursum est* – inquit – *Jerusalem, libera est, quae est mater nostra* (Gal. 4, 26). Vis scire, quaenam ibi sint? Visio pacis est: *Lauda, Jerusalem! Dominum; lauda Deum tuum, Sion! qui posuit fines tuos pacem* (Ps. 147, 12. 14). O pax, quae exsuperas omnem sensum[2]! O pax, etiam super pacem! O mensura super mensuram, conferta et coagitata et supereffluens! Compatere igitur Christo, anima christiana! Conresurge, coascende, quod est, *declina a malo et fac bonum; inquire pacem et persequere eam* (Ps. 33, 15). Sic nimirum Paulus in actibus apostolorum de continentia et justitia et spe vitae aeternae memoratur docuisse discipulos[3]; sic Veritas ipsa monet in evangelio praecingere lumbos, lucernas accendere et deinceps hominibus exspectantibus Dominum suum similes inveniri (Luc. 12, 35. 36).

5.

(Ascensio duplex commendatur ab Apostolo. Cordis plena pax et unio futurae vitae reservatur. Cordis membra, intellectus et affectus, hic saepe divisa.)

Ceterum gemina quaedam (si bene advertistis) ascensio nobis ab Apostolo commendatur in eo, quod et quaerere et sapere monuit non infima sed superna. Quam fortasse distinctionem nec ipse quoque propheta praeteriisse omnino videbitur, dicens: *Inquire pacem et persequere eam* (Ps. 33, 15); ut hoc sit, pacem sequendam quaerere, persequi inquisitam, quod est: sapienda

quaerere [4], quaesita sapere, quae sursum sunt, non quae super terram. Nimirum, donec divisa sunt corda nostra et multos interim sinus inveniuntur habere nec sibi omnino cohaerere videntur, vel particulatim ea et membratim quodammodo levare necesse est, ut in superna illa Jerusalem colligantur, cujus participatio ejus in id ipsum; ubi non tantum singuli sed et omnes pariter incipiant habitare in unum [5], non modo scilicet non divisi in semet ipsis, sed nec inter se ipsos. Ecce enim, ut tamquam principalia cordis ipsius membra distinguam, est intellectus in nobis, est et affectus, et hi quoque saepius sibi invicem adversantes, ut alter summa petere, alter appetere infima videatur. Quantus vero is dolor, quam gravis animae cruciatus, dum sic distrahitur, sic dilaceratur, sic abrumpitur a se ipsa, vel ex ea saltem, quam omnibus experiri in promptu est, corporis scissione conjiciat, si quis in suo spiritu animadvertere perniciosa et periculosa insensibilitate non neglexerit. Distrahuntur hominum crura et longioris obice ligni removentur ab invicem pedes, et dum adhuc cutis integra manet, quis tamen ille est cruciatus?

6.

(Religiosi illuminati sed non bene affecti.)

Sic, sic affligi plangimus miseros, qui corporaliter inter nos conversantes illuminati forte similiter, sed dissimiliter inveniuntur affecti [6]. Intelligunt pariter bona, quae faciant, sed non pariter diligunt intellecta [7]. Nam de ignorantia, fratres! quaenam excusatio nobis, quibus numquam doctrina coelestis, numquam divina lectio, numquam spiritualis eruditio deest? Quaecumque vera sunt, quaecumque pudica, quaecumque justa [8], quaecumque amabilia, quaecumque bonae famae; si qua virtus, si qua laus disciplinae [9], haec discitis et accipitis, haec auditis pariter et videtis, in exemplis videlicet et verbis eorum, qui inter vos sunt perfecti, quorum et exhortatio et conversatio plenius erudit universos. Utinam autem haec, ut intellectum admonent, moveant [10] et affectum, ne sit intus amarissima contradictio et divisio molestissima, dum hinc quidem sursum trahimur, sed retrahimur inde deorsum!

7.

(Religiosorum ferventium et tepidorum discrimen. Tepiditas abjicienda.)

Nimirum advertere potes in omnibus fere religiosis congregationibus viros repletos consolatione, superabundantes gaudio,

jucundos semper et hilares, ferventes spiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebro suspicientes in coelum et puras manus in oratione levantes; sollicitos observatores conscientiae et devotos sectatores bonorum operum; quibus amabilis disciplina, dulce jejunium, vigiliae breves, labor manuum delectabilis et universa denique conversationis hujus austeritas refrigerium videatur. Contra sane invenire est homines pusillanimes et remissos, deficientes sub onere, virga et calcaribus indigentes, quorum remissa laetitia, pusillanimis tristitia est; quorum brevis et rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conversatio; quorum obedientia sine devotione, sermo sine circumspectione, oratio sine cordis intentione, lectio sine aedificatione; quos denique (ut videmus) vix gehennae ii metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coërcet! Nonne tibi horum vita inferno penitus appropinquare videtur, dum intellectu affectui et affectu intellectui repugnante necesse habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minime sustentantur, socii plane tribulationis sed non consolationis? Exsurgamus — obsecro, quicumque hujusmodi sumus; resarciamus animas, spiritum recolligamus, abjicientes perniciosam tepiditatem, etsi non, quia periculosa est et Deo solet (ut interdum miserabiliter plangimus) etiam vomitum provocare, certe, quia molestissima, plena miseriae et doloris, inferno plane proxima et umbra mortis jure censetur.

8.

(Quaerunt multi, at rari sapiunt, quae sursum sunt. Ariditatis causa. Consolatio carnalis obex divinae.)

Si quaerimus, quae sursum sunt, etiam sapere et praelibare interim studeamus. Forte enim poterit intellectui et affectui non inconvenienter aptari, quod et quaerere, quae sursum sunt, et sapere admonemur, ut in principalibus (quemadmodum supra dictum est) membris suis nostra corda manibus quibusdam pii conatus et exercitii spiritualis levare studeamus ad Deum. Omnes (ni fallor), quae sursum sunt, quaerimus intellectu fidei et judicio rationis; sed non aeque forsitan sapimus omnes, quae sursum sunt, tamquam inescati his, quae sunt super terram, violento quodam praejudicio affectionis. Unde enim ea, quam paulo ante ostendimus, animorum diversitas, tanta disparilitas studiorum, conversationum tanta dissimilitudo? Unde spiritualis gratiae

inopia tanta quibusdam, cum aliis copia tanta exuberet? Profecto nec avarus nec inops est gratiae distributor, sed, ubi vacua vasa desunt, stare oleum necesse est. Undique sese ingerit amor mundi cum consolationibus, immo desolationibus suis; observat aditus, per fenestras irruit, mentem occupat, sed non ejus, qui dixit: *Renuit consolari anima mea; memor fui Dei et delectatus sum* (Ps. 76, 3. 4). Praeoccupatum nempe saecularibus desideriis animum delectatio sancta declinat, nec misceri [12] poterunt vera vanis, aeterna caducis, spiritualia corporalibus, summa imis, ut pariter sapias, quae sursum sunt et quae super terram.

9.

Felices nimirum viri illi, per quos Dominica ascensio legitur praesignata, Enoch raptus (Eccl. 44, 16) et translatus Elias (IV. Reg. 2, 11). Felices plane, qui soli jam Deo vivunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo; neque enim corpora, quae corrumpuntur, illas aggravant animas aut terrena inhabitatio sensus eorum tamquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulasse noscuntur. Factum est impedimentum omne de medio, occasio universa sublata, materies nulla relicta est, quae eorum affectum aggravet vel deprimat intellectum; nam et priorem ob hoc raptum scriptura commemorat [13], ne forte vincat malitia sapientiam et intellectus ejus vel anima ultra decipi valeat aut mutari (Sap. 4, 11).

10.

(Intellectus per Christum illuminandus.)

Nobis autem unde in his tenebris veritas, unde caritas in hoc saeculo nequam, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno? Putas, erit, qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum? Erit utique, si convertamur ad Christum; ut velamen de cordibus auferatur; hic est enim, de quo scriptum est: *Habitantibus in regione umbrae mortis lux orta est eis* (Is. 9, 2). Siquidem prioris ignorantiae tempora despiciens Deus annunciavit hominibus, ut omnes ubique agerent poenitentiam, secundum quod Paulus Atheniensibus tradit (Act. 17, 30). Memento etenim, Dei Verbum et Sapientiam incarnatam, cujus utique opus erat toto illo tempore, quo videri in terris et inter homines conversari dignata est ineffabilis illa virtus, illa gloria, illa majestas, illuminare oculos cordis et suadere fidem hominibus praedicatione pariter et

ostensione signorum. Denique: *Spiritus Domini* – ait – *super me, ad evangelizandum pauperibus misit me* (Is. 61, 1), et apostolis loquebatur: *Adhuc modicum lumen in vobis est; ambulate, dum lucem habetis, ut non tenebrae vos comprehendant* (Joh. 12, 35). Nec modo ante passionem sed et post resurrectionem in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis et loquens de regno Dei (Act. 1, 3), quando et sensum eis, ut scripturas intelligerent, legitur aperuisse (Luc. 24, 27), intellectum potius informabat, quam purgabat affectum.

11.

(Affectus seu amor sensuum a Christo purgatus in apostolis.)

Quando enim ad spiritualia affici possent animales? Immo vero ne ipsam quidem meram [14] lucem poterant aliquatenus sustinere, sed exhibere illis oportuit Verbum in carne, solem in nube, lumen in testa, mel in cera, cereum in laterna. Spiritus ante faciem illorum Christus Dominus, sed non utique sine umbra, in qua viverent interim inter gentes. Unde et Virgini legitur obumbrasse (Luc. 1, 35), ne vehementiori reverberata splendore ad candidissimam illam lucem purissimumque fulgorem divinitatis etiam illius aquilae posset acies hebetari [15]. Minime tamen vel nubes ipsa levis esse potuit otiosa, sed ea quoque usus est in salutem, et discipulorum animos, qui nec ad fidei intellectum sine aliqua mutatione affectus poterant promoveri, nec assurgere adhuc ad spiritualia praevalebant, in suae carnis provocavit affectum, ut amore quodam humano operanti mira, mira loquenti homini adhaererent; amore utique carnali adhuc, sed tam valido, ut ceteris omnibus praevaleret. Nimirum hic erat ille Moysi serpens, qui serpentes magorum Aegypti omnes pariter devoravit (Exod. 7, 12). Denique: *Ecce nos* – inquiunt – *reliquimus omnia et secuti sumus te* (Matth. 19, 27). Beati siquidem oculi, qui videbant Dominum majestatis in carne praesentem, auctorem universitatis inter homines conversantem, virtutibus coruscantem, infirmos curantem, maria calcantem, mortuos suscitantem, daemoniis imperantem et potestatem similem hominibus conferentem; mitem et humilem corde, benignum, affabilem, misericordiae visceribus affluentem, Agnum Dei peccatum non habentem et omnium peccata portantem! Beatae aures, quae verba vitae ab ipsius incarnati Verbi ore percipere merebantur, quibus enarrabat Unigenitus, qui est in sinu Patris, et nota faciebat, quaecumque audisset

a Patre, ut fluenta doctrinae coelestis ab ipsius Veritatis purissimo fonte haurirent, universis postmodum gentibus propinanda, immo eructanda potarent!

12.

(Spiritus sanctus cur non venerit Christo praesente.)

Quid mirum, fratres! si implebat tristitia cor eorum, cum ab eis sese pronunciaret iturum et adderet: *Quo ego vado, vos non potestis venire modo* (Joh. 8, 21)? Quidni concuterentur viscera, turbaretur affectus, haesitaret animus, haereret vultus, paveret auditus, nec omnino aequanimiter discessionis ejus sermo posset admitti, ut relinqueret eos, pro quo omnia reliquissent? Ceterum, non ut maneret in carne, sed ut transferretur ad spiritum, totus ab eo in illam carnem discipulorum fuerat collectus affectus, ut dicere esset aliquando: *Etsi cognovimus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* 16 (II. Cor. 5, 16). Unde et benignissimus ille Magister blandis eos refovens consolationibus ait: *Rogabo Patrem meum et alium Paraclitum dabit vobis, Spiritum veritatis, qui vobiscum maneat in aeternum* (Joh. 14, 16); et item: *Ego veritatem dico vobis: expedit vobis, ut ego vadam; nisi enim abiero, Paraclitus non veniet ad vos* (Joh. 16, 7). Grande mysterium, fratres mei! Quid enim sibi vult: *Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet?* Itane invisa Paraclito praesentia Christi aut contubernium Dominicae carnis Spiritus sanctus horrebat, quae (sicut angelo praenunciante cognovimus) nec concipi quidem nisi eo superveniente potuerit (Luc. 1, 35)? Quid est ergo: *Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet?* Nisi carnis praesentia vestris subtrahatur aspectibus, spiritualis gratiae plenitudinem occupata mens non admittit, non recipit animus, non capit affectus.

13.

(Consolatio Spiritus frustra speratur inter illecebras carnis. Concordiae et communis vitae praerogativae.)

Quid vobis videtur, fratres? Si haec ita sunt, immo, quia ita sunt, audeat quis de cetero, phantasticis quibusdam illecebris deditus 17, sectans lenocinia carnis suae, carnis utique peccatricis, genitae in peccatis, assuetae peccatis, in qua denique bonum non est, illum pariter exspectare Paraclitum? Audeat – inquam, qui huic sterquilinio semper inhaeret, qui carnem fovet, in carne

seminat, carnem sapit, illam nihilo minus consolationem supernae visitationis, torrentem voluptatis illum, illam sperare gratiam Spiritus vehementis, quam (ut Veritas ipsa testatur) nec cum ipsa quidem Verbi carne percipere ullatenus apostoli potuerunt? Errat omnino, si quis coelestem illam dulcedinem huic cineri 18, divinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse hujusmodi illecebris arbitratur. Falleris, Thoma sancte, falleris, si videre Dominum speras ab apostolorum collegio separatus! Non amat Veritas angulos, non ei diversoria placent; in medio stat, id est, disciplina et vita communi, communibus studiis delectatur. Usque quo, miser! diverticula captas et consolationes propriae voluntatis tanto labore quaeritas, tanto rubore mendicas? Et quid facio, inquis? Ejice ancillam et filium ejus; non enim haeres erit filius ancillae cum filio liberae (Gen. 21, 10). Nulla (ut dictum est) conventio veritati et vanitati, luci et tenebris, spiritui et carni, igni et tepiditati.

14.

(Oratio perseverans necessaria ad gratiam Spiritus sancti. Eliae spiritus duplex.)

Sed, dum ille moratur – inquies, sine aliqua consolatione esse non possum. Immo vero, si moram fecerit, exspecta eum, quia veniet et non tardabit (Habac. 2, 3). Apostoli decem dies in hac exspectatione sederunt, perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus et Maria matre Jesu (Act. 1, 14). Et tu igitur orare disce, disce quaerere, petere, pulsare, donec invenias, donec accipias, donec aperiatur tibi. Novit Dominus figmentum tuum; fidelis est, non te patietur tentari supra quam possis. Confido in ipso, quod, si fideliter exspectaveris, nec diem decimum exspectabit; praeveniet certe in benedictionibus dulcedinis desolatam animam et orantem, ut feliciter et non ad insipientiam tibi consolari renuens in ipsius memoria delecteris, inebriatus ab ubertate domus Dei et voluptatis ejus torrente potatus. Sic nimirum et Elisaeus quondam orasse legitur, cum dulcissimum illud solatium, Eliae praesentiam sibi plangeret 19 subtrahendam. Sed considera diligentius, quid oraverit quidve responsum sit postulanti: *Oro* – inquit – *Domine! ut fiat spiritus tuus duplex in me* (IV. Reg. 2, 9. 10); nimirum duplicari ei spiritum oportebat, ut magistri abeuntis absentiam gratia duplicata

suppleret. Unde et Elias ad eum: *Si videris* – inquit, *quando tollar a te, fiet, quod petisti.* Duplicavit enim spiritum visio abeuntis, cum evidenter raptus in coelum universa pariter ejus desideria secum tulit, ut inciperet ipse quoque jam sapere, quae sursum sunt, non quae super terram; duplicavit spiritum visio abeuntis, ut intellectui spiritualis jungeretur affectus [20], cum ipsa utique, cui potissimum inhaerebat, carne raptus in coelum.

15.

(Apostolorum typus. Apostoli diversimode Spiritum sanctum acceperunt. Praeparatio ad Spiritum sanctum.)

Quod evidentius in apostolis invenitur impletum. Ubi enim videntibus illis suus ille Jesus tam manifeste elevatus est et ferebatur in coelum, ut nemo eorum opus haberet interrogare: quo vadis? ipsa jam (ut ita dixerim) oculata fide edocti sunt supplices in coelum levare oculos, puras tendere manus, promissa sibi dona charismatum postulantes, donec fieret repente de coelo sonus advenientis spiritus vehementis, advenientis utique ignis, quem Dominus Jesus mittebat in terram, volens vehementer accendi. Constat siquidem, eos et prius Spiritum accepisse, cum videlicet insufflavit eis et dixit: *Accipite Spiritum sanctum* (Joh. 20, 22), sed spiritum plane fidei et intelligentiae, non fervoris, quo magis illuminaretur ratio, quam inflammaretur affectio; quod duplicati utique spiritus opus fuit [21]. Quos enim Verbum Patris disciplinam et sapientiam [22] ante docuerat et intellectu adimpleverat corda eorum, adveniens utique postmodum ignis divinus et inveniens jam receptacula munda infudit uberius dona charismatum et in spiritualem omnino mutavit amorem, ut accensa in eis caritas fortis ut mors jam non modo fores sed ne ipsa quidem ora propter metum Judaeorum claudere dignaretur. Cui nos gratiae pro nostrae exiguitatis modulo praeparantes exinanire per omnia nosmet ipsos et a delectationibus miseris et caducis consolationibus evacuare studeamus, dilectissimi! corda nostra, maximeque instante nunc die festo et ferventius et fiducialius unanimiter perseveremus in oratione, ut sua nos visitatione, sua consolatione [23] et confirmatione dignetur Spiritus ille benignus [24], Spiritus dulcis, Spiritus fortis, infirma roborans, aspera planans, corda purificans; qui cum Patre et Filio id ipsum sed non is ipse est, ut tres unum et unum tres

esse verissime prorsus et fidelissime catholica ecclesia fateatur, a Patre adoptata, a Filio desponsata[25], a Spiritu sancto confirmata; quibus ut una substantia sic et eadem nihilo minus gloria in saecula saeculorum. Amen.

In Festo Pentecostes

Sermo I.

Quomodo Spiritus sanctus tria operatur in nobis[1].

1.

(Festi hujus dignitas. Quid de Deo cognoscere possumus. Spiritus sancti processio duplex.)

Celebramus, dilectissimi! hodie Spiritus sancti solemnitatem, tota cum jucunditate celebrandam, dignam omni devotione. Dulcissimum enim[2] quiddam in Deo Spiritus sanctus est, benignitas Dei et idem ipse Deus. Proinde, si celebramus sanctorum solemnia, quanto magis ejus, a quo habuerunt, ut sancti essent, quotquot fuere sancti! Si veneramur sanctificatos, quanto magis ipsum sanctificatorem convenit honorari! Hodie itaque festivitas est Spiritus sancti, qua visibiliter apparuit invisibilis, sicut et Filius, cum sit nihilo minus invisibilis in se ipso, dignatus est exhibere se in carne visibilem. Hodie Spiritus sanctus revelat nobis aliquid de se ipso, sicut ante de Patre et Filio aliquid noveramus – nam perfecta Trinitatis cognitio vita aeterna est; nunc autem ex parte cognoscimus, reliqua credimus, quae minime sufficimus comprehendere. Et de Patre quidem novi creationem, clamantibus creaturis: *Ipse fecit nos et non ipsi nos* (Ps. 99, 3); *invisibilia enim Dei a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur* (Rom. 1, 20). At vero aeternitatem et immutabilitatem ipsius comprehendere multum est a me; lucem habitat inaccessibilem. De Filio autem magnum aliquid novi ejus gratia, scilicet incarnationem; nam generationem ejus quis enarrabit (Is. 53, 8)? Quis comprehendat aequalem genitum genitori? Jam et de Spiritu sancto, si non processionem, quo ex Patre Filioque procedit (illa enim mirabilis facta est scientia ex me; confortata est et non potero ad eam), novi tamen

aliquid, videlicet inspirationem. Duo enim sunt, unde procedat et quo; processio a Patre et Filio posuit tenebras latibulum suum, sed processio ad homines hodie coepit innotescere et est jam fidelibus manifesta[3].

2.

(Duplex ejus manifestatio facta discipulis. Apostolorum mutatio post acceptum Spiritum sanctum.)

Et prius equidem (quoniam sic oportebat) signis visibilibus invisibilis Spiritus suum declarabat adventum; nunc ejus signa quo spiritualiora sunt, eo magis congrua, eo magis videntur Spiritu sancto digna. Venit tunc super discipulos in linguis igneis, ut linguis omnium gentium verba ignea loquerentur et legem igneam linguae igneae praedicarent. Nemo conqueratur, quod minime nobis illa manifestatio Spiritus fiat: *Unicuique enim datur manifestatio Spiritus ad utilitatem* (1. Cor. 12, 7). Denique – si dicere opus est – nobis ista manifestatio potius quam apostolis facta est; ad quid enim illis necessariae linguae gentium[4] nisi ad conversionem gentium? Fuit in eis alia quaedam manifestatio magis ad eos pertinens, et haec usque hodie fit in nobis[5]. Manifestum enim fuit, indutos esse virtute ex alto, qui de tanta pusillanimitate spiritus ad tantam devenere constantiam; non est jam fugere, non est abscondi propter metum Judaeorum: constantius modo praedicant, quam delitescerent ante timidius. Denique mutationem illam dexterae Excelsi manifeste declarat principis apostolorum[6] prius quidem inter ancillae verba formido, postmodum inter principum verbera fortitudo. *Ibant* – ait scriptura – *gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati* (Act. 5, 41), quem sane prius, cum duceretur ad concilium, solum reliquerant fugientes. Quis dubitet advenisse Spiritum vehementem, qui mentes eorum invisibili illustraret potentia? In hunc modum etiam modo, quae Spiritus operatur in nobis, testimonium perhibent[7] de eo.

3.

(Spiritus sanctus tria operatur in nobis ad declinandum a malo. 1. Poenitentiam seu compunctionem.)

Quia igitur mandatum accepimus, ut declinantes a malo faciamus, quod bonum est (Ps. 33, 15; 1. Pet. 3, 11), vide, quemadmodum Spiritus in utroque adjuvat infirmitatem nostram; nam

divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Propterea ad declinandum a malo tria operatur in nobis: compunctionem, supplicationem, remissionem. Initium enim revertendi ad Deum poenitentia est, quam sine dubio spiritus operatur, non noster sed Dei, idque et certa ratio docet et confirmat auctoritas; quis enim, cum ad ignem venerit algens et fuerit calefactus, dubitabit, ei ab igne venisse calorem, quem habere non poterat sine illo? Sic ergo, qui prius iniquitate erat frigidus, si postmodum fervore quodam poenitentiae accendatur, alium sibi spiritum, qui suum arguit et dijudicat, non dubitet advenisse[8]. Habes hoc et in evangelio, ubi, cum loqueretur de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: *Ille* – inquit – *arguet mundum de peccato* (Joh. 16, 8).

4.

(2. Supplicationem pro venia. 3. Peccatorum remissionem.)

Sed quid prodest poenitere de culpa et non supplicare pro venia? Necesse est, ut etiam hoc Spiritus operetur, dulcedine quadam spei replens animum, per quam fiducialiter postules, nihil haesitans. Visne, ostendam tibi, etiam hoc opus esse Spiritus sancti? Utique, dum abest ille, tale aliquid in tuo spiritu non invenies. Denique ipse est, in quo clamamus: Abba Pater (Rom. 8, 15); ipse, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Et haec quidem in corde nostro; quid autem in corde Patris? Sicut in nobis interpellat pro nobis, ita in Patre delicta donat cum ipso Patre, advocatus noster ad Patrem in cordibus nostris, Dominus noster in corde Patris. Itaque, quod postulamus, idem ipse donat, qui donat, ut postulemus; et sicut nos erigit pia quadam fiducia, ita Deum inclinat ad nos magis pia misericordia sua[9]. Itaque, ut omnino scias, quia remissionem peccatorum Spiritus sanctus operatur, audi, quod aliquando audierunt apostoli: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* (Joh. 20, 22. 23). Et de malo quidem declinando sic.

5.

(Tria itidem ad bonum faciendum: 1. Monet memoriam. 2. Docet rationem. 3. Movet voluntatem.)

Porro ad faciendum bonum quid in nobis Spiritus bonus operatur? Profecto monet et movet et docet. Monet memoriam,

rationem docet, movet voluntatem; in his enim tribus tota consistit anima nostra. Memoriae suggerit bona in cogitationibus sanctis atque ita ignaviam nostram torporemque repellit. Propterea, quoties hujusmodi suggestionem boni senseris in corde tuo, da honorem Deo et age reverentiam Spiritui sancto, cujus vox sonat in auribus tuis; ipse namque est, qui loquitur justitiam. Et in evangelio habes, quia ille *suggeret vobis omnia, quaecumque dixero vobis* (Joh. 14, 26), et adverte, quid praemiserit: *Ille vos docebit omnia;* dixeram enim, quia docet rationem. Multi siquidem monentur, ut benefaciant, sed minime sciunt, quid agendum sit, nisi adsit denuo gratia Spiritus sancti, et quam inspirat[10] cogitationem, doceat in opus proferre, ne vacua in nobis sit gratia Dei. Sed quid? *Scienti bonum et non facienti peccatum est illi*[11] (Jac. 4, 17); propterea non solum moneri et doceri, verum etiam moveri et affici ad bonum necesse est ab eo utique Spiritu, qui adjuvat infirmitatem nostram et per quem in cordibus nostris diffunditur caritas, quae est bona voluntas.

6.

(Spiritus sancti affectus in nobis.)

Itaque, cum sic adveniens Spiritus totam possederit animam suggerendo, instruendo, afficiendo, loquens semper in cogitationibus nostris, ut audiamus et nos, quid loquatur in nobis Dominus Deus, rationem illuminans, voluntatem inflammans: non tibi videtur, quia totam domum impleverint dispertitae linguae tamquam ignis? Nam in his tribus superius dictum est animam consistere totam. Sint autem dispertitae linguae propter multiplices cogitationes, sed earum multiplicitas et uno lumine veritatis et uno caritatis fervore sit[12] tamquam ignis. Aut certe domus adimpletio fini potius reservetur, quando mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinus nostros. Sed quando haec erunt? Profecto, cum completi fuerint dies Pentecostes. Felices vos, qui jam intrastis quinquagesimam requiei et jubilaeum annum! Fratres nostros loquor, quibus jam dixit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis; etenim hoc quoque inter ejus opera reperimus. Duo namque tempora celebramus, fratres: quadragesimae unum, alterum quinquagesimae; illud ante passionem, istud post resurrectionem; illud in compunctione cordis et lamentis poenitentiae, istud in devotione spiritus et alleluia solemni. Prius quidem tempus ipsa est

vita praesens, posterius vero quietem sanctorum significat, quae est post mortem. Cum autem venerit illius quinquagesimae [13] finis, in judicio scilicet et resurrectione, completis diebus pentecostes aderit plenitudo Spiritus et totam replebit domum. Plena siquidem erit omnis terra majestate ejus, quando non solum anima sed et ipsum corpus spirituale resurget, si tamen – juxta Apostoli monitum, dum adhuc est animale, fuerit seminatum.

In Festo Pentecostes

Sermo II.

De operibus Trinitatis super nos et de triplici gratia Spiritus sancti [1].

1.

Hodie, dilectissimi! coeli distillaverunt a facie Dei Sinai, a facie Dei Israel, et pluvia voluntaria segregata est haereditati [2] Christi (Ps. 67, 10); Spiritus enim sanctus, procedens a Patre, largiori munere suae majestatis in apostolos supervenit et tribuit eis charismatum dona. Post magnificentiam enim resurgentis, post gloriam ascendentis, post residentis sublimitatem non restabat, nisi ut exspectata [3] justorum laetitia adveniret et coeli muneribus coelestes homines implerentur. Vide autem, si non et sententiarum pondere et verborum ordine haec omnia Isaias longe ante praedixit. *Erit* – inquit – *in die illa germen Domini in magnificentia et gloria et fructus terrae sublimis et exsultatio his, qui salvati fuerint de Israel* (Is. 4, 2). Germen Domini Jesus Christus [4], solus de mundissimo conceptus semine, quia etsi in similitudine carnis peccati, non tamen in carne peccati; etsi [5] filius carnis Adae, non tamen filius praevaricationis Adae, quia non fuit natura filius irae sicut reliqui omnes, qui in iniquitatibus [6] sunt concepti. Istud ergo germen, quod de virga Jesse virore [7] virgineo pullulavit, in magnificentia fuit, cum resurrexisset a mortuis, quia tunc, Domine Deus meus! magnificatus es vehementer, confessionem et decorem induens, amictus lumine sicut vestimento (Ps. 103, 1). Quanta autem ascendentis gloria, cum medius angelorum et animarum sanctarum ad Patrem

deduceris et triumphatrice palma coelis invectus susceptum hominem in ipsa divinitatis claudis identitate! Quis cogitet, nedum loquatur, quam sit fructus terrae sublimis in consessu ad dexteram Patris, quod utique coelestium oculos reverberat naturarum, quod angelicus intuitus contremit, non attingit? Veniat ergo exsultatio, Domine Jesu! his, qui salvati sunt de Israel, apostolis tuis, quos elegisti ante mundi constitutionem. Veniat Spiritus tuus bonus, qui sordes abluat et infundat virtutes, in spiritu judicii et spiritu ardoris s.

2.

(Dei bonitas eminet in hominis reparatione.)

Eia igitur, fratres! cogitemus super nos et in nos opera Trinitatis ab initio mundi usque ad finem, et videamus, quam sollicita fuerit illa majestas, cui administratio pariter et gubernatio saeculorum incumbit, ne nos perderet in aeternum. Et potenter quidem omnia fecerat et sapienter omnia gubernabat, et utrarumque rerum, tam potentiae quam sapientiae, signa manifestissima tenebantur in creatione et conservatione machinae mundialis. Et bonitas quidem in Deo erat et bonitas multa nimis; sed latebat in corde Patris, cumulanda quandoque super genus filiorum Adam in tempore opportuno. Dicebat tamen Dominus: *Ego cogito cogitationes pacis* (Jer. 29, 11), ut mitteret nobis illum, qui est pax nostra, qui fecit utraque unum; ut jam daret pacem super pacem, pacem his, qui longe, et pacem his, qui prope. Verbum igitur Dei in sublimi constitutum, ut ad nos descenderet, propria benignitas invitavit, misericordia traxit, veritas, qua se promiserat venturum, compulit, puritas uteri virginalis salva Virginis suscepit integritate, potentia eduxit, obedientia in omnibus deduxit, patientia armavit, caritas verbis et miraculis manifestavit!

3.

Prorsus amplissima mihi nunc materia et malorum meorum suppetit et bonorum Domini mei, ut, cum cogitaverim vias meas, convertam pedes meos in testimonia sua. Illa enim bona ineffabilia sunt, quia (ut brevi verbo cuncta concludam) nihil melius inveniri potuit, unde nos redimeret Sapientia Dei in omni sapientia sua. Sed et mala circumdederant nos, quorum non erat numerus, quia *peccavi* (justus loquitur) *super numerum arenae*

maris et *propter nomen tuum, Domine! propitiaberis peccato meo; multum est enim* (Ps. 24, 11). Missus est coluber tortuosus a diabolo, ut venenum per aures mulieris in ipsius mentem transfunderet et sic refunderet in totius posteritatis originem; missus est interim [9] Gabriel angelus a Deo, ut verbum Patris per aurem Virginis in ventrem et mentem ipsius eructaret, ut eadem via intraret antidotum, qua venenum intraverat. Vere vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, quia totum paternum est, quod de corde Patris Christus attulit nobis, ut nihil in Filio Dei nisi dulce, nisi paternum, humani generis trepidatio suspicetur. A planta pedis usque ad verticem non erat in nobis sanitas! Erraveramus ab utero, in utero damnati, antequam nati, quia de peccato et in peccato concepti.

4.

(Christi conceptio nostram reformat. Maria medium terrae.)

Christus ergo ibi primum medicinam apposuit, ubi primus vulneri patebat locus, et substantialiter utero Virginis illapsus de Spiritu sancto conceptus est, ut conceptionem nostram mundaret, quam spiritus malus, si non fecerat, tamen infecerat [10]; ut non esset etiam in utero vita ipsius otiosa, dum novem mensibus purgat vulnus antiquum, scrutans – ut dicitur – usque ad imum putredinem virulentam, ut sanitas sempiterna succederet. Et tunc jam operabatur salutem nostram in medio terrae, in utero videlicet Virginis Mariae, quae mirabili proprietate terrae medium appellatur; ad illam enim sicut ad medium, sicut ad arcam [11] Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium saeculorum, respiciunt et qui in coelo habitant et qui in inferno, et qui nos praecesserunt et nos qui sumus et qui sequentur, et nati natorum et qui nascentur ab illis. Illi, qui sunt in coelo, ut resarciantur, et qui in inferno, ut eripiantur; qui praecesserunt, ut prophetae fideles inveniantur; qui sequuntur, ut glorificentur. Et beatam te dicent omnes generationes (Luc. 1, 48), Genitrix Dei, Domina mundi, Regina coeli! Omnes – inquam – generationes; sunt enim generationes coeli et terrae: *Pater spirituum* – ait Apostolus, *ex quo omnis paternitas in coelo et in terra nominatur* (Ephes. 3, 15). Ex hoc ergo beatam te dicent omnes generationes, quae omnibus generationibus vitam et gloriam genuisti; in te enim angeli laetitiam, justi gratiam, peccatores

veniam inveniunt[12] in aeternum. Merito in te respiciunt oculi totius creaturae, quia in te et per te et de te benigna manus Omnipotentis, quicquid creaverat, recreavit.

5.

(Christi vita nostram instruit. Christi mors hostes nostros debellat.)

Placebitne tibi, Domine Jesu! ut dones mihi vitam tuam, sicut dedisti conceptionem, quia non solum conceptio mea immunda, sed mors perversa, vita periculosa et post mortem restat mors gravior, mors secunda. Non solum – ait – conceptionem meam sed et vitam meam, et hoc per singulos aetatum gradus: infantiae, pueritiae, adolescentiae, juventutis, tibi donabo; adjiciens mortem, resurrectionem, ascensionem et missionem Spiritus sancti. Hoc autem ideo, ut conceptio mea emundet tuam, vita mea instruat tuam, mors mea destruat tuam, resurrectio mea praecedat tuam, ascensio mea praeparet tuam, porro Spiritus adjuvet infirmitatem tuam; sic enim plane videbis et viam, per quam ambules, et cautelam, qua ambules, et ad quam ambules mansionem. In vita mea cognosces viam tuam, ut, sicut ego paupertatis et obedientiae, humilitatis et patientiae, caritatis et misericordiae indeclinabiles semitas tenui, sic et tu eisdem vestigiis incedas, non declinans ad dexteram neque ad sinistram; in morte autem mea dabo tibi justitiam meam, dirumpens jugum captivitatis tuae et expugnans hostes, qui sunt in via vel juxta viam, ut non apponant amplius nocere tibi. His autem completis revertar in domum meam, unde exivi, et ovibus illis, quae in montibus remanserant et quas propter te reliqueram, ut te non reducerem sed[13] reportarem, reddam faciem meam.

6.

(Spiritus sancti tria dona: pignus salutis, robur vitae, scientiae lumen.)

Et ne de absentia mea vel murmures vel contristeris, mittam tibi Spiritum Paraclitum, qui tibi donet pignus salutis, robur vitae, scientiae lumen. Pignus salutis, ut ipse Spiritus reddat testimonium spiritui tuo, quod filius Dei sis; qui certissima[14] signa praedestinationis tuae cordi tuo imprimat et ostendat; qui donet laetitiam in corde tuo et de rore coeli si non continue

tamen saepissime mentem tuam impinguet. Robur vitae, ut, quod per naturam tibi est impossibile, per gratiam ejus non solum possibile sed et facile fiat, ita ut in laboribus, in vigiliis, in fame et siti et in omnibus observantiis istis (quae nisi farinula ista dulcorentur, prorsus mors in olla appareat) delectabiliter incedas, sicut in omnibus divitiis. Scientiae lumen, ut, cum omnia bene feceris, te servum inutilem reputes, et quicquid boni in te inveneris, illi tribuas, a quo omne bonum et sine quo non parum aliquid, sed nihil omnino potes incipere, ne perficere dicam. Sic ergo Spiritus iste in tribus istis te docebit omnia, sed omnia, quae ad tuam pertineant salutem, quia in ipsis est plena et absoluta perfectio.

7.

(Spiritus sanctus cur in igne apparuit.)

Hoc est, quod per prophetam idem Spiritus dixit: *Seminate vobis ad justitiam,* ubi pignus salutis ostenditur; *metite spem vitae,* ubi vitale robur accipitur; *illuminate vobis lumen scientiae* (Osee 10, 12), quod verbis propriis subinfertur. Unde et Spiritus iste super apostolos in igne apparuit, propter lucem pariter et ardorem; quos enim repleverit, et spiritu fervere et in veritate cognoscere facit, quia sola misericordia est, quae eos et praevenit et perducit. Multum sibi de hac misericordia undique contraxerat puer Domini, cum diceret: *Misericordia ejus praeveniet me* (Ps. 58, 11), et: *Misericordia tua ante oculos meos est* (Ps. 25, 3), et: *Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitae meae* (Ps. 22, 6), et: *Qui me coronat in misericordia et miserationibus* (Ps. 102, 4), et: *Deus meus, misericordia mea* (Ps. 58, 18). Quam dulciter, Domine Jesu, cum hominibus conversatus es! Quam abundanter multa et magna bona hominibus largitus es! Quam fortiter tam indigna quam aspera pro hominibus passus es, ita ut liceat sugere mel de petra oleumque de saxo durissimo: duro ad verba, duriore ad verbera, durissimo ad crucis horrenda, quia in omnibus his sicut agnus coram tondente se obmutuit et non aperuit os suum. Vides igitur, quam verum dixerit ille, qui dixit: *Dominus sollicitus est mei* (Ps. 39, 18). Pater, ut servum redimat, Filio non parcit; Filius se ipsum libentissime tradit; Spiritum sanctum uterque mittit et ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

8.

(Induratos et ad Dei beneficia stupidos compellat.)

O duri et indurati et obdurati filii Adam, quos [17] non emollit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus sarcinulis tam pretiosas merces expendit! Non enim corruptibilibus auro vel argento redemit nos, sed pretioso sanguine suo, quem effudit abunde, quia largiter undae sanguinis de corpore Jesu per quinque partes emanaverunt. Quid ultra debuit facere et non fecit? Illuminavit caecos, reduxit erroneos, reconciliavit reos, justificavit impios [18], triginta et tribus annis super terram visus, cum hominibus conversatus, pro hominibus mortuus; qui de Cherubim et Seraphim et omnibus angelicis Virtutibus dixit et facta sunt; cui subest, cum voluerit, omnia posse. Quid ergo a te quaerit, qui tanta sollicitudine te quaesivit, nisi te sollicitum ambulare cum Deo tuo? Hanc sollicitudinem non facit nisi Spiritus sanctus, qui scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretor cogitationum et intentionum cordis [19], qui nec minimam paleam intra cordis, quod possidet, habitaculum patitur residere, sed statim igne subtilissimae circumspectionis exurit; Spiritus dulcis et suavis, qui nostram voluntatem flectat, immo erigat et dirigat magis ad suam, ut eam et veraciter intelligere et ferventer diligere et efficaciter implere possimus [20].

In Festo Pentecostes

Sermo III.

De multiplici operatione Spiritus sancti in nobis [1].

1.

(Spiritus sancti opera. Vinum mysticum.)

Quam libenter vobis communicem, si quid mihi superna dignatione sensero inspiratum, novit Spiritus ipse, cujus hodie solemnitatem et solemnitatem praecipuam celebramus, utinam devotione praecipua! Ipse est enim, dilectissimi! qui vos sedere facit non solum in civitate sed et in domo una, ut sedeat super sedentes et requiescat super humiles et trementes ad sermones

suos. Ipse est, qui Virgini obumbravit, apostolos roboravit, ut et virgineo corpori temperaret deitatis accessum et apostolos indueret virtute ex alto, ferventissima scilicet caritate. Hanc nimirum apostolicus ille chorus loricam sese induit sicut gigas ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis (Ps. 149, 7. 8). Quia enim in domum fortis ligare eum et vasa ejus diripere mittebantur, opus erat fortitudine ampliori; alioquin, quam multum erat ad ipsos, ut de morte triumpharent et ne ipsae quidem portae inferi praevalerent adversus eos, si non vigeret in eis, quae in eis vinceret, dilectio fortis ut mors, dura sicut infernus aemulatio? Hunc sibi zelum imbiberant, cum vino ebrii putarentur; et vere ebrii vino, sed non eo, quo ab incredulis ebrii credebantur (Act. 2, 13). Plane – inquam – ebrii, sed vino novo, quod veteres quidem utres nec mererentur accipere nec continere valerent; hoc enim vinum vera illa vitis fuderat de excelso, vinum laetificans cor, non statum mentis evertens; vinum germinans virgines, non apostatare faciens etiam sapientes. Novum vinum, sed habitantibus super terram; nam in coelis quidem olim copiosissime redundabat, non in utribus[2] nec in testeis vasis, sed in cella vinaria, in spiritualibus apothecis. Fluebat per vicos et plateas omnes illius civitatis vinum, in quo laetitia cordis, non carnis luxuria est; nam terrigenae et filii hominum vinum ejusmodi non habebant.

2.

(Commercium coeli et terrae in Pentecoste.)

Sic igitur coelum quidem vino proprio fruebatur, quod terra interim nesciebat, sed ne ipsa quidem terra penitus inops carne Christi gloriabatur, cujus praesentiam nihilo minus coelum sitiebat. Quidni fidelissimum fieret gratissimumque commercium inter coelum et terram, inter angelos et apostolos, ut exhiberetur illis caro Christi, istis vinum coeli, essetque in terra Spiritus, caro in coelis ac deinceps omnia omnibus communia[3] in aeternum? *Nisi* – inquit – *ego abiero, Paraclitus non veniet ad vos* (Joh. 16, 7), hoc est dicere: Si non dederitis, quod amatis, non habebitis, quod desideratis; expedit ergo vobis, ut ego vadam, vos quoque de terra ad coelum, de carne ad spiritum translaturus. Filius enim spiritus, Pater spiritus, Spiritus sanctus spiritus est. Denique

spiritus ante faciem nostram Christus Dominus; sed et Pater, quia spiritus est, tales quaerit adoratores, qui adorent eum in spiritu et veritate. Spiritus tamen sanctus quasi specialiter spiritus dicitur, quod ab utroque procedat, firmissimum et indissolubile vinculum Trinitatis; tamquam proprie sanctus, quod sit donum Patris et Filii, omnem sanctificans creaturam, quamvis Pater quoque et Spiritus et sanctus, itemque et Filius et Spiritus et sanctus sit, *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia,* ait Apostolus (Rom. 11, 36).

3.

(Dei sapientia in creatione. Carnales qui. Philosophi curiosi et vani.)

Tria in magno hujus mundi opere cogitare debemus, videlicet: quid sit, quomodo sit, ad quid constitutus. Et in esse quidem rerum inaestimabilis potentia commendatur, quod tam multa, tam magna, tam multipliciter, tam magnifice sunt creata. Sane in modo ipso sapientia singularis elucet, quod haec quidem sursum, haec vero deorsum, haec in medio ordinatissime sint locata. Si vero, ad quid factus sit, mediteris, occurrit tam utilis benignitas, tam benigna utilitas, quae etiam ingratissimos quosque multitudine et magnitudine beneficiorum possit obruere; potentissime siquidem ex nihilo omnia, sapientissime pulchra, benignissime utilia sunt creata. Verumtamen et fuisse novimus ab initio et adhuc multos esse videmus in filiis hominum, qui in bonis inferioribus sensibilis mundi hujus tota sensualitate depressi totos se dederunt his, quae facta sunt, quonam modo vel ad quid facta sint negligentes. Quid istos nisi carnales dicamus? Paucissimos esse jam arbitror; legimus tamen, nonnullos quandoque fuisse, quibus summum studium fuit atque unica sollicitudo, modum et ordinem investigare factorum, adeo ut plerique non modo utilitatem rerum perquirere dissimulaverint, sed et ipsas magnanimiter spreverint, cibo parvissimo vilissimoque contenti. Ipsi quidem sese philosophos vocant, sed a nobis curiosi et vani rectius appellantur.

4.

(Sapientis est in rebus conditis spectare finem. Spirituales quinam.)

Utrisque igitur successerunt viri prudentiores utrisque, qui nimirum, et quae facta sunt et quomodo facta sunt transsilientes,

intenderunt aciem mentis, ut, ad quid facta sunt, viderent. Nec latuit eos, quoniam omnia propter semet ipsum fecit Deus, omnia propter suos; aliter tamen propter se, aliter propter suos. In eo quippe, quod dicitur: *Omnia propter se* (Prov. 16, 4), praeveniens commendatur origo; in eo autem, quod dicitur: *Omnia propter suos,* magis exprimitur fructus sequens. Omnia fecit propter semet ipsum, gratuita videlicet bonitate; omnia propter electos suos, pro eorum scilicet utilitate, ut illa quidem efficiens causa sit, haec finis 4. Hi sunt spirituales viri, sic utentes hoc mundo tamquam non utentes, sed in simplicitate cordis sui quaerentes Deum, ne illud quidem magnopere vestigantes, quonam modo mundialis haec machina volveretur; primi voluptate, secundi vanitate, tertii veritate impleti.

5.

(Spiritus triplex. Spiritus sanctus quis.)

Gaudeo, vos esse de hac schola, de schola videlicet Spiritus, ubi bonitatem et disciplinam et scientiam 5 discatis et dicatis cum sancto: *Super omnes docentes me intellexi* (Ps. 118, 99). Quare, inquam? Num quid, quia purpura et bysso me indui et quia lautioribus epulis 6 abundavi? Num quid, quia Platonis argutias, Aristotelis versutias intellexi aut, ut intelligerem, laboravi? Absit, inquam; sed *quia testimonia tua exquisivi.* Felix, qui in hoc sancti Spiritus thalamo commoratur, ut possit intelligere triplicem illum spiritum, de quo idem ipse puer Domini super senes 7 intelligens clamabat et decantabat: *Ne projicias me a facie tua et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me; cor mundum crea in me, Deus! et spiritum rectum innova in visceribus meis; redde mihi laetitiam salutaris tui et spiritu principali confirma me* (Ps. 50, 12–14). Spiritum sanctum – ipsum intellige proprio nomine designatum. Rogat ergo, ne projiciatur a facie ejus tamquam aliquid immundum, quia Spiritus iste odit sordes nec habitare potest in corpore subdito peccatis; cui enim proprium est peccata repellere, ipsi et proprium est peccata odisse, nec in uno domicilio pariter morabuntur tanta munditia et immunditia tanta. Recepto ergo sancto Spiritu per sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, audet quis ante faciem ejus apparere tamquam lotus et mundus, utpote qui contineat se ab omni malo et qui actiones, etsi non cogitationes, frenaverit.

6.

(Spiritus rectus.)

Sed quia perversae et immundae cogitationes separant a Deo (Sap. 1, 3), orandum est, ut cor mundum creetur in nobis; quod utique fiet, si spiritus rectus fuerit in nostris visceribus innovatus. Spiritum rectum – quod ait – Filio potest non inconvenienter aptari, qui nos veterem hominem exuens novum induit[8]; qui nos renovavit in spiritu mentis nostrae tamquam in visceribus nostris, ut cogitemus, quae recta sunt, ut ambulemus in novitate spiritus[9] et non in literae vetustate. Formam enim rectitudinis de coelis attulit, reliquit in terris, immiscens sane et immittens dulcedinem rectitudini in omnibus operibus suis, sicut de eo idem ipse praedixerat: *Dulcis et rectus Dominus; propter hoc legem dabit delinquentibus in via* (Ps. 24, 8). Castigato ergo corpore per sanctitudinem operum, mundato corde vel potius innovato per rectitudinem cogitationum redditur laetitia salutaris, ut jam in lumine vultus Dei ambules et in nomine ejus exsultes tota die.

7.

(Spiritus principalis. Spiritus sancti in nobis habitantis indicia.)

Quid igitur restat, nisi ut spiritu principali confirmeris? Patrem intellige spiritum principalem, non quod major, sed quod solus a nullo, cum ab eo sit Filius, Spiritus sanctus ab utroque. In quo autem confirmatio haec nisi in caritate? Aut quod donum aliud tam dignum Patre? Quod munus aliud tam paternum? *Quis nos* – ait Apostolus – *separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum*[10], *an persecutio, an gladius* (Rom. 8, 35)? Certi sitis, quia neque mors neque vita neque cetera alia, quae Apostolus tam multipliciter quam audacter enumerat, poterunt nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu. Num quid non hoc confirmationem ab omni hujus sententiae parte demonstrat? Scis vas tuum possidere in sanctificatione et honore, et non in passione desiderii? Spiritum sanctum accepisti tibi. Vis, ut quaecumque tibi vis ab hominibus fieri, tu quoque facias illis, et quod tibi fieri non vis, alii non feceris? Spiritum rectum ad opus proximi suscepisti; haec est enim rectitudo, quam lex utraque commendat, et quae naturae

indita est et quae tradita per scripturam. Jam si in utroque bono et in his, quae ad utrumque pertinent, firmiter perseveras, principalem spiritum, quem solum Deus approbat, recepisti; alioquin, quae modo sunt – modo non sunt 11, is, qui vere est, non acceptat nec in caducis istis sibi potest aeternitas complacere. Itaque, si desideras, ut in te Deus eligat partem sibi, esto sollicitus, sicut tibi Spiritum sanctum, sicut proximo spiritum rectum, sic ei quoque tamquam vero principi et patri spirituum spiritum principalem exhibere.

8.

(Spiritus sanctus datur hominibus multipliciter. Paucis ad fervorem.)

Vere multiplex Spiritus, qui tam multipliciter filiis hominum inspiratur, ut non sit, qui se abscondat a calore ejus; siquidem conceditur eis ad usum, ad miraculum, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad fervorem. Ad usum quidem vitae 12 bonis et malis, dignis pariter et indignis communia bona abundantissime tribuens, ita ut videatur hic discretionis limitem non tenere; ingratus est, qui in his quoque beneficium Spiritus non agnoscit. Ad miraculum, in signis et prodigiis, in variis virtutibus, quas per quorumlibet manus operetur, ipse est antiqua miracula suscitans, ut ex praesentibus fidem adstruat praeteritorum 13. Sed quia nonnullis hanc quoque gratiam sine propria utilitate largitur, tertio infunditur ad salutem, cum in toto corde nostro revertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adjuvat infirmitatem nostram. Nam cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filii Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem 14. Datur etiam ad fervorem, cum in cordibus perfectorum vehementius spirans validum ignem caritatis accendit, ut non solum in spe filiorum Dei sed etiam in tribulationibus glorientur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionem exaltationem. Omnibus nobis – ni fallor – datus est Spiritus ad salutem, ad fervorem non ita; pauci enim sunt, qui hoc spiritu repleantur, pauci, qui studeant aemulari. Contenti sumus angustiis nostris, nec respirare in libertatem illam, non saltem ad eam spirare conamur. Oremus, fratres! ut compleantur in nobis dies pentecostes, dies remissionis, dies exsultationis, dies verissimi jubilaei; et inveniat nos semper Spiritus sanctus omnes propter

praesentiam corporalem, pariter propter cordium [15] unitatem, in eodem loco per promissam stabilitatem, ad laudem et gloriam sponsi ecclesiae Jesu Christi, Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

Dominica IV post Pentecosten

Sermo [1].

De David et Golia et quinque lapidibus [2].

1.

Audivimus ex libro Regum, Goliam, virum procerae staturae, praesumentem super multa fortitudine et magnitudine corporis sui, vociferantem adversus phalangas Israel et provocantem eas ad singulare certamen; audivimus etiam a Deo suscitatum spiritum pueri junioris, ut indigne ferret virum spurium et incircumcisum castris Israel et Dei summi exprobrantem agminibus; spectavimus procedentem adolescentulum in funda et lapide adversus monstruosae magnitudinis hominem, loricatum et clypeo protectum ac galea ceterisque terribilem militaribus armis. Si qua in nobis erant viscera pietatis, non potuimus non timere sic ineunti conflictum, non congaudere vincenti. Laudavimus magnanimitatem parvuli, quod comederet animam ejus zelus domus Dei et opprobria exprobrantium ei a se non duceret aliena, sed tamquam ad propriam moveretur injuriam et doleret super contritione Joseph. Mirati sumus tantam in adolescente fiduciam, quanta non inveniretur in universo Israele. Collatam denique coelitus victoriam et divina manifeste patratam virtute tam laeti suscepimus, quam solliciti certamen spectavimus armati fide parvuli et gloriantis propria in virtute gigantis.

2.

(Goliath superbiae typus.)

Jam si spiritualem secundum Apostoli testimonium legem esse non ignoramus (Rom. 7, 14) et scriptam esse propter nos,

non solum exterioris superficiei oblectandos aspectu, sed interiorum quoque sensuum gustu tamquam medulla tritici satiandos: considerandum nobis est, quisnam videatur iste Golias, qui populo Dei, jam repromissionis terram ingresso jamque multis ex hostibus triumphanti, solus exprobrare praesumit, elatus et inflatus spiritu carnis suae. Credo enim non incongrue, in superbo homine superbiae vitium designari; ipsum namque est peccatum maximum, quod Dei populo magis insultat et insurgit specialiter adversus eos, qui cetera jam videantur vicisse peccata. Hinc est, quod provocat ad singulare certamen, tamquam ceteris jam subactis; nam et Philisthaei illo in tempore timebant omnino adversus Israel inire conflictum, nisi quod de Golia, enormis magnitudinis viro, eorum fiducia tota pendebat. Unde enim ejusmodi animam superbia tentet, quam sibi subjugavit invidia seu tepiditas ea, quae solet Deo vomitum provocare (Apoc. 3, 16), aut pigritia, quae facit, ut boum stercoribus lapidetur (Eccli. 22, 2)? Unde – inquam – ei superbia, unde extollentia oculorum, cui adeo cetera vitia dominantur, ut dijudicari se ab universis tamquam male sibi conscius arbitretur? Quis denique nisi manu fortis, qui cetera jam sibi potenti virtute vitia subjugavit, adversus nequissimum superbiae vitium dimicaturus accedat? Procedat – inquam – David manu fortis, quoniam non est vincere tantum hostem, nisi in manu forti; armetur ipse contra Goliam, qui et ursum vicerit et leonem.

3.

(Petrus timore vacillans mergi coepit.)

Videat sane, utrum Saulis ei arma possint prodesse; utrum saeculari sapientia et philosophicis traditionibus seu etiam divinarum superficie scripturarum, quam nimirum occidentem literam vocat Apostolus (II. Cor. 3, 6); videat – inquam, utrum his armis debellare superbiam, utrum hac via humilitatem apprehendere possit, ut onerari sese magis quam roborari sentiens hujusmodi arma atque impedimenta projiciat, jactans omnino cogitatum suum in Domino et de propria penitus desperans industria, sola fide armatus non reputet Goliae proceritatem, ne forte magnitudinis ejus mole prematur, sed potius psallat spiritu, psallat et mente: *Dominus* – inquiens – *defensor vitae meae, a quo trepidabo* (Ps. 26, 1)? Nam et Petrus, dum nec ventorum violentiam nec

maris profundum corporisque pondus consideraret, in verbo Domini jactans semet ipsum nec perire potuit nec timere; at ubi vidit ventum validum venientem, timuit ipsoque timore protinus mergi coepit (Matth. 14, 30). Simile aliquid etiam nunc athletae nostro rex Saul suadere tentat: *Non potes* – inquiens – *resistere Philisthaeo isti nec pugnare adversus eum, quoniam puer es, hic autem vir bellator ab adolescentia sua* (1. Reg. 17, 33). Verumtamen non acquiescit ille tale aliquid meditari, sed praesumens de virtute ejus, cujus auxilio priora certamina jam vicisset, accedit intrepidus. Colligit igitur abjectis armis Saulis quinque lapides de torrente, quos nimirum, cum levia quaeque tolleret, levigare torrens potuit sed non etiam tollere secum. Torrens quippe (quem utinam pertranseat anima nostra) saeculum praesens est, scriptura teste, quoniam *generatio advenit et generatio praeterit* (Eccl. 1, 4), tamquam tumens unda undam impellens[4]. Quia ergo *omnis caro foenum et omnis gloria ejus tamquam flos agri* (Is. 40, 6), hujusmodi levia facile secum trahit torrens inundans; verbum autem Domini, nullis fluctibus cedens, manet in aeternum.

4.

(Lapides jaciendi in superbiae vitium. Funda longanimitas.)

Arbitror proinde non incongrue, quinque lapidibus istis quinque-partitum verbum intelligi: comminationis, promissionis, dilectionis, imitationis et orationis. Horum quinque[5] verborum late patens copia[6] in divinarum reperitur serie scripturarum, et forte ipsa sunt quinque verba, quorum meminit Paulus, malens quinque verba loqui in sensu quam decem millia in lingua (1. Cor. 14, 19). *Praeterit enim figura hujus mundi* (1. Cor. 7, 31), et juxta aliud testimonium: *Et mundus transit et concupiscentia ejus* (1. Joh. 2, 17); haec autem verba transeunte mundo non modo manent, verum etiam levigantur magis, dum pertranseuntibus pluribus multiplex est scientia. Jam vero collectos istos lapides contra superbiae spiritum dimicaturus David in vase memoriae suae reponat, considerans, quanta nobis comminetur Deus, quanta promittat, quantam nobis exhibeat caritatem et quam multa nobis sanctitatis exempla proponat, quemadmodum denique orationum nobis ubique commendet instantiam. Hos – inquam – lapides secum tollat, quisquis superbiae vitium debellare festinat, ut, quoties venenatum audet erigere caput, quilibet ex his lapidibus

manui cogitationis ejus primus occurrat, percussus in fronte Golias dejiciatur, opertus confusione. In quo sane conflictu funda quoque necessaria est, longanimitatis formam habens, quam huic maxime certamini nulla ratione deesse necesse est.

5.

Quoties ergo vanitatis cogitatio mentem pulsat, si ex intimo cordis affectu divinas expavescere coeperis comminationes seu promissiones ejus desiderare: non sustinet Golias utriuslibet lapidis ictum [7], sed reprimitur illico tumor omnis. Quod si venerit in mentem dilectio illa tam ineffabilis, quam tibi Deus majestatis exhibuit, annon illico inardescens ad caritatem prorsus abominari incipis et abjicere vanitatem? Sic et exempla sanctorum si diligenti tibi consideratione proponas, erit sine dubio ad reprimendam elationem cogitatio ista perutilis. Jam vero si forte insurgente subito elatione nihil ex his, quae diximus, apprehendere quiverit manus tua, toto fervore ad eam convertere, quae sola restat, orationem, et continuo, quem elevatum videras et exaltatum sicut cedros Libani, subversus impius jam non erit.

6.

(Goliath suo ipsius gladio ut perimendus.)

Sed quaeras fortasse, quemadmodum suo ipsius gladio Goliae possis abscindere caput; id enim tanto tibi jucundius, quanto molestius hosti [8]. Dico breviter, quoniam expertis loquor et qui facile capiant et advertant sine mora, quod in semet ipsis crebro sentiunt actitari. Quoties te provocante vanitate ad recordationem comminationis divinae seu promissionis aut ceterorum, quae supra diximus, confundi coeperis et erubescere, devictus [9] est quidem Golias, sed forsitan adhuc vivit; accede itaque propius, ne forte resurgat, et stans super eum mucrone proprio caput ejus abscinde, de ea ipse, quae te appetit, vanitate perimens vanitatem. Elata siquidem cogitatione pulsatus, si ex ea ipsa materiam et occasionem sumas humilitatis, quo nimirum humilius deinceps et abjectius tamquam de superbo homine sentias de te ipso, Goliam utique Goliae gladio peremisti.

Dominica VI post Pentecosten

Sermo I.

De evangelica lectione, ubi turba triduo sustinens Dominum septem panibus reficitur [1].

1.

(Evangelium cur legatur.)

Misereor super turbam, quia jam triduo sustinent me nec habent, quod manducent (Marc. 8, 2). Evangelium, fratres! ob hoc scriptum est, ut legatur, nec ob aliud legitur, quam ut rationabilem consolationem vel desolationem exinde capiamus. Est enim saecularibus consolatio vana de terrenarum affluentia rerum, vana nihilo minus de earum penuria desolatio. At evangelium, speculum veritatis, nemini blanditur, nullum seducit; talem in eo se quisque reperiet [2], qualis fuerit, ut nec ibi timore trepidet, ubi non est timor, nec laetetur, cum male fecerit. Sed quid dicit scriptura? *Si quis auditor est verbi et non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suae in speculo; consideravit enim se et abiit, et statim oblitus est, qualis fuerit* (Jac. 1, 23. 24). Nos autem, fratres! non sic, obsecro – non sic; sed consideremus nosmet ipsos in ipsa, quam audivimus, sacri evangelii lectione, ut proficiamus ex ea et corrigamus secundum eam, si qua in nobis deprehendamus [3] corrigenda; propter hoc enim optat propheta dirigi vias suas [4] ad custodiendas justificationes Domini: *Tunc* – inquiens – *non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis* (Ps. 118, 6). Et ego quidem non confundor, sed glorior pro vobis, fratres mei! quoniam Salvatorem in deserto secuti securi existis ad eum extra castra; sed vereor, ne quis forte in triduana exspectatione pusillanimis inveniatur [5] et in Aegyptum saeculi hujus nequam vel corde vel etiam et corpore revertatur. Merito proinde clamat divina scriptura et dicit: *Exspecta Dominum, viriliter age et confortetur cor tuum et sustine Dominum* (Ps. 26, 14). Sed quam diu necesse est sustinere? Prorsus, donec misereatur tui. Quaeris, quando [6]? *Misereor* – inquit – *super turbam, quia jam triduo sustinent me.*

2.

(Triduum mysticum, quo sustinendus Salvator. Discubitus spiritualis.)

Viam enim trium dierum eas necesse est in deserto, si gratum Deo tuo offerre volueris sacrificium, et triduo sustineas Salvatorem, si miraculi panibus desideras satiari. Prima est dies timoris, dies – inquam – declarans et illuminans tenebras, interiores scilicet, et horrendum gehennae supplicium demonstrans, in quo sunt tenebrae exteriores; hujuscemodi siquidem cogitatio, sicut ipsi nostis, nostrae solet exercere primordia conversionis 7. Secunda est pietatis dies, qua respiramus in luce miserationum Dei. Tertia dies est rationis, in qua veritas innotescit, ut tamquam ex debito quodam naturae sine aliqua contradictione 8 Creatori subjecta sit creatura, servus serviat Redemptori. Exhinc jubemur jam discumbere, ut caritas ordinetur in nobis; exhinc aperit Dominus manum suam et implet omne animal benedictione. Verum, quoniam apostolis dicitur: *Facite homines discumbere,* quorum nos (licet ad confusionem nostram) habetis vicarios qualescumque, discumbere vos admonemus, fratres carissimi! ut refecti pane benedictionis subsistere possitis in via, ne forte misera necessitate compulsi descendatis et vos in Aegyptum et incipiant 9 vobis illudere, qui necdum vobiscum in deserto secuti sunt Salvatorem. Miseri sane et ipsi, qui non exiere cum exeuntibus; sed plane miserabiliores omnibus hominibus, qui profecti quidem cum aliis, sed non cum aliis sunt refecti.

3.

(Singularitas vitanda. Inconstantia item et obstinatio.)

Porro si fuere, qui discumbentibus aliis post dumeta seu diversoria quaevis absconditi latuere, homines ejusmodi jejunos vacuosque remansisse, quis nesciat? Sic et eos nihilo minus, qui levitate et curiositate ducti circumquaque vagantes minime resederunt, aut si qui resederunt quidem, sed non in ordine nec in numero ceterorum. Hortamur proinde caritatem vestram et pastorali sollicitudine admonemus, ne quis ex vobis inveniatur angulos amare, sectari latebras, quaerere diverticula, quoniam, *qui male agit, odit lucem et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus* (Joh. 3, 20). Sed nec inveniantur in vobis, qui circumferantur omni vento doctrinae, instabiles et inquieti, nihil

in se soliditatis, nihil gravitatis habentes, tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie terrae. Nam de his quid dicam, quorum manus contra omnes et manus omnium contra ipsos? Hi sunt, qui separant semet ipsos, animales, spiritum non habentes: quoniam *nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Jesu* (1. Cor. 12, 3). Nequissima plane et perniciosissima pestis, quoniam universos unius obstinatio turbat et fit omnibus discordiae fomes, materia scandalorum. Denique prophetam audi, qui de vinea Domini loquens: *Singularis* – inquit – *ferus depastus est eam* (Ps. 79, 14). Pro hujusmodi rogo et obsecro vos, fratres mei! fugite simulationem omnem et angulos propriae voluntatis; fugite inquietudinem et spiritum levitatis; fugite obstinationem et nequissimum vitium singularitatis, nisi forte (quod absit) fraudare vultis animas vestras panis edulio benedicti.

4.

(Panes septem mystici.)

Jam vero, ne longius protraham vos, septem panes, quibus reficiamini, isti sunt. Primus panis verbum Dei, in quo vita hominis est, sicut et ipse testatur (Luc. 4, 4). Secundus panis obedientia est, quoniam *meus cibus est* – inquit, *ut faciam voluntatem ejus, qui misit me* (Joh. 4, 34). Tertius panis meditatio sancta, de qua scriptum est: *Cogitatio sancta conservabit te* (Prov. 12, 5), et aeque alio in loco nominari videtur panis vitae et intellectus (Eccli. 15, 3). Quartus panis orantium lacrimae, quintus vero poenitentiae labor est; nec miraberis, quod laborem aut lacrimas panem dixerim, nisi forte excidit tibi, quod in propheta legisti: *Cibabis nos pane lacrimarum* (Ps. 79, 6), et item in alio psalmo: *Labores* – inquit – *manuum tuarum, quia manducabis; beatus es et bene tibi erit* (Ps. 127, 2). Sextus panis est jucunda unanimitas socialis; panis – inquam – ex diversis granis confectus fermentatusque gratia[10] Dei. Porro septimus panis est eucharistia, quoniam *panis* – inquit, *quem ego do, caro mea est pro mundi vita* (Joh. 6, 52)[11].

Dominica VI post Pentecosten

Sermo II.

De septem misericordiis.

1.

(Onus Dei beneficiorum. Ingratitudinis malum.)

Misericordias Domini in aeternum cantabo (Ps. 88, 2). Ut quid enim mihi insipiens – nescio quae – cogitatio de poenitentiae hujus onere murmurat, ut aggravet illud super cervicem meam? Aliud onus sentio, suavius quidem, sed utique multo majus; sic enim onerat me miserationibus suis Deus, sic concludit, sic obruit beneficiis suis, ut onus aliud sentire non possim. Quid enim retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi? Tanta tribuit et tanta retribuit, et tu mihi de alio onere loqueris? Deficit 1 spiritus meus, prorsus deficit in tanta beneficiorum consideratione, et licet dignas non sufficiam gratias agere, sed ingratitudinem prorsus odit anima mea. Peremptoria siquidem res est ingratitudo, hostis gratiae, inimica salutis. Dico ego vobis, carissimi! quoniam pro meo sapere nihil ita displicet Deo, praesertim in filiis gratiae, in hominibus 2 conversionis, quemadmodum ingratitudo; vias enim obstruit gratiae, et ubi fuerit illa, jam gratia accessum non invenit, locum non habet. Hinc mihi, fratres! tristitia magna et dolor continuus est cordi meo, quod nonnullos tam pronos ad levitatem, ad risum, ad otiosa et ad scurrilia verba tam faciles video, ut pertimescam valde, ne forte plus quam expediat divinae misericordiae sint immemores et ingrati tam multis beneficiis suis aliquando deserantur a gratia, quam non ut gratiam venerantur 3.

2.

(Tristitia et rancor Deum inhonorat. Gratitudinis debito erga Deum omnes tenentur, sed religiosi maxime.)

Nam de eo quid dicam, qui in murmure et impatientia obstinato perdurat animo, aut quem poenitet adhaesisse Deo et contra morem et contra rationem bonum factum poenitentia

comitatur, qui sine dubio miserationibus Dei non modo non habet gratiam, sed et contumeliam reddit? Omnino enim, quantum in se est, inhonorat eum, a quo vocatus est, quisquis in ejus servitio in tristitia permanet et rancore; eam dico tristitiam, quae secundum carnem est et mortem operatur. Putas ergo, quia major illi detur gratia et non magis etiam, quod videtur habere, auferatur ab eo? Nonne enim jure perditum reputatur, quod ingrato donatum est, aut dedisse non poenitet, quod periisse videtur? Oportet proinde gratum esse hominem et devotum, qui percepta gratiae munera non modo manere sibi desiderat sed et multiplicari. Nemo sane est, qui non facile, si quaerit, inveniat, unde plurimum sit obnoxius Deo, quoniam non est, qui se abscondat a calore ejus; sed nos maxime, quos segregavit sibi et assumpsit ad serviendum sibi soli, si juxta Apostolum non accipimus spiritum hujus mundi, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quae a Deo donata sunt nobis (1. Cor. 2, 12), omnino plurima inveniemus, unde continuas ei gratias agere debeamus. Quis enim in nobis est, qui non confiteri possit, quoniam misericordia tua magna est super me? Itaque de tanta multitudine miserationum Domini vobis breviter aliquas proponere volo, ut, qui sapiens est, occasione accepta sapientior fiat.

3.

(Misericordiae Dei septem in homines pios.)

Septem ego in me video misericordias Domini, quas et vos ipsi – credo – facile invenietis in vobis. Prima est, quod a multis peccatis adhuc in saeculo positum custodivit me; prima quidem – inquam – non inter omnes, quas mihi impendit, sed prima inter has septem. Quis enim non videat, quod, sicut in multa cecidi, sic et in alia cecidissem peccata, nisi Omnipotentis pietas me conservasset? Fateor et fatebor, nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus cecidisset in omne peccatum anima mea. Et haec quanta dignatio pietatis, quod ingratum et parvi pendentem sic gratia conservabat, quod in multis contrarium et contemnentem nihilo minus ab aliis benignissime protegebat? At secunda miseratio tua super me, Domine! quonam poterit explicari sermone, quam benigna, quam liberalis quamque gratuita fuerit? Ego peccabam et tu dissimulabas; non continebam a sceleribus et tu a verberibus abstinebas; prolongabam ego

multo tempore iniquitatem meam et tu, Domine! pietatem tuam. Sed quid prodesset exspectatio, nisi sequeretur poenitudo? Cumulus esset damnationis, dicente Domino: *Haec fecisti et tacui* (Ps. 49, 21)!

4.

Tertia proinde miseratio fuit, quod visitavit cor meum et immutavit, ut amara fierent, quae male dulcia prius erant, et qui laetabar, cum male facerem, et exsultabam in rebus pessimis, inciperem demum recogitare ei annos meos in amaritudine animae meae. Et nunc, Domine! commovisti terram cordis mei et conturbasti eam; sana contritiones ejus, quia commota est. Multi enim poenitentia ducti sunt, sed infructuosa, quoniam ipsa quoque eorum poenitentia reprobata est, sicut et prior culpa. Itaque et haec miseratio quarta fuit, quod poenitentem misericorditer suscepisti, ut in eorum numero invenirer, de quibus psalmista: *Beati* – inquit, *quorum remissae sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata* (Ps. 31, 1).

5.

(Gratia continendi et cavendi relapsum.)

Sequitur misericordia quinta, per quam mihi continendi deinceps et emendatius vivendi praestitisti virtutem, ne recidivum paterer et esset novissimus error pejor priore. Omnino enim manifeste tuae est, Domine Deus! et non humanae virtutis, susceptum semel peccati jugum a cervicibus suis excutere, quoniam *omnis, qui facit peccatum, servus est peccati* (Joh. 8, 34), nec est jam liberari nisi in manu forti. Jam vero postquam in his quinque miserationibus a malo liberaveris, ut fiat, quod scriptum est: *Declina a malo et fac bonum* (Ps. 36, 27), in duabus aliis bona largiris; hae autem duae sunt: gratia promerendi, qua videlicet munus bonae conversationis indulges, et spes obtinendi, qua donas homini et indigno et peccatori de tua toties experta bonitate usque ad coelestia speranda praesumere.

Dominica VI post Pentecosten

Sermo III.

De fragmentis septem misericordiarum [1].

1.

(Praeservatio a peccato fit tribus modis.)

Scitis, quid fecerim septem vobis hodie misericordias proponendo? Septem utique panes distribui; nam si factae sunt mihi lacrimae meae panes die ac nocte, quanto magis divinae miserationes? Multo enim dulcius istae sapiunt, reficiunt multo melius ampliusque confirmant cor hominis. Verum multa nobis – ni fallor – ex his panibus hodie cecidere fragmenta; nam et ego ipse sentiebam inter frangendum multas e manibus evadere micas atque inter digitos properantis elabi; utrum ipsi collegeritis aliqua, vos videritis. Ego (si nondum fastiditis) nostra, quae mihi collegeram, sine invidia communicabo, ne forte incurram maledictionem abscondentis frumenta in populis (Prov. 11, 26). Primus itaque panis – si bene memini – conservatio gratiae fuit, quae me licet indignum a multis peccatis prorsus adhuc in saeculo positum custodivit. Hujus ergo tria teneo fragmenta, habentia magnum prorsus delectamentum saporis et alimoniam vitae. Tribus siquidem modis a peccato memini me conservatum [2]: occasionis subtractione, resistendi data virtute, affectionis sanitate. Multa enim in peccata facile cecidissem, si data esset occasio, sed Dei miseratione non me talis opportunitas apprehendit. In multa quoque paulo minus cecidissem, graviter impulsus violentia tentationis; sed virtutem dedit Dominus, rex virtutum, ut sub me esset appetitus meus et ei, quam sentiebam, concupiscentiae minime consentirem. Sed a quibusdam tam longe me fecit miseratio tua, Domine, ut penitus abominarer ea et ne ulla quidem eorum me tentatio molestaret!

2.

(Peccati ultionem cur Deus tardat.)

Secundus quoque panis fuit exspectatio, qua tardabat ultionem, quia indulgentiam cogitabat. Et hujus ergo panis tria

fragmenta accipite, cogitantes longanimitatem, quam exhibuit, electionem praedestinationis suae, quam impleri voluit, et caritatem nimiam, qua me dilexit. Propter hoc enim exspectans exspectavit me Dominus et non intendit mihi, sed oculos suos avertit a peccatis meis, quasi nolens advertere, quantum delinquerem; propter hoc – inquam – dissimulabat, ut commendaret patientiam suam, ut impleret electionem suam, ut confirmaret caritatem suam.

3.

(Poenitentiam quomodo Deus in nobis operetur.)

De tertio quoque pane, ejus scilicet misericordiae, qua convertit nos ad poenitentiam, tria non tam fragmenta quam frusta vobis appono. Tunc enim, ut bene memini, concussit cor meum, excitans illud, ut adverteret suorum vulnera peccatorum et vulnerum sentiret dolorem. Etiam et terruit, deducens ad portas inferi et praeparata iniquis supplicia monstrans. Et ut nihil jam noxiae remaneret delectationis, meliorem mihi consolationem inspirans spem indulgentiae dedit. In his ergo tribus conversus sum; credo, quod et vos ipsi.

4.

(Dei indulgentia erga peccatores in tribus.)

Jam vero quarti panis (ipsa est indulgentia) – obsecro vos – diligenter colligite fragmenta, ne pereant; sunt enim salubria valde et dulciora super mel et favum. Sic nimirum ex toto indulsit et tam liberaliter omnem donavit injuriam, ut jam nec damnet ulciscendo nec confundat improperando nec minus diligat imputando. Sunt enim aliqui sic donantes injuriam, ut non ulciscantur, saepius tamen improperent; sunt et alii, qui licet sileant, manet tamen alta mente reposta et rancorem tenent in animo, quarum utique neutra plena indulgentia est. Longe ab his omnibus benignissima est divinitatis natura; liberaliter agit, ignoscit plenarie, ita ut propter fiduciam peccatorum – sed poenitentium, ubi abundavit delictum, soleat et gratia superabundare. Testis est Paulus, gentium doctor, qui plus omnibus cum divina gratia laboravit; testis est Matthaeus, de telonio electus in apostolum, cui etiam novi testamenti primum scriptorem esse donatum est; testis et Petrus, cui post trinam negationem totius

ecclesiae pastoralis cura commissa est; testis denique etiam famosissima illa peccatrix, cui in ipso conversionis initio tanta multitudo dilectionis concessa est, tanta postmodum indulta gratia familiaritatis. Quis accusavit Mariam et pro se eam oportuit respondere? Si pharisaeus murmurat, si Martha conqueritur, si scandalizantur apostoli, Maria tacet; Christus excusat eam, etiam et laudat tacentem. Denique illud quantae praerogativae, quantae excellentiae fuit, quod resurgentem a mortuis prima videre, prima tangere meruit!

5.

(Continentiae primus hostis caro nostra. 2. Mundus. 3. Diabolus. Dei virtute hostes nostros vincimus.)

Sed jam transeamus ad alia. Bonum quidem est, nos hic esse, ubi datur fiducia peccatoribus, sed oportet etiam cetera non tacere. Itaque et in continentia ipsa, quae est panis quintus, tria nihilo minus invenio, unde merito clamare possim: *Quia fecit mihi magna, qui potens est* (Luc. 1, 49). Forte parvum aliquid reputatis continentiam vestram, sed ego non ita; scio enim, quos habeat oppugnatores et quantae illam necesse sit esse virtutis, ut possit resistere talibus. Primus siquidem continentiae nostrae hostis caro est adversus spiritum concupiscens. Quam domesticus hostis, quam periculosa lucta, quam intestinum bellum! Hostem hunc crudelissimum nec fugere possumus, o anima mea! nec fugare; circumferre illum necesse est, quoniam alligatus est nobis. Nam (quod periculosius est et miserabilius) hostem nostrum ipsi cogimur sustentare; perimere eum non licet. Vide ergo, quam sollicite te custodire necesse sit ab ea, quae dormit in sinu tuo. Veruntamen non est hic solus adversarius mihi; alium adhuc habeo, qui circumcinxit et obsedit me undique, et si ignoratis, hostis ille est praesens saeculum nequam. Conclusit inimicus vias meas et per quinque portas, quinque videlicet corporis sensus, jaculis suis vulnerat; me et mors intrat per fenestras meas. Sufficere nimis poterant isti duo; sed heu me! ecce video ventum validum venientem ab aquilone, a quo panditur omne malum. Et nunc quid superest aliud? *Domine, salva nos, perimus!* Ecce enim malleus universae terrae, ecce serpens callidior cunctis animantibus, ecce inimicus ille, quem nec videre possum, quanto minus cavere! Neque enim est colluctatio servare volentibus

continentiam (continentiam s autem dico non a sola luxuria sed a ceteris quoque, sicut necesse est, vitiis et peccatis), non est illis colluctatio adversus carnem et sanguinem tantum, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus (Ephes. 6, 12). Et quis est, qui jacula eorum ignea possit exstinguere? Paraverunt enim sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde (Ps. 10, 3); sed et narraverunt, ut absconderent laqueos, et dixerunt: Quis videbit eos (Ps. 63, 6)? Nunc quidem aperte et violenter, nunc occulte et fraudulenter, semper autem malitiose et crudeliter impugnant et persequuntur nos. Et ad haec toleranda – ne dicam superanda, quis idoneus? Credo, jam vobis aliquatenus innotescit continentiae difficultas, ut juxta Apostolum sciatis, quae a Deo donata sunt vobis (I. Cor. 2, 12); omnino enim in Domino facimus hanc virtutem et ipse ad nihilum deducit tribulantes nos. Ipse est, qui non modo carnem nostram cum concupiscentiis suis, sed et praesens saeculum nequam cum curiositatibus et vanitatibus suis, etiam et ipsum cum tentationibus suis conterit satanam sub pedibus nostris. Num quid non merito dixeram, inveniendum in continentia, unde clamarem: *Quia fecit mihi magna, qui potens est?*

6.

(Gratia promerendi in tribus. Spei nostrae tria momenta.)

Jam vero sexti panis fragmenta accipite. Est autem panis iste gratia promerendi, bona scilicet aeternae vitae, quam gratiam in tribus maxime constare arbitror: in odio praeteritorum malorum et contemptu praesentium bonorum et desiderio futurorum. Septimus quoque panis est spes obtinendi, cujus nihilo minus teneo fragmenta tria et eorum sapor dulcis admodum gutturi meo. Tria – inquam – sunt, quae sic roborant et confirmant cor meum, ut nulla me penuria meritorum, nulla consideratio propriae vilitatis, nulla aestimatio coelestis beatitudinis ab altitudine spei dejicere possit in ea firmiter radicatum. Desideratis ea, an reservanda sunt propter eum, qui dixit: *Mel invenisti? Comede, quod sufficit tibi* (Prov. 25, 16). Sic completur quotidie, quod de se ipsa Sapientia prophetavit, et nunc id ipsum video, quoniam, *qui edunt me* – ait, *adhuc esurient* (Eccli. 24, 29). Proinde non vos protraham ultra, sed nec vestram fraudabo

esuriem, quoniam quidem sic paratos vos video, ac si necdum sumpseritis quicquam. Tria considero, in quibus tota spes mea consistit: caritatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Murmuret jam, quantum voluerit, insipiens cogitatio mea, dicens: Quis enim es tu, aut quanta est illa gloria, quibusve meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo: Scio, cui credidi, et certus sum, quia in caritate nimia adoptavit me, quia verax in promissione, quia potens in exhibitione; licet enim ei facere, quod voluerit. Hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, quem nobis a patria nostra in hunc carcerem usque demissum firmiter – obsecro – teneamus, ut ipse nos sublevet, ipse nos trahat et pertrahat usque ad conspectum gloriae magni Dei, qui est benedictus in saecula. Amen.

Dominica I Novembris

Sermo I.

De verbis Isaiae: *Vidi Dominum sedentem* etc. 1.

1.

(Visio Dei duplex: in majestate et humilitate.)

Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, et plena erat omnis terra majestate ejus (Is. 6, 1–3). Sublimis quaedam visio prophetico nobis sermone describitur: *Vidi* – inquit – *Dominum sedentem.* Magnum spectaculum, fratres, et beati oculi, qui viderunt! Quis non toto desiderio concupiscat tantae majestatis gloriam contemplari? Hoc quippe sanctorum omnium unicum semper desiderium fuit; ipse est enim, in quem desiderant angeli prospicere, quem videre vita aeterna est. Sed aliam, fratres! audio prophetae ejusdem et ejusdem Domini longe dissimilem visionem; siquidem Isaias iste est, qui in alio loco (53, 2) sic loquitur: *Vidimus eum et non erat ei species neque decor, et aestimavimus eum tamquam leprosum* etc. Ubi illud primum considerandum est, quod communis illa, haec propheticae praerogativae 2 propria videatur. Non sine causa sane ibi: *vidimus* scriptum est, et hic: *vidi,* nisi ut illam quidem intelligas esse

communem, hanc vero excellentiae singularis; siquidem absque specie et decore vidit eum et sprevit Herodes, viderunt ipsi quoque Judaei, qui et dinumeraverunt omnia ossa ejus. Jam vero super hac visione beata manifeste propheta denuncians ait: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei* (Is. 26, 10).

2.

(Christus prius in humilitate videndus quam in gloria. Patientia commendatur exemplo Christi.)

Multifarie ergo multisque modis non solum locutus in prophetis sed et visus est a prophetis. Agnovit eum David minoratum ab angelis; Jeremias etiam vidit eum in terris cum hominibus conversantem; Isaias modo super solium excelsum, modo non solum infra angelos aut inter homines, sed tamquam leprosum se vidisse testatur, id est non in carne tantum sed in similitudine carnis peccati. Tu quoque, si desideras videre sublimem, humilem prius Jesum videre curato; intuere prius exaltatum in deserto serpentem, si videre desideras regem in solio residentem. Ista te humiliet visio, ut illa exaltet humiliatum; reprimat et sanet ista tumorem tuum, ut illa repleat et satiet desiderium tuum. Exinanitum vides? Non sit otiosa visio, quia exaltatum otiose videre non poteris. Similis eris illi, cum videris eum, sicuti est; esto et nunc similis ei, videns eum, sicut propter te factus est. Si enim ne in humilitate quidem similitudinem ejus abnuis, certa tibi sublimitatis quoque similitudo debetur; numquam ille socium tribulationis a communione gloriae[3] patietur arceri. Denique usque adeo non dedignatur passionis suae consortem et in regnum admittere secum, ut in cruce confitens latro eadem die cum eo fuerit in paradiso. Hinc est, quod ait etiam ad apostolos: *Vos estis, qui permansistis mecum in tribulationibus meis, et ego dispono vobis regnum* (Luc. 22, 28). Quia ergo, si compatimur, et conregnabimus, sit interim meditatio nostra, fratres! Christus et hic crucifixus. Ipsum ponamus signaculum super cor, signaculum super brachium nostrum; ipsum amplectamur brachiis quibusdam vicariae dilectionis, ipsum sequamur studio piae conversationis. Hoc enim iter, quo ostendatur et nobis ipse, qui est salutare Dei; sane non jam sine specie et decore, sed in claritate tanta, ut majestas ejus repleat orbem terrarum.

3.

Opportune siquidem visione prima, tamquam hiemali adhuc tempore, non super solium sed in inferiori atque humiliori habitatione videtur; duplicem quippe solet habere magna domus quaelibet mansionem: aestivam superius, inferius hiemalem. Igitur, dum ipsa etiam discipulorum corda brumali adhuc glacie stringerentur et Petrus quoque non minus gelido corde quam corpore calefaceret se ad prunas, tempus omnino non erat habitandi in solio vel potius apparendi; at, ubi cantabitur canticum novum: *Hiems abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra* (Cant. 2, 11. 12), opportune jam tunc ascendetur in solium et habitabit Dominus in excelso.

4.

Puta ergo Isaiam, cum haec loqueretur, illius gloriam temporis oculo praevidisse prophetico; *vidi* – inquit – *Dominum sedentem super solium excelsum* etc. Sed quid putamus, quale est solium istud, fratres? Neque enim Altissimus in manifestis vel manu factis inhabitat; nulla omnino materia corporalis apta tanto solio, tantae fabricae congrua, digna tanto habitatore videtur. Vivis est construenda lapidibus fabrica spiritualis, quam vera et aeterna Vita sua inhabitatione dignetur. Quod si minus tanto aedificio sufficit angelica creatura, praevaricatorum utique minorata praecipitio, suscitet certe de terra inopem et de pulvere erigat pauperem, ut collocet eum cum principibus (Ps. 112, 8) et solium gloriae compleat. Et fortassis propterea ipse, qui vidit, non modo excelsum solium sed et elevatum quoque describit, ut proinde et angelorum stabilis celsitudo et hominum misericors elevatio designetur. Quae sequuntur, diligentiorem et ipsa considerationem desiderare videntur, ideoque sufficiat hodie vel coepisse.

Dominica I Novembris

Sermo II[1].

De verbis Isaiae prophetae.

1.

(Terra majestate Domini replenda, excluso ab ea satana.)

Plena erat, ait contemplator noster de eo, quem super solium viderat, *majestate ejus omnis terra* (Is. 6, 3). Adveniat, Domine! regnum tuum, ut majestate tua, sicut coelum repletur, repleatur et terra. Ut quid enim princeps hujus mundi tanto ubique furore debacchatur, nisi quia terra data est in manus impii? Sed haec est hora ejus et potestas tenebrarum. Erit certe, quando, qui in coelo locum non habuit, et ab ipsa quoque terrae superficie exturbabitur miser, cavernis utique subterraneis recludendus. Hinc quippe propheta David sanctorum prosperitate praemissa de maligno et angelis seu membris ejus adjecit et ait: *Non sic impii, non sic, sed tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie terrae* (Ps. 1, 4). Nulla jam tunc tentandi facultas erit, inquietandi nulla libertas, possibilitas nulla nocendi. Replebitur majestate Domini omnis terra, quando jam voluntatis ejus transgressio nulla erit; magis autem, quando creatura ipsa liberabitur a servitute corruptionis hujus, propter quam ingemiscit et parturit usque adhuc. Erit enim coelum novum et terra nova, ut, quaqua verteris oculos, in ipsa tibi rerum facie divina videatur quodammodo resplendere majestas.

2.

(Caro nostra replenda quoque majestate Domini. Si mortificata fuerit.)

Sed et est tibi altera quaedam terra propinquior et super hac amplior justiorque sollicitudo: *Nemo quippe carnem suam odio habuit* (Ephes. 5, 29). Consolare ergo eam, ut et ipsa requiescat in spe, audiens nimirum, quia replebitur majestate Domini omnis terra. Quomodo enim nunc carnem nostram, dilectissimi! majestas divina repleat, cum et magnus ille Paulus, primitias tantum spiritus habens, ingemiscat miserabiliter satis et dicat: *Scio, quia*

non est in me, hoc est, in carne mea, bonum (Rom. 7, 18), et certe jam non dominabatur peccatum in ejus mortali corpore. Nota tamen adhuc, et corpus mortale perhiberi et peccati quoque solum dominium negari; erat enim etiam tunc lex peccati in membris ejus (Rom. 7, 23), quam quidem majestatis plenitudo, cum venerit, prorsus excludet. Non solum autem, sed et novissima inimica destruetur mors. Replebitur ergo majestate Domini terra nostra, quando prorsus de medio fiet et peccati omnis sensus et debitum mortis; replebitur – inquam – omnis terra nostra Domini majestate, quando resurrectionis gloria vestietur; induet immortalitatis stolam, configurabitur denique claritati corporis Christi. *Salvatorem* siquidem *exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae* (Philipp. 3, 20. 21). Quid adhuc murmuras, caro misera? Quid adhuc recalcitras et adversus spiritum concupiscis? Si te humiliat, si castigat, si redigit in servitutem, id profecto in tuo genere non minus tua interest quam ipsius. Quid eis invides, qui de operibus vermium et murium pellibus ingloriam plane gloriam mendicare non erubescunt, cultu indigno viris, interdicto et mulieribus semet ipsos dehonestantes potius quam ornantes? Reforment ipsi aut magis certe deforment corpora sua; te, si fueris corpus humilitatis, reformabit idem artifex, qui formavit. Illam, si non desipis, praestolabere manum, ut, quod fecit ipsa, reficiat.

3.

(Humilitas ad hoc necessaria. Superbia quam aliena et inimica coelo.)

Jam vero quid in ipsa prophetica visione sequatur, attende. *Et ea* – inquit, *quae sub ipso erant, replebant templum* (Is. 6, 1). Propterea sane dixi: *Humiliare sub potenti manu Dei, ut exaltet te in tempore visitationis* (1. Petr. 5, 6); vide, ut sub ipso inveniaris, alioquin non poteris esse cum ipso 2. Quid enim? Putas, indifferenter admittet homines in illud tantae beatitudinis templum, qui ne ipsos quidem angelos indifferenter reliquit in eo? Aut non discernet inter glebas, qui discrevit inter stellas? Examinabit certe argentum, qui ipsum quoque aurum probavit et reprobavit. Qualem ergo – putas – necesse est hominem inveniri, qui repudiati locum angeli sortiatur? Plane immunem ab omni iniquitate, sed ab ea maxime, quae in ipso quoque angelo non ad levem offensam, non ad momentaneam iram inventa est, sed ad odium

sempiternum. Semel turbavit superbia regnum illud, concussit muros, etiam prostravit ex parte et parte non modica. Quid ergo? Facilene deinceps admittenda videtur? Num quid non odit civitas illa et vehementer hujusmodi pestem abominatur? Certi estote, fratres! eum, qui superbis non pepercit angelis, nec hominibus parciturum! Non est contrarius sibi ipsi, non est personarum acceptor; similia sunt judicia ejus. Sola ei placet humilitas sive in angelo sive in homine, et qui sedet in throno, solos eligit subditos, e quibus repleat templum. Scriptum quippe est: *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat et humilia respicit in coelo et in terra* (Ps. 112, 5)? Vide autem, ne forte Michaelis verbum sit, superbo illi dicenti: *Similis ero Altissimo* (Is. 14, 14) in faciem resistentis; Michael quippe interpretatum dicitur: *Quis ut Deus?*

4.

Bene ergo propheta, cum dixisset, vidisse se Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, ne forte aut excelsum intelligeres de eo dictum, qui ait: *Ascendam super altitudinem nubium* (Is. 14, 14), aut elevatum referres ad eos homines, qui in superbiam eriguntur, addidit: *et ea, quae sub ipso erant, replebant templum;* ut manifeste intelligas, non eam altitudinem commendari, quae extollitur adversus eum, sed eos in templo sive in solio fore, qui sub eo sunt, alios quidem excelsos stabilitate solida, alios ex imo levatos miseratione divina. Ac ne forte objicias, ditioni ejus universa subesse nec quicquam determinationis habere, quod ait: *Quae sub ipso erant,* ut solam, quae voluntaria est et ex fervore caritatis procedit, approbaret et commendaret Dei subjectionem, addidit et de Seraphim, de quibus et nos loco suo dicemus, quod ab eo fuerit datum.

5.

(Angelorum superborum lapsus.)

Et ea – inquit – *quae sub ipso erant, replebant templum.* Ab initio siquidem creaverat angelos Deus, in quibus beati illius templi plenitudo constaret; sed non in omnibus beneplacitum est ei, quia *et in ipsis* (ut scriptum est) *angelis suis reperit pravitatem* (Job 4, 18). Fuit quippe in eis, qui diceret: *Ponam sedem meam ad aquilonem* (Is. 14, 13), et populum, qui sibi crederet, habuit. Miser ipse, qui sine Deo esse maluit quam sub Deo;

miseri et illi, qui videntes furem cucurrerunt cum eo. Exierunt infelices et vacuus relictus est locus, quem accipiat alter. Nonne Deo subjecta eris, anima mea? Alioquin nec tibi locus erit in templo, quia, *quae sub ipso erant, replebant templum.* Frustra pulsabunt fatuae virgines, in vanum clamabunt, ubi impletae fuerint nuptiae discumbentium et janua clausa erit. Infelix anima, cui a nuptiis illis contigerit excludi! Infelix, de quo clamabitur: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei* (Is. 26, 10)! Ut quid enim lucem hanc temporalem miser ille videt, qui gloriam illam non merebitur intueri? Utinam nihil umquam vidisset oculus meus, si illa (quod avertat Deus) frustrandus est visione! Eant superbi, insolescant magis; extollantur, inflentur, appetant semper in cumulo apparere, ut, cum venerit aequitatis linea, a plenitudine ejiciantur. Tu vero non sic; sed Deo subjecta esto, anima mea; subjecta sane ex animo, subjecta cum fervore devotionis, quia *Seraphim stabant super illud!* Cum quibus stemus et nos hodie, fratres! nec dimoveamur a templo isto, in quo omnes dicunt gloriam, quia gloriam contemplantur Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus, benedictus in saecula. Amen.

Dominica I Novembris

Sermo III.

De verbis Isaiae prophetae.

1.

(Seraphim duo significant creaturas angelicam et humanam. Angeli sunt homines. Lucifer lucem habuit sed non ardorem.)

Non vobis arbitror excidisse, de duobus Seraphim hodie nobis habendum esse sermonem propter illud Isaiae, qui, postquam Dominum sese vidisse testatus est super solium residentem, addidit, Seraphim stare super illud (Is. 6, 2). Seraphim quidem, dilectissimi! sicut frequenter audistis, nomen est supernorum spirituum, ordinis unius de novem ipsiusque summi atque supremi; verum hoc loco – ut arbitror – non in ea ponitur significatione, praesertim cum innumera illa sint agmina, hic vero duo tantum Seraphim describantur. Et ego quidem, fratres!

si licet in hac parte unicuique abundare in suo sensu, in duobus Seraphim duplicem arbitror intelligi creaturam rationabilem: angelicam scilicet et humanam. Nec mireris, hominem Seraphim factum; memento, quia Creator et Dominus Seraphim factus est homo. Ad contumeliam tuam, o superbe! qui creatus inter angelos inter angelos stare non meruisti, ecce Rex noster novos in terra angelos fabricaturus advenit, atque, ut tabescas amplius et livore proprio torquearis, non qualescumque nec inferioris alicujus ordinis angelos, sed Seraphim. Audi enim, quid ipse loquatur: *Ignem* – inquit – *veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut accendatur* (Luc. 12, 49). Vult ergo Seraphim fabricari, ut ibi stent, unde tu corruisti. *Seraphim* – inquit – *stabant super illud.* Ut quid ergo tu, qui mane oriebaris Lucifer, in veritate non stetisti, nisi quia Seraphim non fuisti? Seraphim quippe ardens vel incendens interpretatur; tu vero habuisti, miser! lucem, sed ardorem non habuisti. Bonum erat tibi, si ignifer magis esses quam lucifer, nec tam immoderato appetitu lucendi, ut eras frigidus ipse, frigidam quoque eligeres regionem. Dixisti enim: *Ascendam super altitudinem nubium, sedebo in lateribus aquilonis* (Is. 14, 13). Quid festinas mane oriri, Lucifer? Quid gloriaris super sidera, quibus aliquanto clarius rutilare videris? Brevis omnino erit gloriatio tua. Sequitur te Sol justitiae, quem te esse vana simulatione jactabas, cujus fervore pariter et splendore in nihilum redactus omnino dispareas. Frustra quoque paras venturum in fine saeculorum Dominum, tamquam veri solis ortum, in damnato illo, quem assumpturus es, homine praevenire et extolli super omne, quod dicitur aut colitur Deus, quia et tunc adventus ejus illustratione penitus destrueris.

2.

(Johannes Baptista lucerna lucens et ardens. Johannes Christi gloriam sibi non usurpat.)

Quam melius et certe non ad insipientiam sibi Johannes Baptista, siquidem et ipse lucifer fuit, non sua praesumptione, ne et ipse fur esset et latro, sed Dei Patris auctoritate praemissus est ante Dominum! *Ecce* – inquit – *mitto angelum meum ante faciem tuam* etc. (Luc. 7, 27). Habes et in psalmo de eodem: *Paravi lucernam Christo meo* (Ps. 131, 17); ille enim erat lucerna ardens et lucens, et voluerunt Judaei ad horam exsultare in

lumine ejus, sed non ipse. Unde ergo? Ipsum interroga, ipse de se loquatur. *Amicus* – inquit – *sponsi stat et gaudio gaudet propter vocem sponsi* (Joh. 3, 29). Stat ergo Johannes, neque enim arundo est vento agitata; stat, quia amicus est; stat, quia ardens est et Seraphim stare describuntur. Vere amicus sponsi, qui procedentis de thalamo suo non aemulatur gloriam, sed parat viam, sed praedicat gratiam, ut et ipse de plenitudine ejus accipere mereatur. Lucet ergo Johannes tanto utique clarius, quanto amplius fervet; tanto verius, quanto minus appetit lucere. Fidelis lucifer, qui Solis justitiae non usurpare venerit sed praenunciare splendorem. *Non sum ego* – inquit – *Christus; venit fortior me post me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti* (Joh. 1, 20); et illud: *Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos Spiritu sancto et igne* (Matth. 3, 11), ac si manifeste lucifer dicere videatur: Quid admiramini, intuentes splendorem meum? Non sum ego sol; longe alium videbitis eum, in cujus comparatione tenebrae sum et non lux. Ego tamquam sidus antelucanum matutino vos rore perfundo; ille emittet in fervore radios suos, solvet glacies, paludes siccabit, algentes calefaciet, pauperibus erit pro vestimento. Nec sane dissonat a verbo Judicis vox praecursoris, sed manifeste ignem a Johanne promissum Christus exhibuit dicens: *Ignem veni mittere in terram* (Luc. 12, 49).

3.

(Splendoris praeposterum desiderium sine fervore.)

Dicas fortassis, in igne ut fervorem sic et splendorem esse; non contendo, licet fervor ei quodammodo substantialior videatur. Ipsum potius audiamus, quid magis in igne commendet. *Ignem* – ait – *veni mittere in terram et quid volo, nisi ut ardeat* (Luc. 12, 49)? Cognovisti certe, quid velit; sed ne illud quidem ignoras, quod *vita in voluntate ejus* (Ps. 29, 6) et servus sciens nec faciens domini voluntatem plagis plurimis habeat vapulare (Luc. 12, 47). Quid lucere festinas? Nondum illud advenit tempus, in quo fulgebunt justi sicut sol in regno Patris eorum; interim perniciosus est iste appetitus lucendi, fervere enim multo melius. Denique, si tam vehementer splendorem desideras, quod videri vis, esse curato, et primum quaere fervorem, nec dubium, quin et splendor adjiciatur tibi. Alioquin incassum laboras, quia vanus splendor absque fervore; mutuata aut magis certe simulata lux

est, quae non ab igne procedit. Quod autem alienum est, ad modicum poteris usurpare; erit major confusio, quod non erat tuum, tuum voluisse videri. Luna (ut ajunt) habet absque fervore splendorem, sed et ipsum mutuatur a sole, ideoque tam frequenter, immo et semper mutatur nec umquam in eodem statu permanet. Sic profecto *stultus ut luna mutatur, sapiens permanet ut sol* (Eccli. 27, 12); ille – inquam – stultus, qui decore suo perdidit sapientiam, id est, qui refriguit in splendore.

4.

(Statio Seraphim incommutabilitatem denotat. Trinitas sola sedet.)

Cecidit ergo Lucifer ut fulgur de coelo, *Seraphim vero stant super illud.* Stant plane Seraphim, *quia caritas numquam excidit* (1. Cor. 13, 8); stant attoniti et suspensi in contemplatione sedentis in throno, stant in aeterna incommutabilitate et aeternitate incommutabili. Tu sedere tentasti, o impie; propterea tui moti sunt pedes et effusi sunt gressus tui! Filius est, qui sedet in throno; Dominus Sabaoth, cum tranquillitate judicans omnia. Sola sedet Trinitas, quae sola habet immortalitatem[4]; sola est, apud quam non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Seraphim vero stant immutabiles quidem, sed suo modo, non in ejus comparatione; stant extendentes se et intendentes in eum, in quem prospicere concupiscunt. Qui sedere praesumpsit, se ipso voluit esse contentus, unde solam hodieque malitiam esurit, quia solam habet hanc a semet ipso. Cum loquitur mendacium, de proprio loquitur, quia *mendax est, et pater ejus* (Joh. 8, 44). Quod audis de verbo mendacii, intellige et de opere malitiae, et licet male sibi in malo complaceat, sufficere tamen sibi numquam poterit nec in ipso. Sola proinde sedet Trinitas summa, quae sola habet in se esse[5]; in se est et ideo sola vere est, sola se fruitur, sola nullius eget, sola sufficit sibi ipsi.

Dominica I Novembris

Sermo IV.

De verbis Isaiae prophetae.

1.

(Alarum multiplicitas quid sibi velit.)

Cum dixisset propheta, quia *Seraphim stabant,* adjungit deinde et ait: *Sex alae uni et sex alae alteri* (Is. 6, 2). Quid sibi volunt alae istae, fratres? Ergone, etiam cum hiems transierit et sedebit Rex super solium, volandum adhuc erit et ipsis Seraphim, ut possint diversis occurrere necessitatibus diversorum, ab imminentibus liberare periculis, opem ferre laborantibus, in tribulatione positos consolari? Absit, ut in illo aeternae beatitudinis regno necessitas aut periculum aut labor aut tribulatio sit, cui oporteat subveniri. Ad quid ergo tunc alae? Placet mihi statio illa; omnino sic volo manere nec aliquid prorsus admitto, quo mihi stabilitas illa depereat. Verumtamen scio, beate Isaia! quod propheta es tu et spiritum ejus habes, qui abundantia pietatis excedit hominum non modo merita sed et vota. Salva mihi sit illa tam amata stabilitas; jam si quid alae istae ad beatitudinem addiderint, non recuso. Credo autem, sicut in statione immutabilitatem, sic et in volatu alacritatem promitti, ne videlicet insensibilis quaedam et quasi lapidea stabilitas aestimetur. Sed dicas: Etsi alas habere necesse est, quare tam multas? Quid sibi vult multiplicitas ista pennarum? Audi, quod sequitur: *Duabus alis velabant caput, duabus pedes, duabus volabant.* In quibus verbis videre mihi videor, quod de statione dictum est, volatu manifestius explicari; quo enim Seraphim volant nisi in eum, cujus ardent amore? Vide flammam quasi volantem et stantem simul, nec miraberis jam, Seraphim stantes volare, stare volantes.

2.

(Alae duae: cognitio et devotio.)

Sed quia diximus, quo volant, ipsas quoque, quibus volant, alas exigere religiosa curiositas vestra videtur. Certius posset

et credibilius testimonium perhibere, cui datum est et videre; ego tamen opinor, non incongrue pennas istas agnitionem et devotionem intelligi posse, quibus in eum, qui supra ipsos est, Seraphim rapiuntur. Levat quippe cognitionis ala, sed sola non sufficit; ruit citius, qui una tantum ala volare contendit, et quo magis attollitur, pejus colliditur. Experti sunt hoc philosophi gentium, *qui, cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis et obscuratum est insipiens cor eorum* (Rom. 1, 21). Denique, traditi in reprobum sensum usque in ipsas etiam passiones ignominiae corruerunt; adeo vera probatur illa sententia: *Scienti bonum et non facienti peccatum est illi* (Jac. 4, 17). Sic et zelus absque scientia, quo vehementius irruit, eo gravius corruit, impingens nimirum atque resiliens; ubi vero intelligentiam caritas, agnitionem devotio comitatur, volet secure, quisquis ejusmodi est, volet sine fine, quia volat in aeternitatem.

3.

(Capitis et pedum velatio quid significet. Interpretatio duplex.)

Jam super ea, quae praemittitur, capitis et pedum velatione exstat a patribus probata sententia, Dei caput pedesque velari eo, quod lateat, quid ante mundum fuerit quidve futurum sit post ejus consummationem; et hoc quidem pro eo, quod distincte in Latinis codicibus scriptum est: *caput ejus et pedes ejus.* Testatur autem interpres noster, in Hebraeo verbum esse commune, quod interpretari possit *ejus* et *suam,* ut Seraphim juxta Hebraei sermonis ambiguitatem vel faciem pedesque Dei, vel suam faciem ac pedes operire dicantur. Unde et mirum videri potest, cur e duobus eum magis in interpretatione elegerit sensum, quem visionis ipsius consequentia minus videtur admittere, ut videlicet volarent et velarent pariter caput pedesque sedentis, nisi quod Origenis expositionem secutus est in hac parte.

4.

(Praedestinationis initium et finis soli gratiae, opus etiam nobis tribuendum.)

Quod si de ipsis quoque Seraphim licet accipere, sic pinge ea, ut operto capite et pedibus solum appareat corpus medium, sed et ipsum quoque non penitus, propter eas nimirum alas, quibus volare perhibentur. Considero siquidem quasi quoddam

caput, corpus et pedes meos in verbis Apostoli, quibus ait: *Quos enim praescivit, et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui; et quos praedestinavit, hos et vocavit; quos autem vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, hos et magnificavit* (Rom. 8, 29. 30). Itaque initium meum solius[2] gratiae est et non habeo, quid mihi in praedestinatione attribuam sive vocatione. Non sic sane ab opere justificationis alienus sum; operatur et illud gratia, sed plane mecum. Videsne, quemadmodum Seraphim in medio appareat aliquatenus? Porro cosummatio quidem et ipsa solius gratiae est, nec est mihi in hac parte vel cum ea sive in ea gloriari, quasi coadjutor videar aut cooperator[3]. Velat itaque Seraphim caput suum duabus pennis, si et veraciter cognoverit et humiliter fateatur, quia misericordia eum sola praevenerit; velat et pedes alis aeque duabus, si misericordiae quoque, quae subsecutura est, nec ignarus exstiterit nec ingratus. Quam sane capitis et pedum velationem et nunc quoque negligere non oportet, licet tunc maxime perficienda sit, quando Judex sedebit super solium et adstantes sibi Seraphim[4] et agnitione veritatis subtilius illustrabit et inflammabit vehementius caritatis ardore. In quorum numero indignos nos servos nominis sui ipsa, de qua locuti sumus, constituere dignetur misericordia, quae ab aeterno est et usque in aeternum super electos; in medio quidem aliquatenus ostendens liberum arbitrium meriti gratia, principium vero et finem omnino soli vindicans sibi, ut sit nobis Alpha et Omega Dominus Deus noster et pro utroque jure clamemus: *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (Ps. 1, 13). Amen.

Dominica I Novembris

Sermo V.[1]

De verbis Isaiae prophetae.

1.

(Christus ex Patre, in Patre et cum Patre.)

Commendant[2] nobis sacrae literae Christum Dominum et ex Patre et in Patre et cum Patre et a Patre et pro Patre, etiam et sub Patre. Quod dicitur ex Patre, ineffabilis est nativitas; quod in Patre, consubstantialis unitas; quod cum Patre,

aequalitas majestatis. Sane enim tria haec ab aeterno. Ceterum, si ex Patre nascens, quid in Patre aut cum Patre? Non incongrue forsitan in Patre cubans, cum Patre sedens dicatur. Et audite consessus hujus et hujus accubitus rationem. Sicut enim sessio majestatem, sic consessio aequalitatem exprimit majestatis, praesertim cum sit ei sedes a dextris Patris, non sane sub pedibus vel quasi a tergo; et sedere quidem jam quiescere s est, sed jacere magis. Quid autem delectabilius et quodammodo dulcius esse videbitur Filio, quod in Patre est, an quod cum Patre omnibus praeest? In quo – putas – horum summa illa pax Dei, quae exsuperat omnem sensum, et singularis requies Domini competentius assignetur? Et si digne satis ore id exprimi nequeat, corde tamen forsitan pie concipitur, ut, salva quidem in omnibus illius indivisibili simplicitate essentiae, inter gloriae aequalitatem et substantiae unitatem velut similis quaedam ei, quae inter consessum et accubitum est, cogitari posse distinctio videatur.

2.

Denique parum videtur sponsae videre sedentem; cubantem sibi flagitat indicari. *Indica mihi* – ait, *quem diligit anima mea, ubi cubes in meridie* (Cant. 1, 6). Sed et animae omni, quae sanum sapit, dulcius sapit per omnem modum, quod Apostolus ait: *Qui adhaeret Deo, unus spiritus est* (1. Cor. 6, 17), quam quod apostolis dicitur: *Cum sederit rex in sede majestatis suae, sedebitis et vos judicantes* (Matth. 19, 28). Haud minus utique jucundior sessione cubatio. *Ego in Patre* – ait Filius – *et Pater in me est.* Non potuit expressius substantiae unitas commendari; ubi enim uterque in altero, nihil quasi exterius licet, nihil interius cogitari; simplicissimam magis credi necesse est in ambobus substantiae unitatem. Verumtamen aliquatenus huic simile est, quod dicitur: *Qui manet in caritate, in Deo manet et Deus in eo* (1. Joh. 4, 16), nisi quod hic quidem spiritualis quaedam unio, secundum quod supra memoravimus: *Qui adhaeret Deo,* non quidem unum, id est non una substantia, *sed unus spiritus est,* illic vero naturalis potius et substantialis unitas designatur. Unde et habes in evangelio: *Ego et Pater unum sumus* (Joh. 10, 30). Illud proinde juxta praefatam similitudinem tamquam cubiculum Unigeniti et quasi summa quaedam requies Domini est. Nos quoque per hanc voluntatum unionem et adhaesionem spiritus, quam nimirum caritas facit,

pro nostro quidem modulo in hoc suum cubiculum et in suam requiem factus etiam primogenitus introducit.

3.

(Christus a Patre. Pro Patre. Sub Patre. Sine Patre.)

Jam vero, quod dicitur a Patre, ambulantem significat et ad eum, quem proxime ipso praestante celebraturi sumus, spectat incarnationis ejus adventum. Hinc nimirum et ipse ait: *Ego enim a Deo processi et veni* (Joh. 8, 42). In terris denique visus et cum hominibus conversatus medius nostrum, quem nesciebamus, stetit (Ib. 1, 26), verus quidem Emmanuel, nobiscum Deus, nobiscum stans, sed pro Patre; quod enim nobiscum stetit, adjutorium; quod pro Patre stetit, zelum designat. Paternam nempe quaerebat in omnibus gloriam, cujus et venerat facere voluntatem. Ceterum, si pendentem consideres, si Christum et hunc crucifixum attendas, ibi maxime evidentissimeque eum sub Patre reperies; hoc enim proprie ac specialiter ad humanae pertinuit naturae humilitatem, secundum quam ipse ait: *Pater major me est* (Joh. 14, 28). Dicerene audebimus, quod aliquando etiam fuerit sine Patre? Nemo id praesumeret, si non prior ipse dixisset: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me* (Matth. 27, 46); quasi enim quaedam ibi derelictio fuit, ubi nulla fuit in tanta necessitate virtutis exhibitio, nulla ostensio majestatis.

4.

(Christi visio apud Isaiam diversa.)

Habemus itaque Christum ex Patre nascentem, in Patre cubantem, cum Patre sedentem, a Patre ambulantem, pro Patre stantem, sub Patre pendentem, sine Patre quodammodo morientem. Quonam igitur modo ex his vidisse eum credemus Isaiam, cum diceret: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum* (Is. 6, 1)? Longe enim per omnem modum dissimilis illa visio fuit, de qua alibi idem propheta (53, 2): *Vidimus eum* – inquit – *et non erat ei species neque decor, et aestimavimus eum tamquam leprosum et percussum a Deo et humiliatum.* Idem utrobique vidit eundem, sed non vidit eodem modo ac per hoc quodammodo non eundem; ibi enim vidit eum lividum plagis, saturatum opprobriis, afflictum suppliciis, lacessitum injuriis, vidit denique contemptibilem, vidit pendentem, vidit propter nos morientem

et ait: *Attritus est propter scelera nostra, cujus livore sanati sumus* (Ib. 5). Ibi – inquam – novissimus virorum apparuit et despectus, hic autem plena erat omnis terra majestate ipsius; ibi vir dolorum et sciens infirmitatem, hic Dominus sedens. Et illa quidem communis visio verbo pluralis numeri designatur, haec autem tam singularis est quam sublimis; ibi ergo tamquam unus de multitudine: *Vidimus,* ait 5, hic vero tamquam solus et solitarius levans se supra se: *Vidi* – inquit – *Dominum sedentem* etc. Sane competenter Dominus dicitur, qui sedere conspicitur; sedere enim praesidentis est, sedere dominantis est et regnantis; maxime vero sedere super solium 6 dominationem notat, nam sedere simpliciter aliquando et humiliationem. Ceterum – ut praediximus, qui in Patre cubat delicians, cum Patre imperans sedet; ibi sponsus amabilis, hic dominus admirabilis; denique gloriosus Deus in sanctis suis, mirabilis in majestate sua.

5.

(Angeli solium Dei.)

Vidi – inquit – *Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum et plena erat omnis terra majestate ejus, et ea, quae sub ipso erant, replebant templum.* Quae enim sub ipso erant? Num quid ipsum quod dixerat solium? Quamlibet excelsum et elevatum, sub ipso tamen nihilo minus erat; si enim ipse super solium sedens, solium plane sub ipso. Et quomodo illud replebat templum? Deinde, quando et ipsa jam terra omnis plena est majestate ejus, quomodo templum adhuc vel unde repletur? Enimvero disce ex his, quae audis, solium non machinam imaginari corpoream sed angelicam intelligere creaturam; si enim sedes sapientiae est anima justi, quam dignior sedes angeli sancti! Hoc plane solium gloriae ejus, excelsum per naturam, sed multo magis per gratiam elevatum; excelsos enim fecit eos natura conditionis, elevatos gratia confirmationis, de qua dicitur: *Verbo Domini coeli firmati sunt* (Ps. 32, 6). Ea igitur agmina angelorum, in quibus sedet Deus et quae sub ipso sunt, templum replent, licet jam terra omnis ipsius plena sit majestate. Ubique enim regnat, ubique imperat, ubique majestas ejus, sed gratia forte non ita; non – inquam – ubique sicut potestas, sic et voluntas ejus bona et beneplacens et perfecta. Alioquin, quid est, quod dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in coelo et in terra* (Matth. 6, 10)?

Fit enim voluntas ejus de omnibus, fit per omnes, non in omnibus tamen. In electis spiritibus fit voluntas Dei, quando eis efficitur cum ipso una voluntas; haec sane adhaesio spiritualis unum spiritum faciens, sicut multitudinis quoque credentium cor unum et anima una legitur exstitisse (Act. 4, 32). *Et ea, quae sub ipso erant, replebant templum.* Replebant omni benedictione spirituali, replebant consolatione divina, replebant divisionibus gratiarum, replebant denique fructu sanctificationis, siquidem *domum tuam, Domine! decet sanctitudo;* replebant diversis charismatum donis, spiritu sapientiae et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiae et pietatis, et replebant illud spiritu timoris Domini.

6.

(Statio Domini, angeli et hominis diversa. Seraphim duo quid.)

Seraphim stabant super illud. Nomen est ordinis angelorum summi atque supremi, ut merito stare super ceteros describantur, et ipsi tamen, quamlibet ceteris praestent, adstant nihilo minus Domino praesidenti, devotum utique ministerium et plenum reverentiae obsequium exhibentes. Aliter enim Domini, aliter angeli, aliter hominis intelligi convenit stationem. Stat Christus pro Patre zelans, Patris gloriam quaerens et tamquam fidelis Unigenitus, immo et primogenitus Patris, zelo Patris adjuvans adoptivos. Sic illum Stephanus stantem vidit, quem habuit adjutorem (Act. 7, 55); sic propheta in adjutorium eum surgere precabatur: *Exsurge* – inquiens – *Domine, adjuva nos* (Ps. 43, 26)! Sane angelica statio ministratio est, dicente propheta: *Millia millium ministrabant ei et decies centena millia assistebant ei* (Dan. 7, 10); nam hominis quidem stare persistere est in vigore animi et observatione propositi. Sic Moyses stetit in confractione in conspectu Domini, ut averteret iram ejus; sic stetit Phinees et placavit (Ps. 105, 30). *Seraphim stabant super illud.* Quid sibi vult, quod non unum, non plurimos stantes vidisse se perhibet propheta, sed duos? Duos siquidem ei apparuisse constat ex eo, quod secutus adjunxit: *Sex alae uni et sex alae alteri.* Et bene duo stabant; *vae enim soli, quia, si ceciderit, non habet sublevantem* (Eccl. 4, 10). Vae tibi, superbiae spiritus, solitudinis et solitariae praesumptionis amator! Non stetisti in veritate, expulsus es, pes superbiae stare non potuit; solus sedere volens tamquam fulgur cecidisti de coelo, non habiturus aliquando sublevantem.

7.

(Pennarum multiplicitas ad quid. Lucifero post casum abscondita Dei gloria.)

Sex alae uni et sex alae alteri. Ad quid multiplicitas ista pennarum? *Duabus* – inquit – *velabant caput ejus et duabus pedes et duabus volabant.* Grande mysterium et profundum utique sacramentum! Attentas in vobis haec verba desiderant aures, sed multo magis disertam in nobis linguam exigunt maximeque animum spiritalem. Dico autem utcumque, quod sentio, nec sane affirmans dico, sed conjectans quodammodo et opinans. Quid enim aestimare vetat, dejecto Lucifero ad pervigiles excubias Seraphim constitutos, sicut ejecto homine teste scriptura Cherubim ad custodiam posuit Deus (Gen. 3, 24)? Nec incongrue forsitan Cherubim flammeus traditur gladius, ut a ligno vitae incisio pariter et incensio, quibus nihil carni terribilius, manum prohibeant corporalem. Porro Seraphim tantum alas accipiunt, quarum velamine arceant oculum spiritalem. Denique *duabus* – inquit – *velabant caput ejus et duabus pedes* (Is. 6, 2), ut nec alta Dei nec profunda ejus iniquus ille valeat contemplari. Erit, cum revelabitur gloria Domini; sed non erit hoc, nisi factum fuerit ante, quod scriptum est: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei* (Is. 26, 10). Interim sane velatur caput, velantur pedes, ut medium quidem aliquid eidem impio videndum, sed ad invidendum utique relinquatur. Et velantur alis, quae nimirum sic illum arceant, ut istos sustineant et sustollant.

8.

(Alae duae natura et gratia. Lucifer una tantum ala volare tentans cecidit.)

Quaerendum tamen prius, quibus alis volare dicantur, quia *duabus* – inquit – *volabant.* Nec incongrue forsitan duas istas naturae et gratiae dicimus, praesertim, cum prius quoque in his ipsis etiam solii celsitudo et elevatio a nobis fuerit assignata. Vivaci siquidem per naturam intellectu et ferventi nihilo minus affectu per gratiam in eum, qui supra ipsos est, extenti jugiter et intenti stare quidem (ut diximus) per ministerium, sed et volare per studium perhibentur. Licet enim velent caput Domini, velent etiam pedes, sed sibi ista non velant; magis autem sedule volant et volitant inter ista, et alta potentiae ejus et profunda

sapientiae vestigantes. Nec sane scrutatores sunt majestatis, ut proinde opprimantur a gloria, quod non minus diligant quam intelligant, utpote quos ille regit et agit Spiritus, qui scrutatur etiam alta Dei. Superbus ille Lucifer, lucem praeferens, non ignem habens, alteri tantum innixus alae casum facere potuit, non volatum; exsultavit enim lucidus esse, non fervidus, non incensus, quod Seraphim sonat. Non ergo stetit, quia contempsit, sed nec volare potuit, quod praesumpsit. Sustulit eum naturae vivacitas, sed in suam plane perniciem, quippe quem defectus gratiae mox dejecit. Nec dissimilis sane illorum casus, qui, cum cognovissent Deum, non glorificaverunt aut gratias egerunt; quo tandem merito traditi sunt in reprobum sensum et obscuratum est insipiens cor eorum. Denique et ipsi eorum principi interpositum est velamen, quod nulla jam naturae vivacitate pertranseat, ut ipsius, qui super solium sedet, caput aut pedes valeat intueri; siquidem Seraphim stantes et adstantes duabus alis caput velant, duabus pedes.

9.

(Nihil corporeum in Deo fingendum. Dei caput divinitas. Pedes judicia. Justitiae divinae, humanae et angelicae differentia.)

Non est corporalis divina substantia nec in formam hominum membris distincta corporeis. Spiritus est Deus, et quae de eo dicuntur, spiritualiter vestiganda. Alioquin, quis nobis revelabit hoc caput et pedes istos, quos geminis alis Seraphim velant, nisi Spiritus ipse, qui novit omnia, quae in eo sunt, et scrutatur etiam alta Dei? Ego enim opinor, ipsa esse, quae in hoc loco capitis nomine designantur. Itaque secundum hunc sensum caput ejus majestas ejus, potestas ejus, sempiterna virtus atque divinitas. Caput ejus juxta illud propheticum: *Justitia tua sicut montes Dei* (Ps. 35, 7). Nempe, quod sequitur: *Judicia tua abyssus multa,* non incongrue forte videtur pedum posse appellatione signari; sunt enim velut quidam pedes ejus investigabiles viae ejus, inscrutabilia judicia ejus, profundum sapientiae ejus et irreprehensibilis quaedam sed incomprehensibilis dispositio ejus. Ad hos pedes ipsum quoque Dominicae incarnationis mysterium specialiter noscitur pertinere et omnis pariter operatio nostrae salutis. Cernere est, quam sit justitia illa sublimis, quam sicut montes Dei propheta esse miratur;

nostra enim (si qua est) humilis est justitia, recta forsitan sed non pura, nisi forte meliores nos esse credimus quam patres nostros, qui non minus veraciter quam humiliter aiebant: *Omnes justitiae nostrae tamquam pannus menstruatae mulieris* (Is. 64, 6). Quomodo enim pura justitia, ubi adhuc non potest culpa deesse? Recta proinde interim videri potest justitia hominum, si tamen peccato non consentiant, ut non regnet in eorum mortali corpore; nam primi hominis in initio quidem non modo recta sed etiam pura fuit, quam diu ei datum est nec sentire peccatum. Ceterum et haec ipsa, quoniam firma non fuit, et puritatem facile perdidit et ne ipsam quoque retinuit rectitudinem suam. Sane apud angelos justitia recta, pura et firma est; sublimis quidem, sed adhuc longe inferior quam divina; non enim innata est eis sed a Deo collata, ut natura ipsa, quod ex se est, non modo justitiae sed etiam injustitiae capax inveniatur. Num quid non ista est pravitas quaedam, quam in angelis suis vera illa Justitia legitur invenisse (Job 4, 18)? Non *enim justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (Psal. 142, 2), ait is, qui Dei justitiam minime ignorabat. Nec ait: *omnis homo,* sed: *omnis vivens,* forte ut ne ipsos angelicos eum noveris spiritus excepisse; vivunt enim et ipsi tanto verius, quanto propius adstant ei, apud quem est fons vitae. Nihilo minus etiam justi sunt, sed ex eo, non coram eo; munere ejus, non in ejus comparatione. Ipse enim sibi justitia est, cujus voluntas non tam aequa quam ipsa aequitas, et utraque non aliud quam ipsa substantia est. Illa ergo justitia verissime sicut mons est, quae recta est, quae pura est, quae firma est et (ut ita dixerim) etiam substantia 7 est. Quanta in hoc capite latet altitudo! Quanta gloria est quantaque sublimitas in hoc umbroso et condenso monte reposita!

10.

(Alae, quibus caput Dei velant Seraphim, admiratio et veneratio. Lucifero una defuit. Invidi tormentum gloria aliena.)

Quibus tamen – putamus – alis hoc caput Seraphim velant, ut nulla sublimitate naturae, nulla rationis perspicacitate nequam oculus in illam queat irrumpere veri luminis claritatem? Duabus – ni fallor – alis: suae videlicet ipsorum gloriae et felicitatis. Ineffabiliter siquidem delectantur in admiratione contemplationis illius nec minus gloriantur in ipsius veneratione. Iniquus ille, admirationem quidem sed non venerationem habens, quia subdi

noluit per venerationem, figi non valuit per admirationem. Denique admirationem ipsam in aemulationem convertit, nec venerari dignatus, sed conatus est imitari. Quam melius Seraphim, sua ipsa admiratione felices, veneratione etiam venerabiles fiunt, veram in ipso habentes gloriam, cui servire regnare est et apud quem omnis, qui se humiliat, exaltatur! Et nunc audi, quemadmodum his duabus alis ipsum, quod diximus, caput Domini, ne iniquus ille inspiciat, velare Seraphim videantur. Quoties enim sursum dirigit 8 aciem, in angelicam statim felicitatem et gloriam malignus offendit, et offundit 9 oculum pessimus humor, livor proprius, ut penetrare ultra non possit. Sic nimirum quasi gemino quodam velamine, ne sublimiora prospiciat, invidus 10 praepeditur, ad illorum, quos superiores habere dolet, modo quidem felicitatem, modo gloriam, modo utramque simul reverberata acie contabescens. Quis enim tam gravis pruritus oculi quam invidia est? Nec vero aliis livor invidus quam aliena gloria et felicitate torquetur; miseria enim (ut aiunt) invidia caret.

11.

(Alae, quibus pedes velant, prudentia et fidelitas. Diabolus servit electorum saluti inscius et invitus.)

Sed et pedes Domini, quibus nimirum impenetrabilem judiciorum ejus abyssum et dispositionis ejus vias diximus investigabiles designari, duabus aeque alis velant Seraphim; ego autem dico: prudentia et fidelitate. Cum enim et fideles pariter ministri sint et prudentes, sic divina negotia gerunt et saluti provident electorum, ut malignus ille deprehendere omnino non possit. Ex hoc pedum velamento factum reor, ut nesciens Dominum gloriae fecerit crucifigi; ex hoc quotidie fieri, ut salutis nostrae negotiis ignorans serviat et invitus, sero postmodum plangens, quod, dum obesse voluit, inventus est profuisse. Sic nimirum per administratorios spiritus illuditur ejus astutiae, quod et fideles sint, qui detegere nolint, et prudentes, qui norint tegere divinae erga nos providentiae et dispositionis arcana.

12.

(Diabolis quae alae competant, quae manus. Dei longanimitas et benignitas in peccatores.)

Ceterum, sicut e supremis duabus alis nequissimus ille admirationem habuit sed non venerationem, ut diximus, sic e mediis

quoque spiritalem ei intellectum natura, sed non etiam gratia affectum dedit; sed nihilo minus ex infimis[11] istis facile satis animadvertere est, quam inventus sit fidelitatis expers, non autem similiter caruisse prudentia, nisi tu forte alium aliquem putas esse, qui dictus est *callidior cunctis animantibus* (Gen. 3, 1) serpens. Forte etiam non incongrue dicimus, quoniam eo ipso tam irrevocabilis casus ejus irreparabilisque collisio fuerit, quod ex his quas diximus alis sicut in parte dextra nulla affuerit, sic in laeva nulla defuerit. Non ita sane duo illi, quos prophetica nobis visio commendavit, stantes et adstantes Domino majestatis, cujus etiam duabus (ut dictum est) alis caput velant: ipsa equidem sua admiratione, in qua delectantur feliciter, ac veneratione, in qua sublimiter gloriantur; duabus etiam pedes: fidelitate videlicet atque prudentia. Porro duabus volant: naturae (ut diximus) perspicacia et efficacia gratiae. Sane mediam quasi quamdam longanimitatem nudam visibilemque relinquunt, longitudinem dico et benignitatem Dei ad poenitentiam homines invitantis; omnibus enim cernere est, quemadmodum solem suum super bonos et malos oriri faciat et pluat super justos pariter et injustos. Hac nimirum caritate verus ille Salomon quasi quaedam media sua constravit propter filias Jerusalem (Cant. 3, 10), ut, quibus altiora se quaerere et profunda[12] vestigare non licet, in his saltem mediis valeant exerceri et ad subtilium sublimiumque exinde rerum contemplationem promoveri aliquando mereantur. Ceterum nequissimus ille ex hac visione et in praesenti torquetur, acrius et gravius cruciabitur in futuro. Primum quidem, quod ipsam nobis longanimitatem benignitatis invideat; deinde, quod nequaquam sibi ipsi hac saltem occasione provideat, ut ad poenitentiam adducatur. –

Adnotationes

in Sermones de Tempore

(Scripsit **P. Otto Grillnberger.**)

In Adventu Domini Sermo I (pag. 3). [1]) „Est" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [2]) „enim" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [3]) $R_1, W_{1.2}$: „dum perituris adhaerent, omittentes ea, quibus apprehensis salvare possent animas suas. Vos autem, fratres" etc. omissis „Neque—Joh. 8, 32." — [4]) solida" O. — [5]) Post „videtur" $R_1, W_{1.2}$: „Non te oportet manum apponere, fili! continuo videbis satanam" etc. — [6]) $H_1, W_{1.2}$: „Fugite, fugite initium omnis peccati, superbiam," etc. — [7]) O: „id est sciens" etc. — [8]) scientiae „culmen" O. — [9]) H_1, R_1, Z_1: „tu vero dandos homini inique furaberis?" — [10]) H_1, O, $W_{1.2}$: „fudit". — [11]) $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$: „Advertistis" pro „Audistis". — [12]) „principium" O. — [13]) „tentant" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$; Mab.: „tentat". — [14]) $R_1, W_{1.2}, Z_1$: „excepimus". — [15]) „igitur" in omn. codd.; Mab. om. — [16]) Mab.: „Vid. serm. LX in Cant., n. 5". — [17]) „Pater zelans" $H_1, R_1, W_{1.2}, R_1, Z_1$. — [18]) $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$: „Ergo, ut sciant, quia et ego diligo Patrem, quos propter me perdidit, per me recipiet. Omnes invident mihi. Vado et talem eis exhibeo memet ipsum, ut quisquis invidere voluerit, quisquis imitari, fiat ei" etc. — [19]) $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$: „Nempe quoniam" etc. — [20]) iidem codd. „fecit" pro „condidit". — [21]) $R_1, W_{1.2}, Z_1$: „hic nunc". — [22]) $H_1, W_{1.2}$: „abrenunciavero". — [23]) H_1, R_1, Z_1, W_1: „si tantum tu mecum eris". — [24]) „relinquetur" in $W_{1.2}$; Mab. „relinquitur". — [25]) „videbit" in omn. codd. O excepto; Mab.: „videt". — [26]) Post „incassum" $H_1, W_{1.2}$: „enim". — [27]) „horrorem foetoremque" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [28]) Mab.: „nec est consuetudo divitum, ut ad pauperes veniant, nec si praestare voluerint. Ita est, fratres! nos magis" etc.; lectio codd. $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$ praestare videtur. — [29]) $H_1, R_1, W_{1.2}$: „et aegroti in lecto doloribus dissolutis animae membris ad tantam non poteramus pertingere celsitudinem. — [30]) „et descendit" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [31]) $R_1, W_{1.2}, Z_1$: „velut in" pro „induit se". — [32]) „pronos — ignorans" om. $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [33]) $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$; Mab.: „Filium suum. Nimirum plenitudo" etc. — [34]) „restat adhuc" in omn. codd. O excepto, qui habet „ad hoc"; om. M. — [35]) „quaerenda est" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [36]) „potentia" in omn. codd. — [37]) „processit" omn. codd. —

In Adventu Domini Sermo II (pag. 11). [1]) $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$: „De eo quod scriptum est: Butyrum et mel comedet". — [2]) „ejus" om. $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [3]) „ut petat" $W_{1.2}$. — [4]) „inferni" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$; om. Mab. — [5]) „Itemque" iidem codd. — [6]) „vel pietas caritatis" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [7]) „ipse vobis" om. $H_1, W_{1.2}$. — [8]) pro „unitate" in omn. codd.: „utilitate". — [9]) „nobis" deest in omn. codd. — [10]) „poteritis" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [11]) pro „utcumque — concedat" in $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$: „ut

quod sentio digne et accommodate ad intelligentiam eloqui possim". — [12]) post „Butyrum" H_1, R_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1 habent „sanum". — [13]) H_1: „caseus e contra infirmus, aridus" etc. — [14]) „Quid" in omn. codd. O excepto. — [15]) „perierat" O, R_1. — [16]) pro „Unde" in H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „Quando". — [17]) „ejus" O; Mab. „ei". — [18]) „persuadentibus" H_1, $W_{1.2}$. — [19]) „resumere" omn. codd. O excepto; Mab. „assumere". — [20]) „medullas ipsas" etc. iidem codd. — [21]) „bona" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [22]) „vero" deest in $W_{1.2}$. — [23]) pro „in quam — erigis" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „ad quantam celsitudinem verticem sanctum erigis". — [24]) „enim" deest in H_1, $W_{1.2}$. — [25]) „Duo imprimis — in aeternum" om. H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [26]) pro „Sed et nunc" iidem codd.: „Alioquin". — [27]) H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „mihi" pro „ei". — [28]) post „Salvator" iidem codd.: „ad eos". — [29]) al. „percepisti" Mab. —

In Adventu Domini Sermo III (pag. 15). [1]) H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „De triplici Domini Adventu et quae singulis reddenda sunt, ut justitia conservetur". — [2]) „quem hodie" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [3]) „ipsi" H_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [4]) „et" H_1, $W_{1.2}$, Z_1; om. Mab. — [5]) pro „sed" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „et". — [6]) pro „inglorium" O: „impossibilem" (?). — [7]) „propria" om. H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [8]) „apparere" iidem codd. — [9]) pro „id quippe dignius" O: „illud dignius agi desideraretur". — [10]) „negotiis occupentur seu audeant occupari" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [11]) „Eructuatio" iidem codd. — [12]) „plenitudine ventris" O. — [13]) „tamen" om. H_1, Z_1. — [14]) „affectione omni" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [15]) „gloriam quaerere" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [16]) „et" deest in H_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [17]) „confusionem tibi, quia vanitati saeculi et voluptati corporis cogitationes et desideria tua serviunt, ut non possis gustare, quoniam suavis est Dominus" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [18]) post „magis" Mab.: „in", quod om. omn. codd. — [19]) „pro eis, ut salvi fiant, qui" etc. H_1. — [20]) „Alioquin" om. H_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [21]) „saeculi vanitatibus" om. H_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [22]) „abrenunciare et ex toto committere te ei, de quo nihil bene, imo et tam male merueras" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [23]) „quam" R_1. — [24]) pro „enim" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „siquidem". — [25]) „homines" Ho_2, O. — [26]) „novissimus" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [27]) „holoserica" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [28]) „inquit" om. O. — [29]) „si cuique quod debes tribuis, digne celebras" O. — [30]) „modo" om. Ho_2. — [31]) „quo — nostra" om. O. — [32]) „impendere possum" Ho_2. — [33]) „signo" Ho_2. — [34]) pro „penitus dimovere" O: „nullas ponere". — [35]) „auxiliarium et" om. H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [36]) „forte" om. O. — [37]) „ipse possit" Ho_2. — [38]) pro „ipse — impunitum" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „ipse duo: scilicet custodiam et disciplinam. Tuae enim incumbit sollicitudini, et providere ne peccet et disciplinam censura auferre ab eo peccata, si qua commiserit". — [39]) „Praelati tamen longe graviori" O. — [40]) „pretiosum" deest in O. — [41]) idem cod.: „proprio vendicavit, contigerit". — [42]) „suum" Ho_5. — [43]) „et" om. O. — [44]) „plane" Ho_2. — [45]) „cumulum" deest in H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [46]) „et clamatur" om. O; „clamatur ad me" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [47]) „quia" O; idem cod. om. „custos — nocte". — [48]) „etiam fateri" Ho_2. — [49]) „ut praedixi" om. H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [50]) „pariter" om. Ho_2. — [51]) „imparatam ibi" Ho_5. — [52]) „fortasse" W. — [53]) „fortassis ut haec videantur columnae, quas excidit in domo, quam aedificavit ipsa sapientia, septima vero" O; pro „videantur" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „sunt". — [54]) „si sicut" etc. „intelligi voluit in judicio" Ho_2; „ita septimam" O. — [55]) pro „ei" H_1, Ho_5, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „si". — [56]) „nemo potest, tam copiose accumulavit super nos misericordiam suam, tam multa deliquimus ei, tam fragiles et nihili sumus" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1; „delinquimus — sumus" O. — [57]) „gratia sua" Ho_2. — [58]) post „enim" in H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „Deus". — [59]) „considerat quae sine"

Ho2. — [60]) „dissimulatione“ H1, O, Z1. — [61]) „veretur“ om. O. — [62]) „quod in homine“ H1, Ho2, R1, W1. 2, Z1. — [63]) „et semper se indignum judicet et inutilem“ H1, R1, W1. 2, Z1. —

In Adventu Domini Sermo IV (pag. 20). [1]) „Sermo beati Bernhardi abbatis in Adventu Domini“ H4; „De duplici Adventu et pennis deargentatis“ L4. — [2]) „cum“ om. H4, L4. — [3]) pro „tanta — dilectione“ O: „tanta dilectione“. — — [4]) pro „adventum“ H4: „eum“. — [5]) „semetipsum“ Ho2, O. — [6]) „et — me“ om. H4. — [7]) post „dextera“ in Ho2: „vero“. — [8]) pro „vestrae“ Ho2: „utiles“; in O desunt verba: „nec verae“. — [9]) „illa“ H4 pro „vera“. — [10]) „reddit et perhibet“ O. — [11]) „mercedem“ H4, O. — [12]) pro „ipsi“ O: „sibi“; H4, Ho2, L4: „ipsi sibi“. — [13]) „aliis vero“ Ho2. — [14]) „communicant“ H4, L4. — [15]) „cordis“ om. O; „cordium“ H4; „cordis nostri“ Ho2. — [16]) „manifesta“ H4. — [17]) „quia — suam ab hominibus“ O. — [18]) „qui — suae“ om. H4, L4. — [19]) „lux solis“ H4, L4. — [20]) Mab.: „Vid. serm. XLII in Cant.“ — [21]) „regem“ H4, Ho2, O. — [22]) „Christus“ deest in O. — [23]) „consolatio — quandoquidem“ om. Ho2. — [24]) „tam facile“ om. O. — [25]) „consequentur“ Ho2. — [26]) „mundantur et lavantur“ O. — [27]) „irriderentur“ O. — [28]) pro „et videbitur — sedari“ Ho2: „ut videantur pacifici; sed eorum commotio ... videbitur, tardius universis difficiliusque poterit sedari“. — [29]) „sancti qui“ H4, L4. — [30]) „victimam“ Ho2. — [31]) Mab.; „al. ‚jocatum‘, sed mss. habent ‚jocasse‘; licet enim ‚joco‘ pro ‚jocor‘ non facile quis haec aevo dixerit, in superioribus tamen saeculis saepius se offert, inquit Vossius“. — [32]) „exigebat“ O. —

In Adventu Domini Sermo V (pag. 24). [1]) L4: „Sermo beati Bernardi in medio Adventu“. — [2]) H4: „scilicet sermones“ pro „quia sermones Dei“. — [3]) Mab.: „Vid. serm. LXIX de Divers.“. — [4]) „sicut“ H4, L4. —

In Adventu Domini Sermo VI (pag. 26). [1]) „Sermo Domini Bernardi Claraevallensis abbatis in Adventu Domini de verbis Apostoli: Salvatorem exspectamus Dominum nostrum Jesum Christum, qui reformabit etc.“ H2, L1, Z2. — [2]) „naturali“ om. Z2. — [3]) pro „corpus“ H2, L1, Z2: „caro“. — [4]) „Tollit a manibus commissa per manus peccata delens“ O. — [5]) „donec ab ipso corpore solvemur“ H2, Z2. — [6]) „jussu Domini“ om. H2, L1, Z2. — [7]) „concupiscentias“ in omn. codd.; Mab. „concupiscentia“. — [8]) „operari“ O. — [9]) „hospita“ Ho2. — [10]) „At“ Ho2, O. — [11]) „Sed et in brevi totum cadaver putidum simul et putridum fiet“ H2; „totum corpus cadaver putridum simul et foetidum fiet“ Ho2. — [12]) „quidem ullo modo“ om. O. — [13]) „poteris“ H2, Ho2, L1, Z2. — [14]) „tunc“ H2, Z2. — [15]) pro „Omnino — bonum“ O: „Cum noverit memor tui in bonum“. — [16]) „Ipse enim“ H2, Z2. — [17]) „inaestimabilis“ O. — [18]) „excitantibus illud corpus Christo obviam in aëra“ O. — [19]) „adventari“ Ho2. —

In Adventu Domini Sermo VII (pag. 30). [1]) H2, L1, Z1: „ex ipsa pretii magnitudine innotescit“. — [2]) pro „Christi“ O: „Dei“. — [3]) „pro hominibus“ om. H2, L1, O. —

Monitum in seqq. homilias. Sequentes quatuor homiliae, quod unum est ex primis Bernardi operibus, etsi vulgo inscribantur *„super Missus est“*, ex mente tamen auctoris, ipsius — inquam — Bernardi, inscribendae *„De laudibus Virginis Matris“*. Nam sic ipse in praesenti praefatione et in epistola XVIII ad Petrum Diac. Cardin.: *„Scio“* — inquit — *„me scripsisse quatuor homilias in laudibus Virginis Matris;* nam hunc habent titulum“ etc. Et iterum epistola LXXXIX ad Ogerium: *„Alium libellum a me nuper editum in laudibus Virginis Matris tibi transmitto.“* Porro videndus Bernardus *Tractatu ad Hugonem*, cap. 5

(al. epist. LXXVII), tomo II, ubi sententiam quamdam primi hujus sermonis explicat et a calumnia vindicat (Mab.). —

De Laudibus Virginis Matris. Praefatio (pag. 32). [1]) „Incipit prologus Domini Bernardi abbatis de Claravalle in opus sequens" H_2; „Incipit prologus beati Bernardi abbatis in opus sequens" L_1; „Homelia beati Bernardi super Missus est" O; „Incipit prologus beati Bernardi abbatis in evangelium Missus est" W_3; „Incipit prologus Domini Bernardi abbatis Claraevallensis super evangelium secundum Lucam: Missus est angelus Gabriel" Z_4. — [2]) al. „moneat", Mab. — [3]) „si sit propriae satisfactio devotioni. Explicit prologus" L_1. —

De Laudibus Virginis Matris Homilia I (pag. 32). [1]) „Incipit homelia prima" H_2, L_1, W_3. — [2]) „Maria et reliqua" L_1. — [3]) „quoque uno" H_2, L_1, R_2, W_3. — [4]) „fiant" om. H_2, L_1, Z_4. — [5]) Mab.: „Vid. Tract. ad Hugon. de S. Victore, c. 5". — [6]) „in utroque appellatio, non sit causa similis in utrisque" Ho_4. — [7]) „verecundia de miraculi novitate expavescentem confortare" etc. H_2, W_3; „de miraculi novitate expavescentem" L_1, R_2, Z_4; „expavescere, sed confortare" Ho_4. — [8]) „immo ille, cui tale" Ho_4. — [9]) „Videtur" in omn. codd.; Mab.: „Videntur". — [10]) „solebant dicentes" H_2, R_2, W_3, Z_4. — [11]) „placere Deo" Ho_4. — [12]) „fuisset" R_2; Mab.: „esset". — [13]) „procul dubio" om. H_2, Z_4. — [14]) „superba" Ho_4. — [15]) al. „quod", Mab. — [16]) „super omnes est etiam choros angelorum" R_2. — [17]) „qui" in omn. codd. — [18]) Mab.: „Ab hisce verbis finis hujus homiliae et totum initium sequentis ad verba ‚His nimirum' num. 2 desiderantur in plerisque antiquis codicibus, in quibus, juncta simul prima et secunda homilia, tres tantum inveniuntur homiliae super *Missus est*". — [19]) „et cernitur" om. H_2, R_2, Z_4. —

De Laudibus Virginis Matris Homilia II (pag. 39). [1]) Scripsi: „licebit"; Mab.: „licet". — [2]) „est" Z_4. — [3]) „geminoque scilicet decore" H_2. — [4]) al. „ita" Mab. — [5]) „tamen non" Ho_4. — [6]) „quid de Maria dixerit" Ho_4, L_1. — [7]) „sapiens non inscius hujus" Ho_4. — [8]) „Deum" omn. codd.; Mab.: „Deus". — [9]) al. „praevideatur", Mab. — [10]) „ergo" Ho_4. — [11]) „Sed si tibi quidem nunc in flore" H_2, R_2, W_3. — [12]) „florem vel fructum" H_2, L_1, Z_4. — [13]) „alis tuis" H_2, R_2. — [14]) „quoniam nec virga floruit absque germine nec virgo concepit ex homine, nec" etc. H_2, L_1, R_2, Z_4. — [15]) „Deique" Ho_4. — [16]) „caesum" idem cod. — [17]) al. „acciperemus" Mab. — [18]) „voluntaria" om. H_2, R_2, W_3, Z_4. — [19]) „elapsu" H_2, R_2, W_3, Z_4. — [20]) pro „desiderantem — promittentem" H_2, R_2, W_3, Z_4: „desiderabat — promittebat". — [21]) „circumdatur" H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4. — [22]) „virum" om. iidem codd. — [23]) al. „dicimus" Mab. — [24]) al. „plena" Mab. — [25]) „non corporis maturitate, sensu, non corpulentia membrorum" H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4. — [26]) al. „minor" Mab. — [27]) „et repletus spiritu" Z_4. — [28]) „ut" iidem codd. — [29]) „vitam" om. H_2, L_1, W_3. — [30]) „aperuit" H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4; „aperiat" Ho_4. — [31]) pro „itaque" H_2, L_1, W_3, Z_4: „inquit". — [32]) „concinunt" iidem codd.; „concurrunt" Ho_4. — [33]) „praevidit" omn. codd. — [34]) „praevidit" Ho_4; „praecinit" H_2. — [35]) „virginem" al. deest, Mab. — [36]) „inquit" H_2, L_1, W_3, Z_4. — [37]) „miror" Ho_4. — [38]) pro „quod" idem cod.: „sed". — [39]) „simul nobis laqueum erroris immittere" Ho_4. — [40]) „convertere" idem cod. — [41]) „praevaricatricem" corr. in R_2 m. saec. XV; al. „corruptam" Mab. — [42]) „Attigit a fine" H_2. — [43]) H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4: „hunc". — [44]) „parcitur" om. iidem codd. — [45]) „occulte" om. H_2, L_1, Z_4. — [46]) „hujus tanti" om. H_2, L_1, R_2, Z_4. — [47]) „causa" omn. codd. — [48]) „ratio" in omn. codd. — [49]) „Quomodo" H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4. — [50]) „Veritatem crederent tacentem" H_2, L_1, Z_4. — [51]) „cui" in omn. codd. — [52]) „voluit" H_2, Ho_4, L_1, R_2, Z_4; „voluerit" Mab., sed male. — [53]) non „dedignatus" Ho_4. —

[54]) „mundum“ H2, L1, Z4. — [55]) „et praefulget“ om. R2. — [56]) „super“ Ho4. — [57]) „subrui“ idem cod. — [58]) „ut“ H2, L1, R2, W3, Z4: „ne“ Mab. —

Nota (Picardi) *in editione Mabillonii* Tom. III. c. CIX. in Homiliam II super *Missus est*, num. 13. (Cur Christus de virgine desponsata nasci voluerit.) *Oportebat autem a principe mundi etc.* Dei Filius nasciturus ex Virgine cur eam desponsari voluerit, sacri doctores varias proferunt causas. Inter ceteras haec una praecipua est, ut mysterium nati Messiae diabolo celaretur. Ut enim Basilius homilia de humana Christi generatione et Damascenus lib. 4. de fid. cap. 5. asserunt, daemon ex illo Isa. 7. testimonio: *Ecce Virgo concipiet* noverat, Christum de virgine nasciturum. Eapropter diligentissime virgines observabat, ut ejus adventum agnosceret. Ut ergo Dominus illum eluderet et in sua astutia comprehenderet, elegit virginem viro desponsatam, ut partum non virginitati sed matrimonio adscriberet. Hanc causam reddit Ignatius epist. ad Ephes., Origenes hom. 16. in Luc. et hom. 1. in div. locos, Basilius lib. cit., Ambrosius in Luc. 1. et Hieronymus in Matth. 1. *Sed hanc rationem* (dicit Maldonatus) *malo libere fateri me non intelligere, quam temere reprehendere. Non, inquam, intelligo, quomodo diabolus Mariae virginitatem, si modo adverterit, potuerit ignorare, cum integrum et incorruptum corpus, quamvis nuptae, videre possit.* Itaque ob Doctorum auctoritatem causa haec declaranda est. Nec enim diffiteor, prima facie parum videri efficacem, cum daemon cognoscere facile possit virginitatem feminae et quid agatur inter conjuges. Et quidem certum est, Dominum voluisse adventum suum celare daemones, ne, ut dicit Ambrosius, impedirent mortem ejus, qua erat redempturus mundum (I. Cor. 1): *Nemo principum cognovit. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent.* Deinde certum est etiam illud, daemonem subtilitate intellectus sui et acumine naturali potuisse cognoscere, beatam Virginem post partum mansisse virginem et incorruptam. „Nam si homini nota et manifesta esse potest feminae virginitas, multo magis daemoni. Deo tamen permittente et volente daemon non advertit. Cernens enim illam esse conjugatam, cetera speculari contemsit, matrimonio omnem illi impediente suspicionem, crediditque partum esse ex viro, cui sciebat feminam esse desponsatam, sicque deceptus per desponsationem, non quod non posset virtute naturae suae daemon agnoscere virginitatem, sed quod investigare in conjugata non curaverit; eaque de causa non prius conceptio Christi annunciatur, quam Virgo esset viro desponsata. Daemon enim iis, quae recte et juste fiunt, parum intendit. Causa igitur a tot tantisque Doctoribus tradita hac via et modo intelligenda est.“ Ita fere Cardinalis Toletus in Luc. cap. 1. Sed an haec ratio tuendi illam Patrum sententiam lectori singula discutienti satisfaciat, nescio. Mihi quidem videtur non vacare scrupulo. Quis non statim replicet, justorum actiones multo studiosius observare diabolum, vel ut calumnietur, juxta nomen suum, vel ut labem aspergat? Exemplum habemus in Job. Et quidem b. Virginis vitam et actiones diligentius observasse quis dubitet, eo quod illam desponsatam videret, quam ex voto perpetuae castitatis virum non debere cognoscere sciebat, num forte contra votum ageret? Itaque malim usurpare verba Maldonati, paulo ante recitata. —

De Laudibus Virginis Matris Homilia III (pag. 52). [1]) „pollutis“ H2, L1, Z4. — [2]) „in natura“ om. H2, L1, R2, Z4. — [3]) „omnis plenitudo“ H2, L1, R2, Z4. — [4]) „nuncium suum Deus“ iidem codd. — [5]) „qui“ om. iidem codd. — [6]) „deceat, velle

quod ipsi nolunt" H_2, L_1, R_2, Z_4; „deceat, velle nisi quod ipsi volunt" Ho_4. — [7]) „Ante non vere benedictus, sed cum benedixit Dominus, tunc benedictus?" Ho_4. — [8]) „quidam quod" H_2, L_1, Z_4, Mab. — [9]) „quia" H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4. — [10]) „generalem" om. H_2, R_2, Z_4. — [11]) „nativitas" Ho_4. — [12]) „virginitate" H_2. — [13]) „desideriis" H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4. — [14]) „consilium audieras" Ho_4. — [15]) „sterilitas: ecce maledictio in benedictionem" H_2, Ho_4. — [16]) „nesciens virum gignes" Ho_4. — [17]) „est" H_2, Ho_4, W_3, Z_4; Mab. „et". — [18]) al. „caritatis", al. „majestatis" Mab. — [19]) „pavere" Ho_4. — [20]) „vivere inter homines ut angelum" Ho_4; „vivere angelum" reliqq. codd. — [21]) „coelestem" Ho_4. — [22]) „hic" omn. codd. excepto Ho_4; deest apud Mab. — [23]) „introducit" omn. codd. — [24]) „pie faciat" Ho. — [25]) „exercituum" deest in H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4. — [26]) „Deus" om. iidem codd. — [27]) „quoniam" L_1. — [28]) pro „ipsum sibi" iidem codd.: „ipsi". — [29]) al. „parvulus", Mab. — [30]) „parvulos desiderans" in iisdem codd. — [31]) „nostris" H_2, R_2. — [32]) aequaliter „ergo" omn. codd.; deest apud Mab. —

In Laudibus Virginis Matris Homilia IV (pag. 63). [1]) „Originem Dominus" om. L_1: „Dominus" deest in H_2, R_2, Z_4. — [2]) pro „in throno" omn. codd.: „super sedem". — [3]) „inveniuntur" H_2, L_1, R_2, Z_4. — [4]) „Dominum" om. H_2. — [5]) „disperde" idem cod. — [6]) „Et virgo" Ho_4. — [7]) „quod inaccessibile est" omn. codd. — [8]) „anima mediante" H_2, L_1, R_2, Z_4. — [9]) „tibi" L_1. — [10]) al. „quoniam non est de homine sed de Spiritu — sancto, quod concipies" Mab. — [11]) „cum" omn. codd.; om. Mab. — [12]) „sui officii" H_2, Ho_4, Z_4. — [13]) „verus" L_1, R_2. — [14]) „quem" Ho_4. — [15]) „infirmorum" H_2, L_1, R_2, W_3, Z_4. — [16]) Mab.: „Similia invenies in sermone CXX novae Append. s. Augustini". — [17]) „humilitatis" H_2, L_1, W_1, Z_4. — [18]) „Humilitas ergo respondeat" iidem codd. — [19]) al. „sane" Mab. — [20]) al. „perniciosos" Mab. — [21]) „quod tribuat gratis, agit ne gratis tribuat" L_1. —

In Vigilia Nativitatis Domini Sermo I (pag. 74). [1]) „De sententia martyrologii" H_1, R, W_1, Z_1; om. O. — [2]) Mab.: „Haec verba leguntur in Usuardi martyrologio, quo ecclesiae Gallicanae omnes aut fere omnes tunc utebantur, imo etiam Romana". — [3]) „vel unum" omn. codd. — [4]) „sacramenti profunditate" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [5]) pro „corruptionis ignarus" O: „ignarus virilis". — [6]) „O nativitas contra naturam, supra naturam, sed per naturam per miraculi excellentiam superans" O; „O nativitas contra naturam et supra sed natura miraculi excellentia superans" Ho_2. — [7]) „veniet cum salute" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [8]) „me" omn. codd.; om. Mab. — [9]) „ipsa" om. iidem codd. — [10]) pro „millibus" O: „principibus". — [11]) „Nec — Judae" om. O. — [12]) pro „et cetera — legimus" H_1, R_1, W_1, Z_1: „hoc de Juda — legimus". — [13]) „de eo — praedictas" om. O. — [14]) „revoca" idem cod. — [15]) „in Bethlehem" R_1, W_1. — [16]) „efficiaris" O. — [17]) „Est" in omn. codd.; Mab.: „Et". — [18]) „et sitiunt" om. H_1, R_2, W_1, Z_1. —

In Vigilia Nativitatis Domini Sermo II (pag. 79). [1]) „De tribus diebus, quarum prima iniquitatis, secunda justificationis, tertia est beatitudinis" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [2]) „O Juda et Jerusalem! nolite timere. Veros" Z_1. — [3]) „et omnia — tibi" om. H_1, R_2, W_1, Z_1. — [4]) „Confiteamini" iidem codd. — [5]) „summum" O. — [6]) „levibus" in omn. codd. — [7]) „sed in carcerem" om. H_1, R_1, W_1, Z_1. — [8]) „quod undique — vobis" om. iidem codd. — [9]) pro „id est — ait" in iisdem codd.: „Jesus in proximo est. Et Jacob sanctus ait". — [10]) „obscuritatis" iidem codd. — [11]) „ubi — sedens" om. iidem codd. — [12]) „Viscus" omn. codd.: Mab.: „Visus", sed „viscus" etiam in N. 4. — [13]) „diem festum" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [14]) „sic potest dici, dum" iidem codd. — [15]) „sit tamen sic" O. — [16]) „afflictiones" O. — [17]) pro „quibus — egredientur"

H_1, R_1, W_1, Z_1: „quae modo per universum mundum dispersa et ligata tenentur, egredientur“. — [18]) iidem codd.: „Non credibile vobis videri potest, si ad vos ipsos conspectetis“. — [19]) „Nec reparabitur, donec“ in iisdem codd. — [20]) „omnis creatura ingemiscit“ iidem codd. — [21]) „Quid putatis, inquam, desiderant cives coeli“ Ho_2. — [22]) „Quomodo — eis“ om. H_1, R_1, W_1, Z_1. — [23]) pro „fidelissime — nostros“ iidem codd.: „portantes gemitus nostros“. — [24]) „qui facti sunt ministri nostri“ in iisdem codd. — [25]) „capient“ Ho_2. — [26]) pro „ab ipsa inferi — viderint“ O: „ab ista paradisi janua reverti viderint“. — [27]) „qui jam pedem unum habuerunt in paradyso“ H_1, Ho_2, R_1, W_1, Z_1. — [28]) „et enarravit“ om. iidem codd. Ho_1 excepto. — [29]) post „tuam“ O: „et possessionem tuam terminos terrae“. — [30]) „convertentur“ Ho_2. — [31]) pro „denique — nonne“ H_1, R_1, W_1, Z_1: „denique fructus mortis et crucis pretium sanguinis pretiosi nonne erit, cum traditurus est Deo et Patri regnum quod acquisivit, cum restauraturus est“. — [32]) „et expetit et exspectat“ iidem codd. — [33]) verba: „Proficiscere — est“ desunt in iisdem codd. — [34]) „decreverunt, miserere mei“ Ho_2. — [35]) „tua sicut in coelo et in terra“ O. —

In Vigilia Nativitatis Domini Sermo III (pag. 85). [1]) „Item sermo in vigilia natalis Domini de eo quod scriptum est: Hodie scietis“ H_2; „De eo quod scriptum est: Hodie etc.“ Z_1. — [2]) „vinctos“ O. — [3]) „mansionem“ H_2, $L_{1.2}$, O, Z_2; Mab.: „mentionem“. — [4]) Mab.: „Quanti Bernardus faciebat ecclesiae universae decreta, qui tantam ejus auctoritatem etiam in accommodatitio scripturae sensu agnoscebat, qualem certe nec ipsa exigit!“ — [5]) Ho_1: „Duo, ut reor, in verbis istis dies nobis propensius commendantur“. — [6]) „sancti patres“ Ho_1, O. — [7]) „judicaverit“ O. — [8]) „cui“ omn. codd.; Mab.: „qui“. — [9]) „nox“ omn. codd.; Mab.: „mors“. — [10]) pro: „Et quidem — intelligentiam“ H_2, Ho_1, $L_{1.2}$, Z_2: „In hoc tamen die illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum pro eo, quod ei et rationem tribuit et aperit intelligentiam“. — [11]) „et illuminatus venit“ Ho_1. — [12]) „lumine“ O. — [13]) „magnificum“ Ho_1. — [14]) „Quaenam est haec scientia, quam propheta nobis tam constanter et tantopere pollicetur dicens: Hodie scietis? Profecto“ etc. O. — [15]) „Et hoc est totum scire“ Ho_1. — [16]) „Sed numquid non ista“ etc. idem cod. — [17]) „Sane non“ in eodem cod. — [18]) „sed ne multorum quidem, quia revera pauci sunt, qui salvantur“ H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [19]) „omni impuritate“ om. O. — [20]) „vel formidarent“ om. idem cod. — [21]) „quia juxta sapientem“ H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [22]) „Unus orans — Deus“ om. iidem codd. — [23]) pro „attendat“ in iisdem codd.: „se accingat“. — [24]) „accensa candela solet“ iidem codd. — [25]) „exstinguetur ex surgentibus ventorum flabris et ad exstinguendum luctantibus“ in iisdem codd. — [26]) „es“ omn. codd. O excepto; Mab.: „est“. — [27]) „Conjuncta quippe sibi admittantur“ O. — [28]) „Voluit insuper opifex ille magnificus infirmiora“ Ho_1. — [29]) „in persona una“ om. H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [30]) „inconvertibili“ iidem codd. — [31]) pro „Summa“ Ho_1: „Creatrix“. — [32]) „commixtione“ omn. codd. O excepto. — [33]) „Sed in Maria“ H_2, $L_{1.2}$, Z_2 pro „Sola haec est, in qua“. — [34]) „costa“ O. — [35]) „patenter“ Ho_1. — [36]) „multitudo virorum, mulierum et virginum, senum cum junioribus, qui potius elegerunt mille“ idem cod.: „junioribus, qui ante elegerunt mille“ H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [37]) „generi“ Z_2. — [38]) „quod factum est ita“ Ho_1. — [39]) „oculo cumque dicta vel facta sunt“ omn. codd. O excepto. — [40]) „Sed quia quilibet alius non erat dignus“ Ho_1. — [41]) „in prima conjunctione“ Ho_1. —

In Vigilia Nativitatis Domini Sermo IV (pag. 93). [1]) „Sermo in Vigilia Nativitatis Domini. De divitiis et gloria“ H_2; „De divitiis et gloria“ $L_{1.2}$,

Z_2. — [2]) „ipse — valde“ om. O. — [3]) „detur aliquando magnificatis, et quos justificet parvulus, laetificet“ H_2, L_1. 2, Z_2. — [4]) pro „licet enim — percepistis“ L_2: „Verbum illud bonum eructuat quod his diebus frequenter audistis. Gaudete in Domino semper, iterum dico, gaudete; licet enim parvulus sed plenus, plenus gratia et veritate, in quo habitat plenitudo divinitatis corporaliter. Gaudete, inquit utique Paulus, de exhibitione, sed iterum gaudete de promissione, quoniam et res plena gaudio et spes plena. Gaudete, quia jam percepistis“. — [5]) „quantalicet“ H_2, L_1. 2, Z_2. — [6]) „Nonne tu qui solus es sine omni illicita et immunda conceptus voluptate“? Ho_1. — [7]) „mirabilia“ O. — [8]) „portavit“ omn. codd. — [9]) non „enim“ Ho_4. — [10]) „cum virginitate pudoris“ O. — [11]) „et corruptibile hoc“ om. O. — [12]) „Haec manus — est“ om. idem cod. — [13]) „qui generatur — est“ om. O. — [14]) „gloria“ H_2. — [15]) „Sicut scriptum est“ om. O. — [16]) „Salomonem“ H_2, L_1. 2, O, Z_4. — [17]) al. „ostende“ Mab. — [18]) „in domo tua in saecula saeculorum laudabunt te“ H_2, L_1. 2. — [19]) „omnibus nota“ O. — [20]) „prope est invocantibus eum, exspectantibus in veritate“ H_2, L_1. 2, Z_2. — [21]) „ut confiteatur nomini tuo“ H_2, L_1. 2, O, Z_2. —

In Vigilia Nativitatis Domini Sermo V (pag. 100). [1]) „Item Sermo in Vigilia Natalis Domini de eo quod scriptum est: Sanctificamini hodie et estote parati. Sanctificamini“ etc. H_2. — [2]) „correctionis“ O. — [3]) „ad hoc nati“ om. H_2, L_1. 2, O, Z_2. — [4]) „iniquitatis“ om. iidem codd. — [5]) „Et Judaeis in Penthecostes dicentibus discipulis: ebrii sunt, Petrus loquebatur: Quomodo“ etc. O. — [6]) „succedet visio majestatis“ om. O. — [7]) „accipere si quaeris“ O. — [8]) „incorrigibile aptans sibi“ om. idem cod. — [9]) „Ad hoc cum sancto hodie“ O. — [10]) „exspiravit“ O. — [11]) „dum“ H_2, L_1. 2, Z_2. — [12]) pro „committe te ei“ O: „condonanti peccata“. — [13]) „fiducialiter et fideliter“ H_2, L_1. 2. — [14]) „satisfactio sanctificationis“ O. — [15]) „quo sic effusus est“ H_2, L_1. 2, Z_2 pro verbis: „quo sic — superfusus“. — [16]) „sine fine“ Ho_2. — [17]) „dabit“ H_2, L_1. 2, Z_2. — [18]) pro „vere“ Ho_2: „nunc“. — [19]) ille „enim“ iidem codd. — [20]) „incumbens“ O. — [21]) „ubi“ vere, omn. codd. — [22]) „bonum, summa videlicet gloria, summa utilitas“ H_2, L_1. 2, Z_2. —

In Vigilia Nativitatis Domini Sermo VI (pag. 105). [1]) „Item in Vigilia de pronunciatione Nativitatis Domini“ H_2; „De pronunciatione“ L_1. 2, Z_2. — [2]) „toto“ Ho_1. — [3]) pro „tam optabile — desperatis“ O: „tam vitale desperatis“. — [4]) „forte“ H_2, L_1. 2, Z_2. — [5]) „medelae antidotum“ Ho_1. — [6]) „natus ex carne“ om. L_1. — [7]) „cui juravit veritatem non frustraturus eum“ H_2, L_1. 2; „cui“ Z_2. — [8]) „in mundo“ iidem codd. — [9]) „utique — charitatis“ om. O. — [10]) „ligneum“ O. — [11]) pro „Deum“ O: „nomen tuum“. — [12]) „ubi videlicet — laventur“ H_2, L_1. 2, Z_2. — [13]) „quia“ om. H_2, L_1. 2. — [14]) „alter hic“ L_2. — [15]) „non incongrue dici videbitur“ H_2, L_1. 2, Z_2; „Ephraim quidem fructificationem sonat“ L_1; „Ephraim quae fructificationem sonat“ L_2. — [16]) „haec dicta sint“ om. O. — [17]) „quod factum est“ om. H_2, L_1. 2. — [18]) „si quis involvi in lutum, redire ad vomitum desiderat, deserere propositum suum“ O. — [19]) „fidei“ om. idem cod. — [20]) „cor illius, qui usquequaque“ O. — [21]) „qui simpliciter in Bethlehem Judae nascitur“ H_2, L_1. 2, Z_2. — [22]) „exaltatum et quidem modice satis, tamen“ iidem codd. — [23]) pro „ad illarum“ O: „adventum superveniret illarum“. — [24]) „ut“ in eodem cod. — [25]) „sponsae“ Ho_1. — [26]) al. „levatus“ Mab. —

In Nativitate Domini Sermo I (pag. 114). [1]) Pro „Nunc caro — factus est“ O: „Nunc caro factum angustum locatum in praesepio est. Quoniam apparuit potentia, sapientia et benignitas Dei a saeculo et in saeculum, ait propheta:

Tu es Deus, et ecce jam factus est". — [2]) „in sola — usque" om. O. — [3]) „non timeres, quo non fugeres" O. — [4]) pro „Nunc" Ho1: „et tu". — [5]) „vultus tui — quia" om. O. — [6]) „etiam illud Adae" O. — [7]) pro „jam" Ho2: „vim". — [8]) „carnem" idem cod. — [9]) „et revera superatum est et devictum, quando" H1. 2. L2, Z2. — [10]) „vincula" H1. — [11]) pro „cingulo" O: „cui gloriam videtur" — [12]) Mab.: „is". — [13]) „praesentes" L2, O. — [14]) „aemulationis, quae sine dubio decoquunt" H2, L2, Z2. — [15]) Mab.: „Confer sermonem XCVI de Diversis, ubi hos fontes aliter explicat". — [16]) Mab.: „Vid. serm. XXXV de Divers.". — [17]) „ita ut sit ei laus magna, quia a malo declinat" H1. 2, L2, Z2. — [18]) „irrigare" iidem codd. — [19]) „comminationis" O. — [20]) „specialiter et maxime quia" H2, L2, Z2. — [21]) Vulg.: „fortem". — [22]) „in se nihilominus" om. H1, L2, Z2. —

In Nativitate Domini Sermo II (pag. 119). [1]) „De trina unione in tribus dei operibus et de incarnatione Domini" R1, W1. 2. — [2]) „opera nobis servemus" O. — [3]) „spiraculum" omn. codd. — [4]) „dignitatis" O. — [5]) „comparandum est" H1, R1, W1. 2. — [6]) „sociantur in terris" iidem codd. — [7]) „ibi saturatus sumit inferiora" O. — [8]) „Accessit fur et latro" H1, R1, W1. 2, Z1. — [9]) pro „et sic — divina" H1, R1, W1. 2, Z1: „mutata est similitudo divina". — [10]) „caro, quae ... assumitur artificio" H1, R1, W1. 2, Z1. — [11]) iidem codd. pro „quod super — minoratum": „aliquid ex nihilo creatum, quod corruptum erat reparatum, quod aeternum temporale factum est, ut perinde etiam quod temporale est ejus unione fiat aeternum". — [12]) „et fit" in iisdem codd. — [13]) iidem codd. et Mab. (al.): „panis vitae". — [14]) pro „Solus enim — dissolvatur" iidem codd.: „Solus enim potestatem habes ponendi animam tuam. Nemo tollet eam, nisi ipse posueris, ut, cum volueris, iterum sumas eam. Solvatur aliquatenus unio illa, sed non penitus dissolvatur". — [15]) „ponens animam suam carnem immaculatam" O. — [16]) pro „Quod si — commendari" H1, R1, W1. 2, Z1: „Et quia prima conjunctione ... diximus commendari". — [17]) „et vili omnino" iidem codd. — [18]) pro „omnino — propria" O: „Deo hominem sub una persona adscribere: siquidem spiritus hominis non ex deliberatione propria". —

In Nativitate Domini Sermo III (pag. 124). [1]) „Quod laboriosa Christi conversatio nobis proponatur imitanda" H1. R1, W1. 2, Z1. — [2]) Nota Mabillonii: In ms. gallico Fuliensium legitur „tria" et rectius; (nihilo minus Mabillonius posuit „Duo"). — [3]) „voluntatis nunciatur" O. — [4]) „quibus potus" idem cod. — [5]) „mihi proponuntur" om. O. — [6]) pro „quippe — deliberanti" H1, R1, W1. 2, Z1: „quippe qui in utero esse ceperint et nihil in eis vigeat rationis seu consilii, nihil habent potentiae, nihil omnino virtutis". — [7]) Mab.: „Aliis deest particula ‚non', sed retinenda omnino, ut sit sensus, Christum non fuisse hominem ante hanc nativitatem, sed tantum Deum". — [8]) „carnis prudentia mors est, siquidem et ipsa inimica est Deo, saeculi quoque" H1. — [9]) „stultitia" om. O. — [10]) pro „autem" iidem codd.: „certe". — [11]) „eligit" omn. codd.; Mab.: „elegit". — [12]) „ecce jam — occultis" om. H1, R1, W1. 2, Z1. — [13]) Mab.: „Auctor sermonis CCXCII in Appendice novae editionis s. Augustini num. 3 tamquam ex scriptura adducit hunc locum, qui in regula s. Benedicti totidem verbis refertur cap. 7 de humilitate, gradu 1". — [14]) „mihi in pudorem et dolorem" omisso „pariunt" O. — [15]) „periculi perpendo immanitatem" H1, R1, W1. 2, Z1. — [16]) pro „nesciebam — videbar" O: „Ego mihi sanus videbar" — [17]) „Christum usque ad mortem" idem cod. — [18]) „ordinationem, quam constituit Deus" O; Mab.: al. „ordinationem". — [19]) „recompensatione" H1, R1, W1. 2, Z1. —

In Nativitate Domini Sermo IV (pag. 128). [1]„Item de Nativitate Domini, de tribus virtutibus: humilitate, continentia, justitia“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [2]„coeperit gaudium“ O. — [3]„praesens erat“ idem cod. — [4]„sed et“ om. H1, R1, W1. 2, Z1. — [5]„tympanistriarum credimus“ omissis verbis: „credendum est“ iidem codd. — [6]Mab.: „Vid. Apolog. ad Guillelm. Abb. tom. II.“ — [7]„palliis et aurificiis“ H1, R1, W1. 2. — [8]„demonstrat“ O. — [9]„et positum“ om. H1, R1, W1. 2, Z1. — [10]„invenitur“ iidem codd. et Ho1. — [11]„erudiens nos“ O. — [12]„qui est — Amen“ om. O, R1, W1. 2, Z1. —

In Nativitate Domini Sermo V (pag. 131). [1]„Item in Nativitate de verbis apostoli: Benedictus Deus et pater Domini nostri Jesu Christi. Benedictus ... nostra“ H2. — [2]„plorat ut ceteri“ om. H2, L1. 2. — [3]pro „stabulum, clamat praesepe — detergi“ O: „stabulum curando hominem, qui in latrones incidit praeparari, clamant lacrimae, clamant panni ejusdem ipsius cruenta vulnera jam ablui et detergi“. — [4]„opus illi“ Ho1. — [5]„omnia“ om. idem cod. — [6]„propter nos. Reveremur eum devote, adoremus“ O. — [7]„una misericordia sicut“ om. idem. cod. — [8]„Numquid“ O. — [9]„Siquidem“ Ho1. — [10]„Ipsum audi dicentem“ om. O. — [11]„misericordiarum, quod more patris“ Ho1. — [12]„tanto utique amplius, quanto miserendi“ idem cod. — [13]„judicandi autem“ Ho1. — [14]„Jeremias“ Ho1. — [15]„non semel tantum, sed repetens (ut supra dictum est) ait“ Ho1. — [16]„mereamur“ idem cod. — [17]„non panni ejus consolationi erunt in stolis ambulantibus“ Ho1; „non consolantur — ambulantes“ om. O. — [18]„universam hanc consolationem“ om. Ho1. — [19]„pauperibus istae consolationes cedere videbuntur“ idem cod. — [20]„divinum exspectatis“ in eodem cod. — [21]„appropinquabit“ H2. L1. 2. —

In Nativitate SS. Innocentium Sermo unicus (pag. 134). [1]„In Natale sanctorum Innocentium et de quatuor continuis sollemnitatibus“ H2. — [2]al. „dispensatione“ Mab. — [3]„contiguas“ omn. codd. O excepto. — [4]„nec“ H2, L1, Z2: Mab.: „ne“. — [5]„queretur“ Mab. — [6]„etsi — Petrus“ om. O. — [7]pro „dubitet. Ille pro Christo — occidi“ O.: „dubitet, illos pro Christo et non credit eos inter adoptionis filios numerari. Alioquin coaevos sibi pueros puer ille qui nobis natus non coetaneos suos propter se pateretur occidi“. — [8]„pronior“ idem cod. — [9]„laudem propheta ait“ Ho1. — [10]„facultas, ultrumlibet vero sine altero (ubi facultas defuerit) non modo conferre posse salutem“ Ho1. — [11]al. „tamen“ Mab. — [12]„nulli dubium, quin deficiens negaret, siquidem moriens damnaretur. Ait enim Dominus“ Ho1. —

In Circumcisione Domini Sermo I (pag. 137). [1]„De circumcisione nostra et triplici testimonio, quod habere debemus“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [2]„enim carne suscepta“ iidem codd. — [3]„etiam carnis“ om. iidem codd. — [4]„minus minoratus“ in iisdem codd. — [5]pro „Habes igitur — exemplum“ H1, R1, W1. 2, Z1: „Habes hic eruditionem fidei ut ab eodem noveris institutum vetus, a quo novum evangelizatum est testamentum, quando utrumque suscepit sacramentum. Habes et morum aedificationem et manifestum humilitatis exemplum“. — [6]„repulit“ in omn. codd.; om. Mab. — [7]pro „Nos — inverecundi“ H1, R1, W1. 2, Z1: „Nos impudentes“. — [8]al. „exsolvebat“ Mab. — [9]„Et circumciditur et“ iidem codd. — [10]„magis“ O; om. Mab. — [11]„humilitatis“ H1. — [12]„quod“ H1, R1, W1. 2, Z1 pro verbis: „quo nomine“. — [13]„vacuum“ H1, W1. 2, Z1. — [14]„concupiscentia, additamentum“ iidem codd. et R1. — [15]„virgo tamquam“ om. O. — [16]„ei, qui Salvatoris esse voluerit imitator“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [17]„conversatio“

O. — [18]) „sane“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [19]) al. „trahit“ Mab. — [20]) „accusator insidiator illi, quem accusat universitas fratrum“ O. — [21]) „sufficiens“ H1, R1, W1. 2, Z1. —

In Circumcisione Domini Sermo II (pag. 141). [1]) „Sermo in Circumcisione Domini et de nominibus ejus“ R1 et H1 omisso „et“. — [2]) „illius“ Ho1. — [3]) „abscisio“ omn. codd. — [4]) „carnis maximeque infantilis aetatis“ H2, L1. 2, Z2. — [5]) „clementia“ Ho1. — [6]) „agatur“ idem cod. — [7]) „ut coelestis regni promissione demum iterata evidenter nobis corona beatitudinis fabricetur“ Ho1; Mab.: al. „fabricet“. — [8]) „immaculati sanguinis sui pro nobis fundens primitias“ Ho1. — [9]) „sed pro nostris delictis“ in eodem cod. — [10]) pro „Videtur — Salvatori“ Ho1: „In his autem omnibus necdum plena salvatio, nisi esset et pater“. — [11]) „mortem, et princeps etiam pacis et reconciliationis ad patrem, cui traditurus“ H2, Ho1, L1. 2, Z2. —

In Circumcisione Domini Sermo III (pag. 144). [1]) „Qualiter Circumcisionem Domini imitemur et de octo diebus“ R1, W1. 2; „Item quomodo“ etc., ut R1; „De Circumcisione Domini“ Ho1; Mab.: al. „De octo diebus“. — [2]) „divinae dignationis“ O. — [3]) „primus non reduceret“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [4]) pro „de eo“ iidem codd.: „Deo“. — [5]) „insignitur“ omn. codd. Ho1. excepto. — [6]) „mater“ R1. — [7]) Mab.: al. „calix noster“. — [8]) Mab.: al. „vobis“. — [9]) „ad interioris judicium brevem“ Ho2; pro „vinculum“ R1: „cumulum“; in Z1 supra „vinculum“: „vel cumulum“; O: „ad interioris oculum“. — [10]) „inclinatur“ Ho2. — [11]) „custodiendam se ab omni malo, fortitudinem autem in acie“ idem cod. — [12]) Mab.: „Regula s. Ben. cap. 1“. — [13]) „sicut et magister — etc.“ om. O. — [14]) „temperat“ O. — [15]) „quam“ omn. codd. O excepto. — [16]) „et refrenari“ om. O. — [17]) „regatur“ O. — [18]) Mab. in margine: „lege obedientiae“; codd. „patientiae“. — [19]) „ipsum vero magis excusare“ om. O. — [20]) „sumpsisse“ idem cod. — [21]) Mab.: al. „nec dum“. — [22]) „et nondum per eos ascendit gradus quos praedixi“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [23]) „sequitur affectionem“ om. O. — [24]) pro „si“ iidem codd.: „et“. —

In Epiphania Domini Sermo I (pag. 151). [1]) Nota Mab.: „Id est, consequens est, ut non habeat Dei gratiam, quae nonnisi petentibus et miseriam suam agnoscentibus datur, nec servatur nisi iis, qui timent, ne eam amittant. Infra sermone I post octavam Epiphaniae, num. 5, et sermone II, num. 8. Quibus adde sermonem I in psalmum XC, num. 1. Unde sermone V in Dedicatione Ecclesiae, n. 8: Excludit miseriae dissimulatio miserationem, nec dignatio locum habet, ubi fuerit praesumptio dignitatis. Conf. l. I de Vita Bernardi, num. 36 et 37“. — [2]) „respondeat“ O. — [3]) „Si non credant homines auditui nostro, credant vel visui suo“ idem. cod. — [4]) „conscindendum“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [5]) „Adae qualem“ Ho2, O. — [6]) „ipse“ omn. codd. — [7]) „passus est“ H1, R1, W1. 2. — [8]) „tanto majorem te fecit“ iidem codd. et Z1. — [9]) „adhaerere“ iidem codd. — [10]) „Neque enim omnes omnia sapiebant; congruum erat, ut a diversis diversa“ Ho2. — [11]) „ut adversis diversis colligentibus major sit jucunditas et omnibus gratiam habeamus“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [12]) „quia“ pro „qui“ Mab. — [13]) „consolatio“ in iisdem codd. ut N. 11. — [14]) „ita — possit“ om. iidem codd. — [15]) „ultra omnem spem, ultra omnem aestimationem“ iidem codd. — [16]) „sed furorem“ om. O. — [17]) „venit“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [18]) „multus ad ignoscendum“ om. O. — [19]) „justi“ H1, R1, W1. 2, Z1 pro „isti“. — [20]) „tantam vilitatem“ iidem codd. — [21]) „ipse et instruxit, et qui“ om. O. — [22]) „tamen facta est“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [23]) pro „In imis“ omn. codd.: „Et nimis“. — [24]) „indicio“ O. — [25]) „Vidit, inquit evangelista, Jesum venientem ad se“ H1, R1, W1. 2, Z1. — [26]) „Vere agnus — mundi“ om. H1, W1. 2, Z1. — [27]) „quia

potes habere suspectum, quod cognatus ejus est" iidem codd. — [28]) „ecce majus testimonium habes, testimonium Dei Patris" in iisdem codd. — [29]) „et vel jam nunc loquere, licentiam habes a Patre" iidem codd.; H_{O2}, O: „vel iam nunc loquendi licentiam". —

In Epiphania Domini Sermo II (pag. 158). [1]) „adorant" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [2]) iidem codd.: „lactenti". — [3]) „Egredimini — mater sua" om. O. — [4]) „carne" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [5]) Mab.: „Quae abhinc sequuntur ad finem sectionis, totidem verbis leguntur in sermone L. de Diversis". — [6]) „regem Salomonem" om. H_1, $W_{1.2}$. — [7]) „considerate. Lynx nunquam retro respicit et muros viso penetrat. Cognoscit Dei" $W_{1.2}$. — [8]) „latentem" H_1. — [9]) „terreni" O. — [10]) „carissimi! et hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis nec ei sitis ingrati. Prosit" etc. $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. —

In Epiphania Domini Sermo III (pag. 161). [1]) H_1: „Item in Epiphania"; H_2: „In Epiphania Domini Sermo de evangelica lectione". — [2]) „sibi" $H_{1.2}, L_{1.2}$; om. Mab. — [3]) „illuminant, qui saeculum universum illustrant" $H_{1.2}, L_{1.2}, Z_2$. — [4]) „civitas Dei, quod visio pacis, cum Herode turbatur" iidem codd. — [5]) pro „immo" O: „una". — [6]) „non pauperes panni et foenum praesepii" O. — [7]) „oratio" O. — [8]) „praemittenda" O. — [9]) „primam" deest ap. Mab. et in codd., addi autem debuit, cum statim de „secunda" et „tertia" apparitione disseratur. — [10]) „Secure credamus in eum" om. idem cod. — [11]) „gratuitas" O. — [12]) „confusionis" $H_{1.2}$, $L_{1.2}, Z_2$. — [13]) „supernae" O. —

Sermo in Octava Epiphaniae (pag. 166). [1]) H_1: „In octava Epiphaniae. De mutatione sacramentorum"; $R_1, W_{1.2}, Z_1$: „De mutatione sacramentorum et de triplici justitia, quae parit trina humilitas". — [2]) „ex hoc jam" om. iidem codd. — [3]) „novum" omn. codd. — [4]) „suaderet" O. — [5]) „exhibere, ligaturam . . . suscipere" $H_1, W_{1.2}, Z_1$. — [6]) Mab.: „al. subdere". — [7]) „Ipsa enim est, per quam ad laetitiam pervenitur" $H_1, W_{1.2}$. — [8]) Mab.: „al. autem". — [9]) „erat illa" H_1, R_1, $W_{1.2}$. —

Dominica prima post Octavam Epiphaniae Sermo I (pag. 168). [1]) $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$: „Moralis expositio VI hydriarum et de timore triplici incipientium, proficientium, perfectorum". — [2]) „tamquam — nuptiis" om. H_1, R_1, $W_{1.2}$. — [3]) Mab.: „al. veniet". — [4]) „Haec modo tamquam de praesentibus nuptiis pro earum occasione dicta sint" $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [5]) „Aliena est pro tanto, quia" O. — [6]) Mab.: „In hymno ecclesiae ad Primam". — [7]) „opportune" O. — [8]) idem cod.: „animum". — [9]) Mab.: „Eadem verba in ‚Declamationibus', quae Bernardo hactenus adscriptae sunt, refert Gaufridus n. 68, ubi hoc centuplum, quod Bernardus religiosis proprium asserit, gratiam devotionis, delicias caritatis, gloriam bonae conscientiae et gaudium etiam in tribulatione esse dicit n. 70. Ita fere in serm. IV in psalm. CX, n. 1 et 2. Conf. sequentem serm. II post octavam Epiphaniae, n. 8". — [10]) „in vita aeterna reddit praemium et interim" O. — [11]) „distinctione" H_1. — [12]) pro „quia — reliquerunt" H_1, R_1, W_1, Z_1: „quia nec omnibus centuplum repromittitur". —

Dominica prima post octavam Epiphaniae Sermo II (pag. 172). [1]) Mab.: „al. de mutatione aquae in vinum"; $H_2, L_{1.2}$: „Sermo de mutatione aquae in vinum." — [2]) „quoniam — Deus" om. O. — [3]) Mab.: „al. nos"; H_2, Z_2: „nos"; $L_{1.2}$: „nox". — [4]) Mab.: „al. ob hoc"; ita etiam omn. codd. — [5]) „et domum patris tui" om. O. — [6]) „sed non in tanta copia, quin plenitudo" $H_2, L_{1.2}, Z_2$. — [7]) Mab.: „al. pertinet". — [8]) Mab.: „Is fuit abbas Apollo. Vid. Vitas Patrum". —

[9]) Mab.: „al. autem". — [10]) „quam purificat, quid erunt necessaria" O. — [11]) „sola liberat" om. O. — [12]) „poenitentium" H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [13]) Mab.: „Conf. sermonem LV de Diversis, ubi eodem fere modo hydriae istae moraliter explicantur, et de metretis sermonem LVII". — [14]) „nostro" omn. codd. — [15]) „multiloquia, quia per detractiones" O. — [16]) Mab.: „al. voluerimus". — [17]) „Quae est enim — ministris" om. O. — [18]) „non vasa quantum" O. — [19]) „vento" O. —

In Septuagesima Sermo I (pag. 178). [1]) „non peccat, quia" H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [2]) Mab.: „Conf. sermonem VI de Diversis et tractatum De gratia et libero arbitrio cap. 9 et fusiores notas nostras in hunc locum". — [3]) „sapientia, quis scit si est dignus amore an odio" H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [4]) „pertineat non intrare" iidem codd. — [5]) Mab.: „al. audita"; O: „judicia". — [6]) Mab.: al. „hausistis". — [7]) „et torrente — potatis me" om. O. — [8]) „quoniam" om. H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [9]) „Mensuram plenam et supereffluentem" iidem codd. — [10]) „transactis sub Zorobabel" in iidem codd. — [11]) Mab.: „Ita quidem usus ecclesiae jam inde ab aevo Gregorii M. ferebat, praeterquam apud Cistercienses. Hi nempe Alleluia ante Quadragesimam (quod Bernardo Abaelardus objicit epistola V) non intermittebant ex praescripto Benedictinae regulae, cap. 15. Attamen longe ante Bernardum abbates in synodo Aquisgranensi anni 817 usum Romanum praetulerant, cap. 30. Is nondum obtinuerat tempore s. Benedicti, immo nec Septuagesimae institutio. Veterem usum inculcat concilium IV Toletanum anni 633, canone 11".

Nota in editione Mabillonii Tom. III. c. CIX in Serm. I. de Septuagesima num. 1.

Tantumdem est ac si non peccet etc. Hic locus et si qui sunt apud Bernardum alii similes neutiquam favent triplici haereticorum errori; primo Joviniani ac Pelagii, qui justos sine ullis peccatis vitam agere contendebant; secundo Calvini et sequacium, qui justificatum negant posse a caritate excidere; tertio eorumdem, qui fideles justificari asserunt per meram non imputationem peccatorum.

Quod spectat ad primum, s. Doctor mentem suam aperit sermone 23 in Cant. n. 15. Sed manifestius lib. de gratia et lib. arb. cap. 9. explicans illud Johannis 3: *Omnis qui natus est ex Deo* etc. Hoc, inquit, dictum est de praedestinatis ad vitam; non quod omnino non peccent, sed quod peccatum ipsis non imputetur, quia vel punitur condigna poenitentia, vel in caritate absconditur.

De secundo vero, scilicet quod caritas semel habita possit amitti, in epistola 42 ad Henricum Senonensem cap. 4 de fide ficta agens, ita pronunciat: *Recedunt ergo quidam a fide, quia Veritas asserit; consequenter et a salute, quia Salvator redarguit; inde nos colligimus, quod et a caritate, sine qua salus esse non poterit* etc. V. Melchiorem Canum lib. 4 de Loc. Theolog. c. ultimo in respons. ad 8. argum. ac Guillelmum Estium in praedictum locum Johannis, ubi s. Bernardi sententiam expendunt.

Quod ad tertium attinet, justificationem non consistere in sola Dei non imputatione, sed in quadam supernaturali qualitate, manifeste docet s. Doctor variis in locis, diserte vero epist. XI ad Cartusienses, et ex ea in Tract. de diligendo Deo cap. ult. sic scribens: *Itaque Caritas dat caritatem, substantiva accidentalem; ubi dantem significat, nomen est substantiae; ubi donum, qualitatis.* Vide sermonem 27. in Cant. —

In Septuagesima Sermo II (pag. 182). [1]) „certe" H_2, $L_{1.2}$ pro „forte". — [2]) „prae nimietate contemplationis et excessu" O. — [3]) Mab.: „Sic legendum,

non occubuit, ut accubitus referatur ad soporem". — [4]) „nisi" O. — [5]) Mab.: „al. degeret". — [6]) „sic enim ab . . . et sic a summis . . . ut neque ab illis . . . nec ad ista" H_2, $L_{1.2}$. — [7]) „Necessarium plane — necessarium" om. O. — [8]) „sectando" idem cod. — [9]) „caritas" H_2, $L_{1.2}$. —

In capite Jejunii Sermo I (pag. 185). [1]) H_1, Z_1: „In capite Jejunii de verbis evangelii"; R_1, W_1: „De verbis evangelii". — [2]) H_1: „eandem", Mab. „eadem". — [3]) „caput autem — hominis" om. O. — [4]) Mab.: „al. communicatio". — [5]) „de qua accepimus — miserationis" om. O. — [6]) „prae consortibus tuis" idem cod. — [7]) „Pater Filium" om. H_1, W_1, O, Z_1. — [8]) „benignitatis, bonitatis, mansuetudinis" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [9]) „pietatis" iidem codd.; „plenum justitiae et veritatis" O; Mab.: „al. pietatis". — [10]) „volueris" omn. codd.; Mab.: „al. volueris". — [11]) „superveniente" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [12]) „magno" iidem codd. — [13]) „quidquid delectationis" om. O. — [14]) „solet" R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [15]) „etiam facies lota ab omni oleo peccatoris" iidem codd. et H_1. —

In capite Jejunii Sermo II (pag. 189). [1]) „et non — omnipotens" om. O. — [2]) pro „in aure" O: „sane ita". — [3]) „Dei tui et dicitur" O. — [4]) „raperis" idem cod. — [5]) Mab.: „al. excedere"; ita etiam H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [6]) Mab.: „Vid. serm. XXVII de Diversis, num. 6". — [7]) Mab.: „Quatuor istas principes passiones tamquam solas assignare solent veteres, in his Bernardus, quod ex iis ceterae pendeant. Conf. serm. XIV in psalmum XC, num. 9; sermonem L de Diversis, num. 2 et 3; serm. LXXXV in Cantica, num. 5 ac lib. V De consideratione, num. 9 nec non tractatum ‚De diligendo Deo', num. 23". — [8]) „Totum enim cor perversum quatuor affectionibus sit" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [9]) „ut" omn. codd. O. excepto. — [10]) „poenitentiae praeteritae conscientia" O. — [11]) „die ac nocte" om. H_1, O, W_1, Z_1. — [12]) pro „ei" O: „enim". — [13]) „beati, quorum remissae sunt iniquitates et quorum" etc. O. — [14]) pro „integra servata" R_1, W_1, Z_1: „conservata". — [15]) „sanctae conversationis discolor" O. — [16]) „ut si cor pravum scindatur" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [17]) Mab.: „al. confessionem"; ita etiam O. —

In Quadragesima Sermo III (pag. 193). [1]) H_1: „De observatione jejunii"; W_1: „De observatione jejunii Quadragesimae". — [2]) „et jejunium generale minori amplectatur devotione" H_1, Ho_3, R_1, W_1, Z_1. — [3]) „duces et consecutores" in iisdem codd. — [4]) „Quanto — Ecce enim" om. H_1, R_1, W_1, Z_1. — [5]) „Nunc ex eo quod diximus" iidem codd. et Ho_3. — [6]) pro „et omni — poenitentia" H_1, Ho_3, R_1, W_1, Z_1: „et inclinatus restringatur in poenitentia". — [7]) „nequiter pruriens" om. iidem codd. excepto Ho_3. — [8]) „non pertinentia fugiat" omn. codd. O excepto. — [9]) „otiosis" in iisdem codd. —

In Quadragesima Sermo IV (pag. 196). [1]) H_1, R_1, W_1, Z_1: „De utilitate jejunii et duabus alis ipsius". — [2]) „illicita" iidem codd. — [3]) „quo redimuntur aeterna supplicia" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [4]) al. „remittuntur", Mab. — [5]) „sed et promeretur — commisimus" om. O. — [6]) pro „si relinquatur — sociari" H_1, W_1, R_1, Z_1: „si, quod absit, in terra remanserit. Habeat igitur alam orationis, et quia minus sufficit ala una, alteram quoque quaeramus ei". — [7]) „Sed certus esto, quoniam non ei placeat" iidem codd. — [8]) „debes" omn. codd. — [9]) „sectari" iidem codd. O excepto. — [10]) pro „levate — peccatoris" iidem codd.: „levate manus vestras in sanctimonia pacis". — [11]) Mab.: „Hic variant scripti et editi. Quidam habent: ‚in potentias meas, nolo' etc.: Horstius habet: ‚tuas'; sed nostra lectio melior, ut ‚impotentias' referatur ad pusillanimitatem". — [12]) „tuas" O. — [13]) „noli" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [14]) „de die in diem" O post „etenim". — [15]) „et non es sollicitus

super" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [16]) pro „Tepida — offensam" iidem codd.: „Temeraria non ascendit sed resilitur ei, nec tam non obtinet gratiam, quando meretur offensam. Tepida vero in ascensu languescit, eo quod non habeat vigorem." — [17]) „quod nequaquam redire vacua possit" in iisdem codd. —

In Quadragesima Sermo V (pag. 198). [1]) „inveniens" L_1 pro „cum inveniam". — [2]) „nutritam" O. — [3]) „proprio, ut dici solet, cingulo alligat et baculo nostro" H_2, L_1. — [4]) „volumus" H_2, L_1, O. — [5]) „nascitur" om. L_1. — [6]) „quid" L_1. — [7]) „Et ex duobus alterum indubitanter" H_1, L_1. — [8]) „propheta sancte" iidem codd. — [9]) „Deus autem quid sapit, aut cujusmodi delectationem habet" in iisdem codd. — [10]) „complaceat, qui ejusmodi est prophetae admonitione instructus, qua" etc. O. — [11]) „ferrum" H_1, L_1. — [12]) Mab.: „al. praemissa". —

(In Quadragesima Sermo VI — sine nota.)

In Quadragesima Sermo VII (pag. 206). [1]) H_1: „Dominica in Quadragesima de tribus generibus devotae abstinentiae"; R_1, W_1, Z_1: „De tribus generibus devote abstinentium"; O: „Sermo sextus". — [2]) „Obsecramus vos tamquam advenas et peregrinos abstinere vos a carnalibus desideriis (I. Petr. 2, 81). Felices" omn. codd. — [3]) „Jurgantes non attendit; si nubentes ... facientes viderit" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [4]) „remanet" iidem codd. — [5]) Mab.: „al. tanto tempore". — [6]) „Mortuis ... aspera sunt" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [7]) „Videat nunc unus quisque" Ho_3. — [8]) „inimicum" omn. codd. O excepto. — [9]) Mab.: „al. lucta". — [10]) „animo" O. — [11]) „Nonne" H_1, Ho_3, R_1, W_1, Z_1. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermones XVII in Quadragesima habiti. Praefatio (pag. 209). [1]) Mab.: „In codice vaticano, n. 663, appellatur: Liber in psalmum ‚Qui habitat', constatque non sermonibus sed capitulis 18. In quibusdam mss. numerantur sermones dumtaxat quindecim, tribus primis in unum conjectis. Habiti sunt post annum 1138 infra ex sermone VI sub finem; et quidem sermo XIII paulo post festum s. Benedicti; sermones porro XVI et XVII in hebdomada sancta". — Mab. in margine: „circ. ann. MCLX" — male pro MCXL. — H_2: „Incipit tractatus domini Bernardi abbatis claraevallensis de psalmo: Qui habitat in adjutorio altissimi". — [2]) „defensor" H_2, L_1, Z_4. — [3]) „portat" iidem codd. — [4]) Mab: „Quippe verbis psalmi XC, abusus est diabolus tentans Christum, scilicet versu 11". — [5]) „virtutem" Ho_5. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo I (pag. 210). [1]) „consilium" Ho_5. — [2]) Mab.: „al. conversionis", ipse habet „conversationis" — sed minus recte, ut saltem videtur. — [3]) „illud, quia nec cogitare volunt. Sunt et alii qui sperant" H_2, L_1, Z_4. — [4]) Mab.: „Incertum quis iste propheta, nisi is sit Jeremias, qui simile habet in cap. 17, vers. 5". — [5]) „firmum" H_2, L_1, Z_4. — [6]) „quae nondum venerunt" omn. codd. excepto Ho_2. — [7]) „cogitari. Dum enim et labore premuntur ... edulio et auxilio, omnino mirum est, quemadmodum vel una die subsistere queant. Hi sunt qui in adjutorio Altissimi non habitant, quia de eo desperant, et ideo minime quaerunt illud. Priores" iidem codd. — [8]) „qui circa illud tota intentione versantur, illud desiderant, in illo sperant et illud omnibus modis amittere trepidant. Beatus" in iisdem codd. — [9]) „manutenere" H_1, Ho_2, Z_4. — [10]) „ego utinam possim ejus protectione muniri" H_2, L_1, Z_4. — [11]) Mab.: „al. illius". —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo II (pag. 214). [1]) „Qui habitat — in eum" om. H_2, L_1, Z_4. — [2]) „confitebitur ... super beneficiis et duplici adjutorio ejus" in iisdem codd. — [3]) „quoniam ipse susceptor meus est" iidem codd. — [4]) „ad Dei auxilium fugimus, solliciti fugiamus, solliciti simus" in iisdem codd. —

[5]) „quoniam Dominus susceptor meus est" iidem codd. — [6]) Mab.: „al. Quomodo". — [7]) pro „Aut quomodo" H_2, L_1, Z_4: „An" — [8]) „intuentem" Ho_2. — [9]) „sperabo in eum, quia utile mihi esse expertus sum, sperabo in eum" omn. codd. — [10]) pro „et nihilominus — in eum" omn. codd.: „et ille nihilominus peccat, qui peccat in desperatione. Sed nec de his ero, qui non sperant in Domino. Maledictus enim, qui confidit in homine et ponit carnem brachium suum. Solus benedictus vir, qui confidit in Domino, et beati omnes, qui sperant in eo. Ideoque sperabo in eum". — [11]) „Sane — differamus" om. iidem codd. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo III (pag. 216). [1]) „facis" omn. codd. — [2]) Mab.: „Vide Augustinum in ps. XLI". — [3]) „et crebris — multis" om. H_2, L_1, Z_4. — [4]) „ergo" iidem codd. — [5]) „quis est, de quo propheta loquitur, laqueus iste diaboli? Existimamus enim, quod et tu spiritum Dei habeas" omn. codd. — [6]) „impone caldariis" omn. codd. — [7]) „amatores saeculi" iidem codd. — [8]) post „labore" H_2, L_1, Z_4: „supplicia aeterna redimere". — [9]) „agnoscere" omn. codd. — [10]) „Fratres mei! an non valde" omn. codd. — [11]) „exigi poterit" iidem codd. pro „exigat Deus". — [12]) pro „ut nihil desit" omn. codd.: „ut cum venerit, reddat vobis". — [13]) pro „ad vomitum revertatur" omn. codd.: „fiat apostata". — [14]) pro „mare prohibebat — sub habitu" omn. codd.: „mare vetabat. Hoc est, quod ego vereor, fratres, ne forte sint aliqui, quibus si pudor negat apostasiam corporis, tepor faciat cordis, ut videlicet in habitu". — [15]) „laeti suscipiant" omn. codd. — [16]) pro „depraedari — habitare" omn. codd.: „depraedasse. Quomodo ergo securus esse aut in me fidere possum, qui mecum porto laqueum meum? Propterea bonum est habitare". — [17]) H_2, Z_4: „de laqueo venantium (R). Laqueus venantium teste Apostolo divitiae sunt. Qui fugit et spernit illas, omnino longe se facit a verbo aspero et frustra jacitur rete ante oculos venatorum (H: „pennatorum"). Si quis deprehensus tenetur laqueo, vestiat nudum, alat egentem et ceteris misericordiae operibus studeat a verbo aspero liberari. Illis enim solis, qui terrenam (Z: „terrena") habuere substantiam, poterit dici: Ite maledicti in ignem aeternum; esurivi enim et non dedistis mihi manducare. Asperum verbum, sermo durus, mala auditio". —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo IV (pag. 220). [1]) „caute" H_2, L_1, Z_4. — [2]) pro „angelica" iidem codd.: „talia". — [3]) „currere vis ad panem; an non audis dicentem" in iisdem codd. — [4]) „pro sola necessitate requiras" iidem codd. — [5]) „secura" iidem codd. — [6]) „quatuor conferri video" in iisdem codd. — [7]) Mab.: „al. occursu". — [8]) „dux" H_2, L_1, Z_4. — [9]) pro „nullum — increpatur" iidem codd.: „quia nullus est hic, si quartam partem eorum, quae facit hic, ageret in saeculo, qui non adoraretur et reputaretur ut angelus. Nunc autem quotidie tamquam negligens monachus arguitur et increpatur". — [10]) pro „quando et — anteriora" iidem codd.: „quando et bene faciamus, et tamen plus semper attendimus, quae desunt nobis, et parvi pendimus, quae habemus". — [11]) „dixeramus. Talis siquidem fuit obumbratio illa" in iisdem codd. — [12]) „et quodammodo dilatato sinu" om. iidem codd. — [13]) „ipsam bonam gratiam" omn. codd. — [14]) „tamquam mater" om. H_2, L_1, Z_4. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo V (pag. 223). [1]) H_2, L_1, Z_4: „De prima parte quinti versus". — [2]) „aderat passionibus" Ho. — [3]) „quam pervigili" H_2, L_1, Z_4. — [4]) „De victu utique et vestitu, unde praedixerant: Nolite solliciti esse. Nam et haec Pater noster nobis ministrat ob duplicem scilicet causam, quarum prima est, ne omnino crederetis infensum, si ista negaret, et sic desperaretis,

secunda, ne illorum nimia sollicitudo spiritualis exercitii faceret detrimentum" omn. codd., nisi quod Hos habet: „ante praedixerat: Nolite solliciti esse dicentes; Quid manducabimus aut quid bibemus?" — [5]) pro „neminem — petat" omn. codd.: „quia nemo in carne vivere poterit sine tentatione, et qui ab una liberatur, exspectet protinus alteram, et sic petat". — [6]) „Sed videamus, quaenam sint" iidem codd. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo VI (pag. 225). [1]) Inscriptio deest in H_2 et Z_4. — [2]) „malae" H_2, L_1, Z_4 pro „recens perditae". — [3]) „gravant" iidem codd. — [4]) pro „Necessarium — nocturno" omn. codd.: „Imo vero omnino mirandum est, quonam modo vel modicum tempus possint subsistere. Necesse est ergo, scutum habere Domini, ut non timeamus a timore nocturno." — [5]) pro verbis: „Forte impugnabitur (n. 2) — vana est" omn. codd.: „Contra hanc tentationem expedit homini semper meminisse eorum, quae pertulit in carne Christus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus. Quis enim non erubescat refugere multo minores poenas pro peccatis suis, cum noverit, Christum tanta pertulisse non pro suis, sed pro alienis? Sic quippe scriptum est: Urbs fortitudinis nostra Sion; Salvator ponetur in ea murus et antemurale. Illius ergo labores sibi proponat (L_1, H_2: „opponat"), quisquis gravatur labore proprio, ut jam non timeat a timore nocturno. Sed cum jam vigilans et orans tentationem hanc superaveris, ita ut omnia tibi facilia sint et multo magis desideres addi multa laboribus tuis quam subtrahi quidquam, cum, inquam, recesserit haec tentatio, non simul recedat oratio. Quis enim uno hoste prostrato protinus arma projiciat, cum adhuc restent plurimi? Nam sicut in nocte est, qui molestia illa laboris anxiatur, ita postquam ei facilitas quaedam arriserit, in die est et timendum ei a sagitta volante. Fama enim volat et laudatur, qui sic fervet spiritu et ad omnia dura et aspera paratus videtur. Minime quidem oportet laudari eum, ubi ipse possit audire; sed vix potest fieri, quin aut audiat aut credat in corde suo, quia laudant eum fratres sui, inter quos vivit sine querela. Haec sagitta inanis gloria est et leviter volans (L_1: „violans"), sed non leve vulnus infligens. Haec in die volat. Unde enim se laudari credat, qui piger est, pusillanimis est, qui potius aliis scandalum facit? Contra hanc scutum opponendum est divinae veritatis, ut semper attendat homo, quam parum est, quod habet, et hoc ipsum, a quo habet. Sedeat et computet, si cum decem millibus possit occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se, videatque, quam parum est, quidquid facere potest, quantum ad id, quod promereri debet. Neque enim condignae sunt passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis, nec si omnes sint uni. Videat etiam, quam parum est, quod facit, ad id, quod debet. Cogitet, quid pro eo fecerit factor ejus, et erubescat magnum reputare, quod facit. Denique sciat, quid desit ei, et humilietur sub potenti manu Dei, cum viderit, quia si judicio cum eo agendum esset, salvari omnino non posset. Quid autem, cum et illud addiderit, exiguum illud, quod habet, a se ipso non esse, sed a Deo, cui et de eo ipso redditurus est rationem, et ab eo solo servari posse, qui dedit? Nonne dicturus est sibi ipsi: Noli altum sapere sed time? His modis et aliis, quos melius experimento in nobis ipsis cognoscismus, scuto Domini sagitta repellitur. Sed nondum finis. Ecce enim ad callidiora versutus hostis convertitur argumenta. Videt firmam stare turrim et in soliditate fundatam et roboratam, ut nec a sinistris pusillanimitate nec a dextris per inanem gloriam dejici queat. Sed

quid? Si viribus, inquit, non possum, tentabo, si quis forte proditor vendet (H_2, L_1, Z_4: „venderet“) eam mihi. Quis putas erit hic proditor? Quis nisi hypocrisis, tinea virtutum? Haec est, quae rodit et non videtur, consumit et non apparet. Per hanc, inquit, tentabo, si forte possim eam proditione capere, quam virtute non possum. Contempsit vanam gloriam, quae (H_2: „quia“) vana est; fortasse solidiorem gloriam quaereret, honorum scilicet et divitiarum“. — [6])Mab.: „hominem“. — [7]) „Quantos hoc negotium — finis ignotus“ om. omn. codd. — [8]) Mab.: „Quartam tamen affert infra sermone XIV, num. 4“. — [9]) „sapientissimum esse, qui . . . suas, ut quod perscrutabatur, nunquam posset agnoscere“ omn. codd. — [10]) „nec posse — respondens“ om. iidem codd. — [11]) „et nec — respondit“ om. H_2, Z_4. — [12]) pro „Videsne — responsis“ omn. codd.: „Vides igitur, ut manifeste loquar, quod adoratio diaboli est hypocrisis, per quam ad honores et gloriam mundi perveniendum suis ille suadebat adoratoribus. Quantum, ut dixi, tentationem Domino non praesumpsit afferre, quae de ignorantia est“. — [13]) pro „alios faciat — diurnum“ omn. codd.: „alios faceret, quos . . . iniquitatem? Quid nisi iniquitatem palliare virtutis imagine. Quos enim omnino capere aliter non potest, offert eis malum aliquod (L_1: „quod“) sub specie boni, ut cito consentiat, qui bonum magnopere diligit. Hoc igitur est daemonium non solum diurnum“. — [14]) „Nec vero — falsitatem“ om. omn. codd. — [15]) „officia in negotium sunt mutata“ omn. codd. — [16]) Mab.: „Horstius addit: ‚abbatibus aliisque dignitatibus‘: sed haec verba desunt in aliis editis et scriptis“. — [17]) „dilapident“ omn. codd. — [18]) Mab.: „Nempe in sermone XXXIII in Cantica. Unde patet, hos sermones sub a. 1140 fuisse habitos, siquidem sermo XXXIII in Cantica post a. 1138 pronunciatus est“. — [19]) pro „Nimirum insidiatur — indicari“ omn. codd.: „Haec modo breviter tetigisse sufficiat. Memini enim, me de tentationibus istis aliquando latius disputasse in fine sermonis cujusdam super Cantica Canticorum, qui tertius est, super versum illum: Indica mihi, quem diligit anima mea: ubi pascis, ubi cubas in meridie. Scuto circumdabit te veritas ejus. Contra omnia jacula tentatoris muniendi sumus scuto divinae protectionis. Scutum in inferiori parte stringitur, in superiori dilatatur. Duo autem sunt, quae nobis divinitus procurantur: temporalia et aeterna. Temporalia jam conferuntur, aeterna adhuc promittuntur. In temporalibus angustiamur, in aeternis dilatamur. Annon angustiamur, quibus datur (H_2: „dicitur“): habentes victum et vestitum his contenti simus? Annon dilatamur, quibus promittitur: Mensuram bonam et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinus vestros („sinum vestrum“ Ho_5, Z_4)? Hoc ergo scuto veritatis protegimur, ne timeamus a quadruplici genere tentationis, i. e. a timore nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu et daemonio meridiano.

His enim quatuor modis tentamur, et vocatur prima tentatio timor nocturnus, quae fit in initio conversionis nostrae, quando tentator suggerit nobis: Tune haec et illa posses pati, labores manuum, jejunia, vigilias, opprobria, crucem et contumelias? Sic tentamur de his, quae nondum videmus. Unde et haec talis tentatio dicitur timor nocturnus. De hac tentatione in decimo psalmo scriptum est: Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde. Sed cum in hac impugnatione nil proficit tentator, transit ad secundam, quae dicitur sagitta volans in die, ut quem a via veritatis non potest revocare, in ipsa sua via conetur, si possit, obruere. Laudat ut decipiat, extollit ut dejiciat. Et haec tentatio recte dicitur sagitta volans in die, quae suggerit

inaniter gloriari de virtutum culmine. Si vero et hoc modo nil effecerit, injicit ei aliud, scilicet ut virtutes vendat et pro bonis operibus quae agit terrenum aliquod emolumentum accipiat. Haec tertia tentatio dicitur negotium perambulans in tenebris, i. e. hypocrisis. Hypocritae enim vendunt, quidquid faciunt. De quibus Dominus ait in evangelio: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Bene autem dicuntur perambulare in tenebris, quia semper deprehendi metuunt, ac ne deprehendantur, se sub specie sanctitatis abscondunt. Unde scriptum est: Omnis qui male agit, odit lucem. Jam vero si hic frustratus fuerit, ille versipellis aggreditur eum acrius et transfigurat se in angelum lucis. Proponit ejus animo nescio quid aliud, quod videtur melius quam id, quod operatur, ut dum hoc illusori creditur, bonum quod agebat imperfectum deseratur. Hic necesse est, ut is, qui tentatur, sollerter evigilet. Fortasse pudicum est, quod antiquus hostis ingerit; sed si non sit etiam pacificum, quid prosit? Scriptum quippe est: Sapientia, quae desursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica. Non est pacificum, si ex eo, quod suggeritur, pax eorum, cum quibus degit, turbatur. Et haec ultima tentatio dicitur incursus et daemonium meridianum, quia gravior est ceteris omnibus et intolerabilior.

Hae supradictae quatuor tentationes, quae dictae sunt de singulis electis, possunt non inconvenienter etiam universali ecclesiae pro diverso statu temporum assignari. Nam primum passa est nocturnum timorem in persecutione martyrum; secundo volantes sagittas haereticorum; patitur nunc negotium perambulans in tenebris ex frequentia hypocritarum; patietur tempore Antechristi incursum et daemonium meridianum, quando tanta et talis erit tribulatio, sicut scripturae testantur, qualis non fuit, ex quo gentes esse coeperunt usque ad tempus illud. In hac quarta tentatione veniet Jesus ad laborantes electos, qui venit quarta vigilia noctis ambulans super mare ad discipulos suos". —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo VII (pag. 230). [1] „Sermo de VII versu ejusdem psalmi: In spe" etc. omn. codd. — [2] Mab.: „Feria 2. ad Laudes"; id.: „al. cantamus". — [3] Mab.: „al. funestum"; H_2, L_1, Z_4: „funesti futuri". — [4] „sub Dei honore" Ho. — [5] Mab.: „‚Mariam' absolute habent editi, etiam antiquiores; ‚quandam' addunt scripti; et recte quidem, cum hoc loco non agatur de Maria Deipara sanctissima, sed de alia quadam, nempe Cassabolita, ad quam duae exstant epistolae s. Ignatio martyri adscriptae, in quibus Christifera salutatur. Quamquam eandem etiam salutationem praefert alia vulgata ejusdem Ignatii nomine epistola ad Mariam Deiparam. Verum hic sermo est de Maria illa, ad quam plures tunc circumferebantur epistolae pro Ignatianis habitae. Hinc patet, s. Ignatii martyris reliquias vivente Bernardo Claravallensibus datas fuisse". — [6] Mab.: „al. unde". — [7] „conversationis" om. H_2, L_1, Z_4. — [8] „tui cadent" H_2. — [9] „ex contingenti" Ho_2. — [10] „ex" om. idem cod. — [11] „profectum" Ho_2. — [12] „olim quidem aliud" idem cod. — [13] Mab.: „al. vulnera". — [14] Mab.: „al. eos". — [15] „fraudare" omn. codd. — [16] „timendum" (sed male) Ho_2, L_1. — [17] „eum" H_2, L_1, Z_4; „ejus" Ho_2. — [18] „Forte enim qui a sinistris casuri sunt homines, magis" H_2, L_1, Z_4. — [19] „haec" omn. codd.; Mab.: „hoc". — [20] „Erras, si diffidis, qui nihil" etc. Ho_2. — [21] „triginta ... sexaginta ... centum" H_2, L_1, Z_4. — [22] „erigeremur" Ho_2. — [23] Mab.: „al. certe". — [24] „equum pariter" H_2, L_1, Z_4. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo VIII (pag. 242). [1] „Nunc praeeuntibus" Ho_2. — [2] „spem" H_2, Ho_2, Z_4. — [3] „interim quidem vides, sed non videre

adhuc" Ho2. — 4) „profugata" idem cod. — 5) Mab.: „al. Deinde"; ita etiam L1. — 6) „Quandoquidem" H2, Z4. — 7) Mab.: „al. refutare"; ita etiam omn. codd. nostri. — 8) „mundabitur" Ho2. — 9) „crudelitatis .... complaceas" H2, Z4; Ho2, L1: „crudelitatis ... complaceat". — 10) „cepisse locum, imo in suum quemque se cepisse plenius locum et perfectius" Ho2. — 11) „licebit" idem cod. — 12) Mab.: „al. videlicet". — 13) pro „Nec modo" Ho2: „Nemo". — 14) „Si cum molestia sit coercendus" idem cod. — 15) „Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Ceterum" H2, L1, Z4. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo IX (pag. 251). 1) Ho2: „praestolari". — 2) Mab.: „vel cadente eo". — 3) Mab.: „al. denique". — 4) „metent corruptionem" omn. codd. — 5) Mab.: „mereatur". — 6) „et" om. Mab. — 7) „una mihi" H2, L1, Z4. — 8) „ut reputares stercora" Ho2. — 9) Mab.: „al. ne negligas". — 10) „liberalis majestas" H2, L1, Z4. — 11) „alia" omn. codd. — 12) „corporalia" H2, L1, Z4. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo X (pag. 258). 1) „Germana quadam" omn. codd. — 2) „perfectam humilitatem" H2, L1, Z4; „perfectam sublimitatem" Hos. — 3) Mab.: „al. renovetur". — 4) „plus" (Ho), om. Mab. — 5) Mab.: „Reg. s. Ben., cap. 48". — 6) Mab.: „Gregor. lib. II Dialog. cap. 1". — 7) Mab.: „al. aliquando". —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo XI (pag. 263). 1) „omnino" omn. codd. pro „ideo". — 2) „poenitentia" H2, L1, Z4. — 3) Mab.: „al. et in quibus"; ita etiam H2, L1, Z4. — 4) „voluptatibus" H2, L1, Z4. — 5) „Contritio et infelicitas in viis eorum. Quomodo in cupiditate infelicitas" iidem codd. — 6) „proprium oblita sit" in iisdem codd. — 7) „al. namque" Mab. — 8) Mab.: „In libr. I De consid., n. 2". — 9) „Primus qui interim occurrit" Ho2. — 10) „promissus" H2, L1, Z4. — 11) pro „licet" iidem codd. „qua". — 12) „eum" in iisdem codd. — 13) Mab.: „Terentius". — 14) Mab.: „al. vani"; ita etiam H2, L1, Z4. — 15) „reddere" H2, L1, Z4. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo XII (pag. 272). 1) „Eam .... diabolus facit" Ho2. — 2) „et ne quid promittis" H2, L1, Z4. — 3) „maxime sibi cohaerentibus" iidem codd. — 4) „et pro nobis — vobis" om. iidem codd. — 5) pro „videlicet cui adsunt" iidem codd.: „ubique adsunt". — 6) „verum etiam aliis sensibus praesentia" in iisdem codd. — 7) „regnet in nobis" iidem codd. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo XIII (pag. 278). 1) Mab.: „Hinc patet, sermonem hunc habitum fuisse proxime post festum s. Benedicti, de quo id legitur apud Greg. M. in libr. I Dialog., c. 36". — 2) Mab.: „al. terribilia". — 3) Mab.: „al. quin". — 4) „Haec surditas desperata" om. H2, L1, Z4. — 5) „illum" Ho2. — 6) Mab.: „al. post". —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo XIV (pag. 282). 1) Ho2: „et" pro „non". — 2) „non ab ore" om. H2, L1, Z4. — 3) „Sed nota haec quatuor, quae sunt mandata" Ho2. — 4) Mab.: „al. scriberetur". — 5) Mab.: „al. videtur". — 6) Mab.: „al. violentum". — 7) „insidias et" H2, L1, Z4; „in insidiis male suadentis" Ho2. — 8) „futilis" idem cod. — 9) „fraudis" H2, L1, Z4. — 10) Mab.: „al. transeamus". — 11) „maxime" H2, L1, Z4. — 12) „laetitiae basiliscum insidiari" Ho2. — 13) „periculis" omn. codd. — 14) „desiderium" Ho2. — 15) „dum non" idem cod. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo XV (pag. 289). 1) „ad consolationem" omn. codd. excepto L1. — 2) „debuit, potuit tibi" iidem codd. — 3) „altis" omn. codd.; Mab.: „aliis". — 4) „spiritaliter" H2, Hos. — 5) „semper speravi" Hos. — 6) „frequentius ... ipsius conversemur" in eodem cod. — 7) „iterum impugnetur, ne" om. H2, L1, Z4. —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo XVI (pag. 294). [1])Mab.: „Hic occurrebat insignis hiatus, sensum omnino perimens; nam haec verba: Non dicit etc. usque ad: Si enim etc. aliis editis desunt, quae restituuntur ex codd. mss. Cisterciensi et aliis". — [2]) Mab.: „Conf. serm. IX, num. 2, de bona intentione". — [3]) „et pars mea Deus in aeternum" H_2, Z_4. — [4]) Mab.: „al. tribulationes"; ita etiam H_2, L_1. — [5]) „quem jam eripuisti" iidem codd. et Z_4. — [6]) „omnia" iidem codd. — [7]) „transi pervigil viles illas nequitias" Ho_2. — [8]) Mab.: „In hymno Quadrag.". —

In Psalmum „Qui habitat" Sermo XVII (pag. 297). [1]) „desiderare" H_2, L_1, Z_4. — [2]) „ut spes gloriae nec non ipsa spei gloria requiratur" Ho_2; verba: „ubi ipsa — in tribulatione spes gloriae" om. H_2, L_1, Z_4. — [3]) „aeterna claritas" H_2, Z_4. — [4]) Mab.: „al. jam". — [5]) „quaerentes; unde enim" iidem codd. —

Dominica Palmarum Sermo I (pag. 303). [1]) H_1, R_1, Z_1: „Cur processioni jungatur passio et de triplici processionis obsequio"; W_1: „Cur passio jungatur processioni" etc., ut H_1. — [2]) „commixtione" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [3]) „quam utrisque conveniat" O. — [4]) „perveniendum" H_1, W_1. — [5]) Mab.: „Henricianos intelligit, de quibus in epist. CCXLI. Eos sequebantur Colonienses, quorum dogmata refelluntur sermonibus LXV et LXVI in Cantica". — [6]) „reliquias" O. — [7]) „labore" H_1, O. — [8]) „pauperum" om. $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [9]) „credendo" R_1. —

Dominica Palmarum Sermo II (pag. 306). [1]) $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$: „De quatuor ordinibus, qui in processione Christi considerantur". — [2]) „nobis hodie" iidem codd. — [3]) „Optime" in iisdem codd. — [4]) „quoniam — transierunt" om. $W_{1.2}$. — [5]) „atque ideo — spiritualem" om. $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [6]) pro „id est" iidem codd.: „quia". — [7]) „insidens" in iisdem codd. — [8]) „diluenda" iidem codd. — [9]) „insufficientiae" O. — [10]) „qui — elegerunt" om. $H_1, R_1, W_{1.2}, Z_1$. — [11]) „emittunt" iidem codd. — [12]) „quibus semper opus est virga et calcaribus" in iisdem codd. — [13]) „hic" Mab. — [14]) „illud" omn. codd.; Mab.: „eum". — [15]) „si forte queant" om. iidem codd. O excepto. — [16]) Mab.: „Regulae c. 72". — [17]) Mab.: „al. vere"; $H_1, W_{1.2}$, Z_1 „item" om. — [18]) „non videbit — hac via" om. iidem codd. et R_1. — [19]) „cum ipso. Amen" iidem codd. —

Dominica Palmarum Sermo III (pag. 311). [1]) O: „novissimis". — [2]) „aut non volens" om. idem cod. — [3]) verba: „saepius — habet" desunt in eodem cod. — [4]) „efficietur" idem cod. — [5]) Mab.: „al. affectuosius". — [6]) Mab.: „refectionum". — [7]) Mab.: „orantium al. orationum"; „Orationum" O. — [8]) Mab.: „al. videretur". —

Feria IV Hebdomadae Sanctae Sermo (pag. 315). [1]) H_2, Z_2: „In passione Domini"; O: „In coena Domini Sermo I." — [2]) „devotas animas, vigiles affectus, sobrios animos" O; Ho_1: „Copiosa data est benedictio, facta est redemptio salutaris; ideoque receptacula" etc. — [3]) „non modo religionis quam professi estis conversatio, sed et ecclesiae, cujus filii sumus, observatio generalis" Ho_1. — [4]) „Quis tam deliciosus — abstineat" om. O. — [5]) „Adest namque passionis Dominicae sacramentum" Ho_1. — [6]) Mab.: „al. utique". — [7]) „cordis alacritate" Ho_1. — [8]) Mab.: „al. suae". — [9]) „sustinebat" Ho_1. — [10]) Mab.: „al. comparative". — [11]) „Ecce quantum habuit" Ho_1. — [12]) „fuisse vel esse vel fore" H_2, L_2, Z_2. — [13]) Mab.: „al. add. verbum"; sic ap. O. — [14]) „infestatus" Ho_1. — [15]) „oblationem" O. — [16]) Mab.: „al. altero". — [17]) „resoluta" Ho_1. — [18]) „jugularit" idem cod. — [19]) „damnatum" in eodem cod. — [20]) „retribuentibus mala" Ho_1. — [21]) post „moriturae" $H_2, L_{1.2}, Z_2$: „exsultationes et". — [22]) „benigna est, plus quam sufficit". — [23]) „et habitu inventus ut homo" om. O. — [24]) „et omni habitu" om. idem cod. — [25]) „consideravit,

sed et intravit infixus in limo profundi et intraverunt" H_2, Ho_1, $L_{1.2}$, Z_2. — [26]) „De dolore vero ait" Ho_1. — [27]) Mab.: „Totidem verba repetit Bernardus serm. XXII de Diversis, num. 5; serm. XLIII in Cantica, num. 3. Iisdem pro suis usus est Nicolaus Claravallensis in epist. VI. — [28]) „dixerim" L_1, O. — [29]) „vel si eas non habuerint, quasi habuerint contempserunt, qui omnia reliquerunt propter ipsum" H_2, $L_{1.2}$, Z_2. — [30]) „Vel potius — coelis" om. iidem codd. —

In Coena Domini Sermo (pag. 325). [1]) H_1, R_1, W_1, Z_1: „De tribus sacramentis baptismi, communionis et ablutionis pedum"; O: „In Coena Domini de tribus sacramentis sermo quintus beati Bernardi". — [2]) „et confessiones peccatorum pandi et monumenta aperiri" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [3]) Mab.: „al. consideratorem". — [4]) „et nucleum porrigit" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [5]) „orandum est" iidem codd. — [6]) Mab.: „Sacramenti nomen hic generalius sumitur, prout non tantum vera legis novae sacramenta, qualia sunt baptismus, sacramentum altaris, sed etiam sacramentalia comprehendit, qualis est ablutio pedum, quam etiam Ernaldus, Bonae-Vallis abbas, in sermone de ablutione pedum, qui unus est libri De cardinalibus Christi operibus, sacramentum itidem appellat. Alias sane Hugo a S. Victore, illius temporis scriptor, solemnem sacramentorum numerum habet". — [7]) post „ablutio" H_1, R_1, W_1, Z_1: „ad hoc sacramentum corporis et sanguinis". — [8]) „diverse tradi certum est" iidem codd. — [9]) „maculae" in iisdem codd. — [10]) „et cultelli cessaret austeritas" iidem codd. — [11]) Mab.: „In quibusdam scriptis deest hoc membrum: ‚et inde . . . ulceribus plena': quae tamen verba recte cum sequentibus cohaerent, ubi de sanie inveterati ulceris agitur"; O: „generamur. Propterea licet inviti illicitos quosdam motus concupiscentiarum et tamquam bestiales sentimus. Dixi vobis" etc. — [12]) „hujus pessimi" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [13]) Mab.: „al. sacramenti". — [14]) pro „sensum minuat in minimis" H_1, R_1, W_1, Z_1: „sensum muniat". — [15]) pro „et gaudeat — sanitatem" iidem codd.: „et ulcus pessimum aliquatenus jam sanitati propinquare laetetur". — [16]) „ferimus" in iisdem codd. — [17]) pro „Ideo — agnoscemus" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „Nemo tamen pro eis desperet, si viderit nos Dominus humiliter pro eis esse sollicitos. Ignoscet facile, imo et libenter". — [18]) „tantopere et tam multifarie" iidem codd. —

Nota (Horstii) in editione Mabillonii Tom. III. c. CX. in Serm. in Coena Domini num. 1.

De tribus itaque sacramentis etc. n. 1. Hoc sermone Bernardus pedum ablutionem sacramentis annumerat, uti et facit auctor sermonum de operibus Christi cardinalibus apud Cyprianum. Sed nota, generalius ab iis usurpatum nomen sacramenti, ut quaecumque rerum sacrarum signa complectatur. —

Die sancto Paschae Sermo (pag. 329). [1]) H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1: „De quatuor gemmis et de septem signaculis libri signati"; O: „In festo Paschae sermo Bernardi primus". — [2]) „malitiam — mihi" om. H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [3]) Mab.: „al. sacrum hominis Christi". — [4]) Mab.: „al. legisti". — [5]) Mab.: „Sic etiam nunc legitur in versione romana seu itala psalmi XC, uti et in nostro s. Germani psalterio. Vide s. Justini Dialogum cum Tryphone, n. 73". — [6]) Mab.: „al. fecit". — [7]) „hostiae salutaris" H_1, R_1, $W_{1.2}$, Z_1. — [8]) „vituperia" O. — [9]) pro „qui eorum — desiderant" H_1, R_1, W_1, Z_1: „ipsa hora". — [10]) „obsessis daemonia, subito de grabatis paralyticos exilire" iidem codd. — [11]) „ostiis" omn. codd. — [12]) Mab.: „al. add.: sanctorum". — [13]) Mab.: „al. add. mortui". — [14]) „passione consummata" O. — [15]) „norunt" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [16]) „radix David et ipse David de tribu Juda". — [17]) Mab.:

„Vid. serm. LVII de Diversis". — [18]) pro „virtus divinitatis" H_1, R_1, W_1, Z_1: „dominus majestatis". — [19]) „Unum" iidem codd. — [20]) „Exsultate justi in Domino" omn. codd. — [21]) pro „Seduxit — Juda" H_1, R_1, W_1, Z_1: „et praevaluisti vincens leo de tribu Juda". — [22]) „aliquid" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [23]) Mab.: „al. pericula". — [24]) „manducabitis et bibitis" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [25]) „buccellam panis" O. —

Tempore Resurrectionis ad Abbates Sermo II (pag. 341). [1]) Mab.: „Sic veterem sermonum paschalium ordinem restituimus ex mss. et primis editis, omisso hic serm. XLIV de Diversis, qui post sequentem sermonem tertium olim collocari solebat". — [2]) „intelligitur" omisso „videtur" Ho_1. — [3]) Mab.: „Conf. sermonem LVIII de Diversis". — [4]) „spiritu caritatis" Ho_1. — [5]) „quem zelans" O. — [6]) „imprimitur" $H_2, L_1.2$. — [7]) Mab.: „In vitis patrum". — [8]) „improbe" Ho_1. — [9]) „linum" $H_2, L_1.2$, O. — [10]) „inordinatius" O. — [11]) Mab.: „Apud Gregor. M. in Pastorali". — [12]) $H_2, L_1.2$: „in ore"; in marg. L_2: „in opere", sed male, ut ex iis patet, quae sequuntur. — [13]) „meretricis. Ante omnia ergo continentiam ... propinquior est. Dehinc adde etiam ... salvandus est. Deinde patientiam ... salvandus es" H_2, L_1; L_2 om. „Deinde salvandus es". — [14]) „diversa" $H_2, L_1.2$. — [15]) „inobedientiam, per obedientiam necesse est continentiam dari" iidem codd. —

Tempore Resurrectionis Sermo III (pag. 348). [1]) H_1: „Item in Pascha de septemplici leprae purgatione et quid in VII Domini apparitionibus septiformis gratia appareat"; ita etiam $R_1, W_1.2$ omissis verbis: „Item in die Pascha"; O: „Sermo tertius de Naaman tempore resurrectionis". — [2]) „Etenim magna nimis abusio est" $H_1, R_1, W_1.2, Z_1$. — [3]) „inquietat" iidem codd. — [4]) „verbum — ab illa" om. iidem codd. — [5]) „eum" omn. codd.; om. Mab. — [6]) „suam, sed gloriam ejus, qui misit illum" $H_1, R_1, W_1.2, Z_1$. — [7]) „fecit" iidem codd. — [8]) „satisfacere nobis ipsis" in iisdem codd. — [9]) „Quod non voluntarie sustinemus. Tamen ipsa voluntas" iidem codd. — [10]) „et in illo — sustinemus" om. iidem codd. — [11]) „urunt" in iisdem codd. — [12]) pro verbis: „quo furore — efficitur sua" $H_1, R_1. W_1.2, Z_1$: „quam guerram Domino faciat audiamus. Primo autem aufert ei seipsam. cum fit propria. Ipse enim fecit nos et non ipsi nos, et ideo ejus esse debuit voluntas nostra, non nostra". — [13]) „noli obedire" iidem codd. pro „repugnare". — [14]) „pagani" iidem codd. — [15]) pro „si tamen — sibi" iidem codd.: „si tamen vel ipsi sapientiae plus quam his". — [16]) „Neque — publicanus" om. iidem codd. — [17]) verba: „si bona — tua erat" desunt in iisdem codd. — [18]) „et nobis erat, ut redimeremur" iidem codd. — [19]) „ut ubi gratia" om. iidem codd. — [20]) „vulnerum cicatrices" in iisdem codd. pro „clypeorum foramina". — [21]) „praedicationis" om. iidem codd. — [22]) O: „Quia itaque. quae de salvatore legimus medicamenta sunt animarum nostrarum, videamus ergo, ne forte quando dicatur de nobis: Curavimus Babylonem et non est sanata; cogitet unusquisque, quantum operentur in eo tam salutaria medicamenta. Sunt enim, quibus non est passus; sunt enim, quibus nondum resurrexit usque adhuc. Aliis quoque nondum ascendit; aliis nondum misit Spiritum sanctum. Quomodo enim operatur ejus humilitas, qui, cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, sed semet ipsum exinanivit formam servi accipiens; quomodo, inquam, dei humilitas in superbo homine operatur? Quae illius humilitatis vestigia in his, qui adhuc toto desiderio terrenis divitiis et honoribus inhaerent? Annon modo exhilaratur conscientia vestra, fratres mei! quando dicere potestis: Parvulus natus est nobis? Sunt, quibus Christus nondum passus est, qui labores fugiunt, mortem

metuunt usque adhuc, quasi vero et ille labores sustinendo et mortem moriendo non vicerit. Sunt, quibus nondum surrexit, qui in laborum anxietate et afflictione poenitentiae morte afficiuntur tota die, nondum spirituali consolatione recepta; sed nisi abbreviati fuissent dies illi, quis posset sustinere? Aliis surrexit Christus, sed nondum ascendit, immo adhuc cum eis pia dulcedine commoratur in terris; his videlicet, qui in devotione sunt, tota die flent in orationibus, suspirant in meditationibus suis et omnia festina et jocunda sunt eis et per omnes dies illos continuum alleluia cantatur. Sed oportet eis lac subtrahi, ut discant vesci solido cibo, et expedit eis, ut Christus vadat et haec temporalis devotio subtrahatur. Sed quando hoc capere potuerunt, desertos sese a domino privatos gratia conquerentur. Sed exspectent paullulum, sedeant in civitate, donec induantur solidiori quadam virtute ex alto et majora percipiant charismata Spiritus sancti, sicut apostoli in gradum promoti sunt altiorem et supereminentiorem viam caritatis ingressi jam non solliciti, quomodo fieret paullulum aliquid, sed quomodo magna quadam victoria Dei de adversario triumpharent et conculcarent satanam sub pedibus ejus." —

In Octava Paschae Sermo I (pag. 353). [1] „Dominica in Octavis Paschae" R_1, W_1, Z_1; H_1: „Sermo in Octava Paschae"; O: „Sermo beati Bernardi abbatis in Octava Paschae". — [2] „humilitas" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [3] „cum et mundus universus hoc credat". — [4] „effusione et assiduitate" O. — [5] „impuritatem" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [6] „petulantiae vel" om. iidem codd. — [7] „voluptati" in iisdem codd. — [8] „e tribus deficiente cetera nihil sint" iidem codd. — [9] „et ipse testabitur, qui viderit in occulto" iidem codd. —

In Octava Paschae Sermo II (pag. 359). [1] O: „Sequitur epistola beati Johannis apostoli et evangelistae"; in H_1, R_1, W_1, Z_1 inscriptio deest. — [2] „illud — homines" om. H_1, R_1, W_1, Z_1. — [3] „aufertur" iidem codd. — [4] „testimonium Domini convincitur" O. —

In Rogationibus Sermo (pag. 362). [1] H_1: „In diebus Rogationum de tribus panibus"; O: „Sequitur Rogationum de evangelio sermo primus". — [2] **Mab.**: „Vid. serm. LXI de Divers." — [3] „affectionis, ipsa est uxor" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [4] „fortitudinis, ipsa est mancipium" iidem codd. — [5] „ut diligam" omn. codd.; om. **Mab.** —

In Ascensione Domini Sermo I (pag. 363). [1] H_1, R_1, W_1, Z_1: „De spiritualibus fidelium signis". — [2] „Audi" iidem codd. — [3] **Mab.**: „Idem sentit Gregorius M. homil. XXIX in Evangelia, tametsi increpatio aliquot diebus ascensionem praecessit ex Lucae c. 24. Consule interpretes". — [4] „Constat ergo, quod de angelis accipiendum sit" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [5] „doctrinam" iidem codd. — [6] „Euntes in mundum universum praedicate evangelium universae creaturae: qui" etc. O. — [7] H_1, R_1, W_1, Z_1: „in qua deintus ejiciuntur daemonia, cum ab affectu cordis eradicantur peccata. Sequitur oris confessio, in qua sine dubio, qui in Christum" etc. — [8] „persuasionis" iidem codd. — [9] „corruptae menti et affectionis lucta infirmatae" O. — [10] „super agros" om. H_1, R_1, W_1, Z_1. —

In Ascensione Domini Sermo II (pag. 366). [1] H_1: „Item de Ascensione Domini"; in R_1, W_1, Z_1 incriptio deest. — [2] „omnia. Quam bene super omnes coelos, quam bene, ut adimpleret omnia. Jam enim" etc. H_1, R_1, W_1, Z_1. — [3] **Mab.**: „Ita Greg. M. homil. X in Evang.". — [4] „reddidit et statim prodiit, qui mortuus fuerat, ligatus manus et pedes institis. Cognoverat mare" etc. H_1, R_1, W_1, Z_1. — [5] „satanas, serpentem antiquum, serpentem tortuosum" iidem codd. —

[6]) „staterem aureum“ iidem codd. — [7]) „suae in sempiternum“ in iisdem codd. — [8]) „cum multis laboribus et difficultatibus stans“ iidem codd. — [9]) „adjutum“ om. omn. codd. — [10]) „ut non possent — lugere“ om. H1, R1, W1, Z1. — [11]) „cum illos prospexisset miseros et orphanos et paupertatem suam scalam relinqueret, ut illic ipsi quoque veniebant eis parare locum“ O. — [12]) Prorsus — dixerunt“ om. H. — [13]) pro verbis: „Procul dubio — cadaver“ H1, R1, W1, Z1: „Procul dubio sic erit, quia qui prius venit animas salvare, veniet et cadaver“. — [14]) pro „ut — honorem“ iidem codd.: „et infirmiori huic vasculo abundantiorem honorem circumdabit“. — [15]) pro „Interim — assumptus“ omn. codd.: „Interim ipse assumptus est ad dexteram Patris“. — [16]) Mab.: „al. Domini“. — [17]) Mab.: „al. tantae“. — [18]) „Sed quis scit“ H1, R1, W1, Z1. — [19]) „sequemur te, per te, post te, ad te“ iidem codd. —

In Ascensione Domini Sermo III (pag. 370). [1]) H1, R1, W1, Z1: „De intellectu illuminato et affectu purgato“. — [2]) „animae affectiones“ iidem codd. „affectiones — voluntas“ (conf. n. 4). — [3]) „afficitur“ iidem codd. — [4]) Nota Mabillonii: „Nempe ex appropiatione; nam universim haec efferuntur Sap. 4, 11. At Enoch signanter legitur Ecclesiastici 44, 16: ‚Enoch placuit Deo et translatus est in paradisum‘. Idem apud Bernardum infra serm. V, num. 9“. — [5]) „cogitare incipiat, ne dicam, sufficiat“ H1, O, R1, W1, Z1. — [6]) „mirabiliora“ iidem codd. — [7]) Mab.: „al. consolabatur“. — [8]) „persuasit sed persuasit tamen“ iidem codd. et O. — [9]) „rara avis“ H1, R1, W1, Z1. — [10]) Mab.: „Vid. serm. V, num. 6“. — [11]) Mab.: „In quibusdam deest ‚vix pudore‘, ut in Colbertino 3632, in quo post ‚compelluntur‘ legitur ‚miseri et miserabiles‘ sex versibus omissis. At ‚pudore‘ retinendum videtur, ut sermone V, num. 7: Quos denique vix gehennae metus inhibet, vix pudor cohibet“. — [12]) pro „corde — compelluntur“ H1, R1, W1, Z1: „vix timore vel pudore illos ad ista compellimus“. — [13]) „miseri — utpote“ om. iidem codd. — [14]) Mab.: „al. deest: per omnia“. — [15]) „vinum novum in utres veteres, sed vinum novum in utres novos“ H1, R1, W1, Z1. — [16]) ante „tristitia“ iidem codd. et O: „in veritate dico tibi“. — [17]) „dilatatione et delectatione“ iidem codd. — [18]) Mab.: „al. deest: infundet“. — [19]) pro „quicquid — latum“ H1, R1, W1, Z1: „difficile et angustum leve facit et suave“. — [20]) „contendit“ iidem codd. — [21]) „gaudeamus a Patre adoptati, a Filio desponsati, a Spiritu sancto confirmati, qui“ etc. omn. codd. —

In Ascensione Domini Sermo IV (pag. 376). [1]) H1: „De Ascensione Domini Sermo“; R1, W1, Z1: „De periculo praesumtorum et quos gradus ascensionum monstraverit Christus“. — [2]) „magis“ H1, R1, W1, Z1 pro „finis“. — [3]) pro „Quis vero — gehenna“ iidem codd.: „Quis vero sperare praesumet ascensum coeli, nisi qui descenderat prior ascenderet. Dico vobis ego, paulominus intolerabilis mihi esset exilii istius habitatio a gehenna“. — [4]) Mab.: „Quidam ita habent: ‚Aestimo autem, quod et illi qui ait: Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea; unde et dicebat: Vita mea inferno appropinquavit. Nunc vero spe salvi facti sumus, in cujus altitudinem Christi nos ascensio sublimavit. Vado‘.“ etc.; ita etiam H1, R1, W1, Z1. — [5]) pro „multa — casu“ iidem codd.: „multa fiunt casu“. — [6]) pro „sed tamquam — nequam“ iidem codd.: „sed tamquam id quidem, cujus est priusquam sciretur causa constabat, non“ etc. — [7]) „ordinat colloquia universa“ in iisdem codd. — [8]) Mab.: „al. cogitationis“. — [9]) „praesertim — minuantur“ om. H1, R1, W1, Z1. — [10]) „satis“ iidem codd. — [11]) „qui minus capaces intelligentiae sunt“ O. — [12]) Mab.: „al. ascendere“. — [13]) „scientiae“ H1, R1, W1, Z1. — [14]) „quos . . . possidet“ iidem

codd. — [15]) „Potentibus — omnes“ om. iidem codd. — [16]) pro „Vel — quod“ iidem codd.: „Hinc itaque“. — [17]) pro „Similem — demonstravit“ iidem codd.: „Unde non minus perniciosum malum, montem ei alterum persuasit, ascensum demonstravit“. — [18]) „niti“ in iisdem codd. — [19]) „Filii homines — sapientes“ om. iidem codd. — [20]) „Ambitus“ Mab. — [21]) „terrenae ministrationis et mundialis curae“ H1, R1, W1, Z1. — [22]) „haberi re aut opinione“ iidem codd. — [23]) „Potestatis — spoliavit“ om. iidem codd. — [24]) verba: „ut — omittam“ desunt in iisdem codd. — [25]) „cui“ H1, R1, W1, Z1; Mab.: „qui“. — [26]) „venient“ iidem codd. — [27]) „ascendit? Erat enim coaltissimus Patri, non rapinam arbitratus esse se aequalem Deo. Itaque quonam ascenderet, qui est super omnia Deus benedictus in saecula? Attamen demonstranda“ iidem codd. — [28]) „Descendit — circumdatus“ om. O. — [29]) „Non putas Isaias“ H1, R1, W1, Z1. — [30]) pro „manifeste eos“ iidem codd.: „quosdam“. — [31]) „montes coagulatos, mons, in quo beneplacitum est Deo? Utinam montem istum Salomon affectasset et bonitatem concupiscens magis quam sapientiam, non ad tam malam insipientiam devenisset. Hic est igitur“ in iisdem codd. — [32]) pro „qui — revolvit“ iidem codd.: „qui semper in corde versat delectationes illas dexterae Domini usque in finem“. — [33]) „gloriam, quae revelabitur in vobis“ omn. codd. — [34]) „Domini — praemia“ om. H1, R1, W1, Z1. — [35]) „propheta — meum“ om. omn. codd. — [36]) H1; Mab.: „aliquando“. — [37]) „Non putas, quia anima ejus ingrediebatur . . . epulantis, et esset vox haec: Domine, bonum est nos hic esse?“ H1, R1, W1, Z1. — [38]) „continuo delectatus“ iidem codd. — [39]) „cum pietatis hostia devotionisque“ in iisdem codd. — [40]) pro „cum — angelorum“ iidem codd.: „supplicantes et praecelsis ordinibus angelorum“. — [41]) Mab.: „al. add. Domino“. — [42]) „et defecit spiritus meus“ add. H1, R1, W1, Z1. — [43]) „et non erat aspectus illi neque species neque decor“ iidem codd. — [44]) „Hinc eructatum est illud“ add. iidem codd. — [45]) „si viam“ in iisdem codd. — [46]) „conculcati“ iidem codd.; Mab.: „calcati“. — [47]) „conculcando“ in iisdem codd.; Mab. „calcando“. — [48]) „appetit — quae“ om. O. — [49]) „ait — Dominum“ om. H1, R1, W1, Z1. — [50]) „super coelos“ add. O. — [51]) „Desideramus — intellectus“ om. H1, R1, W1, Z1; post „intellectus“ in O: Sequitur **sermo sextus** (scil. in Ascensione Domini). Triplicem nobis in ecclesia primitiva virtutem Lucas brevi sermone commendat, ubi post dominicam ascensionem unanimiter in oratione perseverantes describit, exspectantes caelestem consolationem, cujus acceperant repromissionem. Laudabili siquidem magnanimitate pusillus grex pastoris solatio destitutus, minime tamen dubitans, quoniam illi cura esset de eis, sed paternam pro eis gereret sollicitudinem, devotis supplicabat supplicationibus caelum certum, quod penetrarent justorum orationes, non pauperum partes spernerentur a Domino aut sine copiosa benedictione redirent, sed nec sine longanimitate persistebant juxta propheticum illud: Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet et non tardabit. Porro unanimitas quidem evidenter legitur expressa, quod haec sola divini spiritus charismata meretur; neque enim est Deus dissensionis sed pacis, neque habitare facit nisi unius moris in domo. Jure igitur praeparationem cordis eorum audivit auris divina nec ab exspectatione sua confundit eos, qui et magnanimes et longanimes et unanimes essent. Certissima namque haec testimonia sunt fidei, spei et caritatis, et quidem evidenter spes longanimitatem, unanimitatem caritas operatur. Numquid fides quoque non facit magnanimum? Et sola; quicquid enim sine fide praesumitur, non est illa animi solida magnitudo, sed ven-

tosa quaedam inflatio et tumor inanis. Vis audire magnanimum virum? Omnia, inquit, possum in eo, qui me confortat. Imitemur triplicem hanc praeparationem, fratres, si desideramus supereffluentem mensuram spiritus obtinere; Omnibus enim propter Christum ad mensuram datur spiritus, sed mensurae cumulus supereffluentis videtur quodammodo excessisse mensuram. Evidens longanimitas sic unanimitas in conversatione hujus modi, siquidem animabus caelestis illa Jerusalem desiderat insaturari, quibus nec fidei magnitudo desit in suscipiendo onera Christi nec longitudo spei in persistendo nec caritatis junctura, quod est vinculum perfectionis. Amen." —

In Ascensione Domini Sermo V (pag. 385). [1] „Sermo in Ascensione Domini de intellectu et affectu" H_3; O: „Sermo septimus de eodem". — [2] „O pax — sensum" om. O. — [3] „monet discipulos" idem cod. — [4] „persequi — quaerere" om. O. — [5] „fratres in unum" omn. codd. — [6] „affectu" O. — [7] Mab.: „Vid. serm. III, n. 6". — [8] „quaecumque sancta" add. $H_{1.3}$. — [9] „si qua disciplina" H_1 pro „disciplinae". — [10] „moneant" H_3. — [11] „gehennae" om. H_1. — [12] „nec inseri nec misceri" O. — [13] Mab.: „Vid. serm. III, n. 2". — [14] „veram" H_1 in ras. — [15] „reverberari" idem cod. — [16] „secundum — novimus" om. O. — [17] „seductus" O. — [18] „carni" idem cod. — [19] „doleret et plangeret" $H_{1.3}$. — [20] „intellectui spirituali specialis immergeretur affectus" O; „spirituali spiritualis" $H_{1.3}$. — [21] „quod duplicari utique opus fuit" O. — [22] Mab.: „al. scientiam". — [23] „sua consolatione" om. O. — [24] „Spiritus ille benignus" om. idem cod. — [25] „a Filio desponsata" om. O. —

In Festo Pentecostes Sermo I (pag. 395). [1] H_1: „In Pentecoste de visitatione Spiritus sancti"; R_1, W_1, Z_1: „De visitationibus Spiritus sancti". — [2] „Dulcis enim quaedam natura" H_1, R_1, W_1, Z_1; „Dilectissimum" O. — [3] „et est usque hodie manifesta" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [4] pro Unicuique — linguae gentium" iidem codd.: „quoniam unicuique datur manifestatio potior quam apostolis facta. Quid enim illis linguae gentium"; in O desunt verba: „Denique — facta est". — [5] O add.: „Denique — facta est". — [6] „apostolorum fiducia" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [7] Mab.: „al. add. in nobis". — [8] pro „alium — advenisse" H_1, R_1, W_1, Z_1: „non dubitet alium advenisse spiritum suum arguentem et dijudicantem". — [9] „misericordia. Benignus est enim Spiritus, ut dixi, dulcis quaedam natura et caritas Dei" iidem codd. — [10] pro „nisi — inspirat" iidem codd.: „si non assit gratia Spiritus et quam inspiravit". — [11] Mab.: „al. add. gratia". — [12] „fit" omn. codd. — [13] „Quadragesimae" H_1, R_1, W_1, Z_1. —

In Festo Pentecostes Sermo II (pag. 399). [1] H_1, R_1, W_1, Z_1: „De multiplici gratia per Christum hominibus collata". — [2] „haereditas" O. — [3] Mab.: „al. exspectationi". — [4] Mab.: „al. non germen Adae"; ita etiam H_1, R_1, W_1, Z_1. — [5] „non — Et" om. iidem codd. — [6] „in iniquitatibus et de iniquitatibus" in iisdem codd. — [7] „in rore" iidem codd. — [8] Mab.: al. add. Dei". — [9] „iterum" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [10] pro „mundaret — infecerat" H_1, Ho_4, R_1, W_1, Z_1: „quae de spiritu malo descenderat, emundaret". — [11] „arcanum" iidem codd. — [12] Mab.: „al. invenerunt". — [13] „ut te reducerem, sed et" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [14] Mab.: „Certissima vocat signa eo modo quo serm. II in octava Paschae, num. 3, ubi certitudo nobis omnino negatur. Conf. Sermonem I in Septuagesima, num. 1: ‚Certitudinem utique non habemus; sed spei fiducia consolatur nos . . . Propter hoc data sunt signa quaedam et indicia manifesta salutis . . ., ut, quibus certitudinem negat causa sollicitudinis, vel fiduciam praestet gratia consolationis'.

Vide, si lubet, Horstii notas". — [15]) „undique et undecunque" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [16]) Mab.: „al. condixerat". — [17]) pro „et, Misericordia — vitae meae" iidem codd.: „et, Misericordia tua subsequetur me: et, Misericordia tua magna est super me, et, Misericordia tua ante oculos meos est". — [18]) „quare vos" H_1, R_1, W_1, Z_1. — [19]) „impios, visitavit infirmos" O. — [20]) pro „intentionum cordis" H_1, R_1, W_2, Z_1: „illuminator cordium". — [21]) pro „flectat — possimus" H_1, R_1, W_1, Z_1: „ad suam flectat voluntatem et hic, ubi sumus in eodem loco, faciat nos eodem animo ad servitium suum"; W_1 add.: „promptiores". —

Nota in editione Mabillonii Tom. III. c. CX. in Serm. II. Pentecost. num. 6.

Certissima signa praedestinationis. Ad damnata sectariorum hujus saeculi dogmata pertinet, unicuique Christiano pro certo persuasum esse debere, se esse praedestinatum atque in numero salvandorum, scilicet ea certitudine, cui falsum subesse nequeat. Itaque cave putes verba Bernardi horum errori favere. Nam certissima signa praedestinationis Bernardo dicuntur, non quae falsa esse nullo modo queant, sed quae certissima sint in genere signorum seu conjecturarum probabilium. Haec autem eo certiora cordibus fidelium imprimuntur, quo magis quisque in vita Christiana profecerit. —

In Festo Pentecostes Sermo III (pag. 404). [1]) $H_{1.3}$: „Sermo in Pentecosten". — [2]) „vilibus" O. — [3]) „continua" idem cod. — [4]) „hic fons" H_1. — [5]) „et scientiam" om. H_3. — [6]) „cibis et epulis" O. — [7]) „seniores" omn. codd. — [8]) „qui nos — induit" om. O. — [9]) „vitae" H_3. — [10]) „an periculum" om. O.; in $H_{1.3}$ desunt verba: „an persecutio". — [11]) „quae non sunt, haec modo non sunt" O. — [12]) „iure" $H_{1.3}$. — [13]) „praeceptorum" add. $H_{1.3}$. — [14]) „datur ex inspiratione ad consolationem" iidem codd. — [15]) „per patientiam corporalem et pariter per cordium" O. —

Dominica IV post Pentecosten (pag. 410). [1]) Mab.: „Hic sermo Nicolai Claravallensis sermonibus XIX, Henrico Trecensium comiti nuncupatis, subjicitur in codd. nonnullis: at nec in paucioribus nec sequioris notae Bernardo tribuitur atque etiam in ‚Floribus' Wilhelmi, monachi Tornacensis, ex Bernardo collectis ante annos quadringentos, ut in hujusce tomi praefatione diximus". — [2]) O: „Sequitur Dominica prima post octavam Pentecostes Sermo beati Bernardi abbatis". — [3]) „et dimicari" add. O. — [4]) impellens" H_3, L_1: Mab.: „implens". — [5]) „quippe" iidem codd. — [6]) „torrente" O. — [7]) Mab.: „al. jactum". — [8]) „quanto melius nosti" H_3, L_1. — [9]) „dejectus" iidem codd. —

Dominica VI post Pentecosten Sermo I (pag. 414). [1]) H_4: „Sermo beati Bernardi. In dominica VII post Pentecosten"; L_4: „Sermo beati Bernardi de verbis evangelii: Misereor super turbam"; O: „Sequitur dominica VII post octavam Pentecosten de quinque panibus Sermo". — [2]) „recipiet" H_4, L_4. — [3]) „sunt" iidem codd. — [4]) „gressus suos" H_4. — [5]) „efficiatur" idem cod. — [6]) „misereatur" add. H_4, L_4, O. — [7]) „nostis esse nostrae solent exterioris primordia conversationis" O. — [8]) „consideratione" H_4, H_4, O. — [9]) O add.: „et introducunt volentes". — [10]) Mab.: „al. sapientia"; ita etiam O; L_4: „sapientia vel gratia". — [11]) Mab.: „Hic in mss. interponuntur sermo XXXVI et tres consequentes de Diversis, praeterquam in codice Cisterciensi, in quo notatur, eos transferendos esse inter Diversos. Qui vero hic subsequuntur sermones duo de septem misericordiis, multum variant in vetustis libris, sed haec varietas non mutat sensum". —

Dominica VI post Pentecosten Sermo II (pag. 417). [1]) „Defecit“ Mab. — [2]) „in hominibus conversionis, quomodo ingratitudo, quippe quos specialiter filios esse gratiae manifestum est. At ingratitudo vias obstruit gratiae et ubi fuerit illa, jam gratia . . . habet. Hinc mihi, carissimi! dolor continuus est multaque tristitia cordi meo“ etc. L3. — [3]) Mab.: „al. habent“; ita etiam L3. — [4]) Mab.: „al. parum honorat.. quisquis ei servit in tristitia et rancore, si tamen servire ei quis potest in ea tristitia, quae secundum carnem est“. — [5]) „enim perditum Deus reputat . . . quod videt periisse? Oportet proinde hominem gratiosum et devotum esse, quia libentius dona multiplicantur, si priora tanquam dona suscipi et conservari videntur. Porro nemo est, qui non facile“ etc. L3. —

Dominica VI post Pentecosten Sermo III (pag. 420). [1]) L3: „Unde super fragmenta VII panum recolliges“. — [2]) Mab.: „Vid. serm. XIII de Divers“. — [3]) Mab.: „Hic Magdalena confunditur cum Maria, sorore Lazari, et peccatrice, ut serm. II in Assumptione. Dubius Bernardus serm. XII in Cantica“. — [4]) Mab.: „al. appetit“. — [5]) „continentia . . . sit necesse est vitiis et peccatis“ L3. —

Dominica I Novembris Sermo I (pag. 424). [1]) H3: „Sermo beati Bernardi in Kl. Octobris de visione Isaiae prophetae“ etc.; in L4 inscriptio deest. — [2]) „propheticae visionis praerogativa“ H3, L4, Z5. — [3]) „regni“ Z5. — [4]) „manifestis vel“ om. H3, L4, Z5. — [5]) „tantae — digna“ om. iidem codd. —

Dominica I Novembris Sermo II (pag. 427). [1]) Mab.: „In plerisque mss. continua serie sermones tres sequentes conjunguntur, et fere deest quintus, qui nova commentatio est in verba Isaiae; sed tamen in Colbertino et Albo-Mantellorum codicibus reperitur. Et in libris ‚Florum‘ quinque isti sermones laudantur. Vid. lib. X, cap. 9 et 10. Observa, voces ‚Seraphim‘ et ‚Cherubim‘ in singulari scribi cum litera m, in plurali cum n in vetustis libris“. — [2]) „inveniaris — ipso“ om. Z5; H3 om. „alioquin — ipso“. —

Dominica I Novembris Sermo III (pag. 430). [1]) H3, L4, Z5 „speras“. — [2]) Mab.: „Vid. infra serm. de s. Johanne Bapt.“. — [3]) „consubstantialis esse“ H3. — [4]) Mab.: „al. immutabilitatem“. — [5]) „habet in se esse“ om. H3, L4. —

Dominica I Novembris Sermo IV (pag. 434). [1]) Mab.: „B. Hieronymus“. — [2]) Mab.: „Haec ex dictis Bernardi citantur in ‚Florum‘ lib. V, cap. 20. — [3]) Mab.: „Vid. serm. CV de Divers.“. — [4]) „Cherubin“ H3, Z5. —

Dominica I Novembris Sermo V (pag. 436). [1]) Mab.: „Est nova commentatio“. — [2]) idem: „Hic locus in ‚Florum‘ lib. VI adducitur ex serm. V de verbis Isaiae. Alia vid. lib. IX, cap. 29“. — [3]) „quiescentis est“ H3, L4, Z5. — [4]) „affectum“ iidem codd. — [5]) „Ibi — ait“ om. L4, Z5. — [6]) „thronum“ iidem codd. — [7]) „substantiva“ H3, L4. — [8]) „erigit“ H3, Z5. — [9]) „offendit“ ap. Mab., sed longe rectius „offundit“ H3; Mab.: „Hic locus in ‚Florum‘ lib. VI, cap. 3, adducitur ex serm. V de verbis Isaiae. Alia vid. lib. IX, cap. 29“. — [10]) „invitus“ H3. — [11]) Mab. „infirmis“, sed male pro „infimis“ H3. — [12]) „profunda“ om. H3, Z5. —

Index

Sermonum de Tempore et Adnotationum in eosdem.

In Adventu Domini	Sermo I	pag. 3
	Adnotationes	— 446
— —	Sermo II	— 11
	Adnotationes	— 446
— —	Sermo III	— 15
	Adnotationes	— 447
— —	Sermo IV	— 20
	Adnotationes	— 448
— —	Sermo V	— 24
	Adnotationes	— 448
— —	Sermo VI	— 26
	Adnotationes	— 448
— —	Sermo VII	— 30
	Adnotationes	— 448
De Laudibus Virginis Matris	Praefatio	— 32
	Adnotationes	— 449
— —	Homilia I	— 32
	Adnotationes	— 449
— —	Homilia II	— 39
	Adnotationes	— 449
— —	Homilia III	— 52
	Adnotationes	— 450
— —	Homilia IV	— 63
	Adnotationes	— 451
In Vigilia Nativitatis Domini	Sermo I	— 74
	Adnotationes	— 451
— —	Sermo II	— 79
	Adnotationes	— 451
— —	Sermo III	— 85
	Adnotationes	— 452
— —	Sermo IV	— 93
	Adnotationes	— 452
— —	Sermo V	— 100
	Adnotationes	— 453
— —	Sermo VI	— 105
	Adnotationes	— 453

In Nativitate Domini	Sermo I	pag. 114
	Adnotationes	— 453
— —	Sermo II	— 119
	Adnotationes	— 454
— —	Sermo III	— 124
	Adnotationes	— 454
— —	Sermo IV	— 128
	Adnotationes	— 455
— —	Sermo V	— 131
	Adnotationes	— 155
In Nativitate SS. Innocentium	Sermo unicus	— 134
	Adnotationes	— 455
In Circumcisione Domini	Sermo I	— 137
	Adnotationes	— 455
— —	Sermo II	— 141
	Adnotationes	— 456
— —	Sermo III	— 144
	Adnotationes	— 456
In Epiphania Domini	Sermo I	— 151
	Adnotationes	— 456
— —	Sermo II	— 158
	Adnotationes	— 457
— —	Sermo III	— 161
	Adnotationes	— 457
In Octava Epiphaniae	Sermo	— 166
	Adnotationes	— 457
Dominica I post Octavam Epiphaniae	Sermo I	— 168
	Adnotationes	— 457
— —	Sermo II	— 172
	Adnotationes	— 457
In Septuagesima	Sermo I	— 178
	Adnotationes	— 458
— —	Sermo II	— 182
	Adnotationes	— 458
In Capite Jejunii	Sermo I	— 185
	Adnotationes	— 459
— —	Sermo II	— 189
	Adnotationes	— 459
In Quadragesima	Sermo III	— 193
	Adnotationes	— 459
— —	Sermo IV	— 196
	Adnotationes	— 459
— —	Sermo V	— 198
	Adnotationes	— 460
— —	Sermo VI	— 203
	Sine adnotationibus	— —
— —	Sermo VII	— 206
	Adnotationes	— 460

In Psalmum: Qui habitat Sermones XVII	Praefatio	pag. 209
	Adnotationes	— 460
— —	Sermo I	— 210
	Adnotationes	— 460
— —	Sermo II	— 214
	Adnotationes	— 460
— —	Sermo III	— 216
	Adnotationes	— 461
— —	Sermo IV	— 220
	Adnotationes	— 461
— —	Sermo V	— 223
	Adnotationes	— 461
— —	Sermo VI	— 225
	Adnotationes	— 462
— —	Sermo VII	— 230
	Adnotationes	— 464
— —	Sermo VIII	— 242
	Adnotationes	— 464
— —	Sermo IX	— 251
	Adnotationes	— 465
— —	Sermo X	— 258
	Adnotationes	— 465
— —	Sermo XI	— 263
	Adnotationes	— 465
— —	Sermo XII	— 272
	Adnotationes	— 465
— —	Sermo XIII	— 278
	Adnotationes	— 465
— —	Sermo XIV	— 282
	Adnotationes	— 465
— —	Sermo XV	— 289
	Adnotationes	— 465
— —	Sermo XVI	— 294
	Adnotationes	— 466
— —	Sermo XVII	— 297
	Adnotationes	— 466
Dominica Palmarum	Sermo I	— 303
	Adnotationes	— 466
— —	Sermo II	— 306
	Adnotationes	— 466
— —	Sermo III	— 311
	Adnotationes	— 466
Feria IV Hebdomadae Sanctae	Sermo	— 315
	Adnotationes	— 466
In Coena Domini	Sermo	— 325
	Adnotationes	— 467
Die Sancto Paschae	Sermo	— 329
	Adnotationes	— 467

Tempore Resurrectionis ad Abbates	Sermo II	pag. 341
	Adnotationes	— 468
— —	Sermo III	— 348
	Adnotationes	— 468
In Octava Paschae	Sermo I	— 353
	Adnotationes	— 469
— —	Sermo II	— 359
	Adnotationes	— 469
In Rogationibus	Sermo	— 362
	Adnotationes	— 469
In Ascensione Domini	Sermo I	— 363
	Adnotationes	— 469
— —	Sermo II	— 366
	Adnotationes	— 469
— —	Sermo III	— 370
	Adnotationes	— 470
— —	Sermo IV	— 376
	Adnotationes	— 470
— —	Sermo V	— 385
	Adnotationes	— 472
In Festo Pentecostes	Sermo I	— 395
	Adnotationes	— 472
— —	Sermo II	— 399
	Adnotationes	— 472
— —	Sermo III	— 404
	Adnotationes	— 473
Dominica IV. post Pentecosten		— 410
	Adnotationes	— 473
Dominica VI post Pentecosten	Sermo I	— 414
	Adnotationes	— 473
— —	Sermo II	— 417
	Adnotationes	— 474
— —	Sermo III	— 420
	Adnotationes	— 474
Dominica I Novembris	Sermo I	— 424
	Adnotationes	— 474
— —	Sermo II	— 427
	Adnotationes	— 474
— —	Sermo III	— 430
	Adnotationes	— 474
— —	Sermo IV	— 434
	Adnotationes	— 474
— —	Sermo V	— 436
	Adnotationes	— 474

3 2044 021 140 215
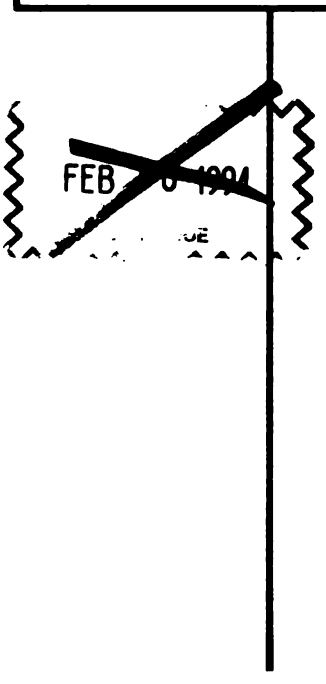
THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.